V. I. LENIN

LENIN

A HÁBORÚRÓL, A HADSEREGRŐL ÉS A HADTUDOMÁNYRÓL

I. KÖTET

BUDAPEST, 1958

A mű eredeti címe:

В. И. ЛЕНИН
О ВОЙНЕ, АРМИИ
И ВОЕННОЙ НАУКЕ

ELŐSZÓ

A háborúról, hadseregről és a hadtudományról című gyűjtemény Leninnek a katonai kérdésekkel foglalkozó műveit foglalja magába. A könyv a Szovjetunióban, a katonai kiadó kiadásában megjelent hasonló című kétkötetes gyűjtemény alapján készült.

A könyv kiadásakor azt tartottuk szem előtt, hogy az olvasóknak egybegyűjtve nyújtsuk át Lenin katonai kérdésekkel foglalkozó munkáit, amelyek a gazdag lenini hagyaték nagyszámú és rendkívül fontos részét képezik.

A gyűjtemény két kötetből áll. Az első kötet az 1897—1917 februárja, a második kötet az 1917 márciusa és 1923 márciusa közötti időszakot átfogó műveket és kisebb munkákat tartalmazza.

Az első kötet négy részből áll.

Az első rész Lenin 1897—1904 között írt munkáit foglalja magába. Ebben a részben kiemelkedő helyet foglalnak el azok a művek, amelyekben Lenin kidolgozta a marxista párt ideológiai alapjait, közöttük Marx és Engels nyomán a hadseregről és a háborúról szóló marxista ideológia alapelveit.

Lenin a „183 diák bevonultatása katonának" és „A falusi szegénységhez" című cikkeiben leleplezi a dolgozókat kizsákmányoló és elnyomó hatalom fenntartásának fegyveréül szolgáló cári hadsereg osztályjellegét. Bebizonyítja, hogy az önkényuralomnak a hadseregre mindenekelőtt a dolgozók elnyomása érdekében van szüksége, továbbá azért, hogy idegen földeket meghódítson és más népeket kiraboljon.

Lenin feladatként tűzi a párt elé a hadseregben folytatandó forradalmi munkát, szociáldemokrata csoportok létrehozását.

A második rész Leninnek az 1905—1907. évi első orosz forradalom idején írt munkáit tartalmazza, amelyekben — a marxizmust tovább fejlesztve — kidolgozta a proletariátus új elméletét és taktikáját a forradalomban és megalkotta a proletariátus hegemóniájáról szóló nagy jelentőségű tanítását a népi forradalomban.

A párt III. kongresszusának határozataiban, A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban című könyvében, a „Forradalmi hadsereg és forradalmi kormány", a „Védelemből támadásba", a „Forradalmi hadsereg osztagainak feladatai", a „Hadsereg és forradalom", a „Hadsereg és nép" című cikkeiben, valamint más műveiben Lenin kidolgozta a bolsevik párt katonai programjának fontosabb tételeit, stratégiáját és taktikáját a burzsoá-demokratikus forradalomban. Ugyanezekben a művekben fogalmazta meg a forradalmi hadsereg létrehozásának, kiképzésének és nevelésének, valamint a fegyveres felkelés gyakorlati előkészítésének szükségességéről szóló igen fontos következtetéseit.

A második részbe tartoznak azok a munkák, amelyekben Lenin tudományosan elemzi az orosz—japán háborút, feltárja annak osztályjellegét.

A „Port-Artur eleste", „Pusztulás" és más cikkeiben Lenin hangsúlyozza, hogy az orosz—japán háború felfedte az önkényuralom minden fekélyét, feltárta rothadtságát. Ugyancsak itt alapozta meg a néptömegek döntő szerepéről és a haditechnika növekvő szerepéről szóló klasszikus tételeit.

A harmadik rész Leninnek 1907 augusztusától 1914 júliusáig írt munkáit foglalja magába. Lenin leleplezi ezekben az imperialista hatalmak agresszív politikáját; felveti a nemzetközi forradalmi mozgalom és valamennyi ország proletariátusa összefogásának szükségességét a közeledő imperialista háború elleni aktív harcra. Ugyanez a rész tartalmaz egy sor, a balkáni háborúkkal kapcsolatban írt cikket. A balkáni háborúk példáján leplezi le Lenin az imperialista államok idegen területek meghódítására és más népek rabságba döntésére irányuló törekvéseit.

A gyűjtemény első kötetének legnagyobb részét a negyedik rész teszi ki. Ide tartoznak azok a művek, amelyeket Lenin az első világ-

háború időszakában írt (1914 augusztus—1917 február). A forradalmi szociáldemokrácia feladatai az európai háborúban, A háború és az orosz szociáldemokrácia, A szocialista internacionálé helyzete és feladatai, Az OSZDMP külföldi szekcióinak konferenciája, A II. Internacionálé csődje, Szocializmus és háború és más műveiben Lenin feltárja a háború objektív okait, céljait és osztálytartalmát; hangsúlyozza a háború rabló, imperialista jellegét mindkét háborús csoportosulás részéről. Ugyanakkor könyörtelenül leleplezi a II. Internacionálé vezetőinek áruló politikáját, akik saját burzsoá kormányuk oldalára álltak. Lenin világosan meghatározza a proletariátus és pártja feladatát a háborúban, kidolgozza a kommunista párt elméletét és taktikáját a háború, a béke és a forradalom kérdéseiben; kitűzi a jelszót: az imperialista háborút polgárháborúra kell átváltoztatni, a dolgozók háborújává a burzsoázia és a földesurak ellen.

Lenin ebben az időszakban írt műveiben tovább fejlesztette a háborúról és a hadseregről szóló marxista tanításokat; kimutatta a háborúk keletkezésének történelmi feltételeit, okait és osztályjellegét; a háború és a politika kapcsolatának tudományos elemzését adta; kidolgozta a fontosabb marxista tételeket a háborúk típusairól, a proletariátusnak és pártjának viszonyát az igazságos és az igazságtalan háborúkhoz. A „Junius brosúrájáról", „Válasz P. Kijevszkijnek (J. Pjatakovnak)" és más munkáiban Lenin tovább fejlesztette a nemzeti-felszabadító háborúkról szóló marxista tételeket az imperializmus korszakára; rámutatott, hogy a háború jellegének vizsgálatánál mindig a konkrét történelmi helyzetből kell kiindulni.

A marxizmus továbbfejlesztése szempontjából igen nagy jelentőségű Leninnek Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelső foka című műve. Lenin ebben a művében a kapitalizmus fejlődése új korszakának — az imperializmus korszakának, mint a kapitalizmus legfelső és ugyanakkor végső szakaszának sokoldalú marxista elemzését adja; feltárja e korszak pusztulásának elkerülhetetlenségét.

A kapitalizmus egyenlőtlen fejlődése törvényéből kiindulva Lenin tudományosan bebizonyította, hogy lehetséges az egységes imperialista világrendszer láncának megszakítása, ott, ahol leggyengébb a láncszem; megfogalmazta azt a tételt, amely szerint a szocializmus kezdetben győzhet néhány, sőt egyetlen országban is. Lenin ezt

a zseniális következtetését „Az Egyesült Európai Államok jelszaváról" (1915) és „A proletárforradalom katonai programja" (1916) című cikkeiben vonta le. Lenin már akkor látta az imperialista államok fegyveres támadásának feltétlen bekövetkezését a szocialista állam ellen és a marxisták közül elsőnek bizonyította be a szocialista állam fegyveres erői megszervezésének szükségességét és kidolgozta a hadsereg megteremtésének alapvető elveit.

Lenin katonai elméleti hagyatéka igen jelentős és sokrétű. E hagyaték alapos és gondos tanulmányozása nagy segítséget nyújt a béke védelméért és a szocialista országok védelmi képességének növeléséért folytatott harcban.

A gyűjteményt Lenin Művei magyar nyelvű kiadása nyomán állítottuk össze, kivéve egy munkát — „Beszámoló a proletariátus és a háború témájához" —, amely magyar nyelven még nem jelent meg és amelyet az említett orosz nyelvű kiadásból vettünk át.

A lábjegyzetek és a kötet végén közölt jegyzetek a magyar nyelvű kiadás és annak jegyzetei alapján készültek — a gyűjtemény jellegéből adódó szükséges kiegészítésekkel és változtatásokkal, amelyeket zömmel az orosz nyelvű kiadásból vettünk át.

A kiadó.

1897—1904

AZ OROSZ SZOCIÁLDEMOKRATÁK FELADATAI

(Részlet)

A narodovolec a politikai harc fogalmát azonosítja a politikai *összeesküvés* fogalmával! El kell ismerni, hogy P. L. Lavrovnak ezekben a szavakban sikerült valóban teljesen kidomborítania a narodovolecok és a szociáldemokraták politikai harcának taktikája között mutatkozó legfőbb különbséget. A blanquizmus[1] az összeesküvősdi hagyományai a narodovolecoknál szörnyen erősek, annyira erősek, hogy a politikai harcot el sem tudják képzelni másként, mint politikai összeesküvés formájában. A szociáldemokraták azonban nem esnek ilyen szűklátókörű felfogás hibájába; nem hisznek az összeesküvésekben; úgy vélik, hogy az összeesküvések ideje régen elmúlt, s hogy a politikai harc összeesküvésre való korlátozása egyrészt azt jelenti, hogy módfelett összeszűkítik a politikai harcot, másrészt pedig azt, hogy a legalkalmatlanabb harci módszereket választják. Mindenki megérti, hogy P. L. Lavrov megjegyzése, amely szerint „a Nyugaton folyó munka az orosz szociáldemokratáknak feltétlen mintaképül szolgál" nem egyéb, mint polemikus kirohanás, s hogy a valóságban az orosz szociáldemokraták sohasem feledkeztek meg a mi politikai viszonyainkról, sohasem álmodoztak arról, hogy Oroszországban nyílt munkáspártot lehet szervezni, sohasem különítették el a szocializmusért folyó harc feladatait a politikai szabadságért folyó harc feladatától. Azt viszont mindig hitték, és továbbra

is hiszik, hogy ennek a harcnak vezetése nem összeesküvők dolga, hanem egy a munkásmozgalomra támaszkodó forradalmi párt feladata. Véleményünk szerint az önkényuralom elleni harcnak nem szabad azt jelentenie, hogy összeesküvéseket szőnek, hanem csak azt jelentheti, hogy neveljük, fegyelmezzük és szervezzük a proletariátust, olyan agitációt folytatunk a munkások közt, amely megbélyegzi az önkényuralom minden megnyilatkozását, kipellengérezi a rendőrkormány minden lovagját és engedményekre kényszeríti ezt a kormányt. Vajon nem éppen ilyen tevékenységet fejt ki a szentpétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására"? Vajon ez a szervezet nem egy olyan forradalmi pártnak a csírája, amely a munkásmozgalomra támaszkodik, vezeti a proletariátus osztályharcát, a tőke és az önkényuralmi kormány ellen folyó harcot, nem sző semmilyen összeesküvést, és éppen abból meríti erejét, hogy *egyesíti* a szocialista és a demokratikus harcot a pétervári proletariátus megbonthatatlan, egységes osztályharcában? Vajon a „Szövetség", bár csak rövid ideje áll fenn, nem bizonyította-e be máris tevékenységével, hogy a szociáldemokrácia vezetése alatt álló proletariátus hatalmas politikai erő, amellyel a kormány már kénytelen számolni, s amelynek siet engedményeket tenni? Az 1897. június 2-i törvény mind sürgős életbeléptetésével, mind pedig tartalmával szemléltetően tanúsítja, hogy a proletariátusnak tett kierőszakolt engedményről, az orosz nép ellenségétől elfoglalt állásról van szó. Ez az engedmény egészen parányi, az állás nagyon jelentéktelen, de hiszen a munkásosztálynak az a szervezete, amelynek sikerült kikényszerítenie ezt az engedményt, ugyancsak nem tűnik ki sem méreteivel, sem szilárdságával, sem nagy múltjával, sem tapasztalatainak vagy a rendelkezésére álló eszközöknek bőségével: a „Harci Szövetség", mint tudjuk, csak 1895—1896-ban alakult és a munkásokhoz intézett felhívásai csak hektografált és kőnyomatos röplapok formájában jelentek meg. Tagadhatjuk-e, hogy egy olyan szervezet, amely az oroszországi munkásmozgalomnak legalább legnagyobb központjait (a szentpétervári, a

moszkva—vlagyimiri és a déli kerületet, továbbá a legfontosabb városokat, mint Ogyessza, Kijev, Szaratov stb.) egyesítené, amelynek forradalmi lapok állanának rendelkezésére, s ugyanolyan tekintélye volna az orosz munkások körében, mint a „Harci Szövetség"-nek a szentpétervári munkások között — hogy egy ilyen szervezet a mai Oroszországban óriási politikai tényező lenne, amellyel a kormánynak egész bel- és külpolitikájában okvetlenül számolnia kellene? Egy ilyen szervezet, amely vezetné a proletariátus osztályharcát, fejlesztené a szervező munkát és a fegyelmet a munkások között, segítené a munkásokat a mindennapi gazdasági szükségleteikért folytatott harcukban és abban, hogy a tőkétől egyik állást a másik után elhódítsák, politikailag nevelné a munkásokat és rendszeresen, szívósan támadná az önkényuralmat, eltenne a láb alól minden egyes cári porkolábot, aki a rendőrkormány súlyos mancsát a proletariátussal érezteti — az ilyen szervezet egyidejűleg a munkáspártnak a mi körülményeinkhez alkalmazott szervezete és az önkényuralom ellen irányuló hatalmas forradalmi párt is lenne. Ezzel szemben előre azon töprengeni, hogy milyen eszközhöz folyamodik majd ez a szervezet, hogy döntő csapást mérjen az önkényuralomra, hogy például a felkelést, a politikai tömegsztrájkot, vagy a támadás más módszerét fogja-e előnyben részesíteni — ezen előre töprengeni és ezt a kérdést jelenleg eldönteni, meddő doktrinerség volna. Ez ugyanolyan volna, mintha a tábornokok haditanácsot tartanának, még mielőtt a csapatokat összevonták, mozgósították és az ellenség ellen harcba vitték volna. Amikor azonban a proletárhadsereg elszántan és erős szociáldemokrata szervezet vezetésével harcolni fog gazdasági és politikai felszabadulásáért — akkor ez a hadsereg maga mutatja majd meg a tábornokoknak az akció módszereit és eszközeit. Akkor, és csakis akkor lehet majd eldönteni azt a kérdést, hogyan mérjék a halálos csapást az önkényuralomra, mert hiszen ennek a kérdésnek eldöntése éppen a munkásmozgalom állapotától, méreteitől, a mozgalomban kidolgozott harci módszerektől, a mozgalmat vezető forra-

dalmi szervezet tulajdonságaitól, más társadalmi elemeknek a proletariátus és az önkényuralom tekintetében tanúsított magatartásától, a külső és belső politikai viszonyoktól, egyszóval ezernyi feltételtől függ, amelyeket előre kitalálni lehetetlen is, céltalan is.

Lenin ezt a brosúrát 1897 végén, a számüzetésben irta. Először Genfben jelent meg 1898-ban külön brosúra formájában.

Lenin Művei, 2. kötet.

MOZGALMUNK LEGFONTOSABB FELADATAI

(Részlet)

A munkásosztály politikai fejlődésének és politikai szervezkedésének elősegítése a mi fő és alapvető feladatunk. Aki ezt a feladatot háttérbe szorítja, aki nem rendeli alá ennek a részletfeladatokat és az egyes harci módszereket, az hamis úton jár, és komoly kárt okoz a mozgalomnak. Márpedig háttérbe szorítják először is azok, akik arra hívják fel a forradalmárokat, hogy a munkásmozgalomtól elszakadt egyes összeesküvő csoportok erőivel keljenek harcra a kormány ellen. Másodszor, háttérbe szorítják ezt a feladatot azok, akik leszűkítik a politikai propaganda, agitáció és szervezés tartalmát és csökkentik lendületét, akik lehetségesnek és helyesnek tartják, hogy a munkásoknak csak életük rendkívüli pillanataiban, csak ünnepélyes alkalmakkor nyújtsanak egy kis „politikát", akik túlságosan nagy gondot fordítanak arra, hogy az önkényuralom elleni politikai harcot aprópénzre váltsák és helyette csupán egyes engedményeket követeljenek az önkényuralomtól, és nem gondoskodnak eléggé arról, hogy az egyes engedményekre vonatkozó követeléseket a forradalmi munkáspártnak az önkényuralom ellen irányuló rendszeres és megalkuvást nem tűrő harcává fejlesszék.

„Szervezkedjetek!" — fújja a munkásoknak különböző hangnemben a Rabocsaja Miszl,[2] fújja az „ökonomista" irányzat valamennyi híve. Mi persze feltétlenül csatlakozunk

ehhez a felhíváshoz, de mindenesetre hozzátesszük: necsak segélyegyletekben, sztrájkpénztárakban és munkáskörökben szervezkedjetek, hanem szervezkedjetek politikai pártban is, szervezkedjetek elszánt harcra az önkényuralmi kormány és az egész tőkés társadalom ellen. Ilyen szervezkedés nélkül a proletariátus nem juthat el a tudatos osztályharcig, ilyen szervezkedés nélkül a munkásmozgalom tehetetlenségre van kárhoztatva, csupán pénztárakkal, körökkel és segélyegyletekkel sohasem teljesítheti nagy történelmi feladatát: nem szabadíthatja fel önmagát és az egész orosz népet a politikai és gazdasági rabság alól. A történelem folyamán egyetlen osztály sem került uralomra, ha nem termelte ki saját politikai vezéreit, a mozgalom szervezésére és vezetésére alkalmas élenjáró képviselőit. És az orosz munkásosztály már megmutatta, hogy ki tud termelni ilyen embereket: az orosz munkásságnak az utóbbi 5—6 esztendő folyamán széles körben megindult harca megmutatta, milyen nagy forradalmi erő rejlik a munkásosztályban, megmutatta, hogy a kormány legelkeseredettebb üldözései sem csökkentik, hanem növelik azoknak a munkásoknak a számát, akik a szocializmus, politikai öntudat és politikai harc után vágyakoznak. Elvtársaink 1898-ban tartott kongresszusa helyesen tűzte ki a feladatot, s nem ismételgetett idegen szavakat, nem csupán az „intellektuelek" lelkesedését fejezte ki... És nekünk erélyesen hozzá kell látnunk ezeknek a feladatoknak a megvalósításához, napirendre kell tűznünk a párt programjának, szervezetének és taktikájának kérdését. Elmondottuk már, hogyan vélekedünk programunk alaptételeiről, és itt természetesen nem fejthetjük ki részletesen ezeket a tételeket. A szervezeti kérdéseknek lapunk legközelebbi számaiban több cikket szándékozunk szentelni. Ezek legfájóbb kérdéseink közé tartoznak. Ebben a tekintetben messze elmaradtunk az orosz forradalmi mozgalom régi harcosaitól; ezt a fogyatékosságot nyíltan be kell ismernünk, és arra kell fordítanunk erőinket, hogy konspirációs szempontból megfelelőbben szervezzük meg a munkát, rendszeresen propagáljuk a munka szabályait, a csendőrség félrevezetésének és a

rendőri csapdák kikerülésének módszereit. Olyan embereket kell nevelnünk, akik nemcsak szabad estéiket, hanem egész életüket a forradalomnak szentelik, meg kell teremtenünk egy szervezetet, amely eléggé nagy ahhoz, hogy lehetséges legyen benne egy szigorú munkamegosztás különböző munkaterületeink szerint. Végül ami a taktikai kérdéseket illeti, ezekkel kapcsolatban a következőkre szorítkozunk: a szociáldemokrácia nem köti meg a kezét, nem korlátozza tevékenységét a politikai harcnak valamilyen előre kigondolt tervével vagy módszerével — elismer minden harci eszközt, feltéve, hogy megfelelnek a párt meglevő erőinek és lehetővé teszik, hogy a legnagyobb eredményeket érjük el, amelyek az adott viszonyok között elérhetők. Ha erős, szervezett pártunk van, az egyes sztrájkok politikai tüntetésekbe, a kormányon aratott politikai győzelembe csaphatnak át. Ha erős, szervezett pártunk van, az egyes helyi felkelések győzelmes forradalommá terebélyesedhetnek. Ne felejtsük el, hogy a kormány ellen egyes követelésekért folyó harc, egyes engedmények kivívása — csak apró csetepaté, előőrsi csatározás az ellenséggel, a döntő összecsapás azonban még hátra van. Teljes erejében itt áll előttünk az ellenséges erőd, ahonnan ágyú- és puskagolyók záporát zúdítják ránk, s ezzel elragadják legjobb harcosainkat. Ezt az erődöt be kell vennünk, és be is vesszük, ha az ébredő proletariátus minden erejét az orosz forradalmárok minden erejével egyesítjük egyetlen pártban, amely felé vonzódni fog minden, ami Oroszországban eleven és becsületes. És csak akkor fog beteljesedni Pjotr Alekszejevnek, az orosz munkásforradalmárnak nagy jövendölése: „a munkások milliói fel fogják emelni kemény öklüket, és a zsarnokság jármát, amelyet katonaszuronyok védenek, pozdorjává zúzzák!"

A megírás ideje: 1900 november első fele. *Lenin Művei, 4. kötet.*
Megjelent: Iszkra 1. sz. 1900 december.

A KÍNAI HÁBORÚ

Oroszország lassanként befejezi a kínai háborút: számos katonai körzetet mozgósítottak, több százmillió rubelt elköltöttek, a katonák tízezreit Kínába küldték, számos csatát vívtak meg, számos győzelmet arattak — igaz, nem annyira az ellenség reguláris csapatain, mint inkább a kínai felkelőkön és még inkább a fegyvertelen kínaiakon, akiket vízbe fojtottak vagy agyonvertek, nem riadva vissza a gyermekek és asszonyok meggyilkolásától sem, hogy a palotáik, lakóházak és üzletek kirablásáról már ne is beszéljünk. És az orosz kormány, s vele együtt a kormány előtt hajbókoló újságok győzelmet ünnepelnek, újjonganak a dicső csapatok új hőstettein, újjonganak, hogy az európai kultúra vereséget mért a kínai barbarizmusra, hogy az orosz „civilizátori misszió" újabb győzelmeket aratott a Távol-Keleten.

Ebben az újjongó kórusban csak az öntudatos munkásoknak, a sokmilliós munkásnép élenjáró képviselőinek a hangja nem hallatszik. Márpedig éppen a munkásnép hordja a vállain az új győztes hadjáratok egész terhét: közüle ragadják ki a dolgozókat, hogy elküldjék őket hetedhét országon túlra, tőle szedik be a milliós költségek fedezésére külön felemelt adókat. Próbáljuk hát tisztázni a következő kérdést: milyen álláspontot foglaljanak el a szocialisták ezzel a háborúval kapcsolatban? Kiknek az érdekeiért folyik ez a háború? Mi az orosz kormány politikájának igazi jelentősége?

Kormányunk mindenekelőtt az bizonygatja, hogy nem is visel háborút Kína ellen: csak elfojtja a felkelést, megzabolázza a lázadókat, segíti a törvényes kínai kormányt a törvényes rend helyreállításában. Hadüzenet nem volt, de a lényegen ez mit sem változtat, mivel mégiscsak dúl a háború. Mi késztette a kínaiakat arra, hogy megtámadják az európaiakat, mi késztette őket erre a lázadásra, amelyet az angolok, franciák, németek, oroszok, japánok stb. oly buzgalommal megzaboláznak? Az, hogy „a sárga faj gyűlöli a fehér fajt", „a kínaiak gyűlölik az európai kultúrát és civilizációt" — bizonygatják a háború hívei. Hát igen, a kínaiak valóban gyűlölik az európaiakat, csakhogy az európaiak közül kiket gyűlölnek, és miért? Nem az európai népeket gyűlölik a kínaiak — hiszen velük nem volt semmi bajuk —, hanem az európai kapitalistákat és a kapitalistákat engedelmesen kiszolgáló európai kormányokat. Hát hogyne gyűlölték volna meg a kínaiak azokat, akik csak azért mentek Kínába, hogy megszedjék magukat, akik csak csalásra, rablásra, és erőszakra használták agyonmagasztalt civilizációjukat, akik azért háborúztak Kínával, hogy joguk legyen a népet bódító ópiummal kereskedni (Anglia és Franciaország háborúja Kína ellen 1856-ban), akik képmutató módon a kereszténység terjesztésével álcázták rabló politikájukat? Az európai burzsoá kormányok már régóta folytatják ezt a rabló politikát Kínával szemben, s most az orosz önkényuralmi kormány is csatlakozott ehhez a politikához. Ezt a rabló politikát gyarmati politikának szokták nevezni. Minden ország, amelynek gyorsan fejlődő tőkés ipara van, nagyon hamar kezd gyarmatokat keresni, vagyis olyan országokat, amelyekben az ipar gyengén fejlett, amelyeknek az a jellegzetességük, hogy többé-kevésbé patriarchális életmódot folytatnak, amelyekben túladhatnak iparcikkeiken és jócskán megszedhetik magukat. És maroknyi kapitalista meggazdagodásáért a burzsoá kormányok végnélküli háborúkat viseltek, egész ezredek katonáit agyonkínozták az egészségtelen tropikus országokban, milliókat tékozoltak el a népen behajtott pénzből, kétségbeesett felkelésekbe hajszolták és éhhalálba kergették a helyi

lakosságot. Gondoljunk csak az Anglia ellen fellázadt indiai benszülöttek felkelésére[3] és az indiai éhínségre, vagy arra a háborúra, amelyet az angolok ma a búrok ellen folytatnak.[4]

És lám, most Kína felé nyújtogatják az európai kapitalisták mohó karmaikat. Alighanem az elsők között nyújtotta ki karmait az orosz kormány is, amely most annyira hivalkodik „önzetlenségével". „Önzetlenül" vette el Kínától Port-Arthurt és kezdte meg orosz csapatok védelme alatt a mandzsúriai vasútvonal építését. Az európai kormányok egymásután oly buzgalommal kezdik rabolni, vagyis ahogy mondják: „bérelni", a kínai földeket, hogy nem ok nélkül rebesgetnek Kína felosztásáról. S ha nevén akarjuk nevezni a gyereket, meg kell mondanunk, hogy az európai kormányok (s alighanem elsőként az orosz kormány) már megkezdték Kína felosztását. De nem nyíltan kezdték meg, hanem alattomban, mint a tolvajok. Fosztogatják Kínát, mint valami hullát a hullarablók, s amikor ez a vélt halott ellenállni próbált, nekiestek, mint a fenevadak, egész ralvakat felperzseltek, a fegyvertelen lakosokat, asszonyaikat és gyermekeiket az Amurba fojtották, agyonlőtték, szuronnyal felnyársalták. S e keresztényi hőstettek közben a kínai vademberek ellen ordítoznak, akik kezet mertek emelni a civilizált európaiakra. Nincsuang elfoglalása és orosz csapatoknak Mandzsúria vidékére való vezénylése — ideiglenes rendszabályok, jelenti ki az orosz önkényuralmi kormány a hatalmakhoz intézett 1900. augusztus 12-i körjegyzékében; ezeket a rendszabályokat „kizárólag a kínai lázadók által kifejtett agresszív tevékenység visszaverésének szükségessége diktálta"; ezek a rendszabályok „egyáltalán nem jelentik azt, hogy a cári kormány bármiféle önző terveket követ, mert az ilyen tervek teljesen távol állanak politikájától".

Szegény cári kormány! Olyan keresztényi önzetlenség hatja át, s olyan igazságtalanul sértegetik! Néhány évvel ezelőtt önzetlenül meghódította Port-Arthurt, és most önzetlenül elfoglalja Mandzsúriát, önzetlenül elárasztotta Kínának Oroszországgal határos területeit a vállalkozók, mérnökök és tisztek falkájával, akik bánásmódjukkal még a közismerten

türelmes kínaiakat is fellázították. A kínai vasút építkezésén naponta 10 kopejka bért fizettek a kínai munkásoknak — hát nem önzetlenség ez Oroszország részéről?

De mivel magyarázható, hogy kormányunk ilyen esztelen politikát folytat Kínában? Kinek előnyös ez a politika? Előnyös maroknyi kapitalista mágnásnak, aki Kínával kereskedik, maroknyi gyárosnak, aki az ázsiai piacra termel, maroknyi vállalkozónak, aki őrült összegeket keres a sürgős hadirendeléseken (néhány fegyvereket és katonai felszereléseket stb. gyártó gyár most teljes gőzzel dolgozik és százával veszi fel a napszámosokat). Előnyös ez a politika maroknyi nemesnek, aki magas tisztségeket tölt be polgári és katonai szolgálatban. Nekik szükségük van kalandorpolitikára, mert ezzel előléphetnek, karriert csinálhatnak, „hőstettekkel" hírnévre tehetnek szert. Maroknyi kapitalista és csirkefogó hivatalnok érdekeiért kormányunk habozás nélkül feláldozza az egész nép érdekeit. Az önkényuralmi cári kormány, mint mindig, most is megmutatta, hogy felelőtlen hivatalnokok kormánya, akik alázatosan kiszolgálják a tőkemágnásokat és a nemeseket.

Mi haszna van az orosz munkásosztálynak és az egész munkásnépnek a kínai hódításokból? Ezernyi család tönkremegy, a keresőket elviszik a háborúba, hallatlanul növekednek az államadósságok és az állami kiadások, emelkednek az adók, erősödik a tőkések, a munkáskizsákmányolók hatalma, rosszabbodik a munkások helyzete, még inkább pusztul a parasztság, Szibériában éhínség tombol — ezzel kecsegtet, s ezt hozza máris magával a kínai háború. Az egész orosz sajtó, valamennyi újság és folyóirat rabságban van, semmit sem mernek a kormányhivatalnokok engedélye nélkül kinyomatni — s ezért nincsenek pontos adataink arról, hogy mibe kerül a népnek a kínai háború, de kétségtelen, hogy *sok százmillió rubelt* kell rá áldozni. Adatok állnak a rendelkezésünkre, amelyek szerint a kormány egy titkos rendelet alapján egyszerre 150 millió rubelt költött a háborúra, s ezen felül a háború folyó költségei három-négynaponként *egymillió rubelt* emésztenek fel. És ezeket az óriási összegeket az a kor-

mány herdálja el, amely minden garast a fogához verve állandóan csökkentette az éhező parasztok segélyeit, amely nem tud pénzt keríteni a népművelésre, amely igazi kulák módjára kiszipolyozza a kincstári üzemek munkásait, a postai kistisztviselőket stb.!

Vitte pénzügyminiszter bejelentette, hogy 1900. január 1-én a kincstárnak 250 millió rubel szabad rendelkezésű pénze volt — ma már nincs meg ez a pénz, elment a háborúra, a kormány kölcsönöket keres, növeli az adókat, pénzszűke miatt lemond a legszükségesebb kiadásokról, leállítja a vasútépítést. A cári kormányt csőd fenyegeti, az meg hódító politikához folyamodik — olyan politikához, amely nemcsak hallatlanul nagy összeget követel meg, hanem még azzal a veszéllyel is jár, hogy még veszélyesebb háborúkba sodorja az országot. A Kínára támadt európai hatalmak máris marakodni kezdenek a zsákmány felosztásán, és senki sem tudja megmondani, mivel végződik majd ez a marakodás.

De a cári kormány kínai politikája nemcsak hogy gyalázatos módon szembehelyezkedik a nép érdekeivel — ez a politika igyekszik megmételyezni a néptömegek politikai tudatát. A kormányok, amelyek csak a szurony erejére támaszkodva tartják fenn magukat, amelyek állandóan a nép felháborodásának feltartóztatásával és elfojtásával vannak elfoglalva, már régen felismerték azt az igazságot, hogy a nép elégedetlenségét semmivel sem lehet megszüntetni; meg kell kísérelni ezt az elégedetlenséget a kormányról valami másra áthárítani. Szítják például a zsidógyűlöletet: az útszéli újságok uszítanak a zsidók ellen, mintha a zsidó munkás nem ugyanúgy szenvedne a tőke és a rendőrkormány igájában, mint az orosz munkás. Most a sajtó a kínaiak ellen indított hadjáratot, üvöltöz a barbár sárga fajról, arról, hogy a sárga faj gyűlöli a civilizációt, hogy Oroszországnak felvilágosító feladatai vannak, hogy az orosz katonák milyen lelkesedéssel mennek a csatába stb., stb. A kormány és a pénzeszsák előtt csúszómászó újságírók vak buzgalommal szítják a népben a gyűlöletet Kína ellen. A kínai nép azonban soha semmivel nem bántotta az orosz népet; a kínai nép maga is ugyanazoktól

a bajoktól szenved, amelyek az orosz népet elcsigázzák: a barbár kormánytól, amely az éhező parasztból adókat sajtol ki, és katonai erővel elnyom minden szabadságtörekvést, annak a tőkének az igájától, amely már a kínai császárságba is behatolt.

Az orosz munkásosztály lassan kiszabadul abból a politikai tudatlanságból és sötétségből, amelyben a nép tömege él. Ezért minden öntudatos munkásnak az a kötelessége, hogy teljes erejével harcba szálljon azok ellen, akik nemzeti gyűlölködést szítanak, és elterelik a munkásnép figyelmét igazi ellenségeiről. A cári kormány kínai politikája bűnös politika, amely még jobban tönkreteszi, még jobban züllesztí és elnyomja a népet. A cári kormány nemcsak hogy rabságban tartja népünket — leigáztat vele más népeket, amelyek felkeltek saját rabságuk ellen (mint ahogy 1849-ben történt, amikor az orosz csapatok elnyomták a magyarországi forradalmat). A cári kormány nemcsak hogy segíti az orosz tőkéseket munkásaik kizsákmányolásában, és megköti a munkások kezét, nehogy azok egyesülni és védekezni merjenek — maroknyi gazdag és főúr érdekeiért a katonákkal kiraboltat más népeket is. Azt az új jármot, amelyet a háború rak a munkásnép nyakára, csak egy módon rázhatjuk le: ha összeülnek a nép képviselői, akik véget vetnének a kormány önkényuralmának és rákényszerítenék arra, hogy necsak az udvari falka érdekeit tekintse.

Iszkra 1. sz. 1900 december.

KATONÁNAK ADTAK 183 DIÁKOT*

(Részlet)

Január 11-én megjelent a lapokban a közoktatásügyi minisztérium hivatalos közleménye arról, hogy a kijevi egyetem 183 diákját „együttesen szervezett zavargásért" katonának adták. Az 1899. július 29-i ideiglenes szabályzatot, amely a diákságot és a társadalmat egyaránt fenyegeti, nem egészen másfél évvel kiadása után kezdik alkalmazni, és mintha a kormánynak sürgős volna, hogy igazolja e hallatlan megtorló intézkedést: egész vádiratot ad ki és rikító színekkel próbálja megrajzolni a diákság gonosztetteit.

Egyik gonosztett szörnyűbb, mint a másik. Nyáron — általános diákkongresszus Ogyesszában, amelynek programja: az egész orosz diákság megszervezése, hogy az akadémiai, társadalmi és politikai élet jelenségeivel kapcsolatban mindenféle módon fölemelje tiltakozó szavát. E bűnös politikai célkitűzések miatt a diákküldötteket egytől egyig letartóztatták, az okmányokat lefoglalták. De a forrongás nem csillapodik, hanem fokozódik és töretlen erővel megmutatkozik *sok* főiskolán. A diákok szabadon és önállóan akarják közös ügyeiket megtárgyalni és intézni. Az igazgatóság mindenütt — az orosz hivatalnoki karra régóta jellemző lélektelen formalizmussal — apró nyaggatásokkal válaszol, a végsőkig fokozza az elégedetlenséget s a burzsoá tespedés hínárjába még bele

*A szám már tördelve volt, mikor a kormány közleménye megjelent.

nem keveredett ifjúságban önkénytelenül is felébreszti azt a gondolatot, hogy tiltakozzék a rendőri és hivatalnoki önkény egész rendszere ellen.

A kijevi diákok követelik az egyik professzornak az eltávolítását, aki egyik elutazott társa helyét foglalta el. A felsőbb hatóságok ellenkeznek, „csoportosulásra és tüntetésre" késztetik az ifjúságot és... hátrálnak. A diákok gyűlést rendeznek, hogy megtárgyalják, miért fordulhatnak elő olyan aljasságok, mint például az, hogy két ficsúr diák erőszakot követett el egy lányon (ez a hír járja). Az igazgatóság zárkabüntetésre ítéli a fő „bűnösöket". Ezek nem hajlandók alávetni magukat. Kizárják őket. A tömeg tüntetően kikíséri a kizártakat az állomásra. Újra gyűlést rendeznek, a diákok egész estig ott maradnak, nem akarnak távozni, míg meg nem jelenik a rektor. Erre megjelenik a kormányzóhelyettes és a csendőrfőnök egy szakasz katonával, körülzárják az egyetemet, behatolnak az előadóterembe és — meghívják a rektort. A diákok azt követelik — azt gondolja talán az olvasó, hogy alkotmányt? Dehogyis, azt követelik, hogy ne alkalmazzanak többé zárkabüntetést és vegyék vissza a kizárt diákokat. A gyűlés részvevőit sorra felírják, majd hazaeresztik.

Gondoljuk csak meg, milyen kiáltó ellentétben van egymással az, hogy egyrészt a diákság ilyen szerény és ártatlan követeléseket támaszt, másrészt meg a kormány olyan rémülettel fogadja ezeket, mintha a fejsze már vágná uralmának gyökereit. A mi „mindenható" kormányunk semmivel sem árulja el magát annyira, mint ezzel a rémületével. Ezzel minden „bűnös felhívásnál" jobban megmutatja — megmutatja mindenkinek, akinek szeme van, hogy lásson, és füle van, hogy halljon —, hogy a kormány nagyon bizonytalannak érzi magát és csak a szurony és a korbács erejében hisz, amely védi a nép felháborodásától. A kormány, évtizedes tapasztalatain okulva, arra a szilárd meggyőződésre jutott, hogy körülötte mindenütt gyúlékony anyag van, és hogy már a legkisebb szikrára, a zárkabüntetés elleni tiltakozásra is tűzvész támadhat. És ha ez így van, akkor érthető, hogy példás megtorlásra van szükség: a diákok százait katonának kell adni!

„Egy káplár kellene Voltaire helyett!"[5]— ez a megállapítás még egyáltalában nem avult el. Ellenkezőleg, a XX. századnak rendeltetett, hogy megérje a megvalósulását.

Sokféle gondolatot ébreszt, sokféle összehasonlításra ösztönöz ez az új büntető rendszabály, amely annyiban új, hogy megkísérli feltámasztani a réges-rég letűnt múltat. Három emberöltővel ezelőtt, I. Miklós idején, természetes büntetés volt, ha valakit katonának adtak, s ez teljesen megfelelt az orosz hűbéri társadalom egész rendjének. A nemeseket katonának adták, mert ezáltal kényszeríteni akarták őket arra, hogy szolgáljanak és hogy a nemesi kiváltságok helyett kiérdemeljék maguknak a tiszti rangot. A parasztot katonának adták, s ezzel hosszú évekre szinte börtönbe zárták, ahol a zöld „utca"[6] embertelen kínjai stb. vártak rá. De immár több mint egynegyed század óta „általános" hadkötelezettség van nálunk, amelynek bevezetését annak idején nagy demokratikus reformként ünnepelték. Ha az általános hadkötelezettség nemcsak papíron van meg, hanem ténylegesen létezik, ez kétségtelenül demokratikus reform, mert szakít a rendiséggel és bevezeti a polgárok egyenjogúságát. De ha ez valóban így volna, vajon lehetne-e akkor büntetés, hogy valakit katonának adnak? S ha a kormány a hadkötelezettséget büntetéssé változtatja, vajon nem azt bizonyítja-e ezzel, hogy sokkal közelebb állunk az újonctoborzáshoz, mint az *általános* hadkötelezettséghez? Az 1899. évi ideiglenes szabályzat letépi intézményeinkről a farizeusi álarcot s leleplezi, hogy ezek közül lényegében még azok is teljesen barbár intézmények, amelyek leginkább hasonlítanak az európai intézményekhez. Nálunk tulajdonképpen sohasem volt és ma sincs általános hadkötelezettség, mert az előkelő származás és gazdagság kiváltságai tömegével teremtik a kivételeket. Nálunk alapjában véve sohasem volt és ma sincs semmi olyasmi, aminek alapján azt lehetne mondani, hogy a katonai szolgálat tekintetében a polgárok egyenjogúak. Ellenkezőleg, a laktanyákból csakúgy árad a legfelháborítóbb jogtalanság szelleme. A paraszt- vagy munkásszármazású katonák teljesen védtelenek, emberi méltóságukat sárba tiporják, zsarolják és

ütlegelik, ütlegelik, egyre ütlegelik őket. Azok viszont, akiknek befolyásos összeköttetéseik vannak, akiknek pénzük van, kiváltságokat és kivételezést élveznek. Nem csoda hát, hogy ha valakit az önkénynek és erőszaknak ebbe az iskolájába adnak, az büntetés lehet, sőt nagyon súlyos büntetés, amely közel áll a teljes jogfosztáshoz. A kormány arra számít, hogy ebben az iskolában móresre tanítja a „lázadókat". Nem téved-e a kormány számításaiban? Nem lesz-e az orosz katonai szolgálat iskolája a forradalom katonai iskolája? Persze, nem minden diák bírja ki végig ezt az iskolát. Egyeseket megtör a kemény fegyelmezés, elpusztít a katonai hatósággal való összeütközés, másokat — a gyengéket és csüggedőket — megrémíti a kaszárnya, de vannak olyanok is, akiket megacéloz, akiknek a látókörét kitágítja, és akiket arra késztet, hogy gondolják át, s mélyen érezzék át szabadságtörekvéseiket. Most saját bőrükön érzik az önkény és az elnyomás teljes súlyát, mert emberi méltóságuk teljesen egy őrmester belátásától függ, aki sokszor szívesen gúnyt űz a „tanult emberekből". Látni fogják, hogy a valóságban milyen az egyszerű nép helyzete; az a sok gyalázkodás és erőszak, amelynek mindennap kénytelenek tanúi lenni, fájdalommal fogják eltölteni szívüket és meg fogják érteni, hogy az a sok igazságtalanság és kötekedés, melytől a diákság annyit szenved, csak egy csepp a nép elnyomásának tengerében. Aki megérti ezt, az azzal a hannibáli esküvel[7] hagyja majd ott a katonai szolgálatot, hogy a nép élenjáró osztályával együtt harcolni fog a zsarnokság ellen a nép felszabadításáért.

A megírás ideje: 1901 január.
Megjelent: Iszkra 2. sz. 1901 február.

Lenin Művei, 4. kötet

MIVEL KEZDJÜK ?

(Részlet)

A terror kérdése egyáltalán nem új kérdés és elegendő, ha röviden az orosz szociáldemokrácia kialakult nézeteire emlékeztetünk.

Elvileg sohasem mondtunk le és nem is mondhatunk le a terrorról. Egyike ez azoknak a hadműveleteknek, amelyek az ütközet bizonyos pillanatában, a csapatok bizonyos állapota és bizonyos feltételek mellett alkalmasak, sőt szükségesek lehetnek. De éppen az a bökkenő, hogy a terrort jelenleg egyáltalán nem a harcoló hadsereg egyik hadműveleteként helyezik homloktérbe, amely szorosan összefügg és összhangban áll a harc egész rendszerével, hanem mint egy elszigetelt támadás önálló, minden hadseregtől független eszközét. Ha nincs központi forradalmi szervezet és gyengék a helyi forradalmi szervezetek, a terror nem is lehet egyéb. Éppen ezért az adott körülmények között határozottan időszerűtlennek, célszerűtlennek tekintjük ezt a harci eszközt, mely a legaktívabb harcosokat elvonja igazi, az egész mozgalom szempontjából legfontosabb feladatuktól, s nem a kormány, hanem a forradalom erőit bomlasztja. Gondoljanak a legutóbbi eseményekre: saját szemünkkel láttuk, hogy a városi munkások és a városi „egyszerű nép" nagy tömegei harci tűzben égnek, a forradalmároknak pedig nincs vezérkaruk, nincsen szervező központjuk. Ha ilyen körülmények között a legenergikusabb forradalmárok a terror útjára lépnek, nem fenyeget-e az a veszély,

hogy meggyengülnek azok a harci osztagok, amelyek egyedüli komoly reménységeink? Nem fenyeget-e ez azzal a veszéllyel, hogy megszakad a kapcsolat egyfelől a forradalmi szervezetek, másfelől az elégedetlen, tiltakozó, harcra kész, de szétforgácsolt tömegek között, amelyek éppen azért gyengék, mert szétforgácsoltak? Márpedig ez a kapcsolat sikerünk egyetlen záloga. Távol áll tőlünk az a gondolat, hogy tagadjuk az egyes hősi csapás minden jelentőségét, de kötelességünk, hogy a legenergikusabban óva intsünk mindenkit, nehogy elragadtassa magát a terrortól, nehogy a terrort ismerje el a harc fő és legfontosabb eszközének, amire napjainkban sokan, nagyon sokan erősen hajlanak. A terror sohasem lehet közönséges, mindennapi hadművelet, a legjobb esetben is csak mint a döntő roham egyik módja alkalmazható. De kérdezzük: lehet-e ma ilyen rohamra *hívni?* A Rabocseje Gyelo[8] nyilván azt gondolja, hogy igen. Legalábbis azt kiáltja: „Rohamoszlopokba sorakozz!" Ez azonban megint csak esztelen buzgalom. Haderőnk zöme: önkéntesek és felkelők. Állandó hadseregünk csak néhány kisebb osztagból áll, de azok sincsenek mozgósítva, nincsenek kapcsolatban egymással és még arra sem tanították meg őket, hogy általában hadoszlopokba sorakozzanak, nemhogy rohamoszlopokba. Ilyen viszonyok között mindenkinek, aki át tudja tekinteni harcunk általános feltételeit és az események történelmi menetének egyetlen „fordulatánál" sem feledkezik meg róluk, világosan kell látnia, hogy ma nem lehet az a jelszavunk: „rohamra!"; ma jelszavunk csakis ez lehet: „szervezzük meg helyesen az ellenséges erőd ostromát". Más szóval: pártunknak nem lehet közvetlen feladata, hogy most mindjárt rohamra hívja összes meglevő erőit, hanem olyan forradalmi szervezet létrehozására kell szólítania, amely egyesíteni tudja az összes erőket és nemcsak névleg, hanem valóban is vezetni tudja a mozgalmat, vagyis mindenkor készen áll arra, hogy minden tiltakozást és minden fellángolást támogasson és kihasználjon a döntő ütközetre alkalmas haderő gyarapítására és megszilárdítására.

A februári és márciusi események tanulsága annyira meggyőző, hogy ez a következtetés aligha talál most elvi ellen-

vetésre. Jelenleg azonban nem elvben, hanem gyakorlatilag kell megoldanunk a kérdést. Nemcsak azt kell tisztáznunk, hogy milyen szervezet szükséges és milyen munka érdekében van rá szükség, hanem ki kell dolgoznunk bizonyos szervezési *tervet* is, hogy mindenfelől hozzáfoghassunk a szervezet felépítéséhez. Tekintettel a kérdés halaszthatatlan fontosságára, mi a magunk részéről elhatároztuk, hogy az elvtársak figyelmébe ajánljuk vázlatos tervünket, amelyet részletesebben is kifejtünk rövidesen megjelenő brosúránkban.

A megírás ideje: 1901 május.
Megjelent: Iszkra 4. sz. 1901 május.

ÚJABB VÉRES ÜTKÖZET

(Részlet)

Az utóbbi időben sok szó esett arról, hogy a modern hadsereggel szemben lehetetlen és reménytelen az utcai harc; különösen azok a „kritikus" okosok hangoztatták ezt, akik a burzsoá tudálékosság ócska kacatját az elfogulatlan tudomány új következtetéseiként tálalták fel, s ebből a célból kiforgatták Engels szavait, aki csak a német szociáldemokraták ideiglenes taktikájáról beszélt, arról is csak fenntartással. Már egy elszigetelt összecsapás példájából is láthatjuk, hogy mindez a szóbeszéd merő ostobaság. Az utcai harc lehetséges és nem a harcosok helyzete reménytelen, hanem a kormányé, ha nemcsak egy gyár népével gyűlik meg a baja. A munkásoknak a május 7-i ütközetben köveken kívül semmijük sem volt — de a felsőbbség tilalma természetesen nem gátolja meg majd őket abban, hogy legközelebb más fegyverrel lássák el magukat. A munkások nem voltak felkészülve, mindössze három és félezren voltak, és mégis visszaverték a lovasőrség, a csendőrség és a gyalogság több századát. Emlékezzenek csak vissza: könnyen sikerült-e a rendőrségnek rohammal bevennie *egyetlen* házat is — a Slisszelburgi út 63. számú házát?! Mit gondolnak, vajon könnyű dolguk lesz-e, ha majd nem két-három udvart és házat, hanem Pétervár egész munkásnegyedeit kell majd „*megtisztítani a munkásoktól*"? Ha döntő harcra kerül a sor, nem kell-e majd „*megtisztítani*" a fővárosi házakat és udvarokat a munkásokon kívül még azoktól is,

akik nem felejtették el a március 4-i gyalázatos mészárlást, akik nem békültek ki a rendőrkormánnyal, hanem csak megijedtek tőle és még nem bíznak saját erejükben?

Elvtársak! Igyekezzetek megállapítani mindazoknak a nevét, akiket május 7-én meggyilkoltak és megsebesítettek. A főváros minden munkása őrizze meg őket emlékezetében és készüljön fel az új, döntő harcra, a rendőrkormány ellen — a népszabadságért!

Iszkra 5. sz.
1901 június.

Lenin Művei, 5. kötet.

MI A TEENDŐ?

MOZGALMUNK ÉGETŐ KÉRDÉSEI

(Részletek)

IV

AZ ÖKONOMISTÁK KONTÁRKODÁSA ÉS A FORRADALMÁROK SZERVEZETE

d) *A szervezeti munka terjedelme*

Mint fentebb láttuk, B—v „akciókra alkalmas forradalmi erők hiányáról" beszél, „amely nemcsak Pétervárott érezhető, hanem egész Oroszországban is". Olyan tény ez, amelyet aligha merne bárki is vitatni. Kérdés azonban, hogy mivel magyarázható? B—v a következőket írja:

„Nem mélyedünk bele e jelenség történelmi okainak megvilágításába, csak annyit mondunk, hogy a hosszan tartó politikai reakció által demoralizált és a végbement és folyamatban levő gazdasági változások következtében széttagolt társadalom *rendkívül kevés forradalmi munkára alkalmas embert* választ ki magából; hogy a munkásosztály soraiból kiemelkednek ugyan munkás-forradalmárok, akik részben feltöltik az illegális szervezeteket, de ezeknek a forradalmároknak a száma nincs arányban az idő követelményeivel. Annál kevésbé, mert a munkás, aki 11½ órát dolgozik a gyárban, helyzeténél fogva főleg csak agitátori funkciót tölthet be, viszont a propaganda és a szervezés, az illegális irodalom terjesztése és sokszorosítása, felhívások kibocsátása stb. — kénytelen-kelletlen — legnagyobbrészt az igen jelentéktelen intellektuel erőkre hárul (Rabocseje Gyelo, 6. sz. 38—39. old.).

Sok tekintetben nem értünk egyet B—v-nek ezzel a véleményével, és különösen nem értünk egyet az általunk kiemelt szavakkal, amelyek különösen szemléltetően mutatják, hogy B—v (mint minden valamelyest is gondolkodó gyakorlati funkcionárius), aki végigkínlódta kontárkodásunkat, nem tud kiutat találni ebből a tűrhetetlen helyzetből, mert egészen az

ökonomizmus rabja lett. Nem, a társadalom nagyon *sok* olyan embert választ ki magából, akik alkalmasak az „ügy" szempontjából, de mi nem tudjuk valamennyiüket felhasználni. E tekintetben mozgalmunk kritikus, átmeneti állapotát így lehetne kifejezni: *nincs ember és — rengeteg az ember*. Rengeteg az ember, mert a munkásosztály is, a társadalom egyre különfélébb rétegei is évről évre több és több elégedetlen, tiltakozni akaró embert választanak ki magukból, akik erejükhöz mérten készek támogatni harcunkat az abszolutizmus ellen, amelynek tűrhetetlen voltát még nem látja mindenki, de egyre nagyobb tömegek és egyre fájóbban érzik. És ugyanakkor nincs ember, mert nincsenek vezetők, nincsenek politikai vezérek, nincsenek szervező-tehetségek, akik meg tudnák szervezni azt a nagyarányú és egyben jól összefogott, harmonikus munkát, amely biztosítaná minden még oly jelentéktelen erő felhasználását is. „A forradalmi szervezetek növekedése és fejlődése" nemcsak a munkásmozgalom növekedésétől marad el, amit B—v is elismer, hanem elmarad a nép minden rétegében megindult általános demokratikus mozgalom növekedésétől is (amit egyébként ma — következtetésének kiegészítéseként — valószínüleg B—v is elismerne). A forradalmi munka terjedelme túlságosan szűk a mozgalom széles ösztönös alapjához képest s ólomsúllyal nehezedik rá „a munkáltatók és a kormány elleni gazdasági harc" nyomorúságos elmélete. Márpedig jelenleg nemcsak a politikai agitátoroknak, hanem a szociáldemokrata szervezőknek is „el kell menniök a lakosság minden osztályához".* És aligha akad olyan gyakorlati funkcionárius, aki kétségbevonná, hogy a szociáldemokraták szervezőmunkájuk ezernyi apró funkcióját szétoszthatnák a legkülönbözőbb osztályok egyes képviselői között. A kellő specializálás hiánya technikánk egyik legnagyobb fogyatékossága, ami miatt B—v oly keserűen és joggal panaszkodik. Minél apróbbak lesznek az egész munka egyes

* A hadseregben például a demokratikus szellem kétségtelen felélénkülése észlelhető az utóbbi időben, részben azért, mert egyre gyakoribbak az utcai harcok olyan „ellenség" ellen, mint a munkások és diákok. Ha mihelyt erőnk engedi, feltétlenül igen komoly figyelmet kell fordítanunk a katonák és tisztek közti propagandára és agitációra, a pártunkhoz tartozó „katonai szervezetek" alakítására.

„műveletei", annál több olyan embert lehet majd találni, akik el tudják végezni ezeket a műveleteket (de akik többnyire teljesen alkalmatlanok arra, hogy hivatásos forradalmárokká váljanak), és annál nehezebb lesz „kihalásznia" a rendőrségnek mindezeket a „részletfunkcionáriusokat", annál nehezebb lesz olyan „ügyet" fabrikálnia, ha holmi apróságon rajta kap valakit, amely megérné az „Ohraná"-ra fordított kincstári költségeket. Ami pedig a támogatásunkra kész emberek számát illeti, már az előző fejezetben utaltunk arra az óriási változásra, amely alig öt év alatt ment végbe ezen a téren. Másrészt azonban ahhoz, hogy ezt a sok aprólékos részletmunkát egybefogjuk, ahhoz, hogy a mozgalom funkcióival együtt el ne aprózzuk magát a mozgalmat is, ahhoz, hogy az apró funkciókkal megbízott elvtársakban megerősítsük azt a tudatot, hogy munkájuk szükséges és fontos, mert enélkül sohasem fognak dolgozni* — mindehhez elengedhetetlen a kipróbált forradalmárok erős szervezete. Ilyen szervezet mellett annál szilárdabb lesz és annál szélesebb körben terjed majd el a párt erejébe vetett hit, minél konspiratívabb ez a szervezet, márpedig háborúban tudvalevőleg az a legfontosabb, hogy necsak saját hadseregünk higgyen a maga erejében, hanem higgyen benne az ellenség is, és minden *semleges* elem, mert a jóakaratú semlegesség olykor eldöntheti az ügyet. Ilyen szilárd elméleti alapon álló és szociáldemokrata lappal rendelkező szervezet mellett igazán nem kell majd attól tartani, hogy a mozgalomba bevont sok „külső" elem letéríti útjáról mozgalmunkat (ellenkezőleg,

* Emlékszem, egy elvtárs elmondta nekem, milyen keservesen panaszkodott egy gyári felügyelő, aki kész támogatni és már támogatta is a szociáldemokráciát, hogy nem tudja, eljut-e az ő „információja" az igazi forradalmi központba, mennyiben van szükség a segítségére és milyen mértékben tudják felhasználni apró-cseprő szolgálatait. Minden gyakorlati funkcionárius természetesen nem egy olyan esetről tud, amikor kontárkodásunk megfosztott bennünket szövetségeseinktől. Pedig külön-külön „apró", de összességükben felbecsülhetetlen szolgálatokat tudnának tenni és tennének is nekünk nemcsak a gyári, hanem a postai, vasúti, vámhivatali tisztviselők, a nemesség és a papság ügyeit és *minden* egyéb ügyet intéző alkalmazottak, sőt még a rendőrségi és udvari hivatalnokok is! Ha lenne már igazi pártunk, amely valóban a forradalmárok harci szervezete volna, akkor nem állítanánk élére minden ilyen „segítőtárs" kérdését, nem sietnénk állandóan és feltétlenül bevonni őket az illegális munka kellős közepébe, hanem ellenkezőleg, különös gonddal óvnánk őket, sőt külön embereket képeznénk ki ilyen funkciókra, azt tartva szem előtt, hogy sok diák jobban használra lehetne a pártnak mint a párt „segítőtársa" hivatalnoki állásban, mint „rövidlejáratú" forradalmárok szerepében. De — még egyszer ismétlem — ezt a taktikát csak olyan szervezet alkalmazhatja, amely már teljesen megszilárdult és nem szenved hiányt aktív erőkben.

éppen most, a kontárkodás uralma idején látjuk azt, hogy sok szociáldemokrata a „Credo"[9] vonalán törtet és csak hiszi, hogy szociáldemokrata). Szóval a specializálás szükségképpen feltételezi a centralizálást, és ugyanakkor feltétlenül meg is követeli.

V

EGY ORSZÁGOS POLITIKAI LAP „TERVE"

c) *Milyen típusú szervezetre van szükségünk?*

Az elmondottakból láthatja az olvasó, a mi „tervtaktikánk" abban áll, hogy nem *hívunk* azonnal rohamra, hanem „az ellenséges erőd szabályszerű ostromát" követeljük, másszóval: azt követeljük, hogy minden erőt egy állandó hadsereg egybegyűjtésére, megszervezésére és *mozgósítására* fordítsunk. Amikor kinevettük a Rabocseje Gyelót, mert az ökonomizmusról megfeledkezve minden átmenet nélkül rohamról kezdett kiabálni (a Lisztok Rabocsevo Gyela 1901 *április* havi 6. számában), a Rabocseje Gyelo persze azzal a váddal rontott nekünk, hogy „doktrinérok" vagyunk, hogy nem értjük forradalmi kötelességünket, hogy óvatosságra intünk stb. Minket természetesen cseppet sem lepett meg, hogy olyanok vádolnak bennünket ilyesmivel, akiknek egyáltalán nincsenek elveik, akik a mélyértelműen hangzó „folyamat-taktikával" teszik túl magukat a dolgon, mint ahogy az sem lepett meg, hogy ezeket a vádakat ismételte Nagyezsgyin is, aki olimposzi magasságból általában megvetéssel tekint a szilárd programbeli és taktikai elvekre.

Azt mondják, hogy a történelem nem ismétlődik. De Nagyezsgyin mindenáron azt akarja, hogy megismétlődjék, és buzgón másolja Tkacsovot, ócsárolja a „forradalmi kultúrkodást" és „a népet hívó vészharangról", „a forradalom előestéjének" különleges „szempontjáról" stb. kiabál. Úgy látszik, megfeledkezett arról az ismert mondásról, hogy ha egy történelmi esemény eredetije tragédia, akkor a másolata csak bohózat. A hatalom megragadásának kísérlete, ame-

lyet Tkacsov propagandája készített elő és „rémítő" és valóban rémületet keltő terrorral hajtottak végre, fenséges esemény volt, viszont a kis Tkacsov „izgató" terrorja egyszerűen nevetséges, és különösen nevetséges, ha az átlagemberek szervezetének eszméjével egészíti ki.

„Ha az Iszkra — írja Nagyezsgyin — kilépne irodalmárkodó légköréből, akkor rájönne, hogy ez (az olyan jelenség, mint egy munkás levele az Iszkra 7. számában stb.) annak a tünete, hogy nagyon-nagyon hamar megkezdődik a „roham", és aki most" (sic!) „olyan szervezetről beszél, amelynek szálai egy országos laptól indulnak ki, az az íróasztal mellett költ eszméket és szobatudós munkát végez". Micsoda képtelen zagyvaság! Egyrészt az izgató terror és az „átlagemberek szervezete", kiegészítve azzal, hogy „sokkal szívesebben" gyülekeznének „valami konkrétabb" dolog, például a helyi újságok köré; másrészt pedig: aki „most" országos szervezetről beszél, az íróasztal mellett költ eszméket, vagyis nyíltabban és egyszerűbben szólva: „most" már késő! Hát a „helyi lapok széles szervezése"? Ez még nem késő, igen tisztelt L. Nagyezsgyin? Hasonlítsa csak össze ezzel az Iszkra álláspontját és taktikáját: az izgató terror ostobaság, és aki az átlagemberek szervezetéről és a helyi lapok *széles* szervezéséről beszél, az sarkig tárja a kaput az ökonomizmus előtt. A forradalmárok egységes országos szervezetéről kell beszélni és erről beszélni nem késő mindaddig, amíg meg nem kezdődik az igazi, nem pedig a papiros-roham.

„Igaz, ami a szervezést illeti, nem valami fényesen állunk — folytatja Nagyezsgyin —, igen, az Iszkrának tökéletesen igaza van, amikor azt mondja, hogy haderőnk zöme önkéntesekből és felkelőkből áll... Az rendjén van, hogy önök józanul látják erőink állapotát, de miért kell emellett megfeledkezni arról, hogy *a tömeg egyáltalán nem a mienk* s ezért *nem is fogja megkérdezni tőlünk*, hogy mikor indítsa meg a hadműveleteket és „lázongani" kezd... Ha majd megmozdul a tömeg, ösztönös romboló erejével lerohan*hatja* és elsöpör*heti* az „állandó hadsereget", amelyet mindegyre rendkívül rendszeres szervezetté készültek formálni, *csak éppen elkéstek vele*". (A mi kiemelésünk.)

Csodálatos logika! *Éppen azért*, mert „a tömeg nem a mienk", cseppet sem ésszerű és a jelen pillanatban nem is illik „rohamról" kiabálni, mert a roham az állandó hadsereg támadása, és nem a tömeg ösztönös kirobbanása. Éppen azért, mert a tömeg lerohan*hatja* és elsöpör*heti* az állandó hadsereget, semmi szín alatt sem szabad „elkésnünk" munkánkkal, hogy az ösztönös fellendüléssel lépést tartva „rendkívül rendszeres szervezetté formálhassuk" az állandó hadsereget, mert minél hamarább formáljuk ilyen szervezetté, annál valószínűbb, hogy a tömeg nem fogja lerohanni az állandó hadsereget, hanem az állandó hadsereg kerül a tömeg elé, és az élére áll. Nagyezsgyin azért zavarja össze a dolgokat, mert azt képzeli, hogy ez a rendszeresen megszervezendő hadsereg olyasmivel foglalkozik majd, ami elszakítja a tömegtől, holott a valóságban kizárólag mindenre kiterjedő és mindent átfogó politikai agitációval, vagyis éppen azzal a munkával fog foglalkozni, amely *közel hozza és egybeforrasztja* a tömeg ösztönös romboló erejét a forradalmárok szervezetének tudatos romboló erejével. Hiszen önök, uraim, a saját hibájukat másra igyekeznek hárítani, mert éppen a „Szvoboda"-csoport az, amely *programjába* vette a terrort, s ezzel terrorista szervezet alakítására buzdít, az ilyen szervezet azonban valóban elvonná hadseregünket attól, hogy közelebb kerüljön a tömeghez, amely sajnos még nem a mienk, sajnos még nem kérdi vagy alig kérdezi tőlünk, hogy mikor és hogyan indítsa meg a hadműveleteket.

„Elszalasztjuk magát a forradalmat — folytatja Nagyezsgyin az Iszkra ijesztgetését —, mint ahogy elszalasztottuk a mostani eseményeket is, amelyek teljesen meglepetésszerűen értek bennünket." Ez a mondat, összefüggésbe hozva a fentebb idézettekkel, szemléltetően mutatja, mennyire értelmetlen a Szvobodának „a forradalom előestéjéről" költött különleges „szempontja". Ez a különleges „szempont" őszintén szólva abban foglalható össze, hogy „most" már késő tanakodni és készülődni. Ha így áll a dolog, ó nagyrabecsült ellensége az „irodalmárkodásnak", akkor mire kellett 132 nyomtatott oldalt írni „az elmé-

let* és a taktika kérdéséről"? Nem gondolja-e, hogy „a forradalom előestéje szempontjából" illendőbb lett volna kiadni 132 ezer röplapot azzal a rövid felhívással: „üsd-vágd őket!"?

Éppen az kockáztatja legkevésbé, hogy elszalasztja a forradalmat, aki egész programja, *taktikája és szervező munkája* élére az egész népet átfogó politikai agitációt állítja, mint az Iszkra teszi. Azok, akik egész Oroszországban a szervezetnek az országos laptól kiinduló szálait szövögették, nemcsak hogy nem szalasztották el a tavaszi eseményeket, hanem ellenkezőleg, lehetővé tették nekünk, hogy megjósoljuk őket. Nem szalasztották el azokat a tüntetéseket sem, amelyekről az Iszkra 13. és 14. számában írtunk; ellenkezőleg, részt vettek bennük, élénk tudatában voltak annak, hogy kötelességük segíteni a tömegek ösztönös megmozdulását, és ugyanakkor az újság segítségével az összes orosz elvtársakkal megismertették ezeket a tüntetéseket, és segítettek nekik a tüntetések tapasztalatainak hasznosításában. Nem fogják elszalasztani — ha megérik — a forradalmat sem, amely elsősorban és főképp agitációs tapasztalatot és azt követeli tőlünk, hogy minden tiltakozást tudjunk támogatni (szociáldemokrata módon tudjunk támogatni), hogy tudjuk irányítani az ösztönös mozgalmat s óvjuk meg barátainak hibáitól is, ellenségeinek csapdáitól is!

Elérkeztünk tehát az utolsó szemponthoz, amely arra késztet bennünket, hogy különösen ragaszkodjunk az országos lap körül a közös lap ügyében kifejtett együttes munkával létrehozandó szervezet tervéhez. Csak az ilyen szervezet biztosíthatja a szociáldemokrata harci szervezet számára elengedhetetlen *hajlékonyságot*, vagyis azt a képességet, hogy azonnal alkalmazkodjék a legkülönbözőbb és gyorsan változó

* Egyébként L. Nagyezsgyin az „elméleti kérdések szemléjé"-ben úgyszólván semmit sem adott az elméleti kérdések terén, hacsak nem azt a „forradalom előestéje szempontjából" felettébb érdekes passzust, hogy a „bernsteinizmus a jelen pillanatban teljes egészében elvesztí aktualitását, mint ahogy az is tökéletesen mindegy, hogy Adamovics úr bizonyítja-e be, hogy Sztruve úr már rászolgált a nyugdíjazásra, vagy pedig fordítva, Sztruve úr cáfolja-e meg Adamovics urat, és nem hajlandó nyugalomba vonulni. Ez egészen mindegy, mert már út a forradalom órája". (Lenin Műve 5. köt., 110. old.) Nehéz volna ennél kézzelfoghatóbban kidomborítani L. Nagyezsgyin hihetetlen elméleti nemtörődömségét. Kihirdettük „a forradalom előestéjét", — *tehát* „egészen mindegy", sikerül-e az ortodoxoknak véglegesen kiverni hadállásaikból a kritikusokat!! És bölcsünk nem veszi észre, hogy éppen a forradalom idején van szükségünk a kritikusok elleni elméleti harc eredményeire, hogy megindíthassuk a döntő harcot *gyakorlati* hadállásaik ellen!

harci feltételekhez, hogy „egyrészt nyílt mezőn ne bocsátkozzék harcba a túlerőben levő ellenséggel, amikor az minden erejét egy pontra vetette, másrészt azonban ki tudja használni az ellenség nehézkességét és ott, és akkor támadja meg, ahol és amikor az a legkevésbé várja a támadást".* A legnagyobb hiba volna, ha a pártszervezetet csak robbanásra és utcai harcra, vagypedig csak „a szürke, mindennapi harc előrehaladó menetére" számítva építenők fel. Végezzük *állandóan* hétköznapi munkánkat, és mindenkor álljunk készen mindenre, mert igen gyakran majdnem lehetetlen előre látni, hogy mikor váltja fel a robbanás időszakát a szélcsend időszaka, azokban az esetekben pedig, amikor az időszakok váltakozása előre látható, nem tudnánk kihasználni ezt a szervezet átépítésére, mert egy önkényuralmi országban meglepően gyorsan, olykor a cári janicsárok egyetlen éjszakai rajtaütésével kapcsolatban megy végbe a változás. És magát a forradalmat sem szabad egyszeri történés formájában elképzelni (mint ahogy szemmelláthatólag Nagyezsgyinnek rémlik), mert a forradalom többé-kevésbé erős robbanások és többé-kevésbé teljes szélcsend többszöri, gyors váltakozása formájában zajlik le. Ezért pártszervezetünk tevékenysége legfőbb tartalmának, tevékenysége gyújtópontjának olyan munkának kell lennie, amely a legerősebb robbanás időszakában és a legteljesebb szélcsend idején egyaránt lehetséges és szükséges. Ez a munka a legszélesebb tömegek közt kitejtett, Oroszország-szerte egységes politikai agitáció, amely megvilágítja az élet minden oldalát. Ez a munka azonban *elképzelhetetlen* a mai Oroszországban egy igen sűrűn megjelenő országos lap nélkül. Az a szervezet, amely önmagától kialakul e lap körül, e lap *munkatársainak* szervezete (a szó tágabb

* Iszkra, 4. sz. „Mivel kezdjük?" — „A forradalmi kultúrkodókat, akik nem állnak a forradalom előestéje álláspontján, cseppet sem aggasztja a munka hosszadalmassága" — írja Nagyezsgyin (Lenin Művei, 5. köt., 62. old.). Ehhez azt a megjegyzést fűzzük: ha nem tudnánk kidolgozni olyan politikai taktikát, olyan szervezeti tervet, amely feltétlenül *igen hosszadalmas munkával* számol, és ugyanakkor *e munka folyamán* biztosítja pártunk készségét arra, hogy minden meglepetés esetén, az események menetének bármilyen meggyorsulása esetén is feltétlenül megállja a helyét és teljesítse kötelességét, akkor csak szánalmas politikai kalandorok lennénk. Csak Nagyezsgyin, aki mindössze tegnap óta nevezi magát szociáldemokratának, feledkezhet meg arról, hogy a szociáldemokrácia célja az egész emberiség életfeltételeinek gyökeres átalakítása és ezért megengedhetetlen, hogy egy szociáldemokratát „aggasszon" a munka hosszadalmassága.

értelmében vett munkatársainak szervezete, vagyis beleértve mindazokat, akik a lapon dolgoznak) készen áll majd *mindenre*, kezdve azzal, hogy a forradalmi mozgalom legnagyobb „elnyomása" idején megmenti a párt becsületét, tekintélyét és biztosítja folytonosságát, és végezve az *egész nép fegyveres felkelésének* előkészítésével, kitűzésével és végrehajtásával.

Valóban, képzeljük csak el azt a nálunk igen gyakori esetet, amikor egy vagy több helyen teljes a lebukás. Ha az *összes* helyi szervezeteknek nincs *egy* közös, állandó ügyük, akkor az ilyen lebukásoknak gyakran az a következményük, hogy a munka hosszú hónapokra megszakad. De ha van ilyen közös ügyük, akkor még a legsúlyosabb lebukás esetén is elegendő volna két-három erélyes ember néhány heti munkája, hogy a fiatalok új köreit, amelyek, mint ismeretes, még most is igen gyorsan keletkeznek, összekapcsolják a közös központtal; ha pedig mindenki tud erről a közös ügyről, amelyet ennyire sújtanak a lebukások, akkor még gyorsabban keletkezhetnek új körök, amelyek még gyorsabban felvehetik a kapcsolatot a közös központtal.

Másrészt képzeljük el a nép felkelését. Manapság valószínűleg mindenki egyetért azzal, hogy gondolnunk és készülnünk kell rá. De *hogyan* készüljünk fel? Hiszen a Központi Bizottság nem küldhet mindenhova megbízottakat, hogy készítsék elő a felkelést! Még ha volna is Központi Bizottságunk, a mai orosz viszonyok között semmire sem menne ilyen kiküldetésekkel. Viszont a megbízottak* hálózatának, amely önmagától alakul ki a közös lap megszervezése és terjesztése közben, nem kellene „ülnie és várnia" a felkelés jelszavát, hanem olyan állandó ügyön munkálkodnék, amely felkelés

* Ó, jaj! Megint kiszaladt a számon ez a rettenetes „megbízott" szó, amely annyira sérti Martinovék demokratikus fülét! Különösnek tartom, hogy ez a szó nem sértette a hetvenes évek korifeusait, de sérti a kilencvenes évek kontárjait. Nekem tetszik ez a szó, mert világosan és élesen rámutat *a közös ügyre*, amelynek valamennyi megbízott alárendeli gondolatait és cselekedeteit, s ha már ezt a szót mással kellene pótolni, végső esetben a „munkatárs" szó mellett maradnék, ha nem emlékeztetne bizonyos irodalmárkodásra és bizonyos elmosódottságra. Nekünk pedig a megbízottak katonai szervezetére van szükségünk. Egyébként a Martinovok, akik (különösen külföldön) nagy számban találhatók, és azzal szeretnek foglalkozni, hogy „kölcsönösen generálissá léptetik elő egymást", „útlevél-megbízott" helyett azt is mondhatnák: „a forradalmárokat útlevéllel ellátó különosztály főigazgatója" stb.

esetén a legnagyobb valószínűséggel biztosítaná számára a sikert. Éppen ez az ügy szilárdítaná meg a legszélesebb munkástömegekkel és az összes elégedetlen — az önkényuralommal elégedetlen — rétegekkel való kapcsolatot, ami oly fontos a felkelés szempontjából. Épp az ilyen ügy megszervezése folyamán fejlődnék ki az a képesség, hogy helyesen ítéljék meg az általános politikai helyzetet, és következésképpen az a képesség is, hogy megfelelő időpontot válasszanak a felkelésre. Épp ez az ügy tanítaná meg az *összes* helyi szervezeteket arra, hogy egyidejűleg reagáljanak az azonos politikai kérdésekre, esetekre és eseményekre, amelyek egész Oroszországot nyugtalanítják, s hogy a lehető legerélyesebben, a lehető legegyöntetűbben és legcélszerűbben válaszoljanak ezekre az „eseményekre" — hiszen lényegében a felkelés sem egyéb, mint az egész nép legerélyesebb, legegyöntetűbb és legcélszerűbb „válasza" a kormánynak. Végül éppen ez az ügy tanítaná meg az összes forradalmi szervezeteket Oroszország minden pontján arra, hogy a legállandóbb és egyszersmind a legkonspiratívabb kapcsolatot tartsák fenn egymással, amely létrehozza a párt *tényleges* egységét, mert ilyen kapcsolatok nélkül semmiképp sem lehet kollektívan megtárgyalni a felkelés tervét és a felkelés előestéjén nem lehet megtenni azokat az elengedhetetlen előkészítő intézkedéseket, amelyeket a legszigorúbb titokban kell tartani.

Egyszóval az „országos politikai lap terve" nem olyan szobatudósok munkájának a gyümölcse, akiket megfertőzött a doktrinérség és az irodalmárkodás (mint azok hitték, akik nem hatoltak a kérdés mélyére), hanem éppen ellenkezőleg: ez a terv a leggyakorlatibb terv arra, hogy mindenfelől és haladéktalanul készülni kezdjünk a felkelésre, de ugyanakkor egy pillanatra se feledkezzünk meg életbevágó mindennapi munkánkról sem.

A megírás ideje: 1901 ősze—1902 februárja. Először 1902 márciusában jelent meg külön könyv alakjában.

Lenin Művei, 5. kötet.

ÚJ ESEMÉNYEK ÉS RÉGI KÉRDÉSEK

Az az aránylag rövid „szélcsend", amely forradalmi mozgalmunk utóbbi fél évét vagy háromnegyed évét jellemezte — az előző gyors és viharos fejlődéshez képest —, nyilván vége felé közeledik. Bármilyen rövid volt is ez a „szélcsend", bármilyen világosan látta is minden figyelmes és tájékozott szemlélő, hogy ha elmaradtak is (ilyen rövid időre) a munkásság tömeges felháborodásának megnyilvánulásai, ez még egyáltalán nem jelenti azt, hogy ez a felháborodás mélységben és szélességben nem növekszik tovább, mégis, értelmiségünk körében, amely forradalmi hangulatú ugyan, de amelynek gyakran nincs sem szilárd kapcsolata a munkásosztállyal, sem szilárdan megalapozott, határozott szocialista meggyőződése, sűrűn kezdtek hallatszani olyan hangok, amelyek egyrészt a kishitűséget, a tömeges munkásmozgalomba vetett hit elvesztését fejezik ki, másrészt azt sürgetik, hogy térjünk vissza az egyes politikai gyilkosságok régi taktikájához, mint a politikai harcnak szükséges és ez idő szerint kötelező módszeréhez. A múlt évi tüntetések óta eltelt néhány hónap alatt már meg is alakult a „szociálforradalmárok" „pártja", amely nagy hangon kijelentette, hogy a tüntetések elkedvetlenítik az embereket, hogy „a nép, sajna, még nem fog egyhamar", hogy a tömegek felfegyverzéséről *persze* könnyű beszélni és írni, de most hozzá kell fogni az „egyéni ellenálláshoz", s nem szabad kibújnunk az egyéni terror égető szükségessége

elől azzal, hogy minduntalan ugyanarra, egy és ugyanarra a feladatra hivatkozunk (amely unalmas és „nem érdekes" a munkásmozgalomba vetett „dogmatikus" hittől mentes intellektuel számára!), hogy agitáljunk a proletariátus tömegei közt és szervezzünk tömeges rohamot.

S lám Don-Rosztovban kitör egy sztrájk, amely első pillantásra a legszokványosabb és „leghétköznapibb" sztrájk, és olyan eseményekre vezet, amelyek szemmelláthatólag mutatják, mennyire ostobán és ártalmasan járnak el a szociálforradalmárok, amikor megpróbálják restaurálni a Narodnaja Volja[10]-irányzatot, összes elméleti és taktikai hibáival együtt. Ez a sok ezer munkást felölelő sztrájk, amely tisztán gazdasági jellegű követelések miatt kezdődött, bár a szervezett forradalmi erők csak igen korlátozott számban vesznek részt benne, gyorsan politikai eseménnyé terebélyesedik. Egyes részvevők tanúsága szerint olykor 20—30 000-es néptömegek meglepően komoly és szervezett politikai gyűléseket rendeznek, amelyeken mohón olvassák és magyarázzák a szociáldemokrata kiáltványokat, politikai beszédeket mondanak, megmagyarázzák a dolgozó nép legkülönbözőbb, legképzetlenebb képviselőinek a szocializmus és a politikai harc elemi igazságait, gyakorlati és „szemléltető" leckéket adnak nekik abból, hogyan kell bánni a katonákkal és hogyan kell a katonákhoz fordulni. A közigazgatás és a rendőrség elveszti a fejét (részben talán a katonaság megbízhatatlansága miatt?) és képtelen megakadályozni azt, hogy napokon át olyan tömeges politikai összejöveteleket rendeznek a szabad ég alatt, amilyenekre Oroszországban még nem volt példa. Amikor végül is katonai erőket vetnek be, a tömeg elkeseredetten ellenáll, és amikor egy-egy társukat meggyilkolják, másnap újabb politikai tüntetést rendeznek teteme előtt... Egyébként a szociálforradalmárok bizonyára másképp látják a dolgot, és az ő szempontjukból nyilván „célszerűbb" lett volna, ha a Rosztovban meggyilkolt hat elvtárs arra áldozta volna életét, hogy merényletet kövessen el egyik-másik rendőr-gazember ellen.

Mi viszont úgy véljük, hogy csakis az ilyen tömeges meg-

mozdulások, amelyek a munkásosztály politikai öntudatának és forradalmi aktivitásának szemmellátható növekedésével párosulnak, érdemlik meg, hogy *valóban forradalmi* tetteknek nevezzük őket, és csakis az ilyen megmozdulások képesek valóban bátorítani azokat, akik az orosz forradalomért harcolnak. Mi ebben nem a hírhedt „egyéni ellenállást" látjuk, amelynek a tömegekkel való kapcsolata csak szóbeli kijelentésekben, a sajtóban nyilvánosságra hozott ítéletekben stb. létezik. Mi a tömeg tényleges ellenállását látjuk, és ennek az ellenállásnak a szervezetlensége, készületlensége, ösztönössége arra figyelmeztet bennünket, mennyire ésszerűtlenül cselekszünk, ha felnagyítjuk forradalmi erőinket, mennyire bűnös dolog, ha semmibe vesszük azt a feladatot, hogy ezt a szemünk láttára igazi harcot vívó tömeget egyre szervezettebbé tegyük és mind jobban előkészítsük. Ne lövöldözéssel szolgáltassunk okot a szenvedélyes felháborodásra, anyagot az agitációhoz és a politikai gondolkozáshoz, hanem tanuljuk meg feldolgozni, felhasználni, kézbe venni azt az anyagot, amelyet túlságosan is bőkezűen szolgáltat az orosz élet — ez az egyetlen, forradalmárhoz méltó feladat. A szociálforradalmárok nem győznek dicsekedni azzal, milyen nagy „agitációs" hatása van a politikai gyilkosságoknak, amelyekről mind a liberális szalonokban, mind a népkocsmákban annyit suttognak. Nekik semmiből sem áll (mivelhogy mentesek minden valamelyest is meghatározott szocialista elmélet mindenfajta szűk dogmáitól!), hogy politikai *szenzációkkal* helyettesítsék (vagy akár csak kiegészítsék) a proletariátus politikai nevelését. Szerintünk viszont valóban komoly „agitációs" (gerjesztő), és nemcsak gerjesztő, hanem (és ez sokkal fontosabb) nevelő hatásuk is *csakis* olyan eseményeknek lehet, amelyekben a cselekvő személy maga a tömeg, amelyeket a tömeg hangulata szül, nempedig valamely szervezet rendez „különleges céllal". Szerintünk száz cárgyilkossággal sem érhetünk el soha olyan gerjesztő és nevelő hatást, mint amilyet már csak az is kelt, hogy a munkásnép tízezrei vesznek részt összejöveteleken, amelyeken létérdekeikről és a politikának létérdekeikkel való összefüggéséről tárgyalnak,

részt vesznek abban a harcban, amely valóban *felemeli* a proletariátusnak egyre újabb és újabb „érintetlen" rétegeit az öntudatosabb élet, a szélesebb körű forradalmi harc szintjére. Azt mondják nekünk, hogy szétzüllesztik a kormányt (amely kénytelen a Szipjagin urakat a Plehve urakkal felváltani és a legalávalóbb gazembereket „kiválasztani" arra, hogy szolgálatot teljesítenek neki), mi viszont meg vagyunk róla győződve, hogy ha akár tíz gazemberért is *feláldozunk* egyetlen forradalmárt, ezzel csak saját sorainkat züllesztjük szét, amelyek amúgyis ritkák, annyira ritkák, hogy nem győzik azt a munkát, amelyet a munkások „számon kérnek" tőlük. Úgy véljük, hogy a kormányt az és csakis az zülleszti szét igazán, ha a harc által valóban megszervezett nagy tömegek pánikba kergetik, ha az utca tömege felismeri, sőt még a „lecsendesítés" végett kirendelt katonaság egy része is kezdi felismerni, hogy a munkásosztály élenjáró elemeinek követelései jogosak, ha a nép tízezrei elleni katonai intézkedések megtétele előtt a hatóságok ingadoznak, mert egyáltalán nem tudják reálisan megítélni, hogy mire vezetnek majd ezek a katonai intézkedések — ha a polgárháború mezején elesettekben a tömeg társait, bajtársait látja és érzi, és újra gyűlik benne a gyűlölet és az a kívánság, hogy még erélyesebben csapjon össze az ellenséggel. És itt már nem egy-egy gazember, hanem az egész mai rend lép fel a nép ellenségeként, hiszen felvonulnak ellene a helyi és a pétervári hatóságok, a rendőrség, a kozákok és a katonaság, nem beszélve a csendőrökről és a bíróságokról, amelyek, mint mindig, most is kiegészítik és betetőzik a nép felkelését.

Igen, felkelést írtam. Bármennyire távol állt is az „igazi" felkeléstől ennek a sztrájkmozgalomnak látszó mozgalomnak a kezdete egy távoli vidéki városban, a sztrájk folytatása és befejezése önkéntelenül is felkelésre emlékeztet. Az, hogy a sztrájk oka annyira hétköznapi, s a munkások követelései annyira csekélyek, különösen szemléltetően kidomborítja azt is, hogy a proletariátus, amely a vasutasok harcában rögtön felismerte a közös ügyet, szolidaritása folytán roppant erős, azt is, hogy a proletariátus fogékony a politikai eszmékre,

a politikai felvilágosításra, meg azt is, hogy a proletariátus kész a katonasággal vívott közvetlen összecsapásban életét kockáztatva védelmezni a szabad élethez, a szabad fejlődéshez való jogait, azokat a jogokat, amelyek már eddig is valamennyi gondolkodó munkás elemi közkincsévé váltak. És ezerszeresen igaza volt a Donvidéki Bizottságnak, amikor kiáltványában, amelyet alább teljes egészében közlünk, „valamennyi polgártársunknak" úgy beszélt a rosztovi sztrájkról, mint az egyik első lépcsőfokról a politikai szabadságot követelő orosz munkások általános felemelkedésében. Az ilyesféle eseményekből csakugyan saját szemünkkel láthatjuk, hogy az önkényuralmi kormány elleni fegyveres népi felkelés nemcsak mint eszme érlelődik a forradalmárok elméjében és programjaiban, hanem mint magának a mozgalomnak elkerülhetetlen, gyakorlatilag természetszerű, *következő* lépése is, mint az orosz valóságtól ilyen értékes leckékben, ilyen nagyszerű nevelésben részesült tömegek növekvő felháborodásának, gyarapodó tapasztalatainak, fokozódó bátorságának eredménye is.

Elkerülhetetlen és természetszerű lépés, mondottam — és sietek hozzátenni: *hacsak* nem merészelünk egy lépésnyire is kitérni az elől a ránk váró, sürgető feladat elől, hogy segítsünk ezeknek a már felkelő tömegeknek és bátrabban, egységesebben keljünk fel, hogy ne két, hanem néhány tucat utcai szónokot és vezetőt adjunk nekik, hogy igazi harci szervezetet teremtsünk, amely képes a tömegeket irányítani, nempedig úgynevezett „harci szervezetet", amely megfoghatatlan személyiségeket irányít (ha egyáltalán irányít). Nehéz ez a feladat, szó se róla, de teljes joggal módosíthatjuk az utóbbi időben oly gyakran és oly szerencsétlenül idézett marxi szavakat és mondhatjuk: „a *tényleges* mozgalom minden lépése fontosabb tucatnyi" egyéni merényletnél és ellenállásnál, fontosabb száz meg száz csak-intellektuel szervezetnél és „pártnál".

A rosztovi ütközet mellett az utóbbi politikai események közül előtérbe nyomulnak a tüntetők ellen hozott kényszermunka-ítéletek is. A kormány most napirendre tűzte a meg-

félemlítést, s ennek érdekében a botozástól a kényszermunkáig mindent igénybe vesz. És milyen nagyszerű választ adtak neki a munkások, akiknek a bírósági tárgyaláson mondott beszédeit alább közöljük[11] — milyen tanulságos ez a válasz mindazoknak, akik különösen sokat lármáztak a tüntetések elcsüggesztő hatása miatt, mégpedig nem azért, hogy ezzel ugyanazon az úton további munkára ösztönözzenek, hanem hogy a hirhedt egyéni ellenállást hirdessék! Ez a néhány munkásbeszéd a proletariátus lelke legmélyéből fakadó kitűnő kommentár a rosztovihoz hasonló eseményekhez, és egyben figyelemre méltó nyilatkozat („nyilvános megnyilatkozás", mondanám, ha ez nem volna speciálisan rendőrségi kifejezés), amely határtalanul felbátorít bennünket a mozgalom „tényleges" lépésein való hosszas és fáradságos munkálkodásunk során. Figyelemre méltó ezekben a beszédekben, milyen egyszerűen, milyen hűen és pontosan ábrázolják azt, hogy a munkások „elnyomásának, nyomorának, szolgaságának, lesüllyedésének és kizsákmányolásának" legszokványosabb, *tíz- és százmilliószám* ismétlődő tényei a mai társadalomban hogyan vezetnek lassan a munkások öntudatra ébredésére, a munkások „felháborodásának" növekedésére, e felháborodás forradalmi megnyilvánulására (idézőjelbe tettem azokat a kifejezéseket, amelyeket alkalmaznom *kellett* a nyizsnyij-novgorodi munkások beszédeinek jellemzésére, mert ezek A tőke első kötetének utolsó oldalain található híres marxi szavak, amelyek miatt a „kritikusok" az opportunisták, a revizionisták stb. annyi zajos és sikertelen kísérletet tettek, hogy rácáfoljanak a szociáldemokratákra, hogy meghazudtolják őket).

Éppen azért, mert ezeket a beszédeket egyszerű munkások mondták, akik korántsem élenjárók fejlettségük fokát tekintve, mégpedig nem mint valamely szervezet tagjai, hanem mint a tömeg képviselői, éppen azért, mert nem személyes meggyőződésükre hivatkoztak, hanem olyan tényekre, amelyek Oroszországban minden proletár vagy félproletár életében megtalálhatók — éppen ezért keltenek ilyen bátorító hatást következtetéseik: „ezért tüntettünk tudatosan az

önkényuralmi kormány ellen". Szokványosak és „tömegesek" azok a tények, amelyekből ezt a következtetést levonták, s éppen ez kezeskedik arról, hogy erre a következtetésre eljuthatnak és elkerülhetetlenül el is jutnak az ezrek, a tízezrek és a százezrek, ha folytatni, kiszélesíteni és erősíteni tudjuk a tömegek rendszeres, elvileg következetes és mindenre kiterjedő forradalmi (szociáldemokrata) befolyásolását. Vállaljuk a kényszermunkát a politikai és a gazdasági rabszolgaság elleni harcunkért, mert megéreztük a szabadság fuvallatát — mondta négy nyizsnyij-novgorodi munkás. Készek vagyunk meghalni is — szinte visszhangozták rája a rosztovi ezrek, akik kivívták maguknak néhány napra a politikai gyülekezés szabadságát, s visszaverték a fegyvertelen tömeg ellen intézett számos katonai támadást.

E jelben győzni fogsz — ezt kell mondanunk azoknak, akiknek van szemük, hogy lássanak, és fülük, hogy halljanak.

Iszkra, 29. sz.
1902. december 1.

Lenin Művei, 6. kötet.

A FALUSI SZEGÉNYSÉGHEZ

HADD TUDJÁK MEG A PARASZTOK, MIT AKARNAK A SZOCIÁLDEMOKRATÁK

(Részlet)

A szociáldemokraták azt követelik, hogy szüntessék meg az állandó hadsereget, s helyette vezessék be a népfelkelés intézményét, hogy az egész nép fegyverben álljon. Az állandó hadsereg olyan hadsereg, amely el van szakítva a néptől s amelyet arra nevelnek, hogy a nép közé lőjön. Ha a katonát nem zárnák be néhány évre a kaszárnyába és nem fegyelmeznék ott oly embertelen módon, vajon lőne a saját testvéreire, a munkásokra és a parasztokra? Vajon ki lehetne-e akkor vezényelni az éhező muzsikok ellen? Ahhoz, hogy az államot megvédjük az ellenség támadásával szemben, egyáltalán nincs szükség állandó hadseregre; ehhez elegendő a népfelkelés. Ha az állam minden polgárát felfegyverzik, Oroszországnak semmilyen ellenségtől sem kell félnie. A nép pedig megszabadulna a militarizmus jármától; a militarizmus *évente száz meg százmillió rubelt* emészt fel, s ezt a pénzt a népen hajtják be, ezért olyan nagyok az adók, ezért egyre nehezebb az élet. A militarizmus még jobban növeli a hivatalnokok és a rendőrség hatalmát a nép fölött. A militarizmus azért szükséges, hogy idegen népeket raboljanak ki, például, hogy a kínaiaktól földet vegyenek el. A nép életén ez semmit sem könnyít, sőt az élet az új adók miatt még nehezebb. Ha az állandó

hadsereget az egész nép felfegyverzésével váltanák fel, ez jelentősen könnyítene a munkások és a parasztok helyzetén.

A megírás ideje: 1903 március.
Először Genfben, 1903 májusában jelent meg külön brosúra formájában a külföldi Orosz Szociáldemokraták Szövetségének kiadásában.

Lenin Művei, 6. kötet.

AZ OSZDMP II. KONGRESSZUSA

1903. JÚLIUS 17 (30)—AUGUSZTUS 10 (23)

(Részletek)

HATÁROZATI JAVASLAT A TÜNTETÉSEKRŐL

A kongresszus a munkástömegek politikai nevelésének egyik igen fontos eszközét látja az önkényuralom ellen irányuló nyílt tüntetések rendezésében. A kongresszus ezért a következőket javasolja: először is, tüntetésekre igyekezzünk főleg azokat a pillanatokat és azokat az alkalmakat felhasználni, amikor a cárizmus valamely arcátlan tette a lakosság különösen széles rétegeiben váltott ki felháborodást; másodszor, fordítsuk erőfeszítéseinket főképpen arra, hogy a munkásosztály nagy *tömegeit* bevonjuk a tüntetésekbe, és minél jobban *megszervezzük* a tüntetéseket, olyan értelemben is, hogy előkészítjük őket, meg olyan értelemben is, hogy magának a tüntetésnek a lefolyása alatt intézkedünk, és vezetjük a tüntetőknek a katonasággal és a rendőrséggel szemben tanúsított ellenállását; harmadszor, kezdjük meg a fegyveres tüntetések előkészítését, szigorúan betartva a Központi Bizottságnak erre vonatkozó útmutatásait.

A kongresszus továbbá azt javasolja valamennyi bizottságnak és a többi pártszervezetnek, hogy behatóan vitassák meg a fegyveres felkelés előkészítésének kérdését és minden erejükkel igyekezzenek a munkástömegeket meggyőzni a felkelés szükségességéről és elkerülhetetlenségéről. Azoknak a gyakorlati rendszabályoknak a foganatosítását, amelyek a felkelés előkészítése érdekében már most foganatosíthatók,

a kongresszus kizárólag és egyes-egyedül a Központi Bizottságra bízza.

A megírás ideje: 1903 június—július.
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik, VI. köt. 1927.

A KONGRESSZUS ELÉ NEM TERJESZTETT HATÁROZATI JAVASLATOK

A hadsereg

A kongresszus felhívja valamennyi pártszervezet figyelmét a katonaság soraiban kifejtett szociáldemokrata propaganda és agitáció komoly jelentőségére, s ezért azt javasolja, hogy minden erejükkel igyekezzenek minél előbb megszilárdítani és rendezni a tisztek és a katonák között meglevő kapcsolataikat. A kongresszus kívánatosnak tartja, hogy a hadseregben szolgáló szociáldemokraták külön csoportokat alakítsanak oly módon, hogy ezek a csoportok meghatározott helyet foglaljanak el a helyi bizottságokban (mint a bizottság szervezetének elágazásai) vagy a központi szervezetben (mint olyan intézmények, amelyeket közvetlenül a Központi Bizottság alakított és amelyek közvetlenül a Központi Bizottságnak vannak alárendelve).

A megírás ideje: 1903. augusztus 5—10. (18—23.)
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik, XV. köt. 1930.

MÁJUS ELSEJE

RÖPLAPTERVEZET

Munkások! Elvtársak! Közeleg május elsejének napja, amikor a világ munkásai megünneplik azt, hogy öntudatos életre ébredtek, megünneplik azt, hogy egyesültek az erőszak és az elnyomás minden formája ellen vívott harcban, a dolgozó millióknak az éhségtől, a nyomortól és a megaláztatástól való megszabadításáért vívott harcban. Két világ áll egymással szemben ebben a nagy küzdelemben: a tőke világa és a munka világa, a kizsákmányolás és rabszolgaság világa, a testvériség és szabadság világa.

Az egyik oldalon — maroknyi gazdag henyélő. Ezek kezükbe ragadták a gyárakat, a szerszámokat és a gépeket. Magántulajdonukká tettek millió meg millió gyeszjatyina földet és pénzhegyeket. Kényszerítették a kormányt és a hadsereget, hogy szolgájuk legyen, s híven őrizze összeharácsolt gazdagságukat.

A másik oldalon — a kisemmizettek milliói. Ezek kénytelenek könyörögni a gazdagoknak, hogy dolgozhassanak számukra. Ők hoznak létre munkájukkal minden gazdagságot, de nekik egész életükön át küzdeniük kell a betevő falatért, úgy esedeznek a munkáért, mint valami kegyért, tönkreteszik erejüket és egészségüket az erejüket meghaladó munkával, éheznek a falusi viskókban, a nagyvárosok pincéiben és padlásain.

És lám, ezek a kisemmizettek és dolgozók hadat üzentek

a gazdagoknak, a kizsákmányolóknak. A világ munkásai harcolnak, hogy felszabadítsák a munkát a bérrabszolgaság alól, a nyomor és a szükség alól. Olyan társadalmi rendért harcolnak, amelyben a közös munkával megteremtett gazdagság minden dolgozó javát, nempedig maroknyi gazdag javát szolgálja. Arra törekednek, hogy a földet, a gyárakat, a gépeket minden dolgozó közös tulajdonává tegyék. Azt akarják, hogy ne legyenek gazdagok és szegények, hogy a munka gyümölcsei azoknak jussanak, akik dolgoznak, hogy az emberi elme minden vívmánya, a munka minden tökéletesítése annak életét tegye jobbá, aki dolgozik, és ne szolgáljon a dolgozó elnyomatásának eszközéül.

A munkának a tőke ellen folytatott nagy harca rengeteg áldozatába került a világ munkásainak. Sok vérük hullott a jobb élethez és az igazi szabadsághoz való joguk védelmében. A kormányok kíméletlenül üldözik azokat, akik a munkások ügyéért harcolnak. De a világ munkásainak szövetsége minden üldözés ellenére is növekszik és erősödik. A munkások egyre szorosabban tömörülnek a szocialista pártokban, a szocialista pártok híveinek száma milliókra rúg, és lépésről lépésre feltartóztathatatlanul nyomulnak előre a teljes győzelem, a kizsákmányoló tőkés osztály teljes legyőzése felé.

Új életre ébredt az orosz proletariátus is. Az is csatlakozott ehhez a nagy harchoz. Elmúltak azok az idők, amikor a mi munkásunk engedelmesen hétrét görnyedt, s nem látta a kivezető utat a leigázottságból, nem látott reménysugarat fegyencéletében. A szocializmus megmutatta ezt a kivezető utat, s a vörös zászló köré, mint vezérlő csillag köré ezer meg ezer harcos sereglett. A sztrájkok megmutatták a munkásoknak a szövetkezés erejét, megtanították őket az ellenállásra, megmutatták, milyen veszedelemmel fenyegeti a tőkét a szervezett munkás. A munkások saját szemükkel látták, hogy az ő munkájukból élnek és szedik meg magukat a tőkések és a kormány. A munkások az együttes harcra, a szabadságra és a szocializmusra törekedtek. A munkások megértették, milyen gonosz és sötét erő a cári önkényuralom

A munkásoknak szabad térre van szükségük a harchoz, de a cári kormány béklyót rak kezükre, lábukra. A munkásoknak szabad gyűlésekre, szabad szövetségekre, szabad könyvekre és lapokra van szükségük, de a cári kormány börtön, korbács és szurony segítségével elfojt minden szabadságtörekvést. Végigzúgott Oroszországon ez a kiáltás: „Le az önkényuralommal!" Mind gyakrabban és gyakrabban hangzott fel ez a kiáltás az utcán, a munkások sok ezer főt számláló gyűlésein. A múlt év nyarán munkások tízezrei keltek fel Oroszország déli részén, harcra keltek a jobb életért, a rendőri elnyomástól való megszabadulásért. A burzsoázia és a kormány megremegett a fenyegető munkássereg láttán, mely egy csapásra óriási városok egész iparát megállította. A munkások ügyének számos harcosát terítették le a belső ellenség ellen mozgósított cári csapatok golyói.

De ezt a belső ellenséget semmiféle erővel nem lehet legyőzni, mert csakis az ő munkájukból tartják fenn magukat az uralkodó osztályok és a kormány. Nincs a földön olyan erő, amely meg tudná törni a munkások millióit, akik egyre öntudatosabbakká, egyre egységesebbekké és szervezettebbekké lesznek. A munkások minden veresége újabb és újabb harcosokat mozgósít, nagyobb tömegeket ébreszt új életre és késztet új harcra.

Oroszország most olyan eseményeket él át, amikor a munkástömegek ébredésének szükségképpen még gyorsabb ütemben és nagyobb arányokban kell végbemennie, amikor minden erőnket meg kell feszítenünk a proletariátus sorainak tömörítésére, a proletariátusnak a még elszántabb harcra való előkészítésére. A háború a proletariátus legelmaradottabb rétegeinek az érdeklődését is felkelti a politikai események és a politikai kérdések iránt. A háború egyre világosabban, egyre szemléltetőbben leleplezi az önkényuralmi rendszer egész rothadtságát, az Oroszországot kormányzó rendőri és udvaroncbanda egész elvetemültségét. Népünk nyomorog és éhenhal odahaza — s belesodorták egy pusztító és esztelen háborúba idegen nép lakta és sok ezer verszt távolságban levő új idegen földekért. Népünk politikai rabságban sínyl-

lődik — és háborúba sodorták új népek leigázásáért. Népünk a belső politikai rend megváltoztatását követeli — és ágyúdörgéssel terelik el erről figyelmét a világ másik végén. De a cári kormány belebukott ebbe a hazárdjátékba, a nép vagyonának és a Csendes-óceán partján elpusztuló fiatal erőknek bűnös tékozlásába. Minden háború a nép erőfeszítéseit kívánja, a kulturált és szabad Japánnal folytatott súlyos háború pedig óriási erőfeszítést kíván Oroszországtól. És erre az erőfeszítésre olyan időpontban van szükség, amikor a rendőri önkény épülete már megrendült az ébredő proletariátus ökölcsapásai alatt. A háború leleplezi a kormány minden gyengéjét, a háború letépi a hamis cégéreket, a háború feltárja a belső rothadtságot, a háború annyira fokozza a cári önkényuralom ostobaságát, hogy kivétel nélkül mindenkinek szemébe ötlik, a háború mindenki előtt felfedi a régi Oroszország, a jogfosztott, tudatlan és megfélemlített Oroszország, a rendőrkormány jobbágyi függőségében maradt Oroszország agóniáját.

A régi Oroszország haldoklik. Egy szabad Oroszország lép helyébe. Pusztulnak azok a sötét erők, amelyek a cári önkényuralmat védelmezték. De csak az öntudatos, csak a szervezett proletariátus képes halálos csapást mérni e sötét erőkre. Csak az öntudatos és szervezett proletariátus vívhatja ki a nép számára az igazi, a nem látszatszabadságot. Csak az öntudatos és szervezett proletariátus verhet vissza minden olyan kísérletet, amely a nép félrevezetésére, jogainak megnyirbálására, a burzsoázia puszta eszközévé változtatására irányul.

Munkások! Elvtársak! Megtízszerezett erővel készüljünk hát a közeli, döntő harcra! Zárják szorosabbra soraikat a szociáldemokraták, a proletárok! Szavuk hallatsszon mind messzebbre és messzebbre! A munkáskövetelésekért folyó agitáció vegyen merészebb lendületet! Május elsejének ünnepe nyerje megszámunkra az új harcosok ezreit és kettőzze meg erőnket az egész nép szabadságáért, az összes dolgozóknak a tőke igájából való felszabadításáért vívott nagy harcban!

Éljen a nyolcórás munkanap!
Éljen a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia!
Le a bűnös és rabló cári önkényuralommal!

A megírás ideje: 1904 április.
Megjelent változtatásokkal, külön röplap formájában. 1904 április.

Lenin Művei, 7. kötet.

1905—1907

AZ ÖNKÉNYURALOM ÉS A PROLETARIÁTUS

(Részlet)

Az orosz proletariátusra igen komoly feladat hárul. Az önkényuralom inog. A súlyos és kilátástalan háború, amelybe belevetette magát, mélyen aláásta hatalmának és uralmának alapjait. Nem tarthatja magát tovább, ha nem folyamodik segítségért az uralkodó osztályokhoz, ha nem támogatja az értelmiség, ez pedig múlhatatlanul alkotmánykövetelésekkel jár együtt. A burzsoá osztályok azon igyekeznek, hogy a kormány szorult helyzetét a maguk javára aknázzák ki. A kormány kétségbeesett játékot űz, hogy kikászálódjon, megússza garasos engedményekkel, nem-politikai reformokkal, semmire sem kötelező ígéretekkel, amelyek csakúgy hemzsegnek az új cári leiratban. Hogy sikerül-e ez a játék legalább ideiglenesen és részben, az végső fokon az orosz proletariátustól, az orosz proletariátus szervezettségétől és forradalmi rohamának erejétől függ. A proletariátusnak ki kell használnia a számára rendkívül kedvező politikai helyzetet. A proletariátusnak támogatnia kell a burzsoázia alkotmány-mozgalmát, fel kell ráznia és maga köré kell tömörítenie a kizsákmányolt néptömegek minél szélesebb rétegeit, össze kell gyűjtenie összes erőit és felkelést kell indítania abban a pillanatban, mikor a kormány helyzete a legkétségbeejtőbb, mikor a nép felháborodása a legnagyobb.

Mivel kell a proletariátusnak haladéktalanul támogatnia az alkotmánypártiakat? Leginkább azzal, hogy az általános

felbuzdulást felhasználja a munkásosztály és a parasztság legérintetlenebb, legelmaradottabb rétegeinek felvilágosítására és szervezésére. A szervezett proletariátusnak, a szociáldemokráciának természetesen el kell küldenie osztagait a lakosság minden osztályába, de minél önállóbban lépnek fel ezek az osztályok, minél jobban kiéleződik a harc és minél közelebb van a döntő ütközet pillanata, annál inkább át kell helyeznünk munkánk súlypontját arra, hogy előkészítsük magát a proletariátust és a félproletariátust a szabadságért való közvetlen harcra. Ilyen helyzetben csak opportunisták nevezhetik a zemsztvo-gyűléseken és más nyilvános gyűléseken felszólaló egyes munkásszónokok fellépését különösen tevékeny harcnak, a harc új módszerének vagy a tüntetések magasabb típusának. Az ilyen tüntetéseknek csak teljesen alárendelt jelentőségük lehet. Hasonlíthatatlanul fontosabb most, hogy a proletariátus figyelmét a valóban magasrendű és tevékeny harci formákra irányítsuk, amilyen például a nevezetes rosztovi és számos délvidéki tömegtüntetés volt.[12] Hasonlíthatatlanul fontosabb most, hogy növeljük kádereink számát, megszervezzük az erőket és felkészüljünk a még közvetlenebb és nyílt tömegharcra.

Természetesen itt nem arról van szó, hogy abbahagyjuk a szociáldemokraták állandó, hétköznapi munkáját. A szociáldemokraták erről sohasem fognak lemondani, mert éppen ezt tekintik a döntő ütközet igazi előkészítésének, mert csakis és kizárólag a proletariátus aktivitására, öntudatára, szervezettségére, a dolgozó és kizsákmányolt tömegek körében élvezett befolyására számítanak. Arról van szó, hogy megmutassuk a helyes utat, hogy felhívjuk a figyelmet az előrehaladás szükségességére, s hogy ártalmas a taktikai ingadozás. A hétköznapi munkához, amelyről soha és semmilyen körülmények közt sem feledkezhet meg az öntudatos proletariátus, hozzátartozik a szervező munka is. Nem harcolhatunk sikeresen az önkényuralom ellen, ha nincsenek kiterjedt és sokoldalú munkásszervezetek, s ha ezek nem közelednek a forradalmi szociáldemokráciához. A szervező munka azonban lehetetlen, ha nem sujtunk le erélyesen azokra a szer-

vezetellenes tendenciákra, amelyeket mint mindenütt, nálunk is a párt jellemtelen intellektuel része képvisel, amely úgy váltogatja jelszavait, mint a fehérneműjét; a szervező munka lehetetlen, ha nem harcolunk az ostoba, reakciós és mindenféle zűrzavart leplező folyamat-szervezet „elmélet" ellen.

Az oroszországi politikai válság fejlődése jelenleg elsősorban a Japán elleni háború menetétől függ. Ez a háború mindennél jobban leleplezte és leleplezi az önkényuralom rothadtságát, mindennél jobban meggyengíti az önkényuralmat pénzügyileg és katonailag, mindennél jobban megkínozza és felkelésbe taszítja az elcsigázott néptömegeket, amelyektől ez a bűnös és szégyenletes háború oly végtelenül sok áldozatot követel. Az önkényuralmi Oroszországot már megverte az alkotmányos Japán, és a háború elnyújtása mindenképpen csak súlyosbítja és fokozza a vereséget. Az orosz flotta java már elpusztult, Port-Artur helyzete reménytelen, a segítségére siető hajórajnak a legcsekélyebb esélye sincs nemhogy a sikerre, de még arra sem, hogy rendeltetési helyére érjen, a Kuropatkin vezette derékhad több mint 200 000 embert vesztett, legyengült és tehetetlenül áll szemben az ellenséggel, amely Port-Artur bevétele után elkerülhetetlenül szétmorzsolja. A katonai összeomlás elkerülhetetlen, s ezzel együtt elkerülhetetlen az is, hogy az elégedetlenség, a felháborodás és a forrongás meg ne tízszereződjék.

Erre a pillanatra kell készülnünk minden energiánkkal. S akkor majd a hol itt, hol ott egyre sűrűbben fel-felvillanó szikrák közül valamelyik óriási népi mozgalmat lobbant lángra. Akkor majd a proletariátus a felkelés élére áll, hogy kiharcolja a szabadságot az egész népnek, s biztosítsa a munkásosztálynak a lehetőséget, hogy nyíltan, széles fronton, Európa minden tapasztalatát felhasználva harcoljon a szocializmusért.

Megjelent: Vperjod 1. sz.
1905. január 4. (1904. december 22.)

Lenin Művei, 8. kötet.

PORT-ARTUR ELESTE[13]

„Port-Artur kapitulált.

Korunk történelmének egyik legnagyobb eseménye ez. E három szó, melyet a távíró tegnap szerteröpített a civilizált világ minden sarkába, óriási és borzalmas katasztrófa, szerencsétlenség lesujtó benyomását kelti, melyet nehéz szavakba önteni. Összeroppan egy hatalmas birodalom erkölcsi ereje, elhalványul a presztizse egy fiatal fajnak, amelynek nem volt ideje még arra sem, hogy kellőképpen kibontsa szárnyait. Ez az esemény ítéletet mond egy egész politikai rendszer felett, követelőzések hosszú sorának vet véget, óriási erőfeszítéseket változtat semmivé. Persze, Port-Artur elestét már régen előre látták, már régen célozgattak rá, s kész frázisokkal vigasztalták magukat. De a kézzelfogható, durva tény szétzúz minden konvencionális hazugságot. Most nem lehet gyengíteni a megtörtént összeomlás jelentőségét. Először alázta meg a régi világot egy helyrehozhatatlan vereség, melyet egy új világ mért rá, egy annyira titokzatos és a jelek szerint kamaszosan fiatal új világ, amely csak tegnap indult el a civilizáció útján."

Így írt egy tekintélyes európai burzsoá újság az események közvetlen hatása alatt. És el kell ismernünk, nemcsak az egész európai burzsoázia hangulatát sikerült plasztikusan kifejeznie. Ebből az újságból a régi világ burzsoáziájának csalhatatlan osztályösztöne beszél; ezt a burzsoáziát nyugtala-

nítják az új burzsoá világ sikerei, aggasztja az, hogy az orosz katonai erő, melyet hosszú ideig az európai reakció legmegbízhatóbb támaszának tekintettek, csődöt mondott. Nem meglepő, hogy az európai burzsoázia is, noha nem vesz részt a háborúban, úgy érzi, hogy megalázták és vereséget szenvedett. Hiszen annyira megszokta, hogy Oroszország erkölcsi erejét Európa zsandárának katonai erejével azonosítsa. Számára az ifjú orosz faj presztizse szétt éphetetlenül egybefonódott a megingathatatlanul erős, a jelenlegi „rendet" keményen őrző cári hatalom presztizsével. Nem csoda, hogy a vezető és parancsnokló Oroszország katasztrófája az egész európai burzsoázia számára „borzalmas": ez a katasztrófa azt jelenti, hogy a kapitalista fejlődés az egész világon hihetetlenül meggyorsul, hogy a történelem kerekei gyorsabban forognak, a burzsoázia pedig keserű tapasztalataiból jól tudja, nagyon is jól tudja, hogy ez a gyorsulás közelebb hozza a proletariátus szociális forradalmát. A nyugat-európai burzsoázia annyira biztonságban érezte magát a hosszú pangás légkörében, a „hatalmas birodalom" védőszárnyai alatt, és most egyszerre valamilyen „titokzatos, kamaszosan fiatal" erő meg merészeli törni ezt a pangást, döngetni meri ezt a pillért.

Igen, az európai burzsoáziának van mitől rettegnie. A proletariátusnak van miért örülnie. Legádázabb ellenségünk katasztrófája nemcsak az orosz szabadság közeledtét jelenti. Ez a katasztrófa egyben előhírnöke az európai proletariátus újabb forradalmi fellendülésének is.

De vajon miért és mennyire történelmi katasztrófa Port-Artur eleste?

Mindenekelőtt szembetűnő az esemény jelentősége a háború menete szempontjából. A japánok elérték fő céljukat, amelyet a háborúval el akartak érni. A progresszív, haladó Ázsia jóvátehetetlen csapást mért a maradi, reakciós Európára. Tíz éve ezt a reakciós Európát, élén Oroszországgal, nyugtalanította, hogy a fiatal Japán szétzúzza Kínát, és ezért egyesült, hogy elszedje Japántól győzelme legzamatosabb gyümölcseit. Európa megvédte a régi világ kialakult viszonyait és privilégiumait, a régi világ előjogát, századok

által szentesített ősi jogát arra, hogy kizsákmányolja az ázsiai népeket. Az, hogy Japán visszavette Port-Arturt, csapás az egész reakciós Európára. Oroszország hat évig volt Port-Artur ura, ez alatt száz- meg százmillió rubelt költött stratégiai vasútvonalakra, kikötők létesítésre, új városok építésére, az erőd megerősítésére — amelyet aztán az Oroszország által megvásárolt és Oroszország előtt hajbókoló európai újságok bevehetetlenként dicsőítettek. A katonai szakértők azt írják, hogy Port-Artur erősségére nézve felért hat Szevasztopollal. És lám, a kis Japán, amelyet eddig mindenki megvetett, nyolc hónap alatt elfoglalja ezt az erősséget, noha Anglia és Franciaország együttesen egy teljes évig vesződtek az egy Szevasztopol bevételével. Helyrehozhatatlan katonai csapás. Eldőlt a tengeri hegemónia kérdése — a modern háború sarkalatos, fő kérdése. Az orosz csendesóceáni flotta, amely kezdetben nem volt gyengébb — ha ugyan nem volt erősebb —, mint a japán, teljesen megsemmisült. Elveszett a flotta hadműveleti bázisa is, és Rozsgyesztvenszkij hajórajának nem marad más hátra, mint hogy szégyenletesen visszafordúljon, miután hiábavalóan kidobtak újabb milliókat, miután a félelmetes páncéloshajók hatalmas győzelmet arattak az angol halászbárkákon. Becslések szerint Oroszország anyagi vesztesége csak a flottánál legalább háromszázmillió rubel. De még számottevőbb a tízezernyi java tengerészlegénység elvesztése, s egy egész szárazföldi hadsereg elvesztése. Sok európai újság most azon fáradozik, hogy csökkentse e veszteségek jelentőségét, egészen nevetségesen erőlködnek és odáig mennek, hogy azt bizonygatják: Kuropatkin „megkönnyebbült", „megszabadult" a portarturi gondoktól! Megszabadult az orosz katonaság is egy egész hadseregtől. A foglyok száma, a legutóbbi angol adatok szerint, eléri *a 48 000 főt*, és hány ezren pusztultak még el a csingcsaui csatában és magában az erődben. A japánok véglegesen elfoglalják egész Liaotungot, olyan támaszponthoz jutnak, amely felmérhetetlen jelentőségű Korea, Kína és Mandzsúria befolyásolása szempontjából, a Kuropatkin elleni harcra 80—100 000 főnyi edzett hadsereget s emellett hatalmas nehéztüzérséget szabadítanak fel,

amelyet felszállítanak a Sa folyón s így döntő túlerőhöz jutnak az orosz főerőkkel szemben.

Az önkényuralmi kormány a külföldi lapok értesülései szerint elhatározta, hogy bármi áron, de folytatja a háborút, és 200 000 főnyi haderőt küld Kuropatkinnak. Könnyen meglehet, hogy a háború még sokáig elhúzódik, de kilátástalansága már nyilvánvaló, és elhúzása csak súlyosbítani fogja azt a számtalan bajt, amely az orosz népre nehezedik — azért, mert tűri még a nyakán az önkényuralmat. A japánok eddig is gyorsabban és bőségesebben töltötték fel haderőiket minden nagy ütközet után, mint az oroszok. De most, miután hegemóniára tettek szert a tengeren és teljesen megsemmisítették az egyik orosz hadsereget, kétszer annyi erősítést küldhetnek, mint az oroszok. A japánok eddig verték, egyre verték az orosz tábornokokat, noha legjobb tüzérségüket teljesen lekötötte az erődháború. A japánok most elérték azt, hogy teljesen összpontosíthatják erőiket, az oroszoknak viszont nemcsak Szahalinért kell aggódniuk, hanem Vlagyivosztokért is. A japánok elfoglalták Mandzsúria legértékesebb, legsűrűbben lakott részét, ahol eltarthatják hadseregüket az elfoglalt ország költségére és Kína segítségével. Az oroszoknak viszont mindinkább azokra a készletekre kell szorítkozniuk, amelyeket Oroszországból szállítanak oda, és Kuropatkin számára hamarosan lehetetlenné válik hadseregének további növelése, mivel nem lehet elegendő készletet odaszállítani.

Még nagyobb azonban a jelentősége az önkényuralom katonai csődjének, ha azt vesszük, hogy ez egyben jele egész politikai rendszerünk katasztrófájának is. Visszavonhatatlanul elmúltak azok az idők, mikor a háborút zsoldosok vagy a néptől félig-meddig elszakadt kaszt képviselői viselték. A háborúkat ma a népek viselik — s mint Nyemirovics Dancsenkótól tudjuk, maga Kuropatkin is kezdi már megérteni, hogy ez az igazság nemcsak szép hangzású szólam. A háborúkat most a népek viselik, és ezért különösen élesen mutatkozik meg most a háború nagy jelentőségű sajátossága, az, hogy a gyakorlatban, az emberek tízmillióinak szeme láttára leleplezi a nép és a kormány közti ellentmondást,

amelyet eleddig csak egy csekély öntudatos kisebbség látott. Az önkényuralom kritikáját, melyet eddig a haladó orosz emberek, az orosz szociáldemokrácia, az orosz proletariátus hallatott, most alátámasztja a japán fegyver kritikája, annyira, hogy azok is, akik nem tudják, mi az önkényuralom, azok is, akik tudják és szívvel-lélekkel szeretnék megvédeni, valamennyien egyre jobban *érzik*, hogy lehetetlen tovább élni az önkényuralom alatt. Az, hogy az önkényuralom összeegyeztethetetlen az egész társadalmi fejlődés érdekeivel, az egész nép érdekeivel (kivéve a maroknyi hivatalnokot és nagyfejűt), rögtön kiderül, mihelyt a népnek a gyakorlatban, vérével kellett fizetnie az önkényuralomért. Ostoba és bűnös gyarmati kalandorkodásával az önkényuralom olyan zsákutcába jutott, amelyből csak maga a nép törhet ki, és csakis úgy, ha szétzúzza a cárizmust.

Port-Artur eleste egyik legsúlyosabb történelmi következménye a cárizmus azon bűntetteinek, melyek már a háború elején is kezdtek napvilágra jönni és amelyek most még nagyobb arányokban, még inkább feltartóztathatatlanul fognak felszínre kerülni. Utánunk az özönvíz! — mondották a kis és a nagy Alekszejevek[14] valamennyien, de nem gondolták, nem hitték el, hogy az özönvíz valóban bekövetkezik. A tábornokok és a hadvezérek tehetségteleneknek és jelentékteleneknek bizonyultak. Az 1904. évi hadjárat története egy angol katonai szemleíró hitelt érdemlő tanúsága szerint (a Timesben[15]) azt mutatta, hogy „bűnös módon semmibe veszik a tengeri és a szárazföldi stratégia elemi szabályait". A polgári és a katonai bürokrácia éppoly tunya és korrupt, mint a hűbériség idején volt. A tisztikar műveletlennek, fejletlennek, képzetlennek bizonyult, nincs szoros kapcsolata a katonákkal és a katonák nem bíznak benne. A paraszti tömegek sötétsége, tudatlansága, tanulatlansága, elnyomottsága szörnyű leplezetlenséggel mutatkozott meg most, mikor egy haladó néppel csaptak össze korszerű háborúban, amely ugyanúgy kiváló emberanyagot követel, mint a korszerű technika. A korszerű háborúban nem lehet sikert elérni kezdeményező, öntudatos katona és tengerész nélkül. Semmiféle szívósság,

semmiféle fizikai erő, semmiféle vak engedelmesség, semmiféle zárt alakzatú tömegharc nem biztosíthat fölényt a gyorstüzelő kiskaliberű fegyverek, a géppuskák, a bonyolult technikai hajószerkezetek, a szétbontakozott alakzatú szárazföldi ütközetek korszakában. Az önkényuralmi Oroszország katonai hatalma talminak bizonyult. Bebizonyosodott, hogy a cárizmus akadálya a hadügy korszerű, a legújabb követelmények színvonalán álló megszervezésének, akadálya annak az ügynek, mely leginkább szívügye volt, mellyel legtöbbet kérkedett, melyért mérhetetlen áldozatokat hozott és cseppet sem feszélyezte a nép ellenállása. Az önkényuralom fehérre meszelt sírnak bizonyult az országvédelem területén, a szívéhez legközelebb álló, hogy úgy mondjuk, szakmának területén. Az események azokat a külföldieket igazolták, akik nevettek, mikor látták, hogy tíz- meg százmillió rubelt költenek nagyszerű hadihajók vásárlására és építésére, és azt modták, hogy ezek a költségek teljesen hiábavalók, ha nem tudnak bánni a modern hajókkal, ha nincsenek olyan emberek, akik hozzáértéssel tudják kezelni a haditechnika legkorszerűbb vívmányait. Ósdinak és csapnivalóan rossznak bizonyult a flotta is, az erőd is, a tábori erődítmények is, a szárazföldi hadsereg is.

Az ország katonai szervezete és egész gazdasági és kulturális rendje közt sohasem volt még oly szoros a kapcsolat, mint napjainkban. Ezért a katonai csőd szükségszerűen mély politikai válság kezdetét jelenti. A fejlett és az elmaradott ország közti háború ezúttal is, mint a történelemben már annyiszor, óriási forradalmi szerepet töltött be. És az öntudatos proletariátus, mint kíméletlen ellensége a háborúnak — általában minden osztályuralom e szükségszerű és kiküszöbölhetetlen velejárójának — nem lehet vak e forradalmi feladattal szemben, amelyet a japán burzsoázia az önkényuralomra mért vereséggel teljesített. A proletariátus ellensége bármiféle burzsoáziának és a burzsoá rend minden megnyilvánulásának, de ez az ellenségesség nem menti fel az alól a kötelessége alól, hogy különbséget tegyen a burzsoázia történelmileg haladó és történelmileg reakciós képviselői között. Teljesen érthető tehát,

hogy a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia legkövetkezetesebb és legelszántabb képviselői, Jules Guesde Franciaországban és Hyndman Angliában, kertelés nélkül kijelentették, hogy rokonszenveznek az orosz önkényuralmat döngető Japánnal. Nálunk, Oroszországban persze akadnak szocialisták, akiknek fejében zűrzavar uralkodik ebben a kérdésben is. A „Revoljucionnaja Rosszija"[16] szemrehányást tett Guesde-nek és Hyndmannek, kinyilatkoztatva, hogy szocialista csak munkás, népi Japán pártján lehet, nem pedig burzsoá Japán pártján. Ez a szemrehányás éppoly értelmetlen, mintha elítélnék a szocialistákat, mert haladónak ismerik el a freetrader burzsoáziát a protekcionista burzsoáziához képest. Guesde és Hyndman nem védelmezték a japán burzsoáziát és a japán imperializmust, de a két burzsoá ország összeütközésének kérdésében helyesen jelölték meg egyikük történelmileg haladó szerepét. „Szociálforradalmáraink" eszmei zűrzavara természetesen elkerülhetetlen következménye annak, hogy radikális értelmiségünk nem érti az osztályálláspontot és a történelmi materializmust. Az új Iszkrában is szükségszerűen zűrzavarral találkozunk. Az Iszkra kezdetben rengeteg frázist hordott össze a mindenáron való békéről. Később aztán, mikor Jaurès szemléletesen megmutatta, hogy kinek az érdekeit, a haladó vagy a reakciós burzsoázia érdekeit szolgálja-e az állítólag szocialista kampány általában a békéért — sietett „helyesbíteni". Végül most olyan sekélyes okoskodásokkal hozakodik elő, hogy mennyire nem helyénvaló a japán burzsoázia győzelmére „spekulálni" (!!?), meg hogy a háború nagy baj, „függetlenül attól", hogy az önkényuralom győzelmével vagy vereségével végződik-e.

Nem. Az orosz szabadságnak, valamint az orosz proletariátus (és a világproletariátus) szocializmusért folyó harcának ügye nagyon is erősen függ az önkényuralom katonai vereségeitől. Ennek az ügynek sokat használt az a katonai csőd, amely rémületbe ejtette a rend valamennyi európai védelmezőjét. A forradalmi proletariátusnak fáradhatatlanul agitálnia kell a háború ellen, de sohasem szabad elfelednie, hogy a háborúk elkerülhetetlenek, amíg fennáll általában az

osztályuralom. A Jaurès-féle banális békefrázisokkal nem segítenek az elnyomott osztályon, amely nem felelős két burzsoá nemzet közötti burzsoá háborúért, amely mindent megtesz, hogy megdöntsön általában minden burzsoáziát, amely tudja, hogy a nép bajai a „békés" kapitalista kizsákmányolás idején is mérhetetlenek. De mikor a szabadverseny ellen harcolunk, nem feledhetjük el, hogy ez még mindig haladó a félfeudális rendhez képest. Mikor mindenféle háború és mindenféle burzsoázia ellen harcolunk, agitációnkban szigorúan meg kell különböztetnünk a haladó burzsoáziát a hűbéri önkényuralomtól, mindig hangsúlyoznunk kell annak a történelmi háborúnak nagy forradalmi szerepét, amelynek az orosz munkás akaratlan részvevője.

Nem az orosz nép, hanem az orosz önkényuralom kezdte ezt a gyarmati háborút, amely a régi és az új burzsoá világi háborújává lett. Nem az orosz nép, hanem az önkényuralom szenvedett szégyenletes vereséget. Az orosz nép csak nyert az önkényuralom veresége. Port-Artur kapitulációja a cárizmus kapitulációjának prológusa. A háború még korántsem fejeződött be, de folytatása során minden lépés csak mérhetetlenül fokozza az erjedést és a felháborodást az orosz népben, közelebb hozza azt a percet, mikor kitör az új, hatalmas háború, a nép háborúja az önkényuralom ellen, a proletariátus háborúja a szabadságért. Nem hiába aggódik annyira az oly nyugodt és józan európai burzsoázia, amely szívvel-lélekkel helyeselné az orosz önkényuralom liberális engedményeit, de tűznél is jobban fél az orosz forradalomtól, mint az európai forradalom prológusától.

„Szilárdan megrögződött az a vélemény — írja az egyik ilyen józan német burzsoá újság —, hogy Oroszországban semmiképp sem törhet ki forradalom. Ennek a véleménynek a védelmében mindenféle érvet felsorakoztatnak. Hivatkoznak arra, hogy az orosz parasztság nehezen mozdul, hogy hisz a cárban, és hogy a papság befolyása alatt áll. Azt mondják, hogy az elégedetlenek között csak elenyészően csekély számban vannak szélsőséges elemek, akik puccsokat (kisebb lázadásokat) és terrorista merényleteket tudnak szervezni, de ezek

semmiképpen sem tudnak általános felkelést előidézni. Az elégedetlenek nagy tömegének — mondják nekünk — nincsen szervezete, nincs fegyvere, s ami a fő, ezek nincsenek elszánva arra, hogy kockára tegyék életüket. Az orosz intellektuel pedig rendszerint csak körülbelül harminc éves koráig forradalmi hangulatú, azután szépen berendezkedik egy kincstári állás kényelmes fészkében, és a forrófejűek legnagyobb része szépen átváltozik közönséges hivatalnokká." De most, folytatja az újság, számos jel mutatja, hogy nagy átalakulás megy végbe. Oroszországban már nem csupán a forradalmárok beszélnek forradalomról, hanem a rendszernek olyan, a „heveskedéstől" teljesen távol álló, szilárd támaszai is, mint Trubeckoj herceg, akinek a belügyminiszterhez írt levelét most az egész külföldi sajtó közli. „A forradalomtól való félelem Oroszországban, úgy látszik, tényeken alapszik. Igaz, senki sem gondolja, hogy az orosz parasztok vasvillát ragadnak és elmennek harcolni az alkotmányért. De vajon a forradalmakat a falvakban csinálják-e? A legújabbkori történelem folyamán már régen a nagyvárosok lettek a forradalmi mozgalom hordozóivá. Oroszországban pedig éppen a városokban terjed az erjedés déltől északig, kelettől nyugatig. Senki sem jósolhatja meg, hova fog ez vezetni, de az kétségtelen, hogy napról napra csökken azoknak a száma, akik Oroszországban lehetetlennek tartják a forradalmat. Ha pedig bekövetkezik a komoly forradalmi robbanás, nagyonis kétséges, boldogul-e vele a távol-keleti háborúban legyengült egyeduralom."

Igen. Az önkényuralom legyengült. A forradalomban már a leghitetlenebbek is hinni kezdenek. Az, hogy általánosan hisznek a forradalom bekövetkeztében, már a forradalom kezdetét jelenti. Folytatásáról maga a kormány gondoskodik háborús kalandjával. A komoly forradalmi roham alátámasztásáról és kiterjesztéséről pedig gondoskodik majd az orosz proletariátus.

A FORRADALOM KEZDETE OROSZORSZÁGBAN

Genf, január 25 (12), szerda.

Hatalmas történelmi események színtere Oroszország. A proletariátus felkelt a cárizmus ellen. A proletariátust a kormány felkelésbe kergette. Ma már aligha férhet kétség hozzá, hogy a kormány szándékosan tűrte, hogy a sztrájkmozgalom viszonylag akadálytalanul fejlődjék és nagyarányú tüntetésre kerüljön sor, mert így akarta odáig vinni a dolgot, hogy katonai erőt alkalmazhasson. És meg is tette ezt! Halottak és sebesültek ezrei — ez az eredménye a pétervári január 9-i véres vasárnapnak. A katonaság győzedelmeskedett a fegyvertelen munkásokon, asszonyokon és gyermekeken. A katonaság legyűrte az ellenséget, halomra lőtte a földön fekvő munkásokat. „Alaposan megleckéztettük őket!" — mondják most leírhatatlan cinizmussal a cári szolgák és a konzervatív burzsoázia táborához tartozó európai lakájaik.

Hát igen, ez nagy lecke volt! Az orosz proletariátus nem fogja elfeledni ezt a leckét. A munkásosztály legképzetlenebb, legelmaradottabb rétegei, amelyek naivul hittek a cárban és amelyeknek őszinte szándékuk volt, hogy békésen átadják az elkínzott nép kérelmét „magának a cárnak", mind leckét kaptak a katonaságtól, amelyet a cár, illetve a cár nagybátyja, Vlagyimir nagyherceg vezényelt.

Nagy leckét kapott a munkásosztály a polgárháborúból; a proletariátus forradalmi nevelődése egyetlen nap alatt

annyit haladt, amennyit a szürke, hétköznapi, sivár életnek a hónapjai vagy évei alatt sem haladhatna. Egész Oroszországon visszhangként dübörög most végig a hős pétervári proletariátus jelszava: „szabadság vagy halál!" Az események hihetetlenül gyorsan fejlődnek. Pétervárott terjed az általános sztrájk. Megbénult az egész ipari, társadalmi és politikai élet. Január 10-én, hétfőn a munkások és a katonaság összeütközései elkeseredettebbé válnak. Ellentétben a kormány hazug közleményeivel, a fővárosban sok-sok helyen vér folyik. Megmozdulnak a kolpinói munkások is. A proletariátus fegyverkezik és felfegyverzi a népet. Úgy hírlik, a munkások elfoglalták a szesztrorecki fegyverraktárt. A munkások revolvereket szereznek, fegyvert kovácsolnak szerszámaikból, bombákat szereznek, készülnek a szabadságért való áldáz harcra. Az általános sztrájk átcsap vidékre. Moszkvában máris tízezer munkás szüntette be a munkát. Holnapra (január 13, csütörtök) általános sztrájkot hirdettek Moszkvában. Lázadás tört ki Rigában. Tüntetnek a munkások Lodzban, felkelésre készülődnek Varsóban, Helsingforsban egymást követik a proletariátus tüntetései. Bakuban, Ogyesszában, Kijevben, Harkovban, Kovnóban és Vilnában egyre izzóbbá válik a munkások hangulata és terjed a sztrájk. Szevasztopolban égnek a tengerhajózási igazgatóság raktárai és szertárai, és a katonaság nem tüzel a fellázadt matrózokra. Sztrájk van Revalban és Szaratovban. Radomban a munkások és a tartalékosok fegyveresen összeütköztek a katonasággal.

A forradalom terjed. A kormány már kapkodni kezd. A véres megtorlások politikájáról megpróbál áttérni a gazdasági engedményekre, hogy alamizsnával vagy a kilencórás munkanap megígérésével megússza a dolgot. De a véres nap leckéje nem veszhet kárba. Valamennyi sztrájkoló munkás tegye magáévá a felkelt pétervári munkások követelését: haladéktalanul hívjanak össze alkotmányozó gyűlést általános, közvetlen, egyenlő és titkos választójog alapján. Haladéktalanul meg kell dönteni a kormányt — ezzel a jelszóval feleltek a január 9-i vérfürdőre még a cárban hivő pétervári munkások is, így felelt az ő nevükben vezérük, Georgij Gapon lelkész, aki

e véres nap után ezt mondotta: „nincs többé cárunk. Vérfolyam választja el a cárt a néptől. Éljen a szabadságharc"!

Éljen a forradalmi proletariátus! — mondjuk mi. Az általános sztrájk a munkásosztálynak és a városi szegénynépnek mind nagyobb tömegeit rázza fel és mozgósítja. A nép felfegyverzése a forradalmi helyzet egyik legsürgetőbb feladatává válik.

Csakis felfegyverzett nép lehet a népszabadság igazi támasza. És minél hamarabb sikerül felfegyverkeznie a proletariátusnak, minél tovább kitart a proletariátus őrhelyén, a forradalmár sztrájkoló hadállásában, annál hamarább inog meg a katonaság, annál többen akadnak majd a katonák közt olyanok, akik végtére megértik, hogy mit cselekszenek, akik átállnak a nép oldalára a hóhérok, a zsarnok ellen, a fegyvertelen munkások, munkásfeleségek és gyermekek gyilkosai ellen. Bárhogyan végződjék is Pétervárott a mostani felkelés, ez mindenesetre feltétlenül és elkerülhetetlenül az első lépés egy még nagyobb, még tudatosabb és jobban előkészített felkelés felé. A kormánynak esetleg sikerül elodáznia a leszámolás óráját, de az elodázás csak még grandiózusabbá teszi a forradalmi roham következő lépését. A haladékot a szociáldemokrácia fogja felhasználni arra, hogy tömörítse a szervezett harcosok sorait és mindenüvé elvigye a pétervári munkások kezdeményezésének hírét. A proletariátus csatlakozni fog a harchoz, otthagyja a gyárakat és fegyvereket készít magának. A városi szegények közt, a parasztok milliói közt mindjobban terjednek a szabadságért való harc jelszavai. Forradalmi bizottságok alakulnak majd minden gyárban, minden városi kerületben, minden jelentős községben. A felkelt nép porba dönti a cári önkényuralom minden kormányintézményét, s meghirdeti az alkotmányozó gyűlés haladéktalan összehívását.

Haladéktalanul fel kell fegyverezni a munkásokat és általában minden polgártársat, elő kell készíteni és meg kell szervezni a forradalmi erőket a kormányhatóságok és a kormányintézmények megsemmisítésére — ezen a gyakorlati alapon lehet és kell egyesülnie a közös csapásra minden néven

nevezendő forradalmárnak. A proletariátus mindig járjon a maga önálló útján, nem lazítva kapcsolatát a szociáldemokrata párttal, nem feledkezve meg nagy végső céljáról: az egész emberiségnek mindenféle kizsákmányolástól való megszabadításáról. De a szociáldemokrata proletárpártnak ez az önállósága sohasem feledteti el velünk, milyen fontos a közös forradalmi roham a mostani forradalom körülményei közt. Nekünk, szociáldemokratáknak a burzsoá demokrácia forradalmáraitól függetlenül lehet és kell haladnunk, megőrizve a proletariátus osztályönállóságát, de kart karba öltve kell velük haladnunk a felkelés idején, mikor közvetlen csapásokat mérünk a cárizmusra, mikor szembeszállunk a katonasággal, mikor az egész orosz nép átkozott ellenségének Bastille-ját rohamozzuk.

Az egész világ proletariátusa lázas türelmetlenséggel tekint most Oroszország proletariátusára. Az orosz cárizmus megdöntése, amelyet munkásosztályunk oly hősiesen megkezdett, fordulópont lesz a világtörténelemben, meg fogja könnyíteni minden nemzet munkásainak ügyét minden országban, a földkerekség minden pontján. És ne felejtse el egyetlen szociáldemokrata, ne felejtse el egyetlen öntudatos munkás sem, hogy a népi harcnak micsoda roppant feladatai nehezednek most vállára. Ne felejtse el, hogy ő képviseli az egész parasztságnak, a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegének, az egész népnek a szükségleteit és érdekeit az egész nép ellenségével szemben. Most mindenkinek a szeme előtt ott lebeg Pétervár proletárhőseinek példája.

Éljen a forradalom!

Éljen a[i] elkelt proletariátus!

Vperjod 4. sz.
1905. január 31 (18).

Lenin Művei, 8. kötet.

FORRADALMI NAPOK

(Részletek)

3

A PÉTERVÁRI ÜTKÖZET TERVE

Első pillantásra furcsa, hogy ütközetről beszélünk, hiszen a fegyvertelen munkások békésen vonultak egy petíció átadására. Mészárlás volt ez. A kormány azonban ütközetre számított és kétségtelenül teljesen átgondolt terv szerint járt el. Katonai szemszögből megtárgyalta Pétervár és a Téli Palota védelmét. Megtett minden katonai intézkedést. Félreállította az összes polgári hatóságot és a másfélmilliós fővárost teljesen kiszolgáltatta a nép vérét szomjúhozó tábornokoknak, élükön Vlagyimir nagyherceggel.

A kormány szándékosan taszította felkelésbe a proletariátust, a fegyvertelenek lemészárlásával barikádokra kényszerítette a proletárokat, hogy aztán vértengerbe fojtsa ezt a felkelést. A proletariátus tanulni fog a kormánynak ebből a katonai leckéjéből. S a proletariátus, ha már a forradalmat elkezdte, meg fogja tanulni a polgárháború művészetét is. A forradalom háború. Minden háború közt, amelyet a történelem ismer, ez az egyetlen törvényes, jogos, igazságos, igazán nagy háború. Ez a háború nem maroknyi kormányférfiú és kizsákmányoló önző érdekeiért folyik, mint általában minden más háború, hanem a néptömegek érdekében a zsarnokok ellen, a kizsákmányoltak és a dolgozók millióinak és tízmilliónak érdekében az önkény és az erőszak ellen.

Valamennyi kívülálló megfigyelő egybehangzóan elismeri most, hogy Oroszországban ezt a háborút megüzenték,

hogy ez a háború elkezdődött. A proletariátus újra felkel, még nagyobb tömegekkel. A cárba vetett gyermeki hit maradványai most éppoly gyorsan kivesznek, amilyen gyorsan a pétervári munkások a petíciótól áttértek a barikádokra. A munkások mindenütt fel fognak fegyverkezni. Mit sem tesz, hogy a rendőrség tízszer szigorúbban ellenőrzi a fegyverraktárakat és fegyverkereskedéseket. Semmiféle szigor, semmiféle tilalom nem tarthatja vissza a városi tömegeket, akik rájöttek, hogy ha nincs fegyverük, akkor a kormány bármikor, bármilyen indokkal közéjük lövethet. Mindenki külön-külön meg fogja feszíteni minden erejét, hogy puskát vagy legalább revolvert szerezzen magának, hogy elrejtse fegyverét a rendőrség elől, s készen álljon arra, hogy visszavágjon a cár vérszomjas szolgáinak. Minden kezdet nehéz — mondja a közmondás. A munkások rendkívül nehezen tértek át a fegyveres harcra. A kormány most kényszerítette őket, hogy áttérjenek. Az első, a legnehezebb lépésen már túl vannak.

Egy angol újságíró jellemző beszélgetést közöl, melyet munkások folytattak egy moszkvai utcán. A csoportba verődött munkások nyíltan tárgyalták a nap tanulságait. „Fejsze? — mondja az egyik. — Nem, fejszével nem megyünk semmire a karddal szemben. Fejszével nem férünk hozzá, késsel meg még kevésbé. Nem, revolverek kellenek, legalább revolverek, de a puska még jobb." Ilyen és hasonló beszélgetések folynak most szerte Oroszországban. És ezek a beszélgetések a pétervári „vlagyimiri napok" után nem maradnak puszta szóbeszédek.

Vlagyimirnak, a cár nagybátyjának, a vérfürdő rendezőjének haditerve lényegében arra irányult, hogy ne eressze be a külvárosokat, a külvárosi munkásokat a város központjába. A katonákkal erőnek erejével el akarták hitetni, hogy a munkások le akarják rombolni a Téli Palotát (szentképekkel, keresztekkel és petíciókkal!) és meg akarják gyilkolni a cárt. A stratégiai feladat a hidak és a Palota térre vezető főbb utak őrzése volt. S a „hadműveletek" fő színterei a hídfőknél (a Trojickij-, Szampszonyijevszkij-, a Nyikolajevszkij- és a Palota-hídnál) levő tereken, a munkásnegyedekből a köz-

pontba vezető utcákon (a Narvai sorompónál, a Slisszelburgi úton, a Nyevszkij-proszpekten) s végül a Palota téren voltak, ahova mégis a katonák egész csődülete és minden akadékoskodás ellenére sok ezer munkás eljutott. A hadműveletek feladatát természetesen rendkívül megkönnyítette az, hogy mindenki nagyon jól tudta, hova mennek a munkások, tudta, hogy csak egy gyülekezési helyük és egy céljuk van. A vitéz generálisok „sikerrel" vezették a hadműveleteket a csupasz kézzel vonuló ellenség ellen, amely jóelőre elmondta boldogboldogtalannak, hogy hová megy és mi célból... Védtelen és békés néptömegek hihetetlenül aljas és cinikus lemészárlása volt ez. A tömegek sokáig gondolkoznak majd a történteken, emlékezéseikben meg elbeszéléseikben újra meg újra visszatérnek majd rájuk. A tömegek ebből a fontolgatásból, a „vlagyimiri lecke" e tudatosodásából azt az egyetlen és elkerülhetetlen következtetést fogják levonni, hogy a háborúban a háború törvényei szerint kell cselekedni. A munkástömeg és nyomában a falusi szegények tömege ráébred, hogy ő az egyik hadviselő fél, és akkor...akkor majd polgárháborúnk következő ütközetei már nemcsak a nagyhercegek és cárok „tervei" szerint fognak lezajlani. „Fegyverbe!" — ez a felhívás, amely január 9-én a Nyevszkij-proszpekten harsant fel egy munkáscsoportban, most nem lehet pusztába kiáltott szó.

Megjelent: Vperjod 4. sz.
1905. január 31. (18.)

4

KIEGÉSZÍTÉS „A PÉTERVÁRI ÜTKÖZET TERVE" CÍMŰ CIKKHEZ

A péterváry ütközet tervét a Vperjod[17] 4. számában ismertettük.* Az angol újságokban most e tervet illetően néhány nem éppen érdektelen részletre bukkantunk. Vlagyimir nagyherceg a hadrakelt sereg parancsnokává herceg Vaszilcsikov tábornokot nevezte ki. Az egész fővárost részekre osztották fel a tisztek közt. A cár egészen komolyan

* Lásd az előbbi részletet. — *Szerk.*

játszotta a háborúsdit, mintha fegyveres ellenség támadását várta volna. A hadműveletek alatt a fővezérkar a Vaszilij-szigeten ült zöldasztal mellett, és minden városrész parancsnokától félóránként jelentést kapott.

Tudják meg ezt a pétervári munkások!

A megírás ideje:
1905 január vége (február eleje).
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik V. köt. 1926.

Lenin Művei, 8. kötet.

AZ ELSŐ TANULSÁGOK

A forradalmi vihar első hullámverése elül. A feltétlenül bekövetkező és elkerülhetetlen második hullámot várjuk. A proletármozgalomban mindjobban terebélyesedik, szétterjed a legtávolabbi vidékekre is. A forrongás és az elégedetlenkedés elhatalmasodik a legkülönbözőbb és legelmaradottabb társadalmi rétegekben is. A kereskedelmi és ipari élet megbénult, az iskolákat bezárták, a munkások példáját követve a zemsztvók is sztrájkolnak. A tömegmegmozdulások közti időben, mint mindig, szaporodnak az egyéni terrorakciók: merénylet az ogyesszai rendőrfőnök ellen, gyilkosság a Kaukázusban, a szenátusi ügyész meggyilkolása Helsingforsban. A kormány a véres korbács politikájáról áttér az ígérgetés politikájára. Azon van, hogy a munkásoknak legalább egy részét becsapja a cári küldöttségfogadás komédiájával.* Igyekszik a háborús hírekkel elterelni a közfigyelmet és megparancsolja Kuropatkinnak, hogy lendüljön támadásba a Hunghon. Január 9-én volt a vérfürdő Pétervárott, 12-én kezdődött ez a katonai szempontból teljesen értelmetlen támadás, amely a cári tábornokok újabb súlyos vereségével végződött. Az oroszokat visszaverték, csapataik, még a Novoje Vremja tudósítóinak közlése szerint is vagy 13 000 embert vesztettek, azaz vagy kétszer annyit, mint a

* Lásd Lenin Művei 8. köt., 126. old. — *Szerk.*

japánok. A katonai vezetés területén Mandzsúriában ugyanolyan bomlás és fejetlenség tapasztalható, mint Pétervárott. A külföldi sajtóban egymást váltják az ellentétes táviratok: az egyik azt erősíti vagy cáfolja, hogy Kuropatkin összeveszett Grippenberggel, a másik azt a hírt erősíti vagy cáfolja, amely szerint a nagyhercegek pártja megértette, hogy a háború veszélyes az önkényuralomra, és ezért minél hamarabb békét akar kötni.

Nem csodálhatjuk, hogy ilyen körülmények között még a legjózanabb európai burzsoá lapok sem veszik le a napirendről az oroszországi forradalmat. A forradalom január 9-e előtt soha nem látott gyorsasággal nő és érlelődik. Hogy vajon holnap, holnapután vagy hónapok múlva érkezik-e meg a második hullám, az rengeteg olyan körülménytől függ, amelyet nem lehet előre látni. Annál parancsolóbban hárul ránk viszont az a feladat, hogy levonjunk néhány következtetést a forradalmi napokból és megpróbáljuk leszűrni a tanulságokat, amelyek sokkal hamarabb hasznunkra lehetnek, mint egyesek vélni hajlamosak.

Hogy helyesen értékelhessük a forradalmi napokat, futólag át kell tekintenünk munkásmozgalmunk közelmúltjának történetét. Majdnem 20 évvel ezelőtt, 1885-ben zajlottak le az első nagy munkássztrájkok a központi iparvidéken, Morozovnál és másoknál. Akkoriban írta Katkov, hogy Oroszhonban jelentkezett a munkáskérdés. És micsoda meglepő gyorsasággal fejlődött a proletariátus, áttérve a gazdasági harcról a politikai tüntetésre, a tüntetésről a forradalmi rohamra! Idézzük emlékezetünkbe a megtett út fő állomásait. 1885 — széleskörű sztrájkok, amelyekben jelentéktelen számban vettek részt teljesen különálló, semmiféle szervezettel egybe nem fogott szocialisták. A sztrájkkal kapcsolatban megnyilvánuló társadalmi felbuzdulás hatására Katkov, az önkényuralom hű ebe a bírósági tárgyalással kapcsolatban arról ír, hogy „adjunk le százegy üdvlövést az Oroszhonban megjelent munkáskérdés tiszteletére". A kormány gazdasági engedményeket tesz. 1891 — a pétervári munkások részvétele a Selgunov[18] temetésekor rendezett

tüntetésen, politikai szónoklatok a pétervári május elsején. Az élenjáró munkások szociáldemokrata tüntetése ez, de még tömegmozgalom nélkül. 1896 — néhány tízezer munkás sztrájkja Pétervárott. Tömegmozgalom, megkezdődik az utcai agitáció, már egy egész szociáldemokrata szervezet részvételével. Bármily kicsiny is még ez a csaknem kizárólag diákokból álló szervezet mostani pártunkhoz képest, tudatos és tervszerű szociáldemokrata beavatkozása és vezetése azt eredményezte, hogy a morozovi sztrájktól eltérően ez a mozgalom gigantikus lendületre és jelentőségre tett szert. A kormány ismét gazdasági engedményeket tesz. A sztrájkmozgalom egész Oroszországban szilárd alapra helyeződik. A forradalmi értelmiség egészében szociáldemokratává válik. Megalakul a szociáldemokrata párt. 1901. A munkás segítségére siet a diáknak. Megkezdődik a tüntető mozgalom. A proletariátus az utcára viszi harci kiáltását: le az önkényuralommal! A radikális értelmiség végleg felbomlik liberális, burzsoá-forradalmi és szociáldemokrata értelmiségre. A forradalmi szociáldemokrácia szervezetei mind szélesebb körben, mind aktívabban és közvetlenebbül vesznek részt a tüntetésekben. 1902: a hatalmas rosztovi sztrájk grandiózus tüntetéssé nő. A proletariátus politikai mozgalma nem az értelmiségi mozgalom, a diákmozgalom járuléka többé, hanem közvetlenül a sztrájkból nő ki. A szervezett forradalmi szociáldemokrácia részvétele még tevékenyebb. A proletariátus a maga számára és *a maga* bizottságának forradalmi szociáldemokratái számára kiharcolja az utcai tömeggyűlések szabadságát. A proletariátus először helyezkedik szembe mint osztály valamennyi többi osztállyal és a cári kormánnyal. 1903. A sztrájkok újra egybefonódnak a politikai tüntetésekkel, de még szélesebb alapokon. A sztrájkok egész vidékre kiterjednek, több mint százezer munkás vesz bennük részt, a sztrájkok idején számos városban megismétlődnek a politikai tömeggyűlések. Érezhető, hogy a barikádok előestéjén vagyunk (a helybeli szociáldemokraták véleménye az 1903-as kijevi mozgalomról).[19] De ez viszonylag hosszúra nyúlik, mintha csak meg akarna tanítani bennünket arra, hogy nagy osztályok néha

hónapokig, évekig gyűjtik az erőt, mintha csak ki akarnák próbálni a szociáldemokráciához húzó kishitű értelmiségieket. És csakugyan, pártunk értelmiségi szárnya, az újiszkrások, vagy (ami ugyanaz) az új-rabocsejegyelősok már nekiláttak keresni a tüntetések „magasabbrendű típusait" s kisütötték: a munkások kössenek megegyezést a zemsztvo-liberálisokkal, hogy nem keltenek pánikot. Az újiszkrások az opportunistákra jellemző elvtelenséggel már kisütöttek egy olyan hihetetlen, teljesen hihetetlen tételt is, hogy a politikai porondon két (!!) erő van: a bürokrácia és a burzsoázia (lásd az Iszkra szerkesztőségének *második* levelét a zemsztvo-kampánnyal kapcsolatban). Az új Iszkra opportunistái egy óvatlan pillanatban megfeledkeztek a proletariátus önálló erejéről! Elkövetkezett 1905, és január kilencedike újra leleplezte az összes jöttment intellektueleket. A proletármozgalom egyszeriben magasabb fokra hágott. Az általános sztrájk Oroszországszerte biztosan legalább egymillió munkást mozgósított. A szociáldemokrácia politikai követelései eljutottak a munkásosztálynak még azokhoz a rétegeihez is, amelyek még tudtak hinni a cárban. A proletariátus áttörte a rendőri zubatovizmus kereteit, és a forradalom elleni harc végett alapított legális munkásegyesület valamennyi tagja, Gaponnal együtt, forradalmi útra tért. A sztrájk és a tüntetés szemünk láttára kezdett *felkeléssé* változni. A szervezett forradalmi szociáldemokrácia részvétele hasonlíthatatlanul jelentősebb volt, mint a mozgalom korábbi szakaszain, de még mindig gyenge, gyenge ahhoz képest, hogy mily nagyon igénylik az aktív proletártömegek a szociáldemokrata vezetést.

Összefoglalva, a sztrájkmozgalom és a tüntető mozgalom, amely különböző formákban és különböző alkalmakból egybefonódott, terjedt és mélyült, mind forradalmibbá válva, gyakorlatilag egyre közeledve az egész népre kiterjedő fegyveres felkeléshez, amelyről a forradalmi szociáldemokrácia már régóta beszél. Ezt a következtetést a január 9-i eseményekből már a Vperjod 4.* és 5. számában levontuk. Erre a követ-

* Lásd a 73—76. old. — *Szerk.*

keztetésre jutottak azonnal és közvetlenül maguk a pétervári munkások is. Január 10-én behatoltak az egyik legális nyomdába, kiszedték az alábbi kiáltványt, melyet a pétervári elvtársak küldtek meg nekünk, s ezt több mint tízezer példányban kinyomták és szerte Pétervárott terjesztették. Íme ez a nevezetes kiáltvány.*

Ez a kiáltvány nem szorul magyarázatra. Teljes mértékben tükrözi a forradalmi proletariátus öntevékenységét. A pétervári munkások felhívása nem valósult meg olyan hamar, mint szerették volna, nemegyszer meg fogják még ismételni, nemegyszer kudarccal jár még megvalósításának kísérlete. De hogy maguk a munkások tűzik ki ezt a feladatot, annak vitathatatlanul óriási a jelentősége. Semmiféle hatalom el nem veheti most már a proletariátustól ezt a vívmányt, annak a forradalmi mozgalomnak a vívmányát, amely elérte, hogy felismerték e feladat gyakorlati szükségességét, és amely jelentős lépést tett afelé, hogy e feladatot bármely népi megmozdulás esetén közvetlen feladatként napirendre tűzzék.

Néhány szót még a felkelés eszméjének történetéről. Az új Iszkra, a 62. szám örökké emlékezetes vezércikke óta, erről a kérdésről összehordott annyi ködös frázist, annyi opportunista zagyvaságot — amely teljesen méltó régi ismerősünkhöz, Martinovhoz —, hogy a régi kérdésfeltevés pontos felidézése különösen fontos. Az új Iszkra valamennyi frázisát és valamennyi zagyvaságát úgysem tudjuk számon tartani. Sokkal célszerűbb, ha gyakrabban emlékeztetünk a régi Iszkrára és konkrétabban kifejtjük régi pozitív jelszavait.

Lenin „Mi a teendő?" című brosúrájának végén** kiadtuk az *egész nép fegyveres felkelésének* jelszavát. 1902 legele-

* Lásd a 93—94. old. — *Szerk.*
** Lásd Lenin Művei 5. köt., 538—539. old. — *Szerk.*

jén, vagyis három évvel ezelőtt ezt mondtuk erről: „Képzeljük el a nép felkelését. Manapság valószínűleg mindenki egyetért azzal, hogy gondolnunk és készülnünk kell rá...”*

A megírás ideje: 1905 február eleje.
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik V. köt. 1926.

Lenin Művei, 8. kötet.

* A kézirat itt félbeszakad. — *Szerk.*

A KÉT TAKTIKA

Mióta Oroszországban megindult a tömeges munkásmozgalom, vagyis már vagy egy évtizede, a szociáldemokraták közt komoly nézeteltérések vannak a taktika kérdéseiben. Mint ismeretes, ilyen természetű nézeteltérések hozták létre a kilencvenes évek második felében az ökonomizmus áramlatát, amely arra vezetett, hogy a párt opportunista (rabocsejegyelós) és forradalmi (régi-iszkrás) szárnyra szakadt. Az orosz szociáldemokrata opportunizmus azonban különös sajátosságai folytán elütött a nyugat-európai opportunizmustól. Az orosz opportunizmus rendkívül élesen tükrözte a párt értelmiségi szárnyának álláspontját, vagy inkább az önálló álláspont teljes hiányát ennél a szárnynál, amely egyformán rajongással kapta fel a bernsteinizmus divatos szóvirágait és a tisztán-munkásmozgalom közvetlen eredményeit és formáit. Ennek a rajongásnak az lett a vége, hogy a legális marxisták egytől egyig hitehagyottak lettek, átvándoroltak a liberalizmushoz, és hogy a szociáldemokraták kisütötték a nevezetes „folyamat-taktika" elméletet, amely miatt opportunistáinkra ráragadt az „uszálypolitikus" gúnynév. Tehetetlenül kullogtak az események után, egyik szélsőségből a másikba estek, minden esetben fékezték a forradalmi proletariátus cselekvésének lendületét, csökkentették önnön erejébe vetett hitét, s közben mindezt leginkább és leggyakrabban a proletariátus öntevékenységére való utalással takargatták. Ez különös

ugyan, de tény. Senki annyit nem ömlengett a munkások öntevékenységéről, és senki annyira le nem szűkítette, meg nem nyirbálta, le nem alacsonyította szónoklataival ezt az öntevékenységet, mint a rabocsejegyelősök. „Ne fecsegjenek annyit »a munkástömegek aktivitásának fokozásáról«" — mondták az öntudatos, élenjáró munkások ügybuzgó, de nem valami okos tanácsadóiknak. „Sokkal több bennünk az aktivitás, semmint gondolnák, és mi nyílt, utcai harccal olyan követeléseket is tudunk támogatni, amelyek nem kecsegtetnek semmiféle »kézzelfogható eredménnyel«! És nem az önök dolga, hogy a mi aktivitásunkat »fokozzák«, mert éppen önökből hiányzik az aktivitás. Kevesebbet hajbókoljanak, uraim, az ösztönösség előtt és többet gondoljanak saját aktivitásuk fokozására!" Így kellett jellemeznünk a forradalmi munkásoknak az opportunista intellektuelekhez való viszonyát. (Mi a teendő?, 55. old.)*

Az a két lépés, melyet az új Iszkra visszafelé, a Rabocseje Gyelo felé tett, feltámasztotta ezt a viszonyt. Az Iszkra hasábjairól újra árad az uszálypolitika hirdetése, s ezt most is émelyítő esküdözéssel álcázzák: bizonyisten hiszem és vallom a proletariátus öntevékenységét. Akszelrod és Martinov, Martov és Liber (a bundista) a kongresszuson a proletariátus öntevékenysége nevében követelte a professzoroknak és a gimnazistáknak azt a jogot, hogy tagjai lehessenek a pártnak anélkül, hogy valamelyik szervezetébe belépnének. A proletariátus öntevékenységének nevében tákolták össze a „folyamatszervezet" elméletet, amely szentesítette a bomlasztást és dicsőítette az intellektuel-anarchizmust. A proletariátus öntevékenységének nevében találták fel a „tüntetések magasabb típusának" nem kevésbé hirhedt elméletét, melynek az a veleje, hogy a háromszoros választással megrostált munkásküldöttség *megegyezik* a *zemsztvo-liberálisokkal* abban, hogy a munkások pánikkeltés nélkül békésen tüntetgetnek. A proletariátus öntevékenységének nevében eltorzították és elsekélyesítették, lealacsonyították és összezagyválták a fegyveres felkelés eszméjét.

* Lásd Lenin Művei 5. köt., 433. old. — *Szerk.*

Minthogy ez az utóbbi kérdés gyakorlati szempontból roppant fontos, szeretnénk külön felhívni rá az olvasó figyelmét. A munkásmozgalom fejlődése kegyetlenül csúffá tette az új Iszkra bölcseit. Még nem terjedhetett el egész Oroszországban első levele, amelyben „a proletariátus osztályöntudatának és öntevékenységének tervszerű fejlődési folyamata" nevében a tüntetések magasabb fokaként azt ajánlotta, hogy „juttassák el a munkások nyilatkozatait postán a városatyák lakására és szórják szét e nyilatkozatot jelentős példányszámban a zemsztvogyűlés üléstermében"; — még nem juthatott el Oroszországba második levele, amelyben azt az immár világrengető felfedezést tette, hogy a mai „történelmi pillanatban a politikai élet színpadát betölti (!) a szervezett burzsoázia és a bürokrácia vetélkedése" és hogy „mindenféle (jól figyeljenek!) forradalmi mozgalom objektív értelme az alsó rétegekben csak egy (!), mégpedig az, hogy támogatni kell a két (!!) erő közül annak a jelszavait, amelynek érdeke a jelenlegi rendszer szétzúzása" (a demokratikus értelmiséget kiáltotta itt ki „erőnek"); az öntudatos munkások nem is jutottak még hozzá, hogy ezeket a csodálatos leveleket elolvassák és nagyot kacagjanak rajtuk, mikor a proletariátus valóságos harcának eseményei az újiszkrás publicistáknak ezt a politikai kacatját egy csapásra a szemétgödörbe seperték. A proletariátus megmutatta, hogy van egy harmadik (valójában persze nem harmadik, hanem sorrendben második, harckészségét illetően pedig az első) *erő* is, amelynek nemcsak érdeke az önkényuralom szétzúzása, hanem amely *kész hozzálátni* az önkényuralom *valóságos szétzúzásához is*. A munkásmozgalom január kilencedike óta a szemünk láttára *növekszik* népi felkeléssé.

Nézzük meg hát, hogyan ítélték meg ezt a felkelésre való átmenetet a szociáldemokraták, akik eleve a taktika kérdéseként kezelték ezt, és hogyan láttak neki e kérdés megoldásának a gyakorlatban maguk a munkások.

Három évvel ezelőtt a felkelésről mint olyan jelszóról, amely meghatározza a legközelebbi gyakorlati feladatainkat, a következőket mondottuk: „Képzeljük el a nép felkelését.

Manapság valószínüleg mindenki egyetért azzal, hogy gondolnunk és készülnünk kell rá. De hogyan készüljünk fel? Hiszen a Központi Bizottság nem küldhet mindenhova megbízottakat, hogy előkészítsék a felkelést! Még ha volna is Központi Bizottságunk, a mai orosz viszonyok között semmire sem menne ilyen kiküldetésekkel. Viszont a megbízottak hálózatának, amely önmagától alakul ki a közös lap megszervezése és terjesztése közben, nem kellene „ülnie és várnia" a felkelés jelszavát, hanem olyan állandó ügyön munkálkodnék, amely felkelés esetén a legnagyobb valószínűséggel biztosítaná számára a sikert. Éppen ez az ügy szilárdítaná meg a legszélesebb munkástömegekkel és az összes elégedetlen — az önkényuralommal elégedetlen — réteggel való kapcsolatot, ami oly fontos a felkelés szempontjából. Éppen az ilyen ügy megszervezése folyamán fejlődnék ki az a képesség, hogy helyesen ítéljék meg az általános politikai helyzetet és következésképpen az a képesség is, hogy megfelelő időpontot válaszszanak a felkelésre. Épp ez az ügy tanítaná meg az *összes* helyi szervezeteket arra, hogy egyidejűleg reagáljanak az azonos politikai kérdésekre, esetekre és eseményekre, amelyek egész Oroszországot nyugtalanítják, s hogy a lehető legerélyesebben, a lehető legegyöntetűbben és legcélszerűbben válaszoljanak ezekre az eseményekre — hiszen lényegében a felkelés sem egyéb, mint az egész nép legerélyesebb, legegyöntetűbb és legcélszerűbb „válasza" a kormánynak. Végül éppen ez az ügy tanítaná meg az összes forradalmi szervezeteket Oroszország minden pontján arra, hogy a legállandóbb és egyszersmind a legkonspiratívabb kapcsolatot tartsák fenn egymással, amely létrehozza a párt *tényleges* egységét, mert ilyen kapcsolatok nélkül semmiképp sem lehet kollektívan megtárgyalni a felkelés tervét és a felkelés előestéjén nem lehet megtenni azokat az elengedhetetlen előkészítő intézkedéseket, amelyeket a legszigorúbb titokban kell tartani.

Egyszóval az „országos politikai lap terve" nem olyan szobatudósok munkájának a gyümölcse, akiket megfertőzött a doktrinérség és az irodalmárkodás (mint azok hitték, akik nem hatoltak a kérdés mélyére), hanem éppen ellenkezőleg:

ez a terv a leggyakorlatibb terv *arra, hogy mindenfelől és haladéktalanul készülni kezdjünk a felkelésre, de ugyanakkor egy pillanatra se feledkezzünk meg életbevágó mindennapi munkánkról sem.*" (Mi a teendő?*)

A kiemelt befejező szavak világos választ adnak arra a kérdésre, hogyan képzelték el a felkelés előkészítését a forradalmi szociáldemokraták. De bármily világos is ez a válasz, a régi uszálytaktikának e ponton is meg kellett nyilvánulnia. Martinov nemrég adta ki „Két diktatúra" című brosúráját, melyet az új Iszkra melegen ajánl olvasóinak (84. sz.). A szerző rabocsejegyelős szívének egész hevével felháborodik azon, hogy Lenin „az egész nép fegyveres felkelésének előkészítéséről, *kitűzéséről* és végrehajtásáról" beszél. A rettentő Martinov leteríti ellenségét: „A nemzetközi szociáldemokrácia a történelmi tapasztalatok alapján, a társadalmi erők dinamikájának tudományos elemzése alapján mindig azt vallotta, hogy csak palotaforradalmakat és pronunciamentókat lehet előre *kitűzni* és sikerrel végrehajtani előre elkészített terv alapján, mégpedig éppen azért, mert ezek nem népforradalmak, vagyis nem a társadalmi viszonyok forradalmi átalakulásai, hanem csak az uralkodó klikk átcsoportosításai. A szociáldemokrácia mindenütt és mindig azt vallotta, hogy a népforradalmat nem lehet előre *kitűzni*, nem lehet mesterségesen előkészíteni, hanem az magától megy végbe."

Meglehet, hogy az olvasó, elolvasván ezt a szóáradatot, azt fogja mondani, hogy Martinov nyilvánvalóan nem komoly ellenfél és nevetséges dolog őt komolyan venni. Teljes mértékben egyetértenénk ezzel az olvasóval. Sőt azt mondanánk neki, hogy nincs keservesebb gyötrelem a világon, mint komolyan venni a mi újiszkrásaink valamennyi elméletét, valamennyi okfejtését. A baj az, hogy ezek a szamárságok az Iszkra vezércikkeiben is szerepelnek (62. sz.). Még nagyobb baj, hogy vannak olyanok a pártban, és nem is kevesen, akik ezekkel a szamárságokkal teletömik a fejüket. És kénytele-

* Lásd Lenin Művei 5. köt., 539—540. old. — *Szerk*

nek vagyunk komolytalan dolgokról beszélni, aminthogy beszélnünk kell a „folyamat-szervezetet" felfedező Rosa Luxemburg „elméletéről" is. Kénytelenek vagyunk megmagyarázni Martinovnak, hogy nem szabad összekeverni a felkelést a népforradalommal. Kénytelenek vagyunk felvilágosítani róla, hogy amikor az orosz önkényuralom megdöntése módjainak gyakorlati kérdését kell eldöntenünk, akkor a társadalmi viszonyokban végbemenő forradalmi átalakulásra vonatkozó mélyértelmű hivatkozások csak Kifa Mikojevicshez[20] méltók. Ez az átalakulás Oroszországban már a hűbériség bukásával megkezdődött, és politikai felépítményünk összeomlása éppen azért elkerülhetetlen, mert ez a felépítmény elmaradt a társadalmi viszonyok terén végbemenő átalakulásoktól; egyébiránt teljes mértékben lehetséges, hogy ez az összeomlás egyszerre, *egyetlen csapásra* bekövetkezik, mert Oroszországban a „népforradalom" száz csapást mért már a cárizmusra, és hogy a százegyedik vagy a száztizedik csapás sújtja-e halálra, azt nem tudjuk. Ilyen időkben, amikor azon tanakodunk, gyakorlatilag hogyan valósítsuk meg a második száz csapás közül az egyiket, csak a saját filiszterségüket a proletárokra kenő opportunista intellektuelek fitogtathatják a „társadalmi viszonyokban végbemenő forradalmi átalakulásról" szerzett gimnazista ismereteiket. Csak az új Iszkra opportunistái képesek arra, hogy hisztérikusan szörnyűséges „jakobinus" tervről ordítozzanak, holott a terv gerince, mint láttuk, a politikai lap segítségével folytatott mindenre kiterjedő tömegagitáció!

A nép forradalmát kitűzni nem lehet, ez igaz. Feltétlenül meg kell dicsérnünk Martinovot és az Iszkra 62. számának vezércikkíróját azért, hogy ismerik ezt az igazságot („egyáltalán a felkelésnek miféle előkészítéséről lehet szó pártunkban?" — kérdezte ebben a vezércikkben az „utópisták" ellen hadakozva Martinov hű fegyvertársa vagy tanítványa). De a felkelést igenis kitűzhetjük, ha valóban előkészítettük és ha a társadalmi viszonyokban *már végbement* átalakulások folytán lehetséges. Hadd világítsuk meg ezt az újiszkrások számára egy egyszerű példával. Ki lehet-e tűzni a munkásmozgalmat?

Nem, nem lehet, mert ez ezernyi olyan különálló cselekvésből tevődik össze, amelyeket a társadalmi viszonyokban végbemenő átalakulás szül. Ki lehet-e tűzni egy sztrájkot? Ki lehet, annak ellenére — képzelje, Martinov elvtárs, annak *ellenére*, hogy minden sztrájk a társadalmi viszonyokban végbemenő átalakulás eredménye. Általában mikor lehet kitűzni a sztrájkot? Amikor az a szervezet vagy kör, amely kitűzi, befolyásolni tudja az ottani munkások *tömegeit*, és helyesen tudja megítélni a munkások tömegeiben növekvő elégedetlenség és ingerültség pillanatát. Megértették-e most, mi a lényeg, Martinov elvtárs és az Iszkra 62. számának vezércikkírója? Ha megértették, akkor most vegyék a fáradságot és vessék össze a felkelést a népforradalommal. „A népforradalmat nem lehet előre kitűzni." A felkelést ki lehet tűzni, ha azok, akik kitűzik, befolyásolni tudják a tömegeket és helyesen ki tudják választani a pillanatot.

Szerencsére az élenjáró munkások öntevékenysége messze előtte jár az új Iszkra uszályfilozófiájának. Amíg az Iszkra nagy kínnal elméleteket izzad ki annak bizonygatására, hogy a felkelést nem tűzhetik ki azok, akik a forradalmi osztály élenjáró osztagának megszervezésével készültek rá, az események megmutatják, hogy a felkelést kitűzhetik és sokszor kénytelenek kitűzni olyanok, akik nem készültek fel rá.

Alább közöljük egy kiáltványnak a szövegét, amelyet egy pétervári elvtárs küldött el nekünk. Ezt maguk a munkások szedték, nyomták ki és terjesztették több mint 10 000 példányban, miután január tizedikén Pétervárott elfoglaltak egy legális nyomdát.

„Világ proletárjai, egyesüljetek!

Polgártársak! Láttátok tegnap az önkényuralmi kormány vadállati kegyetlenségét! Láttátok a vért, amely pirosra festette az utcák kövét! Százszám láttátok a munkásügy legyilkolt harcosait, láttátok a halált, hallottátok a sebesült asszonyok és védtelen gyermekek jajgatását! Munkások vére és agyveleje fröccsent a kövezetre, melyet az ő kezük rakott le! Ki irányította a katonaságot, a fegyvert és a golyót a mun-

kások mellének? — A cár, a nagyhercegek, a miniszterek, a tábornokok és az udvari csőcselék.

Gyilkosok ők! — halál rájuk! Fegyverbe, elvtársak, foglaljátok el az arzenálokat, a fegyverraktárakat, a fegyverkereskedéseket. Romboljátok le, elvtársak, a börtönöket, szabadítsátok ki a szabadság harcosait! Zúzzátok szét a csendőr- és rendőrparancsnokságokat, zúzzatok szét minden kincstári intézményt. Döntsük meg a cári kormányt, alakítsuk meg a magunkét. *Éljen a forradalom*, éljen a népképviselők alkotmányozó gyűlése! — *Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt.*"

E maroknyi élenjáró kezdeményező munkásnak felkelésre szólító felhívása nem járt eredménnyel. Nem lepne meg bennünket és nem venné el a bátorságunkat, ha több felkelési felhívás is sikertelen lenne, vagy többször is sikertelenül „tűznék ki" a felkelést. Átengedjük az új Iszkrának, hogy ebből az alkalomból a „társadalmi viszonyokban való forradalmi átalakulás" szükséges voltáról szavaljon és nagyképűen elítélje azoknak a munkásoknak az „utópizmusát", akik így kiáltottak: „alakítsuk meg a magunk kormányát!" Csak menthetetlen vaskalaposok vagy zavaros fejűek tekinthetik e felhívás súlypontjának ezt a jelszót. Nekünk azt fontos megjegyeznünk és hangsúlyoznunk, hogy a munkások nagyszerűen, bátran és gyakorlatiasan láttak neki a közvetlenül előttünk álló feladat megoldásának.

A pétervári munkások felhívása nem valósult meg és nem is valósulhatott meg oly hamar, mint szerették volna. Ezt a felhívást nemegyszer megismétlik még, és nemegyszer kudarcba fúlhatnak még felkelési kísérletek. De már magában az a tény, hogy ezt a feladatot maguk a munkások tűzték ki, óriási jelentőségű. Semmiféle hatalom el nem veheti most már a proletariátustól ezt a vívmányt, annak a munkásmozgalomnak a vívmányát, amely elérte, hogy felismerték e feladat gyakorlati szükségességét és amely jelentős lépést tett afelé, hogy e feladatot bármely népi megmozdulás esetén közvetlen feladatként napirendre tűzzék.

A szociáldemokraták általános megfontolások alapján

már három évvel ezelőtt kiadták a felkelés előkészítésének jelszavát. A proletariátus öntevékenysége a polgárháború közvetlen tanulságainak hatására ugyanehhez a jelszóhoz jutott el. Öntevékenység és öntevékenység közt különbség van. Más a forradalmilag kezdeményező proletariátus öntevékenysége, megint más a fejletlen és pórázon vezetett proletariátus öntevékenysége, más az öntudatos szociáldemokrata öntevékenység, és más a zubatovi öntevékenység. És vannak szociáldemokraták, akik még a mai helyzetben is ájtatos tisztelettel szemlélik az öntevékenységnek éppen ezt a második fajtáját, akik azt hiszik, hogy vég nélkül ismételgetik az „osztály" szót, akkor kitérhetnek az égető kérdések egyenes megválaszolása elől. Vegyük elő az Iszkra 84. számát. „Miért — támad ránk diadalittasan az Iszkra vezércikkírója —, miért nem a hivatásos forradalmárok szűk szervezete adta meg az elindító lökést ennek a lavinának (január kilencedikének) a Munkások Gyülekezete helyett? *Azért, mert ez a gyülekezet valóban* (jól figyeljenek!) *széleskörű szervezet volt, amely a munkástömegek öntevékenységén alapult.*" Ha e klasszikus frázis szerzője nem Martinov hódolója volna, talán megértené, hogy a gyülekezet éppen akkor és annyiban tett szolgálatot a forradalmi proletariátus mozgalmának, amikor és amennyiben a zubatovi öntevékenységről áttért a szociáldemokrata öntevékenységre (ami után mint legális gyülekezet azonnal meg is szűnt).

Ha az újiszkrások vagy új-rabocsejegyelősök nem volnának uszálypolitikusok, akkor belátnák, hogy éppen január kilencedike igazolta azoknak a jövendölését, akik ezt mondták: „a munkásmozgalom legalizálása végeredményben a mi malmunkra hajtja a vizet, nem pedig a Zubatovok malmára". (Mi a teendő?*) Éppen január kilencedike mutatta meg újra és újra, mennyire fontos az ugyanott megfogalmazott feladat: „Nekünk olyan aratókat kell nevelnünk, akik ki tudják irtani a mai konkolyt is" (vagyis paralizálni tudják a mai zubatovista demoralizálást) „*és le tudják aratni a holnapi búzát is*"

* Lásd Lenin Művei 5. köt., 474—475. old. — *Szerk.*

(vagyis forradalmian tudják vezetni a mozgalmat, amely előre lépett egyet a legalizálás segítségével). Az új Iszkra Ivanuskái azonban a gazdag búzatermésről beszélnek, hogy csökkentsék a forradalmi aratók erős szervezetének jelentőségét!

Bűn volna — folytatja ugyanez az újiszkrás vezércikkíró — „a forradalom hátországát támadni". Hogy voltaképpen mit is jelent ez a frázis, annak Allah a megmondhatója. Hogy ez milyen kapcsolatban van az Iszkra általános opportunista arculatával, arról valószínűleg más alkalommal külön fogunk beszélni. Most elég, ha annyit mondunk, hogy ennek a frázisnak igazi politikai értelme a következő: a szerző térdre hull a forradalom hátországa előtt, megvetően fintorogtatva orrát a forradalom „szűk" és „jakobinus" élcsapata láttán.

Az uszálypolitika taktikájának és a forradalmi szociáldemokrácia taktikájának szöges ellentéte annál világosabban kidomborodik, minél többet buzgólkodik az új Iszkra Martinov szellemében. Mi már a Vperjod első számában* rámutattunk arra, hogy a felkelésnek az egyik ösztönös megmozduláshoz kell kapcsolódnia. Tehát cseppet sem feledkezünk meg a „hátország biztosításának" fontosságáról, ha már ezt a katonai kifejezést használjuk. Mi a negyedik számban** azt írtuk, hogy a pétervári bizottsági tagok helyes taktikát követtek, amikor kezdettől fogva minden erejüket összpontosították az ösztönösen cselekvő tömeg forradalmi elemeinek támogatására és fejlesztésére, de tartózkodóan bizalmatlanok voltak ennek az ösztönös cselekvésnek sötét, zubatovi hátországával szemben. Végezetül szeretnénk az újiszkrásoknak egy tanácsot adni, amelyet még sokszor fognak hallani tőlünk: ne kisebbítsék a forradalom élcsapatának feladatait, ne feledkezzenek meg arról, hogy kötelességünk *szervezett* öntevékenységünkkel támogatni ezt az élcsapatot. Kevesebb általános frázist a munkások öntevékenységének fejlesztéséről — a munkások mérhetetlenül nagy forradalmi öntevékenységről

* Lásd Lenin Művei 8. köt., 13. old. — *Szerk.*
** Lásd Lenin Művei 8. köt., 96. old. — *Szerk.*

tesznek tanúságot, amelyet önök nem vesznek észre! — többet ügyeljenek arra, hogy saját uszálypolitikájukkal ne fertőzzék meg a fejletlen munkásokat.

Vperjod 6. sz.
1905. február 14. (I.)

Lenin Művei, 8. kötet.

ELŐSZÓ „LOPUHINNAK, A RENDŐRI ÜGYOSZTÁLY IGAZGATÓJÁNAK MEMORANDUMA" CÍMŰ BROSÚRÁHOZ

A jóból is megárt a sok! — mintegy ezt mondja Lopuhin úr memorandumával. A rendőrség számára a jó — a fokozott védelemről kiadott „ideiglenes" szabályzat, amely 1881 óta az Oroszbirodalom egyik legszilárdabb alaptörvényévé vált. A rendőrség megkap mindenféle jogokat és felhatalmazásokat, hogy „kézben tartsa a polgárokat", a memorandum találó kifejezése szerint, amely annál inkább szembetűnő, minél gyakrabban botlik meg az olvasó a hihetetlenül nehézkes, nyakatekert, hivatalnoki fordulatokban. Igen, a rendőrség virágkorát élte e „szabályzat" égisze alatt, de a szabályzat „jó" tulajdonságai túlságosan elkényeztették magát a rendőrséget. Ez a kérdés egyik oldala. A másik oldala pedig az, hogy azok a rendkívüli elnyomó intézkedések, amelyek rendkívülieknek tűnhettek fel huszonöt évvel ezelőtt, annyira megszokottá váltak, hogy — ha szabad így mondanunk — a lakosság is alkalmazkodott hozzájuk. A rendkívüli intézkedések megtorló jelentősége gyengült, mint ahogy az új rugó is gyengül a huzamos és túlzott használattól. Többe kerül a leves, mint a hús — ezt mondja Lopuhin úr, a rendőri ügyosztály igazgatója egész memorandumával, amelynek hangja sajátosan szomorú és csüggeteg.

Figyelemre méltóan kellemes benyomást tesz a szociáldemokratára ez a csüggeteg hang, a rendőrnek ez a rideg, száraz és mégis kíméletlen bírálata, amely az orosz rendőri

alaptörvény ellen irányul. Elmúltak a rendőri aranykor szép napjai! Elmúltak a hatvanas évek, amikor senki még csak nem is gondolt forradalmi párt létezésére. Elmúltak a hetvenes évek, amikor ennek a pártnak, amely kétségtelenül létezett és félelmetes volt, „csak arra volt elég az ereje, hogy egyes merényleteket, nem pedig politikai fordulatot hajtson végre". Akkoriban, amikor „az illegális agitáció egyes személyekben és körökben talált támaszt", az újonnan feltalált rugónak még lehetett némi ereje. De mennyire elernyedt ez a rugó most, „a társadalom mai állapotában, amikor Oroszországban széles körben fejlődik a fennálló renddel való elégedetlenség is, meg az erős ellenzéki mozgalom is"! Mennyire ostobáknak és értelmetleneknek bizonyultak a fokozott védelem rendkívüli intézkedései, amikor kénytelenek lettek, igenis: *kénytelenek lettek* ezerszám alkalmazni őket „a munkások ellen békés jellegű és merőben gazdasági törekvésekből fakadó sztrájkokért", amikor politikailag fölöttébb veszélyes fegyvernek kellett elismerniük még a követ is!

Szegény Lopuhin kétségbeesésében két felkiáltójelet is tesz utána, felszólítva a miniszter urakat, hogy vele együtt nevessenek azokon az ostoba következményeken, amelyekre a fokozott védelemről szóló szabályzat vezetett. Ez a szabályzat elejétől végig hatástalannak bizonyult, mióta a forradalmi mozgalom igazán meghódította a népet és elszakíthatatlanul összefonódott a munkástömegek osztálymozgalmával — hatástalannak bizonyult minden sora, az útlevélváltás kötelezettségétől egészen a hadbíróságokig. Még a „házmesterek intézménye", a házmesterek mindent orvosló, áldásos intézménye is megsemmisítő bírálatot kap a rendőrminisztertől, aki azzal vádolja ezt az intézményt, hogy egyre gyengébben veszi ki részét a rendőrség megelőző tevékenységéből.

Ez aztán igazán a rendőri rendszer teljes csődje!

És ezt a csődöt ennek a leginkább illetékes személynek, az igen tisztelt Lopuhin úrnak a nyilatkozatain kívül teljesen igazolja a cári politika fejlődésmenete is. Amikor még nem létezett igazán népi forradalmi mozgalom, amikor a politikai

harc még nem fonódott egybe az osztályharccal, akkor a rendőri intézkedések egymagukban is elegendők voltak a személyek és a körök ellen. Az osztályokkal szemben ezek az intézkedések nevetségesen gyengéknek bizonyultak, az intézkedések bősége a rendőri munka akadályává kezdett válni. A fokozott védelemről szóló szabályzat egykor félelmetes paragrafusai hitvány, parányi, csipkelődő kötekedéseknek bizonyultak, amelyek sokkal inkább a forradalmárok közé nem sorolható „nyárspolgárok" elégedetlenségét szítják, semmint komolyan sértenék a forradalmárokat. A népi forradalommal, az osztályharccal szemben nem lehet a rendőrségre támaszkodni: ugyancsak a népre, ugyancsak osztályokra kell támaszkodniuk. Ez Lopuhin úr memorandumának tanulsága. És ugyanehhez a tanulsághoz jut el gyakorlatilag az önkényuralmi kormány. Elernyedtek a rendőri gépezetek rugói, a katonai erő egymagában nem elegendő. Fel kell szítani a nemzeti, faji gyűlölködést, meg kell szervezni a „feketeszázadokat" a városi *(majd pedig természetesen a falusi)* kispolgárság legfejletlenebb rétegeiből, meg kell próbálni, hogy a trón védelmére tömörítsék magának a lakosságnak összes reakciós elemét, ahelyett, hogy a rendőrség harcoljon egyes körök ellen, el kell érni, hogy a nép egyik része harcoljon a nép másik része ellen.

Éppen ezt teszi most a kormány, amikor a tatárokat az örményekre uszítja Bakuban, amikor újabb zsidó-pogromokat próbál provokálni, amikor fekete századokat szervez a zemsztvo-képviselők, a diákok és a lázadó gimnazisták ellen, amikor az alattvalói hűségben feddhetetlen nemesekhez és a parasztság konzervatív elemeihez fordul segítségért! Ám tegye! Mi, szociáldemokraták, nem csodálkozunk az önkényuralom e taktikáján és nem is ijedünk meg tőle. Mi tudjuk, hogy a kormány a faji gyűlölködés szításával semmire sem megy ma, amikor a munkások már fegyveres ellenállást szerveznek a pogromlovagok ellen; azzal pedig, hogy a kispolgárság kizsákmányoló rétegeire támaszkodik, a kormány még nagyobb, valóban proletártömegeket állít csatasorba maga ellen. Mi sohasem vártunk és nem is várunk politikai és

társadalmi átalakulásokat attól, hogy „meggyőzzük" a hatalom birtokosait, vagy attól, hogy a művelt fők átállnak az „erény" oldalára. Mi mindig azt tanítottuk és azt tanítjuk, hogy a politikai átalakulások alapja az osztályharc, a nép kizsákmányolt részének a kizsákmányoló rész elleni harca, és hogy *végső fokon* ez a harc dönti el minden ilyen átalakulás sorsát. Amikor a kormány elismeri a rendőri szőrszálhasogatás teljes csődjét és áttér a polgárháború nyílt szervezésére, ezzel azt bizonyítja, hogy közeleg *a végső leszámolás*. Annál jobb. Ő megkezdi a polgárháborút. Annál jobb. Mi is polgárháború mellett vagyunk. Ha van talaj, ahol különösen biztosan állunk a lábunkon, az éppen ez a talaj, az elnyomott és jogfosztott, dolgozó és az egész társadalmat eltartó sokmilliós nép hatalmas tömegének háborúja a maroknyi kiváltságos ingyenélő ellen. Persze a kormány a faji ellenségeskedés és a törzs-gyűlölködés szításával ideig-óráig lassíthatja az osztályharc fejlődését, de csak rövid időre és olyan áron, hogy még jobban kiterjeszti az új harc mezejét, még jobban felbőszíti a népet az önkényuralom ellen. Bizonyíték: a bakui pogrom következményei; ez a pogrom megtízszerezte minden népréteg forradalmi, cárizmusellenes hangulatát. A kormány azt hitte, hogy megfélemlíti a népet az utcai összecsapásokban kiontott vérrel és elesett áldozatok tömegével — a valóságban viszont *leszoktatja a népet* arról, hogy féljen a kiontott vértől, a nyílt fegyveres összeütközéstől. A valóságban mi mellettünk végez olyan széleskörű és olyan meggyőző agitációt, amilyenről mi nem is álmodtunk. Vive le son du canon! — mondjuk a francia forradalmi dal szavaival — „Éljen az ágyúdörej!", éljen a forradalom, éljen a nyílt népi háború a cári kormány és hívei ellen!

A megírás ideje: 1905 február—március.
Először 1905-ben jelent meg „Lopuhinnak, a rendőri ügyosztály igazgatójának memoranduma" című brosúrában. Vperjod kiadás. Genf.
Aláírás: N. Lenin.

Lenin Művei, 8. kötet.

A KOMMÜNRŐL TARTOTT ELŐADÁS TERVEZETE[21]

1. A kommün történelmi vázlata.

Franciaország III. Napóleon idején. A császárság alapja: a burzsoázia már nem, a proletariátus még nem...[22]

III. Napóleon kalandorpolitikája. A külső csillogtatás, a háborúk szüksége.

2. A proletariátus erősödése 1848 június után. Az Internationale Arbeiter Association* 1864. Üldöztetése III. Napóleon által.

A francia munkások tiltakozása a háború ellen (július 12., az Internacionálé párizsi szekciója, 16. old.), és a német munkásoké (braunschweigi munkásgyűlés július 16., chemnitzi, az Internacionálé berlini szekciója, 18. old.).[23]

3. Sedan: 1870. szeptember 2. és a köztársaság kikiáltása *1870. szeptember 4-én*. Liberális cselszövők ragadják magukhoz a hatalmat.

Liberális ügyvédek és kétarcú monarchisták: *Thiers*.

4. A nemzeti védelem kormánya = a nemzeti árulás kormánya. Trochu: Párizs védelmének „terve". A városvédelem komédiája. A párizsi munkások hősiessége. *Kapituláció* 1871. január 28.

5. Bismarck feltételül köti ki, hogy *nyolc napon belül* hívják össze a nemzetgyűlést (34. old.) a háború és a béke kérdésének eldöntésére. Thiers intrikái a monarchistákkal.

* Nemzetközi Munkásszövetség. — *Szerk.*

A junkerek (ruraux*) gyűlése. *Bordeaux-i nemzetgyűlés* 630 tag = 30 bonapartista + 200 köztársasági (100 mérsékelt és 100 radikális) + 400 monarchista (200 orleanista + 200 legitimista).

Thiers beszélgetése Falloux-val.

6. Párizs provokálása: monarchista követek kinevezése; elveszik a „30 sou"-t a nemzetőrség katonáitól: Párizsban Valentin rendőrfőkapitány, a nemzetőrség főparancsnoka d'Aurelle de Paladines stb. (Trepov és Vaszilcsikov!!)[24]; a nemzetgyűlés áthelyezése Versailles-ba; a köztársasági lapok elnyomása stb. A háborús kiadásokat igyekeznek a szegényekre hárítani. Fegyveres párizsi munkások és — monarchista nemzetgyűlés. A konfliktus elkerülhetetlen.

7. Marx figyelmeztetése:** Az Internacionálé főtanácsának második üzenete 1870. szeptember 9-én: „nem szabad, hogy 1792 nemzeti emlékei félrevezessék" a francia munkásokat, alaposan végezzék el „osztályuk megszervezésének munkáját", ne tegyenek kísérletet a kormány megbuktatására („kétségbeesett őrültség"): Ugyanezt írta Eugéne Dupont, az Internacionálé (a főtanács) franciaországi titkára 1870. szeptember 7-én (Weill, 134).[25]

8. A provokáció utolsó lépése. Az ágyúk elkobzása a nemzetőrségtől 1871. március 18-án. Thiers csaló érvei. A merénylet nem sikerült. A nemzetőrség Központi Bizottsága kikiáltotta a kommünt. *Megkezdődött a polgárháború* a párizsi kommün és a versailles-i kormány közt.

9. Irányzatok a kommünben: (a) *blanquisták*. Blanqui még *1880* novemberében, a „Ni Dieu ni maitre"-ben*** is ócsárolja az osztályharc elméletét és a proletariátus érdekeinek különválasztását a nemzet érdekeitől. (Weill, 229) (nem választja külön a munkásokat a forradalmi burzsoáziától). (b) *proudhonisták* (mutualisták) „a csere és a hitel megszervezése".

* Francia kurtanemesek. — *Szerk.*

** Contra *Blanqui*, aki 1870-ben megalapította a „*Patrie en danger*"-t („Veszélyben a haza". — *Szerk.*). (NB)

*** „Sem isten, sem úr". — *Szerk.*

A munkásosztály forradalmi ösztöne a hibás elméletek *ellenére* utat tör magának.

10. *A kommün politikai intézkedései:*

(1) az állandó hadsereg megszüntetése.
(2) a bürokrácia megszüntetése a) az összes hivatalnokok választása; b) fizetés nem lehet több 6000 franknál
(3) az egyház és az állam különválasztása
(4) az ingyenes oktatás bevezetése

Minimális program

A kommün és a parasztok. Három hónap alatt minden másképp lett volna!*

A kommün és az Internacionálé. Frankel, a *lengyelek* (a világköztársaság zászlaja).

11. *A kommün gazdasági intézkedései:*

(1) a pékek éjszakai munkájának megtiltása.
(2) a bírságok megtiltása.
(3) a leállított gyárak nyilvántartásba vétele, átadásuk a munkások szövetkezeteinek kezelésébe, közvetítő bizottságok által megállapított kártérítéssel.

NB Nem foglalták el a bankot. Nem valósult meg a nyolcórás munkanap. Weill, 142.

(4) a zálogtárgyak eladásának megszüntetése. Fizetési haladék (a lakbérfizetés elhalasztása).

12. Összeomlás. A szervezés fogyatékosságai. Védekező álláspont. Thiers alkuja Bismarckkal (Bismarck szerepe = bérgyilkos). *Az 1871. május 21—28-i véres hét.*

Borzalmai, kitoloncolás stb. Rágalmak.

* A „titkok" leleplezése: Trohu üzelmei, a „rend" a kolostorokban (54. old.). *Nagyon is kevés történt!*

Gyermekek és nők...

P.* 487 : 20 000-t az utcákon gyilkoltak le, 3000 a börtönökben halt meg stb. Hadbíróságok: 1875. január 1-ig *13 700* embert (80 nőt, 60 gyermeket) ítéltek el, száműzetés, börtön.[26]

13. Tanulságok: a burzsoázia *mindenre* képes. Ma liberálisok, radikálisok, köztársaságiak, holnap árulás, tömegvérengzés, golyó.

A proletariátus önálló szervezete — osztályharc — polgárháború.

Mi most valamennyien a kommün vállain állunk a mostani mozgalomban.

A megírás ideje: 1905 február—március.
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik XVI. köt. 1931.

Lenin Művei, 8. kötet.

* Page: oldal. — *Szerk.*

ÚJ FELADATOK ÉS ÚJ ERŐK

(Részlet)

Minél inkább terebélyesedik a népi mozgalom, annál inkább feltárul a különböző osztályok igazi természete, annál égetőbb feladata a *pártnak*, hogy vezesse az osztályt, legyen az osztály szervezője, ne pedig az események mögött kullogjon. Minél inkább fejlődik mindenfelé a legkülönfélébb forradalmi öntevékenység, annál nyilvánvalóbbá válik, hogy üresek és tartalmatlanok az általában vett öntevékenységről szavalt rabocsejegyelós frázisok, amelyeket az újiszkrások olyan szívesen szajkóznak, annál inkább kidomborodik a *szociáldemokrata* öntevékenység jelentősége, annál nagyobbak azok a követelmények, amelyeket az események *forradalmi kezdeményezésünkkel* szemben támasztanak. Minél szélesebbek a társadalmi mozgalom új meg új árjai, annál szükségesebb az erős szociáldemokrata szervezet, amely új medreket tud ásni ezeknek az áradatoknak. Minél inkább nekünk dolgozik a tőlünk függetlenül folyó demokratikus propaganda és agitáció, annál szükségesebb a szervezett szociáldemokrata vezetés abból a szempontból, hogy megőrizzük a munkásosztály függetlenségét a burzsoá demokráciával szemben.

A forradalmi korszak a szociáldemokrácia számára ugyanaz, mint a hadsereg számára a háború ideje. Ki kell szélesítenünk hadseregünk kereteit, hadseregünket békelétszámról hadilétszámra kell növelnünk, mozgósítanunk kell a

tartalékosokat, vissza kell hívnunk a zászló alá a szabadságosokat, új kisegítő hadtesteket, osztagokat és szolgálati ágakat kell szerveznünk. Ne feledjük el, hogy háborúban elkerülhetetlen és szükséges soraink kiegészítése kevésbé képzett újoncokkal, hogy lépten-nyomon egyszerű katonákat kell a tisztek helyére állítanunk, meg kell gyorsítanunk és egyszerűsítenünk kell a katonák tiszti kiképzését.

Metaforák nélkül: erősen növelnünk kell valamennyi pártszervezet és párthoz csatlakozó szervezet állományát, hogy legalább valamelyest lépést tarthassunk a nép forradalmi energiájának szászszorosra dagadt áradatával. Ez persze nem jelenti azt, hogy el kell hanyagolnunk a következetes kiképzést és a marxizmus igazságainak rendszeres oktatását. Nem, de gondolnunk kell arra, hogy a kiképzésben és az oktatásban most sokkal nagyobb szerepük van maguknak a hadműveleteknek, amelyek éppen a *mi* irányunkban és csakis a mi irányunkban *tanítják* a kiképzetleneket. Ne feledjük el, hogy a marxizmushoz való „doktrinér" hűségünket most alátámasztja az, hogy a forradalmi események menete mindenütt és mindenhol *szemléltető leckéket* ad a *tömegnek*, és hogy ezek a leckék éppen a mi tanításunkat igazolják. Nem azt mondjuk tehát, hogy mondjunk le a tanításról, hogy ma már nem kell annyira bizalmatlanul és gyanakodva néznünk a bizonytalankodó intellektueleket és a forradalmi kétbalkezeseket, hanem éppen ellenkezőleg. A tan terjesztésének új módszereiről beszélünk, amelyekről a szociáldemokratáknak nem szabad megfeledkezniük. Arról beszélünk, milyen fontos most felhasználnunk a nagy forradalmi események szemléltető leckéit, hogy most már ne köröknek, hanem a tömegeknek tanítsuk régi „dogmatikus" leckéinket, például azt, hogy gyakorlatilag kell egyesítenünk a terrort a tömegek felkelésével, hogy a művelt orosz társadalom liberalizmusa mögött meg kell látnunk burzsoáziánk osztályérdekeit (lásd ebben a kérdésben a szociálforradalmárokkal folytatott vitát a Vperjod 3. számában).*

* Lásd Lenin Művei 8. kot., 71—78. oldal. — *Szerk.*

Tehát nem szociáldemokrata igényességünk, ortodox engesztelhetetlenségünk csökkentéséről, hanem mind az egyiknek, mind a másiknak az oktatás *új* útjaival, új módszereivel való megszilárdításáról van szó. Háború idején az újoncokat közvetlenül a hadműveletek során kell tanítani. Bátrabban alkalmazzátok hát az oktatás új módszereit, elvtársak! Bátrabban alakítsatok új meg új osztagokat, küldjétek harcba őket, toborozzatok több munkásfiatalt, szélesítsétek a bizottságoktól egészen az üzemi csoportokig, műhelyszövetségekig, diákkörökig az összes pártszervezetek szokásos kereteit! Ne feledjétek, hogy ezen a téren minden késlekedésünknek a szociáldemokrácia ellenségei látják a hasznát, mert az új patakok azonnal lefolyást keresnek, és ha nem találnak szociáldemokrata medret, beleáramlanak a nem szociáldemokrata mederbe. Gondoljatok rá, hogy a forradalmi mozgalom minden gyakorlati lépése elkerülhetetlenül és szükségszerűen éppen a szociáldemokrata tudományra fogja tanítani a fiatal újoncokat, mert ez a tudomány a különböző osztályok erőinek és törekvéseinek objektív és hű számbavételén alapul, a forradalom pedig nem egyéb, mint a régi felépítmények ledöntése és azoknak a különböző osztályoknak az önálló színrelépése, amelyek a maguk módján igyekszenek megteremteni az új felépítményt. Csak ne alacsonyítsátok le forradalmi tudományunkat a merőben könyvdogma szintjére, ne sekélyesítsétek el a folyamat-taktika, a folyamat-szervezet ócska frázisaival, amelyek a zűrzavart, az örök tétovázást, a passzivitást igazolják. Adjatok tágabb teret a legkülönfélébb csoportok és körök legkülönfélébb vállalkozásainak, gondolva arra, hogy útjuk helyességét a mi tanácsainkon kívül és a mi tanácsainktól függetlenül magának a forradalmi események menetének kérlelhetetlen követelményei biztosítják. Régi mondás már, hogy a politikában gyakran kell tanulni az ellenségtől. Forradalmi időkben pedig az ellenség mindig különösen tanulságos módon és gyorsan vezet rá bennünket a helyes következtetésekre.

Összegezve tehát az elmondottakat: számolnunk kell a százszorosra dagadt mozgalommal, a munka új ütemével, a

szabadabb légkörrel, a tevékenység szélesebb mezejével. Egészen más lendületet kell adnunk egész munkánknak. Ami az oktatás módszereit illeti, a súlypontot a békés tanári leckékről a hadműveletekre kell helyeznünk. Bátrabban, szélesebb körben és gyorsabban kell toboroznunk fiatal harcosokat *valamennyi és mindenfajta* szervezetünk soraiba. Evégett percet sem vesztegetve az új szervezetek *százait* kell megalakítanunk. Igen, százakat, ez nem hiperbola és ne hozakodjanak elő azzal az ellenvetéssel, hogy most már „késő" ilyen széleskörű szervező munkával foglalkozni. Nem, szervezkedni sohase késő. S a törvényesen megszerzett és a törvény ellenére kivívott szabadságot ki kell használnunk arra, hogy megsokszorozzuk és megerősítsük valamennyi — és mindenfajta — pártszervezetet. Bármilyen lesz is a forradalom menete és kimenetele, bármilyen korán állítsák is meg bizonyos körülmények, valamennyi reális vívmánya csak annyira lesz tartós és megingathatatlan, amennyire szervezett lesz a proletariátus.

Ezt a jelszót: szervezkedjetek! — amelyet a többség hívei a párt második kongresszusán határozat formájában akartak kiadni, most haladéktalanul meg kell valósítanunk. Ha nem tudunk bátran, kezdeményezően új szervezeteket alakítani, akkor le kell mondanunk az élcsapat szerepére támasztott alaptalan igényeinkről. Ha tehetetlenül megállunk a bizottságok, csoportok, gyűlések, körök már elért határainál, formáinál és kereteinél, ezzel csak azt bizonyítjuk be, hogy nem értünk semmihez. Most mindenütt ezrével keletkeznek a körök nélkülünk, határozott program és cél nélkül, pusztán az események hatására. A szociáldemokraták tűzzék ki feladatul, hogy közvetlen kapcsolatot teremtsenek minél több ilyen körrel és erősítsék ezt a kapcsolatot, segítsék e köröket, adják át nekik tudásukat és tapasztalataikat, vigyenek beléjük életet forradalmi kezdeményezésükkel. Az összes ilyen körök — kivéve a tudatosan nem szociáldemokrata köröket — vagy lépjenek be a pártba, vagy *csatlakozzanak a párthoz*. Az utóbbi esetben nem szabad követelnünk sem programunk elfogadását, sem a velünk való kötelező szervezeti

kapcsolatot: elég csupán a tiltakozás érzése, elég annyi, hogy rokonszenvezzenek a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia ügyével, hogy az ilyen *csatlakozó* körökből a szociáldemokraták erélyes közreműködésével, az események menetének hatására kialakuljanak a szociáldemokrata munkáspártnak előbb demokratikus segítői, majd pedig meggyőződéses tagjai is.

Rengeteg az ember és nincs ember — ebben az ellentmondásos formulában foglaltuk már régen össze a szociáldemokrácia szervezeti életének és szervezeti szükségleteinek ellentmondásait. És ez az ellentmondás most különösen nagy erővel jelentkezik: egyformán gyakran halljuk mindenünnen az új erőket hívó szenvedélyes kiáltásokat, a panaszt, hogy nincs elég ember a szervezetekben, és közben mindenütt és mindenhol hatalmas tömegek ajánlják fel szolgálataikat, izmosodnak a fiatal erők, különösen a munkásosztály soraiban. Az a gyakorlati szervező, aki ilyen körülmények közt emberhiányra panaszkodik, ugyanabba a tévedésbe esik, amelybe a nagy francia forradalom fejlődésének tetőfokán esett madame Roland, aki azt írta 1793-ban: nincs ember Franciaországban, körös-körül mindenki csupa törpe. Aki így beszél, az a fáktól nem látja az erdőt, az elismeri, hogy megvakították az események, hogy nem ő, a forradalmár uralkodik az eseményeken tudatával és tevékenységével, hanem azok uralkodnak rajta, azok nyomták el őt. Az ilyen szervező *okosabban teszi, ha nyugalomba vonul,* s átengedi a helyet a fiatal erőknek, akikben az energia bőségesen pótolja a megszokott és beidegzett rutint.

Van ember, a forradalmi Oroszországnak még sohase volt olyan rengeteg embere, mint ma. Soha egyetlen forradalmi osztálynak sem voltak ilyen ördögien kedvező feltételei — az ideiglenes szövetségesek, a tudatos barátok, az akaratlan segítők tekintetében — mint a mai orosz proletariátusnak. Rengeteg az ember, csak el kell vetni a hátulkullogós gondolatokat és tanokat, csak teret kell engednünk a kezdeményezésnek, az iniciatívának, a „terveknek" és „vállalkozásoknak", és akkor méltó képviselői leszünk a nagy forradalmi

osztálynak, akkor Oroszország proletariátusa ugyanolyan hősiesen hajtja végre *az egész nagy orosz forradalmat*, amilyen hősiesen elkezdte.

Vperjod 9. sz.
1905. március 8. (február 23).

Lenin Művei, 8. kötet.

AZ UTCAI HARCRÓL[27]

(A KOMMÜN TÁBORNOKÁNAK TANÁCSAI)

A szerkesztőség megjegyzése. Az alább közölt cikk Cluseret, a párizsi kommün híres szereplője egyik visszaemlékezésének fordítása. Elgondolásait, mint az alábbi rövid életrajzi adatokból láthatjuk, ha nem is kizárólag, de főleg a párizsi utcai harcok tapasztalataira alapozta. Ezenkívül különösen a proletariátusnak az összes vagyonos osztályok elleni forradalmát tartotta szem előtt, mi viszont ma Oroszországban olyan forradalmat élünk át, amely jelentős mértékben az egész nép forradalma a kormánybanda ellen. Magától értetődik tehát, hogy Cluseret eredeti gondolatai az orosz proletár számára csak anyagot kell hogy nyújtsanak ahhoz, hogy a mi viszonyainkra alkalmazva önállóan feldolgozza a nyugat-európai elvtársak tapasztalatait. Véleményünk szerint nem haszontalan, ha röviden megismertetjük az olvasót a szerző érdekfeszítő életrajzával.

Gustave-Paul Cluseret Párizsban született 1823. június 13-án. A Saint-Cyr katonaiskolában tanult és itt végzett 1843-ban mint alhadnagy (sous-lieutenant). 1848-ban hadnagyi rangban igen erélyesen részt vett a párizsi munkásfelkelés leverésében (júniusi napok). Hat óra leforgása alatt 11 barikádot foglalt el és három zászlót zsákmányolt. Ezért a „hőstettéért" becsületrenddel tüntették ki. 1855-ben kapitányi rangban részt vett a krími hadjáratban. Azután nyugalomba vonult. Részt vett Garibaldi seregében az olasz

felszabadító háborúban. 1861-ben Amerikába ment és részt vett a rabszolgatartó államok elleni polgárháborúban. Elnyerte a tábornoki címet és (a croskeys-i győzelem után) az amerikai állampolgárságot. Majd visszatért Franciaországba. 1868-ban börtönbe került a L'Art* című lapban megjelent cikkeiért. A Sainte-Pélagie börtönben kapcsolatba lépett az Internacionále tagjaival. A lapokban közölt éles katonai tárgyú bírálataiért mint amerikai állampolgárt kiutasították Franciaországból. A köztársaság kikiáltása (1870. szeptember 4.) után visszatért Párizsba, részt vett a lyoni és marseille-i felkelés kísérletekben. 1871. április 3-án kinevezték a kommün hadügyminiszterévé. Április 16-án megválasztották a kommün tagjává. Az Issy-erőd feladása miatt a kommün elmozdította és letartóztatta, de az elvtársi bíróság rehabilitálta. Az 1881-es amnesztia után visszatért Franciaországba, a *La Commune* és a *La Marseillaise* című lapokba írt. Két évi börtönre ítélték, mert a hadsereget engedetlenségre bujtogatta. Megszökött Franciaországból. 1888-ban a képviselőház választásán a forradalmi párt jelöltjeként indult, ostorozta a parlamentarizmust és a radikális „Clémenceau-pártot". 1889-ben Toulon második választókerületében képviselővé választották. A szocialista munkáscsoporthoz tartozott. Művei: „A hadsereg és a demokrácia" című könyv (1869) és a kommünről szóló kétkötetes „Memoárok" (1887).

Vperjod 11. sz.
1905. március 23. (10.)

Lenin Művei, 8. kötet.

* A Művészet. — *Szerk.*

1789-ES TÍPUSÚ VAGY 1848-AS TÍPUSÚ FORRADALOM?

Az orosz forradalom fontos kérdése ez:

I. eljut-e a cári kormány *teljes* megdöntéséig, a köztársaságig,

II. vagy pedig a cári hatalom megnyirbálására, korlátozására, monarchikus alkotmányra szorítkozik?

Vagy más szóval: 1789-es típusú vagy 1848-as típusú lesz-e a mi forradalmunk?* (*típusú*-t mondunk, hogy kiküszöböljük azt az ostoba gondolatot, mely szerint megismétlődhet a visszavonhatatlanul elmúlt 1789-es és 1848-as szociális-politikai és nemzetközi szituáció).

Hogy a szociáldemokratának az előbbit kell kívánnia és az előbbire kell *törekednie*, az aligha lehet kétséges.

Martinov kérdésfeltevése viszont teljes mértékben letéved az igénytelenebb forradalom hátulkullogós kívánására. A II. típus esetén a proletariátus és a parasztság hatalomrajutásának „veszélye", amelytől Martinovék félnek, teljesen elesik. A második esetben a szociáldemokrácia számára elkerülhetetlen, hogy *még a forradalommal szemben is* „ellenzéki" maradjon — Martinov pedig éppen ellenzékben akar maradni még a forradalommal szemben is.

Kérdés, melyik típus a valószínűbb?

* NB: itt hozzátehetik: — „vagy 1871-es típusú"? Meg kell vizsgálni ezt a kérdést, mint sok *nem* szociáldemokrata valószínű *ellenvetését*.

Az I. mellett szól, (1) hogy az orosz alsó osztályokban hasonlíthatatlanul nagyobb elkeseredés, forradalmiság gyülemlett fel, mint az 1848-as Németországban. Nálunk a fordulat *hirtelenebb*, nálunk az önkényuralom és a politikai szabadság közt nem volt és nincs *semmiféle* közbülső fokozat (a zemsztvo nem számít), nálunk a zsarnokság ázsiai módon érintetlen. (2) Nálunk a szerencsétlen háború még valószínűbbé teszi a *hirtelen* összeomlást, mert a cári kormány ebbe a háborúba végképp belebonyolódik. (3) Nálunk a nemzetközi szituáció kedvezőbb, mert a proletár Európa lehetetlenné teszi, hogy az európai uralkodók segítséget nyújtsanak az orosz monarchiának. (4) Nálunk a tudatosan forradalmi pártok, valamint e pártok irodalma és szervezetei sokkalta fejlettebbek, mint 1789-ben, 1848-ban és 1871-ben. (5) Nálunk a cárizmus által elnyomott számos nép, a lengyel, a finn stb. különösen hevessé teszi az önkényuralom elleni rohamot. (6) Nálunk a parasztság különösen tönkrement, hihetetlenül elnyomorodott és most már egyáltalán nincs mit vesztenie.

Mindezek a megfontolások természetesen korántsem abszolútak. Szembeállíthatók velük mások: (1) A feudalizmusnak nálunk nagyon kevés maradványa van. (2) A kormány tapasztaltabb, hathatós eszközei vannak a forradalmi veszély felismerésére. (3) A háború a forradalmon kívül álló feladatokkal komplikálja a forradalmi robbanás közvetlenségét. A háború bebizonyítja az orosz forradalmi osztályok gyengeségét, hiszen azok háború nélkül képtelenek voltak felkelni (összevetni Karl Kautskyval „A szociális forradalom"-ban). (4) Nem kaptunk lökést más országokból a forradalomra. (5) Az Oroszország feldarabolására irányuló nemzeti mozgalmak elszakíthatják forradalmunktól az orosz nagy- és kisburzsoázia tömegét. (6) A proletariátus és a burzsoázia antagonizmusa nálunk sokkal mélyebb, mint 1789-ben, 1848-ban és 1871-ben, ezért a burzsoázia jobban fog félni a *proletár*forradalomtól és előbb veti magát a reakció karjaiba.

Mindezeket a pluszokat és mínuszokat természetesen csak a történelem veheti számításba. A mi dolgunk, a szociál-

demokrácia dolga az, hogy minél messzebbre előre *taszítsuk* a polgári forradalmat, sohasem feledkezve meg *fő* ügyünkről: a proletariátus önálló szervezéséről.

Itt zavarodik össze Martinov. A teljes forradalom az, hogy a proletariátus és a szegényparasztság megragadja a hatalmat. *Ezeknek az osztályoknak viszont*, ha hatalmon vannak, *szükségképpen* törekedniük kell a *szocialista* forradalomra. *Ergo*,* a hatalom megragadása, amely kezdetben a *demokratikus* forradalom egyik lépése, a dolgok erejénél fogva, a részvevők akarata (és olykor tudata) ellenére *á t m e g y* szocialista forradalomba. *És itt elkerülhetetlen a kudarc.* Mivel pedig a szocialista forradalom kísérleteinek kudarca elkerülhetetlen, nekünk (mint 1871-ben Marx, aki előre látta a párizsi felkelés elkerülhetetlen kudarcát) azt kell *tanácsolnunk* a proletariátusnak, hogy *ne keljen fel*, várjon, szervezkedjen, reculer pour mieux sauter.**

Tulajdonképpen ez volna Martinov (és az új Iszkra) *gondolata*, ha végiggondolná.

A megírás ideje: 1905 március—április.
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik V. köt. 1926.

Lenin Művei, 8. kötet.

* Tehát. — *Szerk.*
** Lépjen hátra, hogy nagyobbat ugorhasson. — *Szerk.*

AZ EURÓPAI TŐKE ÉS AZ ÖNKÉNYURALOM

A szociáldemokrata sajtó már nemegyszer rámutatott arra, hogy az európai tőke menti meg az orosz önkényuralmat. Külföldi kölcsönök nélkül az önkényuralom nem tudná tartani magát. A francia burzsoáziának előnyös volt, hogy támogassa katonai szövetségesét — kivált amíg pontosan kapta a törlesztéseket. És a francia burzsoák az önkényuralmi kormánynak vagy *tízmilliárd frankra* rugó csekélyke összeget (mintegy 4000 millió rubelt) kölcsönöztek.

Csakhogy... semmi sem tart örökké! Az orosz—japán háború, amely leleplezte az önkényuralom rothadtságát, véget vetett hitelének is, még a „baráti és szövetséges" francia burzsoáziánál is. Először is, a háború megmutatta, hogy Oroszország katonailag gyenge; másodszor, a súlyosabbnál súlyosabb vereségek szakadatlan sora megmutatta, hogy a háború kilátástalan és hogy az önkényuralom kormányzati rendszerének teljes csődje elkerülhetetlen; harmadszor, az oroszországi forradalmi mozgalom impozáns fejlődésének hatására az európai burzsoázia halálosan retteg egy olyan robbanástól, amely lángralobbanthatja Európát is. Az utóbbi évtizedekben óriási mennyiségű gyúanyag halmozódott fel. S ezek a körülmények együttvéve arra vezettek, hogy végül is megtagadták a további kölcsönöket. Az önkényuralmi kormány nemrégiben tett kísérlete, hogy szokása szerint Franciaországtól kérjen kölcsönt, nem sikerült; egyrészt, a

tőke már nem hisz az önkényuralomnak; másrészt, a forradalomtól rettegő tőke nyomást akar gyakorolni az önkényuralomra, hogy az békét kössön Japánnal és kibéküljön az orosz liberális burzsoáziával.

Az európai tőke békére spekulál. A burzsoázia nemcsak Oroszországban, hanem egész Európában is kezdi megérteni a háború és a forradalom közti összefüggést, kezd félni a cárizmus elleni valóban népi és győzelmes mozgalomtól. A burzsoázia meg akarja óvni a kizsákmányoláson alapuló társadalom „társadalmi rendjét" a túlságos megrázkódtatásoktól, meg akarja tartani az orosz monarchiát mint alkotmányos vagy látszólag alkotmányos monarchiát, és ezért proletárellenes és forradalomellenes érdekből békére spekulál. Ez a kétségtelen tény világosan megmutatja nekünk, hogy még az „egyszerű" és világos kérdést, a háború és a béke kérdését sem lehet helyesen felvetni, ha szem elől tévesztjük a modern társadalom osztályantagonizmusát, ha szem elől tévesztjük, hogy a burzsoázia minden megnyilvánulásával, bármily demokratikusnak és humánusnak tűnnek is fel azok, elsősorban és mindenekelőtt saját osztályának érdekeit, a „szociális béke" érdekeit, vagyis valamennyi elnyomott osztály letörésének és lefegyverzésének érdekeit védelmezi. Ezért az a mód, ahogyan a proletariátus veti fel a béke kérdését, szükségszerűen különbözik és különböznie is kell e kérdés burzsoá-demokratikus feltevésétől, aminthogy ugyanez a helyzet a szabadkereskedelemmel, az antiklerikalizmussal stb. is. A proletariátus harcol a háború ellen és hajthatatlanul harcolni is fog ellene mindig, de egy pillanatra sem felejti el, hogy a háborúkat csak akkor lehet megszüntetni, ha teljesen megszüntetjük a társadalomnak osztályokra való tagozódását, hogy amíg az osztályuralom fennáll, nem lehet a háborúkat csak demokratikusan szentimentális szemszögből megítélni, hogy a kizsákmányoló nemzetek közti háború esetén feltétlenül különbséget kell tennünk az egyik nemzet haladó és a másik nemzet reakciós burzsoáziájának szerepe közt. Az orosz szociáldemokráciának a marxizmus ezen általános tételeit a gyakorlatban a japán háborúra kellett alkalmaznia.

Mikor megvizsgáltuk e háború jelentőségét (a Vperjod 2. száma, a „Port-Artur eleste" c. cikk),* rámutattunk, hogyan tévedtek hibás, burzsoá-demokrata álláspontra nemcsak szociálforradalmáraink (akik megrótták Guesde-et és Hyndmant, mert Japánnal éreztek), hanem az újiszkrások is. Az utóbbiaknál ez abban az okoskodásban fejeződött ki, hogy először is, „békét *mindenáron*", másodszor, hogy nem szabad „a japán burzsoázia győzelmére spekulálni". Mind ezek, mind azok az okoskodások csak a burzsoá demokratához méltók, aki a politikai kérdéseket szentimentális talajra helyezi. A valóság most megmutatta, hogy a „békét *mindenáron*" jelszó az európai tőzsdések és reakciósok jelszavává vált (Mescserszkij herceg a Grazsdanyin"-ban most már félreérthetetlenül hangoztatja, hogy a békére okvetlen szükség van az önkényuralom megmentése érdekében). A békére való spekulálás, amelynek célja a forradalom elfojtása, szemünk láttára jelentkezik mint a reakciós spekulációja, ellentétben a *haladó* burzsoáziával, amely Japán győzelmére spekulál. Az általában a „spekuláció" ellen irányuló újiszkrás frázisok szentimentális frázisoknak bizonyultak, amelyeknek semmi közük az osztályálláspontho z és a különböző erők számbavételéhez.

Az események, amelyek megmutatták a reakciós burzsoázia új arculatát, annyira feltűnők voltak, hogy ma már az Iszkra is kezdi belátni hibáját. A Vperjod 2. számában megjelent cikkünkre az Iszkra a 83. számában még mérgesen „vicsorított", most azonban, a 90. számban, örömmel olvassuk (a vezércikkben): „Nem szabad *csak* békét követelni, mert a béke, ha az önkényuralom fennmarad, az ország pusztulását jelenti." Fején találta a szöget: nem szabad csak békét követelni, mert a cári béke nem jobb (de néha még rosszabb is), mint a cári háború; nem szabad azt a jelszót kiadni, hogy „békét mindenáron", hanem csak olyan békét szabad követelnünk, amely az önkényuralom bukásával jár, olyan békét, melyet a felszabadult nép, a szabad alkotmányozó gyűlés köt,

* Lásd a 64—72. old. — *Szerk.*

vagyis békét, de nem bármilyen áron, hanem kizárólag az önkényuralom megdöntése árán. Reméljük, hogy az Iszkra, miután ezt megértette, megérti azt is, mennyire nem helyénvalók a japán burzsoázia győzelmére való spekuláció ellen írt magasan szárnyaló moralizáló tirádái.

De térjünk vissza az európai tőkére és politikai „spekulációjára". Hogy mennyire meghunyászkodik a cári Oroszország e tőke előtt, kitűnik egyebek közt az alábbi tanulságos eseményből is. A konzervatív angol burzsoázia lapja, a Times[29] cikket közölt „Fizetőképes-e Oroszország?" címmel. A cikk részletesen bebizonyítja Vitte és Kokovcev úr meg kompániájuk pénzügyi üzelmeinek „agyafúrt mechanizmusát". Örökké veszteséggel gazdálkodnak. Csak úgy tudják kivágni magukat, hogy mindig mélyebbre süllyednek az adósságokba. Emellett a kölcsönösszegeket egyik kölcsöntől a másikig az államkincstárban helyezik el, s az „aranytartalékot" diadalmasan mutogatják mint „szabad készpénzkészletet". A kölcsönbe kapott aranyat fűnek-fának úgy mutogatják, mint Oroszország gazdagságának és fizetőképességének bizonyítékát! Nem csoda, hogy az angol kereskedő ezt a szemfényvesztést azoknak a híres csaló Humbert-eknek cselfogásához hasonlítja, akik kölcsönvett vagy csalárd úton szerzett pénzt (vagy éppen állítólagosan pénzzel telt szekrényt) mutogattak azért, hogy újabb kölcsönöket szerezzenek! „Az orosz kormány — írja a *Times* — nem azért tűnik ilyen gyakran kölcsönvevőként a kontinens piacain, mert tőkehiánnyal küszködik, nem azért, mert a termelő üzemek szükségletei követelik, vagy mert ideiglenes és rendkívüli kiadásai keletkeztek, hanem csaknem kizárólag azért, mert a nemzeti jövedelem állandóan deficites. Ez pedig azt jelenti, hogy Oroszország ilyen helyzetben egyenesen halad a csőd felé. Az államháztartás mérlege folytán Oroszország évről évre mélyebbre süllyed az adósságokba. Külföldi adósságai meghaladják a nemzet anyagi eszközeit és nincsen semmiféle reális fedezete ezekre az adósságokra. Aranykészlete óriási Humbert-szekrény, a benne levő hírhedt milliókat a csalás áldozatai kölcsönözték és e milliók ezek további becsapását szolgálják."

Ez aztán ravasz dolog, ugyebár? Kiszemeli magának az áldozatot a csalásra s pénzt vesz tőle kölcsön. Aztán ugyanezt a pénzt megmutatja az áldozatnak, mint a gazdagság bizonyítékát és új kölcsönöket csal ki belőle!

A hírhedt csaló Humbert-családdal való összehasonlítás annyira találó volt és úgy pellengérre állította a híres „szabad készpénzkészlet" „lényegét" és értelmét, hogy a tekintélyes konzervatív lap cikke körül zaj támadt. Maga a pénzügyminiszter, Kokovcev küldött táviratot a *Times*-nak s ezt az újság azonnal közölte is (március 23/10). A megsértődött Kokovcev e táviratban meghívta a *Times* szerkesztőségét, hogy látogasson el Pétervárra, és győződjön meg saját szemével az aranykészlet nagyságáról. A szerkesztőség válaszában megköszönte a szíves meghívást és visszautasította azon egyszerű okból, hogy a cikk, mely a cár szolgáját megbántotta, egyáltalán nem tagadja, hogy az aranykészlet megvan. A Humbert-ekkel való összehasonlítás nem azt jelentette, hogy Oroszországnak nincs meg az az aranykészlete, amelyre hivatkozik, hanem azt, hogy ez a készlet más pénze, kölcsönvett és fedezet nélküli pénz, amely egyáltalán nem tanúskodik Oroszország gazdagságáról és amelyre a további kölcsönkérés során nevetséges hivatkozni!

Kokovcev úr nem értette meg ennek az éleselméjű és rosszmájú hasonlatnak a *velejét* és táviratával megnevettette az egész világot. Nem tartozik az újságíró kötelességei közé, hogy ellenőrizze a bankokban fekvő aranykészleteket — válaszolta a *Times* a pénzügyminiszternek. S csakugyan, a sajtó kötelessége az volt, hogy feltárja azoknak az üzelmeknek a lényegét, melyeket ezeknek a reálisan létező, de az ország gazdagságának bizonyítására fiktíven felhasznált „aranykészleteknek" a segítségével követtek el. Nem az a kérdés — oktatta ki az orosz minisztert az újság erről a nevetséges táviratról írt cikkében —, nem az a kérdés, hogy megvan-e önöknél ez az aranykészlet vagy nincs. Mi elhisszük, hogy megvan. A kérdés az, hogy mekkora az önök aktívája és a passzívája? Mennyi adósságuk van, és mennyi rá a fedezetük? vagy egyszerűbben: az önöké-e ez a készlet, amely önöknél fekszik,

vagy pedig kölcsönbe kapták, vissza kell fizetniük, s egyáltalán, van-e miből visszafizetniük az egész adósságot? És az angol burzsoák, nevetségessé téve az együgyű minisztert, minden lehetséges módon az orra alá dörgölték ezt a nem is túlságosan körmönfont dolgot, majd oktatólag hozzátették: ha annyira keresnek valakit, aki megvizsgálná követelésüket és tartozásukat, miért nem fordulnak az orosz nép képviselőihez? A nép képviselői éppen most szándékoznak országgyűlést vagy nemzetgyűlést tartani — ahogyan azt már önök nevezik. Ők minden bizonnyal nem hárítanák el maguktól, hogy *annak rendje s módja szerint* ellenőrizzék ne csak a hírhedt „aranykészletet", hanem az egyeduralom *egész* pénzügyi gazdálkodását is. S ők minden bizonnyal képesek lesznek majd ezt az ellenőrzést alaposan és teljes hozzáértéssel elvégezni.

„Vagy talán — fejezi be maró gúnnyal a *Times* — vagy talán éppen azért fél a cári kormány ennek a gyűlésnek az összehívásától — legalábbis abban az esetben, ha ennek a gyűlésnek akárcsak valamelyes reális hatalma lenne —, mert biztos benne, hogy ez a képviseleti gyűlés ragaszkodni fog ahhoz a jogához, hogy elvégezze ezt az ellenőrzést?"

Csípős kérdés. S annál is inkább csípős, annál is inkább jelentős, mert lényegében nem a *Times* teszi fel, hanem az egész *európai burzsoázia* — s ezt a kérdést nem polemikus támadásnak szánja, hanem nyíltan kifejezi vele, hogy nem bízik az önkényuralomban, nem kíván pénzt kölcsönözni neki, az orosz burzsoázia törvényes képviselőivel akar tárgyalni. Ez nem kérdés, hanem figyelmeztetés. Ez nem gúnyolódás, hanem *ultimátum*, az európai tőke ultimátuma az orosz önkényuralomnak. Japán szövetségesei, az angolok, ezt az ultimátumot szarkasztikusan fogalmazzák meg, Oroszország szövetségesei viszont, a franciák, a legkonzervatívabb és legburzsoább lap, a Temps[30] útján, ugyanezt mondják, csak gyengédebben, becukrozva a keserű pilulát, de lényegében mégiscsak megtagadják a további kölcsönöket és azt tanácsolják az önkényuralomnak, hogy kössön békét Japánnal is, az orosz liberális burzsoákkal is. Ime, még egy nem kevésbé

tekintélyes angol újság, az Economist (A Közgazdász) véleménye: „Végre Franciaországban is kezdik már felismerni, mi az igazság az orosz pénzügyek körül. Már sokszor rámutattunk arra, hogy Oroszország már régóta kölcsönpénzből él, hogy költségvetései az egymást váltó pénzügyminiszterek derűlátó nyilatkozatai ellenére évről évre óriási deficittel zárulnak, bár ezt a deficitet könyvelői furfangokkal rendkívül agyafúrtan leplezik; s végül, hogy a hírhedt „szabad készpénzkészlet" legfőképpen kölcsönökből, részben pedig az állami bankban elhelyezett betétekből áll". És ez a pénzügyi szaklap, miután szemébe mondta az orosz önkényuralomnak a keserű igazságot, mégis szükségesnek tartja ezt kiegészíteni burzsoá vigaszokkal: ha képesek lesznek most, úgymond, haladéktalanul megkötni a békét és engedményeket tenni a liberálisoknak, Európa kétségtelenül újra folyósít önöknek milliókat és milliókat.

Amit itt látunk, az nem egyéb, mint a nemzetközi burzsoázia spekulációja arra, hogy Oroszország megmeneküljön a forradalomtól, a cárizmus pedig a teljes összeomlástól. A spekulánsok a kölcsönök megtagadásával nyomást gyakorolnak a cárra. Latbavetik erejüket — a pénzeszsák erejét. Ők mérsékelt és akkurátos burzsoá alkotmányos (vagy ál-alkotmányos) rendet akarnak Oroszországban. A gyorsan fejlődő események hatására mind szorosabban tömörülnek egyetlen burzsoá, forradalomellenes szövetségben — francia tőzsdések és angol pénzmágnások, német kapitalisták és orosz kereskedők, minden nemzeti különbség ellenére. Ennek a rendkívül mérsékelt burzsoá pártnak a szellemében tevékenykedik az Oszvobozsgyenyije. Sztruve úr a 67. számban, miután kifejtette a „demokratikus párt programját", miután elismerte (vajon meddig?) még az általános, közvetlen, egyenlő és titkos választójogot is (s szerényen elhallgatta a nép felfegyverzését!), a következő jellemző nyilatkozattal fejezi be új „pro-

fession de foi"-ját*, a „nagyobb nyomaték kedvéért" vastagon szedetve: „Jelenleg Oroszország *minden haladó* pártjának programján kívül és *programján felül* annak a követelésnek kell állnia, hogy haladéktalanul szüntessék meg a háborút. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy *Oroszország jelenlegi kormányának* — Franciaország közvetítésével — béketárgyalásokat kell kezdenie a japán kormánnyal." Úgy hisszük, szemléletesebben már ki sem lehet fejezni azt a különbséget, amely a háború megszüntetésének burzsoá-demokrata és szociáldemokrata követelése közt van. A forradalmi proletariátus nem helyezi ezt a követelést „a program fölé", és nem a „jelenlegi kormányhoz" intézi azt, hanem egy szabad, valóban szuverén, népi alkotmányozó gyűléshez. A forradalmi proletariátus nem „spekulál" annak a francia burzsoáziának a közvetítésére, amely nyilvánvalóan forradalomellenes és proletárellenes érdekből törekszik a békére.

Végül lényegében ugyancsak a mérsékelt burzsoáziának e nemzetközi pártjával alkudozik most Buligin úr, aki ügyesen időt nyer, kifárasztja, ígéretekkel tartja az ellenfelet, nem nyújt egyáltalán semmi pozitívumot sem, az égvilágon mindent meghagy a régiben Oroszországban, kezdve azzal, hogy a sztrájkolók ellen katonákat küld, folytatva a megbízhatatlan személyek letartóztatásával és a sajtó elleni megtorló intézkedésekkel, és végezve a parasztok közti aljas értelmiségellenes uszítással meg a felkelő parasztok állatias fenyítésével. A liberálisok meg bekapják a horgot, némelyik már kezd hinni Buligin úrnak, és Kuzmin-Karavajev úr a jogásztársaságban arra beszéli rá a liberális társaságot, hogy áldozza fel az általános választójogot... vajon miért... Buligin úr két szép szeméért!

A mérsékelt konzervatív burzsoázia nemzetközi szövetségével csak egyetlen erő szállhat szembe: a forradalmi prole-

* Hitvallás, program, valamely világnézet kifejtése. — *Szerk.*

tariátus nemzetközi szövetsége. Ez a szövetség, ami a politikai szolidaritást illeti, már teljesen kialakult. Ami pedig a dolog gyakorlati oldalát és a forradalmi kezdeményezést illeti, e tekintetben minden Oroszország munkásosztályától és attól függ, milyen sikerrel jár a városi és falusi szegények millióival vállvetve megindított közös, demokratikus döntő harca.

Vperjod 13. sz.
1905. április 5. (március 23).

Lenin Művei, 8. kötet.

OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT

Világ proletárjai, egyesüljetek!

MÁJUS ELSEJE[31]

Munkások! Elvtársak! Közeledik a világ munkásainak nagy ünnepe. Május elsején ünneplik a világ munkásai, hogy világosságra és tudásra törekedve felébredtek, hogy egyetlen testvéri szövetségben egyesültek a harcra minden elnyomás ellen, minden önkény ellen, minden kizsákmányolás ellen, a szocialista társadalmi rendért. Mindenki, aki dolgozik, aki két keze munkájával tartja el a gazdagokat és az előkelőket, aki hitvány bérért erejét meghaladó munkában tölti életét, aki sohasem élvezi munkája gyümölcsét, aki civilizációnk pompája és csillogása közepette úgy él, mint az igavonó barom, kezet nyújt egymásnak, hogy együttes erővel harcoljon a munkások felszabadításáért és boldogságáért. Le a különböző nemzetiségű vagy vallású munkások közti ellenségeskedéssel! Ez az ellenségeskedés csak a rablóknak és a zsarnokoknak jó, akik a proletariátus tudatlanságából és szétforgácsoltságából élnek. Zsidó és keresztény, örmény és tatár, lengyel és orosz, finn és svéd, lett és német — mind, mind együtt menetel egy közös zászló, a szocializmus zászlaja alatt. Minden munkás testvér, és a munkások megbonthatatlan szövetsége az egész dolgozó és elnyomott emberiség jólétének és boldogságának egyetlen biztosítéka. Május elsején a világ munkásainak ez a szövetsége, a nemzetközi szociáldemokrácia, seregszemlét tart, és még jobban összefog, hogy új, fáradhatatlan és törhetetlen

harcot indítson a szabadságért, az egyenlőségért és a testvériségért.

Elvtársak! Oroszországban most nagy események küszöbén állunk. Végső, elkeseredett csatába indultunk az önkényuralmi cári kormány ellen, s ezt a harcot végig kell harcolnunk a győzelemig. Nézzétek, milyen szerencsétlenségbe döntötte az egész orosz népet a szörnyetegeknek és zsarnokoknak ez a kormánya, a megvásárolható cári udvaroncoknak és a tőke lakájainak kormánya! A cári kormány belekergette az orosz népet az értelmetlen háborúba Japán ellen. Fiatal életek százezreit ragadták el a néptől és pusztították el Távol-Keleten. Nincs szavunk mindazoknak a szörnyűségeknek a leírására, amelyekkel ez a háború jár. És miért folyik ez a háború? Mandzsúriáért, amelyet rabló cári kormányunk Kínától orozott el! Idegen földért ömlik az orosz vér, idegen földért megy tönkre országunk. Egyre nehezebbé válik a munkás és a paraszt élete, egyre jobban szorítják a kötelet a nyakán a tőkések és a hivatalnokok — a cári kormány pedig idegen földet rabolni küldi a népet. A tehetségtelen cári tábornokok a korrupt hivatalnokokkal együttműködve elpusztították az orosz flottát, száz- meg ezermilliónyi népvagyont tékozoltak el, egész hadseregek odavesztek, de a háború még mindig tart és újabb áldozatokat követel. A nép tönkremegy, megbénul az ipar és a kereskedelem, éhínség és kolera kezd dúlni, de az önkényuralmi cári kormány vak dühében csak megy a régi úton; kész pusztulásba dönteni Oroszországot, csak azért, hogy megmentse a szörnyetegek és a zsarnokok maroknyi csoportját, s a japán háború mellett másik háborúba kezd — hadat indít az egész orosz nép ellen.

Még sohasem élt át Oroszország ilyen időket, amikor ilyen tömegek ébrednek fel álmukból, az elgyötörtségből és a szolgaságból. Megmozdult a társadalom minden osztálya, a munkásoktól és a parasztoktól egészen a földbirtokosokig és a tőkésekig, az elégedetlenkedés hangjai hallatszanak mindenünnen, Pétervárról és a Kaukázusból, Lengyelországból és Szibériából. A nép mindenütt a háború megszüntetését kö-

veteli, a nép azt követeli, hogy alakítsanak szabad népi kormányzatot, hívják össze kivétel nélkül minden állampolgár képviselőit az alkotmányozó gyűlésbe, hogy az kinevezze a népi kormányt, megmentse a népet attól a szakadéktól, amelybe a cári önkényuralom akarja beletaszítani. A pétervári munkások vagy kétszázezren Georgij Gapon lelkésszel január 9-én, vasárnap elmentek a cárhoz, hogy eléje tárják ezeket a népi követeléseket. A cár úgy fogadta a munkásokat, mint ellenséget, a cár halomra lövette a fegyvertelen munkások ezreit Pétervár utcáin. Ma szerte Oroszországban dúl a harc, sztrájkolnak a munkások, szabadságot és jobb életet követelnek, folyik a vér Rigában és Lengyelországban, a Volga mentén és a Délvidéken, mindenfelé felkelnek a parasztok. A szabadságért való harc az egész nép harcává válik.

A cári kormány eszét vesztette. Pénzt akar kölcsönvenni a háború folytatásához, de már senki sem bízik benne. Igérgeti a népképviselők összehívását, de a valóságban minden marad a régiben, tovább folyik az üldözés, továbbra is dühöng a hivatalnoki önkény, nincsenek szabad népi összejövetelek, nincsenek szabad népi újságok, nem nyílnak meg a börtönök, amelyekben a munkások ügyének harcosai sínylődnek. A cári kormány igyekszik az egyik népet a másik ellen uszítani, vérfürdőt rendezett Bakuban, ahol ráuszította a tatárokat az örményekre, most újabb mészárlást készít a zsidók ellen, szítja a tudatlan népben a zsidógyűlöletet.

Elvtársak! Munkások! Nem tűrjük tovább, hogy így csúfot űzzenek az orosz népből. Védelmére kelünk a szabadságnak, megleckéztetjük mindazokat, akik el akarják terelni a nép haragját igazi ellenségünkről. Fegyverrel kezünkben felkelést indítunk, hogy megdöntsük a cári kormányt és kivívjuk a szabadságot az egész népnek. Fegyverbe, munkások, parasztok! Rendezzetek titkos összejöveteleket, alakítsatok osztagokat, szerezzetek fegyvereket, amilyen kerül, küldjétek

el megbízottaitokat tanácskozás végett az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz! Legyen az idei május elseje számunkra a népi felkelés ünnepe — készüljetek hát rá, várjátok a jelt, hogy meginduljon a döntő roham a zsarnok ellen. Le a cári kormánnyal! Megdöntjük ezt a kormányt és ideiglenes forradalmi kormányt nevezünk ki, hogy hívja össze a népi alkotmányozó gyűlést. Válasszanak népképviselőket általános, közvetlen, egyenlő és titkos szavazással. Szabaduljon ki a börtönből és térjen vissza a számüzetésből a szabadság minden harcosa. Rendezzenek nyíltan népi összejöveteleket és nyomjanak az átkozott hivatalnokok felügyelete nélkül népi újságokat. Fegyverkezzen az egész nép, adjanak fegyvert minden munkásnak, hogy maga a nép, nem pedig rablók maroknyi csoportja döntse el a nép sorsát. Alakuljanak a falvakban szabad parasztbizottságok, hogy megdöntsék a hűbéri földesúri hatalmat, hogy megszabadítsák a népet a hivatalnoki önkényeskedéstől, hogy visszaadják a parasztoknak a tőlük elvett földeket.

Ezt akarják a szociáldemokraták, ezért szólítanak benneteket fegyveres harcra: a teljes szabadságért, a demokratikus köztársaságért, a nyolcórás munkanapért, a parasztbizottságokért. Készülődjetek hát a nagy csatára, elvtársak, munkások, állítsátok le a gyárakat május elsején, vagy ragadjatok fegyvert, ahogy a szociáldemokrata munkáspárt bizottságai tanácsolják. Még nem ütött a felkelés órája, de már nincsen messze. A világ munkásai visszafojtott lélegzettel tekintenek ma a hős orosz proletariátusra, amely már töméntelen áldozatot hozott a szabadság ügyéért. A pétervári munkások az emlékezetes január 9-én már kiadták a harci kiáltást: szabadság vagy halál! Oroszország munkásai! Mi megismételjük ezt a nagy harci kiáltást, nem riadunk vissza semmilyen áldozattól, felkeléssel jutunk el a szabadsághoz, s szabadsággal a szocializmushoz!

Éljen május elseje, éljen a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia!

Éljen a munkás- és parasztnép szabadsága, éljen a demokratikus köztársaság és le a cári önkényuralommal!

1905.

A Többségi Bizottságok Irodája.
A Vperjod szerkesztősége

A megírás ideje: 1905. április 12. (25.) előtt.
1905-ben jelent meg külön röplapként.

Az OSZDMP III. KONGRESSZUSA

1905. ÁPRILIS 12. (25) – ÁPRILIS 27. (MÁJUS 10.)

(Részletek)

3

HATÁROZATI JAVASLAT AZ OSZDMP-NEK A FEGYVERES FELKELÉSHEZ VALÓ VISZONYÁRÓL

Figyelembe véve,

1. hogy a proletariátus, minthogy helyzeténél fogva az élenjáró és legkövetkezetesebb forradalmi osztály, arra van hivatva, hogy vezére és vezetője legyen az oroszországi általános demokratikus forradalmi mozgalomnak;

2. hogy a proletariátusnak a forradalom idején be kell töltenie ezt a szerepet, mert csak ezzel biztosítja magának a legkedvezőbb hadállást ahhoz, hogy tovább harcoljon a szocializmusért a születőfélben levő burzsoádemokratikus Oroszország vagyonos osztályai ellen;

3. hogy a proletariátus csak akkor töltheti be ezt a szerepet, ha a szociáldemokrácia zászlaja alatt önálló politikai erővé szerveződik, s a sztrájkok és tüntetések alkalmával minél szorosabb egységben lép fel,

az OSZDMP III. kongresszusa megállapítja, hogy a jelenlegi forradalmi helyzetben a párt egyik legfőbb feladata az, hogy megszervezze a proletariátus erőit az önkényuralom ellen politikai tömegsztrájkok és fegyveres felkelés útján vívandó közvetlen harcra, és erre a célra tájékoztató és vezető apparátust létesítsen, s ennélfogva a kongresszus megbízza a Központi Bizottságot, valamint a helyi bizottságokat és szövetségeket, hogy lássanak hozzá a politikai tömegsztrájk előkészítéséhez, szervezzenek külön csoportokat fegyverek szerzésére és szétosztására, dolgozzák ki a fegyveres fel-

kelésnek és a felkelés közvetlen vezetésének tervét. E feladatot úgy lehet és úgy kell végrehajtani, hogy a proletariátus osztályöntudatának felébresztéséért folyó általános munka necsak semmiféle kárt ne szenvedjen miatta, hanem ellenkezőleg, e feladat végrehajtása segítsen e munkát elmélyíteni és eredményesebbé tenni.

A megírás ideje:
1905. április 14. (27.)

4

HATÁROZATI JAVASLAT A FEGYVERES FELKELÉSRŐL

A kongresszus a gyakorlati pártmunkások tapasztalatai és a munkástömegek hangulata alapján megállapítja, hogy a felkelés előkészítésén nemcsak fegyverek beszerzését és csoportok alakítását stb. kell érteni, hanem a tapasztalatok gyűjtését is, vagyis azt, hogy gyakorlatilag meg kell próbálkozni egyes fegyveres akciókkal, például a fegyveres osztagok egyes nyilvános népgyűlések alkalmával szálljanak szembe a rendőrséggel és a katonasággal, fegyveres osztagok támadják meg a börtönöket és a kormányhivatalokat stb. A kongresszus teljesen a párt helyi központjaira és Központi Bizottságára bízza az effajta akciók határának és az akciókra legkedvezőbb alkalmaknak megállapítását, teljesen megbízik az elvtársak taktikai érzékében, akik elejét tudják venni annak, hogy az erőket egyes és jelentéktelen terrorista akciókra tékozolják el, s felhívja valamennyi pártszervezetet, hogy vegye figyelembe a tapasztalat fent ismertetett útmutatásait.

A megírás ideje: 1905 április vége.
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik XVI. köt. 1931.

5

BESZÉD A FEGYVERES FELKELÉS KÉRDÉSÉRŐL
ÁPRILIS 15 (28)

Valaki azt mondta itt, hogy elvileg eléggé világos a kérdés. A szociáldemokrata irodalomban azonban voltak olyan megnyilatkozások (lásd az Iszkra 62. számát és Akszelrod elvtárs előszavát Rabocsij brosúrájához), amelyek azt mutatják, hogy a kérdés mégsem olyan világos. Az Iszkra és Akszelrod összeesküvősdiről beszélt, kifejezték azt az aggályukat, hogy egyesek majd túl sokat fognak gondolni a felkelésre. Bebizonyosodott azonban, hogy túlságosan keveset gondoltak rá... A Rabocsij brosúrájához írt előszóban Akszelrod elvtárs azt mondja, hogy csak „a nép elvadult tömegeinek" felkeléséről lehet szó. Az élet megmutatta, hogy nem az „elvadult tömegek" felkeléséről, hanem a szervezett harcra képes öntudatos tömegek felkeléséről van szó. Az elmúlt év története megmutatta, hogy mi nem vettük eléggé figyelembe a felkelés jelentőségét és elkerülhetetlen voltát. Figyelmünket a dolog gyakorlati oldalára kell fordítanunk. Ebből a szempontból rendkívül fontos a gyakorlati — a pétervári, a rigai, a kaukázusi — pártmunkások és a munkások tapasztalata. Ezért én szeretném, hogy az elvtársak mondják el tapasztalataikat, s így majd gyakorlati, nem pedig skolasztikus lesz a vita. Tisztáznunk kell, milyen a proletariátus hangulata, képesnek érzik-e a munkások magukat a harcra és a harc vezetésére. Okvetlenül összesítenünk kell a kollektív tapasztalatokat, hiszen mindezidáig nem általánosítottuk őket.

6

BESZÉD A FEGYVERES FELKELÉS KÉRDÉSÉRŐL
ÁPRILIS 16 (29)

A vita során gyakorlati síkra terelődött a kérdés — a tömegek hangulatáról beszélünk. Leszkov elvtársnak[32] igaza van abban, hogy a hangulat nem egységes. De igaza van

Zsarkov elvtársnak is, hogy feltétlenül számolnunk kell azzal, hogy a felkelés kétségtelenül végbe fog menni, akárhogyan vélekedünk is mi felőle. Felvetődik a kérdés: van-e elvi nézeteltérés a beterjesztett határozati javaslatok között? Én semmi ilyesmit nem látok. Noha engem a békítgetés leghevesebb ellenzőjének tartanak, mégis megpróbálom kibékíteni és összeegyeztetni a két határozati javaslatot, megkísérlem összebékíteni őket. Semmi kifogásom sincs a Voinov elvtárs javaslatához fűzött módosítás ellen. A kiegészítésben sem látok elvi nézeteltérést. A legerélyesebb részvételből még nem következik a hegemónia. Nézetem szerint Mihajlov elvtárs pozitívabban fejezte ki magát — ő hangsúlyozta a hegemóniát, mégpedig konkrét formában. Az angol proletariátus szocialista forradalom megvalósítására hivatott — ez kétségtelen; de kétségtelen az is, hogy jelenleg képtelen ezt végrehajtani, mivel társadalmilag szervezetlen és a burzsoázia korrumpálta. Ugyanezt a gondolatot megtaláljuk Voinov elvtársnál is; a legerélyesebb részvétel kétségtelenül a legdöntőbb is. Hogy a forradalom kimenetelét a proletariátus dönti-e el — ezt teljes határozottsággal nem állíthatjuk. Ugyanez vonatkozik a vezér szerepére is. Voinov elvtárs tervezetében óvatosabb kifejezést látunk. A szociáldemokrácia megszervezheti a felkelést, el is döntheti, de hogy biztosítva lesz-e számára a vezető szerep, azt nem lehet előre eldönteni — ez a proletariátus erejétől, szervezettségétől függ. Meglehet, hogy a kispolgárság szervezettebb lesz és diplomatái erősebbeknek, felkészültebbeknek bizonyulnak. Voinov elvtárs óvatosabb, azt mondja: „betöltheted"; „be fogod tölteni" — mondja Mihajlov elvtárs. Meglehet, hogy a forradalom kimenetelét a proletariátus fogja eldönteni, de ezt teljes határozottsággal nem állíthatjuk. Mihajlov és Szosznovszkij elvtárs követte el azt a hibát, melyet Voinov elvtársnak vetettek szemére: „Ne akkor dicsekedj, mikor indulsz a csatába." — „Biztosításához az szükséges" — mondja Voinov, ők viszont azt mondják: „szükséges és elégséges". Ami a külön harci csoportok megalakítását illeti, azt mondhatom, hogy szükségesnek tartom őket. Nincs miért féljünk ilyen külön csoportok alakításától.

7

HATÁROZATI JAVASLAT A FEGYVERES FELKELÉSRŐL[33]

Figyelembe véve,

1. hogy a proletariátus, mint helyzeténél fogva a leghaladottabb és az egyetlen következetesen forradalmi osztály, vezető szerepre hivatott az oroszországi általános demokratikus forradalmi mozgalomban;

2. hogy ez a mozgalom jelenleg már szükségszerűvé tette a fegyveres felkelést;

3. hogy ebben a felkelésben a proletariátus elkerülhetetlenül a legerélyesebben részt fog venni, s részvétele fogja meghatározni a forradalom sorsát Oroszországban;

4. hogy e forradalomban csak akkor lehet a proletariátusé a vezető szerep, ha egységes és önálló politikai erővé forr össze a proletariátus harcát nemcsak eszmeileg, hanem gyakorlatilag is vezető szociáldemokrata munkáspárt zászlaja alatt;

5. hogy a proletariátus számára csak e szerep betöltése biztosíthatja a legkedvezőbb feltételeket a szocializmusért, a burzsoá-demokratikus Oroszország vagyonos osztályai elleni harchoz;

az OSZDMP III. kongresszusa úgy véli, hogy a jelenlegi forradalmi helyzetben a párt egyik legfőbb és halaszthatatlan feladata az, hogy megszervezze a proletariátust az önkényuralom ellen fegyveres felkelés útján vívandó közvetlen harcra.

Ezért a kongresszus valamennyi pártszervezetet utasítja, hogy

a) propagandával és agitációval magyarázzák meg a proletariátusnak a napirenden levő fegyveres felkelésnek nemcsak politikai jelentőségét, hanem gyakorlati és szervezési vonatkozásait is;

b) e propaganda és agitáció során világítsák meg a politikai tömegsztrájkok szerepét, amelyeknek a felkelés kezdetén és folyamán nagy jelentőségük lehet;

c) a legerélyesebb intézkedéseket foganatosítsák a pro-

letariátus felfegyverzésére, valamint a fegyveres felkelés és közvetlen vezetése tervének kidolgozására, s alakítsanak erre a célra a szükséghez mérten külön csoportokat pártmunkásokból.

A megírás ideje:
1905. április 16. (29.)

13

ELŐADÓI BESZÉD A SZOCIÁLDEMOKRÁCIÁNAK AZ IDEIGLENES FORRADALMI KORMÁNYBAN VALÓ RÉSZVÉTELÉRŐL ÁPRILIS 18 (MÁJUS 1)

Az én feladatom az, hogy kifejtsem a szociáldemokráciának az ideiglenes forradalmi kormányban való részvétele kérdését. Első pillantásra furcsának tűnhet, hogy ez a kérdés egyáltalán felmerült. Azt hihetné az ember, hogy a szociáldemokrácia ügyei nagyszerűen állnak és igen nagy a valószínűsége annak, hogy a szociáldemokrácia részt vesz az ideiglenes forradalmi kormányban. Valójában ez nem így van. Donkihotizmus lenne, ha ezt a kérdést a közeli gyakorlati megvalósítás szempontjából tárgyalnánk. Ezt a kérdést azonban nem annyira a gyakorlati helyzet, mint inkább az irodalmi vita erőszakolta ránk. Sohasem szabad szem elől tévesztenünk, hogy ezt a kérdést először Martinov vetette fel, még *január 9 előtt*. Két diktatúra című brosúrájában Martinov ezt írta (10—11. old.):

„Képzelje el a kedves olvasó egy pillanatra, hogy a lenini utópia megvalósul. Képzelje el, hogy a pártnak, amelynek keretei annyira leszűkültek, hogy csak hivatásos forradalmárok vannak soraiban, sikerült »az össznépi fegyveres felkelést előkészítenie, *kitűznie* és végrehajtania.« Nem nyilvánvaló-e, hogy az egész nép akarata rögtön a forradalom után éppen ezt a pártot *nevezné ki* ideiglenes kormánnyá? Nem nyilvánvaló-e, hogy a nép éppen erre a pártra, s nem valamilyen másik pártra bízná a forradalom további sorsát? Nem nyilvánvaló-e, hogy ez a párt, hogy ne

legyen méltatlan a nép előzetes bizalmára, kénytelen lenne, *köteles* lenne kezébe venni a hatalmat és megtartani mindaddig, míg forradalmi intézkedésekkel meg nem szilárdítja a forradalom diadalát?"

Hihetetlen, hogy így vessék fel a kérdést, de mégis így van: Martinov úgy véli, hogy ha nagyon jól előkészítenénk és előrelendítenénk a felkelést, kétségbeejtő helyzetbe kerülnénk. Ha elmondanánk vitánkat egy külföldinek, soha el nem hinné, hogy így is fel lehet vetni a kérdést, és nem értene meg bennünket. Vitánkat csak az értheti meg, aki ismeri az oroszországi szociáldemokrácia nézeteinek történetét és ismeri a Rabocseje Gyelo[34] „hátulkullogós" nézeteinek jellegét. E kérdés az elmélet halaszthatatlan kérdésévé vált, mely okvetlenül tisztázásra szorul. E kérdés nem más, mint céljaink tisztázottságának kérdése. Nagyon kérem az elvtársakat, hogy amikor majd az oroszországi gyakorlati pártmunkások előtt ismertetik vitáinkat, nyomatékosan hangsúlyozzák, hogy Martinov így veti fel a kérdést.

Az Iszkra 96. száma közölte Plehanov cikkét. Mi nagyon becsültük és becsüljük Plehanovot azokért a „sebekért", amelyeket ő ejtett az opportunistákon, s amelyekkel rengeteg ember megtisztelő gyűlöletét érdemelte ki. Nem becsülhetjük azonban Martinov védelmezéséért. E cikkben nem a régi Plehanovval van dolgunk. Cikkének ezt a címet adja: „A hatalom megragadásának kérdéséhez." Ezzel mesterségesen leszűkíti a kérdést. Mi ezt a kérdést sohasem vetettük így fel. Plehanov úgy tünteti fel a dolgot, mintha a Vperjod[35] Marxot és Engelst nevezte volna a „filiszterség virtuózainak". Valójában azonban nem így van, ez egy kis hamisítás. A Vperjod külön hangsúlyozta, hogy Marx általános elgondolása helyes ebben a kérdésben. A filiszterség Martinovra vagy L. Martovra vonatkozott. Bármennyire is készek vagyunk nagyrabecsülni mindazokat, akik Plehanovval együtt dolgoznak, Martinov mégsem Marx. Plehanov rosszul teszi, hogy kendőzni próbálja Martinov dolgait.

Martinov azt állítja, hogy ha döntő részt vállalunk a felkelésben, akkor az a nagy veszély fenyeget, hogy a proletariá-

tus a hatalom átvételére kényszerít bennünket. Van ebben az okoskodásban valami sajátos logika, csak éppen fordított. E sajátos utalással kapcsolatban, hogy tudniillik az önkényuralom elleni harcban veszélyes a győzelem, a Vperjod megkérdezi Martinovot és L. Martovot, miről is van szó: szocialista vagy demokratikus diktatúráról? Idézik Engels híres szavait, amelyek szerint veszélyes annak a vezérnek a helyzete, aki a teljes uralomra még nem érett osztály nevében veszi át a hatalmat. A Vperjodban megmagyaráztuk, hogy Engels szerint akkor veszélyes a vezér helyzete, amikor *post factum** konstatálja, hogy az elvek és a valóság, a szavak és a tények nem egyeznek. Ez a nemegyezés a politikai csőd, nem pedig a fizikai vereség értelmében vezet pusztulásra.** Azt kell állítania (ez Engels gondolata), hogy a forradalom szocialista, holott valójában csak demokratikus. Ha most azt ígérnénk Oroszország proletariátusának, hogy azonnal biztosítani tudjuk a teljes hatalmat, akkor ugyanabba a hibába esnénk, mint az eszerek. Mi, szociáldemokraták, mindig is mulattunk az eszereknek ezen a hibáján, mikor azt mondták, hogy a forradalom „nem burzsoá, hanem demokratikus" lesz. Mi mindig mondtuk, hogy a forradalom nem gyengíteni, hanem erősíteni fogja a burzsoáziát, viszont a proletariátus számára megteremti a szocializmusért való sikeres harc szükséges feltételeit.

De ha már demokratikus forradalomról van szó, akkor két erő van a porondon: az önkényuralom és a forradalmi nép, vagyis a proletariátus, mint legfőbb harcoló erő, és a parasztság meg minden egyéb kispolgári elem. A proletariátus érdekei nem azonosak a parasztság és kispolgárság érdekeivel. A szociáldemokrácia mindig hangsúlyozta, hogy a forradalmi nép mélyében elkerülhetetlen ez az osztálykülönbség. Heves harcok közepette átkerülhet egyik kézből a másikba az, amiért a harc folyik. A forradalmi nép a nép egyeduralmára törekszik, a reakciós elemek mind a cár önkényuralmát védelmezik. A sikeres forradalom azért szükségképpen nem lehet más, mint a proletariátus és a parasztság demokratikus diktatúrája,

* A dolog megtörténte után, utólag. — *Szerk.*
** Lásd Lenin Művei 8. kót., 275—276. old. — *Szerk.*

amelyeknek az érdekei a *cár önkényuralmával szemben* megegyeznek. Az Iszkra és a Vperjod megegyezett abban a jelszóban, hogy „külön menjünk, együtt üssünk", de a Vperjod még hozzáteszi, hogy ha együtt ütjük, akkor együtt verjük le az ellenséget, együtt verjük vissza az ellenségnek azokat a kísérleteit is, amelyekkel visszaszerezni próbálja az elvesztettet. Az önkényuralom megdöntése után a harc nem szűnik meg, hanem kiélesedik. A reakciós erők akkor szervezkednek csak igazán a harcra. Ha kiadjuk a felkelés jelszavát, akkor ne ijesztgessük a szociáldemokráciát a felkelés győzelmének lehetőségével. Miután kiharcoltuk a nép egyeduralmát, meg kell azt védelmeznünk — s ez éppen a forradalmi-demokratikus diktatúra. Semmi okunk sincs rá, hogy féljünk tőle. A köztársaság kivívása óriási vívmány a proletariátus számára, noha a szociáldemokrata szemében a köztársaság nem „abszolút ideál", mint a burzsoá forradalmár szemében, hanem csak eszköz, amely biztosítja a szabadságot a szocializmusért való széleskörű harchoz. Parvus azt mondja, hogy a szabadság kivívása egyetlen országban sem követelt ilyen óriási áldozatot. Ez igaz. Igazolja ezt az európai burzsoá sajtó is, amely a távolból figyelemmel kíséri az orosz eseményeket. Az önkényuralom hihetetlenül erős ellenállást fejt ki még a legelemibb reformokkal szemben is, s minél erősebb a hatás, annál erősebb az ellenhatás. Ezért igen valószínű az önkényuralom teljes összeomlása. A forradalmi-demokratikus diktatúra kérdésének csak akkor van értelme, ha az önkényuralmat teljesen megdöntötték. Lehetséges, hogy megismétlődnek nálunk az 1848—1850-es események, vagyis az önkényuralmat nem döntik meg, hanem csak korlátozzák, és az önkényuralom alkotmányos monarchiává alakul át. Ebben az esetben szó sem lehet semmiféle demokratikus diktatúráról. De ha az önkényuralmi kormányt valóban megdöntjük, akkor egy másik kormányt kell a helyére állítani. Ez pedig nem lehet más, mint egy ideiglenes forradalmi kormány. Ez a kormány csak a forradalmi népre, vagyis a proletariátusra és a parasztságra támaszkodhat. Az ideiglenes kormány nem lehet más, mint diktatúra, vagyis nem a „rend", hanem a háború szervezete lesz. Aki rohamra

indul az erőd ellen, az nem mondhat le arról, hogy folytassa a háborút azután is, amikor az erődöt elfoglalta. Vagy—vagy: vagy azért foglaljuk el az erődöt, hogy meg is tartsuk, vagy ne is induljunk rohamra és jelentsük ki, hogy csak egy kis helyet szeretnénk az erőd körül.

Áttérek Plehanovra. Plehanov gyökerében helytelen módszert alkalmaz. Kitér a fontos elvi kérdések elől, kicsinyes kötekedésbe bocsátkozik s közben kisebb szemfényvesztést alkalmaz. (B a r s z o v e l v t á r s k ö z b e s z ó l á s a: „Úgy van!") A Vperjod kijelenti, hogy általában helyes Marx sémája (mely szerint az önkényuralmat előbb burzsoá monarchia, majd utána kispolgári demokratikus köztársaság váltja fel), de ha mi eleve e sémára korlátozzuk azt a határt, ameddig elmegyünk, filiszterek leszünk. Szóval, amikor Plehanov védelmébe veszi Marxot, ez „*verlorene Liebesmühe*" (kárba veszett igyekezet). Plehanov Martinovot védelmezve idézi azt az „Üzenet"-et[36], amelyet a Kommunisták Szövetségének[37] Központi Vezetősége intézett a szövetség tagjaihoz. Ezt az „Üzenet"-et Plehanov megint csak helytelenül fejti ki. Mélyen hallgat arról, hogy ez az „Üzenet" akkor íródott, mikor már kiderült, hogy a népnek a berlini proletariátus 1848-as győzelmes felkelése ellenére sem sikerült teljes győzelmet aratnia. Az abszolutizmust már felváltotta az alkotmányos burzsoá monarchia, s következésképp az egész forradalmi népre támaszkodó ideiglenes kormányról szó sem lehetett. Az „Üzenet" lényege abban foglalható össze, hogy Marx a népi felkelés kudarca után azt tanácsolja a munkásosztálynak, hogy szervezkedjen és készülődjön. Hát alkalmasak ezek a tanácsok arra, hogy megvilágítsák a felkelés kezdete előtti oroszországi helyzetet? Tisztázzák ezek a tanácsok vitás kérdésünket, amely a proletariátus győzelmes felkelését feltételezi? Az „Üzenet" így kezdődik: „...A szövetség az 1848—49-es két forradalmi év alatt kétféleképpen megállta a helyét: először azáltal, hogy tagjai mindenütt energikusan belevetették magukat a mozgalomba... továbbá azáltal, hogy felfogása a mozgalomról" (amint azt egyebek közt a Kommunista Kiáltvány rögzítette) „az egyetlen helyes felfogásnak bizonyult..." „Ugyan-

akkor a szövetség korábbi szilárd szervezete jelentősen meglazult. A tagok nagyrésze, miután közvetlenül részt vett a forradalmi mozgalomban, úgy vélte, hogy a titkos társaságok kora lezárult és egymagában a nyilvános tevékenység is elegendő. Az egyes körök és helyi csoportok beletörődtek abba, hogy kapcsolataik a Központi Vezetőséggel *(Zentralbehörde)* ellanyhuljanak és lassanként elhaljanak. *Míg tehát a demokrata párt, a kispolgárság pártja mindjobban megszerveződött Németországban, a munkáspárt elvesztette egyetlen szilárd támaszát*, szervezetei legfeljebb egymástól elszigetelt helyeken, helyi célok szolgálatában működtek és *így az általános mozgalomban (in der allgemeinen Bewegung) teljesen a kispolgári demokraták uralma és vezetése alá kerültek*" (*„Ansprache"*,* 75. old.).

Marx tehát 1850-ben megállapítja, hogy a már lezajlott 1848-as forradalom idején a kispolgári demokrácia szervezettebbé vált, a munkáspárt szervezettsége viszont csökkent. Természetes, hogy Marx arra összpontosítja figyelmét, hogy a munkáspárt ne kerüljön újra a burzsoázia uszályába. „...Jelenleg, amikor új forradalom küszöbén állunk, igen fontos, hogy a munkáspárt minél szervezettebb, minél egységesebb és önállóbb legyen, ha nem akarja, hogy a burzsoázia, mint 1848-ban, újra kihasználja és uszályába fogja" (*„Ansprache"*, 76. old.).

Éppen azért, mert a burzsoá demokrácia szervezettebb, Marx nem kételkedik abban, hogy ha azonnal új forradalmi átalakulásra kerül sor, a burzsoá demokrácia feltétlenül felülkerekedik. „Nem kétséges, hogy a kispolgári demokrácia a forradalom további fejlődése során pillanatnyilag (für einen Augenblick) túlnyomó befolyáshoz jut majd Németországban" (*„Ansprache"*, 78. old.). Ha mindezt figyelembe vesszük, megértjük, miért nem beszél Marx az *„Ansprache"*-ban egyetlen szót sem a proletariátusnak az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételéről. Plehanovnak tehát egyáltalán nincs igaza, mikor azt állítja, hogy Marx „még a gondolatát sem engedte meg annak, hogy a proletariátus politikai képviselői a kispolgárság képviselőivel együtt munkálkodhatnak

* „Üzenet." — *Szerk.*

az új társadalmi rend megteremtésén" (Iszkra, 96. sz.). Ez nem áll. Marx *nem veti fel* az ideiglenes forradalmi kormányban való részvétel kérdését, Plehanov viszont úgy tünteti fel a dolgot, mintha *Marx e kérdést nemlegesen eldöntötte volna.* Marx ezt mondja: mi, szociáldemokraták, valamennyien hátul kullogtunk, kevésbé szervezettek voltunk, önállóan kell szervezkednünk arra az esetre, ha a kispolgárság egy új forradalom után hatalomra kerül. Martinov Marx e tételeiből ezt a következtetést vonja le: nekünk, szociáldemokratáknak, akik most a kispolgárságnál szervezettebbek vagyunk és kétségtelenül önálló pártot alkotunk, attól kell tartanunk, hogy a felkelés sikere esetén *kénytelenek* leszünk részt venni az ideiglenes forradalmi kormányban. Hát igen! Más a marxizmus, Plehanov elvtárs, és más a martinovizmus. Hogy szemléletesebben megmutathassuk az 1905-ös Oroszország és az 1850-es Németország helyzete közti különbséget, időzzünk még egy kicsit az „Üzenet" néhány érdekes helyénél. Marx egy szót sem szólt a proletariátus demokratikus diktatúrájáról, mivel hitt abban, hogy rögtön a kispolgári forradalmi átalakulás után közvetlenül a proletariátus szocialista diktatúrája következik. Az agrárkérdéssel kapcsolatban például azt mondotta, hogy a demokrácia kispolgári parasztosztályt akar létrehozni, a munkásoknak viszont szembe kell szállniuk ezzel a tervvel a falusi proletariátus érdekében s a saját érdekükben. Azt kell követelniük, hogy az elkobzott feudális földtulajdon állami földtulajdon maradjon s munkástelepek céljaira szolgáljon, amelyekben a társult falusi proletariátus rendelkezik a nagyüzemi földművelés minden eszközével. Világos, hogy ilyen tervek esetében Marx *nem beszélhetett* demokratikus diktatúráról. Marx nem közvetlenül a forradalmat megelőző időben s nem mint szervezett proletariátus képviselője írt, hanem a forradalom után, mint szervezkedő munkások képviselője. Marx első feladatként azt hangsúlyozza, hogy a „forradalom után a Központi Bizottságnak azonnal át kell költöznie Németországba, össze kell hívnia a párt kongresszusát és meg kell tennie a szükséges javaslatokat annak érdekében, hogy a munkásklubokat központosítsák". Tehát az önálló munkás-

párt eszméje, amely nekünk már a vérünkbe ment át, akkor újdonság volt. Nem szabad elfelejtenünk, hogy 1848-ban, mikor Marx a szabad és rendkívül forradalmi újságot (a Neue Rheinische Zeitungot[38]) szerkesztette, semmiféle munkásszervezetre nem támaszkodott. Lapját a radikális burzsoák támogatták, akik kis híján csődbe juttatták a lapot, mikor Marx a júniusi napok után megtámadta benne a párizsi burzsoáziát. Ezért beszél annyit az „Üzenet" a munkások önálló szervezetéről. Az „Üzenet"-ben arról van szó, hogy az új hivatalos kormány mellett forradalmi munkáskormányokat kell alakítani mind munkásklubok és munkásbizottságok formájában, mind községi tanácsok és önkormányzati elöljáróságok formájában. Arról van ott szó, hogy a munkásoknak fel kell fegyverkezniük és önálló munkásgárdát kell alakítaniuk. Mint a program második pontja rámutat, a burzsoá jelöltek mellett mindenütt munkásjelölteket is kell állítani, lehetőleg a Szövetség tagjai közül. Hogy milyen gyenge volt ez a Szövetség, mutatja az, hogy Marxnak bizonyítania kellett, hogy szükséges saját jelölteket állítani. Mindebből az következik, hogy Marx nem vetette fel és nem döntötte el az ideiglenes forradalmi kormányban való részvétel kérdését, mivel e kérdésnek akkor nem lehetett semmiféle gyakorlati jelentősége, és minden figyelem az önálló munkáspárt szervezésére összpontosult.

Plehanov továbbá az Iszkrában azt mondja, hogy a Vperjod semmiféle érdemleges bizonyítékot sem hoz fel, néhány kedvenc szavának ismételgetésére szorítkozik, meg hogy a Vperjod Marxot akarja kritizálni. Valóban így van-e ez? Nem azt látjuk-e, hogy a Vperjod éppen ellenkezőleg konkrét talajra helyezi a kérdést, számba véve azokat a reális társadalmi erőket, amelyek Oroszországban a demokratikus forradalomért folyó harcban részt vesznek? Plehanov viszont egyetlen szót sem szól a konkrét orosz viszonyokról. Egész poggyásza nem egyéb, mint néhány rosszkor elsütött idézet. Szörnyű, de tény. Az orosz helyzet annyira különbözik a nyugat-európaitól, hogy Parvus még azt a kérdést is fölvethette, hol van nálunk egyáltalán forradalmi demokrácia. Mivel Plehanovnak nincs módjában bebizonyítani, hogy a Vperjod

„kritizálni" akarja Marxot, fülénél fogva előrángatja Machot és Avenariust. Egyáltalán nem tudom felérni ésszel, mi közük van ezeknek a szerzőknek, akikkel egy cseppet sem rokonszenvezek, a szociális forradalom kérdéséhez. Ők a tapasztalat individuális és szociális megszervezéséről vagy valami efféléről írtak, a demokratikus diktatúráról viszont nem elmélkedtek. Talán Plehanov úgy tudja, hogy Parvus Mach és Avenarius hívévé vált? (Derültség.) Vagy talán oly rosszul áll Plehanov szénája, hogy kénytelen minden ok nélkül Machból és Avenariusból céltáblát csinálni? Plehanov továbbá azt mondja, hogy Marx és Engels hamarosan lemondott a szociális forradalom közelségébe vetett hitről. A Kommunisták Szövetsége felbomlott. Elkezdődtek az emigránscivakodások, amelyeket Marx és Engels azzal magyarázott, hogy forradalmárok voltak ugyan, de forradalom nem volt. Plehanov az Iszkrában ezt írja: „A proletariátus politikai feladatait ők" (a szociális forradalom közeliségéből kiábrándult Marx és Engels) „már abból a feltevésből kiindulva határozták volna meg, hogy a demokratikus rendszer meglehetősen hosszú ideig uralkodó marad. De éppen ezért még határozottabban elítélték volna a szocialisták részvételét egy kispolgári kormányban" (Iszkra, 96. sz.). Miért? Erre nem kapunk választ. Plehanov újra összecseréli a demokratikus diktatúrát a szocialistával, vagyis elköveti Martinov hibáját, melytől a Vperjod számtalanszor nyomatékosan óva intett mindenkit. A proletariátus és a parasztság demokratikus diktatúrája nélkül Oroszországban lehetetlen a köztársaság. Ezt a megállapítást a Vperjod a reális helyzet elemzése alapján szögezte le. Marx sajnos e helyzetet nem ismerte és nem írt róla. S ezért e helyzet elemzését csupán Marx-idézetekkel sem alátámasztani, sem megcáfolni nem lehet. A konkrét viszonyokról ellenben Plehanov egy szót sem szól.

Még szerencsétlenebb a második idézet, amelyet Plehanov Engelstől vett. Először is, rendkívül furcsa, hogy Plehanov magánlevélre hivatkozik, de nem mondja meg, hol és mikor tették közzé.[39] Engels leveleinek közzétételéért mi igen hálásak lennénk, szeretnénk azonban látni teljes szövegüket.

Néhány adatunk azonban van ahhoz, hogy képet alkothassunk Engels levelének igazi értelméről.

Pontosan tudjuk — másodszor —, hogy a kilencvenes évek Olaszországának helyzete egyáltalán nem hasonlít az orosz helyzethez. Olaszországban akkor már több mint negyven éve szabadság volt. Oroszországban a munkásosztály burzsoá forradalom nélkül nem is álmodhat ilyen szabadságról. Tehát a munkásosztály Olaszországban már régóta fejlesztheti önálló szervezetét a szocialista forradalom számára. Turati — olasz Millerand. Könnyen lehetséges ezért, hogy Turati akkor is millerandi eszméket hirdetett. Ezt a feltevést teljesen alátámasztja az, hogy — magának Plehanovnak a szavai szerint — Engelsnek kellett felvilágosítania Turatit arról, hogy mi a különbség a polgári-demokratikus és a szocialista forradalom között. Vagyis Engels éppen attól tartott, hogy Turati annak a vezérnek fonák helyzetébe kerül, aki nem érti meg annak a forradalomnak szociális értelmét, amelyben részt vesz. Plehanovról tehát újra azt kell mondanunk, hogy összekeveri a demokratikus és a szocialista forradalmat.

De talán ha a konkrét orosz helyzet kérdésére nem is, a proletár forradalmi harc általános elveinek kérdésére kaphatunk választ Marxnál és Engelsnél? Legalább is az Iszkra csak ezt az általános kérdést vetette fel.

A 93. számban ezt olvassuk: „A proletariátusnak a burzsoá-demokratikus állammal szemben álló ellenzéki pártba való szervezésére a legjobb módszer az, hogy *alulról* fejlesztjük a polgári forradalmat, oly módon, hogy a proletariátus nyomást gyakorol a hatalmon levő demokráciára." Az Iszkra ezt mondja: „A Vperjod azt akarja, hogy a proletariátus ne csak alulról, ne csak az utcáról gyakoroljon nyomást a forradalomra (?), hanem felülről, az ideiglenes kormány termeiből is." Ez a megfogalmazás helyes; a Vperjod csakugyan ezt akarja. Itt valóban általános elvi kérdéssel van dolgunk: csak az alulról jövő forradalmi cselekvés engedhető meg, vagy pedig a felülről jövő is? Erre az általános kérdésre Marxnál és Engelsnél találhatunk választ.

Engels „A bakunisták munkában"[40] (1873) című érdekes

cikkére gondolok. Engels röviden ismerteti az 1873-as spanyol forradalmat; az országot ekkor hatalmába kerítette az intranzigensek, vagyis a szélső köztársaságpártiak felkelése. Engels hangsúlyozza, hogy akkor szó sem lehetett a munkásosztály azonnali felszabadításáról. A feladat az volt, hogy megrövidítsék a proletariátus számára a szociális forradalmat előkészítő megelőző szakaszokat, hogy elhárítsák azokat az akadályokat, amelyek a forradalom útjában álltak. A spanyol munkásosztály csak a forradalomban való tevékeny részvétellel használhatta ki ezt a lehetőséget. Ezt a részvételt akkor a bakunisták befolyása és egyebek közt az általános sztrájkról szóló elméletük akadályozta, melyet Engels oly találóan bírált. Engels elmondja a 30 000 gyárimunkás lakta Alcoyban lefolyt eseményeket. A proletariátus ott a helyzet ura lett. S mit cselekedett ez a proletariátus? A bakunista elvek ellenére, részt kellett vennie az ideiglenes forradalmi kormányban. „A bakunisták — mondja Engels — éveken át hirdették, hogy mindennemű felülről lefelé történő forradalmi cselekvés káros; mindent alulról felfelé kell megszervezni és végrehajtani."

Így felelt tehát Engels a „felülről és alulról" kérdésére, arra az általános kérdésre, melyet az Iszkra felvetett. *Az Iszkra elve: „csakis alulról és semmilyen körülmények közt sem felülről" — anarchista elv.* Engels az alábbi következtetést vonja le a spanyolországi forradalom eseményeiből: „A bakunisták kénytelenek voltak saját elveik ellenére cselekedni, annak az elvnek ellenére, hogy a forradalmi kormány intézménye újabb csalás, a munkásosztály újabb elárulása" (ugyanezt akarja most elhitetni velünk Plehanov.) „Elveik ellenére a bakunisták kénytelenek voltak beülni az egyes városok kormánybizottságaiba, mégpedig gyenge kisebbségként, melyet a burzsoázia majorizált és politikailag kihasznált." *Engelsnek tehát csak az nem tetszett, hogy a bakunisták kisebbségben voltak, nempedig az, hogy ott ültek.* Brosúrájának végén Engels azt mondja, hogy a bakunisták példája „megmutatja nekünk, hogyan *nem* szabad forradalmat csinálni".

Ha Martov forradalmi munkáját kizárólag az alulról jövő tevékenységre korlátozná, akkor a bakunisták hibáját ismételné meg.

De az Iszkra, miután kiagyalta az elvi nézeteltéréseket önmaga és a Vperjod közt, maga is rátévedt a mi álláspontunkra. Martinov például azt mondja, hogy a proletariátusnak a néppel együtt kényszerítenie kell a burzsoáziát, hogy végigvigye a forradalmat. De hiszen ez nem más, mint a „nép", vagyis a proletariátus és a parasztság forradalmi diktatúrája. A burzsoázia korántsem akarja végigvinni a forradalmat. A nép pedig életének szociális feltételei folytán szükségszerűen akarja. A forradalmi diktatúra felvilágosítja és bevonja a politikai életbe.

Az Iszkra a 95. számában ezt írja:

„De ha a forradalom belső dialektikája akaratunktól függetlenül végül mégiscsak hatalomra juttatna bennünket, olyankor, mikor a szocializmus megvalósításának nemzeti feltételei még nem értek meg, mi nem hátrálnánk meg. Mi azt a célt tűznénk ki magunk elé, hogy széttörjük a forradalom szűk nemzeti kereteit és a forradalom útjára térítsük a Nyugatot, mint ahogy Franciaország száz évvel ezelőtt erre az útra térítette a Keletet."

Szóval az Iszkra maga is belátja, hogy ha az a szerencsétlenség esne meg velünk, hogy győznénk, akkor éppen úgy kellene cselekednünk, ahogy a Vperjod mondja. *Vagyis a gyakorlati kérdésben az Iszkra a Vperjod nyomdokain halad* és saját álláspontja alatt vágja a fát. Csak azt nem értem, hogyan lehet Martovot és Martinovot akaratuk ellenére hatalomra ráncigálni? Ez aztán merő süketlenség.

Az Iszkra Franciaország példájára hivatkozik. De ez jakobinus Franciaország volt. A legnagyobb ostobaság jakobinizmussal ijesztgetni bennünket forradalom idején. A demokratikus diktatúra, mint már mondottam, nem a „rend", hanem a háború szervezete. Még ha Pétervárt elfoglalnánk és Miklóst guillotine alá vinnénk is, jónéhány Vendéeval[41] találnánk magunkat szemben. Marx is nagyon jól

tudta ezt, mikor 1848-ban a Neue Rheinische Zeitungban[42] a jakobinusokra emlékeztetett. Ezt mondotta: „Az 1793-as terror nem más, mint az abszolutizmussal és az ellenforradalommal való leszámolás plebejus módja".[43] Mi szintén jobb szeretünk „plebejus" módon leszámolni az orosz önkényuralommal és átengedjük az Iszkrának a girondista-módszereket. Az orosz forradalom példátlanul kedvező helyzetben van (a népellenes háború, az önkényuralom ázsiai konzervativizmusa stb.). S ebben a helyzetben joggal remélhetjük, hogy a felkelés sikerülni fog. A proletariátus hangulata napról napra, sőt óráról órára forradalmibb. S ebben a helyzetben a martinovizmus nemcsak ostobaság, hanem bűn is, mert megtöri a proletariátus forradalmi energiájának lendületét, s megcsonkítja forradalmi lelkesedését. (L j a d o v: „Úgy van!") Ez ugyanaz a hiba, amelyet a német pártban más körülmények között, nem a demokratikus, hanem a szocialista diktatúra kérdésében Bernstein követett el.

Hogy konkrét képet nyújtsak önöknek róla, hogy milyenek az ideiglenes forradalmi kormány e hírhedt „termei", még egy forrásra hivatkozom. Engels a „Die Reichswerfassungskampagne"* című cikkében leírja, hogyan vett ő részt a forradalomban e „termek" körül.[44] Leírja például azt a felkelést, amely Poroszország rajnai tartományában, Németországnak egyik iparilag legfejlettebb központjában tört ki. A demokratikus pártnak, mondja, itt különösen nagy esélyei voltak a győzelemre. A feladat az volt, hogy minden szabad erőt átdobjanak a Rajna jobb partjára, a felkelést kiterjesszék nagyobb területre és a Landwehr (a népfelkelők) segítségével megpróbálják létrehozni a forradalmi hadsereg magvát. Éppen ezt javasolta Engels, mikor Elberfeldbe utazott, hogy amit lehet megtegyen tervének megvalósítására. És Engels rátámad a kispolgári vezérekre, mert nem tudták megszervezni a felkelést, mert nem tartalékoltak például pénzt a barikádokon harcoló munkások ellátására stb. Erélyesebben kellett volna cselekedni, mondja Engels. Első

* „A birodalmi alkotmányért folyó kampány." — *Szerk.*

lépésként le kellett volna fegyverezniük az elberfeldi polgárőrséget és szét kellett volna osztaniuk a fegyvereit a munkások között, majd kényszeradót kellett volna behajtaniuk az így felfegyverzett munkások ellátására. De ezek a javaslatok, mondja Engels, csakis és kizárólag tőlem származtak. A tiszteletreméltó Közbiztonsági Bizottság semmi hajlandóságot nem mutatott az ilyen „terrorista vállalkozásokra".

Tehát míg a mi Marxunk és Engelsünk (akarom mondani Martinov és Martov) (h o m é r o s z i k a c a j) jakobonizmussal rémítget bennünket, Engels azért ostorozta a forradalmi kispolgárságot, mert lebecsülte a cselekvés „jakobinus" módját. Engels tudta, hogy ha hadjáratra készülünk és lemondunk az államkincstárról meg az államhatalomról — háború idején —, akkor méltatlanul játszunk a szavakkal. Honnan veszik a pénzt a felkelésre, ha a felkelés az egész népre kiterjed, újiszkrás urak? Tán csak nem az államkasszából? Hiszen ez burzsoá dolog! Ez jakobinizmus!

A badeni felkeléssel kapcsolatban Engels ezt írja: „A felkelők kormányának minden esélye megvolt a sikerre: kezében kész hadsereg, gazdagon felszerelt fegyverraktárak, teli államkincstár és egységes szellemű lakosság volt." Utólag mindenki megértette, mit kellett tenni ilyen körülmények között. Katonaságot kellett szervezni a nemzetgyűlés védelmére, vissza kellett nyomni az osztrákokat és a poroszokat, át kellett terjeszteni a felkelést a szomszéd államokra és „a reszkető német úgynevezett nemzetgyűlést a felkelt lakosság és a felkelt hadsereg terrorizáló befolyása alá kellett vetni; meg kellett továbbá szervezni a felkelés erőit, rendelkezésükre kellett bocsátani a szükséges pénzt, a földművelő lakosságnak érdekévé kellett tenni a felkelést, azáltal, hogy azonnal megszüntetnek minden feudális terhet. S mindezt azonnal kellett végrehajtaniuk, hogy a felkelés erélyes jellegű legyen. A Közbiztonsági Bizottság kinevezése után egy héttel már késő volt."

Meggyőződésünk, hogy a forradalmi szociáldemokraták az oroszországi felkelés pillanatában, Engels példáját követve

beállnak a forradalom katonái közé, s ugyanilyen „jakobinus" tanácsokat adnak majd. A mi Iszkránk viszont szívesebben ír a szavazócédulák borítékainak színéről, s háttérbe szorítja az ideiglenes forradalmi kormánynak és az alkotmányozó gyűlés forradalmi védelmének kérdését. A mi Iszkránk semmilyen körülmények közt sem szándékozik „felülről" cselekedni.

Karlsruhéból Engels a Pfalzba utazott. Az ideiglenes kormánynak tagja volt D'Ester, Engels barátja (aki őt egy ízben kiszabadította a börtönből). „Szó sem lehetett arról, hogy hivatalosan részt vegyek a mozgalomban, amely pártunktól távol állott — mondja Engels. — Egyetlen tisztség volt a mozgalomban, amelyet a Neue Rheinische Zeitung munkatársai elfoglalhattak — a katonáé." Beszéltünk már arról, hogy a Kommunisták Szövetsége felbomlott s ezért Engels szinte teljesen elvesztette a munkásszervezetekkel való kapcsolatait. Ez teszi érthetővé a következő idézetet: „Nekem számos polgári és katonai hivatalt ajánlottak fel — írja Engels —, olyan hivatalokat, amelyeket én pillanatnyi ingadozás nélkül elfogadtam volna egy proletármozgalomban. Az adott körülmények közt valamennyit visszautasítottam."

Mint látják, Engels nem félt felülről cselekedni, nem félt a proletariátus túlságosan nagy szervezettségétől és erejétől, amely eljuttathatja az ideiglenes kormányban való részvételhez. Ellenkezőleg. Engels sajnálta, hogy a mozgalom nem volt elég sikeres, nem volt eléggé proletár, mivel a munkások teljesen szervezetlenek voltak. De Engels még ilyen körülmények közt is tisztséget vállalt: Willich adjutánsaként szolgált a hadseregben, magára vállalta az utánpótlás szállítását, hihetetlen nehézségek közt fuvarozta a lőport, ólmot, töltényt stb. „Meghalni a köztársaságért — ez volt akkor a célom" — írja Engels.

Az elvtársakra bízom, döntsék el, hogy ez a kép, melyet Engels nyomán festettünk az ideiglenes kormányról, hasonlít-e azokra a „termekre", amelyekkel az új Iszkra próbálja elijeszteni tőlünk a munkásokat. (Taps.) (A szónok felolvassa és magyarázza határozati javaslatát.)

A beszédek, a beszámolók, a határozatok és a határozati javaslatok először 1905-ben jelentek meg. Az OSZDMP harmadik rendes kongresszusa. Teljes jegyzőkönyv c. könyvben. A KB kiadása, Genf.

Lenin Művei, 8. kötet.

A HARMADIK KONGRESSZUS

(Részlet)

A megkezdődött orosz forradalomnak kétféle menete és kimenetele lehetséges. Megtörténhet, hogy a cári kormánynak jelentéktelen engedmények, holmi „sipovi" alkotmány révén még sikerül kibújnia a szorongató harapófogóból. Ez kevéssé valószínű, ha azonban az önkényuralom nemzetközi helyzete megjavul, például egy viszonylag sikeres béke esetén, ha a burzsoázia a szabadság ügyének elárulását a hatalom birtokosaival kötött egyezségben gyorsan realizálja, ha az elkerülhetetlen forradalmi robbanás vagy robbanások a nép vereségével végződnek, akkor ez a kimenettel következik be. Ránk, szociáldemokratákra, sőt az egész öntudatos proletariátusra akkor a hosszú szürke hétköznapok várnak, amikor a burzsoázia mint osztály megvalósítja kegyetlen ál-alkotmányos uralmát, minden lehetséges eszközzel elnyomja a munkások politikai öntevékenységét, s az új viszonyok között lassú gazdasági haladás megy végbe. Mi persze nem esünk kétségbe, bármily kimenetele lesz is a forradalomnak, mi a viszonyok bármilyen változását fel fogjuk használni a munkáspárt önálló szervezetének bővítésére és erősítésére, arra, hogy a proletariátust politikailag neveljük az új harcra. Ezt a feladatot vette egyébként figyelembe a kongresszus az OSZDMP nyílt fellépéséről szóló határozatában.

Lehetséges és valószínűbb a forradalom másik kimenetele, az, amelyről a „Közlemény" beszél: „a munkásosztály

vezette demokrácia teljes győzelme".* Mondanunk sem kell, hogy minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy ez legyen az eredmény, hogy kiküszöböljük azokat a feltételeket, amelyek az első kimenetelt teszik lehetővé. Az objektív történelmi feltételek is kedvezően alakulnak az orosz forradalom számára. Az értelmetlen és szégyenletes háború halálos hurkot fon a cári kormány nyakára és rendkívül kedvező alkalmat teremt a katonai klikk forradalmi megsemmisítésére, arra, hogy széleskörűen propagáljuk az állandó hadseregnek a nép felfegyverzésével való felváltását, s a néptömegek rokonszenvétől kísérve gyorsan végrehajtsuk e rendszabályt. Az önkényuralom hosszú és osztatlan uralma a történelem során talán még soha nem látott tömegű forradalmi energiát halmozott fel a népben: a hatalmas munkásmozgalom mellett terjed és növekszik a parasztfelkelés, tömörül, főleg a szabadfoglalkozások képviselőinek személyében, a kispolgári demokrácia. A történelem iróniája azzal büntette meg az önkényuralmat, hogy még az iránta barátságos társadalmi erők is, mint például a klerikalizmus, kénytelenek részben ellene szervezkedni, széttörve vagy tágítva a rendőri bürokratizmus kereteit. A papság közti erjedés, a papságnak új életformákra való törekvése, a klerikálisok elkülönülése, a kereszténységocialisták és kereszténydemokraták megjelenése, a „máshitűek", a szektások felháborodása stb.: mindez a lehető legjobban a forradalom kezére játszik, s igen kedvező talajt teremt az egyház és az állam teljes különválasztásáért folytatott agitáció számára. Nem is napról napra, hanem óráról órára erősödnek és szaporodnak a forradalom önkéntes és önkéntelen, öntudatos és öntudatlan szövetségesei. Mind jobban nő a valószínűsége annak, hogy a nép legyőzi az önkényuralmat.

Ez a győzelem csak a proletariátus hősies erőfeszítése esetén lehetséges. Ez a győzelem a szociáldemokratákkal szemben olyan követelményeket támaszt, amilyeneket a történelem a demokratikus forradalom korszakában még

* Lásd Lenin Művei 8. köt., 443. old. — *Szerk.*

soha és sehol sem állított munkáspárt elé. Itt nem a lassú előkészítő munka kitaposott útjai állnak előttünk, hanem olyan nagyszerű, grandiózus feladatok, mint a felkelés megszervezése, a proletariátus forradalmi erőinek összpontosítása és összeforrasztása az egész forradalmi nép erőivel, a fegyveres támadás megszervezése, az ideiglenes forradalmi kormány megalakítása. A most nyilvánosságra hozott határozatokban a III. kongresszus megpróbálta számba venni ezeket az új feladatokat és a lehetőséghez mérten igyekezett megadni az irányelveket az öntudatos proletárok szervezeteinek.

Oroszország közeledik ahhoz a pillanathoz, amikor eldől a nép összes haladó erőinek az önkényuralom ellen vívott évszázados harca. Ma már senki sem kételkedik abban, hogy a legerélyesebben a proletariátus veszi ki részét ebből a harcból és hogy éppen az ő részvétele fogja eldönteni az oroszországi forradalom sorsát. Nekünk, szociáldemokratáknak most az a feladatunk, hogy méltó képviselői és vezetői legyünk a legforradalmibb osztálynak, segítsünk neki kivívni a legszélesebb körű szabadságot — a szocializmus felé való győzelmes haladás zálogát.

Proletarij 1. sz.
1905. május 27. (14.)

AZ IDEIGLENES FORRADALMI KORMÁNYRÓL

(Részlet)

Második cikk

CSAK ALULRÓL, VAGY ALULRÓL IS FELÜLRŐL IS?

Az előző cikkben, Plehanov történelmi tájékoztatását elemezve, kimutattuk, hogy Plehanov alaptalanul von le általános és elvi következtetéseket Marx szavaiból, amelyek teljesen és kizárólag az 1850-es németországi konkrét helyzetre vonatkoznak. Az akkori konkrét helyzet tökéletesen megmagyarázza, miért nem vetette és nem vethette fel Marx akkor azt a kérdést, hogy részt vegyen-e a Kommunisták Szövetsége az ideiglenes forradalmi kormányban. Most azt az általános és elvi kérdést fogjuk megvizsgálni, hogy megengedhető-e ez a részvétel.

Mindenekelőtt pontosan meg kell határoznunk a vitás kérdést. Szerencsére ehhez fel tudjuk használni ellenlábasaink egyik megfogalmazását, s így nem érhetnek szemrehányások bennünket a vita lényegét illetőleg. Az Iszkra 93. számában ezt olvassuk: „Az ilyen szervezésre (a proletariátusnak a burzsoá-demokratikus állammal szemben álló ellenzéki pártba való szervezésére) a legjobb módszer az, hogy *alulról* (az Iszkra kiemelése) fejlesztjük a polgári forradalmat, oly módon, hogy a proletariátus nyomást gyakorol a hatalmon levő demokráciára.” A továbbiakban az Iszkra azt mondja, hogy a Vperjod „azt akarja, hogy a proletariátusnak a forradalomra gyakorolt nyomása necsak »alulról«, necsak az utcáról jöjjön, hanem felülről, az ideiglenes kormány üléstermeiből is”.

A kérdés tehát világos. Az Iszkra alulról akar nyomást gyakorolni, a Vperjod pedig „nemcsak alulról, hanem felülről is". Az alulról jövő nyomás az állampolgárok nyomása a forradalmi kormányra. A felülről jövő nyomás a forradalmi kormány nyomása az állampolgárokra. Egyesek az alulról jövő nyomásra *korlátozzák* tevékenységüket. Mások nem egyeznek bele ebbe a korlátozásba és azt követelik, hogy az alulról jövő nyomást *egészítsék ki* felülről jövő nyomással. A vita tehát éppen az alcímben feltett kérdésre torkollik: csak alulról, vagy alulról is, felülről is? A demokratikus forradalom korszakában a proletariátus számára elvileg megengedhetetlen a felülről, „az ideiglenes kormány üléstermeiből" jövő nyomás — mondják egyesek. A demokratikus forradalom korszakában a proletariátus számára elvileg megengedhetetlen, hogy eleve lemondjon a felülről jövő nyomásról, az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételről — mondják mások. Nem arról van tehát szó, hogy az adott szituációban valószínű-e, ilyen meg ilyen erőviszonyok esetén megvalósítható-e a felülről jövő nyomás. Nem, mi most nem vizsgálunk semmilyen konkrét szituációt, és mivel már többször megkísérelték felcserélni az egyik vitás kérdést a másikkal, nyomatékosan kérjük az olvasót, hogy erre ügyeljen. Azzal az általános elvi kérdéssel fogunk foglalkozni, hogy a demokratikus forradalom korszakában *megengedhető-e* az alulról jövő nyomásról a felülről jövő nyomásra való áttérés.

Hogy ezt a kérdést megvilágítsuk, nézzük meg először a tudományos szocializmus megalapítói által vallott taktikai nézetek történetét. Nem volt-e e taktikai nézetek történetében olyan vita, amely éppen akörül folyt, hogy általában megengedhető-e a felülről jövő nyomás? Ilyen vita már volt. Az 1873. évi nyári spanyol felkelés szolgáltatott rá okot. Engels „A bakunisták munkában" c. cikkében rámutatott azokra a tanulságokra, amelyeket a szocialista proletariátusnak le kell vonnia ebből a felkelésből. A cikk 1873-ban a Volksstaat[45] c. német szociáldemokrata újságban jelent meg, majd 1894-ben az Internacionales aus dem Volksstaat c.

brosúrában újra kiadták. Nézzük meg, milyen általános következtetéseket vont le Engels.[46]

1873. február 9-én Amadeo spanyol király lemondott a trónról: „az első sztrájkoló király" — tréfálkozott Engels. Február 12-én kikiáltották a köztársaságot. A baszk tartományokban nyomban kitört Carlos híveinek a felkelése. Április 10-én megválasztották az alkotmányozó gyűlést, amely június 8-án kikiáltotta a föderatív köztársaságot. Június 11-én megalakult az új kormány Pi y Margall elnökletével. A szélsőséges köztársaságiak, az úgynevezett „intranzigensek" (kérlelhetetlenek), nem kerültek be az alkotmány kidolgozására alakított bizottságba. És július 3-án, amikor kihirdették ezt az új alkotmányt, az intranzigensek felkelést robbantottak ki. Július 5-től 11-ig Sevilla, Granada, Alcoy, Valencia és több más tartományban győztek. Pi y Margall lemondott és az őt felváltó Salmeron-kormány katonaságot küldött a felkelt tartományok ellen. A felkelést többé-kevésbé szívós ellenállás után leverték: Cadiz 1873. július 26-án esett el, Cartagena 1874. január 11-én. Ezek azok a rövid időrendi adatok, amelyeket Engels elöljáróban felsorolt.

Engels a történtek tanulságait értékelve elsősorban azt hangsúlyozza, hogy a köztársaságért vívott harc Spanyolországban egyáltalán nem volt és nem is lehetett szocialista forradalomért vívott harc. „Spanyolország — mondja Engels — iparilag annyira elmaradt ország, hogy ott még szó sem lehet a munkásosztály *azonnali* teljes felszabadításáról. Amíg erre sor kerül, Spanyolországnak még át kell mennie a fejlődés különböző előzetes fokain és el kell távolítania az útból számos akadályt. A köztársaság lehetővé tette, hogy a lehető legrövidebb időn belül megjárják ezeket az előzetes fokokat, gyorsan elhárítsák ezeket az akadályokat. Ezt a lehetőséget azonban csak a spanyol munkásosztály tevékeny *politikai* beavatkozásával lehetett kihasználni. A munkástömegek érezték ezt, s mindenütt arra törekedtek, hogy részt vegyenek az eseményekben, kihasználják a cselekvésre a lehetőséget és ne hagyjanak — mint eddig — szabad teret a vagyonos osztályok cselekvése és cselszövényei számára."

Tehát a köztársaságért vívott harcról, demokratikus, nem pedig szocialista forradalomról volt szó. Az a kérdés, hogy a munkások beavatkozzanak-e az eseményekbe, akkoriban kétféleképpen vetődött fel: a bakunisták (vagy „allianceisták" — a marxi „Internacionálé" elleni harcra alakított „alliance" alapítói) egyrészt tagadták a politikai tevékenységet, a választásban való részvételt stb. Másrészt ellenezték az olyan forradalomban való részvételt, amely nem tűzi ki célul a munkásosztály azonnali teljes felszabadítását, eleve ellenezték a forradalmi kormányban való bárminemű részvételt. Vitás kérdésünk szempontjából ez az utóbbi oldal különösen figyelemre méltó. Ez a rész adott egyebek közt okot arra is, hogy Engels megfogalmazza a két taktikai jelszó közti *elvi* különbséget.

„A bakunisták — mondja Engels — sok éven át hirdették, hogy *mindennemű felülről lefelé történő forradalmi cselekvés káros*, hogy *mindent alulról felfelé kell megszervezni és végrehajtani*."

Tehát a „csak alulról" elve *anarchista* elv.

Engels épp azt mutatja ki, hogy ez az elv különösen értelmetlen a demokratikus forradalom korszakában. Ebből az elvből természetszerűen és elkerülhetetlenül adódik az a gyakorlati következtetés, hogy forradalmi kormányok alakítása egyértelmű a munkásosztály elárulásával. És a bakunisták le is vonták ezt a következtetést, elvként hirdették, hogy „*forradalmi kormány alakítása a munkásosztály újabb becsapása, újabb elárulása*".

Mint az olvasó látja, ugyanaz a két „elv" ez, amelyekig az új Iszkra is lecsúszott, nevezetesen: 1. az „alulról is és felülről is" taktikával ellentétben csak az alulról jövő forradalmi cselekvés engedhető meg; 2. az ideiglenes forradalmi kormányban való részvétel egyértelmű a munkásosztály elárulásával. Mindkét újiszkrás elv anarchista elv. A spanyol köztársaságért vívott harc tényleges menete megmutatta, hogy mindkét elv teljesen értelmetlen és reakciós.

Engels ezt a spanyol forradalom egyes epizódjain mutatja ki. Például: Alcoyban kitör a forradalom. Alcoy

30 000 lakosú, aránylag új gyárváros. A munkásfelkelés győz, jóllehet bakunisták vezették, akik pedig elvileg idegenkedtek a forradalom szervezésének eszméjétől. A bakunisták utólag azzal dicsekedtek, hogy ők voltak „a helyzet urai". És mire használták fel ezek az „urak" az ő „helyzetüket"? — kérdezi Engels. Először is „jóléti bizottságot", vagyis forradalmi kormányt alakítottak Alcoyban. Pedig éppen ezek az allianceisták (a bakunisták) foglalták határozatba kongresszusukon 1872. szeptember 15-én, vagyis mindössze tíz hónappal a forradalom előtt, hogy „az úgynevezett ideiglenes vagy forradalmi politikai hatalom mindenfajta szervezete csak újabb becsapás volna és ugyanolyan veszélyes lenne a proletariátusra nézve, mint az összes jelenlegi kormányok". Engels nem cáfolja ezeket az anarchista frázisokat, hanem csak gúnyosan megjegyzi, hogy Alcoyban éppen a határozat hívei voltak kénytelenek „ebben az ideiglenes forradalmi és kormányhatalomban részt venni". Engels megérdemelt lenézéssel kezeli ezeket az urakat, mert amikor hatalomra jutottak, „a végsőkig tehetetlenek, fejvesztettek és erélytelenek" voltak. Ugyanilyen lenézéssel válaszolt volna Engels a szociáldemokrácia girondistáinak kedvenc vádjára, a „jakobinizmus" vádjára is. Engels rámutat arra, hogy több más városban, például San Lucar de Barramedában (26 000 lakosú kikötőváros Cadiz mellett) „az allianceisták anarchista elveik ellenére szintén kénytelenek voltak forradalmi kormányt alakítani". Engels szemükre veti, hogy „nem tudták, mihez kezdjenek hatalmukkal". Engels nagyon jól tudta, hogy a munkások bakunista vezérei az *intranzigensekkel együtt*, vagyis a republikánusokkal, a kispolgárság képviselőivel együtt vettek részt az ideiglenes kormányokban, mégsem a kormányban való részvételt veti a bakunisták szemére (ahogy az új Iszkra „elvei" szerint tennie kellett volna), hanem azt, hogy *részvételük nem volt eléggé szervezett, nem volt eléggé erélyes*, s hogy alávetették magukat a burzsoá republikánus urak vezetésének. Hogy milyen megsemmisítő gúnnyal illetné Engels azokat, akik a forradalom korszakában lekicsinylik a „technikai" és a katonai vezetés jelentőségét, az többek közt

abból is látható, hogy Engels szemrehányást tett a bakunista munkásvezéreknek azért, mert amikor bekerültek a forradalmi kormányba, átengedték „a politikai és a *katonai* vezetést" a burzsoá republikánus uraknak, maguk pedig hangzatos frázisokkal és „szociális" reformok légváraival traktálták a munkásokat.

Engels, mint a szociáldemokrácia vérbeli jakobinusa, nemcsak értékelni tudta a felülről jövő cselekvés fontosságát, nemcsak teljesen megengedhetőnek tartotta a forradalmi kormányban a köztársasági burzsoáziával való együttes részvételt, hanem *követelte* is ezt a részvételt, követelte, hogy a forradalmi hatalom erélyes katonai kezdeményezést tanúsítson. Engels emellett kötelességének tartotta azt is, hogy útmutató *gyakorlati katonai* tanácsokat adjon.

„A felkelésnek — mondja Engels —, bár meggondolatlanul kezdték meg, még nagy esélye lett volna a sikerre, *ha csak némi értelemmel vezették volna is*,* legalább úgy, mint a spanyol katonai zendüléseket, amikor egy város helyőrsége fellázad, átvonul a szomszéd városba, magával vonja a már előzőleg meggyőzött ottani helyőrséget, és lavinaszerűen növekedve a főváros ellen vonul, míg aztán egy szerencsés ütközet vagy az ellenük küldött csapatok hozzájuk való átállása eldönti a győzelmet. Ez a módszer ezúttal különösen alkalmazható volt. A felkelőket mindenütt már jóval előbb önkéntes zászlóaljakba szervezték; igaz, ezekben nagyon laza volt a fegyelem, de azért nem volt lazább, mint a régi, nagyrészt szétszéledt spanyol hadsereg maradványaiban. A kormány egyedüli megbízható csapatai a csendőrök voltak, de ezek szét voltak szórva az egész országban. A feladat mindenekelőtt az volt, hogy megakadályozzák a csendőrök összevonását, ezt viszont csak támadó műveletekkel és bátor, nyílt kiállással lehetett elérni; ez nem jelentett nagy veszélyt, mert a kormány is csak ugyanolyan fegyelmezetlen csapato-

* Wäre er nur mit einigem Verstand geleitet worden. Szegény Engels! Milyen kár, hogy nem ismeri az új Iszkrát! Akkor megtudhatná, hogy milyen végzetes, ártalmas, utópikus, burzsoa, technikailag egyoldalú és összecsukvó módra szűklátókörű a felkelés *vezetésének* (geleitet werden) „jakobinus" eszméjel

kat tudott szembeállítani az önkéntesekkel, mint amilyen fegyelmezetlenek az önkéntesek voltak. És ha győzni akartak, más eszközük nem volt."

Így gondolkozott a tudományos szocializmus egyik megalapítója, amikor azzal a kérdéssel kellett foglalkoznia, hogy a forradalmi robbanás korszakában mi a felkelés és a közvetlen harc feladata! Noha a felkelést kispolgári köztársaságiak kezdték; noha a proletariátus számára sem a szocialista forradalom, sem az elemi módon szükséges politikai szabadság kérdése volt napirenden, Engels rendkívül nagy fontosságot tulajdonított a munkások igen aktív részvételének a köztársaságért vívott harcban; Engels azt követelte a proletariátus vezéreitől, hogy egész tevékenységüket rendeljék alá a megkezdett harcban való győzelem szükségességének; Engels emellett, mint a proletariátus egyik vezére, még a katonai szervezés részletkérdéseivel is foglalkozott, nem vetette meg — ha a győzelem érdekében szükség volt rá — a katonai zendülések elavult harci módszerét sem, előtérbe állította a támadó fellépést és a forradalmi erők összpontosítását. Engels a legkeserűbb szemrehányással illette a bakunistákat, mert elvvé avatták „azt, ami a német parasztháborúban és az 1849-es németországi májusi felkelésekben elkerülhetetlen rossz volt, nevezetesen a *forradalmi erők szétforgácsoltságát és elszigeteltségét*, ami lehetővé tette, hogy ugyanazok a kormánycsapatok leverjék egyik felkelést a másik után". Engelsnek a felkelés vezetésére, a forradalom szervezésére, a forradalmi hatalom felhasználására vonatkozó nézetei oly messze vannak az új Iszkra hátulkullogós nézeteitől, mint ég a földtől.

Engels a spanyol forradalom tanulságait összegezve, elsősorban megállapítja, hogy „a bakunisták, mihelyt komoly forradalmi helyzetbe kerültek, kénytelenek voltak elvetni egész korábbi programjukat". Először is el kellett vetniük a politikai tevékenységtől, a választásoktól való tartózkodás elvét, az „állam megsemmisítésének" elvét. Másodszor, „elvetették azt az elvet, mely szerint a munkásoknak nem szabad részt venniük semmiféle olyan forradalomban, amely-

nek nem a proletariátus azonnali teljes felszabadítása a célja, és maguk is részt vettek egy nyilvánvalóan tisztára polgári mozgalomban". Harmadszor — és ez a következtetés éppen a mi vitás kérdésünkre ad választ — „arculcsapták azt az alighogy meghirdetett hittételüket, mely szerint a forradalmi kormány megalakítása csak újabb csalás és a munkásosztály újabb elárulása — angyali nyugalommal bent ültek az egyes városok kormányzó bizottságaiban, mégpedig majdnem mindenütt a burzsoá urak által majorizált és politikailag kihasznált gyenge kisebbségként". A bakunisták nem tudták vezetni a felkelést, szétforgácsolták a forradalom erőit, ahelyett, hogy összpontosították volna őket, átengedték a forradalom irányítását a burzsoá uraknak, feloszlatták az internacionálé ottani erős és szilárd szervezetét, s ezzel „Spanyolországban utánozhatatlan példáját adták annak, hogyan *nem* szabad forradalmat csinálni".

*

A fentieket összefoglalva, a következő eredményre jutunk:

1. Elvileg az alulról jövő nyomásra korlátozni a forradalmi tevékenységet és lemondani az egyidejűleg felülről is gyakorolt nyomásról, nem egyéb, mint *anarchizmus*.

2. Aki nem érti meg a forradalmi korszak új feladatait, a felülről történő cselekvés feladatait, aki nem tudja meghatározni ennek a cselekvésnek a feltételeit és programját, annak fogalma sincs arról, hogy mik a proletariátus feladatai bármilyen demokratikus forradalomban.

3. Az az elv, mely szerint a szociáldemokrácia nem vehet részt a burzsoáziával együtt ideiglenes forradalmi kormányban és minden ilyen részvétel a munkásosztály elárulása — az *anarchizmus elve*.

4. A proletariátus pártjára minden „komoly forradalmi helyzetben" az a feladat hárul, hogy tudatosan vezesse a felkelést, szervezze a forradalmat, összpontosítson minden forradalmi erőt, bátran támadjon katonai erőivel és a legerélyesebben használja fel a forradalmi hatalmat.

5. Marx és Engels nem helyeselhették és soha nem is helyeselték volna az új Iszkrának a jelenlegi forradalmi helyzetben követett taktikáját, mert ez a taktika nem más, mint az imént felsorolt hibák megismétlése. Marx és Engels az új Iszkra elvi álláspontjáról azt mondaná, hogy ez a proletariátus „hátuljának" a szemlélése, az anarchista tévelygések szajkózása.

A következő cikkben az ideiglenes forradalmi kormány feladatait fogjuk megvizsgálni.[47]

Megjelent: Proletarij 3. sz. 1905. június 9. (május 27.)

Lenin Művei, 8. kötet.

ÖSSZEOMLÁS

A Koreai tengerszorosban lezajlott tengeri ütközet magára vonta az egész világ politikai sajtójának figyelmét. A cári kormány eleinte megpróbálta eltitkolni alattvalói előtt a keserű igazságot, de csakhamar rájött, hogy próbálkozása reménytelen. Az egész orosz flotta teljes pusztulását mégsem lehet eltitkolni.

A legutóbbi tengeri csata politikai jelentőségét értékelve meg kell ismételnünk azt, amit Port-Artur elestéről írtunk a Vperjod 2. számában*. A cári Oroszország teljes katonai csődje már akkor nyilvánvalóvá vált, de a balti hajóraj még némi reményt ébresztett az orosz hazafiak szívében. Mindenki megértette, hogy a háború végső kimenetele attól függ, hogy az egyik vagy a másik fél győz-e a tengeren. Az önkényuralom látta, hogy a háború szerencsétlen kimenetele egyértelmű a ,,belső ellenség'', vagyis a forradalom győzelmével. Ezért mindent feltett egy lapra. Százmilliókat költött a balti hajóraj sürgős elindítására. Sebtében összekapkodták a legénységet, nagysietve megtették az utolsó előkészületeket a hadihajók elindítására, megnövelték a hadihajók számát azzal, hogy az új és erős páncéloshajók mellé ,,vén ládákat'' osztottak be. A nagy ármáda — ugyanolyan óriási, ugyanolyan ormótlan, ostoba, erőtlen, szörnyszerű, mint az egész Orosz

* Lásd a 64—72. old. — *Szerk.*

Birodalom — útnak indult, hihetetlen összegeket költött szénre, ellátásra — egész Európa nevetett rajta, különösen, amikor a semlegesség szokásait és követelményeit durván megsértve fényes győzelmet aratott a halászbárkákon. Az ármáda a legszerényebb számítások szerint is körülbelül 300 millió rubelbe került, az út 100 millió rubelbe, összesen tehát *400 millió rubelt* dobtak ki a cári önkényuralomnak erre az utolsó katonai tétjére.

Most az utolsó tét is elveszett. Mindenki várta ezt, de senki sem gondolta, hogy az orosz flotta veresége ilyen hallatlan összeomlás lesz. Az orosz hadihajók ármádája mint egy vad csorda, egyenesen rárontott a nagyszerűen felfegyverzett és a korszerű védelem minden eszközével felszerelt japán hajóhadra. Kétnapos ütközet — és Oroszország húsz hadihajójából (12—15 000 főnyi legénységgel) tizenhármat elsüllyesztettek és megsemmisítettek, négyet elfogtak, és csak egy (az Almaz) menekült meg és érkezett be a vlagyivosztoki kikötőbe. A legénység nagyobbik fele odaveszett, „maga" Rozsgyesztvenszkij és közvetlen helyettese, Nyebogatov fogságba esett, a japán hajóhad pedig sértetlenül került ki a csatából, mindössze három torpedónaszádot vesztett.

Az orosz hajóhad teljesen megsemmisült. A cárizmus visszavonhatatlanul elvesztette a háborút. Már csak idő kérdése, hogy a japánok teljesen kiűzzék Mandzsúriából az orosz csapatokat s elfoglalják Szahalint és Vlagyivosztokot. Ez az önkényuralomnak nemcsak katonai veresége, hanem teljes katonai csődje is.

Ennek a csődnek — a cárizmus egész politikai rendszere csődjének — a jelentősége a japánok minden újabb csapásával egyre világosabb lesz mind Európa, mind az egész orosz nép előtt. Minden az önkényuralom ellen fordul: a nagy- és a kisburzsoázia sértett nemzeti önérzete, a hadsereg felháborodott büszkesége, a fájdalom, hogy tíz- és százezer fiatal esett áldozatul ennek az értelmetlen katonai kalandnak, a düh, hogy százmilliókat raboltak el a nép pénzéből, az ilyen háború következtében elkerülhetetlen pénzügyi csődtől és huzamos gazdasági válságtól való félelem, a rettegés a baljós népforra-

dalomtól, amelyet a cár (a burzsoázia véleménye szerint) elkerülhetett volna és amelyet el is kellett volna kerülnie idejében tett „józan" engedmények árán. Erősödik és egyre általánosabbá válik a békekövetelés, a liberális sajtó elégedetlenkedik, még a „Sipov-féle" irányzat földbirtokosaihoz hasonló legmérsékeltebb elemek is fenyegetőzni kezdenek, még a talpnyaló Novoje Vremja[48] is a népképviselők azonnali összehívását követeli.

Az európai burzsoázia, a cári hatalom e legbiztosabb támasza, szintén kezdi türelmét veszteni. Fél a nemzetközi viszonyok terén elkerülhetetlenül bekövetkező átcsoportosítástól, a fiatal és friss Japán növekvő hatalmától, európai katonai szövetségesének elvesztésétől. Félti a milliárdjait, amelyeket nagylelkűen kölcsönadott az önkényuralomnak. Komolyan aggasztja az oroszországi forradalom, amely túlságosan felbuzdítja az európai proletariátust és világforradalmi tűzvésszel fenyeget. A cárizmussal való „barátságára" hivatkozva a cárizmus belátására apellál, ragaszkodik hozzá, hogy a cárizmus kössön békét — a japánokkal is és az orosz liberális burzsoáziával is. Európa egyáltalán nem téveszti szem elől, hogy most csak nagyon drága áron lehet megvásárolni a Japánnal való békét, de józanul és tárgyilagosan számol azzal, hogy a külső háború és a belső forradalom minden újabb hónapja elkerülhetetlenül növeli ezt az árat és növeli egy olyan forradalmi robbanásnak a veszélyét, amely mint valami porszemet söpri el az „engedmények" egész politikáját. Európa belátja, hogy az önkényuralomnak most már szörnyen nehéz, majdnem lehetetlen megállnia — nagyon is messzire ment már —, és ez a burzsoá Európa igyekszik önmagát is és szövetségesét is rózsaszínű ábrándokkal megnyugtatni.

Nézzük mit ír például a francia hazafias burzsoázia lapja, a Le Siècle, Cornély-nek „Egy hősköltemény vége" című cikkében: „Most, amikor számos szárazföldi vereség után a tengeren is szétverték az oroszokat, kormányukra az a kötelesség hárul, hogy békét kössön és átszervezze katonai erőit. Kalandor kormányok néha rákényszerülnek, hogy követeléseik behajtása vagy saját biztonságuk céljából bevonják a háborúba

a hatalmuk alatt élő népeket. És mivel e kormányok számára a győzelemért vívott harcban maga a létük a tét, népeiktől újabb és újabb áldozatokat követelnek, ily módon végső pusztulásba sodorva őket. Ilyen volt nálunk Franciaországban a két császárság története. Ilyen lenne a harmadik császárság története is, ha sikerülne megteremteni.

Az orosz kormány helyzete viszont teljesen más; az orosz kormány az orosz nép mélyében gyökerezik és a közös balsors nem választja szét, hanem csak még szorosabban összeforrasztja a kormányt és a népet. A legyőzött Cézár nem Cézár többé! A szerencsétlen cár viszont szent és népszerű cár maradhat."

Ó, jaj, ó, jaj! A soviniszta francia szatócs kérkedése „már nagyonis világos", bizonygatása, hogy a háború nem választotta szét az orosz kormányt és a népet, annyira ellenkezik a közismert tényekkel, hogy csak mosolyt kelthet, és naív, ártatlan furfangnak tűnik fel. A francia burzsoá meg akarja óvni barátját és szövetségesét, az orosz egyeduralkodót, az elkerülhetetlen összeomlástól, amely felé az, mint valódi „Cézár" vakon és konokul halad, s ezért gyengéden igyekszik rábeszélni ezt a Cézárt, hogy ne legyen olyan, mint a többi cézár, hogy számára van más, jobb megoldás is. „Amit szeretnénk, azt elhisszük." A francia burzsoázia annyira szeretne egy erős szövetségest — a cárt, hogy romantikus mesével áltatja magát, mely szerint a szerencsétlenség egybeforrasztja az orosz népet a cárral. Természetesen maga Cornély úr sem hisz komolyan meséjében — annál kevésbé kell nekünk komolyan vennünk.

Nemcsak a cézárok kormányai lehetnek kalandorkormányok, hanem a legősibb dinasztia legtörvényesebb uralkodóinak kormányai is. Az orosz önkényuralomban, amely egy egész évszázaddal maradt el a történelem menetétől, több a kalandorság, mint bármelyik francia császárságban. Az önkényuralom éppenséggel kalandor módon taszította bele a népet az értelmetlen és szégyenletes háborúba. Most az a vég várja, amelyet megérdemelt. A háború felfedte az önkényuralom összes fekélyeit, feltárta rothadtságát, megmutatta,

hogy teljesen elszakadt a néptől, szétzúzta a cézári uralom egyedüli támaszait. A háború félelmetes törvényszéknek bizonyult. A nép már kimondta ítéletét a rablók e kormánya felett. A forradalom végre fogja hajtani az ítéletet.

Proletarij 3. sz.
1905. június 9. (május 27.)

Lenin Művei, 8. kötet.

A PROLETARIÁTUS HARCOL, A BURZSOÁZIA MEGALÁZKODIK

(Részlet)

Felkelés és fegyveres barikádharc Lodzban — vérfürdő Ivanovo-Voznyeszenszkben — általános sztrájkok és munkásmészárlás Varsóban és Ogyesszában — a zemsztvo-küldöttség komédiájának szégyenletes vége — ezek az elmúlt hét legfontosabb politikai eseményei. Ha ehhez még hozzátesszük a mai (június 28 (15) genfi újságok híreit, melyek szerint Harkov kormányzóság lebegyinszki járásában fellázadtak a parasztok, öt uradalmat leromboltak és katonaságot küldtek ki ellenük, akkor ennek az egy hétnek az eseményeiben elénk tárul az összes főbb társadalmi erők jellege, mely oly nyíltan és határozottan mutatkozik meg most a forradalom idején.

A proletariátus szüntelenül forrong, különösen január 9-e óta, egy pillanatra sem hagyja nyugton az ellenséget, főképpen sztrájkok formájában támad, tartózkodik attól, hogy közvetlenül összeütközzék a cárizmus fegyveres erejével, felkészíti erejét a nagy, döntő ütközetre. A legfejlettebb iparvidékeken, ahol a munkások politikailag a legfelkészültebbek, ahol a gazdasági és az általános politikai elnyomáshoz még hozzájárul a nemzeti elnyomás is, a cári rendőrség és a cári katonaság különösen kihívóan viselkedik, egyenesen provokálja a munkásokat. És a munkások, még azok is, akik nem készültek fel a harcra, akik eleinte csupán védekezésre szorítkoztak, újra példát mutatnak — a többi közt a lodzi proletárok — a forradalmi lelkesedésből és hősiességből, és meg-

mutatják a harc legfejlettebb formáit is. Fegyverzetük még gyenge, túlságosan is gyenge, felkelésük még mindig csak részleges, el van szakadva az általános mozgalomtól, de mégis előre lépnek egyet, hallatlan gyorsasággal építik a barikádok tucatjait a város utcáin, komoly veszteségeket okoznak a cári csapatoknak, elkeseredetten védekeznek az egyes házakban. A fegyveres felkelés terjedelmében is, mélységében is növekszik. A cári hóhérok újabb áldozatai — Lodzban megöltek és megsebesítettek vagy 2000 embert — lángoló gyűlöletre tüzelik a lakosság újabb tíz- és százezreit az átkozott önkényuralom ellen. Az újabb fegyveres ütközetek mind világosabban mutatják, hogy a nép döntő fegyveres harca a cárizmus fegyveres erői ellen elkerülhetetlen. Az egyes felcsapó lángokból mindjobban kirajzolódik az egész Oroszországra kiterjedő tűzvész képe. A proletárharc átcsap a legelmaradottabb vidékekre is, és a cár poroszlói a forradalom javára buzgólkodnak, mikor a gazdasági összeütközéseket politikaiakká változtatják, a saját sorsukon értetve meg a munkásokkal mindenütt, hogy feltétlenül meg kell dönteni az önkényuralmat, s ezáltal a népi felkelés jövendő hőseit és harcosait nevelik belőlük.

Fegyveres népi felkelés — ehhez a jelszóhoz, amelyet olyan határozottan adott ki a proletariátus pártja, nevezetesen az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusa, mind közelebb visz bennünket az események sodra, a mind jobban terjeszkedő és mind hevesebbé váló forradalmi mozgalom ösztönös folyamata. Szűnjön meg hát minél előbb minden ingadozás és kétség, ismerje fel minél előbb mindenki, mennyire esztelen és méltatlan dolog ma mellébeszéléssel kibújni annak a halaszthatatlan feladatnak a teljesítése alól, hogy minden erőnkből készüljünk a fegyveres felkelésre, mennyire veszélyes a késlekedés és milyen égetően szükséges a mindenfelé fellobbanó részleges felkelések egyesítése és összefogása. E fellángolások külön-külön mind erőtlenek. A cári kormány szervezett ereje a felkelőket, egyiket a másik után, eltaposhatja, ha a mozgalom továbbra is ösztönös lassúsággal harapózik városról városra, kerületről kerületre. Ezek a fellángolások azonban, ha egyesítik őket, olyan hatalmas forra-

dalmi tűzoszloppá folyhatnak össze, amely előtt a világon semmiféle erő nem tud megállni. És ez az egyesülés folyik, halad ezer és ezer úton, amelyeket nem ismerünk, még csak nem is gyanítunk. A nép ezekben az egyes fellángolásokban és összeütközésekben tanulja a forradalmat — a mi dolgunk csak az, hogy ne maradjunk el a helyzet feladataitól, hogy képesek legyünk mindig megmutatni a harc következő, magasabb fokát, s levonjuk a múlt és a jelen tapasztalatait és útmutatásait, mind bátrabban és mind erőteljesebben buzdítsuk a munkásokat és parasztokat előre és mindig csak előre a nép teljes győzelme, annak az önkényuralmi bandának teljes megsemmisítése felé, amely a halálraítélt kétségbeesésével hadakozik most.

Hányszor akadtak a szociáldemokrácia soraiban, különösen az intellektuel szárnyon olyanok, akik lebecsülték a mozgalom feladatait, gyávaságukban elvesztették a munkásosztály forradalmi energiájába vetett hitüket. Némelyek még ma is úgy gondolkodnak, hogy mivel a demokratikus forradalom társadalmi-gazdasági jellegét tekintve polgári forradalom, a proletariátusnak nem kell arra törekednie, hogy vezető szerepet játsszék benne, hogy a legerélyesebben részt vegyen benne, hogy kitűzze a cári hatalom megdöntésének és az ideiglenes forradalmi kormány megalakításának haladó jelszavait. Az események ezeket az elmaradt embereket is megtanítják. Az események igazolják a marxizmus forradalmi elméletéből levont harcos következtetéseket. A demokratikus forradalom burzsoá jellege nem jelenti azt, hogy csak a burzsoázia számára lehet előnyös. Ellenkezőleg, leginkább a proletariátusnak és a parasztságnak hasznos és szükséges. Az események mind világosabban mutatják, hogy a teljes szabadságért, a köztársaságért csak a proletariátus képes elszántan harcolni, szemben a burzsoázia megbízhatatlanságával és állhatatlanságával. A proletariátus képes az egész nép élére állni, meg tudja nyerni magának a parasztságot, mely az önkényuralomtól csak elnyomást s erőszakot, a nép burzsoá barátaitól pedig csak hitszegést és árulást várhat. A proletariátus, már abból a helyzetből kifolyólag is, melyet mint osztály a modern

társadalomban elfoglal, képes minden más osztálynál előbb megérteni, hogy a nagy történelmi kérdéseket végső fokon csak az erő dönti el, hogy a szabadság nem érhető el nagy áldozatok nélkül, hogy a cárizmus fegyveres ellenállását fegyveresen kell megtörni és elfojtani. Másképp nem érjük meg a szabadságot, másképp Oroszországra Törökország sorsa vár, a hosszú, gyötrelmes hanyatlás és bomlás, amely különösen gyötrelmes a nép dolgozó és kizsákmányolt tömegei számára. A burzsoázia ám csak alázkodjon meg, alacsonyítsa le magát, alkudozzon és kolduljon alamizsnát, s törekedjen a szabadság nyomorúságos paródiájára. A proletariátus harcolni fog, magával viszi a megcsúfolt, meggyötört parasztságot, melyet a legocsmányabb, legelviselhetetlenebb jobbágyi sors sújt, s ki fogja vívni a teljes szabadságot, amelyet csakis a forradalmi hatalomra támaszkodó felfegyverzett nép képes megvédeni.

A szociáldemokrácia nem forró fejjel adta ki a felkelés jelszavát. A szociáldemokrácia mindig harcolt és mindig harcolni fog a forradalmi frázis ellen, mindig követelni fogja az erők józan számbavételét és a helyzet elemzését. A szociáldemokrácia már 1902 óta beszél a felkelés előkészítéséről, és sohasem tévesztette össze ezt az előkészítést lázadások értelmetlen rendezésével, hiszen meddő erőpazarlás lenne, ha mesterségesen rendeznénk ilyeneket. S a munkáspárt csak most, január 9-e után tűzte napirendre a felkelés jelszavát, miután felismerte, hogy a felkelés szükségszerű és a felkelésre való felkészülés halaszthatatlan. Az önkényuralom maga tette ezt a jelszót a munkásmozgalom gyakorlati jelszavává. Az önkényuralom adta az első nagyarányú és tömeges leckéket a polgárháborúból. Ez a háború megindult és mind szélesebb keretek közt, mind élesebb formában folytatódik. Nekünk csak le kell szűrnünk tanulságait, meg kell magyaráznunk a „polgárháború" szó nagy értelmét, le kell vonnunk a gyakorlati következtetéseket e háború egyes ütközeteiből, meg kell szerveznünk az erőket, közvetlenül és haladéktalanul mindazt elő kell készítenünk, ami egy igazi háborúhoz szükséges.

A szociáldemokrácia nem fél szembenézni az igazsággal. Ismeri a burzsoázia áruló természetét. Tudja, hogy nem megnyugvást, nem békét hoz majd a munkásnak a szabadság, hanem új, még hatalmasabb harcot, amely már a szocializmusért, a szabadság mostani burzsoá barátai ellen fog folyni. De mégis — és éppen ezért — a szabadságra múlhatatlanul szükségük van a munkásoknak, a szabadság nekik még jobban kell, mint bárki másnak. A teljes szabadságért, a demokratikus köztársaságért a nép élén harcolni csak a munkások tudnak, és ők harcolni is fognak érte életre-halálra.

Kétségtelen, hogy a nép még igen tudatlan és elmaradott, még rengeteget kell dolgoznunk a munkások öntudatának kifejlesztésén, a parasztságról nem is beszélve. De nézzék, milyen gyorsan egyenesíti ki derekát a tegnapi rabszolga, hogy csillog a szabadság tüze még a félig kialudt szemekben is. Tekintsenek a parasztmozgalomra. Szétforgácsolt, öntudatlan ez a mozgalom, méreteiről és jellegéről az igazságnak csak morzsáit ismerjük. De azt biztosan tudjuk, hogy az öntudatos munkás és a harcrakelő paraszt szót ért majd egymással, hogy minden fénysugár mind szorosabban fűzi össze őket a szabadságért való harcra, hogy akkor majd nem engedik át a hitványul gyáva, önző burzsoázia és a földesurak kezébe a *saját* forradalmukat, azt a demokratikus forradalmat, amelytől megkaphatják a földet és a szabadságot, megkaphatják a dolgozók életének a burzsoá társadalomban elképzelhető minden könnyítését a szocializmusért vívott további harchoz. Ott van például a központi iparvidék. Régen volt-e, mikor még úgy tűnt, hogy mély álomba merült, mikor azt hittük, hogy ott csak részleges, elaprózott, jelentéktelen szakmai mozgalom lehetséges? S közben ott már kirobbant az általános sztrájk. Tíz- és százezrek keltek és kelnek fel. Hallatlanul erősödik a politikai agitáció. Az ottani munkások persze még messze vannak a hős Lengyelország hős proletariátusától, de a cári kormány gyorsan felvilágosítja, gyorsan rákényszeríti őket, hogy „utolérjék Lengyelországot".

Nem, nem álom az egész nép fegyveres felkelése. Nem hiú ábránd a proletariátus és a parasztság teljes győzelmének

gondolata a mostani demokratikus forradalomban. És milyen hatalmas távlatokat nyit meg ez a győzelem az európai proletariátus előtt, amelyet a boldogságra irányuló törekvésében már hosszú évek óta mesterségesen visszatart a katonai és a földesúri reakció! Az oroszországi demokratikus forradalom győzelme jeladás lesz a szocialista forradalom megkezdésére, testvéreinknek, az egész világ öntudatos proletárjainak új győzelmére.

Proletarij 6. sz.
1905. július 3. (június 20.)

Lenin Művei, 8. kötet.

A FORRADALMI HADSEREG ÉS A FORRADALMI KORMÁNY

Az ogyesszai felkelés és a „Potyomkin" páncélos csatlakozása a forradalomhoz új, hatalmas lépést jelentett az önkényuralom elleni forradalmi mozgalom fejlődésében. Az események meglepő gyorsasággal igazolták a felkelésre és az ideiglenes forradalmi kormány megalakítására vonatkozó felhívások időszerűségét, azokét a felhívásokét, amelyeket a proletariátus öntudatos képviselőinek kongresszusa, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusa intézett a néphez. Az új forradalmi fellángolás fényt vet e felhívások gyakorlati jelentőségére és arra késztet bennünket, hogy Oroszország jelenlegi helyzetében pontosabban meghatározzuk a forradalmi harcosok feladatait.

Az egész nép fegyveres felkelése szemünk láttára érlelődik és szerveződik az események ösztönös menetének hatására. Még nem is olyan régen az önkényuralom elleni népi harc egyetlen megnyilvánulása a *lázadás*, vagyis a nem tudatos, szervezetlen, ösztönös, néha vad felháborodás volt. De a munkásmozgalom, a leghaladottabb osztálynak, a proletariátusnak a mozgalma, hamarosan kinőtt ebből a kezdeti szakaszból. A szociáldemokrácia öntudatos propagandájának és agitációjának meglett a foganatja. A lázadásokat a szervezett sztrájkharc és az önkényuralom elleni *politikai tüntetés* váltotta fel. A több éve folyó vadállati katonai megtorlás „megnevelte" a proletariátust és a városi köznépet, elő-

készítette őket a forradalmi harc fejlettebb formáira. Az a bűnös és szégyenletes háború, amelybe az önkényuralom belekergette a népet, csordultig töltötte a nép türelmének poharát. Megkezdődtek a tömegek első kísérletei, hogy fegyveresen álljanak ellen a cári csapatoknak. A nép és a csapatok között valóságos *utcai ütközetek*, *barikádharcok* kezdődtek. A Kaukázus, Lodz, Ogyessza, Libava a legutóbbi időben példát mutatott a proletárhősiességből és a nép lelkesedéséből. A harc felkelésbe nőtt át. Lassanként magának a cári hadseregnek a szemét is fel kellett hogy nyissa az a szégyenletes szerep, melyet neki szántak: a szabadság hóhérának a rendőrség segítőjének szégyenletes szerepe. A hadsereg ingadozni kezdett. Eleinte csak szórványosan tagadták meg az engedelmességet, fellázadtak a tartalékosok, a tisztek tiltakoztak, agitáció a katonák közt, egyes századok vagy ezredek megtagadják azt, hogy testvéreikre, a munkásokra tüzeljenek. Azután — *a hadsereg egyes alakulatai átállnak a felkelőkhöz.*

A legutóbbi ogyesszai események óriási jelentősége éppen abban áll, hogy itt állt át először a cárizmus haderejének egy nagyobb egysége — egy egész páncélos — nyíltan a forradalom oldalára. A kormány elkeseredett erőfeszítéseket tett és mindenféle cselfogást felhasznált arra, hogy a nép előtt eltitkolja ezt az eseményt, hogy a matrózok lázadását még csírájában elfojtsa. De hasztalan. A forradalmi „Potyomkin" páncélos ellen kivezényelt hadihajók *megtagadták a társaik elleni harcot.* Az önkényuralmi kormány egész Európát telekürtölte, hogy a „Potyomkin" megadta magát, hogy a cár parancsot adott a forradalmár páncélos elsüllyesztésére, de ezzel végleg szégyenbe hozta önmagát az egész világ előtt. A hajóraj visszatért Szevasztopolba, a kormány siet szétkergetni a matrózokat, lefegyverezni a hadihajókat; híre jár, hogy a fekete-tengeri flotta tisztjeit tömegesen nyugdíjazzák; a „Georgij Pobedonoszec" páncéloson, amely megadta magát, újra zavargások kezdődtek. Libavában és Kronstadtban is fellázadnak a matrózok; egyre gyakoribbak az összeütközések a katonasággal; a matrózok és a munkások Libavában barikádokon harcolnak a katonaság ellen. A külföldi

lapok szerint számos más hadihajó (a „Minyin", a „II. Sándor" stb.) legénysége is lázong. A cári kormány *flotta nélkül* maradt. Eddig mindössze annyit sikerült elérnie, hogy visszatartotta a flottát a forradalomhoz való aktív átpártolástól. A „Potyomkin" páncélos pedig le nem győzött forradalmi terület maradt és bármilyen lesz is a sorsa, itt áll előttünk az a kétségbevonhatatlan és rendkívül nagy jelentőségű tény: kísérlet *a forradalmi hadsereg magvának* megteremtésére.

Semmiféle megtorlás, a forradalmon aratott semmiféle részleges győzelem sem szüntetheti meg ennek az eseménynek a jelentőségét. Az első lépést megtettük. Átléptük a Rubikont. Azt a tényt, hogy hadsereg pártolt át a forradalomhoz, egész Oroszország és az egész világ jól emlékezetébe véste. A feketetengeri flotta eseményeit múlhatatlanul követni fogják a forradalmi hadsereg megalakítását célzó újabb és még energikusabb kísérletek. A mi feladatunk most az, hogy minden erőnkből támogassuk ezeket a kísérleteket, megmagyarázzuk a proletariátus és a parasztság lehető legnagyobb tömegeinek a forradalmi hadsereg hatalmas jelentőségét az egész nép szabadságáért vívott harcban, segítsünk e hadsereg egyes osztagainak abban, hogy kibontsák az egész nép *szabadságának zászlaját*, amely magához tudja vonzani a tömegeket, egyesíteni tudja azokat az erőket, amelyek eltiporhatják a cári önkényuralmat.

Lázadások — tüntetések — utcai harcok — a forradalmi hadsereg osztagai: ezek a népi felkelés fejlődésének a szakaszai. Most elérkeztünk végre az utolsó szakaszhoz is. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy már az egész mozgalom ezen az új, magasabb fokon áll. Nem, a mozgalomban még sok a kiforratlanság, az ogyesszai eseményekben még benne vannak a régi lázadás világos ismertetőjelei. De ez azt jelenti, hogy az elemi áradat első hullámai már az önkényuralom „erődjének" a küszöbét nyaldossák. Azt jelenti, hogy maguknak a néptömegeknek az élenjáró képviselői már nem elméleti meggondolásokból, hanem az erősödő mozgalom hatására eljutottak a harc, az orosz nép ellensége elleni végső harc új,

magasabb feladataihoz. Az önkényuralom *mindent* megtett, hogy ezt a harcot előkészítse. Esztendőkön át hajszolta a népet, hogy fegyveres harcba kényszerítse a katonasággal, és most azt aratja, amit vetett. A hadseregből alakulnak ki a forradalmi hadsereg osztagai.

Ezeknek az osztagoknak a feladata, hogy kihirdessék a felkelést, megadják a tömegeknek a *katonai vezetést*, amelyre a polgárháborúban épp úgy szükség van, mint minden más háborúban, megalakítsák az egész nép által vívott nyílt harc támaszpontjait, átvigyék a felkelést a szomszédos vidékekre, biztosítsák — kezdetben az állam területének akár csak kis részén — a teljes politikai szabadságot, megkezdjék a rothadt önkényuralmi rend forradalmi átalakítását, kibontakoztassák teljes nagyságában az alsó néprétegek forradalmi alkotó erejét, azokét a rétegekét, amelyek békés időkben kevéssé vesznek részt az alkotásban, de a forradalom korszakában előtérbe nyomulnak. A forradalmi hadsereg osztagai csakis akkor arathatnak teljes győzelmet, csakis akkor lehetnek a *forradalmi kormány* támaszai, ha felismerik és bátran, nyíltan kitűzik ezeket az újabb feladatokat. A forradalmi kormány pedig éppúgy elengedhetetlenül szükséges a népi felkelés jelenlegi szakaszában, mint a forradalmi hadsereg. Forradalmi hadsereg kell ahhoz, hogy katonai erővel harcoljunk és katonailag vezessük a néptömegeket az önkényuralom katonai erejének maradványai ellen. Forradalmi hadsereg feltétlenül kell azért, mert a nagy történelmi kérdéseket csak *erővel* lehet eldönteni, az *erő szervezete* pedig a korszerű harcban a katonai szervezet. És az önkényuralom haderejének maradványain kívül vannak még haderői a szomszédos államoknak, amelyeknél máris támogatásért esedezik a bukófélben levő orosz kormány, amiről még alább fogunk beszélni.*

Forradalmi kormányra van szükség a néptömegek politikai vezetéséhez — kezdetben a területnek azon a részén, amelyet a forradalmi hadsereg már elhódított a cárizmustól, később pedig az egész államban is. A forradalmi kormányra

* Lásd a 185—190. old. — *Szerk.*

szükség van, hogy haladéktalanul hozzálásson azoknak a politikai reformoknak a megvalósításához, amelyekért a forradalom folyik, vagyis megteremtse a nép forradalmi önkormányzatát, összehívja a valóban az egész népre kiterjedő és valóban alkotmányozó gyűlést, érvényesítse azokat a „szabadságjogokat", amelyek nélkül lehetetlen a népakarat igazi kifejezése. A forradalmi kormányra szükség van, hogy politikailag egyesítse a nép felkelt részét, amely valóban és véglegesen szakított az önkényuralommal, hogy politikailag megszervezze ezt a részt. Ez a szervezés természetesen csak ideiglenes lehet, mint ahogy csak ideiglenes lehet a forradalmi kormány is, amely a nép nevében azért veszi kezébe a hatalmat, hogy biztosítsa a nép akaratának érvényesülését, hogy a nép segítségével működjék. Ezt a szervezést azonban *haladéktalanul* meg kell kezdeni, elszakíthatatlan kapcsolatban a felkelés minden sikeres lépésével, mert a politikai egyesítést és a politikai vezetést egy pillanatra sem szabad elhalasztani. Ahhoz, hogy a nép véglegesen legyőzhesse a cárizmust, a felkelt nép politikai vezetésének ez a haladéktalan megvalósítása nem kevésbé szükséges, mint a nép erőinek katonai vezetése.

Hogy milyen lesz az önkényuralom hívei és a nép tömegei közti harc végső kimenetele, abban nem kételkedhet senki, aki csak valamelyest is megőrizte ítélőképességét. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy a komoly harc még csak most kezdődik, hogy még nagy megpróbáltatások várnak ránk. Mind a forradalmi hadsereg, mind a forradalmi kormány annyira magasrendű „organizmus", olyan bonyolult intézményeket, olyan fejlett állampolgári öntudatot követelnek, hogy hiba volna azt várni, hogy ezek a feladatok csak úgy egyszerűen, azonnal és jól megoldódnak. Nem, mi ilyesmit nem várunk, mi értékelni tudjuk a politikai nevelés szívós, lassú, gyakran láthatatlan munkáját, amelyet mindig végzett és mindig végezni fog a szociáldemokrácia. Nem szabad azonban elkövetnünk azt a hibát sem — amely a mai helyzetben még veszélyesebb —, hogy nem bízunk a nép erejében, és mindig gondolnunk kell arra, milyen óriási felvilágosító és szervező

ereje van a forradalomnak, amikor a nagy történelmi események erővel rángatják ki a nyárspolgárokat eldugott odúikból, a padlásokról és a pincékből, s arra kényszerítik őket, hogy *állampolgárokká* váljanak. A forradalom hónapjai olykor gyorsabban és tökéletesebben nevelik az állampolgárokat, mint a politikai szélcsend évtizedei. A forradalmi osztály öntudatos vezetőinek az a feladatuk, hogy mindig osztályuk élén járjanak ebben a nevelésben, megmagyarázzák az új feladatok jelentőségét és előre mutassanak nagy végső célunk felé. A kudarcok, amelyek elkerülhetetlenek a forradalmi hadsereg megszervezésére és az ideiglenes forradalmi kormány megalakítására tett további kísérletek során, csak megtanítanak bennünket e feladatok *gyakorlati* megoldására, csak bevonják az új, friss, most még rejtett népi erőket e feladatok megoldásába.

Nézzük meg közelebbről a hadügyeket. Azok a szociáldemokraták, akik csak valamelyest is járatosak a történelemben és tanultak Engelstől, a hadügyek kiváló szakértőjétől, sohasem kételkedtek abban, hogy óriási jelentősége van a katonai ismereteknek, hogy óriási fontossága van a haditechnikának és a katonai szervezetnek, mint olyan eszköznek, amelyet a nép tömegei és a nép osztályai a nagy történelmi összeütközések eldöntésére használnak fel. A szociáldemokrácia sohasem játszadozott katonai összeesküvésekkel, sohasem tolta előtérbe a katonai kérdéseket, míg nem voltak meg a kezdődő polgárháború feltételei.* *Most* azonban az összes szociáldemokraták felvetették a katonai kérdéseket, ha nem is a legelső helyen, de mégis az elsők között, napirendre tűzték e kérdések tanulmányozását és a néptömegekkel való megismertetésüket. A forradalmi hadseregnek az orosz nép egész további sorsának eldöntésére és a legelső, leglényegesebb kérdésnek, a szabadság kérdésének eldöntésére gyakorlatilag kell alkalmaznia a katonai ismereteket és a katonai fegyvereket.

* V. ö. „Az orosz szociáldemokraták feladatai" című brosúrával, 23. old., amelyben Lenin arról írt, hogy akkor (1897-ben) időszerűtlen volt a cárizmus elleni döntő roham módszerének kérdése (lásd Lenin Művei, 2. kot., 353—354. old. — *Szerk.*).

A szociáldemokrácia sohasem nézte és nem is nézi szentimentálisan a háborút. A szociáldemokrácia visszavonhatatlanul elítéli a háborút mint az emberiséget érintő kérdések eldöntésének vadállati módját, de tudja, hogy a háborúk elkerülhetetlenek, amíg a társadalom osztályokra tagolódik, amíg ember embert kizsákmányol. E kizsákmányolás pedig nem szüntethető meg háború nélkül, amelyet mindig és mindenütt maguk a kizsákmányoló, uralkodó és elnyomó osztályok kezdenek. Háború és háború közt különbség van. Van háború, amelyik kaland, s amely egy dinasztia érdekeit, egy rablóbanda étvágyát, a kapitalista nyerészkedés hőseinek céljait elégíti ki. S van háború — és ez az egyetlen *jogos* háború a kapitalista társadalomban —, amely a nép elnyomói és zsarnokai ellen folyik. Csak utópisták vagy filiszterek ítélhetik el elvileg az ilyen háborút. Csak a szabadság burzsoá árulói húzódozhatnak most Oroszországban ettől a háborútól, a népszabadságért folyó háborútól. A proletariátus megindította Oroszországban ezt a nagy felszabadító háborút, s tudja folytatni is, maga megalakítja a forradalmi hadsereg osztagait, megerősíti a hozzánk átállt katonák és matrózok osztagait, bevonja a parasztokat, az egész emberiség szabadságáért és boldogságáért küzdő bajnokok hősiességével és lelkesedésével tölti el Oroszország kiforróban levő és a polgárháború tüzében edződő új *állampolgárait.*

S a forradalmi kormány megalakítása éppen olyan új, nehéz és bonyolult feladat, mint a forradalom erőinek katonai megszervezése. De a nép ezt a feladatot is megoldhatja és meg is kell oldania. És ezen a téren minden részleges kudarc azt eredményezi, hogy tökéletesíteni fogjuk a módszereket és az eszközöket, állandósítjuk és öregbítjük az eredményeket. Az OSZDMP III. kongresszusa határozatában megjelölte az új feladat megoldásának általános feltételeit — ideje már, hogy hozzáfogjunk a megvalósítás gyakorlati feltételeinek megvitatásához és előkészítéséhez. Pártunknak van minimális programja, van teljes programja azokra a reformokra, amelyek teljesen és azonnal megvalósíthatók a demokratikus (azaz polgári) forradalom keretei közt és amelyekre a prole-

tariátusnak szüksége van a szocialista forradalomért vívott további harcához. E programban azonban vannak sarkalatos követelések és vannak részleges követelések, amelyek a sarkalatos követelésekből következnek vagy maguktól értetődnek. Éppen ezeket a sarkalatos követeléseket kell hangsúlyoznunk az ideiglenes forradalmi kormány megalakítására tett minden kísérlet alkalmából, hogy rövid formulákban, éles, világos körvonalakban megmutassuk az egész népnek, még a legelmaradottabb tömegeknek is e kormány céljait és az egész népet érintő feladatait.

Véleményünk szerint *hat* olyan sarkalatos pontra utalhatunk, amelyeknek minden forradalmi kormány politikai zászlajává és legközelebbi programjává kell válniuk, amelyekkel e kormánynak meg kell nyernie a nép rokonszenvét és amelyekre — mint leglényegesebbre — összpontosítania kell a nép egész forradalmi energiáját.

Ez a hat pont a következő: 1. az össznépi alkotmányozó gyűlés, 2. a nép felfegyverzése, 3. a politikai szabadság, 4. az elnyomott és nem teljes jogú népek teljes szabadsága, 5. a nyolcórás munkanap és 6. a forradalmi parasztbizottságok. Persze ez csak hozzávetőleges felsorolás, ezek csak *címei*, megjelölései annak a számos reformnak, amely haladéktalanul szükséges a demokratikus köztársaság kivívásához. Mi itt nem tartunk igényt a teljességre. Csupán szemléltetni akarjuk azt a gondolatunkat, hogy bizonyos sarkalatos feladatok igen fontosak. Szükséges, hogy a forradalmi kormány igyekezzen az alsó néprétegekre, a munkásosztály és a parasztság tömegeire támaszkodni, mert enélkül nem tarthatja magát, a nép forradalmi öntevékenysége nélkül nulla marad, sőt, még a nullánál is kevesebb. Ránk hárul az a feladat, hogy megóvjuk a népet a melldöngetős, de ostoba ígéretek kalandorpolitikájától (például az azonnali „szocializálástól", amelyet még azok sem értenek, akik beszélnek róla), s ugyanakkor olyan reformokat vessünk fel, amelyek az adott pillanatban valóban megvalósíthatók és valóban szükségesek a forradalom ügyének megszilárdításához. A forradalmi kormány feladata, hogy talpraállítsa a „népet" és

megszervezze a nép forradalmi tevékenységét. Az elnyomott népek teljes szabadsága, azaz nemcsak kulturális, hanem politikai önrendelkezésük elismerése is — a munkásosztály védelmét szolgáló sürgős intézkedések (a nyolcórás munkanap, mint első e rendszabályok között) biztosítása, végül komoly, a földesurak önzésével nem törődő rendszabályok biztosítása a paraszti tömegek érdekében — véleményünk szerint ezek azok a fő pontok, amelyeket különösen hangsúlyoznia kell minden forradalmi kormánynak. Nem beszélünk az első három pontról, amely túlságosan világos ahhoz, hogy magyarázatra szorulna. Nem beszélünk a reformok gyakorlati megvalósításának szükségességéről, még kicsiny, mondjuk a cárizmustól elhódított területen sem; a gyakorlati megvalósítás ezerszer fontosabb minden kiáltványnál és természetesen ezerszer nehezebb is. Csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy tüstént és haladéktalanul minden eszközzel terjesztenünk kell az egész népet érintő legközelebbi feladataink helyes értelmezését. Tudnunk kell a néphez fordulni — e szó valódi értelmében — mégpedig nemcsak harcra szólító általános felhívással (ez elegendő a forradalmi kormány megalakítását megelőző időben), hanem azzal a közvetlen felszólítással, hogy haladéktalanul valósítsa meg a legfontosabb demokratikus átalakításokat, hogy haladéktalanul, önállóan hajtsa végre őket.

A forradalmi hadsereg és a forradalmi kormány — ugyanannak az éremnek két oldala. Mindkét intézmény egyformán szükséges a felkelés sikeréhez és vívmányainak tartóssá tételéhez. Olyan két jelszó ez, amelyet feltétlenül ki kell tűznünk és meg kell magyaráznunk, mint egyedül következetes forradalmi jelszavakat. Nálunk mostanában sokan vannak olyanok, akik demokratáknak nevezik magukat. Ámde sokan vannak a hivatalosak, kevesen a választottak. Sok a fecsegő az „alkotmányos demokrata pártban", ámde a hirhedt „társaságban", az állítólag demokratikus zemsztvók körében kevesen vannak az *igazi* demokraták, vagyis az olyanok, akik őszintén akarják a nép teljes egyeduralmát és akik képesek életre-halálra har-

colni a nép egyeduralmának ellenségei, a cári egyeduralom védelmezői ellen.

A munkásosztályban nincs meg ez a gyávaság, ez a képmutató felemásság, amely sajátossága a burzsoáziának mint osztálynak. A munkásosztály teljesen következetes demokrata lehet és annak is kell lennie. A munkásosztály Pétervár, Riga, Libava, Varsó, Lodz, Ogyessza, Baku és számos más város utcáin kiöntött vérével bizonyította be, hogy joga van az élcsapat szerepére a demokratikus forradalomban. E nagy szerep magaslatán kell állnia a munkásosztálynak a mostani döntő pillanatban is. A proletariátus öntudatos képviselőinek, az OSZDMP tagjainak — egy pillanatra sem feledkezve meg szocialista céljaikról, osztály- és pártönállóságukról — az egész nép előtt hirdetniük kell a legfőbb demokratikus jelszavakat. A mi számunkra, a proletariátus számára, a demokratikus forradalom csak az első fok azon a lépcsőn, amely a nagy szocialista célhoz: a munkának minden kizsákmányolás alól való teljes felszabadításához vezet. Ezért minél gyorsabban át kell mennünk ezen az első fokon, minél erélyesebben le kell számolnunk a népszabadság ellenségeivel, minél hangosabban kell hirdetnünk a következetes demokrácia jelszavait: a forradalmi hadsereget és a forradalmi kormányt.

Proletarij 7. sz.
1905. július 10. (június 27.)

AZ OROSZ CÁR A TÖRÖK SZULTÁNNÁL KERES VÉDELMET SAJÁT NÉPÉVEL SZEMBEN

A külföldi sajtó, a világ minden országának és az összes pártoknak lapjai tele vannak olyan hírekkel, táviratokkal, cikkekkel, amelyek arról számolnak be, hogy a Feketetengeri Flotta hajóinak egy része átállt az orosz forradalom oldalára. A lapok nem találnak megfelelő szavakat, hogy kifejezzék álmélkodásukat és elég erős színekkel jellemezzék, mekkora szégyent hozott saját fejére az önkényuralmi kormány.

Ezt a szégyent az tetőzte be, hogy *a cári kormány Románia és Törökország kormányától kért rendőrsegítséget* a felkelt matrózok ellen! Lám, most kiderült, hogy a „belső törökök" az orosz nép számára rettenetesebbek minden „külső töröknél". A török szultánnak kell megvédenie a cári önkényuralmat az orosz néppel szemben; — a cár nem támaszkodhat az orosz haderőkre, s idegen hatalmaknak könyörög segítségért. Nehezen tudnánk elképzelni jobb bizonyítékot a cári hatalom teljes összeomlására. Nehezen tudnánk jobb anyagot találni ahhoz, hogy megmagyarázzuk az orosz hadsereg katonáinak a szerepüket.

A *Times* július 4-i számának vezércikkében olvastuk a következőket; — megjegyzendő, hogy ez a világ egyik leggazdagabb és legjobban tájékozott lapja, az angol konzervatív burzsoázia szócsöve, amely még a mi „oszvobozsgyenyistáinkat"[49] is mértéktelenül radikálisoknak tartja, a „sipovistákkal" rokonszenvez stb. Egyszóval igazán senki

sem fogja ezt a lapot azzal gyanúsítani, hogy túlbecsüli az orosz forradalom erejét és jelentőségét.

„Az orosz kormány tengeri erőtlenségét — írja a *Times* — meghökkentő módon alátámasztja az a jegyzék, amelyet, mint közlik, a *Portához* (vagyis a *török* kormányhoz) és a *román* kormányhoz intézett. Az orosz kormány ebben a jegyzékben arra kéri az említett államokat, hogy tekintsék az orosz hajóhad fellázadt matrózait közönséges bűnözőknek, s figyelmezteti őket, hogy ellenkező esetben nemzetközi bonyodalmak származhatnak az ügyből. Más szóval a cár kormánya olyan mélyre süllyedt, hogy *a török szultánnak* és *a román királynak* könyörög, legyen olyan jó, végezze el helyette azt a rendőrmunkát, amelyet ő maga már képtelen elvégezni. Kíváncsiak vagyunk, kegyeskedik-e *Abdul Hamid* megadni a cárnak a kért segítséget vagy sem. A matrózlázadásnak — a török hatóságokra gyakorolt hatása szempontjából — az volt eddig az egyetlen eredménye, hogy a szokásosnál szigorúbb felügyeletre ösztönözze őket; ennek a felügyeletnek egyébként elsőnek szombaton egy parti őrhajó esett áldozatul, amelyen este, sötétedés után *az orosz követ* hajózott be a Boszporuszba. A törökök vaktöltéssel rálőttek erre a hajóra. Egy évvel ezelőtt a törökök aligha merték volna így gyakorolni a felügyeletet. Ami a román kormányt illeti, helyesen járt el, amikor nem vett tudomást arról a kérésről, hogy tekintse bűnözőknek a felkelt matrózokat. Ez természetesen várható is volt egy olyan nemzet kormányától, amely becsüli önmagát. A román kormány parancsot adott, hogy ne adjanak a »Potyomkin«-nak se élelmet, se szenet, de egyúttal közölte a hajó 700 matrózával, hogy ha partraszállnak Romániában, csupán külföldi katonaszökevényeknek fogja őket tekinteni."

A román kormány tehát korántsincs a forradalom pártján, erről szó sincs! De annyira mégsem akarja lealacsonyítani magát, hogy rendőrszolgálatot végezzen Oroszország általánosan gyűlölt és megvetett cárjának. Megtagadja a cár kérésének teljesítését. Úgy tesz, ahogy egy „*önmagát becsülő nemzet* kormányának" tennie kell.

Így beszélnek manapság Európában az orosz önkényuralmi kormányról, így beszélnek róla azok, akik tegnap még hasoncsúsztak a „hatalmas és mindenható uralkodó" előtt!

Most a német lapok is megerősítik az önkényuralomnak ezt az újabb hallatlan szégyenét. A Frankfurter Zeitungnak ezt táviratozták *Konstantinápolyból* július 4-én: „Zinovjev orosz követ átnyújtotta tegnap a török kormánynak a pétervári kormány jegyzékét, amely közli, hogy mintegy 400 orosz matróz elsüllyesztett egy cirkálót és három nappal ezelőtt egy angol kereskedelmi hajóra menekült, amely Konstantinápoly felé tartott. Az orosz követ azt követeli Törökországtól, hogy a Boszporuszon áthaladtában feltétlenül tartóztassa fel ezt a kereskedelmi hajót, továbbá tartóztassa le és adja ki a fellázadt orosz matrózokat. A török kormány még aznap este rendkívüli ülésre hívta össze a minisztertanácsot, s ez megtárgyalta az orosz jegyzéket. Törökország azt válaszolta az orosz követségnek, hogy követelését *lehetetlen* teljesítenie, mert a nemzetközi jog értelmében Törökországnak nincs joga rendőri felügyeletet gyakorolni angol zászló alatt futó hajók felett, még akkor sem, ha ezek a hajók török kikötőkben tartózkodnak. Ezenkívül Oroszország és Törökország közt nincsen megállapodás bűnözők kiszolgáltatására."

Törökország „bátran" válaszolt — jegyzi meg erre a német újság. A törökök nem akarják a cár rendőrlegényeinek szerepét játszani!

Azt is közlik, hogy amikor a „Sztremityelnij" torpedónaszád* néhány más hadihajóval befutott Constanzába (Romániába), a „Potyomkin" felkutatására, a román kormány közölte az orosz hatóságokkal, hogy a román vizeken a román hadsereg és a román rendőrség ügyel a rendre, még akkor is, ha a „Potyomkin" még román vizeken tartózkodik.

Kiderül tehát, hogy nem a „Potyomkin" nyugtalanítja a külföldi hajókat (ezzel ijesztgette Európát a cári önkényuralom), hanem az orosz flotta kellemetlenkedik most nekik.

* Azt mondják, a „Sztremityelnyij"-en nincs matróz. Majdnem az egész legénység tisztekből áll. Az arisztokrácia a nép ellen!

Az angolok fel vannak háborodva azon, hogy Ogyesszában feltartóztatták és átkutatták „Granley" nevű hajójukat. A németek amiatt elégedetlenkednek, hogy a hírek szerint a törökök az oroszok kérésére megállítják és átkutatják az Ogyesszából Konstantinápolyba tartó „Pera" nevű német hajót. Ilyen körülmények között talán mégsem olyan könnyen kap majd Oroszország segítséget Európától az orosz forradalmárok ellen. Igen sok külföldi lap foglalkozik e segítség kérdésével, de nagyrészt arra a következtetésre jutnak, hogy nem Európa dolga, hogy segítsen a cárnak harcolni a „Potyomkin" ellen. Mint a Berliner Tageblatt című német lap közli, az orosz kormány a nagyhatalmakhoz is intézett olyan kérést, hogy küldjék hadihajóikat Konstantinápolyból Ogyesszába, s segítsenek neki helyreállítani a rendet! Hogy mi igaz ebből a hírből (amelyet egyes más lapok cáfolnak), az majd a közeljövőben fog kiderülni. Az az egy kétségtelen, hogy amikor a „Potyomkin" átállt a felkelés oldalára, ezzel az orosz forradalom megtette az első lépést afelé, hogy nemzetközi erővé váljon és szemtől szembe kerüljön az európai államokkal.

Erről a körülményről nem szabad megfeledkeznünk annak a hírnek az elbírálásához, melyet *Leroux* úr táviratozott meg Pétervárról a párizsi Le Matin[50]-nak VII. hó 4-én: „Ebben az egész »Potyomkin«-esetben — írja — meglepő az orosz hatóságok elővigyázatlansága, de nem hagyhatjuk szó nélkül a *forradalom szervezésében* elkövetett hibákat sem. A forradalom egy páncélost szerez magának — ez példa nélküli a történelemben! — de nem tudja, mit kezdjen vele."

Ebben kétségkívül sok igazság van. Vitathatatlanul hibásak vagyunk abban, hogy a forradalom nem elég szervezett. Hibásak vagyunk abban, hogy egyes szociáldemokraták nincsenek eléggé tudatában annak, hogy a forradalmat szervezni kell, hogy a felkelést a halaszthatatlan gyakorlati feladatok közé kell sorolni, hogy propagálni kell az ideiglenes forradalmi kormány szükségességét. Megérdemeljük, hogy burzsoá írók tegyenek most szemrehányást

nekünk, forradalmároknak, a forradalmi funkciók rossz megszervezése miatt.

De hogy a „Potyomkin" páncélos megérdemli-e ezt a szemrehányást — azt nem mernénk állítani. Hátha éppen az volt a célja legénységének, hogy befusson egy európai hatalom kikötőjébe? Vajon az orosz kormány nem titkolta el mindaddig a nép előtt a fekete-tengeri flottában történt eseményeket, amíg a „Potyomkin" szabadon át nem hajózott Romániába? S a forradalmi páncélos Romániában proklamációt nyújtott át a konzuloknak, amelyben hadat üzen a cári hajóhadnak s egyben megerősíti, hogy semleges hajókkal szemben semmiféle ellenséges akciót sem fog elkövetni. *Az orosz forradalom bejelentette Európának, hogy az orosz nép nyíltan hadban áll a cárizmussal.* Az orosz forradalom ezzel ténylegesen megkísérli, hogy Oroszország új, forradalmi kormánya nevében lépjen fel. Kétségtelen, hogy ez még csak az első, gyenge kísérlet, de a közmondás szerint is „minden kezdet nehéz".

A legutóbbi hírek szerint a „Potyomkin" befutott Feodosziába, s ott élelmet és szenet követelt. A város lakossága forrong. A munkások követelik, hogy teljesítsék a forradalmi páncélos kérését. A duma azt a határozatot hozta, hogy szenet ne adjanak, élelmet viszont igen. Dél-Oroszország úgy forrong, mint még soha. A polgárháborúnak Ogyesszában *6000* áldozata van. Távirati jelentések szerint a hadbíróság 160 felkelő matrózt lövetett agyon, s Pétervárról az a parancs érkezett, hogy *„ne kegyelmezzenek!"* A katonaság azonban erőtlen; maga a katonaság is megbízhatatlan. Ogyessza munkáslakta külvárosai tovább forronganak. Múlt éjjel (a július 4-ről 5-re virradó éjszaka) 35 embert öltek meg. A katonaság nagy részét a főkormányzó parancsára kivonták a városból, mert *a katonák között komoly fegyelmezetlenség támadt.* Nyikolajevben és Szevasztopolban zavargások voltak az állami fegyverraktárakban. Szevasztopolban 13 embert megöltek. Herszon kormányzóság öt járásában parasztfelkelések törtek ki. *Az elmúlt négy nap alatt mintegy 700 parasztot öltek meg.* „Úgy látszik — írják egy táviratban, amely VII.

5-én érkezett Londonba Ogyesszából —, élethalálharc kezdődött a nép és a rendszer között."

Igen, az igazi harc, az élethalálharc a szabadságért most kezdődik. A forradalmi páncélos még nem mondta ki az utolsó szót. Éljen hát a forradalmi hadsereg! Éljen a forradalmi kormány!

Proletarij 7. sz.
1905. július 10. (június 27.)

Lenin Művei, 8. kötet.

A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÉT TAKTIKÁJA A DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN

(Részletek)

8

AZ OSZVOBOZSGYENIZMUS ÉS AZ ÚJISZKRÁSSÁG

(Részlet)

Mi persze nem mondjuk, hogy a polgárháborúban a támadás *mindig* előnyt jelent; nem, olykor *bizonyos ideig* kötelező a védekező taktika. De ha egy olyan tételt, amilyet Sztruve úr felállított, az 1905-ös Oroszországra alkalmazunk, akkor éppen egy darabka „radikális sablont" mutatunk be („a burzsoázia megijed és eladja a szabadság ügyét"). Aki ma nem akarja támadni az önkényuralmat, a reakciót, aki nem készül erre a támadásra, aki nem hirdeti ezt a támadást, az jobb, ha nem nevezi magát a forradalom hívének.

Sztruve úr elítéli a „konspiráció" és a „zendülés" (ez amolyan „miniatűr felkelés") jelszavát. Sztruve úr ezt is, azt is megvetően elutasítja — „a tömegek megközelítése" szempontjából! Megkérdeznénk Sztruve urat: fel tud-e fedezni például egy nézete szerint mértéket nem ismerő forradalmár olyan művében, mint a „Mi a teendő?", bármit, amit a zendülés propagálásának nevezhetnénk? Ami pedig a „konspirációt" illeti, olyan nagy különbség van-e például köztünk és Sztruve úr között? Nem dolgozunk-e mindketten „illegális" lap számára, amelyet „konspiratív" úton szállítanak Oroszországba, és amely a „Felszabadulás Szövetsége", illetve az OSZDMP „titkos" csoportjainak szolgálatában áll? Munkás tömeggyűléseink gyakran „konspiratívak" — ezt a hibájukat nem tagadhatjuk. Hát az oszvobozsgyenista urak gyűlései?

Van-e mivel kérkednie önnek, Sztruve úr, a megvetett konspiráció megvetett híveivel szemben?

Igaz, hogy a legnagyobb konspirációra van szükség a munkások részére történő fegyverszállításokkal kapcsolatban. Itt aztán már nyíltabban lép fel Sztruve úr. Hallgassuk csak meg: „Ami a fegyveres felkelést vagy a technikai értelemben vett forradalmat illeti, csak a demokratikus program tömegpropagandája teremtheti meg az általános fegyveres felkelés társadalomlélektani feltételeit. Ilyenformán abból a tőlem távolálló szempontból is, amely a fegyveres felkelést a felszabadulásért folyó jelenlegi harc *elkerülhetetlen* betetőzésének tekinti — az alapvető, a legszükségesebb teendő, hogy a tömegeket átitassák a demokratikus átalakulás eszméivel."

Sztruve úr igyekszik kitérni a kérdés elől. Arról beszél, hogy a felkelés elkerülhetetlen, ahelyett hogy arról beszélne, hogy a felkelés szükséges a forradalom győzelme érdekében. Az elő nem készített, ösztönös, szétforgácsolt felkelés már megkezdődött. Feltétlen kezességet senki sem vállalhat azért, hogy teljes és egységes fegyveres népi felkelés lesz belőle, mert ez a forradalmi erők állapotától (amelyeket csak a harc folyamán lehet teljesen felmérni), a kormány és a burzsoázia magatartásától és még számos más, előre pontosan számba nem vehető körülménytől függ. Semmi értelme annak, hogy elkerülhetetlenségről beszéljünk egy konkrét esemény bekövetkezésére vonatkozó abszolút bizonyosság értelmében, ahogy Sztruve úr forgatja a beszédet. Ha ön a forradalom híve akar lenni, arról kell beszélnie, *szükség van-e* a felkelésre a forradalom *győzelme* érdekében, szükség van-e arra, hogy a felkelést aktívan előtérbe helyezzük, hirdessük és azonnal és erélyesen hozzálássunk az előkészítéséhez. Lehetetlen, hogy Sztruve úr ne értené meg ezt a különbséget, hiszen ő nem ködösíti el például az általános választójog szükségességének kérdését, amely minden demokrata számára vitán felül áll, azzal a minden politikus szemében vitás és egyáltalán nem életbevágó kérdéssel, hogy vajon az általános választójog megszerzése elkerülhetetlen-e a jelenlegi forradalom folyamán, vagy sem. Sztruve úr azzal, hogy kitér a felkelés szük-

ségességének kérdése elől, a liberális burzsoázia politikai álláspontjának legmélyebb indítóokát juttatja kifejezésre. Először is, a burzsoázia inkább alkut köt az önkényuralommal, semmint széttapossa; másodszor, a burzsoázia a fegyveres harcot minden esetben a munkásokra hárítja. Ez a *reális* értelme annak, hogy Sztruve úr kitér a kérdés elől. Ezért *meghátrál* a felkelés szükségességének kérdése elől és sürgősen visszavonul a felkelés „társadalomlélektani" feltételeinek, az előzetes „propagandának" a kérdéséhez. Pontosan ugyanúgy, ahogy az 1848-as frankfurti parlamentben a burzsoá szócséplők is rezolúciók, deklarációk, határozatok megszerkesztésével, „tömegpropagandával" és a „társadalomlélektani feltételek" előkészítésével foglalkoztak, amikor arról volt szó, hogy vissza kell verni a kormány fegyveres erejét, amikor a mozgalom „szükségessé tette" a fegyveres harcot, amikor (az előkészítő szakaszban százszorosan szükséges) szavakkal való befolyásolás közönséges polgári tétlenséggé és gyávasággá fajult; pontosan ugyanígy megkerüli Sztruve úr a felkelés kérdését és *frázisok* mögé bújik. Sztruve úr szemléltetően megmutatja nekünk azt, amit sok szociáldemokrata konokul nem hajlandó látni, tudniillik azt, hogy a forradalmi helyzet éppen abban különbözik a közönséges, hétköznapi, előkészítő történelmi helyzetektől, hogy a tömegek hangulatának, felbuzdulásának, meggyőződésének *tettekben* kell kifejezésre jutniuk — és hogy *tettekben* is jutnak kifejezésre.

A vulgáris forradalmiság nem érti meg azt, hogy a szó is tett; ez a tétel vitathatatlan, ha *általában* alkalmazzuk a történelemre vagy azokra a történelmi korszakokra, amikor nem kerül sor a tömegek nyílt politikai fellépésére — amelyet semmiféle puccs nem helyettesíthet, sem mesterségesen elő nem idézhet. Az uszálypolitikát követő forradalmárok nem értik meg, hogy amikor bekövetkezett a forradalmi helyzet, amikor a régi „felépítmény" minden eresztékében recsegropog, amikor a maguknak új felépítményt teremtő osztályok és tömegek nyílt politikai fellépése ténnyé vált, amikor megkezdődött a polgárháború, akkor a *régi módszer szerint* „szavakra" szorítkozni, nem adni ki a „tettekre" való

áttérés *közvetlen jelszavát* és a tettek alól a „lélektani feltételekre", no meg általánosságban a „propagandára" való hivatkozással kibújni — ez élettelenség, halotti merevség, meddő okoskodás, vagy pedig a forradalom elárulása, a forradalom ügyének cserbenhagyása. A demokratikus burzsoázia frankfurti fecsegése feledhetetlen történelmi példája az ilyen árulásnak vagy az ilyen szőrszálhasogató bárgyúságnak.

Kívánják-e, hogy az oroszországi szociáldemokrata mozgalom története alapján megmagyarázzuk, mi különbség van a vulgáris forradalmiság és a forradalmárok uszálypolitikája között? Megmagyarázzuk. Emlékezzenek az 1901—1902-es évekre, amelyek nem is olyan régen múltak el, s ma már mégis a távoli múlt hagyományának tűnnek fel. Elkezdődtek a tüntetések. A vulgáris forradalmiság a „rohamot" kezdte sürgetni (Rabocseje Gyelo),[51] „vérszomjas röpiratokat" adtak ki (ha emlékezetem nem csal, ezek Berlinből származtak), rátámadtak arra az „irodalmárkodó" és íróasztal szagú eszmére, hogy egy újság révén szervezzük meg az országos agitációt (Nagyezsgyin).[52] A forradalmárok uszálypolitikája akkor éppen fordítva annak hirdetésében nyilvánult meg, hogy „a gazdasági harc a politikai agitáció *legjobb* eszköze". Milyen magatartást tanúsított a forradalmi szociáldemokrácia? Mindkét irányzatot támadta. Elítélte a hebehurgya szájhősködést és a rohamot sürgető kiabálást, mert mindenki világosan látta vagy kellett hogy lássa, hogy a nyílt tömegmegmozdulás még a jövő kérdése. Elítélte az uszálypolitikát, *sőt*, kiadta az általános fegyveres felkelés jelszavát, de nem mint közvetlen felhívást („zendülésre" való felhívást Sztruve úr abban az időben hiába keresett volna nálunk), hanem mint *szükségszerű* következtetést, a „propaganda" értelmében (ami Sztruve úrnak csak most jutott eszébe, mert mindig elkésik egy-két évvel ez a mi tisztelt Sztruve urunk), ugyanazoknak a „társadalomlélektani feltételeknek" az előkészítése értelmében, amelyekről olyan „szomorúan és nem időszerűen" szónokolnak most a fejvesztett, alkudozó burzsoázia képviselői. *Akkor* a propagandát és az agitációt valóban az objektív

helyzet tolta előtérbe. Akkor a felkelést előkészítő munka próbakövének megtehettük (és a „Mi a teendő?"-ben meg is tettük) az országos politikai lap létrehozása érdekében folyó munkát, s e lap hetenkénti megjelenése eszménynek látszott. *Akkor* ezek a jelszavak voltak a forradalmi szociáldemokrácia egyedüli helyes jelszavai: közvetlen fegyveres fellépések *helyett* — tömegagitáció, hebehurgya szájhősködés *helyett* — a felkelés társadalomlélektani feltételeinek előkészítése. *Most* az események túlszárnyalták ezeket a jelszavakat, a mozgalom előbbre haladt, s ezek a jelszavak lomtárba való ócskasággá váltak, és csak arra alkalmasak, hogy az oszvobozsgyenyista képmutatást meg az újiszkrás uszálypolitikát leplezzék.

Vagy talán tévedek? Talán még nem kezdődött meg a forradalom? Még nem érkezett el az osztályok nyílt politikai fellépésének pillanata? Még nincs polgárháború és nem kell nyomban megjelennie a fegyverek kritikájának a kritika fegyverének *szükséges* és feltétlen utódaként, örökőseként, ítéletvégrehajtójaként, betetőzőjeként?

Nézzenek körül, menjenek ki az íróasztal mellől az utcára, és megtalálják a választ ezekre a kérdésekre. Hát nem kezdte már meg maga a kormány a polgárháborút, amikor mindenfelé tömegével löveti agyon a békés és fegyvertelen polgárokat? Hát nem felfegyverzett feketeszázadokkal „érvel" az önkényuralom? Nem ismerte-e fel a burzsoázia — még a burzsoázia is —, hogy polgárőrségre van szükség? Az a bizonyos Sztruve úr, ez az eszményien mérsékelt és akkurátus Sztruve úr nem beszél-e arról (sajnos csak beszél, hogy szavakkal üsse el a dolgot!), hogy „a jelenlegi helyzetben a forradalmi akciók nyílt jellege" (lám, hová jutottunk!) „egyik legfontosabb feltétele annak, hogy a néptömegekre nevelő hatást gyakoroljunk"?

Akinek azért van szeme, hogy lásson, az előtt nem lehet kétséges, hogy a forradalom híveinek hogyan kell ma felvetniök a fegyveres felkelés kérdését. Nézzük csak e kérdés feltevésének azt a *három* változatát, amellyel a *tömegekre* többé-kevésbé hatni tudó szabad sajtószervekben találkozunk.

Első kérdésfeltevés. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusának határozata.* A határozat megállapítja és a nyilvánosság előtt kijelenti, hogy az általános demokratikus forradalmi mozgalom *már odáig fejlődött*, hogy *szükségessé* vált a fegyveres felkelés. Napirendre került mint a párt egyik lényeges, fő és *elengedhetetlen* feladata a proletariátus megszervezése a felkelésre. A kongresszus megbízást ad a *legerélyesebb* intézkedések megtételére a proletariátus felfegyverzése, valamint a felkelés közvetlen vezetése lehetőségének biztosítása érdekében.

Második kérdésfeltevés. Az „orosz alkotmánypártiak vezérének" (így nevezte el nemrégiben Sztruve urat az európai burzsoáziának olyan befolyásos lapja, mint amilyen a Frankfurter Zeitung), illetve az orosz haladó burzsoázia vezérének elvi cikke az Oszvobozsgyenyijé-ben. A szerző nem osztja azt a nézetet, hogy a felkelés elkerülhetetlen. A konspiráció és a zendülés az oktalan forradalmiság speciális módszere. A republikánizmus az elkábítás módszere. A fegyveres felkelés tulajdonképpen csak technikai kérdés, a „legfonto-

* Íme a teljes szövege:

„Tekintettel arra:

1. hogy a proletariátus helyzeténél fogva a leghaladóbb és az egyetlen következetesen forradalmi osztály, s ezért Oroszország általános demokratikus forradalmi mozgalmában vezető szerepre hivatott;

2. hogy ez a mozgalom jelenleg már odáig fejlődött, hogy a fegyveres felkelés elengedhetetlenné vált;

3. hogy a proletariátus elkerülhetetlenül a legerélyesebben részt fog venni ebben a felkelésben, ami eldönti a forradalom sorsát Oroszországban;

4. hogy a proletariátus ebben a forradalomban csak akkor töltheti be vezető szerepét, ha egységes és önálló politikai erővé tömörül a proletariátus harcát nemcsak eszmeileg, hanem a gyakorlatban is vezető szociáldemokrata munkáspárt zászlaja alatt;

5. hogy csakis ennek a szerepnek betöltése biztosíthatja a proletariátus számára a legkedvezőbb harci feltételeket a szocializmusért a burzsoá-demokratikus Oroszország vagyonos osztályai ellen vívott küzdelem során —

az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt III. kongresszusa megállapítja, hogy a jelenlegi forradalmi helyzetben a párt egyik legfőbb és legsürgősebb feladata, hogy megszervezze a proletariátus fegyveres felkelés útján való közvetlen harcát az önkényuralom ellen.

A kongresszus ezért megbízza az összes pártszervezeteket:

a) hogy propaganda és agitáció útján magyarázzák meg a proletariátusnak a küszöbönálló fegyveres felkelésnek nemcsak politikai jelentőségét, hanem gyakorlati-szervezési oldalát is;

b) hogy e propaganda és agitáció során magyarázzák meg a politikai tömegsztrájkok szerepét, amelyeknek a felkelés kezdetén és a felkelés folyamán is nagy jelentőségük lehet;

c) hogy tegyék meg a legerélyesebb intézkedéseket a proletariátus felfegyverkezése, valamint a fegyveres felkelés közvetlen vezetése és tervének kidolgozása érdekében, s e célból szükséghez mérten alakítsanak pártmunkásokból külön csoportokat." (A szerző jegyzete az 1907. évi kiadáshoz. — *Szerk.*)

sabb, legszükségesebb dolog" viszont a tömegpropaganda és a társadalomlélektani feltételek előkészítése.

Harmadik kérdésfeltevés. Az újiszkrások konferenciájának határozata. A mi feladatunk: a felkelés előkészítésén dolgozni. A tervszerű felkelés lehetősége ki van zárva. A felkelés kedvező feltételeit a kormány dezorganizáltsága, agitációnk, szervezetünk teremti meg. Majd csak akkor „válhatnak többé-kevésbé komoly jelentőségűvé a technikai harci előkészületek".

Ez az egész? Ez. Hogy a felkelés szükségessé vált-e, azt még nem tudják a proletariátus újiszkrás vezetői. Hogy halaszthatatlan feladat-e a proletariátus megszervezése a közvetlen harcra, az még nem világos előttük. Nem kell kiadni jelszót a legerélyesebb intézkedések megtételére, ennél sokkal fontosabb (1905-ben, nem pedig 1902-ben), hogy általános vonalakban megmagyarázzuk, milyen körülmények között „válhatnak" ezek az intézkedések „többé-kevésbé komoly" jelentőségűvé...

Látják-e már, újiszkrás elvtársak, hová juttatta önöket az, hogy a martinovizmus felé fordultak? Megértik-e, hogy politikai filozófiájuk csak az oszvobozsgyenyista filozófia szajkózása? — hogy (akaratuk ellenére és anélkül, hogy ennek tudatában volnának) a monarchista burzsoázia uszályába kerültek? Világos-e most már önök előtt, hogy miközben rég elcsépelt igazságokat hajtogatnak és tökélyre vitték a szőrszálhasogatást, elkerülte figyelmüket az a körülmény, hogy — Pjotr Sztruve feledhetetlen cikkének feledhetetlen szavaival élve — „a jelenlegi helyzetben a forradalmi *akciók* nyílt jellege egyik legfontosabb feltétele annak, hogy a néptömegekre nevelő hatást gyakoroljunk"?

UTÓSZÓ

(Részlet)

Valóban, mi a forradalom marxista szempontból? Erőszakos lerombolása az elavult politikai felépítménynek, amely ellentmondásba került az új termelési viszonyokkal, s ez az ellentmondás egy bizonyos pillanatban e felépítmény csődjére vezetett. Az önkényuralom ellentmondása a kapitalista Oroszország egész rendszerével, a polgári-demokratikus fejlődés valamennyi követelményével annál nagyobb csődhöz vezetett most, minél tovább tartották fenn mesterségesen ezt az ellentmondást. A felépítmény minden eresztékében recsegropog, enged a nyomásnak, gyengül. Magának a népnek, vagyis a legkülönbözőbb osztályok és csoportok képviselőinek kell megalkotniok a maguk számára az új felépítményt. A fejlődés bizonyos pillanatában a régi felépítmény hasznavehetetlensége mindenki előtt világossá válik. A forradalmat mindenki elismeri. Most az a feladat, hogy meghatározzuk, *milyen* osztályoknak és *hogyan* kell megalkotniok az új felépítményt. E nélkül a meghatározás nélkül a forradalom jelszava e pillanatban üres és tartalmatlan, mert az önkényuralom gyengesége a nagyhercegekből is és a Moszkovszkije Vedomosztyi-ból[53] is „forradalmárt" csinál! E meghatározás nélkül szó sem lehet az élenjáró osztály élenjáró demokratikus feladatairól. És éppen ezt a meghatározást foglalja magában a proletariátus és a parasztság demokratikus diktatúrájának jelszava. Ez a jelszó meghatározza azokat az osztályokat is, amelyekre lehet és kell támaszkodniok az új felépítmény új „építőinek", meghatározza a felépítmény jellegét is („demokratikus" diktatúra, eltérően a szocialista diktatúrától) és az építés módját is (diktatúra, vagyis az erőszakos ellenállás erőszakos elnyomása, a nép forradalmi osztályainak felfegyverzése). Aki most nem ismeri el ezt a jelszót, a forradalmi-demokratikus diktatúra, a forradalmi hadsereg, a forradalmi kormány, a forradalmi parasztbizottságok jelszavát, az vagy reménytelenül nem érti a forradalom feladatait, nem tudja

meghatározni a mai helyzet által felvetett új és magasabbrendű feladatait, vagy pedig becsapja a népet, elárulja a forradalmat, amikor visszaél a „forradalom" jelszavával.

A megírás ideje: 1905 június—július. Először külön brosúra formájában jelent meg. Genf, 1905 július.

Lenin Művei, 9. kötet.

TANÍT A FORRADALOM

A politikai pártokon belül és a politikai pártok közt felmerülő nézeteltéréseket rendszerint nemcsak elvi polémiában döntik el, hanem eldönti őket magának a politikai életnek a fejlődése is. Különösen a párt taktikáját, vagyis a politikai magatartást érintő nézeteltérések szoktak gyakran azzal végződni, hogy azokat, akik helytelenül gondolkodnak, maguknak az eseményeknek menete — amely egyszerűen félretolja, tartalmuktól megfosztja, mindenki számára érdektelenné teszi a téves elgondolásokat — kényszeríti arra, hogy ténylegesen áttérjenek a harc helyes útjára. Ez persze nem jelenti azt, hogy a taktikai kérdésekben felmerülő elvi nézeteltéréseket nem kell elvileg tisztázni, hiszen csakis így tarthatjuk a pártot elméleti meggyőződése színvonalán. Nem. Ez csupán azt jelenti, hogy az új politikai események alapján lehetőleg minél gyakrabban kell *ellenőriznünk* az elfogadott taktikai határozatokat. Az ilyen ellenőrzésre mind elméleti, mind gyakorlati szempontból szükség van: elméleti szempontból azért, hogy a gyakorlatban győződjünk meg arról, helyesek-e az elfogadott határozatok, milyen korrektúrák váltak szükségessé a határozatok elfogadása után bekövetkezett politikai események folytán; — gyakorlati szempontból pedig azért, hogy megtanuljuk igazán vezérfonalnak tekinteni ezeket a határozatokat, hogy megtanuljunk olyan direktívákat látni bennük, amelyeket közvetlenül alkalmaznunk kell a gyakorlatban.

Egy forradalmi korszak a politikai fejlődés hallatlan gyorsasága és a politikai összecsapások hevessége következtében bármely más korszaknál több anyagot szolgáltat az ilyen ellenőrzéshez. Forradalmi korszakban szétpattan a régi „felépítmény", s az új mindenki szemeláttára jön létre a legkülönfélébb társadalmi erők öntevékenysége folytán, amelyek a gyakorlatban mutatják meg igazi természetüket.

Éppígy az orosz forradalom is szinte hétről hétre meglepően gazdag politikai anyagot szolgáltat ahhoz, hogy korábban kidolgozott taktikai határozatainkat ellenőrizhessük és egész gyakorlati tevékenységünk tekintetében a legfigyelemre méltóbb tanulságokat vonhassuk le. Nézzük az ogyesszai eseményeket. Az egyik felkelési kísérlet kudarccal végződött. Keserű kudarc, súlyos vereség. De mekkora szakadék választja el ezt a harcban elszenvedett kudarcot azoktól a balsikerektől, amelyek Sipov, Trubeckoj, Petrunkevics és Sztruve úréknak és a cár egész burzsoá szolgahadának kufárkodását kísérik! Engels azt mondotta egyszer, hogy a megvert hadak jól tanulnak. Ezek a találó szavak még sokkal inkább ráüllenek a forradalmi hadseregekre, amelyek utánpótlásukat az élenjáró osztályokból toborozzák. Amíg el nem söprik a régi, rothadt, rothadásával az egész népet megfertőző felépítményt, addig minden újabb vereség után a harcosok újabb seregei állnak csatasorba. Természetesen rendelkezésünkre áll még az egész emberiségnek a nemzetközi demokrácia és a nemzetközi szociáldemokrácia történetéből leszűrt, sokkal szélesebb körű kollektív tapasztalata, amelyet a forradalmi gondolat élenjáró képviselői rögzítettek le. Ezekből a tapasztalatokból merít anyagot pártunk a mindennapi propagandához és agitációhoz. De amíg a társadalom a dolgozók millióinak elnyomására és kizsákmányolására épül, addig csak kevesen tanulhatnak közvetlenül ezekből a tapasztalatokból. A tömegeknek leginkább saját tapasztalataikból kell okulniok, súlyos áldozatokkal fizetve minden leckéért. Súlyos lecke volt január 9-e, de forradalmasította egész Oroszország egész proletariátusának hangulatát. Súlyos lecke az ogyesszai felkelés, de a már

forradalmasított hangulat talaján nemcsak harcolni, hanem győzni is megtanítja most a forradalmi proletariátust. Az ogyesszai eseményekről ezt mondjuk: a forradalmi hadsereget megverték — éljen a forradalmi hadsereg!

Lapunk 7. számában már beszéltünk arról, hogy az ogyesszai felkelés új megvilágításba helyezte jelszavainkat: a forradalmi hadsereg és forradalmi kormány jelszavát.* Az előző számban a felkelés hadászati tanulságairól szóltunk (V. Sz. elvtárs cikke). Ebben a számban ismét kitérünk néhány politikai tanulságra (a Városi forradalom c. cikk). Most még nemrégiben hozott taktikai határozatainkat is felül kell vizsgálnunk abból a két szempontból, hogy elméletileg helyesek és gyakorlatilag célszerűek-e, amiről fentebb már szó volt.

A jelenlegi helyzet két legfontosabb politikai kérdése: a felkelés és a forradalmi kormány. Ezekről a kérdésekről beszéltek és vitatkoztak egymással a szociáldemokraták a legtöbbet. Ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak az OSZDMP III. kongresszusának és a párttól elszakadt rész konferenciájának legfőbb határozatai. Most ez a kérdés: milyen megvilágításba kerültek ezek a nézeteltérések az ogyesszai felkelés *után?* Bárki, aki nem sajnálja a fáradságot és elolvassa egyrészt azokat a nyilatkozatokat és cikkeket, amelyek erre a felkelésre vonatkoznak, másrészt azt a négy határozatot, amelyben a pártkongresszus, illetve az újiszkrások konferenciája a felkelés és a forradalmi kormány kérdésével foglalkozik, nyomban látni fogja, hogyan kezdtek az újiszkrások az események hatására *ténylegesen* átpártolni ellenlábasaikhoz, vagyis nem a saját határozataik, hanem a III. kongresszus határozatai értelmében cselekedni. Nincs egy hibás doktrínának jobb bírálója, mint a forradalmi események menete.

Ezeknek az eseményeknek hatására az Iszkra szerkesztősége röpiratot bocsátott ki A forradalom első győzelme címmel, melyben „az orosz polgárokhoz, munkásokhoz és parasztokhoz" fordul. E röpirat leglényegesebb része a következő:

* Lásd Lenin Művei 8. kót., 570—579. old. — *Szerk.*

„Eljött az ideje annak, hogy bátran cselekedjünk és minden erőnkkel támogassuk a katonák bátor felkelését. A bátorság most győzni fog!

Rendezzetek hát nyilvános népgyűléseket, és adjátok hírül a népnek, hogy a cárizmus katonai támasza összeomlott! Ahol csak lehet, foglaljátok el a városi intézményeket, és tegyétek őket a nép forradalmi önkormányzati szerveinek támaszaivá! Kergessétek el a cári hivatalnokokat, és tűzzetek ki általános népi választásokat a forradalmi önkormányzati szervekbe, amelyeket a cári kormány feletti végleges győzelemig és az új államrend megteremtéséig megbíztok majd a közügyek ideiglenes intézésével. Foglaljátok el az állami bank fiókjait és a fegyverraktárakat, és fegyverezzétek fel az egész népet! Teremtsetek kapcsolatot az egyes városok, a városok és falvak között, és a fegyveres polgárok siessenek mindenütt segítségére egymásnak, ahol arra szükség van! Vegyétek be a börtönöket, és szabadítsátok ki azokat a harcosokat, akiket a mi ügyünkért vetettek börtönbe — velük megerősítitek soraitokat! Kiáltsátok ki mindenütt a cári monarchia megdöntését és szabad, demokratikus köztársasággal való felváltását! Fel a harcra, polgártársak! Ütött a felszabadulás órája! Éljen a forradalom! Éljen a demokratikus köztársaság! Éljen a forradalmi hadsereg! Le az önkényuralommal!"

Előttünk tehát egy fegyveres népi felkelésre szólító határozott, nyílt és világos felhívás van. S van előttünk egy ugyancsak határozott, bár sajnos leplezett és nem következetesen kimondott felhívás ideiglenes forradalmi kormány alakítására. Lássuk először a felkelés kérdését.

Van-e elvi különbség aközött, ahogyan ezt a kérdést a III. kongresszus és ahogyan a konferencia megoldotta? Kétségkívül van. Erről már beszéltünk a Proletarij 6. számában (A harmadik lépés hátra),* és most még az Oszvobozsgyenyije tanulságos tanúbizonyságára is hivatkozunk. 72. számában azt olvassuk, hogy a „többség" az „elvont forradalmiság", a felforgató törekvések hibájába esik, „arra törekszik, hogy bármilyen eszközzel is felkelésre bírja a néptömeget és azonnal megragadja nevében a hatalmat".

* Lásd Lenin Művei 8. köt., 554—594. old. — *Szerk.*

„A kisebbség éppen ellenkezőleg, szilárdan kitart a marxizmus dogmája mellett, s egyúttal megőrzi a marxista világnézet realista elemeit is." Igen értékes a liberálisoknak ez az okoskodása, akik kijárták a marxizmus előkészítő iskoláját, és megismerkedtek a bernsteinizmussal. A liberális burzsoák mindig szemrehányást tettek a szociáldemokrácia forradalmi szárnyának „elvont forradalmisága és felforgató törekvései" miatt, és mindig dicsérték az opportunista szárnyat, amiért „reálisan" veti fel a kérdést. Maga az Iszkra is kénytelen volt beismerni (lásd a 73. számában olvasható megjegyzést abból az alkalomból, hogy Sztruve úr helyeselte Akimov elvtárs brosúrájának „realizmusát"), hogy az oszvobozsgyenyisták ajkán a „realista" „*opportunistát*" jelent. Az oszvobozsgyenyista urak nem ismernek másféle realizmust, mint a hasoncsúszást; teljesen idegenül állnak az élenjáró osztály harci feladatait hagsúlyozó és a létezőben a pusztulás elemeit feltáró marxista realizmus forradalmi dialektikájával szemben. Ezért a szociáldemokrácia két irányzatának az a jellemzése, amely az Oszvobozsgyenyijé-től származik, újra csak megerősíti azt az irodalmunkban már bebizonyított tényt, hogy a „többség" az orosz szociáldemokrácia forradalmi, a „kisebbség" pedig opportunista szárnya.

Az Oszvobozsgyenyije határozottan elismeri, hogy a kongresszussal összehasonlítva „a kisebbség konferenciája egészen másképp látja a fegyveres felkelés kérdését". És valóban, a konferencia határozata először is önmagát üti agyon, amikor hol tagadja a tervszerű felkelés lehetőségét (1. pont), hol pedig elismeri (d. pont), másodszor pedig csupán arra szorítkozik, hogy felsorolja „a felkelés előkészítésének" *általános* feltételeit, úgymint: a) az agitáció kiterjesztése, b) a tömegmozgalommal való kapcsolat megerősítése, c) a forradalmi tudat fejlesztése, d) a különböző vidékek közti kapcsolat megteremtése, e) nem proletár csoportok mozgósítása a proletariátus támogatására. A kongresszus határozata viszont pozitív jelszavakat tűz ki, elismeri, hogy a mozgalom *már* a felkelés szükségességéhez *vezetett*, s felhívást tartalmaz a proletariátusnak a közvetlen harcra való meg-

szervezésére, a legerélyesebb lépések megtételére a proletariátus felfegyverzése érdekében, a propaganda és az agitáció során „nemcsak a felkelés politikai jelentőségének" (a konferencia határozata lényegében erre szorítkozik), hanem gyakorlati szervezeti oldalának megvilágítására.

Hogy jobban megvilágítsuk, mi a különbség a kérdés kétféle megoldása között, emlékeztetünk a munkás-tömegmozgalom keletkezése óta a felkelés kérdéséről vallott szociáldemokrata nézetek fejlődésére. Első fok. 1897. Lenin Az orosz szociáldemokraták feladatai című művében azt mondja, hogy „most dönteni el azt a kérdést, milyen eszközhöz folyamodik majd a szociáldemokrácia az önkényuralom közvetlen megdöntése céljából, a felkelést választja-e, vagy a széleskörű politikai sztrájkot, vagy a támadásnak valamilyen más módszerét, ugyanolyan volna, mintha a tábornokok haditanácsot tartanának, még mielőtt egybegyűjtötték volna a hadsereget" (18. old.).* Itt, mint látjuk, szó sincs a felkelés előkészítéséről, csupán a hadsereg egybegyűjtéséről, vagyis általában a propagandáról, agitációról, szervezésről.

Második fok. 1902. Lenin Mi a teendő? című művében ezt olvassuk:

„...Képzeljük el a nép felkelését. Manapság (1902 február) valószínűleg mindenki egyetért azzal, hogy gondolnunk és készülnünk kell rá. De *hogyan* készüljünk fel? Hiszen a Központi Bizottság nem küldhet mindenhova megbízottakat, hogy készítsék elő a felkelést! Még ha volna is Központi Bizottságunk, a mai orosz viszonyok között semmire sem menne ilyen küldetésekkel. Viszont a megbízottak hálózatának, amely önmagától alakul ki a központi lap megszervezése és terjesztése közben, nem kellene »ülnie és várnia« a felkelés jelszavát, hanem olyan állandó ügyön munkálkodnék, amely felkelés esetén a legnagyobb valószínűséggel biztosítaná számára a sikert. Ez az a munka, amely megszilárdítaná a munkástömegek legszélesebb rétegeivel és az összes elégedetlen — az önkényuralommal elégedetlen — rétegekkel való

* Lásd a 13. oldalon. — *Szerk.*

kapcsolatot, ami oly fontos a felkelés szempontjából. E munka folyamán fejlődne ki az a képesség, hogy helyesen ítéljék meg az általános politikai helyzetet, és következésképpen az a képesség is, hogy megválasszák a megfelelő időpontot a felkelésre. E munka tanítaná meg az *összes* helyi szervezeteket arra, hogy egyidejűleg reagáljanak ugyanazokra a politikai kérdésekre, esetekre és eseményekre, amelyek egész Oroszországot nyugtalanítják, s hogy a lehető legerélyesebben, a lehető legegyöntetűbben és legcélszerűbben válaszoljanak ezekre az »eseményekre« — hiszen lényegében a felkelés sem egyéb, mint az egész nép legerélyesebb, legegyöntetűbb és legcélszerűbb »válasza« a kormánynak. Végül éppen ez a munka tanítaná meg az összes forradalmi szervezeteket Oroszország minden pontján arra, hogy a legállandóbb és egyszersmind a legkonspiratívabb kapcsolatot tartsák fenn egymással, amely létrehozza a párt *tényleges* egységét, mert ilyen kapcsolatok nélkül semmiképp sem lehet kollektíven megtárgyalni a felkelés tervét és megtenni a felkelés előestéjén azokat az elengedhetetlen előkészítő intézkedéseket, amelyeket a legszigorúbb titokban kell tartani" (136—137. old.).*

Milyen tételeket állít fel ez a gondolatmenet a felkelés kérdésével kapcsolatban? 1. Ostobaság a felkelés olyan értelmű „előkészítésének" eszméje, hogy külön megbízottakat nevezzenek ki, akik ölbetett kézzel „ülnének és várnák" a jelszót. 2. Szükség van az állandó munkát végző embereknek és szervezeteknek a *közös munka során* kialakuló kapcsolatára. 3. Ennek a munkának az alapján meg kell erősíteni a proletár (a munkások) és a nem proletár (az összes elégedetlenek) rétegek kapcsolatát. 4. Közös munkával ki kell fejleszteni azt a képességet, hogy helyesen ítéljük meg a politikai helyzetet és célszerűbben „reagáljunk" a politikai eseményekre. 5. Ténylegesen egyesíteni kell az összes helyi forradalmi szervezeteket.

Látjuk tehát, hogy itt már világosan kitűzték *a felkelés előkészítésének* jelszavát, de még nem hangzott el a közvetlen

* Lásd a 41—42. oldalon. — *Szerk.*

felhívás a felkelésre, még nem mondották ki, hogy a mozgalom a felkelés szükségességéhez „vezetett már", hogy azonnal fel kell fegyverkezni, harci csoportokba kell szervezkedni stb. Itt azt látjuk, hogy a felkelés előkészítésének pontosan ugyanazokat a feltételeit elemezik, amelyeket *csaknem betűről betűre elismétel* a konferencia határozata (1905-ben!!).

Harmadik fok. 1905. A Vperjod című lap, majd a III. kongresszus határozata tovább megy egy lépéssel: a felkelés általános politikai előkészítésén *kívül közvetlenül* kitűzi azt *a jelszót*, hogy nyomban szervezkedjünk és fegyverkezzünk a felkelésre, állítsunk fel különleges (harci) csoportokat, mert a mozgalom „már a fegyveres felkelés szükségességéhez vezetett" (a kongresszus határozatának 2. pontja).

Ebből a kis történelmi visszapillantásból három kétségtelen következtetés adódik: 1. Nyilvánvaló hazugság a liberális burzsoáknak, az oszvobozsgyenyistáknak az az állítása, hogy mi az „*elvont* forradalmiság, a felforgató törekvések" hibájába esünk. Mi ezt a kérdést sohasem „elvontan", hanem mindig *konkrét talajon* vetjük és vetettük fel, s különbözőképpen oldottuk meg 1897-ben, 1902-ben és 1905-ben. A felforgatás vádja a liberális burzsoá urak opportunista frázisa, akik arra készülnek, hogy eladják a forradalom érdekeit, s elárulják a forradalmat az önkényuralom elleni elszánt harc korszakában. 2. Az újiszkrások konferenciája megrekedt a felkelés kérdésének második fejlődési fokán. 1905-ben is csupán azt ismételte el, ami csak 1902-ben volt elég. Vagy három évvel *elmaradt* a forradalmi fejlődéstől. 3. Az élet tanulságainak, nevezetesen az ogyesszai felkelés tanulságainak hatására az újiszkrások ténylegesen felismerték, hogy nem saját határozatuknak, hanem a kongresszus határozatának útmutatásai szerint kell cselekedni, vagyis elismerték, hogy a felkelés halaszthatatlan feladattá vált, hogy feltétlenül szükség van a felkelés és a fegyverkezés közvetlen megszervezésére irányuló nyílt és azonnali felhívásokra.

A forradalom nyomban félretolta az elmaradott szociáldemokrata doktrinát. Még egy akadály eltűnt arról az útról, mely az újiszkrásokkal a közös munka alapján megvalósí-

tandó gyakorlati egyesüléshez vezet, ami természetesen nem jelenti még az elvi nézeteltérések teljes kiküszöbölését. Nem elégedhetünk meg azzal, hogy taktikai jelszavaink az események mögött cammognak, hogy akkor alkalmazkodjunk az eseményekhez, amikor már lezajlottak. Arra kell törekednünk, hogy ezek a jelszavak előre vigyenek bennünket, megvilágítsák az előttünk álló utat, a közvetlen pillanatnyi feladatoknál magasabb nézőpontra emeljenek bennünket. Ha a proletariátus pártja következetes és szilárd harcot akar folytatni, nem határozhatja meg taktikáját esetről esetre. Taktikai határozataiban a marxizmus iránti elvi hűséget párosítania kell a forradalmi osztály élenjáró feladatainak helyes számbavételével.

Proletarij 9. sz.
1905. július 26. (13.)

Lenin Művei, 9. kötet.

A PROLETARIJ[54] SZERKESZTŐSÉGÉNEK VÁLASZA „MUNKÁS" ELVTÁRS KÉRDÉSEIRE[55]

A szerkesztőségtől. Válaszolunk az elvtárs kérdéseire: 1. igen, vezetni is, igazgatni is kell az össznépi alkotmányozó gyűlés összehívásáig; 2. olyan körülmények között, amikor ez a részvétel biztosítja „a mindennemű ellenforradalmi kísérlet elleni könyörtelen harcnak és a munkásosztály önálló érdekei megvédelmezésének" lehetőségét (a III. kongresszus határozatából); 3. a III. kongresszusnak a felkelésről szóló határozata világosan megmondja, hogy „a propaganda és az agitáció útján a küszöbönálló fegyveres felkelésnek *nemcsak* politikai jelentőségét kell megértetnünk a proletariátussal, *hanem* gyakorlati szervezési oldalát *is*". Ez azt jelenti, hogy fejlesztenünk kell a tömegek öntudatát, meg kell velük értetnünk a felkelés politikai jelentőségét. Ez azonban kevés. Ezenkívül fegyveres harcra kell őket szólítani, nyomban meg kell kezdenünk a fegyverkezést és a forradalmi hadsereg osztagaivá való szerveződést. Továbbá: meg kell mondanunk e levél írójának, hogy N. Lenin A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban címmel egy egész brosúrát szentelt annak, hogy megmagyarázza a kongresszusnak és a konferenciának az ideiglenes forradalmi kormányról hozott határozatait. Végül, ami a szakadást illeti, meg kell állapítanunk, hogy teljesen jogos a levél írójának felháborodása. Azt tanácsoljuk neki, törekedjék arra, hogy mindenki elismerje a pártszervezet egységes szabályait, erre törekedjék

s ne zavartassa magát attól, hogy holmi intellektuelek hol felülről, hol alulról fenyegető ökölről kiabálnak — erre törekedjék, de ne titokban, ne intrikálással, ne új csoportokat vagy új pártot alakítva, hanem nyíltan, őszintén, az OSZDMP valamelyik szervezetének keretein belül.

Proletarij 13. sz.
1905. augusztus 22. (9.)

Lenin Művei, 9. kötet.

A MONARCHISTA BURZSOÁZIA USZÁLYÁBAN VAGY A FORRADALMI PROLETARIÁTUS ÉS PARASZTSÁG ÉLÉN?

(Részlet)

És ezzel a forradalmi önkormányzat megszervezésének jelszavához is eljutottunk. Vegyük figyelmesebben szemügyre ezt a jelszót.

Először is, merőben elméleti szempontból nem helyes a forradalmi önkormányzat jelszavának előtérbe tolása a népszuverenitás jelszava helyett. Az első a kormányzásra vonatkozik, a másik az állam rendjére. Az első ezért összeegyeztethető a „kiegyezés" áruló burzsoá elméletével (önmagát kormányzó nép cárral az élén, aki „nem kormányoz, hanem uralkodik"), a második feltétlenül összeegyeztethetetlen vele. Az elsőt elfogadhatják az oszvobozsgyenyisták, a másodikat nem.

Másodszor, a forradalmi önkormányzat megszervezésének azonosítása az egész nép felkelésének megszervezésével teljesen értelmetlen dolog. A felkelés polgárháború, a háborúhoz pedig hadsereg kell. Az önkormányzat viszont önmagában nem igényel hadsereget. Vannak olyan országok, ahol van önkormányzat, de nincs hadsereg. S a forradalmi önkormányzathoz sem kell forradalmi hadsereg ott, ahol a forradalom úgy megy végbe, mint Norvégiában: a királynak „felmondtak", és megkérdezték a nép véleményét. De ha a nép a despotizmus igájában van, amely hadseregre támaszkodik és polgárháborút kezd, akkor a forradalmi önkormányzat azonosítása a forradalmi hadsereggel, az első előtérbe helyezése s a második elhallgatása — valóban hallatlan aljasság, amely vagy

a forradalom elárulását, vagy a legnagyobb ostobaságot fejezi ki.

Harmadszor, a történelem is megerősíti azt az egyébként magától értetődő igazságot, hogy csak a felkelés teljes és határozott győzelme biztosítja teljesen a valódi önkormányzat megszervezésének lehetőségét. Vajon győzhetett volna Franciaországban 1789 júliusában a municipális forradalom, ha a felkelő, felfegyverzett Párizs nem győzi le július 14-én a királyi csapatokat, ha nem veszi be a Bastille-t, nem töri meg a kezdet kezdetén az önkényuralom ellenállását? Vagy talán Montpellier városa példájára hivatkoznak most az újiszkrások, ahol békésen ment végbe a municipális forradalom, a forradalmi önkormányzat megszervezése, ahol még köszönetet is szavaztak a királyi biztosnak, amiért olyan előzékenyen közreműködött tulajdon kiebrudalásában? Csak nem várja tőlünk az új Iszkra azt, hogy a duma-választások előtti agitációs hadjáratunk során köszönetet fogunk mondani a kormányzóknak, mert önként távoztak az orosz Bastille-ok *bevétele előtt?* Hát nem jellemző, hogy Franciaországban 1789-ben a municipális forradalommal egy időben kezdődött *a reakciósok emigrálása*, nálunk meg akkor adják ki a forradalmi önkormányzat jelszavát a felkelés jelszava *helyett*, amikor még a *forradalmárok* vannak *emigrációban?* Amikor egy magas állású orosz hivatalnoktól megkérdezték, miért nem adtak amnesztiát augusztus 6-án, így felelt: „Ugyan minek engednénk szabadon 10 000 embert, akiknek letartóztatása nem csekély munkánkba került, s akik nyomban elszánt harcot indítanának ellenünk?" Ez a magas állású hivatalnok okosan gondolkodott, azok viszont, akik „forradalmi önkormányzatról" beszélnek még mielőtt ez a 10 000 ember kiszabadult volna, nem gondolkodnak okosan.

Negyedszer, a mai orosz viszonyok szemléltetően mutatják, hogy a „forradalmi önkormányzat" jelszava nem elég, és hogy a felkelés közvetlen és pontosan megfogalmazott jelszavára van szükség. Emlékezzenek vissza, mi volt Szmolenszkben augusztus 2-án (a régi időszámítás szerint). A városi duma törvénytelenségnek minősítette a kozákok beszállásо-

lását, nem adott több pénzt nekik, a lakosság megvédésére polgárőrséget szervezett, felhívást intézett a katonákhoz, hogy ne erőszakoskodjanak a polgári lakossággal. Szeretnénk tudni, vajon elégségesnek tartják-e ezt a mi derék újiszkrásaink? Nem arra van-e szükség, hogy ezt a polgárőrséget *forradalmi hadseregnek*, nem csupán védelmi, hanem támadó szervnek is tekintsük? — s nem csupán a szmolenszki kozákszázad, hanem általában az önkényuralmi kormány ellen támadó szervnek? Nem kellene-e propagálni a forradalmi hadsereg deklarálásának és feladatainak ezt az eszméjét? Biztosítottnak tekinthető-e Szmolenszk városának valóban *népi* önkormányzata, amíg a forradalmi hadsereg nem aratott döntő győzelmet a cári hadsereg felett?

Ötödször, a tények megcáfolhatatlanul bizonyítják, hogy a forradalmi önkormányzat jelszava, ha a felkelés jelszava helyett vagy a felkelés jelszava értelmében (?) használják, nemcsak „elfogadható" az oszvobozsgyenyisták szempontjából, hanem azt már el is fogadták. Vegyék elő az Oszvobozsgyenyije 74. számát. Látni fogják, hogy határozottan elítélik benne „a fegyveres felkelés esztelen és bűnös hirdetését", s ugyanakkor védelmükbe veszik a polgárőrségeket és a helyi önkormányzati szerveknek, a jövendő ideiglenes kormány elemeinek megszervezését (vö. a Proletarij 12. számával).

Bármely oldaláról nyúlunk is a kérdéshez — mindig csak az derül ki, hogy az új Iszkra új jelszava oszvobozsgyenyista jelszó. Azok a szociáldemokraták, akik elhomályosítják vagy félretolják a fegyveres felkelés, a forradalmi hadsereg és az ideiglenes kormány jelszavát és a forradalmi önkormányzat megszervezésének jelszavát helyezik előtérbe, a monarchista burzsoázia uszályában kullognak ahelyett, hogy a forradalmi proletariátus és a parasztság élén járnának.

Szemrehányásokkal illetnek bennünket, amiért makacsul mindig ugyanazokat a jelszavakat „fújjuk". Mi ezt a szemrehányást bóknak tekintjük. Éppen az a mi feladatunk, hogy a szociáldemokrata program általános igazságai mellett fáradhatatlanul hangoztassuk az aktuális politikai jelszavakat.

Elértük, hogy igen széles körben elterjedt a liberálisok előtt gyűlöletes „általános-titkos" (általános, közvetlen, egyenlő és titkos szavazás). Megismertettük a munkástömegeket a politikai szabadságjogok „hatos jelszavával" (szólás-, lelkiismereti, sajtó-, gyülekezési, egyesülési és sztrájkszabadság). Most millió és milliárd alkalommal kell elismételnünk a legközelebbi forradalmi feladatok „hármas jelszavát" (fegyveres felkelés, forradalmi hadsereg, ideiglenes forradalmi kormány). Napról napra, sőt óráról órára spontán módon nőnek a népi erők e feladatok végrehajtására. Szaporodnak a felkelési kísérletek, erősödik a felkelés szervezete, folyik a fegyverkezés. A darócba, zubbonyba, mundérba öltözött munkások és parasztok soraiból névtelen hősök emelkednek ki, akik elválaszthatatlanul összeforrtak a tömeggel, s akiket egyre jobban áthat a nép felszabadításának nemes fanatizmusa. A mi dolgunk — gondoskodni arról, hogy ezek a vékony erecskék hatalmas áradattá egyesüljenek, hogy az elemi erejű mozgalmat legközelebbi feladataink tudatos, nyílt, világos és pontosan megfogalmazott forradalmi programjának fénye ragyogja be, megtízszerezve a mozgalom erejét.

Összegezzük az elmondottakat. Az állami dumával szemben követendő taktikánkat a következő öt pontban foglalhatjuk össze: 1. fokozott agitációt kell folytatni az állami dumáról szóló törvénnyel és a duma-választásokkal kapcsolatban, gyűléseket kell rendezni, ki kell használni a választási agitációt, a tüntetéseket stb.; 2. ennek az egész agitációs kampánynak a következő jelszavakra kell irányulnia: fegyveres felkelés, forradalmi hadsereg, ideiglenes forradalmi kormány; terjeszteni kell ennek az ideiglenes kormánynak a programját; 3. a forradalmi demokrácia, de csakis a forradalmi demokrácia összes elemét — vagyis csak azokat, akik valóban elfogadják a fent említett jelszavakat — be kell vonni ebbe az agitációba és a fegyveres harcba; 4. népszerűsíteni kell a bojkott eszméjét, amely a burzsoá demokrácia balszárnya körében merült fel — azzal a céllal, hogy ez aktív bojkott legyen a fentebb vázolt legszélesebb körű agitáció értelmében. Meg kell nyerni a burzsoá demokrácia baloldali képviselőit

a forradalmi demokratikus program és az olyan tevékenység számára, amely közelebb hozza őket a kispolgársághoz és a parasztsághoz; 5. könyörtelenül le kell leplezni és meg kell bélyegezni a munkások és parasztok nagy tömegei előtt a „kiegyezés" burzsoá elméletét és a burzsoá „kiegyezőket"; nyilvánosságra kell hozni és ismertetni kell minden áruló és bizonytalan lépésüket mind a duma összehívása előtt, mind magában a dumában; óvni kell a munkásosztályt a forradalomnak ezektől a burzsoá árulóitól.

Proletarij 15. sz.
1905. szeptember 5. (augusztus 23.)

A KÜLSŐ BEHATÁS NÉLKÜLI SZÜLETÉS ELMÉLETE

(Részlet)

Ami a liberális-monarchista burzsoáziát illeti, *egészen természetes*, hogy *homályban hagyja* az alkotmányozó gyűlés összehívása *módjának* kérdését. A forradalmi proletariátus képviselői részéről azonban ez teljesen megengedhetetlen. Az előbbihez nagyon jól illik a külső behatás nélküli születés elmélete. Az utóbbiakat csak szégyenbe hozhatja az öntudatos munkások előtt.

A Bund[56] utolsó érve: „A fegyveres felkelés szükséges, készülni, készülni és készülni kell rá. De egyelőre nincs annyi erőnk, hogy kirobbantsuk, ezért (!!) nincs értelme összekapcsolni a dumával." Válaszunk: 1. Aki elismeri a felkelés és a felkelésre való készülődés szükséges voltát, s ugyanakkor megvetően fintorog a „fegyveres csoportok" kérdésén („amely — mint a Bund írja — a vperjodisták fegyvertárából származik"), az önmagát üti agyon, az bebizonyítja, hogy meggondolatlanul irkafirkál. 2. Az ideiglenes forradalmi kormány a felkelés szerve. Ezt a tételt, amely világosan kifejezésre jut a III. kongresszus határozatában, lényegében az újiszkrás konferencia is elfogadta, bár — szerintünk — kevésbé sikerülten fejezte ki (ideiglenes forradalmi kormány, „amely a győzedelmes népi felkelésből születik meg": a logika és a történelmi tapasztalat egyaránt azt mutatja, hogy ideiglenes forradalmi kormány egyáltalán nem győztes vagy nem egészen győztes felkelés szerveként is működhet; emellett az ideiglenes

forradalmi kormány nemcsak „születik" a felkelésből, hanem vezeti is a felkelést). A bundisták nem próbálják vitatni ezt a tételt, hiszen nem is lehet vitatni. Aki elismeri a felkelés és a felkelésre való készülődés szükséges voltát, s ugyanakkor az ideiglenes kormány „fogas kérdése" körüli viták megszüntetését követeli, az anélkül ír, hogy gondolkodnék. 3. Az a frázis, hogy alkotmányozó gyűlést kell alakítani „mindenféle kormány, tehát az ideiglenes kormány közreműködése nélkül is", *anarchista* frázis. Ugyanazon a színvonalon van, mint az iszkrásoknak az a híres-nevezetes frázisa, hogy „bemocskoljuk" ajkunkat az „éljen" és a „kormány" szavak összekapcsolásával. Az tűnik ki belőle, hogy szerzői nem értik, hogy a forradalmi hatalom a politikai forradalom végrehajtásának legnagyszerűbb, legmagasabbrendű „*eszköze*". Az az olcsó „liberalizmus", amellyel az Iszkra nyomán a Bund itt hivalkodik (egyáltalán nem kell kormány — úgymond —, még ideiglenes kormány sem!), éppen anarchista liberalizmus. Az alkotmányozó gyűlés megalakítása a felkelés *közreműködése nélkül* olyan gondolat, amely csak üresfejű burzsoákhoz méltó, amint ezt a bundista elvtársak is látják. Márpedig az ideiglenes forradalmi kormány *közreműködése nélkül* a felkelés nem válhat sem össznépivé, sem győzedelmessé. Léptennyomon sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a bundisták sehogy sem tudnak a problémával megbirkózni. 4. Ha készülni kell a felkelésre, ebbe a felkészülésbe szükségképpen beletartozik a fegyveres népi felkelés, forradalmi hadsereg, ideiglenes forradalmi kormány jelszavak terjesztése és magyarázata is. Magunknak is tanulmányoznunk kell az új harci módszereket, e módszerek alkalmazásának feltételeit, formáit, veszélyeit, gyakorlati végrehajtásukat, és a tömeget fel kell világosítanunk róluk. 5. Az a tétel, hogy „egyelőre nem tudjuk a felkelést kirobbantani", helytelen. A „Potyomkin"-eset inkább azt mutatta, hogy *az előkészített felkelés idő előtti kirobbanásait nem tudjuk visszatartani.* A „Potyomkin" matrózai kevésbé voltak felkészülve, mint más hajók matrózai, s a felkelés nem lett olyan teljes, mint amilyen lehetett volna. Mi következik ebből? Az, hogy a felkelés előkészítésének

feladatához az is hozzátartozik, hogy visszatartsuk a készülő vagy majdnem előkészített felkelés idő előtti kirobbanásait. Az, hogy a spontán módon növekvő felkelés *megelőzi* öntudatos és tervszerű előkészítő munkánkat. Még most sem tudjuk visszatartani a felkelésnek szétforgácsolt, össze nem fogott, hol itt, hol ott tapasztalható ösztönös kirobbanásait. Annál is inkább kötelességünk, hogy *siessünk* a sikeres felkelés összes politikai feladatainak és politikai feltételeinek terjesztésével és megmagyarázásával. Annál is inkább ostobák tehát az olyan javaslatok, hogy ne vitázzunk többet az ideiglenes kormány „fogas kérdésén". 6. Helyes-e az a gondolat, hogy „nincs értelme összekapcsolni a felkelést a dumával"? Nem, nem helyes. Előre meghatározni a felkelés időpontját ostobaság, különösen nekünk innen, külföldről. „Összekapcsolásról" ebben az értelemben szó sincs, amint már többször rámutatott erre a Proletarij. De a *felkelésért folyó agitációt, a felkelés hirdetését* feltétlenül „össze kell kapcsolni" minden fontos és a népet foglalkoztató politikai eseménnyel. Most éppen arról folyik a vita, melyik agitációs jelszó álljon agitációs „duma"-kampányunk középpontjában. Ilyen esemény-e a duma? Igen, kétségtelenül. Megkérdezik-e majd tőlünk a munkások és a parasztok: mi volna a legjobb válasz a dumára? Feltétlenül meg fogják kérdezni, és máris kérdik. Hogyan válaszoljunk ezekre a kérdésekre? Nem úgy, hogy a külső behatás nélküli születésre hivatkozunk (ezen csak nevetnének), hanem a *felkelés* körülményeinek, formáinak, előfeltételeinek, feladatainak és szerveinek *megmagyarázásával*. Minél többet érünk el ezekkel a magyarázatokkal, annál nagyobb lesz a valószínűsége annak, hogy a felkelés elkerülhetetlen kirobbanásai könnyebben és hamarabb fejlődhetnek sikeres, győzedelmes felkeléssé.

VÉDELEMBŐL TÁMADÁSBA

A Temps című tekintélyes konzervatív újság különtudósítója ezt táviratozta lapjának szeptember 21-én (8-án) Péterváról:

„Tegnapelőtt éjjel egy 70 főnyi csoport megtámadta a rigai központi börtönt; a támadók elvágták a telefonvezetéket és kötélhágcsók segítségével bemásztak a börtönudvarra, ahol heves közelharc után megöltek két börtönőrt, hármat pedig súlyosan megsebesítettek. A tüntetők azután kiszabadítottak két politikai foglyot, akiket hadbíróság elé állítottak és akik a halálos ítéletet várták. A tüntetők üldözése során — akiknek kettő kivételével sikerült elrejtőzniök, ezt a kettőt letartóztatták — egy rendőrügynököt megöltek és több rendőrt megsebesítettek."

Mégis van tehát haladás! Egyre nagyobb méretekben folyik a fegyverkezés a hihetetlen, leírhatatlan nehézségek ellenére. Az egyéni terror — az értelmiségi gyengeségnek ez a szülötte — lassan már a múlt emléke lesz. Ahelyett, hogy tíz- és tízezer rubelt és temérdek forradalmi erőt pazarolnának holmi Szergej megölésére (aki alighanem jobban forradalmasította Moszkvát, mint sok forradalmár), „a nép nevében" elkövetett gyilkosságra — ehelyett hadicselekmények kezdődnek *a néppel együtt*. Most vagyunk tanúi annak, hogy a fegyveres harc úttörői nemcsak szóban, hanem a valóságban is eggyéolvadnak a tömeggel, élére állnak a proletariátus harci csoportjainak és osztagainak, a polgárháború tüzében *tucat-*

jával nevelik *a népvezéreket*, akik holnap, a munkásfelkelés napján tapasztalataikkal és hősi bátorságukkal a munkások ezreinek és tízezreinek tudnak majd segíteni.

Üdvözlet a rigai forradalmi osztag hőseinek! Sikerük szolgáljon bátorításul és példaképül egész Oroszország szociáldemokrata munkásai számára. Éljenek a forradalmi néphadsereg élharcosai!

Lám, tisztán katonai szempontból is mekkora siker koronázta a rigaiak vállalkozását! Az ellenség három emberét megölték és valószínűleg 5—10 emberét megsebesítették. A mi veszteségünk: mindössze két ember, akik valószínűleg megsebesültek s ezért ejtette őket fogságba az ellenség. Hadizsákmányunk: két forradalmi vezető, akiket kiszabadítottunk a fogságból. Hiszen ez ragyogó győzelem!! Igazi győzelem ez, hiszen állig felfegyverzett ellenséggel kellett megküzdeni. Ez már nem holmi gyűlölt személy elleni összeesküvés, nem bosszú sugallta akció, nem a kétségbeesés kitörése, nem egyszerű „megfélemlítés" — nem, ez a forradalmi hadsereg osztagainak első átgondolt, előkészített, az erőviszonyokkal számoló akciója. Ilyen 25—75 főből álló osztagokat tucatjával lehet szervezni minden nagyobb városban, és sokhelyütt a nagyvárosok külvárosaiban is. A munkások százszámra lépnek majd be ezekbe az osztagokba, csupán haladéktalanul hozzá kell látni ennek az eszmének széleskörű propagálásához, ezeknek az osztagoknak a megalakításához, mindenféle fegyverekkel való ellátásukhoz, késektől és revolverektől kezdve a bombákig, s hozzá kell látni ezeknek az osztagoknak katonai kiképzéséhez és katonai neveléséhez.

Szerencsére elmúlt az az idő, amikor forradalmi nép híján egyes forradalmi terroristák „csinálták" a forradalmat. A bomba ma már nem egyes „bombamerénylők" fegyvere. A bomba *a nép fegyverzetének elmaradhatatlan tartozékává* válik. A haditechnika változásával változnak és meg is kell hogy változzanak az utcai harc módszerei és eszközei is. Most mindnyájan a barikádok építését és védelmük művészetét tanuljuk (és ezt jól tesszük). De e hasznos régi dolog mellett nem szabad megfeledkeznünk a haditechnika legújabb

vívmányairól sem. A robbanószerek használatának fejlődése számos újítást eredményezett a tüzérségben. A japánok részint azért is bizonyultak erősebbeknek az oroszoknál, mert sokkalta jobban tudtak bánni a robbanószerekkel. A legutóbbi háborúnak egyik igen jellemző sajátossága a nagyhatású robbanóanyagok széleskörű használata. S a japánok, a haditudománynak manapság világszerte elismert mesterei, rátértek a *kézibomba* használatára is, amelyet nagy sikerrel alkalmaztak Port-Artur ellen. Tanuljunk hát a japánoktól! Ne csüggedjünk amiatt, hogy a tömeges fegyverszerzésre irányuló kísérletek súlyos balsikerekkel jártak. Semmiféle balsiker nem törheti meg az olyan emberek energiáját, akik érzik és a valóságban is látják azt a szoros kapcsolatot, amely a forradalmi osztályhoz fűzi őket, akik tudatában vannak annak, hogy legközelebbi harci céljaik érdekében most valóban az egész nép felkelt. Bombákat mindenütt lehet készíteni. Sokkal nagyobb arányokban folyik ma a bombagyártás Oroszországban, mint bármelyikünk is sejtené (s a szociáldemokrata szervezet minden egyes tagja valószínűleg nem egy ilyen műhely berendezéséről tud). Sokkal nagyobb arányokban folyik a bombagyártás, mint ahogy a rendőrség tudja (s a rendőrség valószínűleg többről tud, mint az egyes szervezetekben dolgozó forradalmárok). Semmiféle erő nem állhat ellen a forradalmi hadsereg bombákkal felfegyverzett osztagainak, amelyek valamelyik éjjel egyszerre több olyan támadást hajtanak majd végre, mint a rigai, amelynek nyomán — s ez az utolsó és legfőbb feltétel — a munkások százezrei kelnek majd fel, akik nem feledték el a „békés" január kilencedikét és szenvedélyesen vágynak a *fegyveres* január kilencedikére.

Nyilvánvalóan ebben az irányban fejlődnek Oroszországban az események. Gondoljanak csak a legális lapoknak a békés hajóutasok kosaraiban talált bombákról beszámoló közleményeire. Olvassák csak el a legutolsó két hónapban a rendőrök és katonák ellen *százával* intézett támadásokról, a tett színhelyén *tucatjával* meggyilkoltakról és súlyos sebesültekről megjelent híreket. Még a fegyveres felkelés „esz-

telen" és „bűnös" hirdetését elítélő áruló burzsoá „Oszvobozsgyenyije" tudósítói is bevallják, hogy soha tragikus események nem voltak még olyan közel, mint most.

Munkára hát, elvtársak! Legyen mindenki őrhelyén. Gondoljon minden munkáskör arra, hogy az események, ha nem ma, hát holnap megkövetelhetik, hogy vezetőszerepet vállaljon a végső és döntő ütközetben.

Proletarij 18. sz.
1905. szeptember 26. (13.)

Lenin Művei, 9. kötet.

VÉRES NAPOK MOSZKVÁBAN[57]

Genf, 1905. október 10. (IX/27.)

A munkásfelkelés újabb fellángolása — a moszkvai tömegsztrájk és utcai harc. Január 9-én csapott le a fővárosban a proletariátus forradalmi megmozdulásának első villáma. A dörgéstől egész Oroszország felett zengett az ég, s nyomában példátlan rövid idő alatt több mint egymillió proletár kelt gigászi küzdelemre. Pétervár után a határvidékek következtek, ahol a nemzeti elnyomás még fokozta az amúgy is elviselhetetlen politikai elnyomást. Riga, Lengyelország, Ogyessza, a Kaukázus sorra tűzfészkévé vált a felkelésnek, amely hónapról hónapra, hétről hétre nőtt szélességben és mélységben. A láng most átcsapott Oroszország középső részére, az „igazi orosz" területek szívébe, pedig ezeknek a területeknek állhatatossága igen sokáig a meghatottság könnyeit csalta a reakciósok szemébe. Oroszország központi területeinek e viszonylagos állhatatossága, vagyis elmaradottsága számos körülménnyel magyarázható: a kevésbé fejlett nagyipari formákkal, jóllehet itt a nagyipar hatalmas munkástömegeket ölelt fel, de kevésbé szakította el a földhöz fűződő kapcsolatokat és nem koncentrálta annyira a proletárokat szellemi központokban; — azzal, hogy a külföldtől is messzebb esik: — nemzeti viszályok nincsenek. A munkásmozgalom, amely még 1885—86-ban oly hatalmas erővel indult fejlődésnek ezen a vidéken, mintha hosszú időre elakadt volna,

s a szociáldemokraták erőfeszítései százszor és ezerszer is megtörtek a különösen nehéz helyi munkakörülményeken.

De végre a központi terület is megmozdult. Az ivanovo-voznyeszenszki sztrájk[58] a munkások váratlanul nagyfokú politikai érettségéről tett tanúbizonyságot. Ez után a sztrájk után már szüntelenül fokozódott és mind messzebb terjedt az erjedés az egész központi iparvidéken. Most ez az erjedés kezd napvilágra törni s felkelésbe csap át. A fellángolást kétségkívül még fokozta a forradalmi moszkvai egyetemi ifjúság, amely épp az imént hozott a pétervárival teljesen azonos határozatot, amelyben megbélyegzi az állami dumát, harcba hív a köztársaságért, ideiglenes forradalmi kormány alakításáért. A „liberális" professzorok, akik csak az imént választották meg a világ legliberálisabb rektorát, a híresnevezetes Trubeckoj urat, a rendőrség fenyegetéseinek hatására bezárták az egyetemet; amint mondották, attól féltek, hogy az egyetem falai között megismétlődik a tifliszi vérfürdő[59]. S ezzel csak meggyorsították a vérontást az utcán — — az egyetem falain kívül.

Amennyire a külföldi lapok szűkszavú távirati közleményeiből meg tudjuk ítélni, a moszkvai események a „szokásos" kerékvágásban haladtak, mely mondhatnánk szabállyá vált január 9-e óta. A kezdet a nyomdai szedők sztrájkja volt, amely hamar tovaterjedt. Szombaton, szeptember 24-én (október 7-én) már leálltak a nyomdák, a villamosok és a dohánygyárak. Az újságok nem jelentek meg. A gyári munkások és a vasutasok sztrájkját várták. Este nagy tüntetések voltak, amelyeken a szedőkön kívül más szakmákban dolgozó munkások, diákok stb. is részt vettek. A kozákok és a csendőrök többször is szétkergették a tüntetőket, de azok mindig újra összegyűltek. Sok rendőrt megsebesítettek. A tüntetők kővel dobálták meg őket és revolverrel lőttek rájuk. Súlyosan megsebesítették a csendőröket vezénylő tisztet. Megöltek egy kozáktisztet, egy csendőrt stb.

Szombaton a pékek is csatlakoztak a sztrájkhoz.

Vasárnap, szeptember 25-én (október 8-án) az események hirtelen veszélyes fordulatot vettek. Délelőtt 11-kor kezdtek

gyülekezni a munkások az utcákon, különösen a Sztrasztnoj körúton, de másutt is. A tömeg a Marseillaise-t énekelte. Azokat a nyomdákat, amelyek nem voltak hajlandók sztrájkba lépni, szétrombolták. A kozákoknak csak igen erős ellenállás után sikerült szétszórniuk a tüntetőket.

Filippov boltja előtt, a főkormányzó háza közelében vagy 400 főnyi tömeg gyűlt össze, jórészt péklegények. A kozákok megrohamozták a tömeget. A munkások behatoltak a házakba, felmásztak a tetőre és onnan kőzáport zúdítottak a kozákokra. A kozákok tüzet nyitottak a tetőre, s mivel nem tudták kiverni a munkásokat, szabályos ostromot indítottak. Körülzárták a házat, egy rendőrosztag és két gránátosszázad megkerülte az épületet, hátulról behatolt a házba és végül elfoglalta a tetőt is. 192 segédet letartóztattak. Nyolcat megsebesítettek közülük, két munkást megöltek (ismételjük, mindezt kizárólag külföldi lapokban megjelent távirati közlemények alapján írjuk, amelyek természetesen meglehetősen távol állnak az igazságtól és csupán megközelítően hű képet adnak az összecsapás méreteiről). Egy tekintélyes belga lap közleménye szerint a házmestereknek igen sok munkájukba került, míg eltüntették a vérnyomokat az utcákon; ez a kis részlet minden hosszú beszámolónál többet mond arról — mondja a lap —, milyen komoly harc folyt.

A Tverszkaján rendezett vérfürdőről úgy látszik a pétervári lapok is írhattak. De a cenzúra már másnap megijedt a nyilvánosságtól. Hétfőn, szeptember 26-án (október 9-én) a hivatalos táviratok már azt közölték, hogy Moszkvában semmilyen komoly zavargás nem volt. Telefonon azonban más hírek érkeztek a pétervári lapok szerkesztőségébe. Mint kiderült, a főkormányzó háza előtt megint nagy tömeg gyűlt össze. Heves összecsapásokra került sor. A kozákok többször sortüzet adtak. Mikor leszálltak a lóról, hogy sortüzet nyissanak, lovaik sok embert eltapostak. Estére munkástömegek lepték el az utcákat, forradalmi jelszavakat kiáltoztak, vörös zászlókat bontottak. A tömeg feldúlta a péküzleteket és a fegyverkereskedéseket. Végül is a rendőrség szétszórta a tüntetőket. Sok a sebesült. A központi távíróhivatalt egy század

katona őrzi. A pékek sztrájkja általános sztrájkká vált. A diákok között tovább fokozódik a forrongás, az összejövetelek egyre népesebbek és forradalmibbak. A *Times* pétervári tudósítója arról ír, hogy Pétervárott harcba hívó kiáltványok jelennek meg, hogy az ottani pékek is forronganak, hogy október 1-ére (14-ére), szombatra sztrájkot hirdettek, s roppant nagy a riadalom a közönség körében.

Bármily szűkszavúak is ezek az adatok, levonhatjuk belőlük azt a következtetést, hogy a felkelés moszkvai fellobbanása a többihez képest még nem tetőpontja a mozgalomnak. Nem vetettek be előre kiképzett, jól felfegyverzett forradalmi osztagokat, nem álltak át a néphez a katonaságnak legalább bizonyos alakulatai, nem alkalmazták nagy számban a népi fegyver „új" fajtáit, a bombákat (melyek szeptember 26-án (október 9-én) olyan nagy pánikot keltettek Tifliszben a kozákok és a katonák között). Ha ezeknek a feltételeknek bármelyike hiányzik, nem számíthatunk sem nagyszámú munkás felfegyverzésére, sem a felkelés győzelmére. A moszkvai eseményeknek — mint már megjegyeztük — más a jelentőségük: egy nagy központ átesett ezzel a harci tűzkeresztségen, egy óriási iparvidék belesodródott a komoly harcba.

Oroszországban a felkelés növekedése nem mutat és természetesen nem is mutathat egyenletes és szabályos fellendülést. Pétervárott január 9-ét elsősorban óriási tömegek gyors, egyöntetű megmozdulása jellemezte; e tömegek fegyvertelenek voltak és nem készültek harcra, de alapos harci leckét kaptak. Lengyelországban és a Kaukázusban a mozgalom jellemző vonása a nagyfokú kitartás s az aránylag gyakoribb bomba- és fegyverhasználat a lakosság részéről. Az ogyesszai felkelésnek az volt a megkülönböztető vonása, hogy a katonaság egy része átállt a felkelők oldalára. A mozgalom alapjában véve minden esetben és mindig proletármozgalom volt, s elválaszthatatlan kapcsolatban volt a tömegsztrájkkal. Moszkvában olyan keretek között folyt a mozgalom, mint számos más, kisebb ipari központban.

Természetszerűleg felvetődik most ez a kérdés: megmarad-e a forradalmi mozgalom a fejlődésnek ebben az eddig

elért, „megszokottá" és ismerőssé vált stádiumában, vagy magasabb fokra fog emelkedni? Ha már egyáltalán olyan bonyolult és áttekinthetetlen események értékelésének területére merészkedünk, mint az orosz forradalom eseményei, akkor elkerülhetetlenül arra a következtetésre jutunk, hogy sokkal valószínűbb a második lehetőség. Igaz, hogy a jelenlegi — ha szabad ezt a kifejezést használnom —, már elsajátított harci forma is, mint amilyen a partizánháború, a szakadatlan sztrájkok, az ellenség kimerítése hol az ország egyik végén, hol a másikon kitörő utcai harcok révén — már ez a harci forma is komoly eredményekkel járt. Egyetlen állam sem bírja à la longue* az ilyen makacs küzdelmet, amely megbénítja az ipari életet, teljesen demoralizálja a bürokráciát és a hadsereget, elégedetlenné teszi a helyzettel a nép minden rétegét. S még kevésbé képes elviselni az ilyen harcot az orosz önkényuralmi kormány. Egészen biztosak lehetünk benne, hogy ha kitartóan folytatjuk a harcot — még ha csak azokban a harci formákban is, amelyeket a munkásmozgalom már kialakított —, a cárizmus múlhatatlanul össze fog omlani.

A legnagyobb mértékben valószínűtlen azonban, hogy a forradalmi mozgalom a mai Oroszországban megállapodik eddig elért fokán. Ellenkezőleg, az összes adat inkább amellett szól, hogy ez csak a harc egyik kezdeti foka. A nép még korántsem, korántsem érzi a szégyenletes és pusztító háború összes következményét. A gazdasági válság a városokban, az éhínség a falvakban szörnyen fokozza az elkeseredést. A mandzsúriai hadseregben a hírek szerint erősen forradalmi a hangulat, s a kormány ezt a hadsereget nem meri hazarendelni — de azt sem teheti meg, hogy nem rendeli haza, mert újabb, még komolyabb felkelések veszélye fenyeget. Még sohasem folyt Oroszországban a munkások és parasztok közt olyan széles körben, olyan tervszerűen és mélyrehatóan a politikai agitáció, mint most. Az állami duma komédiája múlhatatlanul újabb vereségeket mér majd a

* Hosszú ideig. — *Szerk.*

kormányra, s még jobban feldühíti a lakosságot. Alig tíz hónap alatt szemünk láttára szörnyen megnőtt a felkelés, s nem fantázia, nem jámbor óhaj, hanem a tömegharc tényeiből világosan és elkerülhetetlenül folyó következtetés az, hogy a közeljövőben a felkelés újabb, magasabb fokra lendülése várható, amikor forradalmi harci osztagok vagy fellázadt katonai egységek sietnek a tömeg segítségére, segítenek neki fegyvert szerezni, igen erősen megingatják a „cári" (még cári, de már korántsem egészen cári) katonaság sorait, és a felkelés komoly *győzelemmel* fog végződni, amely után a cárizmus már nem fog tudni magához térni.

A cári katonaság győzelmet aratott Moszkvában a munkásokon. Ez a győzelem azonban nem gyengítette meg a legyőzötteket, hanem csak még erősebben tömörítette őket, még jobban felszította bennük a gyűlöletet, közelebb vitte őket a komoly harc gyakorlati feladataihoz. Ez a győzelem azok közé tartozik, amelyek okvetlenül megingatják a győztesek sorait. A katonaság csak most kezd tudatára ébredni — — s nemcsak a törvények alapján, hanem saját tapasztalatai alapján is —, hogy most teljes egészében és kizárólag a„belső ellenség ellen" mozgósítják. A Japán ellen viselt háború véget ért. Tovább tart azonban a mozgósítás — mozgósítás a *forradalom ellen*. Mi nem ijedünk meg az *ilyen* mozgósítástól, sőt örömmel üdvözöljük, mert minél több lesz azoknak a katonáknak száma, akiket a nép elleni rendszeres harcra vetnek be, annál gyorsabban halad majd e katonák politikai és forradalmi nevelése. A cárizmus azzal, hogy mind újabb katonai egységeket mozgósít a forradalom elleni háborúra, elodázza a kibontakozást, ebből az elodázásból azonban mi húzzuk a legnagyobb hasznot, mert a proletárok ebben az elhúzódó partizánháborúban megtanulnak harcolni, a katonaság pedig elkerülhetetlenül belesodródik a politikai életbe, s a politikai élet hívó szava, az ifjú Oroszország harci riadója még a külvilágtól elzárt kaszárnyákba is behallatszik, fel-

ébreszti a legfelvilágosulatlanabbakat, legelmaradottabbakat, legtudatlanabbakat is.

A felkelés lángját még egyszer elfojtották. Még egyszer: éljen a felkelés!

Először megjelent: Leninszkij Szbornyik V. köt., 1926.

Lenin Művei, 9. kötet.

A SZENTPÉTERVÁRI BIZOTTSÁG MELLETT MŰKÖDŐ HARCI BIZOTTSÁGHOZ

1905. október 16.

Kedves elvtársak! Hálásan köszönöm, hogy elküldték 1. a harci bizottság beszámolóját és 2. a felkelés előkészítésének megszervezésére vonatkozó megjegyzéseket + 3. a szervezés sémáit. Ezeknek az okmányoknak az elolvasása után kötelességemnek tartottam, hogy közvetlenül a harci bizottsághoz forduljak elvtársi véleménycsere céljából. Felesleges mondanom, hogy nem vállalkozom az ügy gyakorlati megszervezésének elbírálására; kétségkívül minden megtörténik, ami a nehéz oroszországi viszonyok között lehetséges. De az okmányok alapján ítélve az a veszély fenyeget, hogy az ügy bürokratikus aktává fajul. A harci bizottságnak mindezek a szervezési sémái, mindezek a tervei hivatali aktatologatás benyomását keltik — bocsánat az őszinte szóért, de remélem, nem gyanúsítanak majd azzal, hogy kákán is csomót keresek. Ilyen ügyekben a legkevésbé a sémák meg a harci bizottság funkcióiról és jogairól folyó viták és eszmecserék kecsegtetnek sikerrel. Itt törhetetlen energiára és megint csak energiára van szükség. Rémülettel, istenuccse, rémülettel látom, hogy *több mint egy fél éve* beszélnek bombákról és egyetlenegyet sem készítettek! Pedig nagytudományú emberek beszélnek róla... Menjenek az ifjúság közé, uraim! Ez az egyetlen út, amelyen haladva minden megmenthető. Különben, istenuccse, elkésnek (minden ezt mutatja), s az lesz a vége,

hogy vannak „tudós" jegyzeteik, terveik, rajzaik, sémáik, kitűnő receptjeik, de nincs szervezetük, nincs eleven munka. Menjenek az ifjúság közé. *Nyomban* alakítsanak mindenütt harci osztagokat: diákokból s *különösen munkásokból* stb. Azonnal alakuljanak 3-tól 10 főig, 30 stb. főig terjedő létszámú osztagok. Azonnal fegyverkezzenek fel maguk, ki hogyan tud, ki pisztollyal, ki késsel, ki petróleumos ronggyal a gyújtogatáshoz stb. Ezek az osztagok azonnal válasszanak maguknak vezetőket, és lehetőleg *lépjenek kapcsolatba* a Pétervári Bizottság mellett működő harci bizottsággal. Ne követeljenek meg semmiféle formaságot, az isten szerelmére, fütyüljenek minden sémára, küldjenek pokolba minden „funkciót, jogot és kiváltságot". Ne követeljék meg feltétlenül az OSZDMP-hez való tartozást — ez a fegyveres felkelés szempontjából képtelen követelmény volna. Ne utasítsák vissza a kapcsolat felvételét egyetlen körrel sem, még ha csak három tagja van is, csak azt a feltételt tartsák szem előtt, hogy konspirációs szempontból megbízható legyen és hajlandó legyen harcolni a cári csapatok ellen. Hadd lépjenek be az OSZDMP-be vagy *csatlakozzanak* az OSZDMP-hez azok a körök, amelyek ezt kívánják; ez nagyon jó, de feltétlenül hibának tekinteném, ha ezt *megkövetelnék*.

A Pétervári Bizottság mellett működő harci bizottságnak az a feladata, hogy *segítse* a forradalmi hadseregnek ezeket az osztagait, összekötő „irodául" szolgáljon stb. Minden osztag szívesen fogadja majd az Önök *szolgálatait*, de ha *ilyen ügyet* sémákkal és a harci bizottság „jogairól" való beszédekkel kezdenek, pusztulásba viszik az egész ügyet, biztosítom Önöket, hogy visszavonhatatlanul pusztulásba viszik.

Itt széleskörű propagandát kell folytatni. 5—10 ember járjon be hetenként *néhány száz* munkás- és diákkört, menjenek el mindenhová, ahová csak lehet, s mindenütt terjesszék elő ezt a világos, rövid, nyílt és egyszerű tervet: alakítsanak azonnal osztagokat, fegyverkezzenek fel, amivel tudnak, dolgozzanak teljes erőből, mi segítségükre leszünk, amivel tudunk, de *ne várjanak mindent tőlünk*, dolgozzanak egyedül.

Ilyen dolgokban a kis körök tömegének kezdeményezésén

van a hangsúly. Ezek csinálnak mindent. Nélkülük az Önök egész harci bizottsága — semmi. Hajlandó vagyok a harci bizottság munkájának eredményességét azoknak az osztagoknak a számából megítélni, amelyekkel kapcsolatban áll. Ha a harci bizottságnak 1—2 hónap múlva nem lesz Pétervárott minimum 200—300 osztaga, akkor ez a harci bizottság halott. Akkor el kell temetni. Ha a mostani forrongásban nem tud néhányszáz osztagra szert tenni, ez azt jelenti, hogy elszakadt az élettől.

A propagandisták adjanak minden osztagnak rövid és minél egyszerűbb recepteket bombák készítésére, mondják el nekik a legelemibb tudnivalókat az egész munkáról, s azután bízzák rájuk az egészet. Az osztagok haladéktalan hadműveletek révén *azonnal*, haladéktalanul kezdjék meg a katonai kiképzést. Egyesek azonnal megölnek egy rendőrspiclit, felrobbantanak egy rendőrőrszobát, mások megtámadnak egy bankot, hogy pénzt kobozzanak el a felkelés céljaira, ismét mások cselfogásokhoz folyamodnak vagy tervrajzokat szereznek stb. De feltétlenül azonnal meg kell kezdeni a gyakorlatból való tanulást: ne féljenek ezektől a próbatámadásoktól. Persze meglehet, hogy szélsőséges cselekményekké fajulnak, de emiatt majd holnap főjön a fejünk, ma viszont az a bajunk, hogy megcsontosodtunk, doktrinerek vagyunk, tudós tétlenségbe merevedtünk, öregesen félünk a kezdeményezéstől. Minden osztag tanuljon maga, ha máson nem, hát rendőrök elverésén: a tucatnyi áldozatot ez bőven megéri, mert százával neveli a tapasztalt harcosokat, akik holnap százezreket ragadnak magukkal.

Elvtársak, meleg kézszorítással sok sikert kívánok. Korántsem akarom senkire sem ráerőszakolni a magam nézetét, de kötelességemnek tartom, hogy *tanácskozási* jogommal éljek.

Az önök *Leninje*

Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik V. köt. 1926.

Lenin Művei, 9. kötet.

POLITIKAI SZTRÁJK ÉS UTCAI HARC MOSZKVÁBAN

A moszkvai forradalmi események a vihar első villámcsapásai, amelyek megvilágították az új csatamezőt. Az állami dumáról szóló törvény kiadása és a békekötés új szakasz kezdetét jelezte az orosz forradalom történetében. A liberális burzsoázia, amelyet már kimerített a munkások kitartó harca és erősen aggaszt a „permanens forradalom" kísértete, megkönnyebbülten fellélegzett és boldogan kapott az odavetett konc után. Az egész vonalon megindult a harc a bojkott eszméje ellen, a liberalizmus nyilvánvalóan kezdett jobbra fordulni. Sajnos még a szociáldemokraták között is akadtak olyan ingatag emberek (az újiszkrások táborában), akik bizonyos feltételek mellett hajlandók támogatni a forradalomnak ezeket a burzsoá árulóit, akik hajlandók „komolyan venni" az állami dumát. A moszkvai események remélhetőleg meg fogják szégyeníteni a kishitűeket és segítségére lesznek a kétkedőknek abban, hogy helyesen ítéljék meg az új csatamezőn előállott helyzetet. S a proletariátus első hatalmas forradalmi megnyilvánulásának hatására nyomban füstbe mennek azoknak a vérszegény intellektueleknek az ábrándjai is, akik azt hiszik, hogy az önkényuralom viszonyai között lehetségesek népi választások, s azoknak a korlátolt liberálisoknak az illúziói is, akik azt tartják, hogy az állami duma központi szerepet fog játszani.

A moszkvai eseményekről még egyelőre (október 12-én) igen szűkös értesüléseink vannak. A külföldi lapok rövid és gyakran egymásnak ellentmondó jelentéseire, no meg a legális sajtónak azokra a mozgalom kezdetéről szóló beszámolóira korlátozódnak, amelyek átjutottak a cenzúra rostáján. Az az egy kétségtelen, hogy a moszkvai munkások harca kezdeti szakaszában ugyanazon az úton haladt, amely már megszokottá vált az elmúlt forradalmi év folyamán. A munkásmozgalom rányomta bélyegét az egész orosz forradalomra. A mozgalom elszigetelt sztrájkokkal kezdődött, majd gyorsan fejlődött, s egyrészt tömegsztrájkokká, másrészt utcai tüntetésekké nőtt. 1905-ben a mozgalomnak már teljesen kialakult formája a politikai sztrájk, amely a szemünk előtt csap át felkelésbe. Ahhoz, hogy az oroszországi munkásmozgalom a maga egészében a mai (természetesen még korántsem végső) fokára emelkedjék, tíz évre volt szükség — most viszont az ország egyes vidékein a mozgalom néhány nap alatt egyszerű sztrájkból gigantikus forradalmi kirobbanássá válik.

A moszkvai nyomdai szedők sztrájkját értesüléseink szerint öntudatlan munkások kezdték. A mozgalom azonban nyomban túlnő rajtuk és széleskörű szakmai megmozdulássá válik. Más szakmák munkásai is csatlakoznak hozzá. A munkások természetszerűleg kimennek az utcára, ha másért nem, hát azért, hogy hírül adják a sztrájkot azoknak a társaiknak, akik még nem tudtak róla, s ebből politikai tüntetés lesz, forradalmi dalokkal és beszédekkel. Felszínre tör az a sokáig visszafojtott düh, amely az állami duma „népi" választásainak gyalázatos komédiája miatt forr az emberekben. A tömegsztrájk az igazi szabadságért küzdeni kész harcosok tömegmozgósításává nő. Színre lép a radikális diákság, amely a közelmúltban Moszkvában is a péterváriakéval teljesen azonos határozatot hozott; ez a határozat — szabad honpolgárok, nem pedig csúszó-mászó csinovnyikok nyelvén — keményen megbélyegzi az állami dumát mint olyan intézményt, amelylyel pimaszul csúfot űznek a népből, s harcra szólít a köztársaságért és az ideiglenes forradalmi kormány által összehívandó, valóban az egész népet képviselő és valóban alkotmá-

nyozó gyűlésért. Megkezdődik a proletariátusnak és a forradalmi demokrácia élenjáró rétegeinek utcai harca a cári katonaság és rendőrség ellen.

Így fejlődött a mozgalom Moszkvában. Szombaton, szeptember 24-én (október 7-én) a szedőkön kívül már a dohánygyárak sem működtek, a villamosok sem jártak; megkezdődött a pékek sztrájkja. Este nagy tüntetésekre került sor, amelyeken munkásokon és diákokon kívül rengeteg „idegen" is részt vett (a forradalmi munkásokat és a radikális diákokat nyílt népi megmozdulások alkalmával már nem tekintik egymástól idegennek). A kozákok és a csendőrök folyton-folyvást szétkergették a tüntetőket, de azok mindig újra összegyűltek. A tömeg visszaverte a rendőröket és a kozákokat; revolverlövések dördültek el, sok rendőrt megsebesítettek.

Vasárnap, szeptember 25-én (október 8-án) az események hirtelen fenyegető fordulatot vesznek. Délelőtt 11 óra tájt kezdtek összeverődni a munkások az utcákon. A tömeg a Marseillaise-t énekli. Forradalmi tömeggyűléseket tartanak. Azokat a nyomdákat, amelyek nem hajlandók sztrájkolni, szétrombolják. A tömeg feldúlja a péküzleteket és a fegyverkereskedéseket: a munkásoknak kenyér kell, hogy megéljenek, s fegyver, hogy harcolhassanak a szabadságért (pontosan ahogy a francia forradalmi dal mondja). A kozákoknak csak makacs ellenállás után sikerül szétoszlatniuk a tüntetőket. A Tverszkaján, a főkormányzó háza közelében szabályos ütközetre kerül sor. Filippov péksége előtt egy csomó péklegény gyűlik össze. Mint később a műhely vezetősége jelentette, a munkások békésen kivonultak az utcára, a többi sztrájkoló iránti szolidaritásból szüntetve be a munkát. Egy kozákosztag a tömeg közé ront. A munkások behatolnak a házba, felkapaszkodnak a háztetőre, a padlásra, és kőzáport zúdítanak a katonákra. A házat szabályos ostrom alá veszik. A katonaság tüzet nyit a munkásokra. Minden összeköttetést elvágnak. Két gránátosszázad megkerüli a házat, hátulról behatol és elfoglalja az ellenfél állásait. 192 péklegényt letartóztattak, nyolcat megsebesítettek közülük; két munkást

megöltek. A rendőrségnek és a katonaságnak is vannak sebesültjei; egy csendőrszázados halálos sebet kapott.

Ezek az értesülések természetesen igen hiányosak. Egyes külföldi lapokhoz beérkezett magántáviratok szerint a kozákok és a katonák kegyetlensége nem ismert határt. A Filippov-műhely vezetősége tiltakozik a katonaság gaztettei ellen, amelyekre semmi sem adott okot. Egy tekintélyes belga lap közleménye szerint a házmestereknek igen sok munkájukba került, míg eltüntették a vérnyomokat az utcákon: ez a kis részlet minden hosszú beszámolónál többet mond arról — mondja a lap —, milyen komoly harc folyt. A Vorwärts[60] az újságokba bekerült magánértesülések alapján azt írja, hogy a Tverszkaján 10 000 sztrájkoló küzdött egy gyalogos-zászlóalj ellen. A katonaság többször is sortüzet adott. Az elsősegélyt nyújtó mentőkocsik alig győzték a munkát. A halottak számát legalább ötvenre becsülik, a sebesültekét mintegy hatszázra. Azt írják, hogy a letartóztatottakat beszállították a kaszárnyákba és kegyetlenül, brutálisan ütlegelték, vesszőfutásra kényszerítették őket. Írják, hogy különösen a tisztek voltak embertelenül kegyetlenek az utcai harc idején, még az asszonyokat sem kímélték (a konzervatív burzsoá Temps különtudósítójának október 10-i [szeptember 27-i] pétervári távirata).

A következő napok eseményeiről egyre szűkszavúbb értesüléseink vannak. A munkások elkeseredése rettenetesen megnőtt; a mozgalom tovább terjed; a kormány minden útonmódon igyekszik megtiltani és meggátolni mindennemű hírközlést. A külföldi lapok meg is állapították, hogy a hivatalos hírügynökségek megnyugtató közleményei (amelyeknek egyidőben hitelt adtak) ellentmondanak a telefonon érkező pétervári híreknek. Gaston Leroux azt táviratozta a párizsi Matinnek, hogy a cenzúra csodákat művel a valamelyest nyugtalanító hírek terjedésének megakadályozására. A hétfői nap, szeptember 26-a (október 9-e), Oroszország történelmének egyik legvéresebb napja volt — írja. — Az összes főbb útvonalakon verekszenek, még a főkormányzó háza előtt is. A tüntetők vörös zászlót bontottak. Sok a halott és a sebesült.

A többi lap jelentései ellentmondók. Csupán az kétségtelen, hogy a sztrájk tovább nő. A nehézipari, sőt már a könnyűipari üzemek munkásainak többsége is csatlakozik hozzá. Sztrájkolnak a vasutasok. A sztrájk általánossá válik (kedd, október 10 [szeptember 27] és szerda).

A helyzet rendkívül komoly. A mozgalom átcsap Pétervárra is: a San-Galli-gyár munkásai már beszüntették a munkát.

További értesüléseink ebben a pillanatban nincsenek. Ezeknek az értesüléseknek az alapján természetesen gondolni sem lehet a moszkvai események kimerítő értékelésére. Nem lehet még megállapítani, hogy ez az önkényuralom elleni döntő proletárroham főpróbája-e, vagy már e roham kezdete; — hogy a fentebb vázolt „szokásos" harci módszereknek Közép-Oroszország egy újabb területére való kiterjesztését jelentik csupán, vagy az a rendeltetésük, hogy a harc magasabb formájának és az elszántabb felkelésnek kezdetét jelezzék.

Ezekre a kérdésekre a jelek szerint a közeljövő fog választ adni. Az az egy kétségtelen, hogy a felkelés növekszik, a harc frontja kiszélesedik és a harci formák mind élesebbé válnak, mégpedig szünet nélkül és a szemünk láttára. A proletariátus hősies erőfeszítések árán egész Oroszországban utat tör magának, s hol itt, hol ott jelzi, milyen irányban fejlődhet és fog kétségkívül fejlődni a fegyveres felkelés. Igaz, a harc jelenlegi formája is, amelyet a munkástömegek mozgalma már kialakított, igen komoly csapásokat mér a cárizmusra. A polgárháború elszánt, makacs és általános partizánháború formáját öltötte. A munkásosztály nem engedi lélegzethez jutni az ellenséget, minduntalan megbénítja az ipar életét, állandóan leállítja a helyi közigazgatási gépezetet, az egész országban bizonytalan helyzetet teremt, s egyre újabb erőket mozgósít a harcra. Semmiféle állam nem bír ki hosszú időn át ilyen nyomást, s legkevésbé a rothadt cári kormány, amely egyre-másra veszti el korábbi híveit. A liberális monarchista burzsoázia olykor úgy véli, hogy túl makacs a harc, s félelemmel tölti el a polgárháború és az országnak ez az aggasztóan bizonytalan helyzete — a forradalmi proletariátus szá-

mára viszont égetően szükséges, hogy tovább is ilyen helyzet legyen, hogy a harc elhúzódjon. A burzsoázia ideológusai között kezdenek felbukkanni olyanok, akik a békés legális fejlődés hirdetésével oltani igyekszenek a forradalom tüzét, akiknek nem az a gondjuk, hogy kiélezzék, hanem hogy tompítsák a politikai válságot — az öntudatos proletariátus viszont, amely sohasem kételkedett a burzsoá szabadságszeretet áruló természetében, hajthatatlanul tört előre, magával vonva a parasztságot és bomlasztva a cári katonaság sorait. A munkások kitartó küzdelme, az állandó sztrájkok, tüntetések, részleges felkelések, mindezek a mondhatnánk próba-ütközetek és összecsapások elkerülhetetlenül bevonják a katonaságot a politikai életbe, s ennélfogva a forradalmi kérdések körébe is. A harci tapasztalatok gyorsabb és mélyrehatóbb felvilágosító munkát végeznek, mint amilyet más körülmények között éveken át folyó propaganda végezhetne. A külháború véget ért, de a kormány nyilvánvalóan fél a foglyok hazatérésétől és a mandzsúriai hadsereg hazahozatalától. Egyre több hírt hallani e sereg forradalmi hangulatáról. Az olyan tervek, hogy a mandzsúriai hadsereg katonái és tisztjei számára földműves-kolóniákat létesítsenek Szibériában, természetszerűleg csak fokozzák a forrongást — még ha ezek a tervek csak tervek maradnak is. A mozgósítást a békekötés ellenére sem állították le. Mindinkább nyilvánvalóvá válik, hogy a hadseregre teljes egészében és kizárólag *a forradalom ellen* van szükség. S ilyen körülmények között nekünk, forradalmároknak, semmi kifogásunk sincs a mozgósítás ellen, sőt hajlandók vagyunk üdvözölni. A cári kormány azzal, hogy mind újabb alakulatok harcbavetésével akadályozni igyekszik a kibontakozást és hogy egyre több katonát szoktat hozzá a polgárháborúhoz, nemhogy megszüntetné az összes válság forrását, hanem ellenkezőleg, kiszélesíti talajukat. A csatatér elkerülhetetlen kiterjedése és a harc kiélezése árán nyer halasztást. A legelmaradottabbakat és a legtudatlanabbakat, a legelnyomottabbakat és a politikailag legélettelenebbeket kelti harcra, s e harc felvilágosítja, felrázza, elevenekké teszi őket. Minél tovább húzódik ez a polgárháború

állapot, annál elkerülhetetlenebb lesz, hogy az ellenforradalmi hadseregből kiváljon egy semleges tömeg és a forradalmi harcosok derékhada.

Az orosz forradalomnak az utóbbi hónapok folyamán megtett útja arról tanúskodik, hogy a forradalom most elért foka nem a legfelső fok, s nem is lehet az. A mozgalom még magasabbra hág, mint amennyire január 9-től mostanáig hágott. Akkor voltunk tanúi első ízben egy olyan mozgalomnak, amely a politikai követelések nevében harcra kelt hatalmas munkástömegek egységével és tömörségével bámulatba ejtette a világot. Ez a mozgalom azonban forradalmi szempontból még nagyon öntudatlan, s ami a felfegyverkezést és hadikészültséget illeti, teljesen tehetetlen volt. Lengyelországban és a Kaukázusban már magasabb fokú harcot láttunk: a proletariátus itt részben felfegyverkezve kezdett akcióba lépni, s a háború elhúzódó jellegűvé vált. Az ogyesszai felkelést a sikernek egy újabb és fontos feltétele tette nevezetessé: a katonaság egy része átállt a nép oldalára. Igaz, hogy nem értek el mindjárt sikert; „a tengeri és szárazföldi erők összehangolásának" nehéz feladatát (ami még egy reguláris hadsereg számára is egyike a legnehezebb feladatoknak) még nem oldották meg. De felvetették, s minden jel arra mutat, hogy ami Ogyesszában történt, nem marad egyedülálló eset. A moszkvai sztrájk azt mutatja, hogy a harc átterjedt az „igazán orosz" területre is, amelynek állhatatossága oly sokáig örömmel töltötte el a reakciósok szívét. A forradalmi megmozdulásoknak ezen a vidéken már azért is óriási a jelentőségük, mert ezzel a legkevésbé mozgékony, s ugyanakkor viszonylag kis területen koncentrált proletariátusnak a tömegei Oroszországban egyedülállóan nagy számban esnek át a tűzkeresztségen. A mozgalom Pétervárról indult ki, bejárta Oroszország határvidékeit, mozgósította Rigát, Lengyelországot, Ogyesszát, a Kaukázust, s most a tűzvész átcsapott Oroszország „szívébe".

Az állami duma szégyenletes komédiáját még megvetendőbbnek látjuk most, ha e harcrakész és igazán élenjáró osztálynak ezzel a valóban forradalmi megmozdulásával

hasonlítjuk össze. A proletariátus egyesítése a forradalmi demokráciával, amiről már nem egyszer beszéltünk, ténnyé válik. A radikális diákság, mely Pétervárott is, Moszkvában is magáévá tette a forradalmi szociáldemokrácia jelszavait, élére állt mindazoknak a demokratikus erőknek, melyeket utálattal tölt el az állami dumába bement „alkotmányos-demokrata" reformpártiak aljassága, akik igazi, elszánt harcra akarnak kelni az orosz nép átkos ellenségével, nem pedig kupeckedni az önkényuralommal.

Nézzék csak ezeket a liberális professzorokat, rektorokat, rektor-helyetteseket és a Trubeckojoknak, Manuilovoknak stb. ezt az egész kompániáját... Hiszen ezek a liberalizmus és az alkotmányos-demokrata párt legjobbjai, a legelvhűbb, legműveltebb, legönzetlenebb, a pénzeszsák érdekeinek közvetlen nyomásától és befolyásától leginkább ment emberek. S milyen magatartást tanúsítanak ezek a legjobbak? Miként éltek ők az első hatalommal, az egyetemek igazgatásának hatalmával, amelyet választások alapján gyakoroltak? Máris reszketnek a forradalomtól, félnek a mozgalom kiéleződésétől és terjedésétől, máris oltják a tüzet és igyekszenek nyugalmat teremteni, amiért bérük a méltán megérdemelt arculköpés Mescserszkij hercegék dicséreteinek formájában.

S a burzsoá tudománynak ezek a filiszterei megkapták a megérdemelt büntetést. Bezárták Moszkvában az egyetemet, mert attól féltek, hogy vérfürdőre kerül sor az egyetemen. S ezzel csak azt érték el, hogy még hamarabb és hasonlíthatatlanul nagyobb vérfürdőt rendeztek az utcán. El akarták fojtani a forradalmat az egyetemen — s csak felszították a forradalmat az utcán. Jó kis harapófogóba kerültek Trepov és Romanov urékkal egyetemben, akiket most mindenáron igyekeznek meggyőzni a gyülekezési szabadság szükségességéről: ha bezárjuk az egyetemet — megnyitjuk az utcai harcot. Ha megnyitjuk az egyetemet — szószéket nyitunk a forradalmi népgyűlések számára, amelyek új és még elszántabb szabadságharcosokat nevelnek.

Milyen végtelenül tanulságos ezeknek a liberális professzoroknak a példája állami dumánk értékelése szempontjából!

Hát nem világos most, a főiskolák tapasztalatából, hogy a liberálisok és a kadetok éppúgy fogják félteni „a duma sorsát", mint ahogy a garasos tudománynak ezek a bajnokai féltik „az egyetemek sorsát"? Hát nem világos most, hogy a liberálisok és a kadetok nem használhatják fel másra a dumát, mint a békés legális haladás még szélesebb körű, még undorítóbb propagálására? Hát nem világos most, milyen nevetséges az a remény, hogy a dumát forradalmi gyűléssé változtathatják? Hát nem világos, hogy csak *egy* módszer van arra, hogy „befolyást gyakoroljanak", nem speciálisan a dumára, nem is speciálisan az egyetemekre, hanem az egész ósdi önkényuralmi rendszerre: *a moszkvai munkások módszere*, a népi felkelés módszere? Ez az egyetlen, amely nemcsak arra fogja kényszeríteni a Manuilovokat az egyetemen, hogy kérjék a gyülekezési szabadságot, s a Petrunkevicseket a dumában, hogy kérjék a szabadságot a népnek; ez *kivívja* a népnek a valódi szabadságot.

A moszkvai események feltárták a társadalmi erők valódi csoportosulását: a liberálisok a kormánytól a radikálisokhoz futottak, s igyekeztek lebeszélni az utóbbiakat a forradalmi harcról. A radikálisok a proletariátus soraiban harcoltak. Ne feledjük el ezt a tanulságot: ez közvetlenül vonatkozik az állami dumára is.

Hadd játsszanak parlamentesdit az önkényuralmi Oroszországban a Petrunkevicsek és más kadetok — a munkások forradalmi harcot fognak vívni a nép igazi egyeduralmáért.

Bárhogy végződjék is a felkelés moszkvai fellángolása, a forradalmi mozgalom most mindenképpen még jobban megerősödve kerül ki belőle, még szélesebb területet fog majd át, újabb erőtartalékokat nyer. Még ha feltételezzük is, hogy a cári katonaság teljes diadalt ül most Moszkvában — még néhány ilyen győzelem, és a cárizmus teljes csődje ténnyé válik. S ez akkor már a jobbágyrendszer, az önkényuralom és a sötétség egész örökségének valóságos, igazi csődje lesz, s nem e foszladozó gúnyának az az ernyedt, gyáva, képmutató foltozgatása, amivel a liberális burzsoák áltatják magukat

és másokat. Tegyük fel akár, hogy a holnapi postával azt a szomorú hírt kapjuk, hogy a felkelés lángját még egyszer elfojtották. Akkor így kiáltunk: még egyszer — éljen a forradalom!

Proletarij 21. sz.
1905. október 17. (4.)

Lenin Művei, 9. kötet.

AZ „ISZKRÁS" TAKTIKA LEGÚJABB VÍVMÁNYA, AVAGY KOMÉDIÁBA ILLŐ VÁLASZTÁS MINT A FELKELÉS ÚJABB SERKENTŐ INDÍTÉKA

(Részlet)

5. Végül eljutottunk ennek az „országos népi szervezetnek" legfőbb feladatához: az alkotmányozó gyűlés össznépi választásainak megszervezéséhez. Az önkényuralom fenntartása mellett — össznépi választások! S az önkényuralom és a nép közti „konfliktusok" „a felkelés újabb serkentő indítékaiul" fognak szolgálni... Az aztán igazán komédiába illő választás lesz, amely a felkelés újabb ösztönző indítékaként szerepel!

A „forradalmi önkormányzat" jelszava, az alkotmányozó gyűlés „külső behatás nélküli születésének" elmélete elkerülhetetlenül erre a képtelenségre vezetett, mely arra van hivatva, hogy klasszikussá váljon. Össznépi választásokról beszélni addig, amíg Trepovék vannak uralmon — vagyis még mielőtt győzne a felkelés, mielőtt ténylegesen megdöntenék a cári hatalmat — a legnagyobb fokú manyilovizmus, amely csak arra jó, hogy politikailag hallatlan mértékben demoralizálja a munkásokat. Csak azok fogadhatnak el ilyen jelszavakat — amelyek a józan kritika első szavára ízzé-porrá zúzódnak —, akiket az új Iszkra már hozzászoktatott a frázisok uralmához. Érdemes kissé elgondolkoznunk azon, hogy a szó komoly értelmében mik is azok az *általános népi* választások, érdemes felidéznünk, hogy ezek a választások megkövetelik a szabad agitációt, az egész lakosság tájékoztatását, valamint azt, hogy az egész lakosság elismerje azt a központot vagy az olyan

helyi központokat, amelyek összeállítják a lakosság névsorát és valóban kivétel nélkül megkérdezik mindenki véleményét — érdemes egy cseppet elgondolkozni ezen — s az Iszkra által kitervelt „általános választásokat" nyomban országos mókának vagy országos szemfényvesztésnek fogjuk nyilvánítani. *Egyetlen* olyan képviselő sincs, aki valamelyest is megérdemelné, hogy „az egész nép választottjának" nevezzék, vagyis aki 50—100 000, valóban szabadon és öntudatosan leadott szavazatot szedne össze — egyetlen ilyen képviselőt sem lehet megválasztani sehol Oroszországban „a választási hadjárat megindulásakor".

Az iszkrás határozat azt tanácsolja a proletariátusnak, hogy *játsszon el egy komédiát*, és semmiféle szófacsarás és mellébeszélés nem változtat ennek a komédiába illő határozatnak ezen az értelmén. Azt mondják, hogy csak akkor rendezik meg ezeket a választásokat, ha „a szervezet elég erős lesz", ha „az előzetes szervezés biztosítja, hogy (a felkelés) mindenüvé kiterjed és egységes lesz". Azt feleljük: az erőt tettek bizonyítják, nem pedig szavak. Mielőtt győzne a felkelés, még csak beszélni is nevetséges olyan erőről, amely — anélkül, hogy kacagásra ne ingerelne — proklamálni tudná az „általános népi választásokat", nem is szólva a választások végrehajtásáról. A felkelés győzelmét semmiféle mindenüvé kiterjedő és egységes szervezet nem tudja „biztosítani", ha (1) ez a szervezet nem olyan emberekből áll, akik valóban képesek felkelésre (s azt már láttuk, hogy a határozatban egyszerűen „átfogó", vagyis voltaképpen oszvobozsgyenyista szervezetekről van szó, amelyek kétségkívül elárulnák a felkelést, ha megkezdődne); ha (2) nincs erő a felkelés győzelemre viteléhez (a győzelemhez pedig a forradalmi hadsereg anyagi ereje szükséges, a közvéleménynek és a nép javának morális erején stb. kívül). Aki ezt a morális erőt, az olyan hangzatos szavakat tolja előtérbe, mint ez az „össznépiség", s harci felhívásában *hallgat* a közvetlen anyagi erőről, az burzsoádemokratikus frázisokká alacsonyítja a proletariátus forradalmi jelszavait.

A komédiába illő választások éppen nem „természetes",

hanem *mesterséges* átmenetet képviselnek a felkelésre, maroknyi intellektuel agyában született átmenetet. Aki ilyen mesterséges átmeneteket süt ki, az pontosan olyasmivel foglalkozik, mint amivel az „izgató terrort" feltaláló Nagyezsgyin töltötte egykor az idejét. Az újiszkrások is mesterségesen akarják „felizgatni", ösztönözni a népet a felkelésre; alapvetően hamis gondolat ez. Valóban össznépi szervezetet nem tudunk teremteni; az olyan választás, amelyet az önkényuralom körülményei között jutna eszünkbe kitűzni, elkerülhetetlenül komédia lesz, s ilyen *kiagyalt* ürügyet a felkelés kirobbantására felhasználni annyit jelent, mint elrendelni a felkelést olyan időpontban, amikor nincs meg a *valódi* felbuzdulás a népben. Csak olyanoknak juthatott eszükbe 1905 szeptemberében „új serkentő indítékokat" kiagyalni a felkeléshez, akik nem hisznek a proletariátus forradalmi aktivitásában, csak olyan intellektueleknek, akik szeretik az ilyen csattanós szavakat. Mintha nem volna elég *valódi*, és nem komédiába illő indítékunk Oroszországban a felkeléshez, mintha nem adódna elég valódi, s nem megrendezett, mesterségesen előidézett alkalom a tömegek *felbuzdítására!* Ilyen komédiába illő választások sohasem fogják felbuzdítani a tömegeket. De egy sztrájk, egy tüntetés, egy katonai zendülés vagy egy komoly diákzavargás vagy éhínség vagy mozgósítás vagy egy konfliktus az állami dumában stb., stb., stb. állandóan, a nap minden órájában valóban *felbuzdíthatja* a tömegeket. Nemcsak az képtelen ötlet, ha valaki „új serkentő indítékokat" akar kieszelni „a felkelés számára", hanem esztelen már az a gondolat is, hogy előre mutassunk rá éppen erre, s nem valamilyen más indítékra, amely valóban felbuzdíthatja a tömegeket. Aki tartja valamire önmagát, aki valamelyest is komolyan veszi saját szavait, az sohasem fogja megengedni magának, hogy „új serkentő indítékokat" agyaljon ki a felkeléshez.

Nem „új indítékokban" szenvedünk hiányt, igen tisztelt Manyilovok, hanem katonai erőben, a forradalmi nép (s nem általában a nép) katonai erejében, amely 1. a felfegyverzett proletariátusból és parasztságból, 2. ezeknek az osztályoknak képviselőiből alakított szervezett élosztagokból és 3. olyan

katonai alakulatokból áll, amelyek készek átállni a nép oldalára. Mindez együttvéve alkotja a *forradalmi hadsereget*. Aki a felkelésről, a felkelés erejéről, a felkelésre való természetes átmenetről beszél, és közben nem szól a forradalmi hadseregről, az ostobán és zavarosan beszél — annál inkább, minél jobban mozgósították az ellenforradalmi hadsereget. Aki a kaukázusi, fekete-tengeri, lengyelországi és rigai felkelés korszakában új „serkentő indítékokat" agyal ki a felkeléshez, az szántszándékkal bebújik a maga csigaházába, és eltávolodik a mozgalomtól. Azt látjuk, hogy igen erős erjedés folyik a munkások és parasztok körében. Azt látjuk, hogy a felkelés tüze számos helyen fellobban, s január 9-e óta ezek a fellobbanások terjedelmük, erejük, kitartásuk tekintetében szüntelenül és óriási gyorsasággal fejlődnek. Senki sem kezeskedik azért, hogy maholnap ezek a fellobbanások nem fognak-e valamely nagyvárosban, valamely katonai táborban, valamely faluban megismétlődni. Ellenkezőleg, minden jel arra mutat, hogy az ilyen fellobbanások valószínűek, közel vannak, elkerülhetetlenek. Sikerük elsősorban a *forradalmi* agitáció és szervezés sikereitől függ — éppen a forradalmi, nem pedig az „átfogó demokratikus" agitációnak és szervezésnek sikereitől, amelyről az Iszkra fecseg, mert a demokraták között tömérdek a nemforradalmár. A siker másodsorban a forradalmi hadsereg erejétől és harckészségétől függ. Az első feltételt mindenki régen elismerte, és Oroszországszerte az összes forradalmárok meg is valósítják a szó szoros értelmében minden kör és csoport összejövetelén, minden röpgyűlésen és tömeggyűlésen. A másodikat még igen-igen kevesen ismerték el. A liberális burzsoázia osztályhelyzeténél fogva nem hajlandó elismerni és nem is ismerheti el. A forradalmárok közül azonban csak azok hallgatják el, akik menthetetlenül a monarchista burzsoázia uszályában kullognak.

A felkelés igen nagy szó. A felkelésre kiadott felhívás igen komoly felhívás. Minél bonyolultabbá válik a társadalmi rendszer, minél magasabbrendű az államhatalom szervezete, minél tökéletesebb a haditechnika, annál megengedhetetlenebb az ilyen jelszó könnyelmű kiadása. S mi már nem egy

esetben megmondottuk, hogy a forradalmi szociáldemokraták már régen előkészítették e jelszó kitűzését, de nyílt felhívásként csak akkor tűzték ki, amikor már semmi kétség sem férhetett a forradalmi mozgalom komolyságához, szélességéhez és mélységéhez, semmi kétség sem férhetett ahhoz, hogy közeleg a kibontakozás a szó valódi értelmében. Nagy szavakkal óvatosan kell bánni. Ahhoz, hogy nagy tettekre váltsuk őket, óriási nehézségeket kell leküzdeni. De éppen azért megbocsáthatatlan lenne, ha ezeket a nehézségeket frázisokkal intéznénk el, ha ezeket a komoly feladatokat manyilovi ötletekkel ráznánk le, ha e nehéz feladatokra való állítólagos „természetes átmenet" rózsaszínű illúziójából tennénk ellenzőt a szemünk elé.

A forradalmi hadsereg szintén igen nagy szó. Megteremtése nehéz, bonyolult és hosszadalmas folyamat. De ha azt látjuk, hogy ez a folyamat már megindult és részletekben, apránként mindenütt folyik, ha tudjuk, hogy ilyen hadsereg nélkül *lehetetlen* a forradalom valódi győzelme — határozott és nyílt jelszót kell kiadnunk és hirdetnünk, s ezt a jelszót az aktuális politikai feladatok próbakövévé kell tennünk. Tévedés volna azt gondolni, hogy a forradalmi osztályok mindig elég erősek ahhoz, hogy véghezvigyék a forradalmat, amikor a forradalom a társadalmi és gazdasági fejlődés folytán teljesen megérett. Nem, az emberi társadalom berendezése nem ilyen ésszerű és nem ilyen „kényelmes" az élenjáró elemek szempontjából. A forradalom megérhet, s meglehet, hogy a forradalmi alkotó erők nem elégségesek ennek megvalósításához — ilyenkor a társadalom rothadásnak indul, s ez a rothadás néha évtizedekig elhúzódik. Hogy a demokratikus forradalom megérett Oroszországban, az kétségtelen. De hogy van-e elég erejük most a forradalmi osztályoknak a forradalom véghezviteléhez, azt még nem tudni. Ezt majd a harc dönti el, amelynek válságos pillanata óriási gyorsasággal közeleg — feltéve, hogy nem csalatkozunk jónéhány közvetlen és közvetett jelben. A morális túlsúly kétségtelen, a morális erő már döntő fölényben van; enélkül természetesen szó sem lehet semmiféle forradalomról. A morális erő szük-

séges feltétel, *de még nem elegendő* feltétel. Átváltozik-e akkora anyagi erővé, amely elég lesz ahhoz, hogy megtörjük az önkényuralom fölöttébb komoly (ezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül) ellenállását — ezt majd a harc kimenetele fogja megmutatni. A felkelés jelszava a kérdés anyagi erővel való megoldásának jelszava — s ez az európai civilizáció mai fokán csak katonai erő lehet. Ezt a jelszót nem szabad kitűzni addig, amíg nem értek meg a forradalom általános feltételei, amíg nem nyilvánult meg határozottan a tömegek felbuzdulása és tettrekészsége, amíg a külső körülmények nem vezettek nyilvánvaló válságra. Ha azonban már ki van adva ez a jelszó, bizony szégyen lenne visszakozni, újból visszatérni a morális erőhöz, a felkelés számára kedvező talaj kiszélesedésének egyik feltételéhez, a „lehetséges átmenetek" egyikéhez stb. Nem, ha már a kocka el van vetve, félre kell tenni minden csűrés-csavarást, világosan és nyíltan meg kell magyarázni a tömegek legszélesebb rétegeinek, melyek most a sikeres forradalom gyakorlati feltételei.

Proletarij 21. sz.
1905. október 17. (4.)

A FORRADALMI HADSEREG OSZTAGAINAK FELADATAI

1. Önálló katonai akciók.

2. A felkelt tömeg vezetése.

Az osztagok bármilyen létszámúak lehetnek, két-három embertől kezdve.

Az osztagoknak maguknak kell felfegyverkezniök, ki mivel tud (puska, revolver, bomba, kés, boxer, bot, petróleumos rongy gyújtogatáshoz, kötél vagy kötélhágcsó, lapát barrikádépítéshez, robbantószer, szöges drótkerítés, szögek [a lovasság ellen] stb. stb.). Semmi körülmények közt sem szabad másoktól, felülről, kívülről várni segítséget, hanem mindent egyedül kell megszereznünk.

Az osztagoknak lehetőleg egymáshoz közellakó vagy gyakran, meghatározott órában rendszeresen találkozó emberekből kell alakulniok (jobb, ha ilyenekből is, olyanokból is, mert a rendszeres találkozásokat megszakíthatja a felkelés). Az a feladatuk, hogy úgy intézzék a dolgot, hogy a legválságosabb pillanatokban, a legváratlanabb körülmények között is összegyűlhessenek. Ezért minden osztagnak előre ki kell dolgoznia az együttes akció formáit és módszereit: jelek az ablakon stb., hogy könnyebben megtalálják egymást; megállapodás szerinti kiáltások vagy füttyjelek, hogy tömegben is felismerjék az elvtársakat; megállapodás szerinti jelek éjszakai találkozás esetére stb. stb. Minden energikus ember

2—3 társával egész sor ilyen szabályt és módszert tud kidolgozni, ezeket aztán össze kell állítani, meg kell tanulni, alkalmazásukat be kell gyakorolni. Nem szabad elfelejteni, hogy 99% szól amellett, hogy az események meglepetésszerűen következnek majd be, és szörnyen nehéz körülmények között kell majd egyesülni.

Az osztagok még fegyver nélkül is igen komoly szerepet játszhatnak, ha 1. vezetik a felkelt tömeget; 2. kedvező alkalom esetén megtámadnak egy-egy rendőrt, csapatától véletlenül lemaradt kozákot (a moszkvai eset) stb. s elveszik tőlük a fegyvert; 3. megmentenek elfogottakat vagy sebesülteket, ha a rendőrök egész kevesen vannak; 4. felmásznak a padlásokra, a legfelső emeletekre stb. és kövekkel dobálják, forró vízzel stb. öntik le a katonaságot. Egy energikus, szervezett és összetartó osztag hatalmas erő. Semmiesetre sem szabad az osztag megalakításáról lemondani vagy elodázni megalakulását azzal az ürüggyel, hogy nincsenek fegyverek.

Az osztagok között lehetőleg előre ki kell osztani a funkciókat, olykor előre meg kell választani az osztag vezetőjét, parancsnokát. Persze oktalanság volna holmi rangosztogatást játszani, de nem szabad megfeledkezni az egyöntetű vezetés, a gyors és határozott cselekvés óriási fontosságáról. Határozottság, lendületes támadás — a siker háromnegyed része.

Az osztagoknak megalakulásuk után azonnal, vagyis már most hozzá kell fogniok a mindenre kiterjedő munkához, s nem pusztán az elméleti munkához, hanem feltétlenül a gyakorlati munkához is. Az elméleti munkához számítjuk a hadtudomány tanulmányozását, a katonai kérdésekkel való megismerkedést, katonai kérdésekről szóló előadások tartását, katonák (tisztek, altisztek stb. stb., egészen a katonaviselt munkásokig) meghívását megbeszélésekre; az utcai harcról szóló illegális röpiratok és újságcikkek olvasását, elemzését és megtanulását stb. stb.

A gyakorlati munkához, ismételjük, haladéktalanul hozzá kell látni. A gyakorlati munka előkészítő akciókra és hadműveletekre oszlik. Az előkészítő akciókhoz tartozik mindenféle fegyver és lőszer szerzése, utcai harcok számára alkalmas

helyen fekvő lakások keresése (amelyek alkalmasak a felülről való harcra, bombák vagy kövek stb. elraktározására vagy maró savak elhelyezésére, amelyekkel majd le lehet önteni a rendőröket stb. stb. és amelyek alkalmasak a vezérkar elhelyezésére, hírek gyűjtésére, üldözöttek rejtegetésére, sebesültek elhelyezésére stb. stb.). Az előkészítő munkához tartoznak még a sürgős felderítési, nyomozási feladatok: a börtönök, rendőrőrszobák, minisztériumok stb. tervrajzának megszerzése, állami hivatalok, bankok stb. munkabeosztásának, őrzésük körülményeinek felderítése, lehetőleg olyan összeköttetések teremtése, amelyek hasznosak lehetnek (rendőrségi, bank-, bírósági, fogházi, postai, távirdai alkalmazottak stb.), fegyverraktárak, a város összes fegyverkereskedései stb. hollétének megállapítása. Munka van itt bőven, mégpedig olyan, amelyben óriási szolgálatokat tehet mindenki, még az is, aki teljesen alkalmatlan az utcai harcra, sőt teljesen gyenge emberek, asszonyok, gyermekek, öregek stb. is. Igyekezni kell máris okvetlenül és feltétlenül osztagokba tömöríteni mindazokat, akik részt *akarnak* venni a felkelés ügyében, mert *nincs* és nem is lehet olyan ember, aki ha dolgozni akar, ne tehetne óriási szolgálatokat az ügynek, még akkor is, ha nincs fegyvere, még akkor is, ha egyénileg alkalmatlan a harcra.

Továbbá, a forradalmi hadsereg osztagainak semmiesetre sem szabad csupán az előkészítő munkálatokra szorítkozniok, hanem mielőbb át kell térniök a hadműveletekre, hogy 1. a harci erőket gyakorlatoztassák; 2. az ellenség gyenge pontjait kipuhatolják; 3. részleges csapásokat mérjenek az ellenségre; 4. a foglyokat (letartóztatottakat) kiszabadítsák; 5. fegyvereket szerezzenek; 6. a felkeléshez szükséges anyagi eszközöket megszerezzék (állami pénzek elkobzása) stb. stb. Az osztagoknak mindjárt meg lehet s meg is kell ragadniok minden kedvező alkalmat az eleven munkára, semmiesetre sem halogatva a dolgot az általános felkelésig, mert *tűzben* való felkészülés nélkül nem lehet megszerezni a felkelésre való felkészültséget sem.

Természetesen semmiben sem jó a szélsőség; minden, ami

üdvös és hasznos, ha túlzásba viszik, rosszá és károssá válhat, sőt bizonyos határon túl okvetlenül azzá válik. A rendszertelen, elő nem készített kis terror, ha túlzásba viszik, csak az erők szétdarabolásához és elpocsékolásához vezethet. Ez így van, és erről természetesen nem szabad megfeledkeznünk. Másrészt viszont semmiesetre sem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy most *már kiadtuk* a felkelés jelszavát, a felkelés már *megkezdődött*. Kedvező feltételek mellett minden forradalmárnak nemcsak joga, hanem egyenesen kötelessége megindítani a támadást. Kémek, rendőrök, csendőrök megölése, rendőrőrszobák felrobbantása, letartóztatottak kiszabadítása, állami pénzek elkobzása a felkelés céljaira — már mindenütt folynak ilyen műveletek, ahol csak fellángol a felkelés, Lengyelországban is, a Kaukázusban is, és a forradalmi hadsereg minden osztagának készen kell állnia ilyen műveletekre. Minden osztag gondoljon arra, hogy ha ma elszalasztja az ilyen műveletre kínálkozó kedvező alkalmat, akkor ez az osztag a *megbocsáthatatlan tétlenség*, a passzívitás bűnébe esik — márpedig ez a legnagyobb bűn, amelyet a felkelés korszakában egy forradalmár elkövethet, a legnagyobb szégyen mindenkire nézve, aki nemcsak szóban, hanem valóban szabadságra törekszik.

Ezeknek az osztagoknak az összetételére vonatkozólag a következőket mondhatjuk. A kívánatos taglétszámot és a funkciók elosztását a tapasztalat fogja megmutatni. Magunknak kell hozzálátnunk e tapasztalat megszerzéséhez és nem szabad máshonnan várni útmutatást. Természetesen meg kell kérni a helyi forradalmi szervezetet, hogy küldjön előadások, megbeszélések, tanácsadás céljából egy egy forradalmár katonát, de ha ilyen nincs, akkor haladéktalanul és okvetlenül magunknak kell ezt elvégeznünk.

Ami a pártok szerinti megoszlást illeti, az egy párthoz tartozók természetesen szívesebben egyesülnek egy osztagba. De nem szabad feltétlenül megakadályozni azt, hogy más pártok tagjai is belépjenek az osztagokba. Éppen itt kell megvalósítanunk a szocialista proletariátus és a forradalmi demokrácia egyesítését, gyakorlati megegyezését (természe-

tesen anélkül, hogy bármiféle pártokat egybeolvasztanánk). Aki harcolni akar a szabadságért és tettekkel bizonyítja be, hogy készen áll erre, azt a forradalmi demokraták közé lehet sorolni s arra kell törekedni, hogy együttműködjünk vele a felkelés előkészítése érdekében (természetesen akkor, ha teljes bizalommal lehetünk e személy vagy csoport iránt). Valamennyi többi „demokratát" teljesen külön kell választani mint quasi*-demokratákat, mint liberális fecsegőket, akikre nem szabad támaszkodni, s akik iránt forradalmárnak bizalommal viseltetni bűn.

Természetesen kívánatos az osztagok egymás közti egyesítése. Rendkívül hasznos, ha kidolgozzuk az együttes cselekvés formáit és feltételeit. De semmiesetre sem szabad eközben abba a túlzásba esnünk, hogy bonyolult terveket, általános sémákat gyártunk és vaskalapos elképzelések kedvéért feláldozzuk az eleven lehetőségeket stb. A felkelésre elkerülhetetlenül olyan feltételek között fog sor kerülni, amikor a szervezetlen elemek ezerszer többen lesznek a szervezetteknél; elkerülhetetlenek lesznek az olyan esetek, amikor ott, helyben, két embernek, egynek kell cselekednie — és fel kell készülnünk arra, hogy a magunk kockázatára és veszélyére cselekedjünk. A halogatás, civakodás, huzavona, határozatlanság vesztébe viszi a felkelés ügyét. A legnagyobb határozottság, a legnagyobb erély, minden alkalmas pillanat azonnali kihasználása, a tömegek forradalmi szenvedélyének azonnali lángralobbantása, határozottabb és a leghatározottabb cselekedetekre való irányítása — ez a forradalmár legelső kötelessége.

Pompás katonai akció a fekete századok elleni harc: *oktatás* és tűzkeresztség a forradalmi hadsereg katonái számára, és óriási hasznot hajt a forradalomnak. A forradalmi hadsereg osztagainak azonnal tanulmányozniok kell, hogy kikből, hol és miképpen verődnek össze a feketeszázadok, azután pedig nem szabad pusztán elveink hirdetésére szorítkozniok (ez hasznos, de egymagában véve még kevés), hanem fegyveres

* „Tessék-lássék", latszólagos. — *Szerk.*

erővel is fel kell lépniük, ütniük-verniük kell a feketeszázakat, meg kell ölniük őket, fel kell robbantaniuk hadiszállásaikat stb. stb.

A megírás ideje: 1905 október vége.
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik V. köt. 1926.

Lenin Művei, 9. kötet.

A FORRADALOM ELSŐ GYŐZELME

Genf, november 1. (október 19.)

Hétfőn, a késő esti órákban a távíró szétröpítette Európában az október 17-i cári kiáltvány hírét. „Győzött a nép. A cár kapitulált. Az önkényuralom nem létezik többé" — jelentette a *Times* tudósítója. Másképpen fejezték ki gondolataikat az orosz forradalom távoli barátai, akik a következő táviratot küldték Baltimore-ból (Észak-Amerika) a Proletarij-nak: „üdvözöljük önöket az orosz forradalom első nagy győzelme alkalmából."

Az eseményeknek ez az utóbbi megítélése kétségkívül sokkal helyesebb. Teljes joggal ülhetünk diadalt. Az, hogy a cár engedett, valóban igen nagy győzelme a forradalomnak, ez a győzelem azonban még korántsem dönti el teljesen a szabadság ügyének sorsát. A cár még korántsem kaputilált. Az önkényuralom még egyáltalán nem szűnt meg. Csak visszavonult, átengedte a terepet az ellenségnek, visszavonult egy rendkívül komoly ütközet során, de még korántsem zúzták szét, újból összegyűjti erőit, s a forradalmi népnek még sok, igen komoly harci feladatot kell megoldania ahhoz, hogy igazi és teljes győzelemre vigye a forradalmat.

Október 17-e úgy vonul be a történelembe, mint az orosz forradalom egyik nagy napja. Az az egész népet magával ragadó sztrájk, amelyhez fogható még nem volt a világon, elérte csúcspontját. A proletariátus hatalmas karja a hősies

szolidaritás hevében Oroszország minden pontján a magasba lendült, s megállította az egész ipari, kereskedelmi és állami életet. Az ország vihar előtti csendbe dermedt. Majd ebből, majd abból a nagyvárosból érkeztek riasztóbbnál riasztóbb hírek. A katonaság ingadozott. A kormány tartózkodott a megtorlástól, a forradalmárok nem kezdtek komoly, nyílt támadást, a felkelés azonban mindenütt elemi erővel tört utat magának.

S a cári kormány az utolsó pillanatban engedett, mert felismerte, hogy a robbanás elkerülhetetlen, hogy már semmiképpen sem arathat teljes győzelmet, ellenben könnyen, nagyon könnyen megtörténhet, hogy teljes vereséget szenved. „Előbb vérontás lesz, azután alkotmány" — jelentette ki Trepov a hírek szerint. Abban, hogy az alkotmány elkerülhetetlen, még ha el is nyomják a mostani felkelést, már senki sem kételkedhetett. S a kormány úgy gondolta, hogy jobb, ha nem kockáztat meg egy komoly és általános vérontást, mert a nép győzelme esetén a cári hatalmat teljesen elsöpörnék.

Egészen kis részét ismerjük csupán azoknak a híreknek, amelyek hétfőn, október 17-én a kormány kezében összefutottak, s arra kényszerítették, hogy kitérjen a kétségbeesett harc elől és engedjen. A helyi és központi hatóságok minden erőfeszítése arra irányult, hogy megakadályozzák a felkelés félelmetes növekedéséről beszámoló hírek közlését, vagy pedig megnyírbálják ezeket a híreket. De még az európai sajtóba bejutott szűkszavú, esetleges jellegű, megnyírbált anyag is elég ahhoz, hogy semmi kétségünk se legyen afelől, hogy ez valódi felkelés volt, amely alkalmas arra, hogy halálos félelemmel töltse el a cárt és a cári minisztereket.

A cárizmus és a forradalom ereje egyensúlyba került, írtuk egy héttel ezelőtt az oroszországi politikai sztrájkról érkezett legelső hírek alapján. A cárizmus már nem tudja elfojtani a forradalmat. A forradalom még nem tudja eltaposni a cárizmust. Ilyen egyensúlyi helyzetben azonban minden késlekedés óriási veszélyt jelentett a cárizmusra nézve, mert a késlekedés múlhatatlanul megingatta volna a katonaság sorait.

Lángra lobbant a felkelés tüze. Szerte Oroszországban már mindenütt folyt a vér. Reváltól Ogyesszáig, Lengyelországtól Szibériáig verekedett a nép a barrikádokon. Néhány kisebb összetűzés alkalmával győzött a katonaság, ugyanakkor azonban egy új, eddig még nem tapasztalt jelenségről kezdtek érkezni hírek, amely világosan mutatja az önkényuralom *katonai* tehetetlenségét. Ezek a hírek arról szóltak, hogy a cári csapatok *tárgyalásokat* folytatnak a felkelőkkel (Harkov), hogy a csapatokat *kivonták* egyes városokból (Harkov, Reval), mert ez volt a nyugalom helyreállításának *egyetlen* eszköze. A felkelő néppel folytatott tárgyalások, a katonaság kivonása, ez — a vég kezdete. Ez minden okfejtésnél jobban mutatja, hogy a katonai hatóságok a legnagyobb bizonytalanságban érezték magukat. Ez azt mutatja, hogy a katonaság soraiban valóban ijesztő méreteket öltött az elégedetlenség. Egyes hírek és értesülések a külföldi sajtóba is beszivárogtak. Kijevben letartóztatták azokat a katonákat, akik megtagadták a tüzelést. Lengyelországban is voltak ilyen esetek. Ogyesszában a gyalogságot a kaszárnyákban tartották, nem merték kivinni az utcára. Pétervárott is nyilvánvalóan megindult az erjedés a flottában, s közölték, hogy a gárda teljesen megbízhatatlan. A fekete-tengeri flottáról viszont mindeddig nem lehet megtudni a tényleges igazságot. Már október 17-én közölték a táviratok, hogy makacsul tartja magát az a hír, hogy ez a flotta ismét forrong, hogy a hatóságok minden egyes táviratot elfognak, s minden követ megmozgattak, hogy megakadályozzák az eseményekről szóló hírek terjedését.

Ha mindezeket a töredékes közleményeket összevetjük, feltétlenül arra a következtetésre kell jutnunk, hogy az önkényuralom tisztán katonai szempontból is kétségbeejtő helyzetbe került. A részleges fellobanásokat még elfojtotta, katonasága hol itt, hol ott még bevett barrikádokat, de ezek a részleges összecsapások csak felszították a szenvedélyeket, csak fokozták a felháborodást, csak közelebb hozták az erősebb, általános kirobbanást, s éppen ettől félt a katonaságban már nem bízó kormány.

Az ellenség nem bocsátkozott komoly ütközetbe. Az

ellenség visszavonult, átengedte a terepet a forradalmi népnek — visszavonult egy újabb hadállásba, amelyet erősebbnek hisz, s azt reméli, hogy itt majd megbízhatóbb erőket toboroz össze, maga köré tömöríti őket, bátorságot önt beléjük és kiválasztja a legjobb időpontot a támadásra.

Az európai burzsoá sajtó arányiag „elfogulatlan" beszámolóinak egész sora megerősíti október 17-e nagy napjának ezt az értékelését.

Az európai burzsoázia egyrészt megnyugodva sóhajt fel. A cári kiáltvány igazi alkotmányt ígér: a dumát törvényhozói jogokkal ruházzák fel, egyetlen törvény sem léphet érvénybe a nép képviselőinek jóváhagyása nélkül, bevezették a miniszteri felelősséget, megadták a polgári szabadságjogokat: a személyi sérthetetlenséget, a lelkiismereti, szólás-, gyülekezési és egyesülési szabadságot. S a tőzsde siet, hogy kifejezze fokozott bizalmát az orosz pénzügyek iránt. Emelkedik az orosz értékpapiroknak az utóbbi napokban lesüllyedt árfolyama. A külföldi bankárok, akik futva menekültek a forradalmi Pétervárról, azt ígérik, hogy két hét múlva visszatérnek. Az európai burzsoázia az alkotmányt ama „békés" kis engedmények zálogának véli, amelyek teljesen kielégítik a vagyonos osztályokat, s egyúttal megakadályozták, hogy a forradalmi proletariátus „túlságosan sok" szabadságot nyerjen.

Másrészt azonban még a liberális burzsoáknak is látniuk kell, hogy a cári kiáltvány csupán szavakból, puszta ígéretekből áll. De ki hisz most a puszta ígéreteknek? Hát nem nevetségesek ezek a személyi sérthetetlenségről és szólásszabadságról pufogtatott frázisok, amikor a börtönök még mindig zsúfolva vannak úgynevezett politikai bűnösökkel, amikor még mindig működik a cenzúra? Miféle emberek fogják végrehajtani a cár ígéreteit? Vitte kormánya, amelynek a hírek szerint tagja Kuzmin-Karavajev, Koszics és Konyi? Ez még a liberális burzsoázia kormányának sem nevezhető. Ez még csak annak a liberális *bürokráciának* a kormánya, amelyet már annyiszor maga alá gyűrt a reakciós udvari klikk. Hát azért ontotta vérét a nép a szabadságért,

hogy mindent puszta ígéretekkel és szavakkal elintéző liberális bürokratákra bízza a sorsát?!

Nem, a cárizmus még korántsem kapitulált. Korántsem dőlt még meg az önkényuralom. A forradalmi proletariátusnak még sok nagy csatát kell megvívnia, s az első győzelem segítségére lesz erői tömörítésében és új harci szövetségesek toborzásában.

„Már a szabadság ügyének a sikere maga — írta a Times tudósítója a kiáltvány nyilvánosságra hozatala napján — csak újabb tevékenységre ösztönzi a reakciós elemeket, s amíg a hadsereggel régi főnökei rendelkeznek, Oroszország nem biztosítható a *pronunciamento** lehetősége ellen." „Kérdéses még, hogy a forradalmi fellendülés tetőpontján tett kényszerű kormányengedmény nem ad-e jelt a forradalom újabb fokozódására." „Nem tudni, kiverték-e fellegvárából a bürokráciát vagy csak visszavonult arcvonalbeli hadállásaiból" — mondják a burzsoá optimisták, bár a tények nyilvánvalóan azt mutatják, hogy az önkényuralom „fellegvára" még szilárdan áll.

Az engedmény kényszerű jellege aggasztja a legjobban a mérsékelt burzsoákat. Az uralmon levő francia pénzeszsák lapja, a Temps, szörnyen felháborodott az „anarchián", s az átkok és rágalmak özönét zúdította az országos politikai sztrájk szervezőire és részvevőire. Most ez a lap, amelyet teljesen kielégítettek a cár alkotmányos ígéretei, aggódva jegyzi meg: „A cár, ahelyett hogy maga lett volna a kezdeményező, egyszerűen aláírta a liberális ellenzék »rendelkezéseit«. Rossz módszer ez, amely kényszerű jellegűvé, valahogy összefüggéstelenné, ötletszerűvé teszi a következetes reformokat. Ez a módszer önmagával juttatja ellentmondásba a kormányt, s jutalomban részesíti az erőszakot. Sajnos túlságosan is nyilvánvaló, hogy az ügy valóban messzire jutott, s nem volt más kiút abból a zsákutcából, ahová a kormányt beszorították. Felejtsük hát el mielőbb, milyen jellegű volt ez a kapituláció, amikor nemcsak az alkotmányosok, a mérsékelt emberek előtt tette le a kormány a fegyvert, akiknek szavára

* Katonai puccs. — *Szerk.*

a leginkább kellett volna hallgatnia, hanem a sztrájk, a forradalom előtt is kapitulált."

Nem, burzsoá urak, a munkások sohasem fognak megfeledkezni a cári fegyverletétel kényszerű jellegéről! A munkások sohasem fognak megfeledkezni arról, hogy csak erővel, szervezetük, egyetértésük, tömeges hősiességük erejével kényszeríthették ki a cárizmustól a szabadság elismerését a papírrongy-kiáltványon, s ki fogják kényszeríteni a valóságban is.

Fentebb azt mondottuk, hogy az ellenség visszavonult, s átengedte a terepet a forradalmi proletariátusnak. Most hozzá kell tennünk: erélyesen folytatják a visszavonuló ellenség üldözését. Hétfőn, október 17-én megjelent a cár kiáltványa. Kedden, október 18-án megjelent a Wolf-hírügynökség jelentése szerint az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt kiáltványa, amelyet óriási példányszámban adtak ki Pétervárott. A kiáltványban azt olvashatjuk, hogy a proletariátus harca korántsem ér véget a cári kiáltvány kiadásával. A proletariátusnak azt a taktikát kell követnie, hogy kihasználja a csapásainak hatására megadott jogokat, hogy munkásgyűléseket rendez annak a kérdésnek eldöntésére, folytassa-e a sztrájkot, hogy polgárőrséget szervez a forradalmi jogok megvédelmezésére, hogy teljes amnesztiát követel. A népgyűlések szociáldemokrata szónokai ragaszkodnak az alkotmányozó gyűlés összehívásához. A sztrájkbizottság[61] a táviratok szerint az amnesztiát és az alkotmányozó gyűlés általános és közvetlen választójog alapján történő azonnali összehívását követeli.

Pétervár munkásait forradalmi ösztönük nyomban rávezette a helyes jelszóra: a harc erélyes folytatása, az újonnan meghódított hadállások felhasználása, az előnyomulás folytatása, az önkényuralom tényleges megsemmisítése érdekében. S a harc tovább folyik. A gyűlések egyre gyakoribbakká és népesebbeké válnak. Az első győzelem felett érzett öröm és jogos büszkeség nem akadályoz meg bennünket abban, hogy tovább szervezzük erőinket a forradalom következetes végigvitele érdekében. A forradalom sikere attól függ, el tudjuk-e érni, hogy még szélesebb néprétegeket nyerjünk meg

a szabadság ügyének, s hogy sikerül-e felvilágosítanunk és megszerveznünk őket. A munkásosztály az országos politikai sztrájkkal bizonyságot tett gigantikus erejéről, de a városi proletariátus elmaradott rétegei között még nem csekély munka vár ránk. Amikor megalakítjuk a munkásmilíciát — a forradalomnak ezt az egyetlen biztos támaszát —, s amikor újabb, még elszántabb harcra készülünk és fenntartjuk régi jelszavainkat, különösen nagy figyelmet kell fordítanunk a hadseregre. A cár kényszerű engedménye minden bizonnyal a hadsereg soraiban idézte elő a legnagyobb ingadozást, s most, amikor arra törekszünk, hogy a katonák vegyenek részt a munkásgyűléseken, amikor fokozzuk az agitációt a kaszárnyákban, kiszlesítjük kapcsolatainkat a tisztekkel, a munkások forradalmi hadseregének felállítása mellett öntudatos forradalmi káderet kell nevelnünk a katonaság soraiban is, amely tegnap még kizárólag cári katonaság volt, s most elérkezett odáig, hogy rövidesen népi hadsereggé válik.

A forradalmi proletariátusnak sikerült semlegesítenie a katonaságot azzal, hogy az általános sztrájk nagy napjaiban paralizálta. Most azt kell elérnie, hogy a katonaság teljesen a nép oldalára álljon.

A forradalmi proletariátus a városi forradalmat eljuttatta az első nagy győzelemhez. Most ki kell szélesítenie és ki kell mélyítenie a forradalom bázisát, ki kell terjesztenie a falura. Fel kell emelnie a parasztságot arra a szintre, hogy tudatosan védelmezze a parasztság ügyét, komoly intézkedéseket kell követelnie a parasztság érdekében, elő kell készítenie a falusi mozgalmat, hogy az az élenjáró városi proletariátussal karöltve megdöntse az önkényuralmat, kivívja a teljes és igazi szabadságot — ez ma az oroszországi szociáldemokrácia soron következő feladata.

A forradalom sikere azoknak a proletár- és paraszttömegeknek a nagyságától függ, amelyek harcra kelnek védelmében és befejezése érdekében. A forradalmi háború abban különbözik más háborúktól, hogy fő tartalékait az ellenség tegnapi szövetségeseinek, a cárizmus tegnapi híveinek vagy azoknak a táborából meríti, akik vakon követték a cárizmust.

S az országos politikai sztrájk sikere többet mond a muzsik eszének és szívének bármiféle kiáltványok és törvények zavaros szavainál.

Az orosz forradalom éppen csak hogy fejlődésnek indult, amikor a politikai élet színpadjának előterét teljesen a liberális burzsoák foglalták el, mint ahogy ezt egy évvel ezelőtt is láttuk.

A forradalom akkor állt talpra, amikor január 9-én színre lépett a városi munkásosztály.

A forradalom akkor aratta első győzelmét, amikor Oroszország valamennyi népének proletariátusa egy emberként talpraállt s megrengette a cári trónt, amely tengernyi nyomorúságot okozott minden népnek és mindenekelőtt minden nép dolgozó osztályainak.

A forradalom akkor fogja végleg legyőzni az ellenséget és eltörölni a föld színéről a véres kezű cár trónját, amikor a munkások újra talpra szöknek és magukkal vonják a parasztságot is.

És azután — azután is van még tartaléka az orosz forradalomnak. Elmúlt az az idő, amikor az egyes népek és államok egymástól elkülönülten élhettek. Nézzék meg: Európa már nyugtalan. Burzsoáziája zavarban van, s milliókat és milliárdokat hajlandó áldozni, csakhogy eloltsa a tűzvészt Oroszországban. Az európai katonai hatalmak uralkodói azon gondolkoznak, hogy katonai segítséget nyújtanak a cárnak. Vilmos már el is küldött néhány cirkálót és két raj torpedónaszádot, hogy megteremtse a német katonai csizma közvetlen kapcsolatát Peterhoffal. Az európai ellenforradalom kezet nyújt az orosz ellenforradalomnak.

Csak próbálja meg, próbálja meg, Hohenzollern polgártárs! Az orosz forradalomnak is van európai tartaléka. Ez a tartalék: a nemzetközi szocialista proletariátus, a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia. Az egész világ munkásai lelkes izgalommal üdvözlik az orosz munkások győzelmét, és felismerve a szocializmus nemzetközi hadseregének egyes osztagai közti szoros kapcsolatot, maguk is készülnek a döntő nagy küzdelemre.

Nem vagytok egyedül, Oroszország munkásai és parasztjai! És ha sikerül megdöntenetek, végleg legyűrnötök és megsemmisítenetek a jobbágyi, rendőri, földesúri és cári Oroszország zsarnokait, a ti győzelmetek jeladás lesz az egész világon a tőke zsarnoksága elleni harcra — a dolgozók teljes, nemcsak politikai, hanem gazdasági felszabadításáért, az emberiségnek a nyomorúságtól való megszabadításáért és a szocializmus megvalósításáért vívott harcra.

Proletarij 24. sz.
1905. november 7. (október 25.)

Lenin Művei, 9. kötet.

KÉT ÜTKÖZET KÖZÖTT

(Részlet)

Genf, november 15.

A nagy csata, amelyet a proletariátus a cárizmussal vívott, véget ért. Az országos politikai sztrájk a jelek szerint majdnem mindenütt befejeződött. Az ellenség a legjobban az egyik szárnyon vonult vissza (Finnország), a másikon azonban szilárdan megvetette a lábát (a lengyelországi hadihelyzet). Középütt az ellenség igen keveset hátrált, de erős új hadállást épített ki magának, s még véresebb és még elszántabb ütközetre készül. Az egész vonalon szakadatlanul folynak kisebb csatározások. Mindkét fél siet pótolni veszteségeit, tömöríteni sorait s minél jobban megszerveződni és felfegyverkezni a következő ütközetre.

Körülbelül ez a helyzet jelenleg a szabadságért folyó küzdelem színterén. A polgárháború természetszerűleg abban különbözik más háborúktól, hogy a harci formák változatosabbak, mindkét fél harcosainak száma és összetétele igen kevéssé tartható számon és igen erősen ingadozik, s a békekötésre vagy legalábbis fegyverszünetre irányuló próbálkozások nem a harcolóktól indulnak ki és a legfurcsább módon összefonódnak a hadicselekményekkel.

.....

Félre hát minden képmutatással, minden hamissággal és minden elhallgatással! Hadat üzentek, háború dúl, most

csak rövid szünet van két ütközet között. Középút nem lehetséges. A „fehérek" pártja tiszta csalás. Aki nincs a forradalom mellett, az feketeszázas. Ezt nemcsak mi állítjuk. Ez a megfogalmazás nem a mi agyunkban született meg. Erről beszélnek ország-világnak Moszkva és Ogyessza, Kronstadt és a Kaukázus, Lengyelország és Tomszk utcáinak vérrel áztatott kövei.

Aki nincs a forradalom mellett, az feketeszázas. Aki nem akarja tűrni, hogy az orosz szabadság a rendőrterror, a vesztegetés, a leitatás, fegyvertelenek elleni orvtámadások szabadsága legyen, annak magának kell felfegyverkeznie és azonnal készülnie kell az ütközetre. Nem a szabadság ígéretét kell kivívnunk, nem egy papírt a szabadságról, hanem az igazi szabadságot. Nem azt kell elérnünk, hogy a cári hatalom megalázkodjék, nem azt, hogy elismerje a nép jogait, hanem a hatalom megsemmisítését kell elérnünk, mert a cári hatalom a feketeszázak hatalma Oroszország felett. Ezt a következtetést sem mi vonjuk le. Ez az események tanulsága. Ez azoknak a hangja, akik eddig egészen távol álltak minden forradalmi tantól, akik egyetlen szabad lépést sem mernek tenni, egyetlen szabad szót sem mernek kimondani az utcán, a gyűlésen vagy otthon anélkül, hogy ki ne tennék magukat annak a közvetlen és fenyegető veszélynek, hogy a *cár* híveinek bandája széttapossa, ízekre tépi, szétmarcangolja őket.

A forradalom végre rákényszerítette *ezt* a „népi erőt" — a cár híveit, hogy lépjenek elő. Rákényszerítette őket arra, hogy mindenki szemeláttára mutassák be, kikre támaszkodik valójában a cári hatalom, kik támogatják tulajdonképpen ezt a hatalmat. Itt van hát, itt áll előttünk ez a vadállatokká vált rendőrökből, hülyére vert katonákból, elvadult papokból, barbár boltosokból, a kapitalista társadalom részeg söpredékéből rekrutálódott sereg. Ezek *uralkodnak* hát most Oroszországban kormányszerveink kilenctized részének közvetlen vagy közvetett közreműködésével. Ez hát az orosz Vendée[62], amely éppúgy hasonlít a francia Vendée-hez, mint Romanov Miklós, a „törvényes" uralkodó a jöttment Napóleonhoz. S tévedés ne essék, polgártársak, még a mi Vendéenk sem

mondta ki az utolsó szót. Még csak most kezd kibontakozni amúgy istenigazában. Neki is vannak még „fűtőanyag-tartalékai", amelyek a sötétség, jogtalanság, jobbágyrendszer, rendőri teljhatalom évszázadai alatt halmozódtak fel. Benne egyesülnek az ázsiai barbárság összes kegyetlenségei és mindazok tökéletesített eszközökkel történő kizsákmányolásának és rászedésének undorító vonásai, akiket egyre jobban fojtogat, kínoz a városi kapitalista civilizáció, akiket az állati életnél is rosszabb helyzetbe kényszerítettek. Ezt a Vendée-t nem szünteti meg semmiféle cári kiáltvány, a szinódusnak semmiféle üzenete, semmilyen változás a felső- és alsófokú bürokráciában. Ezt csak a szervezett és felvilágosult proletariátus ereje törheti meg, mert csak a proletariátus tudja — maga is kizsákmányolt lévén — felemelni a nálánál alacsonyabb fokon állókat, felébreszteni bennük az embert és a polgárt, megmutatni nekik azt az utat, amelyen haladva mindennemű kizsákmányolástól megszabadulhatnak. Csak a proletariátus teremtheti meg annak a hatalmas forradalmi hadseregnek derékhadát, amelyet eszméi, fegyelme, szervezete, a harcban tanúsított hősiessége — csupa olyan tulajdonság tesz hatalmassá, amelynek semmiféle Vendée sem állhat ellen.

S a szociáldemokrácia vezette proletariátus már mindenütt nekilátott e forradalmi hadsereg megszervezéséhez. Mindenkinek be kell lépnie soraiba, aki nem akar a feketeszázak hadseregének tagja lenni. A polgárháború nem ismer semlegességet. Aki félrevonul, az passzivitásával a diadalittas feketeszázakat támogatja. A katonaság is vörös- és feketeseregre bomlik. Alig két héttel ezelőtt hívtuk fel a figyelmet arra, milyen gyorsan bekapcsolódik a szabadságért folyó harcba. Kronstadt példája ezt szemléltetően megmutatta. Hiába győzte le a bitang Vitte kormánya a kronstadti felkelést[63], hiába löveti agyon most százszámra a matrózokat, akik ismét kibontották a vörös zászlót — ez a zászló még magasabban lobog majd, mert ez a zászló a világ összes dolgozójának és összes kizsákmányoltjának zászlaja. Hiába ordítozza a lakájsajtó, amelynek egyik képviselője a Novoje

Vremja[64], hogy a katonaság semleges — ez az aljas és képmutató hazugság semmivé válik a feketeszázak minden újabb hőstette nyomán. A katonaság nem lehet, sohasem volt és sohasem lesz semleges. Éppen most bomlik rendkívüli gyorsasággal a szabadság hadseregére és fekete századokra. Mi siettetni fogjuk ezt a bomlást. S pellengérre állítunk mindenkit, aki határozatlan és aki habozik, mindenkit, aki idegenkedik a népi milícia haladéktalan megalakításának gondolatától (a külföldi lapok legutóbbi hírei szerint a moszkvai duma elvetette a népi milícia megalakításának tervét). Megtízszerezzük a tömegek körében folyó agitációnkat, a forradalmi osztagok megalakítására irányuló szervező munkánkat. Majd akkor az öntudatos proletariátus hadserege összeolvad az oroszországi katonaság vörösosztagaival — s majd meglátjuk, le tudják-e küzdeni a rendőri feketeszázadok az ifjú, a szabad, az új Oroszországot!

Proletarij 26. sz.
1905. november 25. (12.)

A HADSEREG ÉS A FORRADALOM

A szevasztopoli felkelés egyre nagyobb méreteket ölt. Közeledik a végső összecsapás. A szabadságért harcoló matrózok és katonák eltávolítják feletteseiket. Szigorú rendet tartanak fenn. A kormánynak nem sikerül megismételnie az aljas kronstadti cselfogást, nem sikerül semmiféle pogromot kiprovokálnia. A hajóraj megtagadta az engedelmességet, nem volt hajlandó kifutni a tengerre, és a várost fenyegeti, ha megpróbálják leverni a felkelőket. Az „Ocsakov" parancsnokságát Smidt szolgálaton kívüli hadnagy vette át, akit azért helyeztek nyugállományba, mert „vakmerő" beszédet mondott és kifejtette, hogy fegyverrel kell megvédeni az október 17-i kiáltványban megígért szabadságjogokat. A Rusz[65] jelentése szerint ma, 15-én jár le a matrózok kapitulációjára kitűzött határidő.

Eszerint döntő pillanat előtt állunk. A legközelebbi napok — vagy talán órák — megmutatják, hogy teljes győzelmet aratnak-e a felkelők, leverik-e őket, avagy valamilyen formában kiegyeznek velük. A szevasztopoli események mindenesetre azt mutatják, hogy a hadseregben teljesen összeomlott a régi rabszolgarendszer, amely a katonákat fegyveres gépekké, minden szabadságtörekvés elnyomására szolgáló eszközzé változtatta.

Visszavonhatatlanul elmúltak azok az idők, amikor az orosz hadsereg — mint ez 1849-ben történt — harcba vonult,

hogy Oroszország határain túl eltiporjon egy forradalmat.[66] Most a hadsereg végérvényesen kicsúszott az önkényuralom kezéből. A hadsereg még nem vált teljesen forradalmivá, a katonák és matrózok politikai tudatossága még igen alacsony fokon van. A fontos azonban az, hogy öntudatuk már felébredt, hogy a katonák megindították *saját* mozgalmukat, hogy a szabadság szelleme mindenütt behatolt a kaszárnyákba. Oroszországban a kaszárnya legtöbbször rosszabb volt bármely börtönnél; sehol nem nyomták el és nem igázták le annyira az egyént, mint a kaszárnyában; sehol sem burjánzott el annyira a kínzás, a verés, az ember meggyalázása. S ez a kaszárnya most a forradalom tűzfészkévé válik.

A szevasztopoli események nem egyedülállóak és nem véletlenek. Nem beszélünk a hajóhad és a hadsereg régebbi nyílt felkelési kísérleteiről. Hasonlítsuk össze a szevasztopoli tűzvésszel a pétervári szikrákat. Gondoljunk csak azokra a követelésekre, amelyeket a katonák most Pétervár különböző katonai alakulataiban támasztanak (lapunk tegnapi számában közöltük ezeket). Milyen nagyszerű dokumentum e követelések jegyzéke! Milyen világosan mutatja, hogy a rabszolgahadsereg forradalmi hadsereggé változik. S van-e erő, amely most meg bírja akadályozni, hogy az efféle követelések az egész hajóhadban és az egész hadseregben elterjedjenek?

A pétervári katonák harcolnak a jobb élelmezésért, jobb ruházatért, jobb szállásért, zsoldemelésért, a szolgálati időnek és a napi foglalkoztatás idejének csökkentéséért. De követeléseik között még jelentősebb helyet foglalnak el más követelések, amelyeket csak állampolgári öntudatra ébredt katonák támaszthattak. Jogot követelnek arra, hogy egyenruhában is — „ugyanúgy, mint minden más állampolgár" — bármely gyűlést látogathassanak, hogy a kaszárnyában *akármilyen* újságot olvashassanak és járathassanak, követelik a lelkiismereti szabadság biztosítását, valamennyi nemzetiség egyenjogúságát, követelik, hogy a kaszárnyán kívül teljesen szüntessenek meg minden tiszteletadást, hogy szüntessék meg a tisztiszolga-intézményt, szüntessék meg a hadbíróságokat és a hadbírósági ügyeket adják át a rendes polgári bíróságnak,

követelik, hogy legyen joguk kollektív panaszok benyújtására és védekezésre abban az esetben, ha valamelyik feljebbvaló a legcsekélyebb kísérletet tenné a tettlegességre. Ezek a pétervári katonák legfőbb követelései.

Ezek a követelések azt mutatják, hogy a hadsereg igen nagy része máris szolidáris a szabadságért küzdő szevasztopoli felkelőkkel.

Ezek a követelések azt mutatják, hogy az önkényuralom lakájainak képmutató beszédei, amelyekben kifejtik, hogy a hadseregnek semlegesnek kell lennie, hogy a hadsereget távol kell tartani a politikától stb., a legkisebb mértékben sem tarthatnak számot a katonák együttérzésére.

A hadsereg nem lehet semleges, és nem is szabad annak lennie. Hogy a hadsereget nem szabad bevonni a politikába — ez a burzsoázia és a cárizmus képmutató szolgáinak jelszava, akik a gyakorlatban mindig bevonták a hadsereget a reakciós politikába, akik az orosz katonákat a feketeszázasok kiszolgálóivá, a rendőrség segítőtársaivá tették. Nem szabad félrehúzódni attól a harctól, amelyet az egész nép vív a szabadságért. Aki közömbös e harc iránt, az támogatja a rendőrkormány garázdálkodásait, amely csak azért ígérte meg a szabadságot, hogy gúnyt űzzön belőle.

Az állampolgári öntudatra ébredt katonák követelései a szociáldemokrácia követelései, minden forradalmi párt követelései, az öntudatos munkások követelései. Ha a katonák belépnek a szabadság harcosainak soraiba, ha átállnak a nép oldalára, ez biztosítani fogja a szabadság ügyének győzelmét és a katonák követeléseinek megvalósulását.

Ahhoz azonban, hogy ezek a követelések valóban teljesen és tartósan megvalósuljanak, még egy kis lépéssel tovább kell mennünk. Egyetlen egységes egészben kell összefoglalnunk az átkozott kaszárnya-fegyházban megkínzott katonák valamennyi kívánságát. S összefoglalva ezek a követelések így fognak hangzani: szüntessék meg az állandó hadsereget, és helyettesítsék a nép általános felfegyverzésével.

Az állandó hadsereg mindenütt, minden országban nem annyira a külső, mint inkább a belső ellenség ellen szolgál.

Az állandó hadsereg már mindenütt a reakció eszköze, a tőke szolgája a munka ellen vívott harcában, a népszabadság hóhéra. Ne elégedjünk meg hát a szabadságért küzdő nagy forradalmunkban egyes részkövetelésekkel. Irtsuk ki a rosszat gyökerestül. Szüntessük meg teljesen az állandó hadsereget. Olvadjon egybe a hadsereg a felfegyverzett néppel, a katonák vigyék a nép közé katonai ismereteiket, tűnjön el a kaszárnya, és foglalja el helyét a szabad katonaiskola. Nincs a világon olyan erő, amely a szabad Oroszország ellen mer törni, ha a szabadság védelmezője a felfegyverzett nép lesz, amely megszüntette a katonai kasztot, s minden katonát polgárrá, minden fegyverfogható polgárt katonává tett.

Nyugat-Európa tapasztalatai megmutatták, mennyire reakciós az állandó hadsereg. A hadtudomány bebizonyította, hogy teljesen megvalósítható a népi milícia, amely mind a védelmi, mind pedig a támadó háborúban katonai feladatainak magaslatán tud állni. Hadd álmodozzék a képmutató vagy érzelgős burzsoázia a lefegyverzésről. Mindaddig, amíg vannak a világon elnyomottak és kizsákmányoltak, nekünk nem lefegyverzésre, hanem a nép általános felfegyverzésére kell törekednünk. Csak ez biztosítja teljesen a szabadságot. Csak ez dönti meg teljesen a reakciót. Csak ez az átalakulás teszi majd lehetővé, hogy valóban a dolgozók milliói élvezzék a szabadságot és nem csupán a kizsákmányolók maroknyi csoportja.

A megírás ideje: 1905. november 15. (28.)
Megjelent: Novaja Zsizny 14. sz.
1905. november 16.
Aláírás: N. Lenin

OROSZORSZÁG MAI HELYZETE ÉS A MUNKÁSPÁRT TAKTIKÁJA[67]

Az oroszországi szociáldemokrata párt igen nehéz időket él át. Hadiállapot, sortüzek és kivégzések, zsúfolt börtönök, éhségtől elcsigázott proletariátus, szervezeti káosz, amelyet még az is fokoz, hogy számos illegális támaszpontot szétzúztak és hogy nincsenek legális támaszpontok, s végül a taktika körül folyó viták, amelyek egybeesnek a pártegység helyreállításának nehéz feladatával — mindez elkerülhetetlenül bizonyos mértékig bomlasztja a párt erőit.

A tényleges kivezető út ebből a bomlásból az egyesítő pártkongresszus egybehívása, és valamennyi pártmunkásnak — ez szilárd meggyőződésünk — teljes erővel siettetnie kell e pártkongresszus egybehívását. De addig is, amíg a kongresszus egybehívásán munkálkodunk, mindenki előtt fel kell vetnünk, és a legkomolyabban meg kell vitatnunk azt a rendkívül fontos kérdést, hogy mik a bomlás mélyebb okai. Az állami duma bojkottjának kérdése lényegében csak egy kis részecskéje egy olyan nagy kérdésnek, mint a párt egész taktikájának felülvizsgálata. Ez utóbbi kérdés viszont csak egy kis részecskéje egy olyan nagy kérdésnek, mint Oroszország mai helyzete és az orosz forradalom története mostani szakaszának jelentősége.

Ennek a szakasznak kétféle megítélésével kapcsolatban két taktikai vonal rajzolódik ki. Egyesek szerint (lásd például

Lenin cikkét a Molodaja Rosszijában)* a moszkvai és a többi felkelés leverése csupán előkészíti a talajt és a feltételeket újabb, még elszántabb fegyveres harchoz. A mostani szakasz jelentősége e felfogás szerint az alkotmány-illúziók szétrombolásában van. A forradalom két nagy hónapját (november és december) olyan időszaknak tekinti, amelyben a békés általános sztrájk az egész nép általános fegyveres felkelésébe nőtt át. Ennek lehetősége bebizonyosodott, a mozgalom magasabb fejlődési fokra emelkedett, a nép nagy tömegei megszerezték az eljövendő felkelés sikeréhez szükséges gyakorlati tapasztalatokat, a békés sztrájkok ideje lejárt. Gondosabban gyűjtsük össze ezeket a tapasztalatokat, adjunk módot a proletariátusnak arra, hogy összeszedje erejét, határozottan szakítsunk minden alkotmány-illúzióval és vessük el a dumában való részvétel gondolatát, még kitartóbban és még türelmesebben készítsünk elő egy új felkelést, erősítsük a parasztság szervezeteivel való kapcsolatainkat, s a parasztság tavasszal valószínűleg még nagyobb erővel kel majd harcra.

Vannak, akik máskép ítélik meg a helyzetet. Plehanov elvtárs vázolta fel a legkövetkezetesebben ezt a második álláspontot Dnyevnyik[68] c. lapjának 3. és különösen 4. számában, noha sajnos nem mindenütt fejtette ki teljesen gondolatait.

„Az alkalmatlan időpontban megkezdett politikai sztrájk — mondja Plehanov elvtárs — Moszkvában, Rosztovban stb. fegyveres felkelésre vezetett. A proletariátusnak nem volt elég ereje, hogy győzelmet arasson. Ezt nem volt nehéz előre látni. S ezért nem kellett volna fegyvert fogni." A munkásmozgalom öntudatos elemeire az a gyakorlati feladat hárul, „hogy mutassák meg a proletariátusnak, milyen hibát követett el, és magyarázzák meg neki, mennyire kockázatos az a játék, amelyet fegyveres felkelésnek neveznek". Plehanov nem is tagadja, hogy fékezni akarja a mozgalmat. Emlékeztet arra, hogy Marx fél évvel a kommün előtt óva intette a párizsi proletariátust az idő előtti kitörésektől. „Az élet megmutatta

* Lásd Lenin Művei 10. köt., 84—87. old. — *Szerk.*

— mondja Plehanov —, hogy az a taktika, amelyet pártunk az utóbbi hónapokban követett, tarthatatlan. Új taktikai fogásokhoz kell folyamodnunk, mert különben újabb vereségek érnek bennünket"... „Ami a legfontosabb — haladéktalanul fokozott figyelmet kell fordítanunk a munkások szakszervezeti mozgalmára." — „Elvtársaink igen jelentős részét a fegyveres felkelés gondolata túlságosan hatalmába kerítette ahhoz, hogy akárcsak valamelyest is komolyan támogathatná a szakszervezeti mozgalmat..." „Meg kell becsülnünk a nem proletár ellenzéki pártok támogatását, s nem szabad eltaszítanunk őket tapintatlan kirohanásokkal." Magától értetődik, hogy Plehanov a duma bojkottja ellen is állást foglal (noha nem nyilatkozik arról, hogy a dumában való részvétel mellett van-e, avagy amellett van, hogy az elektorok alakítsák meg a „mensevikek" kedvenc „forradalmi önkormányzati szerveit"). „A választási agitáció a falun élére állítaná a földkérdést." A föld elvételét pártunk mindkét része helyesli, s határozataikat „most már ideje megvalósítanunk".

Ezek Plehanov nézetei; csaknem teljesen a „Dnyevnyik" szerzőjének a fogalmazásában ismertettük őket.

Reméljük, ennek a fejtegetésnek alapján az olvasó meggyőződött arról, hogy a dumával kapcsolatos taktika kérdése csupán egy része az általános taktika kérdésének, amely viszont alárendelt része annak a kérdésnek, hogyan ítéljük meg a forradalom mai szakaszát. A taktikai nézeteltérések lényege a következő. Nem kellett volna fegyvert fogni, mondják egyesek, s azt követelik, hogy magyarázzuk meg, milyen kockázatos a felkelés, és helyezzük át a súlypontot a szakszervezeti mozgalomra. A második sztrájk, a harmadik sztrájk és a felkelés egyaránt hiba volt. Mások véleménye szerint viszont szükség volt arra, hogy fegyvert fogjunk, mert enélkül a mozgalom nem emelkedhetett volna magasabb fokra, nem tehetett volna szert a felkeléssel kapcsolatos elengedhetetlenül szükséges gyakorlati tapasztalatokra, s nem szabadulhatott volna meg attól az egyoldalúságtól, amely abból fakadt, hogy kizárólag csak békés sztrájkot vívtunk, holott a békés sztrájk mint harci fegyver már túlhaladottá vált.

Egyesek szerint tehát a felkelés kérdése gyakorlatilag lekerül a napirendről — legalábbis addig, amíg nem akalul ki egy olyan új helyzet, amely arra késztet bennünket, hogy ismét felülvizsgáljuk taktikánkat. Az „alkotmányhoz" való alkalmazkodás (részvétel a dumában és fokozott munka a legális szakszervezeti mozgalomban) ennek az álláspontnak elkerülhetetlen következménye. Mások viszont az ellenkezőjét vallják: szerintük éppen most kerül napirendre a felkelés kérdése a gyakorlatban szerzett tapasztalatok alapján, amelyek bebizonyították, hogy a katonasággal fel lehet venni a harcot, és kijelölték a következő megmozdulás kitartóbb és türelmesebb előkészítését szolgáló közvetlen feladatokat. Ebből az álláspontból ez a jelszó következik: vesszenek az alkotmányillúziók! — valamint az, hogy a legális szakszervezeti mozgalomnak szerény, mindenesetre nem a „legfőbb" szerepet kell szánni.

Ezt a vitás kérdést természetesen nem abból a szempontból kell vizsgálnunk, mennyire kívánatos a cselekvés egyik vagy másik útja, hanem a mai helyzet objektív feltételelnek és a társadalmi erők számbavételének szempontjából. Plehanov nézetét hibásnak tartjuk. A moszkvai felkelésről adott értékelése, amelynek az a lényege, hogy „nem kellett volna fegyvert fogni", rendkívül egyoldalú. Aki leveszi a napirendről a felkelés kérdését, az lényegében azt gondolja, hogy befejeződött a demokratikus átalakulás forradalmi időszaka és megkezdődött az „alkotmányos" időszaka, vagyis egyenlőségi jelet tesz mondjuk például az oroszországi decemberi felkelések leverése és az 1849-es németországi felkelések leverése közé. Persze egyáltalán nem lehetetlen, hogy forradalmunk így végződik, s ha a pillanatnyi helyzetből indulunk ki, amikor a reakció teljes erővel tombol, könnyen arra a nézetre juthatunk, hogy máris így végződött. Az sem kétséges, hogy ha az objektív feltételek lehetetlenné teszik a felkelést, célszerűbb határozottan elvetni a felkelés gondolatát, semmint újabb, meddő kísérletekre pazarolni az erőnket.

Ez azonban azt jelentené, hogy a pillanatnyilag kialakult helyzetet túlságosan elhamarkodottan általánosítjuk és egy

egész időszak törvényévé nyilvánítjuk. Vajon nem láttuk-e, hogyan tombolt a reakció a forradalomnak csaknem minden nagyobb lépése után? S vajon nem az volt a helyzet, hogy a mozgalom bizonyos idő múltán e reakció ellenére is még hatalmasabb erővel újra fellendült? Az önkényuralom nem engedett az egész társadalmi fejlődés elháríthatatlan követelményeinek; ellenkezőleg, az önkényuralom hátrafelé megy, s ezzel még a burzsoázia körében is tiltakozást vált ki, pedig a burzsoázia örömmel fogadta a felkelés elfojtását. A forradalmi osztályok: a proletariátus és a parasztság ereje még korántsem merült ki. A gazdasági válság, a pénzügyi zilálság nemhogy enyhül, hanem inkább még jobban terjed és fokozódik. Míg el nem fojtották teljesen az első felkelést, s az újabb kirobbanás valószínűségét máris elismerik még a „törvényes rend alapján álló" s a felkeléssel feltétlenül ellenségesen szembenálló burzsoázia sajtószervei is.* Egyre világosabban látható, hogy a duma csak komédia, s egyre inkább kétségtelen, hogy hiába is próbálna a párt, mint olyan, részt venni a választásokon.

Rövidlátás, a pillanatnyi helyzet előtti szolgai meghunyászkodás volna, ha ilyen körülmények között levennénk a napirendről a felkelés kérdését. Figyeljük csak meg, milyen ellentmondásba keveredik Plehanov, amikor melegen ajánlja, hogy hajtsuk végre azt a határozatot, amely szerint a parasztság körében agitálnunk kell a föld elvétele mellett, ugyanakkor pedig célunkul tűzi ki, hogy ne taszítsuk el tapintatlan kirohanásokkal az ellenzéki pártokat, s arról álmodozik, hogy a falusi választási agitáció során „élére állíthatjuk" a földkérdést. Teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a liberális földbirtokosok milliónyi „tapintatlanságot" is megbocsátanak, de nem fogják megbocsátani a föld elvételét követelő felhívásokat. Nem ok nélkül mondják még a kadetok is, hogy ők szintén helyeslik a parasztfelkelések elfojtását, csak az a

* A konzervatív-burzsoá Szlovo például (a január 25-i, 364. számban) ezt írja: „A centrum legmeggyőződésesebb híveinek körében is egyre gyakrabban hallatszanak olyan hangok — jóllehet ezek még bátortalanok és bizonytalanok —, hogy a forradalmi pártok által előkészített újabb kirobbanás nélkül nem sikerül majd teljesen és csorbítatlanul megvalósítani a reformot, úgy ahogy arra szükség van... Ma már úgyszólván semmi remény sincs arra, hogy felülről, békés úton végrehajtják a reformot."

lényeg, hogy a csapatokkal ők rendelkezzenek, ne pedig a bürokrácia (lásd Dolgorukov herceg cikkét a Pravóban). Teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy éppen a választási agitáció során a földkérdés sohasem merül fel „élére állítva", mint ahogyan felmerült, felmerül és fel fog merülni a dumán kívül és a rendőrség közreműködésével lebonyolított választásokon kívül.

Mi teljesen a föld elvételének jelszava mellé álltunk. De a föld elvétele csak üres szó, ha nem jelenti a fegyveres felkelés győzelmét, mert ma nemcsak a hadsereg áll szemben a parasztokkal, hanem a földbirtokosok által felbérelt önkéntes osztagok is. Amikor a föld elvételét hirdetjük, ezzel felkelésre szólítjuk fel a parasztokat. De vajon jogunk volna-e ahhoz, hogy ezt megtegyük, s vajon nem volna-e ez csupán forradalmi frázisok pufogtatása, ha nem számítanánk arra, hogy a városi munkások felkelnek, hogy a munkások támogatni fogják a parasztokat? Otromba tréfa volna, ha a munkások harci szervezetek hiányában a rendőrség gyámsága alatt álló szakszervezeti egyesületek támogatását ajánlanák fel a parasztoknak, amikor azok tömegesen megmozdulnak és kezdik elvenni a földeket.

Nem, nincs semmi okunk arra, hogy levegyük a napirendről a felkelés kérdését. Nem szabad újra átdolgoznunk pártunk taktikáját a mai reakció körülményeinek megfelelően. Nem adhatjuk fel és nem szabad feladnunk a reményt, hogy végül is sikerül egyetlen győzelmes felkeléssé egyesíteni a felkelések három egymástól elszigetelt áramlatát: a munkások, a parasztok és katonák felkeléseit. Erre fel kell készülnünk. Közben természetesen semmiképpen sem szabad lemondanunk arról, hogy a propaganda, az agitáció és a szervezés kiszélesítése érdekében minden lehető „legális" eszközt felhasználjunk, de egy cseppet sem áltathatjuk megunkat azzal, hogy ezek az eszközök tartósak lesznek, és hogy valami különösebb jelentőségük lesz. Össze kell gyűjtenünk a moszkvai, donyeci, rosztovi és más felkelések tapasztalatait, ismertetnünk kell őket, állhatatosan és türelmesen újabb harci erőket kell előkészítenünk, a partizánharcokban ki kell képeznünk

és meg kell edzenünk őket. Tavasszal talán még nem tör ki egy újabb robbanás, de közeledik, s minden valószínűség szerint nincs nagyon messze. Ezt a robbanást felfegyverkezve, katonailag megszervezve, döntő támadó hadműveletekre felkészülve kell fogadnunk.

Engedelmükkel most kissé elkalandozunk a tárgytól és kitérünk a harci csoportok partizánakcióira. Véleményünk szerint hibát követ el, aki ezeket az akciókat a régi terrorhoz hasonlítja. A terror nem volt egyéb, mint bosszú egyes személyek ellen. A terror nem volt egyéb, mint értelmiségi csoportok összeesküvése. A terror teljesen független volt minden tömeghangulattól. A terror egyáltalán nem nevelt vezetőket a tömegek harcához. A terror a felkeléssel szemben tanúsított bizalmatlanságnak, a felkeléshez szükséges feltételek hiányának következménye, s egyben tünete és kísérőjelensége volt.

A partizánakció nem bosszú, hanem harci tevékenység. Éppoly kevéssé emlékeztet kalandra, mint ahogy azoknak a portyázó osztagoknak a rajtaütései, amelyek az ellenséges hadsereg háta mögött működnek, amikor a tulajdonképpeni csatatéren szélcsend van, nem emlékeztetnek a párbajhősök vagy összeesküvők gyilkosságaira. Azoknak a harci csoportoknak a partizánakciói, amelyeket mindkét frakció szociáldemokratái már régen megalakítottak a mozgalom minden nagyobb központjában, és amelyeknek főleg munkások a tagjai, kétségtelenül a legnyilvánvalóbb, legközvetlenebb kapcsolatban vannak a tömegek hangulatával. A harci csoportok partizánakciói közvetlenül nevelnek vezetőket a tömegek harcához. A harci csoportok partizánakciói ma nem a felkeléssel szemben táplált bizalmatlanságnak vagy a felkelés megvalósíthatatlanságának a következményei, hanem ellenkezőleg, a végbemenő felkelés nélkülözhetetlen alkotóelemei. Persze hibák mindig és mindenütt előfordulhatnak, előfordulhat, hogy helytelenül, idő előtt kísérletek történnek bizonyos akciókra; lehetséges túlbuzgóság és mindenféle véglet, s ez mindig és feltétlenül káros, a leghelyesebb taktikának is árthat. A helyzet azonban az, hogy a tisztán orosz központok többségében még ma is a másik véglettől szenvedünk, attól,

hogy harci csoportjainkban nincs elég kezdeményezőkészség, hogy nincsenek kellő harci tapasztalataik, hogy akcióik nem elég határozottak. E tekintetben túlszárnyalt bennünket a Kaukázus is, Lengyelország is, a Balti határterület is, vagyis éppen azok a központok, ahol a mozgalom leginkább eltávolodott a régi terrortól, ahol a felkelést a legjobban készítették elő, ahol a proletárharc tömegjellege a legerősebben és a legvilágosabban jut kifejezésre.

Utol kell érnünk ezeket a központokat. Ha nemcsak szavakban akarjuk előkészíteni a felkelést, ha elismerjük, hogy a proletariátus komolyan felkészült a felkelésre, akkor nem fékezünk, hanem ösztönöznünk kell a harci csoportok partizánakcióit.

Az orosz forradalom azzal kezdődött, hogy a cárt kérték, ajándékozzon szabadságot a népnek. A sortüzek, a reakció a Trepov-uralom nem fojtotta el, hanem ellenkezőleg, lángra lobbantotta a mozgalmat. A forradalom megtette a második lépést. Erőszakkal kicsikarta a cártól a szabadság elismerését. Fegyveresen védelmezte ezt a szabadságot. Nem tudta azonnyomban megvédeni. De a sortüzek, a reakció, a Dubaszov-féle[69] terror nem fojtja el, hanem ellenkezőleg, lángra lobbantja a mozgalmat. Most kibontakozik előttünk a harmadik lépés, amely eldönti a forradalom kimenetelét: a forradalmi nép harca egy olyan hatalomért, amely valóban megvalósíthatja majd a szabadságot. Ebben a harcban nem az ellenzéki, hanem a forradalmi demokrata pártok támogatására kell számítanunk. A szocialista proletariátussal itt vállvetve menetel majd a demokratikus forradalmi parasztság. Nagy harc ez, nehéz harc, amelyet a demokratikus forradalom végigviteléért és teljes győzelméért vívunk. De ma minden jel arra mutat, hogy a fejlemények egyre közelebb hozzák ezt a harcot. Gondoskodjunk hát arról, hogy az újabb hullám új harci készenlétben találja az oroszországi proletariátust.

Partyijinije Izvesztyija 1. sz.
1906. február 7.
Aláírás: Bolsevik.

Lenin Művei, 10. kötet.

AZ OROSZ FORRADALOM ÉS A PROLETARIÁTUS FELADATAI

I

Mi az oroszországi demokratikus forradalom helyzete: leverték-e a forradalmat, avagy ez ma csupán átmeneti szélcsend? Vajon a decemberi felkelés volt a forradalom csúcspontja, s most feltartóztathatatlanul csúszunk lefelé a lejtőn egy „sipovi-alkotmányos" rendszer[70] felé? Avagy a forradalmi mozgalom általában véve nincs apadóban, hanem tovább emelkedik, s közben újabb kirobbanásra készül, újabb erőket gyűjt a szélcsend alatt, s az első sikertelen felkelés után egy második felkeléssel kecsegtet, amelynek hasonlíthatatlanul több reménye van a sikerre?

Ezek a döntő kérdések foglalkoztatják most Oroszország szociáldemokratáit. Mivel hívek maradunk a marxizmushoz, nem térhetünk ki általános frázisokkal — s ezt nem is szabad megtennünk — azoknak az objektív feltételeknek az elemzése elől, amelyek számbavétele végső soron egyszer s mindenkorra eldönti ezeket a kérdéseket. S e kérdések eldöntésétől függ a szociáldemokrácia egész taktikája, a mi vitánk pedig, például vitáink a duma bojkottjáról (ezek a viták egyébként már befejezésükhöz közelednek, mivel az OSZDMP szervezeteinek többsége a bojkott mellett foglalt állást), csupán apró részecskéi ezeknek a nagy kérdéseknek.

Az imént azt mondottuk, hogy marxista nem kerülheti meg általános frázisokkal ezeket a kérdéseket. Márpedig ilyen általános frázisokat pufogtat az, aki akár csak hivatkozik is

arra, hogy mi a forradalmat sohasem egyszerűen a „ragadjunk kaszát, kapát" felkiáltás értelmében fogtuk fel, hogy mi forradalmárok voltunk akkor is, amikor nem adtuk ki közvetlenül a felkelés jelszavát, hogy mi forradalmárok maradunk a parlamenti időszakban is, amikor az bekövetkezik majd, és így tovább. Az ilyen szólamok szánalmas kibúvók, ezek a konkrét történelmi kérdés helyébe absztrakt megfontolásokat csempésznek, amelyek az égvilágon semmit sem tisztáznak és csupán a gondolatszegénység vagy a politikai fejvesztettség leplezésére szolgálhatnak. Hogy ezt egy példával támasszuk alá, hivatkozunk arra, hogyan vélekedett Marx az 1848-as német forradalomról. Ez a hivatkozás annál inkább hasznos lehet, mert több jel mutat arra, hogy a burzsoázia nálunk is, ugyanúgy, mint akkor, vagy talán még élesebben, reakciós és forradalmi burzsoáziára oszlik — ami például a nagy francia forradalomban nem volt meg. Lényegében véve az orosz forradalom helyzetére vonatkozó fent vázolt döntő kérdéseket is a németországi helyzettel összehasonlítva így fogalmazhatjuk meg (természetesen csak feltételes és korlátozott értelemben, már amennyiben a történelmi hasonlatok egyáltalában megengedhetők): 1847 vagy 1849? Vajon a forradalom a legnagyobb fellendülésének utolsó szakaszait éljük most át (mint Németország 1847-ben, amikor a német állami dumát, az úgynevezett egyesített Landtagot egybe akarták hívni és egybe is hívták), vagy pedig a forradalom végleges kimerülésének utolsó szakaszait és egy silány alkotmány szürke hétköznapjainak kezdetét (mint Németország 1849-ben)?

Marx éppen 1850-ben vetette fel ezt a kérdést, igyekezett azt eldönteni és végül el is döntötte, mégpedig nem kibúvókkal, hanem az objektív körülmények elemzéséből leszűrt egyenes válasszal. 1849-ben elfojtották a forradalmat, több felkelés kudarccal végződött, a népet megfosztották ténylegesen kivívott szabadságától, a reakció vadul üldözte a „forradalmárokat". A „Kommunisták Szövetségé"-nek (az akkori szociáldemokrata szervezetnek, amelyet ténylegesen Marx vezetett) nyílt politikai fellépése lehetetlenné vált.

„Mindenütt szükségessé vált — mondja a Központi Vezetőség 1850 júniusában a szövetség tagjaihoz intézett üzenetében —, hogy egész Németországban létrejöjjön a forradalmi párt erős, *titkos* (mindenütt a mi kiemelésünk) szervezete." A Központi Vezetőség külföldről megbízottat küld Németországba, aki „minden használható erőt a szövetség kezében" összpontosít. Marx (az 1850 márciusi Üzenetben) azt írja, hogy valószínűleg újabb fellendülésre, újabb forradalomra kerül sor, azt tanácsolja a munkásoknak, hogy önállóan szervezkedjenek, s különös nyomatékkal hangsúlyozza, hogy az egész proletariátust fel kell fegyverezni, hogy meg kell alakítani egy proletárgárdát és hogy „minden lefegyverzési kísérletet... erőszakkal kell meghiúsítani". Marx „forradalmi munkáskormányok" alakítását követeli és kifejti, milyen magatartást kell tanúsítania a proletariátusnak „az elkövetkezendő felkelés alatt és után". Marx az 1793-as jakobinus Franciaországot állítja mintaképül a német demokrácia elé (lásd A kölni kommunista per, orosz ford. 115. és más old.).[71]

Elmúlt egy fél év. A várt fellendülés nem következett be. A szövetség erőfeszítéseit nem koronázta siker. „A forradalmi fellendülés — írta Engels 1885-ben — 1850 folyamán mindinkább valószínűtlenné, sőt lehetetlenné vált."[72] Az 1847-es ipari válság elmúlt. Az ipar virágzásnak indult. S Marx, figyelembe véve az objektív körülményeket, élesen és határozottan felveti a kérdést. 1850 őszén kategorikusan kijelenti, hogy most, amikor a polgári társadalom termelőerői ilyen nagyszerűen fejlődnek — *„igazi forradalomról szó sem lehet"*.[73]

Mint az olvasó látja, Marx nem tér ki a nehéz kérdés elől. Nem játszik ezzel a szóval: forradalom, nem csúsztat be üres absztrakciókat az égető politikai kérdés helyébe. Nem feledkezik meg arról, hogy a forradalom általában mindenképpen előrehalad, mert a polgári társadalom fejlődik, de kereken kimondja, hogy a demokratikus forradalom a szó közvetlen és szűk értelmében lehetetlen. Marx a nehéz kérdés eldöntésekor nem hivatkozik a proletariátus egyik vagy másik rétegének csüggedt vagy fáradt „hangulatára" (mint ahogyan az események mögött kullogó szociáldemokraták gyakran

teszik). Nem, mindaddig, amíg nem voltak más adatai, mint a nyomott hangulat ténye (1850 márciusában), továbbra is fegyverkezésre és felkelésre szólított, továbbra is annak előkészítésével foglalkozott, s nem csüggesztette szkepticizmusával és tanácstalanságával a munkásokat. Csak akkor, amikor felismerte, hogy az „igazi forradalom" elkerülhetetlenül „kimerül" — csak akkor változtatta meg véleményét. S amikor megváltoztatta véleményét, Marx nyíltan és kertelés nélkül követelte a taktika gyökeres megváltoztatását, a felkelés előkészítésének teljes beszüntetését, mert a felkelés előkészítése akkor csak játék lehetett. A felkelés jelszavát nyíltan levették a napirendről. Félreérthetetlenül és határozottan elismerték, hogy „a mozgalom formája megváltozott".

Marxnak ezt a példamutatását a mai nehéz helyzetben mindig szem előtt kell tartanunk. A legnagyobb komolysággal kell elbírálnunk azt a kérdést, hogy lehetséges-e „igazi forradalom" a legközelebbi jövőben, hogy mi legyen „a mozgalom fő „formája", hogy mi legyen a felkeléssel és annak előkészítésével, s egy harcoló politikai pártnak ezt a kérdést nyíltan és határozottan, minden kibúvó és kertelés nélkül kell eldöntenie, anélkül, hogy a kérdésnek bármilyen része felett is elsiklana. Az a párt, amely nem tud világosan választ adni magának egy ilyen kérdésre, nem érdemli meg, hogy pártnak nevezzék.

II

Milyen objektív adataink vannak hát e kérdés megoldásához? Számos, mondhatni, kézenfekvő és szembeszökő tény szól amellett, hogy a „mozgalom" közvetlenül forradalmi „formája" teljesen kimerült, hogy nincs lehetőség újabb felkelésre, hogy Oroszország belépett a nyomorúságos burzsoá kvázi-alkotmányosság időszakába. A burzsoázia pálfordulása kétségtelen. A földbirtokosok elfordultak a kadetoktól és beléptek az Október 17-i Szövetségbe. A kormány máris kétkamarás „alkotmánnyal" ajándékozott meg bennünket. Az ostromállapot, a büntetőkülönítmények és a letartóztatások

segítségével lehetővé teszik egy ál-duma egybehívását. A városi felkelést elnyomták, s a parasztok tavaszi megmozdulása esetleg elszigetelt, erőtlen lesz. A földesurak eladogatják földjeiket, s ennek folytán erősödik a parasztság „csendes", polgári rétege. A felkelés leverése után csüggedés tapasztalható. Végül pedig ne feledkezzünk meg arról sem, hogy általában — hogy úgy mondjuk — könnyebb és egyszerűbb előre látni a forradalom vereségét, mint annak fellendülését, mert most a hatalom a reakció oldalán van, és a forradalmak eddig „nagyobbára" úgy fejeződtek be, hogy... befejezetlenek maradtak.

Milyen tények szólnak az ellenkező vélemény mellett? Hallgassuk meg, mit mond erről a kérdésről K. Kautsky, akinek józan felfogását minden marxista éppúgy ismeri, mint azt a képességét, hogy a legnyugodtabban, a legtárgyilagosabban és a leggondosabban tudja mérlegelni az időszerű és égető politikai kérdéseket. Kautsky nemsokára a moszkvai felkelés leverése után kifejtette felfogását „Az orosz forradalom esélyei" című cikkében. Ez a cikk oroszul is megjelent — a cenzúra miatt természetesen bizonyos torzításokkal (olyanokkal, amilyeneknek a nyomai Kautsky egy másik kitűnő munkájának, Az agrárkérdés Oroszországban című művének orosz fordításában is megvannak).

Kautsky nem tér ki a nehéz kérdés elől. Nem próbálja olyan üres frázisokkal elintézni a kérdést, hogy a forradalom általában legyőzhetetlen, hogy a proletárok osztálya mindig és minden körülmények között forradalmi stb. Nem, Kautsky szembenéz azzal a konkrét történelmi kérdéssel, hogy milyen esélyei vannak a jelenlegi, mostani oroszországi demokratikus forradalomnak. Kertelés nélkül azzal kezdi cikkét, hogy Oroszországból 1906 eleje óta úgyszólván kizárólag csak rossz hírek érkeznek, amelyek arra *„engednének következtetni, hogy az oroszországi forradalmat végleg leverték, hogy ez a forradalom halálán van"*. Nemcsak a reakciósok ujjonganak ezen, hanem az orosz liberálisok is, mondja Kautsky, s a teljesen megérdemelt megvető kifejezések özönét zúdítja ezekre a „szelvényvagdosó" hősökre (mint látjuk, Kautsky még nem tette

magáévá azt a plehanovi elméletet, amely szerint az orosz szociáldemokratáknak „meg kell becsülniük a nem proletár *ellenzéki* pártok támogatását").

S Kautsky részletesen elemzi ezt az önmagától kínálkozó véleményt. Kétségtelen, hogy van valami külső hasonlatosság a moszkvai munkások decemberi veresége és a párizsi munkások júniusi (1848) veresége között. A kormány mindkét esetben „kiprovokálta" a munkások fegyveres felkelését olyan időpontban, amikor a munkásosztály még nem volt eléggé megszervezve. Mindkét esetben a munkások hősies ellenállása ellenére győzött a reakció. Milyen következtetést von le mindebből Kautsky? Talán Plehanov kicsinyes intelmeinek példájára azt a tanulságot szűri le, hogy nem is kellett volna fegyvert fogni? Nem, Kautsky nem nyúl nyomban a rövidlátó és olcsó utólagos moralizáláshoz. Kautsky *megvizsgálja* az objektív tényeket, amelyek alapján el lehet dönteni azt a kérdést, hogy vajon végleg leverték-e az orosz forradalmat.

Kautsky négy szempontból lát alapvető különbséget a proletariátus párizsi (1848-as) és moszkvai (1905-ös) veresége között. Először is, Párizs veresége egész Franciaország veresége volt. Moszkva esetében ez semmiképpen nem áll. Pétervár, Kijev, Ogyessza, Varsó, Lodz munkásait nem verték le. Kimerítette ugyan őket a már egy teljes éve húzódó, rettenetesen nehéz harc, de bátorságukat nem sikerült megtörni. Most összeszedik erejüket, hogy újra harcba induljanak a szabadságért.

Másodszor, még lényegesebb különbség az, hogy a parasztság 1848-ban Franciaországban a reakció oldalán állt, 1905-ben Oroszországban pedig a forradalom oldalán van. A parasztfelkelések folytatódnak. E felkelések elfojtása egész hadseregeket köt le. Ezek a hadseregek úgy feldúlják az országot, ahogy csak Németországot dúlták fel a harmincéves háborúban. A katonai büntetőkülönítmények ideig-óráig megfélemlítik a parasztokat, de csak növelik nyomorukat, fokozzák helyzetük kilátástalanságát. E büntetőkülönítmények — éppúgy, mint a harmincéves háború pusztításai — elkerülhetetlenül egyre újabb és újabb tömegeket késztetnek majd arra,

hogy hadat üzenjenek a fennálló rendszernek, megakadályozzák az országban a rend helyreállítását és minden felkeléshez csatlakozzanak.

A harmadik, rendkívül fontos különbség a következő. Az 1848-as forradalmat az 1847-es válság és éhínség készítette elő. A reakció a válság befejeződésére és az ipar felvirágzására támaszkodott. „Ezzel szemben a mai oroszországi terrorrendszer következtében elkerülhetetlenül kiéleződik a gazdasági válság, amely már évek óta erősen nyomja az egész országot." Az 1905-ös éhínség következményei a legközelebbi hónapokban még megmutatkoznak. A forradalom leverése hatalmas polgárháború, háború az egész nép ellen. Ez a háború nem kerül kevesebbe, mint egy külháború, s emellett nem idegen országot dúl fel, hanem saját országunkat. Közeledik a pénzügyi csőd. S ezenkívül az új kereskedelmi egyezmények különös megrázkódtatással fenyegetik Oroszországot, sőt gazdasági világválságot is előidézhetnek. Minél tovább tart tehát a reakció terrorja, annál kétségbeejtőbb lesz az ország gazdasági helyzete, annál nagyobb lesz a felháborodás a gyűlölt rendszer ellen. „Ezek a körülmények — mondja Kautsky — legyőzhetetlenné teszik akármelyik erős mozgalmat, amely a cárizmus ellen irányul. S ilyen mozgalmakban nem lesz hiány. Erről gondoskodik majd az orosz proletariátus, amely már annyi nagyszerű tanújelét adta hősiességének és önfeláldozásának."

A negyedik különbségnek, amelyre Kautsky rámutat, az orosz marxisták szempontjából különös jelentősége van. Mostanában sajnos, igen elszaporodtak nálunk azok, akik valamilyen szánalmas, lényegében tisztára kadet magatartásra való vihogással emlegetik a „browningokat" és a „harci csoportokat". Senki sincs nálunk, aki bátran és nyíltan — mint annak idején Marx — kijelentse, hogy a felkelés lehetetlen, és hogy kár arra tovább készülni. De vihogni a forradalmárok harci akcióin — ezt nagyon szeretjük. Marxistáknak nevezzük magunkat, de lehetőleg kitérünk a felkelés *katonai* oldalának elemzése elől (márpedig Marx és Engels mindig komoly jelentőséget tulajdonított a felkelés katonai

oldalának),[74] s a doktriner utolérhetetlen nagyképűségével kijelentjük: „nem kellett volna fegyvert fogni...” Kautsky másként jár el. Bármilyen kevés adata volt is még a felkelésről, mégis igyekszik alaposan megfontolni a kérdés katonai oldalát is. A tömegek által kidolgozott, új harci formaként igyekszik megítélni a mozgalmat, nem pedig úgy, ahogy a mi forradalmi Kuropatkinaink ítélik meg az ütközeteket, mondván: ha adnak, fogadd el, ha ütnek, szaladj el; ha megvertek, lám mi a tanulság: nem kellett volna fegyvert fogni!

„A párizsi júniusi csata is — mondja Kautsky —, a moszkvai decemberi csata is barikádharc volt. Az első azonban katasztrófa volt, ez a régi barikádtaktika vége. A második az új barikádtaktika kezdete. S ennyiben felül kell vizsgálnunk azt a nézetet, amelyet Marx Osztályharcok című művéhez írt előszavában Engels kifejtett, vagyis azt a nézetet, hogy a barikádharcok korszaka végleg elmúlt.[75] Valójában csak a *régi* barikádtaktika korszaka múlt el. Ezt bizonyította be a moszkvai csata, amelyben a felkelők maroknyi csoportjának két héten át sikerült tartania magát a modern tüzérség minden fegyverével ellátott katonai túlerővel szemben.”

Ezt mondja Kautsky. Nem temeti a felkelést, amiért az első kísérlet kudarccal végződött. Nem hánytorgatja fel a kudarcot, hanem *kutatja*, hogyan alakul ki és fejlődik az új, fejlettebb harci forma, továbbá elemzi, mi a jelentősége a hadseregben észlelhető bomlásnak és elégedetlenségnek, mi a jelentősége annak a segítségnek, amelyet a városi lakosság nyújtott a munkásoknak, s mi a jelentősége a tömegsztrájk és a felkelés kombinációjának. Megvizsgálja, hogyan *képezi ki magát* a proletariátus a felkelésre. Felülvizsgálja az elavult hadászati elméleteket, s ezzel felszólítja az egész pártot, hogy dolgozza fel és tegye magáévá a moszkvai tapasztalatokat. Az egész mozgalmat a sztrájkból a felkelésbe való átmenetnek tekinti, s igyekszik tisztázni, hogyan kell a munkásoknak egyesíteniük a sztrájkot és a felkelést, hogy sikert érjenek el.

Kautsky a következő szavakkal fejezi be cikkét: „Ezek Moszkva tanulságai. Hogy e tanulságok mennyiben befolyásolják majd az eljövendő harc formáit, ezt ebben a pillanatban

innen (vagyis Németországból) nem láthatjuk előre. Az orosz forradalom valamennyi korábbi megnyilvánulásában csakugyan mindeddig a szervezetlen tömegek ösztönös kitörését láttuk, e megnyilvánulások közül egyik sem volt előre megtervezve és előkészítve. Valószínű, hogy bizonyos ideig így lesz a jövőben is.

De ha ma még nem is lehet határozottan megjövendölni az eljövendő harci formákat, mégis minden jel arra vall, hogy feltétlenül készen kell lennünk további csatákra, hogy a mostani félelmetes (unheimliche) nyugalom csupán vihar előtti szélcsend. Az októberi megmozdulás megmutatta a városi és falusi tömegeknek, milyen erőt tudnak kifejteni. A januári reakció azután olyan szakadékba taszította őket, ahol minden csupa gyötrelem. Ebben a szakadékban minden buzdítja, lázadásra ösztönzi a tömegeket, és minden árat hajlandók megfizetni, csakhogy kiszabaduljanak ebből a szakadékból. Nemsokára ismét felkelnek a tömegek, nemsokára még nagyobb erővel lépnek akcióba! Az ellenforradalom hadd üljön diadalt a szabadságért harcoló hősök teteme felett: már közeledik e diadalünnep vége, ránkvirrad a vörös hajnal, közeleg a *proletárforradalom*."

III

A felvázolt kérdés az egész szociáldemokrata taktika döntő kérdése. A küszöbönálló pártkongresszusnak elsősorban ezt a kérdést kell eldöntenie, mégpedig a lehető legvilágosabban és egyértelműen, s a párt valamennyi tagjának, valamennyi öntudatos munkásnak nyomban minden erejét megfeszítve arra kell törekednie, hogy minden részletre kiterjedő anyagot gyűjtsön a kérdés eldöntéséhez, megvitassa ezt az anyagot, s olyan küldötteket delegáljon a kongresszusra, akik teljesen felkészültek komoly és felelősségteljes feladatukra.

A kongresszusi küldöttválasztásoknak a taktikai platformok teljes tisztázása alapján kell lezajlaniuk. S lényegében a felvetett kérdésre adott ilyen vagy amolyan következetes

és határozott válasz dönti el a szociáldemokrata taktikai platform minden részletét.

Vagy — vagy.

Vagy elismerjük, hogy most „igazi forradalomról szó sem lehet". Ez esetben ezt nyíltan és a leghatározottabban, mindenki füle hallatára meg kell mondanunk, hogy ne tévesszük meg sem önmagunkat, sem a proletariátust, sem a népet. Ez esetben feltétlenül el kell utasítanunk — mint a proletariátus *közvetlen* feladatát — a demokratikus forradalom végigvitelét. Ez esetben kötelességünk, hogy teljesen levegyük a napirendről a felkelés kérdését, beszüntessünk minden néven nevezendő munkát, amely a harci csoportok felfegyverzését és szervezését szolgálja, mert a felkelésdi méltatlan egy munkáspárthoz. Ez esetben el kell ismernünk, hogy a forradalmi demokrácia erői kimerültek, és közvetlen feladatunknak kell tekintenünk, hogy támogassunk egyes liberális demokrata rétegeket, amelyek az alkotmányos rendszerben reális ellenzéki erőt képviselnek. Ez esetben az állami dumát parlamentnek kell tekintenünk, még ha silány parlamentnek is, s nemcsak a választásokon kell részt vennünk, hanem magában a dumában is. Ez esetben elsősorban az a feladatunk, hogy legalizáljuk a pártot, hogy megfelelőképpen módosítsuk a pártprogramot, hogy egész munkánkat a „törvényes" keretekhez alkalmazzuk, vagy legalább is csak minimális és alárendelt szerepet engedjünk az illegális munkának. Ez esetben a szakszervezetek szervezését ugyanolyan elsőrendő fontosságú pártfeladatnak ismerhetjük el, mint amilyen az előző történelmi időszakban a fegyveres felkelés volt. Ez esetben le kell vennünk a napirendről a parasztmozgalom forradalmi jelszavait is (például a földesúri földek elkobzásának a jelszavát), mert ezek a jelszavak gyakorlatilag a felkelés jelszavai, márpedig méltatlan felkelésdi volna, ha felkelést hirdetnénk, anélkül, hogy katonailag komolyan felkészültünk volna rá anélkül, hogy hinnénk benne. Ez esetben nemcsak az ideiglenes forradalmi kormányról, hanem az úgynevezett „forradalmi önkormányzatról" sem szabad többé beszélnünk, mert a tapasztalatok azt mutatták, hogy azok az intézmények,

amelyeket helyesen vagy helytelenül ezzel a kifejezéssel jelölnek, a körülmények folytán ténylegesen a felkelés szerveivé, a forradalmi kormány csíráivá változnak.

Vagy pedig elismerjük, hogy most igenis lehet szó, és kell is, hogy szó legyen igazi forradalomról. Elismerjük, hogy a közvetlen forradalmi harc új és magasabb formái elkerülhetetlenek, vagy legalább is nagyon valószínűek. Ez esetben legyen a proletariátus legfőbb politikai feladata, egész munkájának idegszála, egész szervezeti *osztály*tevékenységének lelke *a demokratikus forradalom végigvitele.* Ha bármiképpen megpróbálnánk kibújni ez alól a feladat alól, ez ebben az esetben csak annyit jelentene, hogy az osztályharc fogalmát az osztályharc Brentano-féle értelmezéséig[76] süllyesztjük le, s hogy a proletariátust a liberális monarchista burzsoázia csatlósává tesszük. Ez esetben a párt legfontosabb és központi feladata az, hogy előkészítse az erőket és megszervezze a proletariátust a fegyveres felkelésre, a legfejlettebb harci formára, amelyet a mozgalom elért. Ez esetben kötelességünk, hogy kritikailag, a legközvetlenebb gyakorlati célok szempontjából tanulmányozzuk a decemberi felkelés tapasztalatait. Ez esetben megtízszerezett erőfeszítéssel igyekeznünk kell harccsoportokat szervezni és ezeket felfegyverezni. Ez esetben partizánharcokkal is készülnünk kell a felkelésre, mert nevetséges volna, ha kizárólag feljegyzésekkel és lajstromozásokkal „készülődnénk". Ez esetben úgy kell vennünk, hogy a polgárháborút megüzenték és az folyik, s a pártot *egész* tevékenységében a következő elvnek kell vezérelnie: „ha már háború van, vívjuk meg katonamódra". Ez esetben feltétlenül szükség van arra, hogy a proletariátus kádereit *támadó* harcokra neveljük. Ez esetben logikusan és következetesen járunk el, ha forradalmi jelszavakat adunk a parasztság tömegeinek. Előtérbe kerül az a feladat, hogy harci egyezményeket kössünk a forradalmi és csakis a forradalmi demokráciával: a

polgári demokrácia kettéoszlásának alapja éppen a felkelés kérdése. Akik a felkelés mellett vannak, azokkal a proletariátus „együtt üt", jóllehet „külön úton jár"; akik a felkelés ellen vannak, azok ellen kíméletlenül harcolunk, vagy eltaszítjuk őket, mint megvetett képmutatókat és jezsuitákat (kadetok). Ez esetben azt állítjuk egész agitációnk középpontjába, hogy a nyílt polgárháborúból kiindulva bíráljuk és leleplezzük az alkotmány-illúziókat, azokat a körülményeket, és feltételeket állítjuk előtérbe, amelyek feltartóztathatatlanul előkészítik a spontán forradalmi kitöréseket. Ez esetben a dumát nem parlamentnek ismerjük el, hanem rendőri hivatalnak, s elutasítjuk, hogy bármiképpen is részt vegyünk a választási komédiában, mert ez megrontaná és dezorganizálná a proletariátust. A munkásosztály pártjának szervezetét ez esetben (mint Marx tette 1849-ben) egy „erős titkos szervezetre" kell alapoznunk, amelynek külön apparátussal kell rendelkeznie a „nyílt akciók" céljaira, s amelynek különleges csápjai ki kell hogy nyúljanak minden legális egyesületbe és intézménybe, a munkásszakszervezetektől egészen a legális sajtóig.

Röviden: vagy elismerjük, hogy a demokratikus forradalom véget ért, levesszük a napirendről a felkelés kérdését és „alkotmányos" útra lépünk. Vagy pedig elismerjük, hogy a demokratikus forradalom folytatódik, előtérbe helyezzük e forradalom betetőzésének feladatát, kifejlesztjük és a gyakorlatban alkalmazzuk a felkelés jelszavát, polgárháborút hirdetünk és kíméletlenül megbélyegzünk minden alkotmány-illúziót.

Aligha kell külön kijelentenünk az olvasónak, hogy mi határozottan a pártunk előtt álló kérdés *utóbbi* megoldásáért szállunk síkra. A mellékletben közölt taktikai platform hivatott arra, hogy összefoglalja és rendszeresen kifejtse nézeteinket, amelyeket a kongresszuson és a kongresszus előkészítésével kapcsolatos egész munka folyamán érvényesíteni kívá-

nunk. Ezt a platformot nem szabad véglegesnek tekinteni, ez a taktikai kérdések tisztázását szolgáló fogalmazvány és azoknak a határozatoknak és döntéseknek első vázlata, amelyekért a pártkongresszuson síkra fogunk szállni. Ezt a platformot az azonos nézeteket valló egykori „bolsevikok" (köztük a Proletarij[77] szerkesztői és munkatársai) magánmegbeszélésein megvitattuk — a platform kollektív munka eredménye.

Partyijnije Izvesztyija 2. sz.
1906. március 20.
Aláírás: B o l s e v i k.

Lenin Művei, 10. kötet.

TAKTIKAI PLATFORM AZ OSZDMP EGYESÍTŐ KONGRESSZUSA SZÁMÁRA

HATÁROZATTERVEZETEK AZ OSZDMP EGYESÍTŐ KONGRESSZUSA SZÁMÁRA

(Részletek)

A FEGYVERES FELKELÉS

Figyelembe véve:

1. hogy Oroszország mai demokratikus forradalmának egész története általában véve azt mutatja, hogy a mozgalom szakadatlanul felfelé ível s az önkényuralom elleni harc egyre inkább tömeges, az egész országot felölelő, erélyes és támadó harccá válik;

2. hogy az októberi politikai sztrájk, amely elsöpörte a Buligin-dumát[78] és az elemi politikai szabadságjogok kihirdetésére kényszerítette az önkényuralmi kormányt, megmutatta a proletariátus gigászi erejét és bebizonyította, hogy a proletariátus, osztályszervezeteinek minden fogyatékossága ellenére is, végre tud hajtani egyöntetű országos akciókat;

3. hogy a békés általános sztrájk a mozgalom további fejlődése során elégtelennek bizonyult, a sztrájk elszigetelt alkalmazása pedig nem vezet célra és szétforgácsolja a proletariátus erőit;

4. hogy később az egész forradalmi mozgalom elemi erővel elvezetett a decemberi fegyveres felkeléshez, amelyben nemcsak a proletariátus, hanem a városi szegénynép és a parasztság újabb rétegei is fegyvert fogtak, hogy a reakciós kormány merénylete ellen megvédjék a nép által kivívott szabadságjogokat;

5. hogy a decemberi felkelés új barikád-taktikát hozott

létre és általában bebizonyította, hogy a nép még a korszerű katonaság ellen is folytathat nyílt fegyveres harcot;

6. hogy a néptömegek az alkotmányos kormányzatra vonatkozó ígéretek ellenére bevezetett katonai-rendőri diktatúra láttán mindinkább tudatára ébrednek annak, hogy küzdeniök kell a reális hatalomért, mert a forradalmi nép ezt a hatalmat csak az önkényuralom erői ellen vívott nyílt harcban veheti kezébe;

7. hogy az önkényuralom gyengíti és demoralizálja fegyveres erőit, amikor arra használja fel őket, hogy fegyveresen leigázza a lakosságot, amelynek soraiból a katonák kikerültek, amikor nem hajtja végre az időszerűvé vált és a hadsereg minden becsületes tagja által követelt katonai reformokat, amikor nem tesz intézkedéseket a tartalékosok kétségbeejtő helyzetének könnyítésére, s csak a rendőri kaszárnyaszigor fokozásával válaszol a katonák és matrózok követeléseire.

Megállapítjuk és javasoljuk, hogy a kongresszus mondja ki:

1. hogy a fegyveres felkelés ma nemcsak a szabadságért vívott harc elengedhetetlen eszköze, hanem egyben a mozgalomnak már ténylegesen elért fejlődési foka, amelyen a mozgalom az újabb politikai válság fokozódása és kiéleződése következtében kezd áttérni a fegyveres harc védelmi formáiról támadó formáira;

2. hogy az általános politikai sztrájkot a mozgalom mai szakaszában nem annyira önálló harci eszköznek, mint inkább a felkelés segédeszközének kell tekintenünk; hogy tehát e sztrájk időpontjának kiválasztásakor, a sztrájk által felölelendő vidék és munkaterületek kiválasztásakor alkalmazkodnunk kell a fő harci forma, a fegyveres felkelés időpontjához és feltételeihez;

3. hogy a párt propaganda és agitációs munkájában fokozott figyelmet kell fordítanunk a decemberi felkelés gyakorlati tapasztalatainak tanulmányozására, a felkelés katonai vonatkozású bírálatára és a jövőben felhasználandó közvetlen tanulságok leszűrésére;

4. hogy még erélyesebben törekednünk kell a harci

csoportok számának növelésére, szervezetük és mindenféle fegyverrel való ellátásuk megjavítására, s emellett a tapasztalatok szerint nemcsak a párthoz tartozó harci csoportokat kell szerveznünk, hanem a párttal szimpatizáló és a teljesen pártonkívüli harci csoportokat is;

5. hogy még fokozottabb munkát kell kifejtenünk a hadseregben, szem előtt tartva, hogy a mozgalom sikeréhez nem elegendő a hadseregben végbemenő forrongás, hanem a hadsereg szervezett, forradalmi-demokrata elemeivel való közvetlen megegyezés is szükséges, hogy a leghatározottabb támadó akciókat indíthassuk a kormány ellen;

6. hogy a növekvő parasztmozgalomra való tekintettel, amely a legközelebbi jövőben valóságos felkelésben robbanhat ki, igyekeznünk kell egyesíteni a munkások és parasztok akcióit, lehetőleg közös és egyidejű harci, megmozdulások szervezése céljából.

PARTIZÁN HARCI AKCIÓK

Figyelembe véve:

1. hogy a decemberi felkelés óta Oroszországban úgyszólván sehol sem szűntek meg teljesen a harci akciók, amelyek most a forradalmi nép részéről az ellenség ellen intézett egyes partizántámadásokban nyilvánulnak meg;

2. hogy ezek a partizánharcok, amelyek elkerülhetetlenek, amikor két ellenséges fegyveres erő szemben áll egymással és amikor az átmenetileg felülkerekedő erő kegyetlen katonai megtorlásokat alkalmaz a másikkal szemben, egyben az ellenség dezorganizálását is szolgálják és előkészítik a későbbi nyílt, tömeges fegyveres akciókat;

3. hogy az ilyen akciók azért is szükségesek, mert harci nevelésben és katonai kiképzésben részesítik harci csoportjainkat, amelyek a decemberi felkelés idején számos vidéken nem voltak gyakorlatilag felkészülve a számukra új feladat megoldására;

Megállapítjuk és javasoljuk, hogy a kongresszus mondja ki:

1. hogy a pártnak a mai időszakban elvileg megengedhetőnek és célszerűnek kell nyilvánítania a párthoz tartozó vagy a párttal szimpatizáló harci csoportok partizánakcióit;

2. hogy a partizánharcot, jellegének megfelelően, úgy kell megszerveznünk, hogy egyben neveljük vele azokat a kádereket, akik a felkelés idején vezetik majd a munkástömegeket, és tapasztalatokat gyűjtsünk támadó és rajtaütésszerű harci akciókhoz;

3. hogy az ilyen akciók legfontosabb közvetlen feladatának a kormányzati, rendőri és katonai apparátus szétzúzását és a lakossággal erőszakoskodó, a lakosságot megfélemlíteni igyekvő aktív feketeszázas szervezetek elleni könyörtelen harcot kell tekintenünk;

4. hogy olyan harci akciók is megengedhetők, amelyeknek az a célja, hogy az ellenségtől, vagyis az önkényuralmi kormánytól pénzt zsákmányoljunk, és ezt a pénzt a felkelés céljaira fordítsuk, ugyanakkor azonban gondosan ügyelnünk kell arra, hogy a lakosság érdekeit minél kevesebb sérelem érje ;

5. hogy a partizánharcot, a párt ellenőrzése alatt kell folytatnunk, mégpedig oly módon, hogy ne fecséreljük hiába a proletariátus erőit és figyelembe vegyük az egyes vidékek munkásmozgalmának helyi adottságait és a nagy tömegek hangulatát.

Megjelent:
Partyijnije Izvesztyija 2. sz.
1906. március 20.

Lenin Művei, 10. kötet.

BESZÁMOLÓ
AZ OSZDMP EGYESÍTŐ KONGRESSZUSÁRÓL

(LEVÉL A PÉTERVÁRI MUNKÁSOKHOZ)[79]

(Részlet)

VI

A FEGYVERES FELKELÉS

A kongresszus figyelmét főleg a két legfontosabb kérdés, az agrárkérdés és az állami duma kérdése, valamint a helyzet értékelésével kapcsolatos vita foglalta le. Nem is emlékszem már, hány napot fordítottunk ezekre a kérdésekre, de tény, hogy több jelenlevőn már a fáradtság jelei mutatkoztak — s a fáradtságon kívül alighanem az a törekvés is, hogy egyes kérdéseket levegyenek a napirendről. A kongresszus elfogadta a munka meggyorsítását célzó javaslatot, s a fegyveres felkelés kérdésében az előadók beszédidejét 15 percre *csökkentették* (az előző kérdések előadóinak idejét nemegyszer a megszabott fél órán felül meghosszabbították). Ezzel aztán megkezdődött a kapkodás.

Cserevanyin elvtárs, a fegyveres felkelés kérdésének előadója a kongresszuson többségben levő mensevikek részéről, mint várható is volt, s mint ahogy a bolsevikok nemegyszer megjövendölték, „Plehanov-felé csúszott le a lejtőn", vagyis lényegében ugyanarra az álláspontra helyezkedett, mint a „Dnyevnyik", amellyel a kongresszus előtt számos mensevik nem vállalt közösséget. Az előadó beszédéből ilyen mondatokat jegyeztem fel: „a decemberi felkelés csak a kétségbeesés terméke volt", vagy: „a decemberi felkelés veresége már az első napokban elkerülhetetlen volt". Plehanovnak az a kijelentése, hogy „nem kellett volna fegyvert fogni", végigvonult Cserevanyin egész fejtegetésén, amely szokás szerint tele volt

az „összeesküvők" és „a technikai oldal eltúlzása" ellen intézett kirohanásokkal.

A mi előadónk, Vintyer elvtárs, hasztalan igyekezett rövid beszédében rávenni a kongresszust arra, hogy mérlegelje a két határozati javaslat pontos szövegét. Egy ízben meg is tagadta előadói beszédének folytatását. Ez a beszéd közepetáján történt, amikor felolvasta a mensevik határozati javaslat első pontját: „a harcban közvetlen feladatunk kiharcolni a hatalmat az önkényuralmi kormánytól". Kiderült, hogy előadónk, aki a fegyveres felkelésről szóló határozati javaslat kidolgozására kiküldött bizottság tagja volt, *nem tudta*, hogy ez a bizottság az *utolsó pillanatban* a sokszorosított határozattervezetben *új* fogalmazást terjesztett a kongresszus elé. Ugyanis: e bizottság mensevik része, Plehanovval az élén, e szavak helyébe: „kiharcolni a hatalmat", ezeket a szavakat javasolta: *„erőszakkal kiharcolni a jogokat"*.

A kongresszus elé terjesztendő határozati javaslat szövegének ez a megváltoztatása, amely az előadónak, a bizottság tagjának tudta nélkül történt, oly durván megsértette a kongresszusi munka szokásait és szabályait, hogy előadónk felháborodva megtagadta beszéde folytatását. Csak a mensevikek hosszas „magyarázkodása" után volt hajlandó néhány szóval befejezni előadói beszédét.

Ez a változtatás valóban hajmeresztő volt. A felkelésről szóló határozati javaslatban nem a hatalomért vívandó harcról, hanem a jogokért vívandó harcról beszélnek! Gondoljuk csak meg, milyen hihetetlen zűrzavart keltett volna a tömegek tudatában ez az opportunista fogalmazás és milyen fonákul hatott volna ez a szembeszökő aránytalanság egyrészt az eszköz nagysága (felkelés), másrészt a cél szerénysége között (kiharcolni a jogokat, vagyis a régi hatalomtól kiharcolni a jogokat, engedményekre kényszeríteni, nem pedig megdönteni a régi hatalmat).

Természetes, hogy a bolsevikok a legerélyesebben támadták ezt a módosítást. A mensevikek sorai meginogtak. Úgylátszik meggyőződtek arról, hogy Plehanov ismét túllőtt a célon, s hogy a gyakorlatban igen pórul járnának, ha a felkelés

feladatait ilyen mérsékelt és szőrszálhasogató módon értékelnék. Plehanov kénytelen volt meghátrálni. Visszavonta módosító indítványát, mondván, hogy nem tulajdonít jelentőséget ennek a különbségnek, mert ez tulajdonképpen csak „stiláris különbség". Ezzel persze csak elviselhetőbbé akarta tenni a keserű pilulát. Mindenki tisztában volt azzal, hogy itt egyáltalában nem stiláris különbségről van szó.

Plehanov módosító javaslata világosan feltárta, mi a mensevikek fő törekvése a felkelés kérdésében: ürügyeket keresnek a felkelés ellen, meg akarják tagadni a decemberi felkelést, mindenkit le akarnak beszélni egy újabb felkelésről, a felkelés feladatait nullára akarják csökkenteni, vagy úgy akarják meghatározni ezeket a feladatokat, hogy megvalósításuk eszközeként szó se lehessen felkelésről. De hogy ezt nyíltan és határozottan, őszintén és világosan megmondják, arra a mensevikek nem szánták rá magukat. A lehető leghamisabb álláspontra helyezkedtek: burkolt formában és homályos célzásokkal szerették volna elmondani azt, amire szívből vágynak. A proletariátus képviselői nyíltan bírálhatják, és kell is hogy bírálják a proletariátus hibáit, de méltatlan a szociáldemokráciához, hogy ezt a bírálatot burkolt, kétértelmű, homályos formában mondja el. Márpedig a mensevikek határozati javaslata akaratlanul is magán viselte ennek a kétkulacsos állásfoglalásnak a nyomait: ürügyeket kerestek a felkelés ellen, holott a „nép" előtt látszólag elismerték azt.

A technikáról és az összeesküvősdiről hangoztatott szólamokon nagyon is látszott, hogy ez csak szemfényvesztés, a felkelés *politikai* értékelésében felmerült nézeteltérések nagyon is otromba elpalástolása. Minthogy ki akartak térni ez elől az értékelés elől, minthogy nem akarták nyíltan megmondani, vajon előrehaladás és a mozgalomnak magasabb fokra való emelkedése volt-e a decemberi felkelés, kénytelenek voltak mellébeszélni, kénytelenek voltak a politikáról a technikára terelni a szót és 1905 decemberének konkrét értékelése helyett az összeesküvősdiről szóló általános frázisokat pufogtatni. Örök szégyenfoltja a szociáldemokráciának,

hogy egy olyan *népi* mozgalommal kapcsolatban, amilyen a moszkvai decemberi harc volt, összeesküvősdiről fecsegnek!

Önök polemizálni akarnak, mondottuk mensevik elvtársainknak, szeretnének egyet „döfni" a bolsevikokon, a felkelésről szóló határozati javaslatuk tele van kirohanásokkal azok ellen, akik másképp gondolkodnak, mint önök. Vitatkozzanak csak, amennyi jólesik. Ez joguk és kötelességük. De ne fullasszák a történelmi napok értékelésének nagy kérdését kicsinyes és szőrszálhasogató polémiába. Ne alacsonyítsák le a pártot azzal, hogy a másik frakció ellen irányuló szurkálódásokon és piszkálódásokon kívül mit sem tud mondani a munkások, a parasztok és a városi kispolgárság decemberi harcáról. Próbáljanak valamelyest felülemelkedni ezen a kicsinyes polémián, ha úgy tetszik, írjanak egy külön polemikus határozati javaslatot a bolsevikok ellen, de adjanak a proletariátusnak és az egész népnek nyílt, világos és egyenes választ a felkelés kérdésében.

Önök a technikai oldal eltúlzásáról és összeesküvősdiről kiabálnak. De nézzék csak meg a két határozati javaslatot. Nyomban meglátják, hogy éppen a mi határozati javaslatunk nem technikai, hanem *történelmi és politikai* anyagot nyújt. Nyomban meglátják, hogy mi olyan indoklást adunk, amelyet éppen nem üres és bizonyíthatatlan közhelyekből merítünk („harci feladatunk kiharcolni a hatalmat"), hanem *a mozgalom történetéből*, 1905 utolsó negyedének politikai tapasztalataiból. Bagoly mondja a verébnek, hogy nagyfejű — hiszen éppen az önök határozati javaslata az, amely végtelenül szegényes történelmi és politikai anyagban. Ez a határozati javaslat a felkelésről szól, de egy szóval sem említi a sztrájk és a felkelés viszonyát, egy szóval sem említi, hogy az október utáni harc szükségszerűvé és elkerülhetetlenné tette a felkelést, egyetlen szóval sem érinti nyíltan és világosan decembert. Éppen a mi határozati javaslatunk az, amelyben a felkelés nem mint összeesküvősdi felhívás, nem mint a technika kérdése szerepel, hanem mint az októberi sztrájk, a szabadságjogok megígérése, a szabadságjogok elvételére tett kísérlet

és a védelmükben megindult harc folytán kialakult teljesen konkrét történelmi valóság *politikai eredménye*.

A technikáról és az összeesküvősdiről hangoztatott üres szólamokkal önök csak leplezni szeretnék azt, hogy a felkelés kérdésében *meghátrálnak*.

A felkelés kérdésében előterjesztett mensevik határozati javaslatot a kongresszuson így is emlegették: „határozati javaslat a fegyveres felkelés *ellen*". S aki csak valamelyest is figyelmesen elolvassa a kongresszus elé terjesztett két határozati javaslat szövegét, aligha vonja kétségbe, hogy ez az elnevezés helytálló*.

Érveink csak részben hatottak a mensevikekre. Ha egybevetjük határozati *javaslatukat* az általuk megszavazott végleges határozattal, láthatjuk, hogy egy csomó kicsinyes kirohanást és ítéletet kihagytak. A határozat szellemén azonban ez természetesen mit sem változtatott. Történelmi tény, hogy a mensevik kongresszus az első oroszországi fegyveres felkelés után fejvesztettségről tett tanúbizonyságot, kibújt az egyenes válasz alól, nem merte nyíltan megmondani a proletariátusnak, hiba volt-e ez a felkelés, avagy előrehaladás, szükséges-e egy újabb felkelés és történelmileg hogyan függ össze az elsővel.

A mensevikek csűrtek-csavartak, szerették volna levenni a napirendről a felkelés kérdését, ez volt minden vágyuk, de nem merték nyíltan beismerni, s ily módon lényegében végül is nyitva maradt a kérdés. A decemberi felkelés értékelését a *pártnak még* ki kell dolgoznia, erre a kérdésre valamennyi szervezetnek a legkomolyabb figyelmet kell fordítania.

Nyitva maradt a felkelés gyakorlati kérdése is. A kongresszus nevében elismerték, hogy a mozgalom *közvetlen* (ezt jegyezzük meg!) feladata „*kiharcolni a hatalmat*". Ez, ha úgy tetszik, hiperbolsevik fogalmazás, és éppen ez a fogalmazás fullasztja frázisba az egész kérdést, noha bennünket vádoltak

* Hogy megkönnyítsem az olvasónak a kongresszusi viták tudatos és kritikus megítélését, a mellékletben közlöm a többség és a kisebbség eredeti határozattervezeteinek, valamint a kongresszuson elfogadott határozatoknak a szövegét. Csak e szövegek figyelmes tanulmányozása és összehasonlítása teszi lehetővé, hogy az olvasó önállóan eligazodjék a szociáldemokrata taktika kérdéseiben.

ezzel. De ha már a kongresszus ezt kimondta, ehhez kell igazodnunk, s *ezen az alapon* a leghatározottabban kell bírálnunk azokat a helyi és központi pártszerveket és pártszervezeteket, amelyek netán megfeledkeznek erről a *közvetlen* feladatról. A kongresszus határozata alapján bizonyos politikai helyzetekben *előtérbe* helyezhetjük és kell helyeznünk ezt a *közvetlen* feladatot. Senkinek sincs joga ezt megakadályozni, ez a legcsekélyebb mértékben sem lépi túl a kongresszus utasításainak kereteit, ha már egyszer töröltük ezeket a szavakat: „kiharcolni a jogokat", és a kongresszus kénytelen volt elismerni, hogy *„közvetlen feladatunk kiharcolni a hatalmat"*.

Ajánljuk a pártszervezeteknek, hogy ne feledkezzenek meg erről, különösen olyankor ne, amikor hírhedt dumánk pofonokat kap az önkényuralmi kormánytól.

Voinov elvtárs a fegyveres felkelésről szóló viták során igen találóan mutatott rá arra, hogy milyen kutyaszorítóba kerültek a mensevikek. Ha azt mondják: „kiharcolni a jogokat" — ez minden képzeletet felülmúló opportunista fogalmazás. Ha azt mondják: „kiharcolni a hatalmat" — ezzel kiütnek a kezükből minden fegyvert, amelyet a bolsevikok ellen használhatnának. Most már tudjuk — jegyezte meg gúnyosan Voinov —, mi is voltaképpen az ortodox marxizmus, és mi az összeesküvősdi eretnekség. „Kiharcolni a hatalmat" — ez ortodoxia, „meghódítani a hatalmat" — ez összeesküvősdi...

Ugyanez a szónok ebből az alkalomból megrajzolta a mensevik általános típusát. A mensevikek — mondotta — impresszionisták, hangulatemberek, a mának élnek. Magasra csapnak a hullámok, eljő 1905 október—novembere, s a Nacsalo[80] nekiiramodik, bolsevikabb a bolsevikoknál. A demokratikus diktatúráról máris a szocialista diktatúrára ugrik át. Elülnek a hullámok, romlik a hangulat, nekibátorodnak a kadetok, s a mensevikek sietve alkalmazkodnak a leromlott hangulathoz, szökellve szaladnak a kadetok után, s megvető kézlegyintéssel intézik el az október—decemberi harci formákat.

Az elmondottakat rendkívül érdekes módon igazolta a

kongresszuson Larin mensevik írásbeli nyilatkozata. Ezt a nyilatkozatot beterjesztette a titkárságnak, s így az egésznek benne kell lennie a jegyzőkönyvekben. Larin azt mondotta nyilatkozatában, hogy a mensevikek hibát követtek el október—decemberben, amikor bolsevik módra viselkedtek. Egyes mensevikek részéről hallottam ugyan a kongresszuson szóbeli, egyéni tiltakozásokat ez ellen az „értékes beismerés" ellen, azt azonban nem tudom teljes bizonyossággal megmondani, hogy ezek a tiltakozások beszédekben vagy nyilatkozatokban is kifejezésre jutottak-e.

Tanulságos volt Plehanov hozzászólása is. Plehanov (ha nem tévedek) a hatalom megragadásáról beszélt. Ezzel kapcsolatban rendkívül eredeti módon elszólta magát. — Ellenzem, hogy a hatalmat összeesküvés útján ragadjuk magunkhoz — kiáltott fel —, de teljes mértékben híve vagyok annak, hogy magunkhoz ragadjuk például a nagy francia forradalom Konventjéhez hasonló szerv útján.

Plehanovot itt szaván fogtuk. — Nagyszerű, Plehanov elvtárs — feleltem neki. — Vegye be a határozati javaslatba, amit mondott! Ítélje el az összeesküvősdit, amilyen élesen csak tetszik —, mi, bolsevikok, akkor is mindannyian egyhangúlag megszavazzuk azt a határozatot, amely elismeri és a proletariátusnak ajánlja a hatalom megragadásának a Konvent által alkalmazott formáját. Ítéljék el az összeesküvősdit, de ismerjék el a határozatban a Konventhez hasonló diktatúrát, s mi teljes mértékben és okvetlenül egyetértünk önökkel. Sőt. Kezeskedem azért, hogy attól a pillanattól fogva, amikor ön aláír egy ilyen határozatot, *a kadetok nem fogják többé dicsérni önt.*

Voinov elvtárs is szóvá tette, milyen kiáltó ellentmondásba keveredett Plehanov elvtárs, amikor véletlenül „elszólta magát" a Konventet illetően. A Konvent ugyanis éppen a köznépnek, vagyis a városi és falusi szegényekből álló legalsóbb rétegeknek a diktatúrája volt. A polgári forradalomban ez olyan teljhatalmú szerv volt, amelynek teljes és osztatlan ura nem a nagy- vagy középburzsoázia volt, hanem az egyszerű nép, a szegénynép, vagyis éppen azok, akiket mi „prole-

tariátusnak és parasztságnak" nevezünk. Aki elismeri a Konventet, de ugyanakkor hadakozik a hatalom megragadása ellen, az játszik a szavakkal. Aki elismeri a Konventet és ugyanakkor kézzel-lábbal kapálódzik „a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája" ellen, az egyik szavával agyonüti a másikat. A bolsevikok mindig és mindenkor arról beszéltek, hogy a hatalmat a nép tömegének, nevezetesen a proletariátusnak és a parasztságnak kell meghódítania, de korántsem valamelyik „öntudatos kisebbségnek". Az összeesküvősdit és a blanquizmust illető nagy szavak csak naív szólamok, s már a Konvent puszta említésére szerte is foszlottak.

A megírás ideje: 1906 május.
Megjelent külön brosúraként a Vperjod kiadásában.
Moszkva, 1906 június.

Lenin Művei, 10. kötet.

ÚJABB FELLENDÜLÉS

Megkezdődtek a duma ülései — s ugyanakkor megkezdődtek a feketeszázas pogromok. Ráléptünk a kadetokat és a politikai élet valamennyi nyárspolgárát elragadtató és megható „békés parlamenti" útra — s ugyanakkor felléptek a polgárháború legdurvább, legfélreérthetetlenebb és legközvetlenebb tünetei. Megkezdődött az államügyeknek „törvényes" módszerekkel, szavazócédulák és szavazatszámlálás útján történő eldöntése — s ugyanakkor fellángolt a legprimitívebb erőszak, amely a másgondolkodásúak megsemmisítésével, a politikai ellenfelek kiirtásával (mégpedig a szó legszorosabb értelmében: tűzzel-vassal való kiirtásával) oldja meg az államügyeket.*

Nem véletlen-e az eseményeknek ez az egybeesése? Persze, hogy nem véletlen. S nem kielégítő magyarázat az sem, hogy a pogromokat a rendőrség szervezi provokációs célzattal, azért, hogy kompromittálja a dumát. Persze, teljesen kétségtelen, hogy a rendőrségnek közvetlen köze van ezekhez a pogromokhoz. Világos, hogy a rendőrség szervez, bujtogat és provokál. Ez mind igaz. A bürokrácia csakugyan élethalálharcot vív, s ebben a harcban a bürokrácia lakájai és támogatói sem riadnak vissza az égvilágon semmilyen eszköztől. De mi az oka annak, hogy éppen most kénytelenek

* Vologdában a csőcselék a rendőrség felbujtására felgyújtotta a népházat, Szimbirszkben agyba-főbe verték a tüntetőket — ezek az utóbbi napok legkirívóbb pogromjai.

nagy arányokban éppen ilyen harci módszereket alkalmazni? Érdemes ezen a kérdésen elgondolkodni, nehogy úgy fogjuk fel a forradalmi fejlődés egy-egy teljes szakaszát, mint a harcoló felek különös rosszakaratának, különös vérszomjának és különös elvadulásának következményeit.

Újabb társadalmi fellendülés kezdődött. A munkanélküliek megmozdulásai, május elseje, a parasztság és a hadsereg egyre fokozódó forrongása, a gyűlések, a sajtó, az egyesületek — mind egytől-egyig teljesen félreérthetetlenül egy újabb fellendülés tanújelei. A nagyarányú népi mozgalom fellendülése alig néhány nap alatt máris túlszárnyalta azt a fellendülést, amely a kadetok és általában a „baloldaliak" választási győzelmében jutott kifejezésre. A kadetok már lemaradtak. A kadet duma már hervadozik, elvirágzik anélkül, hogy kivirágzott volna. Kispolgárságunk meddő virágainak ez az elhervadása, a kadetok fejvesztettsége rendkívül jellegzetes módon nyilvánult meg például D. Protopopov úr (kadet, az állami duma tagja) cikkében, amely a Duma tegnapi számában jelent meg. Protopopov úr panaszosan siránkozik: „Az ország azt várja az állami dumától, hogy haladéktalanul gyökeresen megoldjon számos igen bonyolult kérdést, és ami a legfontosabb, hogy ugyanilyen haladéktalanul gyakorlatilag megvalósítsa a várt reformokat." Az ég szerelmére, polgártársak! — kiált fel a kadet. — Nincs nekünk sem „varázspálcánk", sem „teljes hatalmunk" (kadetunk elfelejti hozzáfűzni, hogy a kadetok programjában, vagyis politikai eszményükben nincs is benne a nép teljes hatalma). Az állami duma nem konvent. S kadetunk száján kiszalad a megriadt nyárspolgár felülmúlhatatlan, szinte megható vallomása: „Csak egy konvent-féle duma elégíthetné ki társadalmunk jelentős részének követeléseit." Ami igaz, igaz. A társadalom „jelentős része", sőt talán a parasztság és munkásság tömege, konventet követel, s ehelyett kap... egy kadetdumát. Szegény kadetok! Hát számíthattak arra, hogy a fellendülés ilyen gyorsan és ilyen reménytelenül maga mögött hagyja őket?

S ez a nagy fellendülés a reális alapja annak a jelenségnek, hogy a harc rendkívül kiéleződik, hogy a „békés parlamen-

tarizmus" hervadozik és háttérbe szorul, s hogy az alkotmányosdit az államügyeknek erőszakkal való közvetlen megoldása váltja fel. Megismétlődik az októberi fellendülés, csakhogy sokkal szélesebb alapokon, sokkal nagyobb arányokban, úgy, hogy a parasztság és a munkásosztály tömegei sokkal tudatosabbak és összehasonlíthatatlanul nagyobb politikai tapasztalatokkal rendelkeznek, (amint éppen az október—decemberi időszaknak köszönhetnek). Októberben a harcoló felek erői kiegyenlítődtek. A régi önkényuralom *már nem* volt elég erős ahhoz, hogy kormányozza az országot. A nép *még nem* volt elég erős ahhoz, hogy kivívja a teljes hatalmat, amely biztosítaná a teljes szabadságot. Az október 17-i kiáltvány ennek az erőegyensúlynak jogi kifejezése volt. De az erőknek ez a kiegyensúlyozódása, amely arra kényszerítette a régi hatalmat, hogy engedményt tegyen és papíron elismerje a szabadságot, csupán rövid szünet volt, a harc korántsem ért véget. Októberben és novemberben azt mondogatták kormányunkról, hogy „beszüntette a munkát", hogy „lesben állva" figyelte a forradalmat, hogy nem adott magáról semmiféle életjelt, majd kivárva a kellő pillanatot, belevetette magát az elkeseredett tusába, s győzött. A politikai élet nyárspolgárai, akiket — mint mindig — ezúttal is korlátozott a rájuk jellemző bátortalanság és petyhüdt, képmutató „idealizmus", háborogtak, siránkoztak és méltatlankodtak a kormány e „munkabeszüntetésének", a forradalomra való leselkedésének „erkölcstelenségén". Pedig ezen nincs miért felháborodni. „Ha már háború van, vívjuk meg katonamódra." Háborúban mindig úgy szokott lenni, hogy az ellenfelek, amikor erőik kiegyenlítődnek, egy időre megállnak, erőt gyűjtenek, kipihenik magukat, megemésztik a szerzett tapasztalatokat, felkészülnek, és aztán — ismét harcba vetik magukat. Így volt ez Kuropatkin és Ojama hadseregével is. S így volt és lesz mindig minden nagy polgárháborúban. „Ha már háború van, vívjuk meg katonamódra."

A polgárháború azonban különbözik a rendes háborútól abban, hogy sokkal, de sokkal bonyolultabb, határozatlanabb és meghatározhatatlanabb a harcoló felek összetétele, minthogy

át-átállnak egyik táborból a másikba (hol az októbristák állnak át a kormány oldalára, hol a hadsereg egy része áll át a nép oldalára), s minthogy lehetetlen határvonalat húzni a „kombattánsok" és „nemkombattánsok", vagyis a harcolók soraiba tartozók és a harcolók soraiba nem tartozók között. Ha a kormány „beszüntette a munkát", ha a rendőrség mozdulatlanul „lesben áll", ezzel még nem ér véget a háború, mégpedig éppen azért nem, mert ez polgárháború, s mert a lakosság maga is megoszlik olyanokra, akiknek az az érdekük, hogy a régi hatalmat védjék, és olyanokra, akiknek az az érdekük, hogy a szabadságot védjék. S éppen ez a magyarázata annak, hogy a mostani fellendülés, amely kiegyenlítette az erőket, ismét csak elkerülhetetlenül arra vezet, hogy egyrészt a kormány meggyengül, „beszünteti a munkát", s valahogy megint „lesben állva figyeli a forradalmat", másrészt pedig ismét sor kerül az októberi, novemberi és decemberi harci formákra. Mindenkinek, aki tudatosan elébe akar nézni a szemünk láttára kibontakozó nagy eseményeknek, aki tanulni akar a forradalomtól, teljesen tisztában kell lennie e harci formák elkerülhetetlenségével, s át kell gondolnia azokat a feladatokat, amelyeket ezek a harci formák ránk hárítanak.

A választási győzelmeiktől megmámorosodott kadetok valóságos papírhegyeket írtak össze arról, hogy Oroszország rálépett a parlamentarizmus útjára. A pártunk jobbszárnyához tartozó szociáldemokratákat magával ragadta az általános lelkesedés. A párt egyesítő kongresszusán, jóllehet többségben voltak, a baloldali szociáldemokraták tiltakozása ellenére önmaguk visszavonták a forradalom fellendüléséről, a mai szakasz fő mozgalmi formáiról és a proletariátus feladatairól szóló határozati javaslatukat. Ezzel Miljukov úrra emlékeztettek, aki a kadetok legutóbbi kongresszusán felvetette a kérdést, hogy vajon a nép nem forradalmibb-e, mint a duma, s nem elkerülhetetlen-e a szoros értelemben vett forradalmi harc, de nyomban ijedten vissza is vonta ezt a kérdést, mielőtt még megvitatták volna. Egy kadet esetében természetes, hogy kitér az ilyen kérdések elől. Szociáldemokratákhoz viszont nem méltó az ilyen kitérés. S az élet máris megbosz-

szulja ezt a magatartást. Az élet máris elemi erővel utat tör olyan harci formáknak, amelyek háttérbe szorítják a dumát és egyre közelebb hoznak egy új októbert, egy új decembert, teljesen függetlenül attól, hogy kívánjuk-e mi ezt, avagy sem.

Az egyik jobboldali szociáldemokrata a kongresszuson gúnyolódott a baloldali szociáldemokraták határozati javaslatán, amely nyíltan és egyenesen kimondta, hogy „a mozgalom *legfőbb* formája" nem az alkotmányosdi, hanem az október—decemberi harc, vagyis azoknak a nagy tömegeknek a megmozdulása, amelyek közvetlenül félrelökték a régi törvényeket és a régi hatalmi szerveket, s a szabadság kivívásának eszközéül felhasználták a harcban kialakult új hatalmat. Ma nem látjuk ezeket a harci formákat — kiáltott fel a jobboldali szociáldemokraták szónoka. — Ezek a harci formák nem is léteznek a valóságban, hanem csak baloldaliainknak, ezeknek a fantasztáknak, ezeknek a lázadóknak, ezeknek az anarchistáknak a képzeletében élnek. — Vegye le kadet-szemüvegét! — feleltük a kongresszuson ennek az elvtársnak —, s akkor nemcsak azt fogja látni, ami a felszínen történik. Akkor meglátja majd, hogy csakugyan nem a dumában lezajló harc a *fő* harci forma, akkor megérti majd, hogy az objektív körülmények elkerülhetetlenné teszik a mozgalom *dumán kívüli* formáit, és éppen ezeket avatják a harc legfőbb, lényeges, alapvető, döntő formáivá.

Alig telt még el egy-két hét e kongresszusi viták óta. S a forradalom máris leveri a kadet-szemüveget a jobboldali szociáldemokraták orráról, sőt leveszi a lakosság nagy tömegeinek kadet-szemüvegét is. A duma máris hervadozik, az alkotmány-illúziók máris foszladoznak. Az október—decemberi harci formák, amelyeket tegnap még nem akartak látni a rövidlátó és a pillanatnyi hangulatnak túlságosan engedő emberek, máris kibontakoznak. S a szociáldemokrácia nem teljesíti kötelességét a proletariátussal szemben, ha nem tud számolni azzal, hogy ezek a harci formák elkerülhetetlenül erősödnek és fejlődnek, ha nem tűzi ki világosan a tömegek elé azokat a feladatokat, amelyeket az élet felvet és rövidesen kitűz eléjük. A szociáldemokrácia nem lesz méltó ahhoz az

osztályhoz, amelyet képvisel, ha e formák tanulmányozása és értékelése elől ki akar térni azzal, hogy ezeket megvetően lázadozásnak és narodovolec-szellemnek minősíti, mint ahogy ezt pártunk jobbszárnya oly gyakran teszi. Mind magasabbra csapnak az ösztönös mozgalom hullámai — haladéktalanul meg kell feszítenünk minden erőnket, hogy ebbe a fellendülésbe, több tudatosságot, több szervezettséget vigyünk bele, mint amennyit októberben és decemberben sikerült belevinnünk.

Ne erőltessük az eseményeket. Ma nem érdekünk, hogy siettessük a kirobbanást. Ez kétségtelen. Ezt a tanulságot le kell szűrnünk 1905 végének tapasztalataiból. De ez csupán egy kis része a feladatnak, ez taktikánknak tisztán negatív meghatározása. Aki a dolognak erre az oldalára szorítkozik, aki pozitív jelentőséget tulajdonít ennek a negatív feladatnak, az feltartóztathatatlanul a népszabadság és az önkényuralom összebékítésére törekvő burzsoá kiegyezők szerepére süllyed le.

A munkásosztály pártjára rendkívül komoly, halaszthatatlan és döntő feladat vár. Minden gondolatunkkal, minden erőnkkel, egész propagandánkkal, agitációnkkal, szervezőmunkánkkal és közvetlen gyakorlati tevékenységünkkel arra kell törekednünk, hogy a proletariátust és a parasztságot felkészültebben találja az új döntő harc. Nem tőlünk függ, hogy milyenek lesznek ennek a harcnak a formái — ezeket a formákat az orosz forradalom történelmi fejlődése határozza meg parancsoló szükségszerűséggel. Tudjuk már, tapasztalatból tudjuk, mit jelent az, ha a kormány „lesben áll", mit jelent az az egyre növekvő erjedés, amely a rohamosan érlelődő általános politikai válság kapcsán végbemegy a tömegek között. Tudjuk, milyen szédítő gyorsasággal bontakozott ki az októberi harc, s mily elkerülhetetlenül csapott át a decemberi harcba. Legyen hát mindenki az őrhelyén. Senki sem tudhatja előre, mikor érkezik el a döntő pillanat, senki sem tudja, milyen sorrendben bontakoznak majd ki véglegesen a mozgalom decemberi és októberi formái, és hogyan kapcsolódnak majd egymáshoz. Annyi azonban bizonyos, hogy máris kibontakoznak. Szerveik már alakulófélben vannak. Sok tekin-

tetben, ha ugyan nem teljesen, az élenjáró osztály egybeforrottságától, tudatosságától, állhatatosságától és elszántságától függ, hogy mi lesz a nagy forradalom kimenetele.

Volna 10. sz. 1906. május 6.
Aláírás: N. L—n.

INGADOZÁS FENT, ELSZÁNTSÁG LENT

Minden bizonnyal a forradalom egyik legfontosabb szakaszát éljük át. Már régóta látható, hogy a régi rendszer ellen harcoló nagyarányú tömegmozgalom újabb lendületet vett.

A fellendülő mozgalom most fejlődésének csúcspontjához közeledik. A duma-választás és az ellenzéki duma első heti ülésezése és munkája volt az a „krajcáros gyertya", amelytől lángra gyúlt az egész ország. Olyan töméntelen sok volt még a gyúlékony anyag, a légkör még annyira „forró" volt, hogy nem segített semmiféle óvintézkedés.

S most már mindenki előtt szinte nyilvánvaló, hogy a tűzvész valóban lángba borította az egész országot. Csakugyan új rétegek keltek fel — a proletariátus közül is, még ama része közül is, amelyből fél évvel ezelőtt feketeszázasok kerültek ki, és különösen a parasztság közül. A hadsereg is, amely a parasztság legelmaradottabb rétegeivel van kapcsolatban, és amelyet mesterségesen úgy válogatnak össze, hogy kiirtsanak belőle, elnyomjanak és elfojtsanak benne mindent, ami eleven és friss — még a hadsereg is, mint kitűnt, csaknem teljes egészében tüzet fogott. Mint valami nagy tűzvészkor a szikrák, úgy röpködnek mindenfelől a hadseregben kitört „lázadások" és zendülések hírei.

Újságtudósítók, akiknek néminemű összeköttetéseik vannak a bürokráciával, közlik, hogy a hadügyminiszter óva int

a duma feloszlatásától, mert szerinte ez esetben nem lehet a hadseregre támaszkodni.

Nem csoda, hogy a kormány ilyen körülmények között ingadozik. Igaz, hogy a kormány minden ingadozása ellenére is teljesen félreérthetetlen módon készül a forradalom vérbefojtására. Egyre durvábbak a provokációk. A szabad sajtó ellen élethalálharcot indítottak. A baloldali lapokat „minden törvény ellenére elkobozzák". Kronstadtot elárasztották külön odavezényelt csapatokkal. A belosztoki pogrommal nyíltan megkezdődtek az ellenforradalmi akciók, mégpedig fegyveres akciók. A kormány ingadozik, soraiban figyelmeztető hangok, a kadetokkal való kiegyezésre szólító hangok hallatszanak, de ezek az ingadozások, ez a „habozás" egy percre sem felejtetik el vele régi, megszokott, kipróbált politikáját, a közvetlen erőszak politikáját.

A reakciósok gyakorlati emberek, mondotta Lassalle. A mi reakciósaink igazolják ezeket a szavakat. Haboznak, mérlegelnek, ingadoznak, hogy érdemes-e nyomban egy új vonalon általános támadásba indulni (vagyis feloszlatni a dumát). De *készülnek* a támadásra, s egy percre sem hagyják abba ezt a „gyakorlati munkát". Helyesen ítélik meg a helyzetet, mármint az olyan ragadozók szempontjából, amelyek már hurokra kerültek, s amelyek nyakán egyre jobban összeszorul a hurok. Tegyünk engedményeket a kadetoknak, akik „erőskezű hatalmat" ígérnek? vagy pedig tűzzel-vassal számoljunk le ellenfeleinkkel? Várunk az első megoldással — döntik el ma —, várunk vele, hiszen *erre* ráérünk holnap is, a második megoldásra ellenben mindenképpen fel kell készülnünk. Sokan közülük kétségtelenül így vélekednek: először megkíséreljük a második megoldást úgy, hogy minél jobban megválasztjuk a pillanatot. Engedményeket tenni a kadetoknak ráérünk az utolsó pillanatban is, amikor végleg meggyőződünk arról, hogy tömeges vérontással nem tudunk *mindent* visszaszerezni!

Ragadozók szempontjából ez a megfontolás helyes. Nyilvánvaló, hogy elkeseredett és kíméletlen harc nélkül nem adják meg magukat. Arra az esetre meg, ha balul ütne ki

a dolog, természetesen előkészítik maguknak a terepet, hogy visszavonulhassanak a kadetokkal való kiegyezéshez, a kadetokkal való szövetséghez, mégpedig oly módon, hogy a megegyezési alap az „erőskezű hatalom" legyen, amelyre Sztruve úr éppen a legjobbkor emlékezteti őket. A reakciósok komoly és döntő csatát készítenek elő, s a kadetokkal való kiegyezés szemükben nem más, mint a csata sikertelen kimenetelének mellékes eredménye.

A proletariátusnak józanul mérlegelnie kell a forradalom feladatait és nyíltan szembe kell néznie velük. Ő is legalább olyan „gyakorlati módon" tudja felvetni a nagy kérdéseket, mint a reakciósok. Ő is a legnagyobb figyelemmel, elővigyázatossággal és erőfeszítéssel fel tud készülni az elkerülhetetlen, holnap vagy holnapután megkezdődő döntő csatára — s a kormánynak a kadetokkal való kiegyezése az ő szemében is a forradalom egyik lehetséges szakaszának mellékes eredménye. A proletariátusnak nincsen miért félnie ettől a kiegyezéstől: ezen rajtavesztenek Trepovék is, a mérsékelt liberálisok is. A proletariátusnak semmiképpen nem szabad sem közvetlenül, sem közvetve támogatnia ezt a kiegyezést, nem szabad támogatnia azt a követelést, hogy a duma többségéből felelős kormányt alakítsanak. Arra sem kell most törekednünk, hogy ezt a kiegyezést *meghiúsítsuk*, de támogatni sem fogjuk. A *magunk* útját járjuk, megmaradunk az élenjáró osztály pártjának, ama osztály pártjának, amely nem ad a tömegeknek *egyetlen-egy* kétértelmű jelszót sem, amely sem közvetlenül, sem közvetve nem vállal közösséget a burzsoázia egyetlen piszkos ügyével sem, és amely minden körülmények között, bármiképpen végződik is a harc, meg tudja védeni a forradalom érdekeit.

A kormány és a duma kompromisszuma nem lehetetlen, mint a forradalom egy *kis* epizódja. A szociáldemokráciának a mai körülmények között nem szabad ezt a kompromisszumot sem hirdetnie, sem támogatnia, sem „meghiúsítania". A szociáldemokrácia minden figyelmét és a tömegek figyelmét arra összpontosítja, ami a legfontosabb és a leglényegesebb, nem pedig arra, ami mellékes és másodrendű. Amennyire csak

teheti, kihasználja a burzsoázia és a régi hatalom mindenféle kompromisszumát, a felső rétegek minden ingadozását. De azért mindig óva inti majd a munkásosztályt és a parasztságot a kadetok „barátságától". A felső rétegek ingadozásával szembe kell állítania az alsó rétegek megingathatatlan elszántságát, és nem ülve fel a provokációknak, eltökélten és állhatatosan gyűjtenie kell erőit a döntő pillanathoz.

Vperjod 13. sz.
1906. június 9.

A HADSEREG ÉS A NÉP

A lapok hasábjai továbbra is a katonaság mozgolódásáról szóló hírektől tarkállanak. Ma már nehéz volna összeszámolni, hány ezredben vagy katonai egységben voltak megmozdulások és lázadások az alatt a két hónap alatt, amióta a duma „működik". A naiv (különben nem is mindig naiv) burzsoá politikusok által kiagyalt hírhedt békés parlamenti tevékenység, mint kitűnt, a katonaság soraiban is egyáltalán nem békés és egyáltalán nem parlamenti harci módszerekhez, mozgalmi formákhoz vezetett.

Liberális-burzsoá sajtónk közli a katonaság mozgolódásáról szóló tényeket és híreket, de ezt az anyagot rendszerint csak arra használja fel, hogy ráijesszen a kormányra. A tűzvész terjed — állapítják meg rendszerint a kadet-lapok —, vigyázzanak hát, óvakodjanak a miniszter urak, engedjenek nekünk, míg nem késő. A miniszterek meg azzal válaszolnak, hogy (a Novoje Vremja és más lakájlapok útján) ijesztgetik a kadetokat: vigyázzanak, uraim, a tűzvész terjed, lépjenek hát egyezségre velünk, míg nem késő. A kadetok szerint is, a kormány szerint is a katonaság megmozdulásai csak sürgetik az azonnali intézkedéseket a forradalom elfojtására. Rövidlátó nézeteik, amelyek szorosan összefüggnek önző érdekeikkel, gátolják őket abban, hogy e megmozdulásban forradalmunk *igazi* jellegének, *igazi* törekvéseinek egyik nagyszerű megnyilvánulását lássák. A kormány is, a kadetok is a maguk hasznát

lesik a hadsereg kérdésében. A pogromlovagoknak szükségük van a hadseregre, mint a pogrom eszközére. A liberális burzsoáknak azért van rá szükségük, hogy megvédje a burzsoá monarchiát a parasztok és különösen a munkások „túlságosan erős" támadásaitól és követeléseitől. Az az elcsépelt, képmutató, hazug tétel, hogy „a hadsereg legyen független a politikától", különösen alkalmas eszköz arra, hogy a burzsoázia leplezze vele igazi törekvéseit ezen a téren.

De nézzük csak meg, milyen jellegűek a katonai megmozdulások, mik a katonák követelései. Próbáljunk csak az „engedetlenség" miatt vesztőhelyre menő katonákban önálló érdekeiket követő, eleven életet élő embereket, a nép egy részét, bizonyos társadalmi osztályaink megérett szükségleteinek kifejezőit látni. Meglátjuk, hogy a katonák, akik a politikailag legkevésbé fejlett parasztsághoz állnak a legközelebb, akiket feljebbvalóik teljesen elnyomnak, elbutítanak, agyonegzercíroztatnak — hogy a katonák, ez a „szent nyáj", *sokkal tovább megy* követeléseiben, mint a kadetok programja!

A kadetok és a kadet duma szívesen tetszelegnek az egész nép által támasztott követelések szószólóinak szerepében. Sok együgyű ember felül ennek. De vegyük csak szemügyre a tényeket, a nép nagy tömegeinek tényleges követeléseit, tényleges harcát, s meglátjuk, hogy a kadetok és a kadet duma *megnyírbálják* a társadalmi követeléseket, eltorzítják ezeket a követeléseket.

Vegyük szemügyre a tényeket. A preobrazsenszki ezred katonáinak az volt a követelésük, hogy támogatni kell a trudovik-csoportnak a földért és a szabadságért vívott harcát. Jegyezzük meg: nem a duma támogatását követelték, hanem a trudovik[81] csoport támogatását — annak a csoportnak a támogatását, amelyet a kadetok a 33 képviselőnek a földmagántulajdon megszüntetésére vonatkozó agrártervezete[82] miatt az állami duma „durva megsértésével" vádoltak! A katonák, nyilván, tovább mennek, mint a kadetok: a „szürke nyáj" *többet* akar, mint a felvilágosult burzsoázia...

Az egyik pétervári gyalogezrednek ez a követelése:

„...Nekünk, katonáknak, képviselőket kell választanunk az állami dumába, hogy ott síkraszálljanak azért, amire a katonáknak szükségük van." A katonák nem akarnak függetlenek lenni a politikától. A katonák nem értenek egyet a kadetokkal. A katonák olyan követelést támasztanak, amely nyilvánvalóan a kasztszerű hadsereg, a néptől elszakított hadsereg megszüntetését és teljes jogú polgárok hadseregével való felváltását szolgálja. Márpedig ez egyértelmű az állandó hadsereg megszüntetésével és a nép felfegyverzésével.

A varsói körzet katonái alkotmányozó gyűlést követelnek. Gyülekezési és egyesülési jogot követelnek *a katonák számára*, „úgy, hogy ez ne legyen semmiféle engedélyhez és tisztek részvételéhez kötve". Azt követelik, hogy a katona „szülőföldjén teljesíthessen katonai szolgálatot", hogy joga legyen szolgálaton kívül polgári ruhát viselni, hogy joga legyen *katona-megbízottakat* választani, akik a katonák élelmezését intéznék, s akik a katonák ügyeivel foglalkozó bíróságokat alakítanának.

Hát ez mi? hasonlít-e ez a katonai reformra vonatkozó kadet-elképzelésekhez? Vagy pedig teljesen közel áll egy össznépi és teljesen demokratikus milícia létesítéséhez?

A katonák jobban fejezik ki a nép igazi követeléseit, a nép óriási többségének követeléseit, mint a felvilágosult burzsoá urak. A katonai megmozdulások jellege és fő sajátosságai helyesebben fejezik ki a szabadságért vívott harcnak a mai körülmények között használt fő és alapvető formáit, mint a kadetok taktikája. A munkás- és a parasztmozgalom ezt még jobban igazolja. S a mi feladatunk az, hogy ezt a mozgalmat ne szorítsuk a szánalmas kadetpolitika szűk keretei közé, ne alacsonyítsuk le azzal, hogy a szánalmas kadetjelszavakhoz alkalmazzuk, hanem támogassuk, szélesítsük ki és fejlesszük tovább a valóban következetes, határozott és harcos demokratizmus szellemében.

Eho 10. sz.
1906. július 2.

Lenin Művei, 11. kötet.

A DUMA FELOSZLATÁSA ÉS A PROLETARIÁTUS FELADATAI

(Részlet)

III

A közelgő harc valószínű formáját részben e harc tartalma, részben a nép forradalmi harcának és az önkényuralom ellenforradalmi harcának előző formái határozzák meg.

Ami a harc tartalmát illeti, már rámutattunk arra, hogy a két éve tartó forradalomban hogyan vált a mai napig mindinkább a régi hatalom megdöntése a harc fő céljává. E cél csak az egész nép fegyveres felkelésével érhető el teljesen.

Ami a harc előző formáit illeti, ezen a téren a tömegmozgalom, az egész népet felölelő mozgalom „legújabb vívmánya" Oroszországban az általános sztrájk és a felkelés. 1905 utolsó negyedéve szükségképpen kitörölhetetlen nyomokat hagyott a proletariátusnak, a parasztságnak, a hadsereg öntudatos részének és a különféle értelmiségi szakmai egyesületek demokratikus részének tudatában és hangulatában. Egészen természetes tehát, hogy az első gondolat, amely a duma feloszlatása után a harcképes elemek legszélesebb tömegeinek fejébe ötlött, az általános sztrájk volt. Szinte kétségbe sem vonta senki, hogy a duma feloszlatására a méltó válasz *feltétlenül* egy országos sztrájk.

Az a tény, hogy általában ez volt a vélemény, bizonyos mértékig hasznos volt. Az ösztönös és részleges kitörésektől a forradalmi szervezetek majdnem mindenütt tudatosan és rendszeresen *visszatartották* a munkásokat. Ezt jelentik Oroszország legkülönbözőbb helyeiről. Az október—decemberi ese-

mények tapasztalatai kétségtelenül hozzájárultak ahhoz, hogy sokkal nagyobb mértékben, mint azelőtt, az *általános és egyidejű* megmozdulásra összpontosult mindenkinek a figyelme. Ezenkívül még egy rendkívüli jellemző körülményt kell megemlítenünk: a munkásmozgalom néhány nagyobb központjából érkezett adatok, például pétervári adatok alapján ítélve, a munkások nemcsak hogy könnyen és gyorsan felfogták az általános és egyidejű megmozdulás szükségességének gondolatát, hanem ezenkívül szilárdan ki is tartottak a *harcos* és határozott megmozdulás mellett. A duma feloszlatása alkalmából szervezendő (egy- vagy háromnapos) *tüntető* sztrájk szerencsétlen gondolatát, amely néhány pétervári mensevik agyában született, a munkások leghatározottabban ellenezték. Azok az emberek, akik már nem egyszer komoly harcot vívtak, helyes osztályösztönüknél fogva, és tapasztalataik alapján rögtön megértették, hogy most már egyáltalán nem a tüntetés az, amire szükség van. Tüntetni nem fogunk, mondták a munkások. Elkeseredett, döntő harcba indulunk, ha elérkezik az általános megmozdulás ideje. Ez volt, minden jelentés szerint, a pétervári munkások általános véleménye. Megértették, hogy mindazok után, amiket Oroszország 1901 (a nagyarányú tüntetési mozgalom kezdete) óta átélt, a részleges megmozdulások, de különösen a tüntetések nevetségesek lennének, hogy a politikai válság kiéleződése miatt lehetetlen megint „elölről kezdeni", hogy a kormánynak, amely decemberben nagy élvezettel „vért kóstolt", a békés tüntetések csak végtelenül előnyösek lennének. Ezek a tüntetések teljesen hasztalanul legyengítenék a proletariátust, alkalmat adnának a rendőrségnek és katonaságnak arra, hogy fegyverteleneken gyakorlatozzanak, hogy fegyverteleneket összefogdossanak és lekaszaboljanak. Csak igazolnák némileg Sztolipin-hencegését, aki azt mondta, hogy legyőzte a forradalmat, mert feloszlatta a dumát anélkül, hogy ezzel kiélezte volna a kormányellenes mozgalmat. Ezt a hencegést most már mindenki üres hencegésnek tekinti, mert mindenki tudja és érzi, hogy a harc még hátra van. Akkor a „tüntetést" harcnak tüntették volna fel, harccá (reménytelen harccá) tették volna,

s a tüntetés beszüntetését mint új vereséget kürtölték volna világgá.

A tüntető sztrájk gondolata csak kadetpárti Ledru-Rollinjeinkhez volt méltó, akik épp olyan rövidlátóan túlbecsülték a parlamentarizmust, mint Ledru-Rollin 1849-ben. A proletariátus rögtön elvetette ezt a gondolatot, és nagyon jól tette, hogy elvetette. A munkások, akik mindig szemtől szemben álltak a forradalmi harccal, helyesebben értékelték az ellenfél harckészségét és a döntő harcos megmozdulás szükségességét, mint némely intellektuel.

Sajnos, pártunkban a harcos megmozdulás kérdése háttérbe szorult, minthogy jelenleg orosz részében a szociáldemokraták jobbszárnya van túlsúlyban. Az oroszországi szociáldemokrácia egyesítő kongresszusát elragadtatták a kadetok győzelmei, nem tudta értékelni az adott időszak forradalmi jelentőségét, és kitért az elől, hogy az október—decemberi események tapasztalataiból levonjon minden következtetést. Márpedig a párt előtt sokkal hamarabb és sokkal élesebben vetődött fel az, hogy fel kell használnia e tapasztalatokat, mint a parlamentarizmus sok híve gondolta. S hogy pártunk központi intézményei komoly időkben elvesztették a fejüket, az ennek a helyzetnek elkerülhetetlen következménye volt.

A körülmények folytán ma ismét egybe kell kapcsolnunk a politikai tömegsztrájkot a fegyveres felkeléssel. Itt rendkívül szemléltetően megmutatkozik, milyen gyenge oldalai vannak a sztrájknak, mint önálló harci eszköznek. Mindenki meggyőződött arról, hogy a politikai sztrájk sikerének rendkívül fontos feltétele az, hogy hirtelen törjön ki, hogy a kormányzatot váratlanul érje. Ez most lehetetlen. A kormány decemberben megtanulta, hogyan kell a sztrájk ellen harcolni, és igen alaposan felkészült most erre a harcra. Mindenki arról beszél, hogy az általános sztrájkban milyen nagy jelentősége van a vasútnak. Ha a vasút leáll, minden remény megvan arra, hogy a sztrájk általánossá válik. Ha nem sikerül elérni azt, hogy a vasút teljesen leálljon, csaknem bizonyos, hogy a sztrájk sem válik általánossá. Márpedig a vasutasoknak különösen nehéz sztrájkolni: a büntető különítmények teljes

készenlétben állanak; felfegyverzett katonai alakulatok vannak szétszórva az egész vonal mentén, az állomásokon, néha még az egyes vonatokon is. A sztrájk ilyen körülmények között esetleg nem lesz egyéb — sőt: a legtöbb esetben feltétlenül nem lesz egyéb —, mint nyílt és közvetlen összeütközés a fegyveres erővel. A mozdonyvezetőnek, a távírásznak, a váltóőrnek azonnal választania kell: vagy agyonlövik a helyszínen (nem véletlen, hogy Golutvino, Ljuberci és az oroszországi vasúthálózat más állomásai már országszerte forradalmi hírnévre tettek szert), vagy pedig munkába áll és abbahagyja a sztrájkot.

Persze joggal elvárhatjuk a legnagyobb hősiességet attól a sok-sok vasúti munkástól és alkalmazottól, akik *tettel* bebizonyították, hogy odaadóan szolgálják a szabadságot. Persze, távol áll tőlünk, hogy tagadjuk a vasutassztrájk lehetőségét és a sztrájk sikerének lehetőségét. De nem titkolhatjuk el magunk előtt a feladat *valódi* nehézségét: az ilyen nehézségek elhallgatása a legrosszabb politika volna. Ha meg egyenesen szembenézünk a valósággal, ha nem dugjuk fejünket homokba, világosan látjuk, hogy a sztrájk *elkerülhetetlenül*, mégpedig azonnal fegyveres felkeléssé nő. Egy vasutassztrájk *nem egyéb*, mint felkelés, ez december után vitathatatlan. Vasutassztrájk nélkül pedig nem áll le a vasúti távíró, nem szakad meg a vasúti levélszállítás, tehát egy nagyobb arányú posta- és távírósztrájk is lehetetlen.

Hogy a sztrájknak alárendelt szerepe van a felkeléssel szemben, az tehát teljesen elkerülhetetlenül következik az 1905 december után kialakult helyzetből. Akaratunktól függetlenül, bármiféle „direktívák" ellenére, a kiéleződött forradalmi helyzet folytán a tüntetés sztrájkká, a tiltakozás harccá, a sztrájk felkeléssé válik. Magától értetődik, hogy a felkelés, a tömegek fegyveres harca csak akkor lángolhat fel, ha a hadsereg egyik vagy másik része aktívan részt vesz benne. Ha tehát sztrájkba lép a hadsereg, ha nem hajlandó a nép közé lőni, ez egyes esetekben kétségtelenül győzelemre viheti még a békés sztrájkot is. De aligha szorul bizonyításra, hogy az ilyen esetek csak kis epizódjai volnának egy rendkívül

sikeres felkelésnek, és hogy csak egyetlen módon tudjuk az ilyen eseteket minél gyakoribbakká tenni, ezeket a lehető legjobban megközelíteni, mégpedig úgy, hogy sikeresen előkészítjük a felkelést, hogy a felkelők első akcióikban erélyről és erőről tesznek tanúbizonyságot, hogy a hadsereget kétségbeesetten merész támadásokkal vagy a hadsereg nagy részének elhódításával demoralizáljuk stb.

Szóval, a jelenlegi körülmények között, ahogy ezek most, a duma feloszlatásakor kialakultak, teljesen kétségtelen, hogy az aktív harc egyenesen és közvetlenül felkelésre vezet. Lehetséges, hogy a körülmények megváltoznak, és akkor ezt a következtetést felül kell majd vizsgálni, de jelenleg ez még teljesen vitathatatlan. Ha tehát kiadnánk az országos sztrájk jelszavát, de nem adnánk ki felhívást a felkelésre, nem magyaráznánk meg, milyen szoros kapcsolatban van az országos sztrájk a felkeléssel, ez valósággal bűnös könnyelműség volna. Ezért minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy az agitációban megmagyarázzuk a harc egyik és másik formája közötti összefüggést, hogy olyan feltételeket készítsünk elő, amelyek lehetővé tennék, hogy egy folyamban ömöljön össze a harc három ága: a munkásharcok forradalmi kirobbanása, a parasztfelkelés és a katonai „zendülés". Már régen, a múlt év nyara óta, a „Potyomkin" híres felkelése óta teljesen határozottan kirajzolódott a valóban népi jellegű, azaz *tömegeket átfogó*, az összeesküvéstől végtelenül távol álló, aktív mozgalomnak, az önkényuralom megdöntésére törekvő *felkelésnek* ez a *három formája*. A felkelés e három ágának egyesülésétől függ alighanem a leginkább az országos felkelés sikere. Kétségtelen, hogy olyan harcot kirobbantó esemény, mint a duma feloszlatása, nagy mértékben előmozdítja ezt az egyesülést, hiszen a parasztság (s következésképpen a mi főképpen parasztokból álló hadseregünk) legelmaradottabb része nagy reményeket fűzött a dumához.

A következtetés tehát ez: fokozottan ki kell használnunk éppen a duma feloszlatását mint alkalmat arra, hogy a legnagyobb erélyel agitáljunk és országos felkelésre hívjuk fel a népet. Meg kell magyaráznunk, milyen kapcsolatban van

a politikai sztrájk a felkeléssel. Minden erőnkkel igyekeznünk kell elérni azt, hogy a munkások, parasztok, matrózok és katonák aktív, fegyveres harc céljából egyesüljenek és közösen lépjenek fel.

Végül, a mozgalom formájáról szólva, külön meg kell említenünk a parasztság harcát is. Itt különösen világosan megmutatkozik a sztrájk és a felkelés kapcsolata. Az is világos, hogy itt a felkelés célja szükségképpen nemcsak a legkülönbözőbb helyi hatóságok teljes szétrombolása vagy eltávolítása és új, népi hatóságokkal való felváltása (ez minden felkelés közös célja: a városokban, a falvakban, a hadseregben stb. egyaránt) — hanem egyúttal a *földbirtokosok elűzése* és a földbirtokosok földjeinek *elfoglalása* is. Már addig is, amíg az össznépi alkotmányozó gyűlés ebben a kérdésben határozatot hoz, a parasztoknak kétségtelenül arra kell törekedniük, hogy *ténylegesen* megszüntessék a földesúri földbirtokot. Erről nem kell sokat beszélni, hiszen aligha akad valaki is, aki a parasztfelkelést el tudja képzelni a földesurakkal való leszámolás és földfoglalás nélkül. Érthető, hogy minél öntudatosabb és szervezettebb lesz ez a felkelés, annál ritkábban fogják elpusztítani az épületeket, a vagyontárgyakat, a jószágot stb. Katonai szempontból bizonyos hadicélok elérése érdekében épületek, s olykor más vagyontárgyak megsemmisítése — például felgyújtása — teljesen jogos és bizonyos esetekben elengedhetetlen rendszabály. Csak szőrszálhasogatók (vagy a nép árulói) siránkozhatnak amiatt, hogy a parasztok mindig ilyen eszközökhöz folyamodnak. De nincs miért eltitkolnunk, hogy a vagyontárgyak elpusztítása olykor csak a szervezetlenség következménye, annak a következménye, hogy nem tudják az ellenség vagyontárgyait *magukhoz ragadni* és megtartani, ahelyett, hogy elpusztítanák — vagy a *gyengeség* következménye, amikor a harcoló *bosszút áll* ellenségén, mert nincs ereje ahhoz, hogy *megsemmisítse*, eltapossa az ellenséget. Nekünk természetesen agitációnkban egyrészt mindenképpen meg kell magyaráznunk a parasztoknak, hogy teljesen jogos és szükségszerű a *kíméletlen* harc az ellenség ellen, még a vagyontárgyak elpusztítása is, másrészt pedig rá kell mutat-

nunk arra, hogy a szervezettség fokától függ, mennyire nyílik lehetőség egy sokkal ésszerűbb és előnyösebb megoldásra: az ellenség (a földbirtokosok és a bürokraták, különösen pedig a rendőrség) kiirtására és minden vagyonnak a nép birtokába vagy a parasztok birtokába való átadására, a vagyon mindennemű megrongálása nélkül (vagy minél kisebb megrongálásával).

A megírás ideje: 1906 július.
Megjelent külön brosúra formájában a Novaja Volna kiadásában 1906 július.

A MOSZKVAI FELKELÉS TANULSÁGAI

A „Moszkva 1905 decemberében" c. könyv (Moszkva, 1906) éppen a legjobbkor jelent meg. A decemberi felkelés tapasztalatainak elsajátítása a munkáspárt égető feladata. Sajnos, erről a könyvről is azt mondhatjuk, hogy nincsen öröm üröm nélkül: az anyag felettébb érdekes, bár nem teljes, a következtetések ellenben hihetetlenül hanyagok, hihetetlenül laposak. Ezekre a következtetésekre még külön kitérünk*, most azonban vegyük szemügyre a mai politika legaktuálisabb kérdését: a moszkvai felkelés tanulságait.

A moszkvai decemberi mozgalom fő formája a békés sztrájk és a tüntetés volt. A munkástömeg zöme a harcnak csupán ezekben a formáiban vett aktívan részt. De éppen a moszkvai decemberi akció bizonyította be a legvilágosabban, hogy az általános sztrájk mint a harc önálló és fő formája, elavult, és hogy a mozgalom feltartóztathatatlan, elemi erővel áttöri ezeket a szűk kereteket, és létrehozza a harc legfejlettebb formáját, a felkelést.

Valamennyi forradalmi párt, valamennyi moszkvai szakszervezet a sztrájk kihirdetésekor tudta, sőt érezte, hogy a sztrájknak elkerülhetetlenül felkelésbe kell átcsapnia. A Munkásküldöttek Szovjetje december 6-án határozatot hozott, amelynek értelmében „törekednünk kell arra, hogy a sztrájkot fegyveres felkeléssé változtassuk". Valójában azonban egyik

* Lásd Lenin Művei 11. köt., 180–184. old. — *Szerk.*

szervezet sem volt erre felkészülve, még a harci csoportok koalíciós tanácsa[83] is úgy beszélt *(december 9-én!)* a felkelésről, mint valami távoli dologról, s az utcai harc kétségtelenül a tanácstól függetlenül és a tanács részvétele nélkül folyt le. A szervezetek *nem tartottak lépést* a mozgalom növekedésével és lendületével.

A sztrájk elsősorban az októberi események után kialakult objektív feltételek folytán fejlődött felkeléssé. A kormányon már nem lehetett rajtaütni általános sztrájkkal, mert már katonai akciókra kész ellenforradalmat szervezett. Az orosz forradalom egész október utáni fejlődése, valamint a decemberi napokban Moszkvában egymást követő események csodálatosan igazolták Marxnak egyik mélyértelmű megállapítását: a forradalom előre halad azáltal, hogy egybeforrott és erős ellenforradalmat hoz létre, vagyis az ellenséget egyre szélsőségesebb védelmi eszközök alkalmazására kényszeríti, s ily módon létrehozza a támadás mind hatékonyabb eszközeit.[84]

December 7-én és 8-án: a tömegek békés sztrájkja, békés tüntetése. 8-án este: az Akvárium ostroma. 9-én nappal: a Sztrasztnaja téren a dragonyosok szétverik a tömeget. Este: a Fidler-ház szétrombolása. A hangulat egyre feszültebb. A szervezetlen utcai tömeg teljesen ösztönösen és bizonytalanul építi az első barikádokat.

10-én: a tüzérség tüzet nyit a barikádokra és az utcákon összegyűlt tömegre. Most már elszántan építenek barikádokat, s a barikádépítés már nem szórványos, hanem vitathatatlanul tömeges jelenség. Az egész lakosság kint van az utcán; a város főbb központjait barikádok hálózata lepi el. Néhány napig a harci csoportok szívós partizánharcot vívnak a katonaság ellen, olyan harcot, amely kimerítette a katonaságot és arra késztette Dubaszovot, hogy erősítésekért könyörögjön. A kormány csapatai csak december 15-én jutottak végérvényesen túlerőre, s december 17-én a szemjonovi ezred szétverte Presznyát, a felkelés utolsó támaszpontját.

A sztrájkról és a tüntetésekről szórványos barrikádokra. Szórványos barikádokról tömeges barikádépítésre és a kato-

nasággal vívott utcai harcra. A proletár tömegharc a szervezetektől függetlenül, sztrájkból felkelésbe csapott át. Ez az oroszországi forradalom óriási történelmi jelentőségű eredménye, melyet 1905 decemberével — éppúgy, mint minden eddigi eredményt —, óriási áldozatok árán értünk el. A mozgalom az általános politikai sztrájkról magasabb fejlődési fokra emelkedett. A mozgalom rákényszerítette a reakciót, hogy az ellenállásban a *végsőkig* menjen, s ezzel óriási mértékben közelebb hozta azt a pillanatot, amikor a forradalom szintén a végsőkig fog menni a támadás eszközeinek alkalmazásában. A reakciónak *nincs már mit* tennie azon túl, hogy tüzérséggel halomra löveti a barikádokat, a házakat és az utcai tömeget. A forradalomnak azonban még van mit tennie a moszkvai harci csoportokon túl, terjedelemben is, mélységben is nagyon de nagyon sok tennivalója van még. S a forradalom december óta rengeteget haladt. A forradalmi válság alapja mérhetetlenül kiszélesedett — a pengét most élesebbre kell köszörülni.

A harc objektív feltételeiben történt változást, mely szükségessé tette a sztrájkokról a felkelésre való áttérést, a proletariátus előbb érezte meg, mint vezetői. A gyakorlat, mint mindig, megelőzte az elméletet. A békés sztrájk és a tüntetések egyszerre csak nem elégítették már ki a munkásokat, s felmerült bennük a kérdés: mi lesz tovább? — aktívabb akciókat követeltek. A barikádok építésére adott utasítás óriási késéssel jutott el a kerületekbe, akkor, amikor a központban már építették a barikádokat. A munkások tömegesen nekiláttak a dolognak, de *ezzel sem elégedtek meg*, s azt kérdezték: mi lesz tovább? — aktív akciókat követeltek. Mi, a szociáldemokrata proletariátus vezetői, decemberben ahhoz a hadvezérhez hasonlítottunk, aki ezredeit olyan ostobán helyezte el, hogy csapatainak nagyobb része nem vett aktívan részt az ütközetben. A munkástömegek útmutatásokat kerestek aktív tömegakciókhoz, de nem találtak.

Nincs tehát rövidlátóbb nézet, mint Plehanovnak az a valamennyi opportunista által felkapott nézete, hogy nem volt értelme belekezdeni az időszerűtlen sztrájkba, hogy „nem

kellett volna fegyvert fogni". Ellenkezőleg, határozottabban, erélyesebben és támadóbban kellett volna fegyvert fogni, meg kellett volna magyarázni a tömegeknek, hogy a békés sztrájk egymagában lehetetlen, hogy rettenthetetlen és kíméletlen fegyveres harcra van szükség. S most végre nyíltan és mindenki hallatára meg kell állapítanunk, hogy a politikai sztrájkok elégtelenek, s a legszélesebb tömegek között agitálnunk kell a fegyveres felkelés mellett, nem kendőzve el ezt a kérdést semmiféle „előzetes lépcsőfokokkal", nem borítva rá semmiféle fátyolt. Ha leplezzük a tömegek előtt azt, hogy szükség van elkeseredett, véres irtóháborúra, s hogy ez az eljövendő megmozdulások közvetlen feladata, ezzel megcsaljuk önmagunkat is, a népet is.

Ez a decemberi események első tanulsága. A második tanulság a felkelés jellegére, vezetésének módjára és azokra a körülményekre vonatkozik, amelyek között a katonaság átáll a nép oldalára. Erről az átállásról pártunk jobbszárnyában erősen elterjedt egy rendkívül egyoldalú felfogás. Korszerűen felszerelt katonaság ellen, úgymond, nem lehet harcolni, a katonaságnak forradalmivá kell válnia. Magától értetődik, hogy ha a forradalom nem válik tömegessé és nem ragadja magával a katonaságot, szó sem lehet komoly harcról. Magától értetődik, hogy a katonaság között végzett munka szükséges. A katonaságnak ezt az átállását azonban nem szabad holmi egyszerű és egyszeri aktusnak tekinteni, amely egyfelől a meggyőzés és másfelől a tudat eredménye. A moszkvai felkelés szemléltetően mutatja, mennyire sablonos és élettelen az ilyen felfogás. A gyakorlatban a katonaság ingadozása, amely minden igazi népmozgalom esetén elkerülhetetlen, a forradalmi harc kiélesedése esetén valósággal a *katonaságért vívott harchoz* vezet. A moszkvai felkelés éppen azt mutatja, hogy a reakció és a forradalom a legelkeseredettebben, a legkíméletlenebbül harcol a katonaságért. Maga Dubaszov kijelentette, hogy 15 000 moszkvai katonából csak 5000 megbízható. A kormány a legkülönfélébb, a legkétségbeesettebb módszerekkel próbálta megtartani az ingadozókat: rábeszélték őket, hízelegtek nekik, megvesztegették őket, órákat,

pénzt stb. osztogattak szét köztük, pálinkával itatták őket, becsapták, ijesztgették, kaszárnyába zárták, lefegyverezték őket, árulás segítségével és erőszakkal kiragadták közülük azokat a katonákat, akiket a legmegbízhatatlanabbaknak tartottak. S legyen bátorságunk egyenesen és nyíltan beismerni, hogy ezen a téren elmaradtunk a kormány mögött. Nem tudtunk a rendelkezésünkre álló erők felhasználásával olyan aktív, merész, vállalkozó szellemű és támadó harcot vívni az ingadozó katonaságért, mint amilyet a kormány indított és hajtott végre. Előkészítettük és még nagyobb kitartással fogjuk előkészíteni a katonaság ideológiai „megdolgozását". De szánalmas szőrszálhasogatók leszünk, ha elfelejtjük, hogy a felkelés pillanatában fizikai harcot is kell vívnunk a katonaságért.

A moszkvai proletariátus a decemberi napokban igen tanulságos leckéket adott nekünk a katonaság ideológiai „megdolgozását" illetően — például december 8-án a Sztrasztnaja téren, amikor a tömeg körülvette a kozákokat, közéjük vegyült, barátkozott velük, és rábírta őket arra, hogy visszaforduljanak. Vagy 10-én a Presznyán, amikor két munkáslány, aki egy tízezer főnyi tömegben vörös zászlót vitt, a kozákok elé vetette magát és azt kiáltotta: „öljetek meg! élve nem adjuk oda a zászlót!" S a kozákok zavarbajöttek, és elvágtattak, a tömeg pedig utánuk kiáltott: „Éljenek a kozákok!" A merészség és hősiesség e példáit örökre be kell vésni a proletariátus tudatába.

De vannak példák arra is, hogy elmaradtunk Dubaszov mögött. December 9-én a Bolsaja Szerpuhovszkaja utcán a Marseillaise-t éneklő katonák vonultak végig, hogy csatlakozzanak a felkelőkhöz. A munkások küldötteket menesztenek hozzájuk. Malahov nagysietve maga vágtat oda. A munkások elkéstek, Malahov jókor érkezett. Tüzes beszédet mondott, megingatta a katonákat, majd dragonyosokkal körülfogatta, a kaszárnyába vitette és ott bezáratta őket. Malahov tudott idejében érkezni, mi nem tudtunk, noha felhívásunkra két nap alatt 150 000 ember kelt fel, s ezek meg tudták volna szervezni az utcai őrjáratokat, és ezt meg is kellett

volna tenniök. Malahov dragonyosokkal vette körül a katonákat, mi viszont nem vettük körül bombákkal felszerelt embereinkkel Malahovékat. Ezt megtehettük volna, s meg is kellett volna tennünk — a szociáldemokrata sajtó (a régi Iszkra) már régen rámutatott arra, hogy a felkelés idején kötelességünk kíméletlenül kiirtani a polgári és katonai vezetőket. Az, ami a Bolsaja Szerpuhovszkaja utcán történt, nagy vonásokban, úgy látszik, megismétlődött a nyeszvizsszki kaszárnya előtt is, a krutyicki kaszárnya előtt is, s akkor is, amikor a proletariátus a jekatyerinoszlavi ezred „kikapcsolására" tett kísérletet, amikor küldötteket menesztett Alekszandrovba az utászokhoz, amikor a Moszkvába irányított rosztovi tüzérséget visszavezényelték, amikor Kolomnában lefegyverezték az utászokat stb. A felkelés pillanatában az ingadozó katonaságért vívott harcban nem álltunk feladatunk magaslatán.

December szemléltetően bebizonyította Marxnak még egy mély és az opportunisták által elfelejtett tételét, azt, hogy a felkelés művészet, és hogy e művészet fő szabálya — a vakmerőségig bátor, tántoríthatatlanul elszánt *támadás*.[84] Nem tettük eléggé magunkévá ezt az igazságot. Nem tanultuk meg eléggé ezt a művészetet, a mindenáron való támadásnak ezt a szabályát, és nem eléggé tanítottuk meg rá a tömeget. Az elmulasztottakat most teljes erővel pótolnunk kell. Nem elegendő, ha a politikai jelszavakhoz való viszony szerint csoportosulunk, csoportosulnunk kell a fegyveres felkeléshez való viszony szerint is. Aki ellene van, aki nem készül rá — azt könyörtelenül ki kell taszítanunk a forradalom híveinek sorából, oda kell löknünk a forradalom ellenségeihez, az árulókhoz vagy gyávákhoz, mert közeledik az a nap, amikor az események ereje, a harci helyzet arra kényszerít majd bennünket, hogy e szerint az ismertetőjel szerint vonjunk határt barát és ellenség között. Nem passzivitást kell prédikálnunk, nem azt, hogy egyszerűen „várjuk ki", míg a katonaság „átáll" — nem, meg kell kongatnunk az összes harangokat, hogy hirdessék a merész támadás, a fegyveres rajtaütés szükségességét, hirdessék azt, hogy e támadás során ki kell

irtani az ellenség vezetőit és a legerélyesebb harcot kell vívni az ingadozó katonaságért.

A harmadik nagy tanulság, melyet Moszkva adott nekünk, a felkelés taktikájára és a felkelés erőinek megszervezésére vonatkozik. A haditaktika a haditechnika színvonalától függ — ezt az igazságot Engels sokszor magyarázta és a marxisták szájába rágta.[85] A haditechnika ma nem olyan, mint a XIX. század derekán volt. Tömeggel a tüzérség ellen harcolni és revolverekkel barrikádokat védelmezni esztelenség volna. S Kautskynak igaza volt, amikor azt írta, hogy Moszkva után ideje felülvizsgálnunk Engels következtetéseit, hogy Moszkva *„új barikádtaktikát"*[86] tett időszerűvé. Ez a taktika a partizánháború taktikája volt. Az e taktikának megfelelő szervezetet a mozgékony és rendkívül kicsiny: tízes, hármas, sőt kettes csoportok alkották. Gyakran akadnak köztünk mostanában szociáldemokraták, akik kuncognak, amikor ötös és hármas csoportok kerülnek szóba. De a kuncogás csak arra jó, hogy kényelmesen szemet hunyjanak azon az *új* kérdésen, hogy a modern haditechnika viszonyai között az utcai harc milyen taktikát és milyen szervezetet tesz szükségessé. Olvassák el, uraim a moszkvai felkelés leírását, és meg fogják érteni, milyen összefüggés van az „ötös csoportok" és az „új barikádtaktika" kérdése között.

Moszkva időszerűvé tette ezt a taktikát, de korántsem fejlesztette ki, korántsem bontakoztatta ki csak valamennyire is nagy, valóban tömeges méretekben. Kevés volt a harcos, a munkástömeg nem kapott merész támadásokra buzdító jelszót, és nem is voltak merész támadásai, a partizánosztagok jellege túlságosan egyöntetű volt, fegyverük és módszereik elégtelenek, a tömegek vezetésében csaknem teljesen járatlanok voltak. Mindezt pótolnunk kell, és pótolni fogjuk úgy, hogy okulunk a moszkvai tapasztalatokon, terjesztjük ezeket a tapasztalatokat a tömegek között, és serkentjük a tömegek alkotóerejét e tapasztalatok továbbfejlesztésében. S az a partizánháború, az a tömegterror, amely a decemberi események óta Oroszország-szerte csaknem megszakítás nélkül tart, kétségkívül segít majd megtanítani a tömegeket arra,

hogy a felkelés pillanatában helyes taktikát alkalmazzanak. A szociáldemokráciának el kell ismernie és taktikájába bele kell foglalnia ezt a tömegterrort, természetesen úgy, hogy megszervezi és ellenőrzi azt, hogy alárendeli a munkásmozgalom és az általános forradalmi harc érdekeinek és feltételeinek, hogy kíméletlenül eltávolítja és elvágja e partizánháborúnak azt a „csavargós" elfajulását, amellyel olyan nagyszerűen és olyan kíméletlenül végeztek a moszkvaiak a felkelés napjaiban és a lettek a híres lett köztársaságok napjaiban.

A haditechnika a legutóbbi időben tovább fejlődik. A japán háborúban használatossá vált a kézigránát. A fegyvergyárak piacra dobták a géppuskát. Az egyiket is, a másikat is már sikerrel kezdik alkalmazni az orosz forradalomban, de még korántsem kielégítő méretekben. Fel tudjuk használni és fel is kell használnunk a technika vívmányait, meg kell tanítanunk a munkásosztagokat arra, hogyan kell tömegesen bombát gyártani, segítenünk kell őket, valamint harci csoportjainkat abban, hogy robbanóanyagot, gyújtózsinórt és önműködő fegyvereket szerezzenek. Ha a munkástömegek részt fognak venni a városi felkelésben, ha tömegtámadásokat fogunk intézni az ellenség ellen, ha eltökélten, kellő hozzáértéssel fogunk harcolni a katonaságért, mely most, a duma után, Sveaborg és Kronstadt után még jobban ingadozik, ha biztosítjuk, hogy a falu részt vegyen a közös harcban — a következő országos felkelésben, miénk a győzelem!

Fejlesszük hát ki szélesebb körben munkánkat, és tűzzük ki bátrabban feladatainkat, elsajátítva az oroszországi forradalom nagy napjainak tanulságait. Munkánk azon alapszik, hogy helyesen vesszük számba az osztályok érdekeit és az egész nép fejlődésének mai követelményeit. A proletariátusnak, a parasztságnak és a katonaságnak egyre nagyobb részét csoportosítjuk és fogjuk csoportosítani a cári hatalom megdöntésének és a forradalmi kormány által összehívandó alkotmányozó gyűlésnek a jelszava köré. A tömegek tudatának fejlesztése lesz továbbra is, ugyanúgy, mint eddig, egész munkánk alapja és fő tartalma. De ne felejtsük el, hogy ehhez az általános, állandó és alapvető feladathoz az olyan idők,

mint amilyeneket Oroszország most él át, újabb, különleges feladatokat fűznek. Ne váljunk szőrszálhasogatókká és filiszterekké, ne hárítsuk el magunktól a jelen pillanatnak e különleges feladatait, a harc jelenlegi formáinak e különleges feladatait azáltal, hogy teljesen oktalanul a minden körülmények között és minden időben ránkháruló állandó kötelességeinkre hivatkozunk.

Gondoljunk arra, hogy közeledik a nagy tömegharc. Ez fegyveres felkelés lesz. Ennek a felkelésnek lehetőleg egy időben kell lezajlania. A tömegeknek tudniok kell azt, hogy fegyveres, véres, elkeseredett harcba indulnak. Halálmegvetés legyen úrrá a tömegeken, ez fogja biztosítani a győzelmet. Az ellenség elleni támadásnak a lehető legerélyesebbnek kell lennie; a támadás, s ne a védelem legyen a tömeg jelszava, az ellenség kíméletlen kiirtása lesz a tömeg feladata; mozgékony és rugalmas harci szervezet épül majd ki; a katonaság ingadozó elemeit bevonjuk az aktív harcba. Az öntudatos proletariátus pártjának teljesítenie kell kötelességét ebben a nagy harcban.

Proletarij 2. sz.
1906. augusztus 29.

Lenin Művei, 11. kötet

A PARTIZÁNHÁBORÚ

A partizánakciók kérdése élénken foglalkoztatja pártunkat és a munkástömegeket. Már többször futólag érintettük ezt a kérdést, és most az a szándékunk, hogy ígéretünkhöz híven részletesebben kifejtjük erre vonatkozó nézeteinket.

I

Kezdjük az elején. Milyen alapvető követeléseket kell támasztania minden marxistának, amikor a harci formák kérdését vizsgálja? Először: a marxizmus abban különbözik a szocializmus valamennyi primitív formájától, hogy a mozgalmat nem köti egy meghatározott harci formához. Elismeri a harc legkülönbözőbb formáit, s nem „agyalja ki" azokat, hanem csak általánosítja, szervezi, öntudatossá teszi a forradalmi osztályok harcának azokat a formáit, amelyek a mozgalom folyamán maguktól jönnek létre. A marxizmus feltétlenül ellenez minden elvont formulát, minden doktriner receptet, s megköveteli, hogy nagy figyelemmel kísérjük a kibontakozó *tömeg*harcot, amely a mozgalom fejlődésével, a tömegek öntudatosságának növekedésével, a gazdasági és politikai válságok kiéleződésével a védelemnek és a támadásnak egyre újabb és egyre változatosabb módszereit teremti meg. Ezért a marxizmus fenntartás nélkül nem vet el egyetlen harci

formát sem. A marxizmus semmiképpen sem szorítkozik csupán az adott pillanatban lehetséges és létező harci formákra s elismeri, hogy az adott szociális helyzet változásával *elkerülhetetlenül szükségessé válnak* új, az adott időszak vezetői előtt ismeretlen harci formák. A marxizmus e tekintetben, ha lehet ezt a kifejezést használnunk, *tanul* a tömeggyakorlattól, és egyáltalán nem pályázik arra, hogy *megtanítsa* a tömegeket íróasztal mellett ülő „rendszerezők" által kiagyalt harci formákra. Tudjuk — mondta például Kautsky a szociális forradalom formáit vizsgálva —, hogy a közelgő válság új harci formákat hoz magával, melyeket mi most nem láthatunk előre.

Másodszor, a marxizmus feltétlenül megköveteli, hogy *történelmi* szemszögből vizsgáljuk a harci formák kérdését. Aki ezt a kérdést a konkrét történelmi helyzetből kiragadva veti fel, az nincsen tisztában a dialektikus materializmus ábécéjével. A gazdasági fejlődés különböző szakaszaiban, a különböző politikai, nemzeti-kulturális, szociális stb. körülményektől függően különböző harci formák kerülnek előtérbe, válnak a harc fő formáivá, s ezzel kapcsolatban a harc másodrendű, mellékes formái is megváltoznak. Aki bizonyos harci eszköz alkalmazhatóságának kérdésére igennel vagy nemmel próbál válaszolni anélkül, hogy részletesen megvizsgálná az adott mozgalom konkrét helyzetét e mozgalom adott fejlődési fokán, az teljesen letér a marxizmus útjáról.

Ez az a két elméleti alaptétel, amelyet szem előtt kell tartanunk. A marxizmus története Nyugat-Európában töménytelen sok példával megerősíti az elmondottakat. Az európai szociáldemokrácia jelenleg a parlamentarizmust és a szakszervezeti mozgalmat tartja a harc fő formáinak; a múltban elismerte a felkelést, és ha a helyzet megváltozna, mindenkor kész azt a jövőben is elismerni — bármi legyen is a véleménye a liberális burzsoáknak, például az orosz kadetoknak és bezzaglaveceknek[87]. A hetvenes években a szociáldemokrácia elvetette az általános sztrájkot, mint minden szociális betegség kigyógyítására alkalmas csodaszert, mint olyan eszközt, amellyel nem politikai úton azonnal meg lehet dönteni a

burzsoáziát — de feltétlenül elismeri a politikai tömegsztrájkot (különösen Oroszország 1905-ös tapasztalatai után), mint az *egyik* harci eszközt, amelyre *bizonyos* körülmények között szükség van. A XIX. század negyvenes éveiben a szociáldemokrácia elismerte az utcai barikádharcot; a XIX. század végén bizonyos körülmények folytán elvetette; a moszkvai események tapasztalata után viszont, amelyek K. Kautsky szavai szerint új barikádtaktikát vetettek fel, azonnal kész volt arra, hogy ez utóbbi álláspontját felülvizsgálja és elismerje a barikádharc célszerűségét.

II

Miután leszögeztük a marxizmus általános tételeit, térjünk át az oroszországi forradalomra. Gondoljunk csak vissza az oroszországi forradalom által felvetett harci formák történelmi fejlődésére. Eleinte a munkások gazdasági sztrájkjai (1896—1900), majd a munkások és a diákok politikai tüntetései (1901—1902), parasztlázadások (1902), az első politikai tömegsztrájkok, amelyek különböző formákban egybe voltak kötve tüntetésekkel (Rosztov 1902, az 1903-as nyári sztrájkok, 1905. január 9), országos politikai sztrájk és ezzel együtt helyenként barikádharcok (1905 október), tömeges barikádharc és a fegyveres felkelés (1905 december), békés parlamenti harc (1906 április—június), részleges katonai felkelések (1905 június—1906 július), részleges parasztfelkelések (1905 ősze—1906 ősze).

Nagyjából ez a helyzet 1906 őszéig a harci formák tekintetében. Az önkényuralom „ellenharcának" formája a feketeszázas pogrom, kezdve az 1903-as kisinyevi tavaszi pogromon és végezve az 1906 őszi szedleci pogromon. A feketeszázas pogromoknak és a zsidók, a diákok, a forradalmárok, az öntudatos munkások mészárlásának a szervezése ez alatt az idő alatt egyre fejlődik és tökéletesedik: ezek a pogromok a megvásárolt csőcselék erőszakoskodásait egyesítik a feketeszázas katonaság erőszakoskodásaival, és annyira mennek,

hogy a falvakban és a városokban tüzérséget vetnek be, egybeolvadnak büntető expedíciókkal, büntető vonatokkal stb.

Ez a kép általános háttere. E háttérből tűnik elő — kétségtelenül mint valami részleges, másodrangú, alárendelt jelenség — az, amit e cikkben tanulmányozni és értékelni szándékszunk. Miféle jelenség ez? mik a formái? és okai? mikor keletkezett és mennyire terjedt el? mi a jelentősége a forradalom egész menete szempontjából? mi a viszonya a munkásosztály harcához, melyet a szociáldemokrácia szervez és vezet? Ezek azok a kérdések, melyekre a kép általános hátterének ecsetelése után most át kell térnünk.

A bennünket érdeklő jelenség a *fegyveres* harc. A harcot egyes személyek és kis csoportok folytatják. Ezek részben forradalmi szervezethez tartoznak, részben (Oroszország egyes helyein *zömükben)* semmiféle forradalmi szervezethez sem tartoznak. A fegyveres harcnak két *különböző* célja van, s ezeket *szigorúan* meg kell különböztetnünk egymástól; — ugyanis e harc célja először is: egyes személyek, katonai és rendőrparancsnokok és alárendeltjeik megölése; másodszor: pénz elkobzása mind a kormánytól, mind magánszemélyektől. Az elkobzott pénzt részben a párt kiadásaira, részben speciálisan felfegyverkezésre és a felkelés előkészítésére, részben pedig az általunk vázolt harcot folytató személyek eltartására fordítják. Nagyobb kisajátításokból (a Kaukázusban több mint 200 000 rubel, Moszkvában 875 000 rubel) elsősorban a forradalmi pártok kiadásait fedezték, a kisebb kisajátításokat főképpen, sőt néha egészükben is a „kisajátítók" eltartására fordítják. A harcnak ez a formája kétségtelenül csak 1906-ban, vagyis a decemberi felkelés után fejlődött ki és terjedt el nagyobb arányokban. A fentebb vázolt harcot előidéző okok között nagy szerepet töltött be a politikai válságnak fegyveres harccá való kiéleződése és különösen a falusi és a városi nyomor, éhínség és munkanélküliség fokozódása. A szociális harc fő, sőt *kizárólagos* formájaként a harcnak ezt a formáját alkalmazták a lakosság csavargó elemei, a lumpenproletárok és az anarchista csoportok. Az önkényuralom „ellenharcának"

formája az ostromállapot, új csapatok mozgósítása, feketeszázas pogromok (Szedlec), statáriális bíróságok.

III

A szóban forgó harc értékelése általában a következőkben merül ki: ez nem egyéb, mint anarchizmus, blanquizmus, a régi terror, a tömegektől elszakadt egyének akciója, amely demoralizálja a munkásokat, eltaszítja tőlük a lakosság széles köreit, dezorganizálja a mozgalmat, árt a forradalomnak. Az ilyen értékelés megerősítésére könnyen meríthetők példák azokból az eseményekből, amelyekről az újságok nap nap után beszámolnak.

De van-e ezeknek a példáknak bizonyító erejük? Hogy ezt megállapíthassuk, vegyük szemügyre azt a vidéket, ahol a szóban forgó harci forma a *legjobban* van kifejlődve — a lett határvidéket. Lám, hogyan panaszkodik a lett szociáldemokrácia tevékenységére a Novoje Vremja című újság (szeptember 9. és 12. sz.). A lett szociáldemokrata munkáspárt (az OSZDMP egy része) rendszeresen kiadja lapját 30 000 példányban. A lap hivatalos rovatában közli a besúgók listáját, akiknek a megsemmisítése minden becsületes ember kötelessége. A rendőrséggel együttműködő egyéneket „a forradalom ellenségeinek" nyilvánítja, s kijelenti, hogy ezeket ki kell végezni, vagyonukat pedig el kell kobozni. Felszólítja a lakosságot, hogy csak pecséttel ellátott nyugta ellenében adjon át pénzt a szociáldemokrata párt részére. A párt legutóbbi jelentése szerint a 48 000 rubel évi bevételből 5600 rubel folyt be a libavai szervezettől fegyvervásárlásra; az összeget kisajátítás útján szerezték. — Érthető, hogy a Novoje Vremja kézzel-lábbal kapálózik az ilyen „forradalmi igazságszolgáltatás", az ilyen „rémuralom" ellen.

A lett szociáldemokratáknak ezt a ténykedését senki sem merné anarchizmusnak, blanquizmusnak, terrorizmusnak nevezni. Miért? Azért, mert itt az új harci forma *világosan* összefügg a decemberben lezajlott és most újra érlelődő fel-

keléssel. Egész Oroszországot illetően ez az összefüggés nem olyan világosan látható, de megvan. Hogy a „partizán"-harc éppen december után terjedt el, s hogy összefügg nemcsak a gazdasági, hanem a politikai válság kiéleződésével is — ez kétségtelen. A régi orosz terrorizmus összeesküvő értelmiségiek műve volt; most a partizánharcot rendszerint harci csoportokba szervezett munkások vagy egyszerűen munkanélküliek folytatják. Sablonokat szerető emberek könnyen gondolnak blanquizmusra és anarchizmusra, de a felkelés körülményei között, melyek a lett határvidéken olyan világosan megmutatkoznak, szembeötlő, mennyire használhatatlanok az ilyen bemagolt frázisok.

A lettek példája világosan mutatja, mennyire helytelenül, minden tudományos és történelmi szemlélet nélkül gondolkodnak azok, akik a partizánháborút a felkelés körülményeitől függetlenül elemzik, ahogy ez nálunk annyira elterjedt. Tekintetbe kell venni ezeket a körülményeket, át kell gondolni a felkelés nagy akcióit elválasztó időszak sajátosságait, meg kell érteni, melyek azok a harci formák, amelyek eközben elkerülhetetlenül létrejönnek, és nem szabad csupán bemagolt fogalmakkal — anarchizmus, rablás, csavargók — elintézni a dolgot, ahogy ezt a kadetok és a Novoje Vremja munkatársai egyaránt teszik.

Azt mondják, hogy a partizánakciók dezorganizálják munkánkat. Vizsgáljuk meg ebből a szempontból az 1905 decembere utáni helyzetet, a feketeszázas pogromok és az ostromállapotok időszakát. Mi dezorganizálja jobban a mozgalmat *ilyen* időszakban: az ellenállás hiánya vagy a szervezett partizánharc? Hasonlítsuk össze Közép-Oroszországot az ország nyugati végeivel, Lengyelországgal és a lett határvidékkel. Kétségtelen, hogy a partizánharc sokkal jobban elterjedt és sokkal fejlettebb a nyugati végeken. Ugyancsak kétségtelen az is, hogy általában a forradalmi mozgalom és különösen a szociáldemokrata mozgalom *inkább dezorganizált* Közép-Oroszországban, mint Oroszország nyugati végein. Persze eszünkbe sem jut ebből azt a következtetést levonni, hogy a partizánháború *folytán* kevésbé dezorganizált a lengyel

és a lett szociáldemokrata mozgalom. Nem. Ebből csak az következik, hogy az 1906-os oroszországi szociáldemokrata munkásmozgalom dezorganizáltságának nem a partizánharc az oka.

Eléggé gyakran hivatkoznak ebben a kérdésben a nemzeti viszonyok sajátosságaira. Ez a hivatkozás azonban különösen világosan mutatja a közkeletű érvelés gyengeségét. Ha a nemzeti viszonyokon múlik, akkor tehát nem anarchizmusról, blanquizmusról, terrorizmusról — ezekről az oroszországi, sőt speciálisan orosz bűnökről — van szó, hanem valami másról. Vizsgálják meg *konkrétan* ezt a másvalamit, uraim! Akkor meglátják, hogy a nemzeti elnyomás vagy ellentét semmit sem magyaráz meg, mert a nyugati végeken mindig megvolt, a partizánharcot viszont csak a mai történelmi szakasz hozta létre. Sok helyütt van nemzeti elnyomás és ellentét, de nincs partizánharc, amely néha minden nemzeti elnyomás nélkül is kifejlődik. A kérdés konkrét vizsgálata megmutatja, hogy a dolog nem a nemzeti elnyomáson, hanem a felkelés körülményein múlik. A partizánharc elkerülhetetlen harci forma akkor, amikor a tömegmozgalom valóban eljutott már a felkelésig és amikor a polgárháborúban a „nagy ütközetek" között többé-kevésbé hosszú szünetek állnak be.

Nem a partizánakciók dezorganizálják a mozgalmat, hanem az, hogy a párt gyenge, s nem tudja *kézbe venni* ezeket az akciókat. Ez az oka annak, hogy nálunk, oroszoknál, a partizánakciók elleni szokásos átkok mellett vannak a pártot valóban dezorganizáló, titkos, véletlen, szervezetlen partizánakciók. Ha képtelenek vagyunk megérteni, milyen történelmi feltételek hozzák létre ezt a harcot, nem is tudjuk kiküszöbölni e harc rossz oldalait. S a harc mégis folyik. Hatalmas gazdasági és politikai okok idézik elő. Nem bírjuk kiküszöbölni ezeket az okokat, nem bírjuk megszüntetni ezt a harcot. Ha panaszkodunk a partizánharcra, tulajdonképpen arra panaszkodunk, hogy pártunk gyenge a felkelés szervezésében.

Amit a dezorganizálásról mondottunk, a demoralizálásra is vonatkozik. Nem a partizánháború demoralizál, hanem a partizánakciók *szervezetlensége*, rendezetlensége, pártonkívüli

volta. Ettől a *kétségtelen* demoralizálástól a legkisebb mértékben sem menekülünk meg azzal, hogy elítéljük és elátkozzuk a partizánakciókat, mert elítéléssel és elátkozással semmiképpen sem szüntethetünk meg olyan jelenséget, amelyet mély gazdasági és politikai okok idéznek elő. Erre esetleg azt mondják: ha nem bírunk megszüntetni egy abnormális és demoralizáló jelenséget, az még nem ok arra, hogy a *párt* abnormális és demoralizáló harci eszközökre térjen át. Ez azonban már tisztára liberális-polgári, nem pedig marxista ellenvetés lenne, mert marxista nem tekintheti *mindenképpen* abnormális és demoralizáló jelenségnek a polgárháborút, vagy annak egyik formáját, a partizánháborút. A marxista az osztályharc, nem pedig a társadalmi béke talaján áll. Éles gazdasági és politikai válságok bizonyos időszakaiban az osztályharc nyílt polgárháborúvá, azaz a nép két része közötti fegyveres harccá fejlődik. Ilyen időszakokban a marxista *köteles* a polgárháború álláspontjára helyezkedni. A polgárháború bármiféle erkölcsi elítélése a marxizmus szempontjából teljesen megengedhetetlen.

A polgárháború korszakában a proletariátus pártjának eszménye a *harcoló párt*. Ez teljesen vitathatatlan. Egy szóval sem mondjuk, hogy a polgárháború szempontjából nem lehet bizonyítani és bebizonyítani a polgárháború egyik-másik formájának *célszerűtlenségét* egyik-másik időszakban. Feltétlenül elismerjük, hogy *katonai célszerűségük* szempontjából bírálhatók a polgárháború különböző formái, és tökéletesen egyetértünk azzal, hogy *ilyen* kérdésekben a döntő szó a helyi szociáldemokrata szervezetek gyakorlati funkcionáriusait illeti. De a marxizmus elvei nevében feltétlenül megköveteljük, hogy a polgárháború feltételeinek elemzését ne az anarchizmusról, blanquizmusról és terrorizmusról szóló elcsépelt és sablonos frázisokkal intézzék el, hogy a partizánakcióknak a Lengyel Szocialista Párt valamelyik szervezete által valamely adott pillanatban alkalmazott esztelen módszereivel ne riasszák el a szociáldemokratákat attól, hogy általában részt vegyenek a partizánháborúban.

Azok nézeteit, akik szerint a partizánháború dezorgani-

zálja a mozgalmat, kritikával kell fogadnunk. *Minden* új veszélyekkel és új áldozatokkal járó új harci forma elkerülhetetlenül „dezorganizálja" a harcnak erre az új formájára fel nem készült szervezeteket. Régi propagandista tanulóköreinket dezorganizálta az agitációra való áttérés. Bizottságainkat később dezorganizálta a tüntetésekre való áttérés. Minden hadművelet minden háborúban bizonyos fokig dezorganizálja a harcosok sorait. Ebből nem szabad azt a következtetést levonnunk, hogy nem kell harcolni. Ebből azt a következtetést kell levonnunk, hogy *meg kell tanulnunk* harcolni. Ennyi az egész.

Amikor olyan szociáldemokratákat látok, akik büszkén és önelégülten kijelentik: nem vagyunk anarchisták, nem vagyunk tolvajok és rablók, mi felette állunk mindennek, mi elítéljük a partizánháborút, azt kérdem magamtól: vajon tudják-e ezek az emberek, mit beszélnek? Országszerte fegyveres összeütközések és összecsapások vannak a feketeszázas kormányzat és a lakosság között. Ez teljesen elkerülhetetlen jelenség a forradalom mai fejlődési fokán. A lakosság ösztönösen, szervezetlenül — és éppen ezért gyakran alkalmatlan és *rossz* formákban — szintén fegyveres összeütközésekkel és támadásokkal reagál erre a jelenségre. Értem, hogy szervezetünk gyengesége és felkészületlensége folytán bizonyos helyen, bizonyos körülmények között esetleg le kell mondanunk arról, hogy *ezt* az ösztönös harcot a párt vezesse. Értem, hogy ebben a kérdésben a helyi szervezetek gyakorlati funkcionáriusainak kell dönteniük, s hogy a gyenge és felkészületlen szervezetek átszervezése nem könnyű dolog. De amikor azt látom, hogy egy szociáldemokrata teoretikus vagy publicista nem szomorkodik e felkészületlenség láttán, hanem büszke önelégültséggel és Nárciszra jellemző elragadtatással ismételgeti az anarchizmusról, a blanquizmusról, a terrorizmusról kora ifjúságában bemagolt frázisokat, fájlalom, hogy a világ legforradalmibb tanításait így lealacsonyítják.

Azt szokták mondani, hogy a partizánharc a züllött, részeges csavargókhoz hozza közel az öntudatos proletariátust. Ez igaz. Ebből azonban csak az következik, hogy a

proletariátus pártja sohasem tekintheti a partizánháborút egyetlen vagy akár csak fő eszközének; hogy ezt az eszközt alá kell rendelni más eszközöknek, összhangba kell hozni a harc fő eszközeivel és meg kell nemesíteni a szocializmus felvilágosító és szervező befolyásával. Ez *utóbbi* feltétel nélkül pedig a polgári társadalomban *minden*, kivétel nélkül minden harci eszköz közel hozza a proletariátust különböző, felette vagy alatta álló nem proletár rétegekhez, és a spontán fejlődésre bízva, mindezek a harci eszközök elkopnak, elfajulnak, prostituálódnak. A spontán fejlődésre bízott sztrájkok „Alliance"-okká — a munkásoknak és a munkáltatóknak a fogyasztók *ellen* kötött egyezményeivé — fajulnak. A parlament nyilvános házzá fajul, ahol a polgári zugpolitikusok bandája nagyban és kicsinyben árulja a „népszabadságot", a „liberalizmust", a „demokráciát", a republikanizmust, az antiklerikalizmust, a szocializmust és minden egyéb kelendő cikket. Az újság mindenkinek a rendelkezésére álló kerítővé, a tömegek megrontásának, a csőcselék aljas ösztöneire számító durva hízelgésnek stb. az eszközévé fajul. A szociáldemokrácia nem ismer univerzális harci eszközöket, olyanokat, melyek kínai fallal határolnák el a proletariátust a valamivel felette vagy valamivel alatta álló rétegektől. A szociáldemokrácia különböző időszakokban különböző eszközöket alkalmaz, s alkalmazásukat *mindig szigorúan* megállapított ideológiai és szervezeti feltételektől teszi függővé.*

* A bolsevik szociáldemokratákat gyakran azzal vádolják, hogy könnyelműen és elfogultan ítélik meg a partizánakciókat. Ezért nem lesz felesleges arra emlékeztetnünk, hogy a bolsevikoknak az a *része*, amely a partizánakciókat védi, a partizánakciókról szóló határozati javaslatban (Partyijnyije Izvesztyija 2. sz. és Leninnek a kongresszusról szóló beszámolója) a következő feltételekhez kötötte a partizánakciók elismerését: magántulajdon „kisajátítása" mindenképpen megengedhetetlen; kincstári tulajdon „kisajátítása" nem ajánlatos, s csak azzal a feltétellel *megengedhető*, ha a *párt ellenőrzi*, és ha a szerzett javakat a *felkelés céljaira* fordítják. Terror-jellegű partizánakciók *ajánlatosak* a kormány zsarnokaival és az *aktív* feketeszázasokkal szemben, de csak a következő feltételekkel: 1. tekintettel kell lenni a nagy tömegek hangulatára; 2. figyelembe kell venni az adott helység munkásmozgalmának körülményeit; 3. gondoskodni kell arról, hogy a proletariátus erejét ne fecsereljék el hiába. A gyakorlati különbség e javaslat és az egyesítő kongresszuson elfogadott határozat között *kizárólag* az, hogy az utóbbi megengedhetetlennek nyilvánítja a kincstári tulajdon „kisajátítását".

IV

Az orosz forradalom harci formái abban különböznek Európa polgári forradalmainak harci formáitól, hogy rendkívül változatosak. Kautsky ezt részben előre látta, amikor 1902-ben azt mondta, hogy az eljövendő forradalom (hozzáfűzte: *talán* Oroszország kivételével) nem lesz annyira a nép harca a kormány ellen, mint inkább a nép egyik részének harca a nép másik része ellen. Oroszországban kétségtelenül azt látjuk, hogy a harcnak ez az *utóbbi* fajtája nagyobb méretekben fejlődött ki, mint a nyugati polgári forradalmakban. A nép között csak kevés ellensége van forradalmunknak, de ezek a harc kiéleződésével mind jobban és jobban szerveződnek, és a burzsoázia reakciós rétegeinek támogatását élvezik. Ezért egészen természetes és elkerülhetetlen, hogy *ilyen* időszakban, országos politikai sztrájkok idején, a *felkelés* nem öltheti fel a régi formát: a nagyon rövid időre és nagyon szűk területre korlátozódó elszigetelt akciók formáját. Egészen természetes és elkerülhetetlen, hogy a felkelés fejlettebb és bonyolultabb formát ölt: a hosszan tartó és az egész országot felölelő polgárháború, vagyis a nép két része közötti tegyveres harc formáját. Az ilyen háborút nem lehet másképpen elképzelni, mint csekély számú, egymástól aránylag nagy időközökkel elválasztott nagyszabású ütközetek sorozatát és az ezekben az időközökben lezajló apró összecsapások sokaságát. Ha ez így van — s ez kétségtelenül így van —, akkor a szociáldemokráciának feltétlenül olyan szervezetek megteremtését kell feladatául kitűznie, melyek a legnagyobb mértékben vezetni tudnák a tömegeket ezekben a nagy ütközetekben is, s lehetőleg a kisebb összecsapásokban is. Ebben az időszakban, amikor az osztályharc polgárháborúvá éleződött ki, a szociáldemokráciának nemcsak azt kell feladatául kitűznie, hogy részt vesz *ebben a polgárháborúban*, hanem azt is, hogy ebben vezető szerepet tölt be. A szociáldemokráciának arra kell nevelnie és előkészítenie szervezeteit, hogy valóban mint *harcoló fél* lépjenek fel, amely minden alkalmat megragad arra, hogy csapást mérjen az ellenség erőire.

Ez nehéz feladat, szó se róla. Ezt a feladatot nem lehet máról holnapra megoldani. Mint ahogy a polgárháború során az egész nép átnevelődik és tanul a harcban, a mi szervezeteinket is — hogy e feladattal megbírkózhassanak — nevelnünk kell, s a szerzett tapasztalatok alapján át kell őket építenünk.

Mi a legkevésbé sem tartunk igényt arra, hogy a gyakorlati funkcionáriusokra rákényszerítsünk valamilyen kigondolt harci formát, s még kevésbé arra, hogy íróasztal mellől döntsük el, milyen szerepe van a partizánháború egyik vagy másik formájának az oroszországi polgárháború általános menetében. Távol áll tőlünk az a gondolat, hogy egyik vagy másik partizánakció konkrét értékelését egy-egy szociáldemokrata *irány* kérdésének tekintsük. De feladatunknak tekintjük, hogy erőnkhöz mérten elősegítsük az élet által felszínre vetett új harci formák helyes *elméleti* értékelését; — hogy kíméletlenül harcoljunk a sablonok és előítéletek ellen, melyek akadályozzák az öntudatos munkásokat abban, hogy helyesen vessenek fel egy új és nehéz kérdést, és helyesen lássanak hozzá annak megoldásához.

Proletarij 5. sz.
1906. szeptember 30.

ELŐSZÓ
MARX L. KUGELMANNHOZ INTÉZETT LEVELEINEK OROSZ FORDÍTÁSÁHOZ

Amikor külön brosúrában kiadjuk Marx Kugelmannhoz intézett, és a Neue Zeit[88] című német szociáldemokrata hetilapban megjelent leveleinek teljes gyűjteményét, az a szándék vezérel bennünket, hogy közelebbről megismertessük az orosz közönséggel Marxot és a marxizmust. Marx levelezésében — mint várható is volt — igen sok a személyes vonatkozású dolog. Az életrajzíró számára mindez rendkívül értékes anyag. De általában a nagyközönség számára és különösen az oroszországi munkásosztály számára hasonlíthatatlanul fontosabbak a leveleknek azok a részei, amelyek elméleti és politikai anyagot tartalmaznak. Éppen nálunk, mostani forradalmi korszakunkban különösen tanulságos elmélyülten tanulmányozni azt az anyagot, amely úgy mutatja meg Marxot, amint közvetlenül reagál a munkásmozgalom és a világpolitika minden kérdésére. A Neue Zeit szerkesztőségének teljesen igaza van abban, hogy „felemelő érzés számunkra, hogy megismerjük azoknak az embereknek az arculatát, akiknek a gondolkodása és akarata a nagy forradalmak idején alakult ki". Az orosz szocialistának 1907-ben erre az ismeretre kétszeresen is szüksége van, mert rengeteg értékes útmutatást ad arra vonatkozóan, milyen közvetlen feladatok hárulnak a szocialistákra országuknak mindenféle forradalmaiban. Oroszország éppen most „nagy forradalmat" él át. Annak a politikának, amelyet Marx a viszonylag viharos 1860-as években

folytatott, nagyon-nagyon gyakran a mostani orosz forradalomban követendő szociáldemokrata politika közvetlen mintaképéül kell szolgálnia.

Ezért csak röviden utalunk Marx levelezésének elméleti szempontból különösen fontos részeire — ellenben részletesebben foglalkozunk Marxnak, a proletariátus képviselőjének forradalmi politikájával.

A marxizmus teljesebb és mélyebb megismerése szempontjából különösen figyelemre méltó az 1868. július 11-i levél (42. és köv. oldalak).[89] Marx ebben a levélben a vulgáris közgazdászok ellen irányuló polémikus megjegyzések formájában rendkívül világosan kifejti, hogyan értelmezi ő az úgynevezett „munkaérték-elméletet". Ebben a levélben Marx tömören, egyszerűen és rendkívül világosan elemzi az értékelméletével szemben felhozott azon ellenvetéseket, amelyek természetszerűen felmerülnek a „Tőke" legkevésbé képzett olvasóiban, és amelyeket azért a legbuzgóbban lovagolnak meg a „professzori", burzsoá „tudomány" tucatképviselői. Marx itt megmutatja, hogyan jutott el, és hogyan kell eljutni az értéktörvény megmagyarázásához. A legközönségesebb ellenvetések példáján tanít módszerére. Fényt derít arra, hogy egy tisztára (látszólag tisztára) elméleti és elvont kérdés, az értékelmélet, hogyan függ össze „az uralkodó osztályok érdekeivel", amelyek „a zűrzavar állandósítását" követelik. Kívánatos volna, hogy mindenki, aki hozzáfog Marx tanulmányozásához és a „Tőke" olvasásához, a „Tőke" első és legnehezebb fejezeteinek tanulmányozásával együtt elolvassa és újra meg újra elolvassa az említett levelet.

A leveleknek más, elméleti szempontból különösen fontos részei azok a helyek, ahol Marx különböző szerzőkről mond véleményt. Amikor olvassuk Marxnak ezeket a színes, szenvedélyes állásfoglalásait, amelyek megmutatják Marx nagy érdeklődését minden jelentősebb eszmeáramlat és ezek elemzése iránt, úgy érezzük, mintha hozzánk beszélne a zseniális gondolkodó. A Dietzgenről mellékesen odavetett megjegyzéseken kívül különös figyelmet érdemelnek a proudhonistákkal kapcsolatos nyilatkozatok.[90] A burzsoázia értelmiségi „arany-

ifjúságát", amely a társadalmi fellendülés időszakában a „proletariátusba" rohan, amely képtelen magáévá tenni a munkásosztály álláspontját, és képtelen kitartóan, komolyan dolgozni a proletárszervezetek „soraiban és seregében", néhány vonással bámulatosan kifejezően jellemzi.

Dühring jellemzése például[91] szinte előrevetíti a kilenc évvel később Engels (és Marx) által megírt híres „Anti-Dühring" tartalmát. Van ennek egy orosz fordítása Cederbaumtól, ebben azonban nemcsak kihagyások vannak, hanem egyenesen rossz a fordítás, hibák vannak benne. Ugyanitt olvasunk Thünenről néhány sort, amely Ricardo járadékelméletére is vonatkozik. Marx már akkor, 1868-ban határozottan elvetette „Ricardo korlátoltságait", amelyeket véglegesen megdöntött a „Tőke" 1894-ben megjelent harmadik kötetében, és amelyeket mind a mai napig újra meg újra megismételnek a revizionisták — kezdve ultraburzsoá, sőt „feketeszázas" Bulgakov urunktól egészen a „majdnem ortodox" Maszlovig.

Érdekes Büchnerre vonatkozó megjegyzése is, amelyben véleményt mond a vulgáris materializmusról és a Langéból (Lange a „professzori" burzsoá filozófia szokásos kútfeje!) lemásolt „felületes fecsegésről" (48. old.).[92]

Most pedig térjünk rá Marx forradalmi politikájára. Nálunk, Oroszországban, a szociáldemokraták körében bámulatosan elterjedt valami olyasféle nyárspolgári elképzelés a marxizmusról, hogy a forradalmi időszak a maga sajátos harci formáival és a proletariátus különleges feladataival — majdhogynem anomália, az „alkotmány" és a „szélső ellenzék" pedig a szabály. A világ egyetlen országában sincs jelenleg olyan mélyreható forradalmi válság, mint Oroszországban — és egyetlen országban sincsenek ilyen „marxisták" (a marxizmust lealacsonyító és vulgarizáló „marxisták"), akik ennyire szkeptikus, filiszter álláspontón volnának a forradalom tekintetében. Abból, hogy a forradalom tartalma polgári, nálunk levonják azt a sekélyes következtetést, hogy a burzsoázia a forradalom hajtóereje, hogy a proletariátusnak alárendelt nem önálló feladatai vannak ebben a forradalomban, hogy lehetetlen a forradalom proletár vezetése!

Milyen pompásan leleplezi Marx a marxizmusnak ezt a sekélyes értelmezését Kugelmannhoz intézett leveleiben! Nézzük például az 1866. április 6-i levelet. Marx akkoriban fejezte be fő művét. Az 1848-as német forradalom értékelését már 14 évvel e levél megírása előtt véglegesen megfogalmazta. Azt a szocialista illúzióját, hogy 1848-ban közel volt a szocialista forradalom, maga elvetette 1850 ben. 1866 ban, amikor még csak kezdi figyelni az új politikai válságok érlelődését, ezt írja:

„Megértik-e végre filisztereink (a német liberális burzsoákról van szó), hogy olyan forradalom nélkül, amely félreállítja a Habsburgokat és a Hohenzollerneket..., végül ismét harmincéves háborúra fog sor kerülni..." (13—14. old.).[93]

Nyoma sincs annak az illúziónak, hogy a legközelebbi forradalom (ez felülről következett be, nem pedig alulról, ahogy Marx várta) félreállítja a burzsoáziát és a kapitalizmust. A legvilágosabb és leghatározottabb megállapítása ez annak, hogy ez a forradalom csak a porosz és az osztrák monarchiát dönti meg. És mennyire hisz ebben a polgári forradalomban! Micsoda forradalmi szenvedélye ez a proletár harcosnak, aki tudatában van annak, hogy a polgári forradalomnak óriási szerepe van a szocialista előrehaladás szempontjából!

Három évvel utóbb, amikor a napóleoni császárság összeomlásának küszöbén megállapítja, hogy Franciaországban van egy „nagyon érdekes" társadalmi mozgalom, Marx *valóságos elragadtatással* beszél arról, hogy „a párizsiak kezdik valósággal tanulmányozni korábbi forradalmi múltjukat, hogy felkészüljenek a küszöbönálló új forradalmi harcra". És miután leírta a múltnak ez értékelése során feltárult osztályharcot, így fejezi be a gondolatmenetet: „És így fortyog az egész történelmi boszorkányüst. Mikor jutunk el *mi* (Németországban) idáig!"[94]

Ezt kellene megtanulniuk Marxtól az oroszországi intellektuel marxistáknak, akiket a szkepticizmus elgyengített, a vaskalaposság elbutított, akik hajlamosak a bűnbánó beszédekre, hamar belefáradnak a forradalomba, akik úgy álmodoznak, mint valami ünnepről a forradalom temetéséről és

alkotmányos prózával való felváltásáról. Meg kellene tanulniuk a proletárok teoretikusától és vezérétől a forradalomba vetett hitet, meg kellene tanulniuk, hogyan kell felhívni a munkásosztályt közvetlenül forradalmi feladatainak következetes védelmezésére, meg kellene tanulniuk a lelkierőt, amely nem tűri a kishitű csüggedést a forradalom ideiglenes balsikerei után.

A marxizmus betűrágói azt gondolják: ez merő etikai fecsegés, romantika, nyoma sincs benne a realizmusnak! Nem, uraim, ez a forradalmi elmélet egyesítése a forradalmi politikával, az az egyesítés, amely nélkül a marxizmus brentanizmussá, sztruvizmussá, sombartizmussá válik. Marx tanítása egyetlen elválaszthatatlan egésszé kapcsolta össze az osztályharc elméletét és gyakorlatát. És nem marxista az, aki azt az elméletet, amely józanul konstatálja az objektív helyzetet, eltorzítja a fennálló helyzet igazolásává, aki odáig süllyed, hogy igyekszik minél gyorsabban alkalmazkodni a forradalomnak minden átmeneti hanyatlásához, igyekszik mihamarabb elvetni a „forradalmi illúziókat, és hozzákezdeni a „reális" szőrszálhasogatáshoz.

Marx a legbékésebbnek látszó, szinte — ahogy ő mondta — „idillikus" időkben, a „vígasztalanul tespedő" időkben (ahogy a Neue Zeit szerkesztősége írta) ki tudta tapintani a forradalom közelségét, és *fel tudta emelni* a proletariátust élenjáró, forradalmi feladatainak felismeréséig. A mi orosz intellektueljeink, akik filisztermódra leegyszerűsítik Marxot, a legforradalmibb időkben is a passzivitás politikájára tanítják a proletariátust, arra tanítják, hogy engedelmesen ússzon az „árral", bátortalanul támogassa a divatos liberális párt legállhatatlanabb elemeit!

A kommün marxi értékelése — a Kugelmannhoz intézett levelek koronája. És ez az értékelés különösen sokat nyújt, ha összehasonlítjuk az oroszországi szociáldemokraták jobbszárnyának módszereivel. Plehanov, aki 1905 decembere után kishitűen felkiáltott: „Nem kellett volna fegyvert fogni", volt olyan szerény, hogy Marxhoz hasonlította magát. Marx, úgymond, szintén fékezte a forradalmat 1870-ben.

Igen, Marx *szintén* fékezte a forradalmat. De nézzék meg, milyen fenekctlen mélység tárul fel előttünk, ha — Plehanov nyomán — összehasonlítjuk Marxot és Plehanovot.

Plehanov 1905 novemberében, egy hónappal azelőtt, hogy az első orosz forradalmi hullám elérte tetőfokát, nemcsak nem óvta erélyesen a proletariátust, hanem ellenkezőleg, egyenesen azt mondta, hogy a proletariátus tanuljon meg a fegyverrel bánni és fegyverkezzen. Mikor pedig egy hónappal később kitört a harc, Plehanov anélkül, hogy csak megkísérelte volna elemezni a harc jelentőségét, szerepét az események általános menetében, összefüggését az előző harci formákkal, sietett megjátszani a bűnbánó intellektuelt: „Nem kellett volna fegyvert fogni".

Marx 1870 szeptemberében, félévvel a kommün előtt, nyíltan figyelmeztette a francia munkásokat: a felkelés őrültség lesz, mondta az internacionálé ismeretes üzenetében.[95] Előre felfedte az 1792-eshez hasonló szellemű mozgalom lehetőségéről táplált nacionalista illúziókat. Ő meg tudta mondani nem utólag, hanem sok hónappal előbb: „Nem kell fegyvert fogni".

És hogyan viselkedett, mikor ez a saját szeptemberi nyilatkozata szerint reménytelen ügy 1871 márciusában kezdett megvalósulni? Talán ezt Marx csak arra használta fel (mint Plehanov a decemberi eseményeket), hogy „rúgjon egyet" ellenségein, a proudhonistákon és a blanquistákon, akik a kommünt vezették? Talán mint valami nevelőnő berzenkedni kezdett: én megmondtam, én figyelmeztettelek benneteket, íme, a romantikátok, a forradalmi lázálmaitok hova vezettek? Talán, mint Plehanov a decemberi harcosokat, egy önhitt filiszter leckéztető hangján búcsúztatta a kommünárokat: „Nem kellett volna fegyvert fogni"?

Nem. 1871. április 12-én Marx ujjongó levelet írt Kugelmannhoz — s ezt a levelet mi szívesen kifüggesztenénk minden orosz szociáldemokrata, minden olvasni tudó orosz munkás szobájában.

Marx, aki 1870 szeptemberében őrültségnek nyilvánította a felkelést, 1871 áprilisában, látva a népi mozgalmat, a tömeg-

mozgalmat, a világtörténelmi forradalmi mozgalomban haladást jelentő nagy események részesének feszült figyelmével kíséri a felkelést.

Ez — mondja — kísérlet arra, hogy a bürokratikus katonai gépezetet szétzúzzák, s nem egyszerűen egyik kézből a másikba adják át. És igazi hozsannát zeng a proudhonisták és blanquisták által vezetett „hős" párizsi munkásoknak. „Micsoda rugalmasság — írja —, mennyi történelmi kezdeményezés, mennyi áldozatkészség van ezekben a párizsiakban!" „...Ilyen nagyságra nincs példa a történelemben."

A tömegek történelmi kezdeményezését Marx mindennél többre becsüli. Ó, ha orosz szociáldemokratáink megtanulnák Marxtól, hogyan kell értékelni az orosz munkások és parasztok 1905 októberi és decemberi történelmi kezdeményezését!

A legmélyebb gondolkodó, aki fél évvel előbb előre látta a kudarcot, meghajtja fejét a tömegek történelmi kezdeményezése előtt — és az élettelen, lélektelen betűrágó: „Nem kellett volna fegyvert fogni!" Hát nem ég és föld ez?

És mint részvevője annak a tömegharcnak, amelyet a londoni száműzetésben a rá jellemző egész hévvel és szenvedéllyel élt át, Marx az „eget ostromló", „őrülten vakmerő" párizsiak közvetlen lépéseit kezdi bírálni.

Ó, hogy kigúnyolták volna akkor Marxot a mi mostani „reális" marxista bölcseink, akik 1906—1907-ben nem győzik becsmérelni a forradalmi romantikát! Hogy gúnyolták volna a materialistát, a közgazdászt, az utópiák ellenségét, aki meghajol az ég ostromlásának „kísérlete" előtt! Mennyi könnyet hullattak volna, milyen leereszkedően nevettek vagy szánakoztak volna mindenféle tokba bújt emberek a lázadó tendenciák, az utópizmus stb. stb. láttán, az égbetörő mozgalom ilyen megítélése láttán!

Marx azonban bölcsességét nem a piszkároktól szerezte, s nem félt megvitatni a forradalmi harc magasabb formáinak technikáját. A felkelésnek éppen a technikai kérdéseit tárgyalja. Védelem vagy támadás? — mondja, mintha csak Londonnál folytak volna a hadműveletek. És így dönt: feltét-

lenül támadás, „azonnal Versailles ellen kellett volna vonulni..."

Ezt 1871 áprilisában írta, néhány héttel a nagy, véres május előtt...

„Azonnal Versailles ellen kellett volna vonulni" — a felkelőknek, akik megkezdték az ég „őrült" (1870 szeptember)" ostromlását.

„Nem kellett volna fegyvert fogni" 1905 decemberében, hogy erővel visszaverjék a megszerzett szabadságjogok elvételére irányuló első kísérleteket...

Igen, Plehanov nem hiába hasonlította magát Marxhoz!

„A második hiba" — folytatja *technikai* bírálatát Marx — „a Központi Bizottság" (a *katonai vezetés* — ezt jegyezzék meg — a nemzetőrség Központi Bizottságáról van szó) „*túl korán* mondott le hatalmáról..."

Marx tudta óvni a *vezetőket* az elhamarkodott felkeléstől. De az eget ostromló *proletariátushoz* úgy fordult, mint gyakorlati tanácsadó, mint részvevő azoknak a tömegeknek a *harcában*, amelyek az *egész* mozgalmat *magasabb fokra* emelték Blanqui és Proudhon helytelen elméletei és hibái ellenére.

„De akárhogyan van is — írja —, ez a mostani párizsi felkelés — ha leverik is a régi társadalom farkasai, disznai és aljas kutyái — pártunk legdicsőbb tette a párizsi júniusi felkelés óta".[96]

És Marx, nem titkolva el a proletariátus előtt a kommün *egyetlen* hibáját sem, olyan művet írt erről a *hőstettről*, amely *mind a mai napig* a legjobb kalauz az „égért" vívott harcban — és legfélelmetesebb réme a liberális és radikális „*disznóknak*".

Plehanov olyan „művet írt" decemberről, amely szinte a kadetok evangéliumává vált.

Igen, Plehanov nem hiába hasonlította magát Marxhoz.

Kugelmann válaszában, úgy látszik, kifejezte kételyeit, utalt az ügy reménytelenségére, a realizmusra ellentétben a romantikával — legalább is az 1849. június 13-i párizsi békés tüntetéshez hasonlította a kommünt — a *felkelést*.

Marx nyomban (1871. április 17.) szigorúan megleckézteti Kugelmannt.

„*Nagyon kényelmes lenne persze világtörténelmet csinálni* — írja —, *ha csak azzal a feltétellel kezdenénk a harcot, hogy az esélyek csalhatatlanul kedvezők.*"

Marx 1870 szeptemberében őrültségnek nevezte a felkelést. De amikor a *tömegek* felkeltek, Marx velük akar tartani, velük együtt akar tanulni, magában a harcban, s nem száraz erkölcsprédikációt akar mondani. Marx megérti, hogy kontárkodás vagy reménytelen pedantéria volna, ha megpróbálná előre *teljes pontossággal* felmérni az esélyeket. *Mindennél fontosabbnak* tartja azt, hogy a munkásosztály hősiesen, önfeláldozóan, kezdeményezően *csinálja* a világtörténelmet. Marx a világtörténelmet azoknak a szemével nézte, akik *csinálják*, ha nincs is lehetőségük arra, hogy eleve *csalhatatlanul* felmérjék az esélyeket, nem pedig annak a nyárspolgár intellektuelnek a szemével, aki így moralizál: „könnyű volt előrelátni... nem kellett volna fegyvert fogni..."

Marx azt is számba tudta venni, hogy a történelemben vannak pillanatok, amikor a *tömegek* elkeseredett harca, még ha reménytelen ügyért folyik is, *szükséges* e tömegek továbbneveléséhez és a *következő* harcra való felkészüléséhez

A mi mostani ál-marxistáink, akik szeretik úton-útfélen idézgetni Marxot, hogy csak a múlt értékelését vegyék át tőle, nem pedig a jövő formálásának képességét — egyáltalán nem értik a kérdés ilyen *felvetését*, sőt ez elvileg idegen tőlük. Plehanovnak ez eszébe sem jutott, amikor 1905 decembere után hozzálátott a „*fékezés*" feladatához...

De Marx éppen ezt a kérdést veti fel, egyáltalán nem feledkezve meg arról, hogy 1870 szeptemberében ő maga minősítette a felkelést őrültségnek.

„A versailles-i polgári csőcselék — írja — a párizsiakat az elé a választás elé állította, hogy vegyék fel a harcot, vagy harc nélkül bukjanak el. *A munkásosztály demoralizálódása* az utóbbi esetben *sokkal nagyobb* szerencsétlenség lett volna, mint tetszőleges számú „vezető" elpusztulása".[97]

Ezzel be is fejezzük a proletariátushoz méltó politika

azon tanulságainak rövid áttekintését, amelyeket Marx Kugelmannhoz intézett leveleiben kifejt.

Oroszország munkásosztálya már nemegyszer bebizonyította, és még sokszor be fogja bizonyítani, hogy igenis képes „megostromolni az eget".

1907. február 5-én.

Megjelent: K. Marx Levelek Kugelmannhoz c. brosúrában 1907-ben. Szerkesztette és az előszót írta N. Lenin. Novaja Duma-kiadás, Szentpétervár.

Lenin Művei, 12. kötet.

A MÁSODIK DUMA ÉS A FORRADALOM MÁSODIK HULLÁMA

(Részlet)

A bolsevik szociáldemokrácia magasba emeli zászlaját ebben a dumában és azt mondja a kispolgári demokraták tömegének, amit a pétervári választásokon mondott: válasszatok a Sztolipinokkal folytatott kadet alkudozás és a néptömegek soraiban vívott közös harc között! Mi, egész Oroszország proletárjai vállaljuk ezt a harcot. S velünk tart mindenki, aki szabadságot akar a népnek, s földet a parasztságnak!

A kadét már érzi, hogy máshonnan kezd fújni a szél, hogy gyorsan zuhan a politikai barométer. Nem ok nélkül lettek a mindenféle Miljukovok annyira idegesek, hogy pőrére vetkőztek és kiabálni kezdtek a „vörös rongyokról" — az utcán (mert Sztolipin termeiben ezek a senkiháziak titokban mindig ócsárolták a „vörös rongyot"! (Nem ok nélkül ír a mai Recs[98] február 7.) a politikai barométer „ugrásairól", a kormány ingadozásáról — a kormány ugyanis „hol a lemondás mellett van, hol meg valamiféle katonai puccs mellett, feketeszázas katonai pogrom mellett, amelynek már az időpontját is kitűzik 14-ére". És sír, búslakodik az oroszországi liberális kiherélt lelke: hát, úgymond, újra megismétlődik „a spontán reflexek politikája..."

Bizony, így van ez, szánalmasan komor idők szánalmas hősei! Megint forradalom. Mi elragadtatással üdvözöljük az ösztönös népharag közelgő hullámát. De minden tőlünk tel-

hetőt megteszünk, hogy az új harc minél kevésbé legyen spontán, minél tudatosabb, következetesebb, kitartóbb legyen.

A kormány már régen teljes gőzzel elindította apparátusát: az erőszakot, a pogromot, a kegyetlen barbarizmust, a csalást és a butítást. És most már minden kereke lötyög ennek az apparátusnak, kipróbáltak mindent, még a tüzérséget is a falvakban és a városokban. A nép erői viszont nemcsak hogy nem merültek ki, hanem éppen most sorakoznak fel egyre szélesebben, egyre hatalmasabban, nyíltabban és bátrabban. Feketeszázas önkényuralom és — baloldali duma. A helyzet vitathatatlanul forradalmi. A harc — mégpedig legélesebb formájában — kétségtelenül elháríthatatlan.

De éppen azért, mert elháríthatatlan, nincs miért sürgetnünk, siettetnünk, hajtanunk. Erről csak gondoskodjanak a Krusevanok és a Sztolipinok. Nekünk arra legyen gondunk, hogy egészen világosan, egyenesen, kíméletlenül, nyíltan *feltárjuk* az igazságot a proletariátus és a parasztság előtt, felnyissuk szemüket a közelgő vihar jelentőségére, segítsünk nekik abban, hogy szervezetten, a halálbamenők higgadtságával fogadják az ellenséget — mint ahogy az ellenséget fogadja az a katona, aki a lövészárokban fekszik és kész az első lövések után ádáz rohamra indulni.

„Lőjenek elsőnek, burzsoá urak!" — mondta Engels 1894-ben a német tőkének.[99] „Lőjenek elsőnek, Krusevan és Sztolipin, Orlov és Romanov urak!" — mondjuk mi. A mi feladatunk az, hogy segítsünk a munkásosztálynak és a parasztságnak *eltiporni* a feketeszázas önkényuralmat, amikor maga ront ránk.

Ezért — ne adjunk ki semmiféle elhamarkodott *felhívást* a felkelésre! Semmiféle ünnepélyes kiáltvány a néphez. Semmiféle katonai puccs, semmiféle „proklamáció". A vihar maga jön felénk. Ne csörtessük kardunkat.

Készítsük a fegyvert — a szónak mind közvetlen, mind átvitt értelmében. Készítsük fel mindenekelőtt és legfőképpen a proletariátus egybeforrott, és öntudatosságában, elszántságában erős hadseregét. Tízszeres erővel agitáljunk és szervez-

zünk a parasztság körében, amely a falun éhezik, s amely tavaly ősszel katonai szolgálatra küldte fiait, akik átélték a forradalom nagy esztendejét. Tépjük le a forradalom mindenfajta ideológiai álcázását és leplezését, tegyünk félre minden kételyt és ingadozást. Mondjuk meg egyszerűen, nyugodtan, a nép számára legérthetőbben, kertelés nélkül, minél hangosabban, minél világosabban: a harc elkerülhetetlen. A proletariátus vállalja a harcot. A proletariátus mindent odaad, minden erejével küzdeni fog a szabadságért. Tudja meg a tönkrement parasztság, tudják meg a katonák és a matrózok, hogy az orosz szabadság sorsa dől el.

Proletarij 13. sz.
1907. február 11.

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT KATONAI ÉS HARCI SZERVEZETEI NOVEMBERI KONFERENCIÁJÁNAK JEGYZŐKÖNYVÉRŐL[100]

A Narodnaja Duma 20. (folyó évi április 3-i) számában olvastuk: „Az OSZDMP Központi Bizottsága a következő levelet intézte a pártszervezetekhez: »A napokban hagyta el a sajtót egy könyvecske ezzel a címmel: „*A katonai és harci szervezetek első konferenciájának jegyzőkönyve*"*. A Központi Bizottság minden lehetséges félreértés elkerülése végett szükségesnek tartja ezzel kapcsolatban megjegyezni a következőket: 1. Néhány katonai és harci szervezet képviselői nemhogy a Központi Bizottság hozzájárulása nélkül, de a Központi Bizottság határozott tiltakozása ellenére hívták össze ezt a konferenciát, minthogy a Központi Bizottság megengedhetetlennek tartja a harci szervezetek egyesülésének minden néven nevezendő formáját. 2. A Központi Bizottság mellett működő technikai csoport a Központi Bizottságtól nem kapott engedélyt, hogy részt vegyen ezen a konferencián, és a csoportnak az a tagja, aki a Központi Bizottság tudta nélkül részt vett ezen a konferencián, szigorú feddést kapott a Központi Bizottságtól. Ehhez még hozzá kell tennünk, hogy a balti határvidék katonai szervezetei a Lett Határterület Szociáldemokráciája Központi Bizottságának döntése ellenére vettek részt a konferencián.«"

* A tényleges cím, amelyet a Központi Bizottság *lerövidített*, így hangzik: „Az *Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt* katonai és harci szervezetei 1906 novemberében tartott első konferenciájának jegyzőkönyve" (Szentpétervár, 1907. Ára 60 kopek. IV + 168. old.).

Az olvasók látják ebből, hogy Központi Bizottságunk nagyon haragszik, siet befeketíteni a párt előtt a konferenciát, és formai szabálytalanságok felsorolásával elpalástolja a kérdés lényegét.

Tanácsoljuk valamennyi párttagnak, hogy tanulmányozzák „Az OSZDMP katonai és harci szervezeteinek jegyzőkönyve" című rendkívül érdekes iratot, hogy személyesen győződjenek meg a Központi Bizottság haragjának és felháborodásának mulatságos voltáról. A magunk részéről szükségesnek tartjuk, hogy legalább röviden foglalkozzunk ennek a könyvnek (és a vele kapcsolatos „konfliktusnak") az értékelésével.

Előbb néhány szót arról, hogyan is áll a dolog formai oldala a Központi Bizottság mérges hangú nyilatkozatában. A konferenciát a Központi Bizottság tiltakozása ellenére hívták össze, mert a Központi Bizottság úgy vélte, hogy „megengedhetetlen a harci szervezetek egyesülésének minden néven nevezendő formája". Ez igen mérges megállapítás, csak az a baja, hogy logikátlan, csaknem teljesen összefüggéstelen. Ha a *konferenciákat* általában nem sorolja az „egyesülés formái" közé, akkor mellélőtt. Ha a harci szervezetek képviselőinek tanácskozása („konferenciája") *szintén* megengedhetetlen, mint az „egyesülés formája", akkor értetlenül kérdezzük magunktól: hogyan lehet megtiltani a *tanácskozást* a *párt*szervezetek képviselőinek, amíg ezek a szervezetek csakugyan pártszervezetek, amíg sem a pártkongresszus, sem a Központi Bizottság nem oszlatta fel őket?? A Központi Bizottság, úgy látszik, nem meri nyíltan kimondani igazi gondolatát (hogy szeretne egyáltalában minden harci szervezetet feloszlatni), és ezért nevetségesen mérgelődik. Csakugyan, nem volna-e természetes, ha a konferencia *bizonyos lépései vagy határozatai* ellen *érdemi* ellenvetéseket várnánk ilyen dühkitörés helyett: „Nem engedem meg a tanácskozásokat"? Önkéntelenül felvetődik bennünk a gondolat: vajon ezzel a dühös kiáltással nem a kérdés érdemi felvetését akarják-e megakadályozni?

Most pedig térjünk át arra, hogyan hívták össze az

OSZDMP katonai és harci szervezeteinek konferenciáját. Múlt év őszén ebben a kérdésben konfliktus támadt a pétervári katonai szervezet és a Központi Bizottság közt. Az előbbi összehívta a katonai és a harci *szervezetek* konferenciáját arra hivatkozva, hogy „a párt szervezeti szabályzata megadja a helyi szervezeteknek a konferencia összehívásának jogát"*. A Központi Bizottság ellenezte a pétervári katonai szervezet kezdeményezését és a harci szervezetek meghívását. Ezért gyakorlatilag két konferencia ült össze; 1. az októberi konferencia, amelyen csak a katonai szervezetek voltak képviselve, és amelyen részt vettek a Központi Bizottság képviselői is; 2. a novemberi konferencia, amelyen részt vettek mind a katonai, mind a harci szervezetek, a Központi Bizottság képviselője nélkül (bár a Központi Bizottság kijelölte egyik tagját, hogy vegyen részt ezen a konferencián). Az októberi konferencián nyolc katonai szervezet képviselői vettek részt. A novemberi konferencián tizenegy katonai és nyolc harci szervezet képviseltette magát. Tanácskozási joggal mindkét konferencián részt vettek az OSZDMP pétervári bizottságának képviselői és más pártmunkások.

Az októberi konferencia határozatait a Központi Bizottság a fentebb említett röpiratban adta ki („Rövid kivonat"). A novemberi konferencia határozatai megjelentek a Proletarij 9. számában, és most bekerültek a külön könyv formájában kiadott „Jegyzőkönyvbe". A Központi Bizottság tiltakozása, amellyel cikkünket kezdtük, a novemberi konferenciára vonatkozik.

Természetesen feltétlenül elítélendő, hogy két konferencia volt. Ez, akárhogy nézzük is, nem kívánatos jelenség egy egységes pártban. A formai oldalt félretéve vessük fel a két konferenciát létrehozó konfliktus lényegének kérdését: hasznos volt-e vagy káros a harci szervezetek részvétele a konferencián? Az októberi konferencia határozatában ezt olvassuk: „...a párt számára égetően szükséges olyan konferencia

* Lásd „Rövid kivonat a hadseregben működő OSZDMP-szervezetek első konferenciájának jegyzőkönyvéből"; a Központi Bizottság kiadása; 13 oldalas röpirat, a Központi Bizottság nyomdájában nyomták.

összehívása, amely külön a katonai szervezetekkel foglalkozik, hogy megvitassa azt a kérdést, miképpen kell előkészíteni a csapatokat a nép fegyveres harcában való részvételre; e konferencia munkájának sikeréhez semmi hasznossal nem járulhat hozzá a harci osztagok képviselőinek részvétele." (A Központi Bizottság röpiratának 4. oldala.) Ennyi az egész. Ez az egész indokolás.

A vak is látja, hogy ez az indokolás nem fedi a valóságot. Minden rosszat mondhatnak a harci szervezetek tagjaira. De hogy részt vettek az eddigi felkelési kísérletekben, ez tény. És már csak azért az egyért is hasznos és szükséges tanácskozni velük. Káros tendenciáikat hasznos feltárni a párt előtt, megmutatva tevékenységük ilyen vagy olyan jellegét a konferencián, amelyen jelen vannak. Mind a Központi Bizottság, mind a konferencia minden tagja megtehette, és köteles volt megtenni ezt. Senkit sem köthettek semmiben sem annak a konferenciának a határozatai, amely semmiképp sem kötelező sem a Központi Bizottságra, sem a helyi bizottságokra nézve. Ilyen körülmények között tehát egyszerűen nevetséges, hogy féltek a közös tanácskozástól.

És ha a Központi Bizottság most kereken elítéli a harci szervezetek tagjainak részvételével megtartott konferenciát, de nem ítéli el ugyanolyan kereken ennek a konferenciának egyetlen határozatát sem, ez azt jelenti, hogy ez a konferencia megcáfolta a Központi Bizottság feltevéseit!

Hogy rögtön rá is térjünk e konferencia határozataira, vegyük például elő a harci szervezetek feladatairól hozott határozatát. Itt ezt olvassuk: „A katonai és harci szervezetek konferenciája megállapítja, hogy a harci szervezetek legfontosabb feladatai a következők: 1. terjesszék a fegyveres felkelés eszméjének helyes értelmezését és világítsák meg azokat a konkrét feltételeket, amelyek között a fegyveres felkelés megindulhat, lefolyhat és sikerrel végződhet, mivel a fegyveres felkelésről még a pártmunkások körében is igen zavaros, helytelen elképzelés uralkodik; 2. minden szükséges technikai feltételt készítsenek elő a fegyveres felkelés sikeres végrehajtásához; 3. az OSZDMP körül csoportosuló öntudatos

munkások kádereit szervezzék meg az aktív megmozdulásra; 4. segítsék elő a lakosság forradalmi-demokratikus rétegeinek harci célokra való megszervezését, s ezekben a rétegekben szilárdítsák meg a szociáldemokrácia harci vezetését."

Szóval, amint kijelentették, a harci szervezetek legfontosabb feladata először is *a fegyveres felkelés helyes értelmezésének terjesztése.* Ezt a gondolatot még élesebben megismétli a katonai és harci szervezeteknek a fegyveres felkelésben betöltendő szerepéről hozott határozat: „a harci szervezetek szerepe: a fegyveres felkelés helyes értelmezésének kialakítása a néptömegek körében..."

Hogy-hogy, mensevik Központi Bizottságunk az *ezzel a kérdéssel foglalkozó* tanácskozást nyilvánítja „megengedhetetlennek"?? Vagy pedig sietett elrejtőzni a hivatalnoki-bürokratikus spanyolfal — „megengedhetetlen mindenféle akció, sőt tanácskozás is együttesen" — mögé *azért,* hogy lerázzon magáról egy kellemetlen kötelezettséget, vagyis ne kelljen a párt előtt *határozottan* kifejtenie, hogy a harci szervezeteknek *mely* feladatait tartja helyesen kitűzött feladatoknak és melyeket helytelenül kitűzötteknek??

Hiszen éppen arról van szó, hogy a mensevikek körében valami igazán farizeusi viszony terjedt el a harci szervezetekkel szemben: a párton*kívüli* harci szervezetek tevékenységének ezt vagy azt az „eredményét" nem átallják felhasználni, a *párthoz* tartozó harci szervezetekről viszont vénasszonyos pletykákat terjesztenek, amelyek lehetővé teszik, hogy *egyáltalában megkerüljék* azt a kérdést, milyen módon kell terjeszteni a tömegek körében a fegyveres felkelés helyes értelmezését stb.

Az ilyen pletykák közé tartozik például az a divatos állítás, hogy a harci szervezetek tagjai (a bolsevikok nyomán) túlzott jelentőséget tulajdonítanak a felkelés *technikai oldalának.*

Kitűnő, uraim! Önök azzal vádolnak bennünket, hogy túlzott jelentőséget tulajdonítunk a „technikai oldalnak"? Nem volna talán mégis hasznos, ha az igazság tisztázása végett elolvasnának két határozatot: a mensevik (októberi)

és a bolsevik (novemberi) szociáldemokrata katonai konferencia határozatát?

A katonatisztek körében végzendő munkáról. A mensevik (októberi) konferencia határozata:

„A konferencia úgy véli, hogy a tisztikar körében folytatott forradalmi propaganda fontos feladat mind azért, mert a szociáldemokrata forradalmi katonai szervezetnek a tisztek körében végzett munkája sok esetben megkönnyítheti békeidőben a csapatoknál folytatott munkánkat, mind pedig azért, mert fegyveres felkelés idején a forradalmi tisztek a felkelés technikai vezetőiül szolgálhatnak. A konferencia ezért ajánlja a forradalmi katonai szervezetnek, hogy fordítson nagy figyelmet a katonatisztek körében folytatott munkára, a lehetőséghez mérten igyekezzen a szociáldemokrata párt öntudatos híveivé nevelni őket" (a Központi Bizottság röpiratának 13. oldala).

A bolsevik (novemberi) konferencia határozata:

„Figyelembe véve, hogy 1. a tisztikart mint hivatásos katonai kasztot mind szociális osztályösszetétele, mind pedig érdekei arra késztetik, hogy az állandó hadseregnek és a nép jogfosztottságának fenntartására törekedjék; 2. hogy ennek következtében a most folyó polgári-demokratikus forradalomban a tisztikar egészében véve reakciós szerepet tölt be; 3. hogy a tisztikar ellenzéki érzelmű csoportjai nem játszanak aktív szerepet; 4. hogy ennek ellenére lehetséges, hogy átjönnek pártunkba egyes tisztek, akik szaktudásuk és katonai szakképzettségük révén jelentős szolgálatot tehetnek a hadsereg felkelésének és a nép oldalára való átállásának idején, valamint a fegyveres felkelés technikai előkészítésében — a katonai harci szervezetek konferenciája megállapítja, 1. hogy a katonai szervezetek a tisztikar körében nem építhetnek ki önálló szociáldemokarta szervezetet; 2. hogy a tisztikar ellenzéki érzelmű csoportjait fel kell használni hírszerzési célokra, egyes tagjaikat pedig mint instruktorokat és gyakorlati vezetőket be kell vonni pártunk katonai és harci szervezeteibe" (a Jegyzőkönyv 132. oldala).

A mensevikek határozatában *szó sincs* a tisztikar *osztály*-összetételéről, sem az *egész* polgári forradalomban betöltött szerepéről. A bolsevikok határozata *középpontba helyezi* ennek

és amannak a megítélését. Ez az egyik megjegyzésünk. A mensevikek határozatában csak *a technikáról* van szó, mert a tisztek körében folytatott munka „*fontossága*" mellett felhozott *összes* bizonyíték oda torkollik, hogy a tisztek körében végzett munka „megkönnyítheti" a csapatok körében folytatott munkánkat (szállásokat adjon? Legális fedezékül szolgáljon?), és ezután technikai vezetőket adhat. A bolsevikok határozata alárendelt helyre utalja a technikát mint „egyes tisztek" szolgálatait, előtérbe pedig annak bizonyítását állítja, hogy „önálló szociáldemokrata szervezetet" a tisztikar körében a munkáspárt nem építhet ki. Ez a másik megjegyzésünk. A mensevikek határozatában a nyárspolgári gondolatmenetet, amely nem mer rámutatni a tisztikar és a burzsoázia osztálykapcsolatára, kiegészíti a következtetés bátortalansága: „a lehetőséghez mérten igyekezzen a szociáldemokrata párt öntudatos híveivé nevelni őket". A bolsevikok határozatában az egészében reakciós réteg nyílt proletár megítélése határozott következtetésre vezetett: az ellenzéki tiszteket fel kell használni „hírszerzésre", „egyes tagokat" pedig be kell vonni pártunk katonai és harci szervezeteibe. Ez a harmadik megjegyzésünk.

Felvetődik a kérdés, hogyan ne nevezzük ezek után vénasszonyos pletykának azt a mensevik fecsegést, hogy általában a bolsevikok, s különösen a harci szervezetek bolsevik tagjai túlzott jelentőséget tulajdonítanak a „technikai oldalnak"? A valóságban ez a fecsegés, amint látjuk, arra szolgált, hogy leplezze egyrészt a tisztikarral kapcsolatos mensevik nézet technikai korlátozottságát, másrészt pedig a merőben értelmiségi opportunista félelmet attól, hogy véleményt mondjanak a tisztikar burzsoá osztályösszetételéről, és a csapatokban végzett munkába bevigyék az osztályszéthúzás gondolatát, a parasztokból és munkásokból lett „alacsony rendfokozatúak" tömege és a maroknyi nemesi csemete vagy a katonai szolgálaton át a nemességbe törtető burzsoá közti osztályszéthúzás gondolatát.

A tisztikarra vonatkozó e „technikai" és kispolgári opportunista nézetről egyébként nemcsak a kicsiny októberi konfe-

rencia mensevik tagjai tettek tanúságot. Ugyanezzel a nézettel találkozunk mensevik Központi Bizottságunknál is: érdemes megemlítenünk a szervezetekhez intézett hírhedt 4. levelét (a duma szétkergetésének időszakából), amelyben a „dumát" mint az alkotmányozó gyűlést összehívó hatalom szervét követelő jelszót úgy próbálja igazolni, hogy igyekszik alkalmazkodni a „középburzsoázia és tisztikar" érdekeihez és tudatossági fokához.

A Központi Bizottság ugyanabban a levélben azt sem átallotta kijelenteni, hogy ha a hatalomért vívott harcban a munkásküldöttek szovjetjei győznének, ez csak a nép oldalára átállt hadsereg katonai diktatúrájához vezetne! „Liberális" tisztek nélkül, látják, a katonák még a munkásküldöttek szovjetjével sem tudnának együtt mást biztosítani, mint katonai diktatúrát!

A tisztikar nyárspolgári szemléletével találkozunk Plehanovnál, a mensevikek eszmei vezérénél is. 1906 folyamán egyre azon erőlködött, hogy a felkelés technikai feladatainak eltúlzásával vádolja meg a bolsevikokat. De a felkelésnek melyik oldaláról írt maga az igen tisztelt Plehanov elvtárs ez alatt az idő alatt? Talán a felkelés tömeggyökereiről, a paraszti és a proletár elemeknek a felkelésben játszott szerepéről? Szó se róla. Plehanov elvtárs ez alatt az idő alatt mindössze a Dnyevnyik[101] 7. (1906 augusztusi) számában írt egy liberális katonatiszt egyetlen leveléről, s ebből az alkalomból végtelenül udvariasan „helyreigazította" ezt a tisztet azért, mert burzsoá nézeteket vallott az „alacsony rendfokozatúakról", a Vitte-kormány időszakának „nyugalmas" jellegéről stb. „Sőt nekem az a véleményem — írta Plehanov elvtárs —, hogy csakis (jegyezzék meg ezt a „csakis"-t!) a katonatiszteknek a katonai szervezetekben való részvétele fog véget vetni ezeknek a lázadásoknak (a katonák és a matrózok lázadásainak), amelyek a forradalom számára szükséges erők tervszerűtlen és improduktív fecsérlését jelentik." Látják, milyen energikus: csakis a tisztek részvétele fog véget vetni a lázadásoknak!! Katonatisztek nélkül nem ér véget a buta paraszti erők „tervszerűtlen" fecsérlése. Mikor ellenben a harci szerve-

zetek bolsevik tagjai tanácskozásra gyűlnek össze, és azt a szerény tanácsot akarják adni a szociáldemokrata pártnak: tegyék a harci szervezetek fő feladatává, hogy tanítsák meg a tömegeket a katonai ismeretekre, magyarázzák meg nekik a felkelés menetét, a felkelés tervszerű lefolytatásának feltételeit, akkor a begyepesedett mensevizmus farizeusai elbődülnek: micsoda szűk technikai értelmezése ez a „tervszerűségnek"! Micsoda „megengedhetetlen" tanácskozást tartanak a harci szervezetek tagjai a Központi Bizottság akarata ellenére!

De eleget beszéltünk ezekről a farizeusokról. Térjünk vissza a jegyzőkönyvhöz. A jegyzőkönyvben *egyetlen* olyan helyet találtunk, ahol nem „szerény tanácsokat" adnak a szociáldemokrata pártnak, hanem nagyképű és ostoba tervkovácsolást produkálnak. Izarov elvtárs[102] beszámolója volt ez, amelyet a pártnak a fegyveres felkelésben betöltendő szerepéről mondott. Izarov elvtárs valóban abszurdumokat mondott itt, amelyek közé tartozik például az, hogy az összes pártszervezeteket fel kell osztani három fő típusra: katonai, harci és proletár szervezetekre!! Sőt, még olyasmit is mondott, hogy vannak „tervek", melyek szerint a szervezetek e három típusának *egyenlő számú* küldötteiből „katonai-harci tanácsokat" kell alakítani (95. old.) stb. Magától értetődik, hogy az *ilyen „harcizmustól"* mi, bolsevikok, *mindig a leghatározottabban elhatároljuk magunkat.* Az általános proletár szervezetnek van feltétlenül uralkodó jellege és döntő szava — ennek a szervezetnek *a legteljesebb mértékben* alá kell rendelni minden katonai és harci szervezetet —, ezeket a harci szervezeteket *teljes egészükben* a szociáldemokrata munkás-*párttagok* kádereire *kell* alapozni (sőt, esetleg *pártmilíciával kell helyettesíteni a harci szervezetet)* — mindez számunkra teljesen kétségtelen.

És ha frakciós célokból Izarov elvtárs ostoba túlzásait tálalják nekünk, megkérjük az ilyen „kritikusokat", ne feledjék, hogy *a bolsevik katonai-harci konferencia nem követte az Izarov-féle szélsőségeket!* A harci szervezetek bolsevik tagjaira szórt rágalmak legjobb cáfolata az, hogy ők *maguk,*

saját konferenciájukon egyszerűen félretolták az Izarov-féle tervkovácsolást. S hogy a szociáldemokrata pártnak a fegyveres felkelésben betöltendő szerepe kérdéséről alkotott véleményüket *ne foghassák fel* úgy, mint nagyképű kinyilatkoztatást vagy kategorikus felszólítást stb., *maguk* változtatták *nem hivatalos tanácskozássá* e kérdéssel foglalkozó konferenciájukat (lásd Proletarij 9. sz. és a Jegyzőkönyv 116. oldala). És csak a nem hivatalos tanácskozáson fogadták el egyhangúlag azt a határozatot, amelyben nincs semmiféle tervkovácsolás á la Izarov, hanem csak arról van szó benne, hogy „biztosítani kell az általános proletár szervezetek, valamint a katonai és a harci szervezetek legszorosabb kapcsolatát és együttműködését". A katonai szervezetek feladatairól hozott határozat emellett *külön* hangsúlyozza, hogy „*az egész munkát alá kell rendelni*" „az általános proletár szervezetek politikai vezetésének" (Proletarij 9. sz. és a Jegyzőkönyv 137. oldala). Ha a harci szervezetek egyes bolsevik képviselői maguk is helyre tudták igazítani Izarovot, elképzelhetjük, mennyire okkal fél a Központi Bizottság az egész párt katonai és harci szervezeteinek közös tanácskozásától.

Nincs annyi helyünk, hogy ugyanilyen részletesen foglalkozzunk a konferencia munkájának más vonatkozásaival is. Megjegyezzük, hogy a terjedelmes könyvnek *csaknem a felét* a csapatoknál végzendő munkáról és a fegyveres felkelés eddigi kísérleteiről szóló beszámolók alkotják. Rendkívül értékes anyag ez, és az anyag összegyűjtésének és feldolgozásának kezdeményezéséért valamennyi öntudatos szociáldemokrata munkás hálás a katonai és harci szervezetek konferenciájának. Megemlítjük Varin elvtársnak „a fegyveres felkelés eddigi kísérleteiről" tartott beszámolóját; ez a beszámoló előtérbe helyezi a fegyveres felkelésnek mint *a tömegmozgalom külön fajtájának*, a proletár oszályharc külön fajtájának tanulmányozását. Hangsúlyozza a meghatározott osztályok közt folyó harc végső kiéleződésének történelmi mozzanatát mint a felkelés feltételét. Megvizsgálja az egyes osztályok szerepét, megállapítja, hogy a csapatok-

nál folyó mozgalom a társadalmi erők viszonyától függ — hogy a felkelés politikai és harci oldala elválaszthatatlan egymástól, hogy „a néptömegek széleskörű demokratikus szervezetei" előfeltételei az ideiglenes forradalmi kormánynak stb. Persze, ilyen kérdéseket *tanulmányozni* kissé nehezebb, mint „taktikai platformokat" írni olyasféle kadet frázisokkal, hogy „a proletár tömegek a hirtelen felkelés csodájában hisznek" (lásd Martov és társai taktikai platformját).

Megemlítjük végül a jelenlegi helyzet megítélésével foglalkozó vitát, amelynek során Iljan elvtárs mondott remek beszédet, az az Iljan, aki *1906 novemberében a katonai* és *harci* szervezetek konferenciáján a *második* dumáról olyan véleményt fejezett ki, amelyet az események ragyogóan igazoltak. „Hadd szóljak néhány szót a dumáról is — mondta. — A dumának egyáltalán nem olyan összetétele lesz, mint az előző dumának volt. Mozgósított forradalom fog szemben állni mozgósított reakcióval. A parasztság, különösen azért, mert nem váltották be várakozásait, forradalmibb elemeket fog beküldeni, mint az előző dumába. Kétségtelen, hogy ugyanez történik majd a proletariátussal is... Az a bajunk, hogy a szociáldemokraták egy része valamiféle közbülső liberális réteggel igyekszik megtölteni a dumát." (Jegyzőkönyv 84. old.)

A harci szervezetek konferenciáján helyesebben tudták megítélni a politikát, mint Plehanov és a mensevik Központi Bizottság 1906 novemberében.

Egy újságcikk keretében természetesen nem lehet kimeríteni a jegyzőkönyv tartalmát, és most befejezzük azzal, hogy melegen ajánljuk a jegyzőkönyv tanulmányozását, melegen ajánljuk azoknak a szociáldemokratáknak, akik liberális vihogás nélkül tudnak beszélni a felkelés kérdéseiről.

A megírás ideje: 1907. április.
Megjelent: Proletarij 16. sz. 1907. május 2.

Lenin Művei, 12. kötet.

1907—1914

A STUTTGARTI NEMZETKÖZI SZOCIALISTA KONGRESSZUS

(Részlet)

Most pedig térjünk át a kongresszus utolsó és alighanem legfontosabb határozatára: az antimilitarizmus kérdésében hozott határozatra. A híres Hervé, aki nagy szenzációt keltett Franciaországban és Európában, ebben a kérdésben félanarchista álláspontot képviselt, amikor naivan azt javasolta, hogy minden háborúra „válaszoljunk" sztrájkkal és felkeléssel. Egyrészt nem értette meg, hogy a háború a kapitalizmus szükségszerű terméke, s hogy a proletariátus nem mondhat le a forradalmi háborúban való részvételről, hiszen a kapitalista társadalmakban lehetnek és voltak is ilyen háborúk. Másrészt nem értette meg, hogy az a lehetőség, hogy a háborúra „válaszoljunk", a háború előidézte válság jellegétől függ. Ezeknek a feltételeknek megfelelően kell kiválasztani a harc eszközeit, s a harcnak (ez a hervéizmus tévedéseinek vagy dőreségének harmadik pontja) nemcsak arra kell irányulnia, hogy a háborút békével, hanem arra is, hogy a kapitalizmust szocializmussal váltsa fel. Nem az a lényeg, hogy csupán a háború kitörését akadályozzuk meg, hanem az, hogy a háború szülte válságot felhasználjuk a burzsoázia megdöntésének meggyorsítására. De a hervéizmus félanarchista badarsága mögött egy gyakorlatilag helyes gondolat rejlett: a szocializmusnak egy lökést kell adni abban az értelemben, hogy ne szorítkozzék csupán a parlamenti harc eszközeire és győzzön meg minél nagyobb tömegeket arról,

hogy a cselekvés forradalmi módszereihez kell folyamodniuk azokkal a válságokkal kapcsolatban, amelyeket a háború elkerülhetetlenül magával hoz, s végül abban az értelemben, hogy a tömegekben ki kell fejlesztenie a munkások nemzetközi szolidaritásának és a burzsoá hazafiság hazug voltának elevenebb tudatát.

Bebel határozati javaslatának, amelyet a németek terjesztettek elő s amely minden lényeges kérdésben megegyezett Guesde határozati javaslatával, éppen az volt a fogyatékossága, hogy nem tartalmazott semmiféle utasítást a proletariátus aktív feladataira. Ez lehetővé tette, hogy Bebel ortodox tételeit opportunista szemüvegen át olvassák. Vollmar azonnal valósággá változtatta ezt a lehetőséget.

Rosa Luxemburg és az orosz szociáldemokrata küldöttek ezért módosító javaslatokat terjesztettek be Bebel határozati javaslatához. Ezekben a módosító javaslatokban 1. megállapították, hogy a militarizmus az osztályelnyomás fő eszköze; 2. utaltak az ifjúság körében végzendő agitáció feladatára; 3. hangsúlyozták a szociáldemokráciának azt a feladatát, hogy ne csak a háborúk kitörése ellen vagy a már megkezdődött háborúk minél előbbi beszüntetéséért harcoljon, hanem azért is, hogy a háború előidézte válságot kihasználja a burzsoázia bukásának meggyorsítására.

Az albizottság (amelyet az antimilitarizmus kérdésével foglalkozó bizottság választott meg) mindezeket a módosításokat beiktatta Bebel határozati javaslatába. Ezenkívül Jaurés azt a szerencsés tervet javasolta, hogy a harci eszközök megjelölése helyett (sztrájk, felkelés) hozzanak fel történelmi példákat a proletariátusnak a háború ellen folytatott harcára, kezdve az európai tüntetésektől egészen az oroszországi forradalomig. Az átdolgozás eredményeképpen ugyan rendkívül terjedelmes lett a határozat, de legalább gondolatokban valóban gazdag, és pontosan megjelöli a proletariátus feladatait. Ez a határozat az ortodox, vagyis az egyedüli tudományos marxista elemzés szigorúságát párosítja azzal, hogy a legradikálisabb és legforradalmibb harci lépéseket javasolja a munkáspártoknak. Ezt a határozatot nem lehet

Vollmar módján értelmezni, mint ahogy nem lehet a naiv hervéizmus szűk keretei közé sem beszorítani.

A stuttgarti kongresszus nagyjában és egészében számos igen fontos kérdésben plasztikusan szembeállította egymással a nemzetközi szociáldemokrácia opportunista és forradalmi szárnyát, és ezeket a kérdéseket a forradalmi marxizmus szellemében oldotta meg. E kongresszusnak az ott elhangzott viták által megvilágított határozatai minden propagandista és agitátor állandó kézikönyvévé kell hogy váljanak. A világproletariátus taktikájának egységét és forradalmi harcának egységét nagy léptekkel fogja előbbre vinni a Stuttgartban végzett munka.

A megírás ideje: 1907 augusztus vége—szeptember eleje.
Megjelent: Proletarij 17. sz. 1907. október 20.

A KOMMÜN TANULSÁGAI[103]

Franciaország az 1848-as forradalmat lezáró államcsíny után 18 évre a napóleoni rendszer igájába került. Ez a rendszer nemcsak gazdaságilag tette tönkre az országot, hanem nemzeti megaláztatásba is kergette. A régi rendszer ellen felkelő proletariátus két feladatot vállalt — egy általános nemzeti és egy osztályfeladatot: Franciaország felszabadítását a német inváziótól és a munkások szocialista felszabadítását a kapitalizmus alól. A két feladatnak ez az egyesítése a kommün legsajátosabb jellegzetessége.

A burzsoázia ekkor „nemzetvédelmi kormányt" alakított, s a proletariátusnak az általános nemzeti függetlenségért e kormány vezetése alatt kellett küzdenie. Valójában ez a kormány „népáruló" kormány volt, mely azt tekintette rendeltetésének, hogy a párizsi proletariátus ellen harcoljon. A proletariátus azonban nem vette ezt észre, elvakították a hazafias illúziók. A hazafias gondolat még a XVIII. század nagy forradalmában született meg; ez a gondolat úrrá lett a kommün szocialistáinak elméin, s Blanqui például, aki kétségkívül forradalmár és a szocializmus lelkes híve volt, újsága számára nem talált jobb címet, mint ezt a burzsoá riadójelt: „*Veszélyben a haza!*"

E két ellentmondó feladat, a patriotizmus és a szocializmus egyesítése végzetes tévedés volt a francia szocialisták részéről. Marx már az Internacionále Üzenetében, 1870 szep-

temberében óva intette a francia proletariátust, hogy ne a hamis nemzeti eszméért lelkesedjen.[104] A nagy forradalom ideje óta mélyreható változások mentek végbe, az osztályellentmondások kiéleződtek, s míg akkor az egész európai reakció ellen vívott harc az egész forradalmi nemzetet egyesítette, most már nem kötheti össze a proletariátus a maga érdekeit más, vele szemben ellenséges osztályok érdekeivel; legyen csak felelős a burzsoázia a nemzeti megaláztatásért — a proletariátusnak az a feladata, hogy harcoljon a munkának a burzsoázia igájából való szocialista felszabadításáért.

S a burzsoá „hazafiság" valódi lényege csakugyan hamarosan felszínre került. A versailles-i kormány, miután szégyenletes békét kötött a poroszokkal, hozzálátott közvetlen feladatához — és rárontott a párizsi proletariátusra, melynek fegyverkezése oly félelmetes volt számára. A munkások a kommün kikiáltásával és polgárháborúval válaszoltak.

Jóllehet a szocialista proletariátus számos szektára oszlott, a kommün ragyogó példája volt annak, milyen egyetértően tudja a proletariátus megvalósítani azokat a demokratikus feladatokat, melyeket a burzsoázia csak proklamálni tudott. A proletariátus, miután magához ragadta a hatalmat, minden különösebb bonyolult törvényhozás nélkül, egyszerűen, gyakorlatilag megvalósította a társadalmi rend demokratizálását, megszüntette a bürokráciát, bevezette azt, hogy a nép válassza a tisztviselőket.

Két hiba azonban semmivé tette e ragyogó győzelem gyümölcseit. A proletariátus félúton megállt: ahelyett, hogy hozzáfogott volna „a kisajátítók kisajátításához", olyasmiről ábrándozott, hogy egy általános nemzeti feladat által egyesített országban uralomra jutattja a legfelsőbb igazságosságot; olyan intézményekre, mint például a bank, nem tette rá a kezét, a szocialisták körében még mindig az „igazságos csere" stb. proudhonista elméletei voltak divatban. A második hiba a proletariátus felesleges nagylelkűsége volt: ki kellett volna irtania ellenségeit, s ehelyett igyekezett erkölcsileg hatni rájuk, lebecsülte a merőben katonai jellegű akciók jelentő-

ségét a polgárháborúban, és ahelyett, hogy egy Versailles ellen indított erélyes támadással tetőzte volna be Párizsban aratott győzelmét, késedelmeskedett és időt adott a versailles-i kormánynak arra, hogy összegyűjtse a sötét erőket és felkészüljön a véres májusi hétre.

De a kommün minden hibája ellenére a XIX. század nagyszerű proletármozgalmának nagyszerű példája. Marx igen sokra tartotta a kommün történelmi jelentőségét — ha a versailles-i bandának a párizsi proletariátus fegyverei ellen intézett hitszegő támadásakor a munkások harc nélkül engedték volna át e fegyvereket, akkor az a demoralizálódás, melyet ez a gyengeség okozott volna a proletármozgalomban, sokkal, de sokkal súlyosabb lett volna, mint az a veszteség, mely a fegyvereit védelmező munkásosztályt a harc során érte.[105] Bármilyen nagyok is a kommün veszteségei, ellensúlyozza őket a kommün jelentősége az egész proletárharc szempontjából: lángra lobbantotta Európában a szocialista mozgalmat, megmutatta a polgárháború erejét, szétfoszlatta a hazafias illúziókat és szétzúzta a burzsoázia általános nemzeti törekvéseibe vetett naiv hitet. A kommün megtanította az európai proletariátust arra, hogy konkrétan vesse fel a szocialista forradalom feladatait.

A proletariátus nem felejti el ezt a leckét. A munkásosztály fel fogja használni, mint ahogy Oroszországban már fel is használta a decemberi felkelés során.

Az orosz forradalmat megelőző és előkészítő korszak bizonyos mértékben hasonlít a napóleoni iga franciaországi korszakához. Az önkényuralmi klikk Oroszországban is szörnyű gazdasági romlásba és nemzeti megaláztatásba sodorta az országot. De sokáig nem tudott kirobbanni a forradalom — amíg a társadalmi fejlődés nem hozta létre a tömegmozgalom feltételeit, s a kormány ellen intézett elszigetelt támadások, bármilyen hősiesek voltak is, a forradalom előtti időben sorra megtörtek a néptömegek közömbösségének falán. Csak a szociáldemokrácia kitartó és tervszerű nevelőmunkája juttatta el a tömegeket a harc legmagasabb formájáig: a tömegakciókig és a fegyveres polgárháborúig.

A szociáldemokrácia szét tudta zúzni az ifjú proletariátusban az „általános nemzeti" és „hazafias" téveszméket, s azután, hogy közvetlen beavatkozásával sikerült kierőszakolni a cártól az október 17-i kiáltványt, a proletariátus erélyesen hozzálátott a forradalom következő elkerülhetetlen szakaszának, a fegyveres felkelésnek előkészítéséhez. Az „általános nemzeti" illúzióktól ment lévén, osztályerőit tömegszervezeteiben vonta össze: a munkás- és katonaküldöttek szovjetjeiben stb. S ha az orosz forradalom előtt más célok és feladatok álltak is, mint az 1871-es francia forradalom előtt, az orosz proletariátusnak ugyanazt a harci módszert kellett alkalmaznia, melyet a párizsi kommün kezdett kialakítani: a polgárháborút. Az orosz proletariátus nem felejtette el a kommün tanulságait, tudta, hogy a proletariátusnak nem szabad lebecsülnie a békés harci eszközöket, amelyek állandó, hétköznapi érdekeit szolgálják és a forradalmak előkészítésének korszakában szükségesek — de sohasem szabad megfeledkeznie arról sem, hogy az osztályharc bizonyos körülmények között fegyveres harcba és polgárháborúba megy át; vannak olyan pillanatok, mikor a proletariátus érdekei azt követelik, hogy nyílt harci összecsapásokban könyörtelenül elpusztítsa ellenségeit. Ezt elsőnek a francia proletariátus mutatta meg a kommün idején, és az orosz proletariátus ragyogóan megerősítette a decemberi felkelésben.

S hiába nyomták el a munkásosztálynak ezt a két nagyszerű felkelését — sor kerül majd egy újabb felkelésre, amellyel szemben gyengéknek bizonyulnak majd a proletariátus ellenségei, s amely a szocialista proletariátus teljes győzelmével fog végződni.

Zagranyicsnaja Gazeta 2. sz.
1908. március 23.

AZ OROSZ FORRADALOM ÉRTÉKELÉSÉHEZ[106]

Oroszországban ma már senkinek sem jut eszébe, hogy Marx szerint csináljon forradalmat. Ezt, vagy körülbelül ezt nyilatkoztatta ki nemrégiben egy liberális — sőt majdnem demokrata — sőt majdnem szociáldemokrata — (mensevik) lap, a Sztolicsnaja Pocsta.[107] S igazat kell adnunk e mondás szerzőinek abban, hogy sikerült helyesen rátapintaniuk annak a mai politikai hangulatnak és annak a forradalmunk tanulságaival szemben elfoglalt álláspontnak a *lényegére*, amely kétségkívül uralkodik az értelmiség, a félművelt városi kispolgárság széles köreiben, sőt, mondhatnánk, az egészen műveletlen kispolgárság számos rétegében is.

Ez a mondás nemcsak azt fejezi ki, hogy általában gyűlölik a marxizmust, amely megingathatatlanul hisz a proletariátus forradalmi küldetésében, s feltétlenül kész támogatni a nagy tömegek minden forradalmi mozgalmát, kész kiélezni és végigküzdeni a harcot. Nem. Ez a mondás ezenkívül azt is kifejezi, hogy gyűlölik azokat a harci módszereket, azokat a cselekvési módszereket, azt a taktikát, amelyeket *ténylegesen* kipróbáltunk a *közelmúltban* az orosz forradalom *gyakorlatában*. Forradalmunk összes győzelmei — vagy jobban mondva félgyőzelmei, negyedgyőzelmei — teljes egészében és kizárólag a dolgozó népesség nem proletár elemeinek élén küzdő proletariátus közvetlen forradalmi rohamának köszönhetők. S minden veresége e roham gyen-

gülésének a következménye, és azzal a taktikával függ össze, amely húzódozik a forradalmi rohamtól, e roham elmaradására számít, sőt olykor (a kadetok esetében) közvetlenül e roham megszüntetésére irányul.

S most, amikor dühöng az ellenforradalmi rémuralom, a városi kispolgárság gyáván alkalmazkodik az élet új uraihoz, odatörleszkedik az új pünkösdi királyokhoz, megtagadja és igyekszik kiverni fejéből a múltat, igyekszik elhitetni önmagával és másokkal, hogy Oroszországban most már senkinek sem jut eszébe, hogy Marx szerint csináljon forradalmat, senkinek esze ágában sincs a „proletárdiktatúra" *és így tovább.*

Más polgári forradalmakban ugyancsak az volt a helyzet, hogy a régi hatalomnak a felkelt népen aratott fizikai győzelme mindig csüggedést és bomlást idézett elő a „művelt" társadalom széles köreiben. De azoknak a polgári pártoknak a soraiban, melyek valóban küzdöttek a szabadságért, s valamelyest is számottevő szerepet játszottak a valóban forradalmi eseményekben, mindig jelentkeztek olyan illúziók is, amelyek ellentétesek az oroszországi kispolgári értelmiség köreiben manapság uralkodó hangulattal. Jelentkeztek olyan illúziók, hogy elkerülhetetlenül, haladéktalanul *és* teljesen győz a „szabadság, egyenlőség, testvériség", hogy nem a burzsoázia, hanem az egész emberiség köztársasága jön majd létre, olyan köztársaság, mely békét hoz a földre a jóakaratú embereknek. Jelentkeztek olyan illúziók, hogy a monarchia és a középkori rend igájában sínylődő népen belül nincsen osztályviszály, hogy erőszakos módszerekkel nem lehet legyőzni az „eszmét", hogy az idejétmúlt feudalizmusnak szöges ellentéte az új, szabad, demokratikus köztársasági rend, melynek polgári mivoltát egyáltalán nem ismerték fel, vagy csak egészen homályosan sejtették.

Ezért az ellenforradalmi időszakokban a proletariátus képviselőinek, akik már eljutottak a tudományos szocializmus álláspontjára, harcolniuk kellett (mint például Marxnak és Engelsnek 1850-ben) a polgári republikánusok illúziói ellen, a forradalom hagyományainak és lényegének idealista fel-

fogása ellen, a felületes frázisok ellen, amelyekkel felcserélték a meghatározott osztály körében végzett következetes és komoly munkát.[108] Nálunk fordított a helyzet. Mi nem találkozunk a kezdetleges republikanizmus illúzióival, amelyek akadályoznának bennünket annak az égetően fontos feladatunknak teljesítésében, hogy az új, megváltozott viszonyok közt folytassuk a forradalmi munkát. Nem találkozunk olyasmivel, hogy *túloznák* a köztársaság jelentőségét, hogy a feudalizmus és a monarchia elleni harcnak ezt a szükséges jelszavát az összes dolgozók és általában a kizsákmányoltak mindenfajta felszabadító harcának jelszavává változtatnák. A szociálforradalmárok és a velük rokon csoportok, melyek *hasonló* eszméket tápláltak, maroknyi .csoportok maradtak, és a forradalmi vihar három évének (1905—1907) nem a köztársasági eszme széleskörű elterjedése lett az eredménye, hanem az, hogy létrejött az *opportunista* kispolgárság újabb pártja, a népi szocialista párt, s tovább fokozódott a politikaellenes összeesküvősdi és anarchizmus.

A kispolgári Németországban az 1848-as forradalom első rohama után mindjárt világosan megmutatkoztak a kispolgári republikánus demokrácia illúziói. A kispolgári Oroszországban az 1905-ös forradalom rohama után mindjárt világosan megmutatkoztak és még ma is mutatkoznak annak a kispolgári opportunizmusnak az illúziói, amely abban reménykedett, hogy harc nélkül kompromisszumot köthet, amely félt a harctól, és az első vereség után sietve megtagadta múltját s a csüggedés, kishitűség és renegátság miazmáival fertőzte meg a társadalmi légkört.

Nyilvánvaló, hogy ez a különbség a két társadalmi rend különbségéből és a két forradalom különböző történelmi feltételeiből ered. De nem arról van szó, hogy Oroszország kispolgári lakosságának tömegei nincsenek olyan éles ellentmondásban a régi rendszerrel. Éppen ellenkezőleg. Parasztságunk az orosz forradalomnak mindjárt az első időszakában hasonlíthatatlanul erősebb, határozottabb, politikailag tudatosabb agrármozgalmat indított el, mint az előző polgári forradalmak a XIX. században. Arról van szó, hogy annak

a rétegnek, amely az európai forradalmi demokrácia magvát alkotta — a városi céhipar, a városi polgárság és kispolgárság —, Oroszországban az ellenforradalmi liberalizmus felé *kellett* fordulnia. Az európai szocialista forradalom nemzetközi hadseregével vállvetve küzdő szocialista proletariátus öntudata, a hűbérurak évszázados elnyomó politikájával a legkétségbeejtőbb helyzetbe juttatott és a földesúri földek elkobzásának követelésére szorított paraszt szélsőséges forradalmisága olyan körülmény, amely az orosz liberalizmust sokkal nagyobb erővel taszította az ellenforradalom karjaiba, mint amilyen erő az európai liberalizmust taszította oda. Ezért az orosz munkásosztálynak különösen fontos feladata, hogy megőrizze annak a forradalmi harcnak a hagyományait, amelyet oly sietve tagad meg az értelmiség és a kispolgárság, s hogy fejlessze és erősítse ezeket a hagyományokat, oltsa be a nép nagy tömegeinek tudatába, tartsa őket életben az elkerülhetetlen demokratikus mozgalom újabb nekilendüléséig.

Maguk a munkások ösztönösen éppen így cselekszenek. A munkások túlságosan szenvedélyesen vettek részt a nagy októberi és decemberi harcban. Túlságosan világosan látták, hogy az ő helyzetük változása *csakis* ettől a közvetlenül forradalmi harctól függ. Most azt mondják, vagy legalábbis mind azt érzik, amit az a szövőmunkás, aki ezt írta szakszervezeti lapjához intézett levelében: a gyárosok visszavetették vívmányainkat, a művezetők megint éppolyan gyalázatosan bánnak velünk, mint azelőtt — *várjatok csak, lesz még 1905.*

Várjatok csak, lesz még 1905. Igy látják ezt a munkások. Ez a harcos év megmutatta nekik, *mit kell tenniük.* Az értelmiség és a renegát városi kispolgárság számára ez az év „őrült év" volt, amely megmutatta, *mit nem szabad tenni.* A proletariátusnak úgy kell feldolgoznia és kritikusan leszűrnie a forradalom tapasztalatait, hogy megtanulja *sikeresebben* alkalmazni az *akkori* harci módszereket, hogy az olyan megmozdulásokat, mint az októberi sztrájkharc és a decemberi fegyveres küzdelem, átfogóbbá, koncentráltabbá, tudatosabbá tegye. Az ellenforradalmi liberalizmus pedig, amely pórázára fűzi a renegát értelmiséget, azt a tapasztalatot szűri majd le a forra-

dalomból, hogy egyszer s mindenkorra el kell zárkóznia a „naiv", rapszodikus, „barbár" tömegharc elől, és ehelyett a sztolipini „alkotmányosság" talaján „kulturált, civilizált" *alkotmányos* munkát kell végeznie.

Manapság mindenki a forradalom tapasztalatainak leszűréséről és kritikai ellenőrzéséről beszél. Ezt hangoztatják a szocialisták és a liberálisok. Ezt halljuk az opportunistáktól és a forradalmi szociáldemokratáktól. De nem mindenki érti, hogy éppen az *említett* két ellentét között ingadoznak a forradalmi tapasztalatok leszűrésének összes különféle receptjei. Nem mindenki teszi fel világosan a kérdést: a forradalmi harc tapasztalatait kell-e leszűrnünk és segítenünk leszűrni a tömegeknek a következetesebb, kitartóbb és erélyesebb harc érdekében, vagy pedig a forradalom kadet-elárulásának „tapasztalatát" kell leszűrnünk és átadnunk a tömegeknek?

Karl Kautsky alapvető elméleti konstrukciójában foglalkozott ezzel a kérdéssel. Ismert, valamennyi főbb európai nyelvre lefordított művének, „A szociális forradalom"-nak második kiadásában számos kiegészítést és módosítást tett az orosz forradalom tapasztalataival kapcsolatban. A második kiadás előszava 1906 októberében kelt, tehát a szerzőnek már volt olyan anyaga, amelynek alapján nemcsak az 1905-ös „Sturm und Drang"-ról alkothatott ítéletet, hanem forradalmunk „kadet-időszakának" főbb eseményeiről, arról az időszakról is, amikor mindenkit (majdnem mindenkit) elbűvöltek a kadetok választási győzelmei és az első duma.

Melyek voltak hát az orosz forradalom tapasztalatai közül azok a kérdések, amelyeket Kautsky elég jelentősnek és lényegesnek, vagy legalábbis annyira fontosnak tartott, hogy *új* anyagot meríthet belőlük a marxista, aki *általában* tanulmányozza „a szociális forradalom formáit és fegyvereit" (így hangzik Kautsky műve hetedik paragrafusának, vagyis éppen annak a paragrafusnak a címe, melyet az 1905—1906-os tapasztalatok alapján kiegészített)?

A szerző két kérdést ragadott ki.

Először azt a kérdést, hogy milyen az osztályösszetételük azoknak az erőknek, amelyek *képesek* arra, hogy győzzenek

az orosz forradalomban, hogy valóban győzelmes forradalommá tegyék az orosz forradalmat.

Másodszor azt a kérdést, hogy mi a jelentőségük a forradalmi energia irányát és támadó jellegüket tekintve legmagasabbrendű harci formáknak — a tömegharc formáinak —, melyeket az orosz forradalom hozott felszínre, mégpedig: a decemberi harcnak, vagyis a fegyveres felkelésnek.

Minden szocialistának, aki valamelyest is elmélyülten gondolkozott az orosz forradalom eseményein (s különösen minden marxistának), be kell látnia, hogy ezek valóban döntő, sarkalatos kérdések az orosz forradalom megítélésében, valamint annak a taktikai irányvonalnak a megítélésében, amelyet a mostani helyzet ír elő a munkáspártnak. Ha nem tisztázzuk teljesen és minden kétséget kizáróan, hogy az objektív gazdasági feltételek folytán mely osztályok *képesek* arra, hogy győzelemre vigyék az orosz polgári forradalmat, akkor hiába hangoztatjuk, hogy győzelemre akarjuk vinni ezt a forradalmat, mert ez csak üres frázis, puszta demokratikus szavalás, a polgári forradalomban követett taktikánk pedig elkerülhetetlenül elvtelen és ingadozó taktika lesz.

Másrészt ahhoz, hogy konkrétan meghatározzuk a forradalmi párt taktikáját az ország általános nemzeti válságának legviharosabb időpontjaiban, nyilvánvalóan nem elég pusztán rámutatnunk azokra az osztályokra, amelyek képesek arra, hogy a forradalom győzelmes betetőzésének szellemében *cselekedjenek*. A forradalmi időszakok éppen abban különböznek az úgynevezett békés fejlődés időszakaitól, azoktól az időszakoktól, amikor a gazdasági viszonyok nem idéznek elő mély válságokat, nem szülnek hatalmas tömegmozgalmakat, hogy a forradalmi időszakokban a harc *formái* elkerülhetetlenül *sokkal változatosabbak*, s a tömegek közvetlen forradalmi harca jut túlsúlyba a vezetőknek a parlamentben, a sajtóban stb. kifejtett propaganda- és agitációs tevékenységével szemben. Ezért, ha a forradalmi időszakok értékelése során arra szorítkozunk, hogy meghatározzuk a különböző osztályok cselekvésének *irányvonalát*, s nem elemezzük harcuk *formáit*, akkor gondolatmenetünk tudományos szempontból nem lesz

teljes, nem lesz dialektikus, gyakorlati-politikai szempontból pedig *élettelen okoskodássá* fajul (zárójelben legyen mondva: Plehanov elvtárs kilenctized részben beéri ennyivel az orosz forradalomban követett szociáldemokrata taktikáról szóló írásaiban).

Ahhoz, hogy a forradalmat valóban marxista módra, a dialektikus materializmus szempontjából értékeljük, úgy kell megítélnünk, mint ilyen és ilyen objektív feltételek között működő, így és így cselekvő eleven társadalmi erők harcát, amelyek — több-kevesebb sikerrel — ilyen és ilyen harci formákat alkalmaznak. Ilyen elemzés talaján, és természetesen csakis ezen a talajon helyénvaló, sőt mi több, szükséges, hogy a marxista értékelje a harc *technikai* oldalát, technikai kérdéseit is. Ha valaki elismer egy meghatározott harci formát, de azt nem ismeri el, hogy meg kell tanulnia e harci forma technikáját — ez ugyanolyan, mintha elismernénk, hogy részt kell vennünk az *adott* választásokon, de nem törődnénk azzal a törvénnyel, amely megszabja *ezeknek* a választásoknak a technikáját.

Most pedig nézzük meg, mit válaszolt Kautsky a fent említett két kérdésre, melyek, mint ismeretes, igen hosszadalmas és heves vitákat idéztek elő az orosz szociáldemokraták körében a forradalom *egész* ideje alatt, kezdve 1905 tavaszától, amikor az OSZDMP londoni, bolsevik harmadik kongresszusa[109] és a mensevikek egyidejűleg tartott genfi konferenciája szabatosan megfogalmazott határozatokban leszögezte a taktika elvi alapjait, egészen az egyesült OSZDMP 1907 tavaszán tartott londoni kongresszusáig.[110]

Az első kérdésre Kautsky a következőképpen válaszol. Nyugat-Európában — mondja — a lakosság nagy tömege proletár. Ezért a mai Európában a demokrácia győzelme a proletariátus politikai uralmát jelenti. „Oroszországban, ahol a parasztlakosság van túlsúlyban, ez nem várható. Persze nincs kizárva, hogy a közeljövőben (németül: absehbar, vagyis belátható időn belül) Oroszországban is győz a szociáldemokrácia, de ez a győzelem csak a proletariátus és a parasztság szövetségének (Koalition) műve lehet." Kautsky még

azt is hozzáfűzi, hogy ez a győzelem hatalmas lökést adna a nyugat-európai proletárforradalomnak.

Azt látjuk tehát, hogy a polgári forradalom fogalma még nem határozza meg eléggé azokat az erőket, amelyek győzelmet arathatnak ebben a forradalomban. Lehetségesek és voltak olyan polgári forradalmak is, melyeknek fő hajtóereje a kereskedelmi, illetve a kereskedelmi és ipari burzsoázia volt. Az ilyen forradalmak győzelme lehetséges volt mint a burzsoázia megfelelő rétegének győzelme a burzsoázia ellenfelei felett (például a kiváltságos nemesség vagy az abszolút monarchia felett). Más a helyzet Oroszországban. Nálunk a polgári forradalom győzelme nem lehetséges, *mint a burzsoázia győzelme*. Ez paradoxonnak hangzik, de tény. Nálunk túlsúlyban van a paraszti népesség, melyet a feudális (félig feudális) nagybirtok rettenetesen elnyom, nekünk már van szocialista pártba szervezett, erős és öntudatos proletariátusunk, s mindezek a körülmények *sajátos* jellegűvé teszik a *mi* polgári forradalmunkat. Ez a sajátosság nem szünteti meg a forradalom polgári jellegét (amint Martov és Plehanov próbálták feltüntetni Kautsky álláspontjával kapcsolatos, enyhén szólva szerencsétlen megjegyzéseikben). Ennek a sajátosságnak csak az a következménye, hogy a mi burzsoáziánk ellenforradalmi, s hogy az *ilyen* forradalom győzelméhez elengedhetetlen a proletariátus és a parasztság diktatúrája. Mert „a proletariátus és a parasztság koalíciója", amely *győzelmet arat* a polgári forradalomban, nem más, mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája.

Ez a tétel a kiindulópontja azoknak a taktikai nézeteltéréseknek, melyek a szociáldemokrácia soraiban a forradalom idején felmerültek. Csakis e tétel figyelembevételével érthetjük meg a részletkérdések (általában a kadetok támogatásának kérdése, a baloldali blokknak és e blokk jellegének kérdése stb.) körül folyt összes vitákat és az egyes esetekben kirobbant konfliktusokat. Csakis ez a sarkalatos taktikai nézeteltérés volt a *forrása* a bolsevikok és a mensevikek közötti nézeteltérésnek a forradalom első szakaszában (1905—1907),

és korántsem a „bojevizmus"* vagy a „bojkottizmus", amint olykor hozzá nem értő emberek gondolják.

S nem hangsúlyozhatjuk eléggé, mennyire fontos, hogy a lehető legnagyobb figyelemmel tanulmányozzuk a nézeteltérésnek ezt a forrását, s *az említett szempontból* elemezzük a két duma és a közvetlen paraszti harc tapasztalatait. Ha ezt a munkát nem végezzük el *most*, akkor egyetlen lépést sem tehetünk a taktika terén a mozgalom következő fellendülésekor anélkül, hogy ismét fel ne támasszuk a régi vitákat, vagy ne idézzünk elő frakciós konfliktusokat és bomlást a pártban. A szociáldemokráciának a liberalizmushoz és a paraszti polgári demokráciához való viszonyát az orosz forradalom tapasztalatai alapján kell meghatároznunk. Különben nem lesz elvileg következetes proletártaktikánk. Mellesleg szólva, „a proletariátus és a parasztság szövetségét" semmiképp sem szabad úgy értelmeznünk, hogy a különböző osztályok vagy a proletariátus és a parasztság pártjai összeolvadnak. Nemcsak az összeolvadás, de mindennemű hosszabb időre szóló egyezség is végzetes lenne a munkásosztály szocialista pártjára nézve, és *gyengítené* a forradalmi-demokratikus harcot. Hogy a parasztság elkerülhetetlenül ingadozik a liberális burzsoázia és a proletariátus között, az a parasztság osztályhelyzetéből következik, s forradalmunkban rengeteg példa volt erre a legkülönfélébb harci területeken (a Vitte-duma[111] bojkottja; a választások; a trudovikok az első és második dumában stb.). A proletariátus csakis a forradalom élcsapatának feltétlenül önálló politikáját folytatva tudja majd elszakítani a parasztságot a liberálisoktól, tudja kiszabadítani a parasztságot a liberálisok befolyása alól, s tudja magával vonni a parasztságot a harcban és megvalósítani így a „szövetséget" *a gyakorlatban*, mégpedig akkor és annyiban, amikor és amennyiben a parasztság forradalmi módon harcol. Nem a trudovikokkal való kacérkodás, hanem gyengéik és ingadozásuk kíméletlen bírálata, a köztársasági és forradalmi parasztpárt eszméjének

* Bojevizmus — a cári önkényuralom elleni harcnak egyik formája az 1905-ös decemberi felkelés veresége után Oroszországban. Abban állt, hogy egyes személyek vagy kis csoportok terrorcselekményeket követtek el katonák vagy rendőrök ellen. — *Szerk.*

propagálása révén valósulhat meg a proletariátus és a parasztság „szövetsége" a közös ellenségek *legyőzése*, nem pedig a blokkosdi és a paktálgatás érdekében.

Az orosz polgári forradalmat említett sajátos jellege kiemeli az újkor más polgári forradalmai közül, de hasonlóvá teszi a múlt *nagy* polgári forradalmaihoz, amelyekben a parasztságnak kiváló forradalmi szerepe volt. Ebből a szempontból rendkívül figyelemre méltó az, amit Engels Frigyes írt „A történelmi materializmusról" című rendkívül mélyenszántó, gondolatokban gazdag cikkében („A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig" angol előszava, melyet Engels maga fordított németre a Neue Zeit számára; 1892—93, XI. évf. 1. köt.). „Elég különös jelenség — mondja Engels —, hogy mind a három nagy polgári forradalomban" (a XVI. századi reformáció és parasztháború Németországban, a XVII. századi angol forradalom és a XVIII. századi francia forradalom) „a parasztok azok, akik a harcoló sereget szolgáltatják, s éppen a parasztság az az osztály, amelyet a kivívott győzelem után a győzelem gazdasági következményei a legbiztosabban tesznek tönkre. Száz esztendővel Cromwell után az angol yeomanry (= parasztság) úgyszólván teljesen eltűnt. Holott kétségtelen, hogy csakis a yeomanrynek és a városok plebejus elemeinek beavatkozása tette lehetővé, hogy a harcot végigküzdjék a végső döntésig, s I. Károlyt a vérpadra küldjék. Hogy a burzsoázia betakaríthassa a győzelemnek legalább azokat a gyümölcseit, amelyek addigra teljesen megértek, ahhoz az volt szükséges, hogy a forradalom jóval túlmenjen eredeti célján — szakasztott úgy, mint 1793-ban Franciaországban és 1848-ban Németországban. Úgy látszik, ez valóban a polgári társadalom fejlődésének egyik törvénye." Ugyanennek a cikknek más helyén pedig Engels rámutat arra, hogy a francia forradalom volt „az első felkelés, amelyet tényleg végigharcoltak az egyik küzdő félnek — az arisztokráciának — teljes megsemmisítéséig és a másiknak — a burzsoáziának — teljes győzelméig".[112]

Az orosz forradalom menete pompásan igazolta Engels mindkét történelmi megfigyelését vagy általánosítását. Igazo-

lódott az is, hogy csak a parasztság és a proletariátus, „a városi plebejus elemek" beavatkozása lendítheti számottevően előre a polgári forradalmat (a XVI. század Németországát, a XVII. század Angliáját és a XVIII. század Franciaországát illetőleg a parasztságot helyezhetjük előtérbe, a XX. század Oroszországát illetőleg viszont feltétlenül meg kell fordítani a sorrendet, mert a proletariátus kezdeményező készsége és vezetése nélkül a parasztság — semmi). Igazolódott az is, hogy a forradalmat *jóval messzebbre* kell vinnünk közvetlen, legközelebbi és már teljesen megérett polgári céljainál, azért, hogy *ezeket* a célokat valóban elérjük, s a minimális polgári vívmányokat visszavonhatatlanul megszilárdítsuk. Elképzelhetjük tehát, milyen megvetéssel lökte volna félre Engels az olyan kispolgári recepteket, hogy a forradalmat eleve be kell szorítani a közvetlenül polgári, szűk polgári keretekbe, „nehogy eltántorodjék a burzsoázia" — miként a kaukázusi mensevikek mondták 1905-ös határozatukban, vagy hogy „legyen biztosíték a restauráció ellen" — mint Plehanov mondta Stockholmban!

A másik kérdést, az 1905 decemberi felkelés megítélésének kérdését Kautsky brosúrája második kiadásának előszavában tárgyalja. „Most már nem állíthatom olyan határozottan, mint 1902-ben — írja —, hogy a fegyveres felkelések és a barikádharcok nem fognak döntő szerepet játszani a jövendő forradalmakban. Túlságosan nyilvánvalóan ez ellen szólnak a moszkvai utcai harcok tapasztalatai, ahol maroknyi ember egy hétig tartotta magát barikádharccal egy egész hadsereggel szemben, és talán győzött is volna, ha a forradalmi mozgalom más városokban nem marad sikertelen, s így a hadsereg nem kaphatott volna olyan erősítést, hogy végül a felkelők hihetetlen túlerővel állottak szemben. A barikádharc persze csak azért lehetett viszonylag ilyen sikeres, mert a városi lakosság hathatósan támogatta a forradalmárokat, a hadsereg pedig teljesen demoralizálódott. De ki merné határozottan állítani, hogy Nyugat-Európában ilyesmi lehetetlen?"

Tehát alig egy évvel a felkelés után, amikor már nem lehetett az a cél, hogy közvetlenül lelket öntsön a harcosokba,

egy olyan óvatos kutató, mint Kautsky, a moszkvai felkelést határozottan a barikádharc „viszonylagos sikerének" nevezi, és szükségesnek tartja kijavítani azt az általános következtetését, hogy az utcai harcok nem játszhatnak nagy szerepet a jövendő forradalmakban.

Az 1905 decemberi harc *bebizonyította*, hogy a fegyveres felkelés *győzhet* a modern haditechnika és katonai szervezet körülményei között is. A decemberi harc egyik eredménye, hogy ezentúl az egész nemzetközi munkásmozgalomnak számolnia kell azzal, hogy a következő proletárforradalmakban valószínűleg hasonló harci formák kerülnek majd felszínre. Csakugyan ilyen következtetéseket kell levonni forradalmunk tapasztalataiból — ezeket a tanulságokat kell leszűrniük a lehető legnagyobb tömegeknek. Milyen távol állnak ezek a következtetések és ezek a tanulságok az érvelésnek attól az *irányvonalától*, amelyet Plehanov jelölt ki a decemberi felkelésről adott, hérosztratoszi nevezetességű véleményével: „nem kellett volna fegyvert fogni". Milyen töméntelenül sok renegát kommentár követte ezt az értékelést! Hány piszkos liberális kéz kapott rajta, hogy bomlassza és a kispolgári kompromisszum szellemével fertőzze meg a munkástömegeket!

Plehanov értékelésében szemernyi történelmi igazság sincs. Ha Marx, aki fél évvel a kommün előtt azt mondta, hogy a felkelés őrültség lesz, ennek ellenére úgy tudta értékelni ezt az „őrültséget", mint a XIX. század proletariátusának legnagyobb tömegmozgalmát, akkor az orosz szociáldemokratáknak most ezerszer több joggal kell meggyőzniük a tömegeket arról, hogy a decemberi harc a legszükségesebb, legtörvényszerűbb, legnagyobb proletármozgalom volt a kommün óta. Oroszország munkásosztálya éppen ilyen szellemben fog nevelkedni — bármit mondjanak, bárhogyan siránkozzanak is némely intellektuel szociáldemokraták.

Itt talán — tekintve, hogy ez a cikk a lengyel elvtársak részére készül — közbe kell szúrnom egy megjegyzést. Sajnos, nem tudok lengyelül, s így csak hallomásból ismerem a lengyel viszonyokat. S könnyen a mellemnek szegezhetik, hogy éppen

Lengyelországban egy egész párt kitörte a nyakát a tehetetlen partizánkodás, terror és tűzijátékszerű fellángolások következtében, s éppen a felkelések hagyományai és a proletariátus és a parasztság együttes harca nevében (az LSZP úgynevezett „jobbszárnya").[113] Könnyen lehetséges, hogy a lengyel viszonyok ebben a tekintetben valóban gyökeresen különböznek az Oroszország többi részében uralkodó viszonyoktól. Ezt nem tudom megítélni. De azt meg kell mondanom, hogy Lengyelországon kívül sehol sem láttuk, hogy ilyen értelmetlenül eltértek volna a forradalmi taktikától, ami jogos elutasításban részesült és ami ellen meg is indult a harc. S önkéntelenül is felötlik az emberben az a gondolat, hogy hiszen éppen Lengyelországban maradt el a fegyveres tömegharc 1905 decemberében! És vajon nem ez-e az oka annak, hogy éppen Lengyelországban és csakis Lengyelországban vert gyökeret a forradalmat „csináló" anarchizmus torz és értelmetlen taktikája, vajon nem ez-e az oka annak, hogy az ottani viszonyok folytán a fegyveres tömegharc nem bontakozhatott ki akár csak rövid időre is? Hát nem éppen az *ilyen* harc hagyománya, a decemberi fegyveres felkelés hagyománya olykor az egyetlen komoly eszköz, amellyel leküzdhetjük a munkáspárt soraiban felbukkanó anarchista tendenciákat, mégpedig nem a sablonos, filiszteri, kispolgári morál segítségével, hanem úgy, hogy a céltalan, értelmetlen, szétforgácsolt erőszak helyett a széles mozgalommal és a közvetlen proletárharc kiéleződésével összefüggő céltudatos tömegerőszakhoz folyamodunk?

Forradalmunk megítélésének kérdése korántsem csupán elméleti, hanem egyszersmind a legközvetlenebb, legaktuálisabb gyakorlati szempontból is jelentős. Jelenleg egész propagandánk, egész agitációs és szervező munkánk elválaszthatatlan kapcsolatban van azzal a folyamattal, hogy a munkásosztály és a félproletár lakosság nagy tömegei leszűrik a három nagy év tanulságait. Most nem szorítkozhatunk arra a puszta kijelentésre (az LSZP „balszárnyának" X. kongresszusán hozott határozatok szellemében), hogy adatok híján most nem tudjuk megállapítani, vajon a forradalmi robbanás, vagy a hosszadalmas, lassú, apró lépések szakasza előtt állunk-e.

Persze nincs az a statisztika a világon, amely ezt ma meg tudná állapítani. Természetesen úgy kell dolgoznunk, hogy munkánk általában *szocialista* szellemű és *szocialista* tartalmú legyen, bármilyen súlyos megpróbáltatásokat tartogasson is számunkra a jövő. Ez azonban még nem minden. Ha beérjük ennyivel, ez azt jelenti, hogy a proletárpártot ténylegesen nem tudjuk vezetni. Nyíltan fel kell vetnünk és szilárdan el kell döntenünk azt a kérdést, hogy milyen irányban fogjuk most feldolgozni a forradalom három esztendejének tapasztalatait. Nyíltan és mindenki füle hallatára ki kell jelentenünk az ingadozók és csüggedők okulására és a szocializmustól eltántorodó renegátok megszégyenítésére, hogy a munkáspárt a tömegek közvetlen forradalmi harcát, az 1905 októberi és decemberi harcot a kommün óta a leghatalmasabb proletármozgalomnak tekinti, hogy a forradalom jövendő sikereinek egyetlen záloga ezeknek a harci formáknak a fejlesztésében rejlik, hogy a harc e példáinak világítótoronyul kell szolgálniuk a harcosok újabb nemzedékeinek nevelésében.

Ha ebben az irányban folytatjuk mindennapi munkánkat, ha emlékezetünkbe vésszük, hogy csak a párt sok-sok éven át folytatott komoly és következetes előkészítő munkája biztosította a párt osztatlan befolyását a proletariátus körében 1905-ben, akkor el tudjuk majd érni azt, hogy bármiképp fejlődnek is az események és bármilyen ütemben megy is végbe az önkényuralom felbomlása, a munkásosztály szüntelenül erősödni fog és öntudatos forradalmi szociáldemokrata erővé fog fejlődni.

Megjelent:
Przegląd Socjaldemokratyczny
2. sz. 1908 április.
Aláírás: N. Lenin
Orosz nyelven (lengyelből fordítva)
1908. május 10-én (23-án) jelent meg
a Proletarij 30. számában.

Lenin Művei, 15. kötet.

A HARCOS MILITARIZMUS ÉS A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA ANTIMILITARISTA TAKTIKÁJA

I

A diplomaták közt nagy az izgalom. Egymást érik a „jegyzékek", „jelentések", „nyilatkozatok"; miniszterek sugdolóznak a koronás bábuk háta mögött, akik kezükben pezsgős pohárral „szilárdítják a békét". De az „alattvalók" nagyon jól tudják, hogy ahol van a dög, oda gyűlnek a keselyűk. S a konzervatív Lord Cromer az angol parlamentben kijelentette, hogy „olyan időket élünk, amikor nemzeti (?) érdekek forognak kockán, fellobbannak a szenvedélyek, s feltűnik az összeütközések veszélye és lehetősége, bármily békések (!) is a kormánykörök szándékai".

Újabban éppen elegendő robbanóanyag halmozódott fel, s a robbanóanyag még tovább halmozódik. A perzsa forradalom azzal fenyeget, hogy megbolygatja a határmezsgyéket: az „érdekszférákat", amelyeket az európai hatalmak Perzsiában kijelöltek. A törökországi alkotmánymozgalom azzal fenyeget, hogy az európai kapitalista rablók karmaiból kiragadja ezt a hitbizományt; fenyegetővé vált továbbá a régesrégi, de most kiéleződött macedón, közép-ázsiai, távol-keleti stb. „kérdés".

Márpedig a jelenleg fennálló, nyílt és titkos szerződések, egyezmények stb. hálózata mellett bármelyik „hatalom" könnyed megfricskázása elegendő ahhoz, hogy a „szikrából láng lobbanjon".

És minél fenyegetőbben csörtetik a kardot a kormányok

egymás ellen, annál kíméletlenebbül nyomják el az antimilitarista mozgalmat otthon, a saját országukban. Az antimilitaristák üldözése mind kiterjedésben, mind erősségben egyre inkább fokozódik. Clémenceau—Briand „radikális-szocialista" kormánya az erőszak alkalmazásában semmivel sem marad mögötte Bülow konzervatív junker-kormányának. Németországban az „ifjúsági szervezetek" feloszlatása az új egyesülési és gyülekezési törvény alapján, amely a 20 éven aluli fiataloknak megtiltja a politikai gyűlések látogatását, rendkívül megnehezítette az antimilitarista agitációt.

Ennek következtében a szocialisták antimilitarista taktikája körül folyó vita, amely a stuttgarti kongresszus[114] óta lecsendesedett, most újra megélénkül a pártsajtóban.

Első pillantásra különös jelenséget tapasztalunk: bár ez a kérdés oly nyilvánvalóan fontos, bár a militarizmusnak a proletariátusra nézve káros volta annyira kézenfekvő, annyira szembeszökő, bajosan találhatunk még egy kérdést, amely körül a nyugati szocialisták között annyi ingadozás, oly sok nézeteltérés volna, mint az antimilitarista taktika körül folyó vitákban.

E kérdés helyes megoldásának elvi előfeltételeit már régen és teljesen szilárdan leszögeztük, és ezekkel kapcsolatban nincsenek is nézeteltérések. A jelenkori militarizmus a kapitalizmus következménye. Mindkét formájában nem egyéb mint a kapitalizmus „életmegnyilvánulása": úgy is, mint katonai erő, amelyet a kapitalista államok külső összeütközéseik során használnak fel („Militarismus nach aussen", mint a németek mondják), s úgy is, mint az uralkodó osztályok fegyvere a proletariátus mindennemű (gazdasági és politikai) mozgalmainak letörésére. („Militarismus nach innen"). Ezt a felfogást több nemzetközi kongresszus (a párizsi 1889-ben, a brüsszeli 1891-ben, a zürichi 1893-ban és végül a stuttgarti 1907-ben) szabatosan kifejezte határozataiban. A militarizmus és a kapitalizmus között fennálló e kapcsolatot a legalaposabban a stuttgarti határozat állapítja meg, bár a napirendnek („A nemzetközi konfliktusokról") megfelelően a stuttgarti kongresszus többet foglalkozott a militarizmusnak

azzal a formájával, amelyet a németek úgy neveznek, hogy „Militarismus nach aussen" (militarizmus „kifelé"). A határozat erre vonatkozó része így szól: „A kapitalista államok közötti háborúk rendszerint világpiaci versenyük következményei, mivel mindegyik állam nemcsak arra törekszik, hogy biztosítsa magának azt a területet, amelyen áruit eladja, hanem arra is, hogy újabb területeket hódítson, s ebben idegen népek és országok leigázása játssza a főszerepet. Ezeket a háborúkat továbbá az a szakadatlan fegyverkezés idézi elő, amelyet a militarizmus, a burzsoázia osztályuralmának és a munkásosztály politikai elnyomásának fő eszköze ír elő.

A háborúknak kedvező talajul szolgálnak a nacionalista előítéletek, amelyeket a civilizált országokban rendszeresen terjesztenek az uralkodó osztályok érdekében abból a célból, hogy a proletártömegeket elvonják saját osztályfeladataiktól és elfeledtessék velük a nemzetközi osztályszolidaritásból fakadó kötelességüket.

A háborúk tehát a kapitalizmus lényegében gyökereznek; csak akkor szűnnek meg, amikor megszűnik a kapitalista rend, illetőleg, amikor a haditechnikai fejlődés okozta rengeteg ember- és pénzáldozat s a népeknek a fegyverkezés okozta felháborodása e rendszer megszüntetéséhez vezet.

A munkásosztály, amely a legtöbb katonát adja, s amelynek a legnagyobb anyagi áldozatokat kell hoznia, különösen természetes ellensége a háborúnak, mivel a háborúk ellenkeznek a munkásosztály céljával, azzal a céllal, hogy megteremtse a szocialista elven alapuló gazdasági rendet, amely valóra fogja váltani a népek szolidaritását..."

II

Szóval a militarizmus és a kapitalizmus közt elvi összefüggés van; ezt a szocialisták szilárdan leszögezték s e kérdésben nincsenek nézeteltérések. De ennek az összefüggésnek az elismerése még nem szabja meg konkrétan a szocialisták antimilitarista *taktikáját*, nem dönti el azt a gyakorlati kérdést,

hogyan kell harcolni a militarizmus terhei ellen, s hogyan kell megakadályozni a háborúkat. Itt aztán az e kérdésekre adott különböző válaszokban már jelentős nézeteltéréseket látunk a szocialisták között. A stuttgarti kongresszuson ezek a nézeteltérések különösen érzékelhetően jelentkeztek.

Az egyik póluson a Vollmar-féle német szociáldemokraták állnak. Ezek így érvelnek: ha a militarizmus a kapitalizmus szülötte, ha a háborúk a kapitalista fejlődés szükségszerű velejárói, akkor nincs szükség semmiféle külön antimilitarista tevékenységre. Így nyilatkozott Vollmar az esseni pártkongresszuson. Abban a kérdésben viszont, hogy milyen magatartást tanúsítsanak a szociáldemokraták hadüzenet esetén, a német szociáldemokraták többsége, élén Bebellel és Vollmarral, szilárdan kitart amellett, hogy a szociáldemokratáknak meg kell védelmezniük hazájukat a támadással szemben, kötelességük részt venni a „védelmi" háborúban. Ezen az alapon aztán Vollmar Stuttgartban már odáig ment, hogy kijelentette: „bárhogy szeressük is az emberiséget, ez nem akadályozhat meg bennünket abban, hogy jó németek legyünk", Noske szociáldemokrata képviselő pedig a parlamentben jelentette ki, hogy Németország elleni háború esetén „a szociáldemokraták nem fognak elmaradni a polgári pártok mögött, és vállukra veszik a fegyvert"; innen pedig már csak egy lépést kell tennie Noskénak, hogy kijelentse „szeretnénk, hogy Németország minél jobban fel legyen fegyverezve."

Az ellenkező póluson Hervé híveinek kisszámú csoportja áll. A proletariátusnak nincs hazája, érvelnek az hervéisták. Tehát mindenféle háború a kapitalisták érdekét szolgálja; tehát a proletariátusnak minden háború ellen harcolnia kell. A proletariátusnak minden hadüzenetre katonai sztrájkkal és felkeléssel kell válaszolnia. Az antimilitarista propagandának elsősorban erre kell irányulnia. Stuttgartban Hervé ezért a következő határozati javaslatot terjesztette elő: „... A kongresszus kívánatosnak tartja, hogy *minden hadüzenetre, bárhonnan induljon is ki*, katonai sztrájkkal és felkeléssel válaszoljunk."

Ez a két „szélső" álláspont található ezzel a kérdéssel

kapcsolatban a nyugati szocialisták körében. „Mint a nap egy csepp vízben", úgy tükröződik bennük az a két betegség, amely még egyre árt a nyugati szocialista proletariátus tevékenységének: egyfelől az opportunista tendenciák, másfelől az anarchista frázispufogtatás.

Mindenekelőtt néhány megjegyzést a hazafiságra vonatkozólag. Hogy a „proletároknak nincs hazájuk", ezt csakugyan így mondja a „Kommunista Kiáltvány"; hogy Vollmar, Noske és társai álláspontja a *nemzetközi* szocializmusnak ezt az alaptételét „arculcsapja", ez is igaz. De ebből még nem következik, hogy helyes Hervének és az hervéistáknak az az állítása, hogy a proletariátusnak mindegy, milyen hazában él: a monarchista Németországban él-e vagy a köztársasági Franciaországban, avagy a despotikus Törökországban. A haza, vagyis az adott politikai, kulturális és társadalmi környezet, a proletariátus osztályharcának legfontosabb tényezője; és ha nincs igaza Vollmarnak, aki holmi „igaz német" magatartást szab meg a proletár számára a „hazával" szemben, akkor éppen úgy nincs igaza Hervének sem, aki megbocsáthatatlanul kritikátlan magatartást tanúsít a proletariátus felszabadító harcának ilyen fontos tényezőjével szemben. A proletariátus számára nem lehetnek közömbösek és érdektelenek harcának politikai, társadalmi és kulturális feltételei, következésképpen nem lehet számára közömbös országának sorsa sem. De az ország sorsa őt csak *annyiban* érdekli, amennyiben ez kihat az ő osztályharcára, nem pedig holmi burzsoá „hazafiságból", amelyet szociáldemokratának igazán nem illik a szájára venni.

Bonyolultabb a másik kérdés — a militarizmushoz és a háborúhoz való viszony kérdése. Már az első pillantásra látható, hogy Hervé meg nem bocsátható módon összezavarja ezt a két kérdést, megfeledkezik a háború és a kapitalizmus közötti okozati összefüggésről; ha a proletariátus elfogadná az hervéista taktikát, meddő munkára kárhoztatná magát: minden harci készségét (felkelésről lévén szó) az okozat (a háború) elleni harcra fordítaná, és meghagyná az okot (a kapitalizmust).

Az anarchista gondolkozásmód itt egészen leplezetlenül mutatkozik meg. A vak hit mindennemű „action directe"* csodatevő erejében; ennek a „közvetlen cselekvésnek" a kiragadása az általános politikai és társadalmi összefüggésből, anélkül, hogy azt akárcsak a legkevésbé elemeznék; szóval „a társadalmi jelenségek önkényes és mechanisztikus felfogása" (ahogy Karl Liebknecht mondta) szemmel látható.

Hervé terve „nagyon egyszerű": a hadüzenet napján a szocialista katonák dezertálnak, a tartalékosok pedig sztrájkba lépnek, és otthon maradnak. De „a tartalékosok sztrájkja nem puszta passzív ellenállás: a munkásosztály csakhamar áttérne a nyílt ellenállásra, a felkelésre s ez utóbbinak annál is inkább esélye volna a győzelemre, mert a harcoló hadsereg az ország határain tartózkodna" (G. Hervé. „Leur patrie").**

Ilyen ez az „igazi, közvetlen és gyakorlati terv", s Hervé, aki ennek sikeréről meg van győződve, azt mondja, hogy minden hadüzenetre katonai sztrájkkal és felkeléssel kell válaszolni.

Mint ebből kiviláglik, itt nem az a kérdés, vajon képes-e a proletariátus arra, hogy amikor célszerűnek találja, sztrájkkal és felkeléssel válaszoljon a hadüzenetre. A vita akörül forog, kötelezni kell-e a proletariátust arra, hogy *minden* háborúra felkeléssel válaszoljon? Ha erre a kérdésre igennel felelünk, megfosztjuk a proletariátust attól, hogy maga válassza meg a döntő ütközet időpontját, és a választást átengedjük az ellenségnek; nem a proletariátus szabná meg tehát — érdekeinek megfelelően — a harc időpontját, amikor ugyanis általános szocialista tudata magas fokon van, amikor szervezettsége szilárd, az alkalom kedvező stb.; nem, a burzsoá kormányok felkelésre provokálhatnák a proletariátust még olyankor is, amikor a viszonyok a proletariátus számára kedvezőtlenek, például olyan háború megindításával, amely különösen alkalmas arra, hogy hazafias és soviniszta szenvedélyeket szítson fel a lakosság széles rétegeiben.

* Közvetlen cselekvés. — *Szerk.*
** „Az ő hazájuk." — *Szerk.*

s amely ilyenformán elszigetelné a felkelő proletariátust. Ne tévesszük szem elől azt se, hogy a burzsoázia, amely a monarchista Németországtól kezdve egészen a köztársasági Franciaországig és a demokratikus Svájcig oly irgalmatlanul üldözi az antimilitarista tevékenységet békeidőben, milyen dühvel szállna szembe minden katonai sztrájkkísérlettel háború esetén, amikor katonai törvények, hadiállapot, haditörvényszék stb. lépnek életbe.

Igaza van Kautskynak, amikor Hervé eszméjéről ezt mondja: „a katonai sztrájk eszméje csupa „jó" szándékból eredt, fennkölt eszme, teli van hősiességgel, de mégsem egyéb, mint hősies ostobaság".

A proletariátus, ha célszerűnek és alkalmasnak látja, a hadüzenetre katonai sztrájkkal válaszolhat: a szociális forradalmat előmozdító egyéb eszközök között a katonai sztrájkot is igénybe veheti. De hogy ezzel a „taktikai recepttel" megkösse magát, az nem érdeke a proletariátusnak.

Így is válaszolt erre a vitás kérdésre a stuttgarti nemzetközi kongresszus.

III

De ha az hervéisták eszméje „hősies ostobaság", Vollmar, Noske és „jobboldali" elvbarátaik álláspontja viszont opportunista gyávaság. Ha a militarizmus a tőke szülöttje, és vele együtt bukik — így okoskodtak Stuttgartban, s kivált Essenben —, akkor nincs szükség külön antimilitarista agitációra: egyszerűen nem kell foglalkozni vele. De hiszen például a munkáskérdés és a nőkérdés radikális megoldása — szálltak velük vitába Stuttgartban — ugyancsak lehetetlen a kapitalista rend fennállása idején; mi mégis harcolunk a munkásvédő törvényekért, a nők polgárjogainak kiterjesztéséért stb. A külön antimilitarista propagandát azért kell mind erélyesebben folytatnunk, mert egyre gyakrabban fordul elő, hogy a katonaság beleavatkozik a munka és a tőke harcába, s egyre nyilvánvalóbbá válik a militarizmus fontossága a proletariátusnak nemcsak jelenlegi, hanem jövőbeli harcában is — a szociális forradalom idején.

A külön antimilitarista propaganda mellett nemcsak elvi bizonyítékok szólnak, hanem fontos történelmi tapasztalatok is. E tekintetben valamennyi ország között Belgiumé az elsőség. A belga munkáspárt az antimilitarizmus eszméinek általános propagandáján kívül szocialista ifjúsági csoportokat, úgynevezett „Ifjú Gárdákat" („Jeunes Gardes") szervezett. Az egyes körzeteken belül a csoportok körzeti szövetséget alkotnak; a körzeti szövetségeket pedig az országos szövetség fogja össze, amelynek élén a „Főtanács" áll. Az „ifjú gárdisták" lapjait (La jeunesse — c'est l'avenir, De Caserne, De Loteling* stb.) tíz- meg tízezer példányban terjesztik! A legerősebb szövetség a vallon szövetség, amelynek 62 helyi csoportja van tízezer taggal; az „Ifjú Gárdá"-nak jelenleg összesen 121 helyi csoportja van.

Az írásos agitáció mellett erős a szóbeli agitáció is: januárban és szeptemberben (a sorozás hónapjaiban) Belgium főbb városaiban népgyűléseket és felvonulásokat rendeznek; a városházák előtt, szabad ég alatt, szocialista szónokok magyarázzák meg az újoncoknak a militarizmus jelentőségét. Az „ifjú gárdisták" „Főtanácsa" mellett egy „Panaszbizottság" alakult, melynek az a feladata, hogy a kaszárnyákban elkövetett igazságtalanságokról összegyűjtse az adatokat. Ezeket az adatokat „A hadsereg hírei" című rovatban napról napra közli a párt központi lapja, a „Le Peuple",** Az antimilitarista propaganda nem áll meg a kaszárnyák küszöbe előtt, s a szocialista katonák a hadseregen belül propagandacsoportokat alkotnak. Jelenleg mintegy 15 ilyen csoport („katonaegylet") működik.

Belga mintára folyik az antimilitarista propaganda, különböző erővel és különböző szervezeti formák között, Franciaországban,*** Svájcban, Ausztriában és más országokban.

* Az ifjúságé a jövő; A Kaszárnya; Az Újonc. — *Szerk.*

** A Nép. — *Szerk.*

*** Érdekes sajátosság a franciáknál az úgynevezett „katonagaras" megszervezése: a munkások minden héten egy sout adnak át szakszervezetük titkárának; az így begyűlt pénzt elküldik a katonáknak, „emlékeztetőül arra, hogy katonaruhában is a kizsákmányolt osztályhoz tartoznak, s erről semmi körülmények között sem szabad megfeledkezniük".

A külön antimilitarista tevékenység tehát nemcsak hogy különösen szükséges, de gyakorlatilag is célszerű és eredményes. Amennyiben tehát Vollmar ellene szólalt fel, azzal érvelve, hogy Németországban a rendőri feltételek folytán lehetetlen ez, s hogy a pártszervezeteket emiatt a lerombolás veszélye fenyegetné, ez csak azt jelenti, hogy a kérdést az illető ország viszonyainak konkrét elemzése alapján kell eldönteni; vagyis ez ténykérdés, nem elvi kérdés. Ámbár itt is helytálló Jaurés-nak az a megjegyzése, hogy a német szociáldemokráciának, amely ifjúkorában, a szocialistaellenes kivételes törvények nehéz éveiben kibírta Bismarck gróf vaskezét, ma, amikor hasonlíthatatlanul nagyobb és erősebb, nem kellene félnie a hatalom mostani urainak üldözésétől. Kétszeresen nincs azonban igaza Vollmarnak, amikor a külön antimilitarista propaganda elvi célszerűtlenségével próbál érvelni.

Nem kevesebb opportunizmus rejlik Vollmarnak és elvbarátainak abban a meggyőződésében, hogy a szociáldemokraták kötelesek részt venni a védelmi háborúban. Kautsky ragyogó kritikája nyomán kő kövön nem maradt ebből a felfogásból. Kautsky rámutatott, hogy néha, kivált a hazafias mámor pillanatában teljességgel lehetetlen megállapítani, hogy vajon védelmi vagy támadó célok idézték-e elő a háborút (Kautsky a következő példát hozta fel: támadott-e avagy védekezett Japán az orosz—japán háború elején?). A szociáldemokraták belegabalyodnának a diplomáciai tárgyalások hálójába, ha ettől akarnák függővé tenni állásfoglalásukat a háború kérdésében. A szociáldemokraták kerülhetnek még olyan helyzetbe is, hogy támadó háborút követelnek. 1848-ban (az hervéistáknak sem árt, ha emlékeznek erre) Marx és Engels szükségesnek tartotta, hogy Németország háborút viseljen Oroszország ellen. Később az angol közvéleményt próbálták Oroszország elleni háborúra hangolni. Kautsky többek között a következő példával érvel: „tegyük fel — mondja —, hogy Oroszországban győz a forradalmi mozgalom, s e győzelem hatására Franciaországban a proletariátus veszi át a hatalmat; tegyük fel továbbá,

hogy az új Oroszország ellen az európai uralkodók koalícióra lépnek egymással. Vajon tiltakozik-e majd a nemzetközi szociáldemokrácia, ha a francia köztársaság akkor Oroszország segítségére siet?" (K. Kautsky: „Nézetünk a hazafiságról és a háborúról".)

Nyilvánvaló, hogy ebben a kérdésben (miként a „hazafiság" kérdésében is) nem a háború védelmi vagy támadó jellege, hanem a proletariátus osztályharcának érdeke, vagy jobban mondva a proletariátus nemzetközi mozgalmának érdeke jelenti azt az egyedül lehetséges szempontot, amelyből a szociáldemokrácia a nemzetközi politika egyik vagy másik jelenségéhez való viszonyának kérdését vizsgálhatja és eldöntheti.

Hogy milyen képtelenségekre vezethet az opportunizmus ezekben a kérdésekben is, azt Jaurés nemrég napvilágot látott nyilatkozata mutatja. Jaurés egy német liberális burzsoá lapocskában kifejti a nemzetközi helyzettel kapcsolatos nézeteit, s védelmezi Franciaországnak és Angliának Oroszországgal kötött szövetségét azzal a váddal szemben, hogy békeellenes szándékok húzódnak meg mögötte, és úgy tekinti ezt a szövetséget, mint „a béke biztosítékát", örömmel üdvözli azt a tényt, hogy „végre megértük Anglia és Oroszország, e két ősi ellenfél szövetségét".

Remekül bírálja és hevesen visszautasítja Jaurés álláspontját R. Luxemburg a Neue Zeit legutóbbi számában megjelent „Nyílt levél"-ben.

R. Luxemburg először is megállapítja, hogy aki „Oroszország" és „Anglia" szövetségéről beszél, az „a burzsoá politikusok nyelvén beszél", mert a kapitalista államok és a proletariátus külpolitikai érdekei szöges ellentétben állnak egymással, és nem beszélhetünk a külpolitikai érdekek összhangjáról. Ha a militarizmus a kapitalizmus szülötte, akkor a háborúkat sem lehet megszüntetni a kormányfők és a diplomaták intrikáival, s a szocialistáknak nem az a feladatuk, hogy illúziókat keltsenek ezzel kapcsolatban, hanem ellenkezőleg, az, hogy rendre leleplezzék a diplomácia „békés lépéseinek" képmutató és erőtlen voltát.

A „levélnek" azonban az a központi kérdése, hogyan értékeljük Angliának és Franciaországnak Oroszországgal kötött szövetségét, amelyről Jaurés oly dicsérőleg nyilatkozott. Az európai burzsoázia lehetővé tette a cárizmusnak, hogy visszaverje a forradalom előnyomulását. „Az abszolutizmus most megkísérli, hogy a forradalmon aratott ideiglenes győzelmét végleges győzelemmé változtassa, és ezért elsősorban minden megrendült despotizmus kipróbált módszeréhez folyamodik: a külpolitikai sikerekhez." Most Oroszország minden szövetsége „Nyugat-Európa burzsoáziájának az orosz ellenforradalommal, az orosz és a lengyel szabadságharcosok kínzóival és hóhéraival kötött szent szövetségét jelenti; azt jelenti, hogy nemcsak Oroszországon belül, hanem nemzetközi viszonylatban is erősödik a legvérszomjasabb reakció". „Ezért az egész világ szocialistáinak és proletárjainak az az elemi kötelességük, hogy minden erejükkel az ellenforradalmi Oroszországgal való szövetség ellen dolgozzanak."

„Hogyan magyarázzuk meg azt — szegezi a kérdést R. Luxemburg Jaurés-nak —, hogy Ön »a legnagyobb eréllyel« törekszik majd arra, hogy az orosz forradalom és a perzsiai felkelés véreskezű hóhérainak kormányát az európai politika befolyásos tényezőjévé, az orosz akasztófákat pedig a nemzetközi béke oszlopaivá változtassa — Ön, aki annak idején a legragyogóbb beszédeket mondta a francia parlamentben az orosz kölcsön ellen. Ön, aki néhány héttel ezelőtt lapjában, a „l'Humanité-[115]ban olyan lelkes felhívással fordult a közvéleményhez, hogy ítélje el a Lengyelországban működő orosz statáriális bíróságok véres tevékenységét? Hogyan egyeztethetők össze a francia—orosz és angol—orosz szövetségre felépülő béketervei a francia szocialista parlamenti frakciónak és a szocialista párt országos tanácsa intéző bizottságának Falliéres oroszországi utazása elleni tiltakozásával, amelyen ott áll az Ön aláírása is, és amely oly lángoló szavakkal védelmezi az orosz forradalom érdekeit? A francia köztársaság elnöke nyugodtan hivatkozhat Önnek a nemzetközi helyzetre vonatkozó elképzeléseire, s

jogosan felelheti az Ön tiltakozására: aki elfogadja a célt, annak el kell fogadnia az eszközöket is; aki a cári Oroszországgal kötött szövetséget a nemzetközi béke biztosítékának tekinti, annak el kell fogadnia mindent, ami ezt a szövetséget erősíti és a barátságot ápolja.

Mit szólt volna Ön hozzá, ha annak idején Németországban, Oroszországban, Angliában egyes szocialisták és forradalmárok „a béke érdekében" szövetséget javasoltak volna a restauráció kormányával, vagy Thiers és Jules Favres kormányával, és ezt a szövetséget erkölcsi tekintélyükkel fedezték volna?!!..."

Ez a levél önmagáért beszél, s az orosz szociáldemokraták csak gratulálhatnak R. Luxemburg elvtársnőnek ezért a tiltakozásért, és azért, hogy a nemzetközi proletariátus színe előtt védelmébe vette az orosz forradalmat.

Proletarij 33. sz,
1908. július 23. (augusztus 5.)

Lenin Művei, 15. kötet.

LEV TOLSZTOJ, MINT AZ OROSZ FORRADALOM TÜKRE

(Részlet)

A parasztságot egész múltja megtanította arra, hogy gyűlölje az uraságot és a hivatalnokot, de nem tanította és nem taníthatta meg arra, hogy feleletet keressen ezekre a kérdésekre. Forradalmunkban a parasztság kisebb része valóban harcolt, ha csak valamennyire is szervezetten, ezért a célért, és egészen kis része kelt fel fegyveresen, hogy elpusztítsa ellenségeit, kiirtsa a cár talpnyalóit és a földesurak védőit. A parasztság nagyobb része sírt és imádkozott, töprengett és ábrándozott, kérvényeket írt és „szószólókat" küldött — éppen Lev Nyikolaics Tolsztoj szellemében! És mint ilyenkor általában történni szokott, a tolsztoji tartózkodás a politikától, a tolsztoji elzárkózás a politika elől, a politika iránti érdeklődés és megértés hiánya azt eredményezte, hogy az öntudatos és forradalmi proletariátust csak a kisebbség követte, a többség pedig azoknak az elvtelen, talpnyaló értelmiségieknek a zsákmánya lett, akik kadet néven a trudovik gyűlésekről Sztolipin előszobájába futkostak, rimánkodtak, alkudoztak, békítgettek, békét ígértek — amíg csak ki nem penderítették őket. A tolsztoji esznevilág parasztfelkelésünk gyengeségének, fogyatékosságainak tükre, a patriarchális falu tehetetlenségének és az „iparkodó muzsik" megrögzött gyávaságának tükröződése.

Ott vannak például az 1905—1906-os katonai felkelések. Forradalmunk e harcosai szociális összetétel szempontjából

a parasztság és a proletariátus közt foglalnak helyet. A proletariátus kisebbség a hadseregben, ezért a katonaságnál a mozgalom még megközelítőleg sem mutat olyan országos egységet, olyan pártos tudatosságot, amilyet a proletariátus mutatott, mely szinte egy intésre szociáldemokratává vált. S teljesen elhibázott az a nézet, mely szerint a katonai felkelések kudarcának az volt az oka, hogy nem álltak katonatisztek az élükön. Ellenkezőleg, a forradalomnak a Narodnaja Volja ideje óta megtett óriási haladása éppen abban mutatkozott meg, hogy a tisztikar ellen ragadott fegyvert a „szürke nyáj", melynek önállósága annyira megrémítette a liberális földesurakat és a liberális tisztikart. A katona szívvel-lélekkel a parasztság ügyét támogatta; a föld puszta említésére felcsillant a szeme. A katonaságnál nemegyszer ment át a hatalom a katonatömegek kezébe, de alig fordult elő, hogy ezt a hatalmat radikálisan felhasználták volna; a katonák tétováztak; megöltek valami gyűlölt parancsnokot, de a többieket néhány nap vagy éppen néhány óra múlva szabadon engedték, tárgyalásokba kezdtek a hatalommal, aztán puskacső elé álltak, deresre feküdtek, megint igába hajtották a fejüket — éppen Lev Nyikolaics Tolsztoj szellemében!

Tolsztoj kifejezte a felhalmozódott gyűlöletet, a jobb élet érett vágyát, a múlt lerázásának óhaját — de kifejezte az ábrándozásban, a politikai nevelés hiányában, a forradalmi tehetetlenségben megnyilvánuló éretlenséget is. A történelmi és gazdasági feltételek megmagyarázzák, miért volt szükségszerű a tömegek forradalmi harcának kirobbanása, és azt is, miért nem voltak felkészülve a harcra ezek a tömegek, megmagyarázzák a „ne szállj szembe a gonosszal" tolsztoji elvét, amely az első forradalmi hadjárat vereségének igen komoly oka volt.

Azt mondják, hogy a vert hadak jól tanulnak. Persze a forradalmi osztályoknak hadseregekhez való hasonlítása csak nagyon korlátozott értelemben helyes. A kapitalizmus fejlődése óráról órára módosítja és élezi azokat a feltételeket, amelyek a feudális földbirtokosok és kormányuk elleni

gyűlöletben egyesült paraszti milliókat forradalmi-demokratikus harcra sarkallták. A cserének, a piac uralmának és a pénz hatalmának növekedése magának a parasztságnak körében is mindinkább kiszorítja a régi patriarchális viszonyokat és a patriarchális tolsztoji ideológiát. De a forradalom első éveinek és a forradalmi tömegharcban elszenvedett első vereségeknek van egy eredménye, amely máris kétségtelen: egy csapásra véget vetett a tömegek renyheségének és ernyedtségének. Élesebbek lettek a választóvonalak. Az osztályok és a pártok elhatárolódtak. A sztolipini lecke pörölycsapásai alatt, a forradalmi szociáldemokraták kitartó, következetes agitációja révén nemcsak a szocialista proletariátus, hanem a parasztság demokratikus tömegei is egyre keményebb harcosokat fognak csatasorba állítani, akik egyre kevésbé eshetnek a tolsztojizmus történelmi hibájába!

Proletarij 35. sz.
1908. szeptember 11. (24.)

Lenin Művei, 15. kötet.

AZ ANGOL ÉS A NÉMET MUNKÁSOK BÉKETÜNTETÉSE[116]

Mint ismeretes, az angol és a német burzsoá sajtó, s kivált a bulvárlapok már régóta soviniszta kampányt folytatnak, egyik országot a másik ellen uszítják. Az angol és a német tőkések versengése a világpiacon egyre elkeseredettebbé válik. Anglia egykori elsősége és osztatlan világpiaci uralma már a múlté. Németország azok közé a tőkés országok közé tartozik, amelyek különösen gyors fejlődésnek indultak, s ipari termékeinek egyre inkább külföldön keres piacot. A kapitalista társadalomban a háborúk egyik fő okává vált a gyarmatokért folyó harc, a kereskedelmi érdekek összeütközése. S nincs mit csodálkoznunk azon, hogy mindkét ország tőkései elkerülhetetlennek tartják a háborút Anglia és Németország között, a katonai körök képviselői pedig egyenesen kívánatosnak. Az angol sovoniszták meg akarják törni a veszélyes versenytárs erejét: meg akarják törni Németország tengeri erejét, amíg a németek még jóval gyengébbek ezen a téren, mint Anglia. A német junkerek és tábornokok a zsarnok II. Vilmossal az élükön alig tudják fékezni magukat, hogy máris ne rontsanak neki Angliának, azt remélve, hogy ki tudják használni szárazföldi túlerejüket, s arról ábrándozva, hogy katonai sikereik lármájával túlharsoghatják Németországban a munkástömegek egyre fokozódó elégedetlenségét és az osztályharc éleződését.

Az angol és a német munkások elhatározták, hogy

nyilvánosan állást foglalnak a növekvő háborús veszély ellen. Mindkét ország munkáslapjai már régóta következetesen harcolnak a sovinizmus és a militarizmus ellen. De most valahogy impozánsabban kellett kifejezésre juttatni a munkásosztály akaratát, mint sajtószervek útján. Az angol munkások küldöttséget menesztettek Berlinbe, hogy nagy hatású tüntetés útján fejezzék ki mindkét ország proletariátusának egyöntetű eltökéltségét arra, hogy megindítsák a háborút a háború ellen.

A tüntetést szeptember 20-án (7-én), vasárnap rendezték meg Berlinben. Az angol munkások küldöttei ezúttal akadálytalanul beszélhettek a berlini proletariátus előtt. Két évvel ezelőtt, amikor J. Jaurés akart felszólalni a francia munkásosztály nevében egy berlini szociáldemokrata tömeggyűlésen, hogy tiltakozzék a burzsoá soviniszták ellen, a német kormány megtiltotta, hogy beszéljen a német munkások előtt. A német kormány ezúttal nem merte kiutasítani az angol proletariátus küldötteit.

Ezt a hatalmas munkásgyűlést Berlin egyik legnagyobb előadótermében rendezték meg. Mintegy 5000 ember percek alatt zsúfolásig töltötte a termet, sok ezren pedig kintszorultak az udvaron és az utcán. A rend fenntartásáról vöröskarszalagos, kiválasztott munkások gondoskodtak. Az angol küldöttséget Legien elvtárs, a németországi munkásszakszervezetek (az úgynevezett „szabad", vagyis tulajdonképpen szociáldemokrata szakszervezetek) ismert vezetője üdvözölte Németország egész politikailag és szakmailag szervezett munkásosztálya nevében. Ötven évvel ezelőtt — mondotta — a francia és az angol munkások már tüntettek a béke mellett. Az élenjáró szocialisták mögött akkor még nem álltak szervezett tömegek. Anglia és Németország munkásszervezeteinek most együttvéve $4^1/_3$ millió tagjuk van. Ennek a hadseregnek nevében szólalnak fel most az angol küldöttek, s jelenti ki a berlini gyűlés, hogy a munkásosztálytól függ a háború és a béke kérdésének eldöntése.

Maddison, az angol munkások küldötte válaszbeszédében megbélyegezte a burzsoázia soviniszta uszító-hadjáratát, és

átadta „Britannia munkásainak üzenetét Németország munkásainak", amelyet 3000 angol munkás írt alá. Az aláírók között — mondotta — megtaláljuk az angol munkásmozgalom mindkét irányzatának képviselőit (vagyis a szociáldemokratákat is, meg a „Független Munkáspárt" híveit is, akik még nem vallanak valamelyest is következetes szocialista álláspontot). Az üzenet rámutat, hogy a háborúk a vagyonos osztályok érdekeit szolgálják. A háborúk minden terhe a munkástömegek vállára nehezedik; a vagyonos osztályok hasznot húznak minden bajból, ami a népet sújtja. Fogjanak össze a munkások, és közös erővel harcoljanak a militarizmus ellen, a béke biztosításáért!

Más angol küldötteknek és Richard Fischernek, a német szociáldemokrácia képviselőjének felszólalása után a gyűlés befejezésül egyhangúlag elfogadta azt a határozatot, melyben megbélyegzik „az uralkodó és kizsákmányoló osztályok önző és rövidlátó politikáját", és kijelentik, hogy készek a stuttgarti nemzetközi kongresszus határozatának értelmében cselekedni, vagyis teljes erővel és minden eszközzel harcolni a háború ellen. A gyűlés részvevői a Marseillaise-t énekelve rendben szétoszlottak. Utcai tüntetésre nem került sor. A berlini rendőrség és a helyi katonai hatóságok csalódtak várakozásukban. A németországi viszonyokat az jellemzi, hogy még a legbékésebb munkástüntetés sem múlhat el a rendőrség és a katonaság kivonulása nélkül. A berlini helyőrséget most is készültségbe helyezték. A katonai osztagokat szigorú terv szerint elhelyezték a város legkülönbözőbb pontjain — főleg úgy, hogy ne lehessen könnyen észrevenni, hol vannak elrejtve a katonák és hányan. Rendőrőrjáratok járták be a gyűlésteremhez közeli utcákat és tereket, és különösen a császári palotához vezető utat. A palotát valóságos gyűrűvel fogták körül a polgáriruhás rendőrök és a házak udvarain elbújtatott katonák. A rendőrség szerteágazó őrhálózatot szervezett, az utcasarkokon csoportosan álltak a rendőrök, minden „fontos" pontra rendőrtisztet állítottak, kerékpáros rendőrök felderítőszolgálatot végeztek, és az „ellenség" minden lépéséről értesítették a katonai hatóságokat, a hidakon és a csatornák

átjáróin megháromszorozták az őrséget. „Őrködtek a veszélyeztetett monarchia felett" — írja gúnyosan a *Vorwärts*[117] II. Vilmos kormányának ezekről az intézkedéseiről.

Próbát tartottak — tesszük hozzá mi. II. Vilmos és a német burzsoázia próbát tartott a felkelő proletariátus elleni katonai harcból. Az ilyen próbák mindenesetre a munkástömegekre és a katonákra nézve egyaránt feltétlenül hasznosak. Ça ira! (menni fog') — mondja a francia munkásdal. Az ismételt próbák most még talán igen lassan, de annál biztosabban vezetnek a nagy történelmi kibontakozáshoz.

A megírás ideje:
legkésőbb 1908. október 3. (16.)
Először megjelent:
Leninszkij Szbornyik XXV. köt. 1933.

A KOMMÜN EMLÉKÉRE

Negyven év telt el a párizsi kommün kikiáltása óta. A francia proletariátus meghonosodott szokás szerint népgyűléseken és tüntetéseken emlékezett meg az 1871. március 18-i forradalom hőseiről; május végén újra megkoszorúzza az agyonlőtt kommünárok, a szörnyű „májusi hét" áldozatainak sírjait, és sírjaiknál ismét esküt tesz arra, hogy fáradhatatlanul harcolni fog a kommünárok eszméinek teljes diadaláig, a kommünárok örökbehagyott ügyének beteljesedéséig.

Mi az oka annak, hogy nemcsak Franciaország, hanem az egész világ proletariátusa is elődeit tiszteli a párizsi kommün hőseiben? És mit hagyott ránk örökül a kommün?

A kommün spontán keletkezett, senki sem készítette elő tudatosan és tervszerűen. A sikertelen német háború, az ostrom idején elszenvedett gyötrelmek, a proletariátust sújtó munkanélküliség, a kispolgárság anyagi romlása; a tömegek dühe a felsőbb osztályok és általában a felsőbbség ellen, amely teljesen tehetetlennek bizonyult, az erjedő nyugtalanság a munkásosztály soraiban, amely elégedetlen volt helyzetével és más társadalmi rendre törekedett; a reakciós nemzetgyűlés, mely aggodalommal töltötte el azokat, akik féltették a köztársaság sorsát — mindez és még sok egyéb, március 18-án forradalomba kergette Párizs lakosságát, forradalomba, mely

váratlanul a nemzetőrség kezébe, a munkásosztály és a hozzá csatlakozó kispolgárság kezébe adta a hatalmat.

Ez példátlan esemény volt a történelemben. Addig a hatalom rendszerint a földbirtokosok és a kapitalisták, azaz bizalmi embereik kezében volt, akik az úgynevezett kormányt alkották. A március 18-i forradalom után azonban, mikor Thiers úr kormánya hadseregével, rendőrségével és hivatalnokaival együtt megszökött Párizsból, a nép maradt a helyzet ura, és a proletariátus került hatalomra. De a mai társadalomban a tőke gazdasági igájában görnyedő proletariátus nem uralkodhat politikailag, ha nem zúzza szét bilincseit, melyek a tőkéhez láncolják. És ez az oka annak, hogy a kommün mozgalmának múlhatatlanul szocialista színezetűnek kellett lennie, vagyis a burzsoázia uralmának, a tőke uralmának megdöntésére, a mai társadalmi rendszer legmélyebb alapjainak szétrombolására kellett törekednie.

Kezdetben rendkívül vegyes és határozatlan jellegű volt ez a mozgalom. Hozzácsatlakoztak a patrióták is, akik azt remélték, hogy a kommün megújítja a német háborút és kedvező eredménnyel fejezi be. Támogatták a kiskereskedők is, akik a tönk szélére jutottak volna, ha nem kapnak halasztást váltóik és lakbérük megfizetésére (a kormány nem akart halasztást adni nekik, a kommün azonban teljesítette kívánságukat). Végül, kezdetben rokonszenvezett vele a burzsoá köztársaságpártiak egy része is, mely attól tartott, hogy a reakciós nemzetgyűlés („az együgyű paraszt", a vad földbirtokos) visszaállítja a monarchiát. De ebben a mozgalomban a főszerepet természetesen a munkások (különösen a párizsi kézművesek) játszották, akiknek soraiban a második császárság legutóbbi éveiben tevékeny szocialista propagandát folytattak, és akik közül sokan az internacionáléhoz tartoztak.

Csak a munkások maradtak mindvégig hívek a kommünhöz. A burzsoá köztársaságpártiak és a kispolgárok hamarosan cserbenhagyták a kommünt: egyeseket megrémített a mozgalom forradalmi szocialista-proletár jellege; mások akkor hagyták cserben, amikor látták, hogy a mozgalom veresége

elkerülhetetlen. Csak a francia proletárok támogatták saját kormányukat, nem ismerve félelmet és fáradságot, csak ők küzdöttek és haltak meg érte, a munkásosztály felszabadítása ügyéért, az összes dolgozók szebb jövendőjéért.

A kommünnek, amelyet tegnapi szövetségesei cserbenhagytak és senki sem támogatott, múlhatatlanul vereséget kellett szenvednie. Franciaország egész burzsoáziája, az összes földbirtokosok, börzespekulánsok és gyárosok, az összes nagy és kis tolvajok, az összes kizsákmányolók egyesültek ellene. Ennek a burzsoá koalíciónak, amelyet Bismarck is támogatott (aki a forradalmi Párizs leverésére 100 000 francia katonát engedett el a német fogságból), sikerült mozgósítania a tudatlan parasztokat és a vidéki kispolgárságot a párizsi proletariátus ellen, és vasgyűrűvel kölürzárnia Párizs felét (másik felét a német hadsereg vette ostromzár alá). A munkások Franciaország néhány nagyvárosában (Marseilleben, Lyonban, Saint Etienne-ben, Dijonban és másutt) szintén kísérletet tettek arra, hogy megragadják a hatalmat, kikiáltsák a kommünt és Párizs segítségére induljanak, de ezek a kísérletek igen hamar kudarcba fulladtak. Párizs, amely elsőnek tűzte ki a proletárfelkelés zászlaját, magára maradt, és nem kerülhette el a biztos pusztulást.

A győzelmes szociális forradalomhoz legalábbis két feltétel szükséges: a termelőerők magas fejlettsége és a proletariátus felkészültsége. De 1871-ben ez a két feltétel hiányzott. A francia kapitalizmus még nem volt elég fejlett, és az akkori Franciaország, főleg a kispolgárság (kézművesek, parasztok, kiskereskedők stb.) országa volt. Másrészt nem volt munkáspárt, nem volt felkészült és hosszú harcokban megedzett munkásosztály, amelynek zöme még feladatait és teljesítésük módjait sem látta világosan. A proletariátusnak nem volt komoly politikai szervezete, nem voltak nagy tömegeket átfogó szakszervezetek és szövetkezetek...

De ami a legfontosabb, a kommünnek nem volt ideje és lehetősége arra, hogy körülnézzen és hozzáfoghasson programjának megvalósításához. Alig fogott munkához, a versailles-i kormány, melyet az egész burzsoázia támogatott,

megkezdte hadműveleteit Párizs ellen. És a kommünnek elsősorban önnön védelmére kellett gondolnia. Így egészen a végéig, amely május 21—28-án következett be, nem volt ideje arra, hogy komolyan másra is gondolhasson.

Egyébként a kommün még e kedvezőtlen körülmények ellenére is, annak ellenére, hogy csak igen rövid ideig maradhatott fenn, több olyan intézkedést tett, amely eléggé jellemzi a kommün igazi értelmét és célját. A kommün az állandó hadsereget, az uralkodó osztályok e vak eszközét, a nép általános felfegyverzésével pótolta; az egyházat elválasztotta az államtól, megszüntette a kultuszbüdzsét (vagyis a papok állami fizetését), kizárólag világivá tette a közoktatást, és ezzel erős csapást mért a csuhás zsandárokra. Közvetlenül szociális téren keveset tehetett, de ez a kevés is elég világosan felfedi népi, munkáskormány-jellegét: a pékségekben megtiltotta az éjjeli munkát; eltörölte a bírság-rendszert, a munkásoknak ezt a törvényesített kifosztását; végül kiadta azt a híres dekrétumot, melynek értelmében a tulajdonosaik által elhagyott vagy bezárt gyárakat és műhelyeket a termelés folytatása céljából átadták a munkás-szövetkezeteknek. És hogy aláhúzza igazi demokratikus, proletárkormány-jellegét, a kommün elrendelte, hogy a közigazgatási és kormányhivatalnokok fizetése nem haladhatja meg az átlagos munkabért, és semmi esetre sem lehet több évi 6000 franknál (havonta nem egészen 200 rubelnél).

Mindezek az intézkedések elég világosan tanúskodtak arról, hogy a kommün halálos veszélyt jelent a leigázáson és a kizsákmányoláson alapuló régi világ számára. Ezért a burzsoá társadalom nem tudott nyugodtan aludni, amíg a párizsi városházán a proletariátus vörös zászlaja lengett. És amikor a szervezett kormányerőnek sikerült végre letepernie a forradalom rosszul szervezett erejét, a németek által megvert, de legyőzött honfitársakkal szemben bátor bonapartista tábornokok, ezek a francia Rennenkampfok és Meller-Zakomelszkijek, olyan vérfürdőt rendeztek, aminőt Párizs még sohasem látott. Az elállatiasodott katonák mintegy 30 000 párizsi polgárt gyilkoltak meg, mintegy 45 000

polgárt vetettek börtönbe, akik közül később sokat kivégeztek, ezreket kényszermunkára ítéltek és száműztek. Párizs körülbelül 100 000 fiát vesztette el, s ezek között az összes szakmák legjobb munkásait.

A burzsoázia meg volt elégedve. „Most már hosszú időre végeztünk a szocializmussal!" — mondotta a burzsoázia vezére, a vérszomjas törpe Thiers, miután tábornokaival vérfürdőt rendezett a párizsi proletariátus soraiban. De hiába károgtak ezek a burzsoá varjak. Hat évvel a kommün leverése után, amikor még sok harcos kényszermunkán és száműzetésben senyvedett, Franciaországban már új munkásmozgalom kezdődött. Az új szocialista nemzedék, amely gazdagabb lett elődei tapasztalatával, s amelyet egyáltalában nem félemlített meg elődei veresége, újra felemelte azt a zászlót, amely kihullott a kommün hősei kezéből, és ezt a zászlót fennen lobogtatva, magabiztosan, bátran, újra harcba indult ezzel a kiáltással: „Éljen a szociális forradalom! Éljen a kommün!" És alig telt el még néhány év, s az új munkáspárt országos agitációjával arra kényszerítette az uralkodó osztályokat, hogy a kormány karmai közt tartott fogoly kommünárokat szabadon bocsássa.

Nemcsak a francia munkásság, hanem az egész világ proletariátusa is szívébe zárta a kommünharcosok emlékét. Mert a kommün nem helyi vagy szűkebb nemzeti célokért, hanem az egész dolgozó emberiség, az összes megalázottak és megbántottak felszabadításáért küzdött. A kommün mint a szociális forradalom élenjáró harcosa mindenütt rokonszenvet keltett, ahol szenved és harcol a proletariátus. A kommün élete és halála, a munkáskormány példája, amely meghódította és több mint két hónapig kezében tartotta a világ fővárosát, a proletariátus hősi harca és kínszenvedése a vereség után — bátorságot öntött a munkások millióiba, reményt keltett bennük, megnyerte rokonszenvüket a szocializmus ügyének. A párizsi ágyúk dörgése felköltötte mély álmából a proletariátus legelmaradottabb rétegeit, és mindenütt fokozottabb forradalmi szocialista propagandára ösztönzött. Ezért nem halt meg a kommün ügye; ma is él mindannyiunkban.

A kommün ügye a szociális forradalom, a dolgozók teljes politikai és gazdasági felszabadításának ügye, az egész világ proletariátusának ügye. És ebben az értelemben halhatatlan.

Rabocsaja Gazeta 4 5. sz.
1911. április 15. (28.)

Lenin Művei, 17. kötet.

„SAJNÁLKOZÁS" ÉS „SZÉGYENKEZÉS"

(Részlet)

Minden válság feltárja a jelenségek vagy folyamatok lényegét, félresöpri mindazt, ami felszínes, sekélyes, külsőleges, felfedi a történés mélyebb alapjait. Nézzük például a gazdasági jelenségek terén legmegszokottabb és legkevésbé bonyolult válságot, a sztrájkot. Semmi sem fedi fel jobban az osztályok valóságos viszonyát, a mai társadalom valóságos természetét, azt, hogy a lakosság óriási többsége az éhséggel küzd, hogy a vagyonos kisebbség uralmának fenntartása végett szervezett erőszakhoz folyamodik. Nézzük a kereskedelmi és ipari válságokat: semmi sem cáfolja meg oly szemléletesen az „érdekek harmóniájának" minden rendű s rangú védelmezőjét, apostolát, semmi sem tárja fel oly kézzelfoghatóan a mai kapitalista rend egész mechanizmusát, a „termelés teljes anarchiáját", a termelők teljes széttagoltságát, azt, hogy mindenki háborút visel mindenki ellen. Nézzük végül a háborúnak nevezett válságot, amikor a „tűz és a kard" ellenőriz és tesz próbára minden politikai és szociális intézményt. A háború kimenetele és következményei határozzák meg minden nép intézményeinek és rendjének erejét vagy gyengeségét. Egész világosan feltárul a tőkés nemzetközi viszonyok lényege: a gyengék nyílt kirablása.

Zvezda 21. sz.
1911. május 7.
Aláírás: V. Iljin.

FELKELÉSEK A HADSEREGBEN ÉS A HAJÓHADBAN[118]

Az utóbbi időben még legális sajtónkba is több hír jutott be a hadseregben végbemenő forradalmi erjedésről. A három legfontosabb hírt említjük meg.

A Fekete-tengeri Hajóhadban. A szevasztopoli haditengerészeti bíróság június 27-én zárt ajtók mögött tárgyalta Zelenyinnek, a „Joann Zlatouszt" páncéloshajó fedélzetmesterének ügyét. Őt és két társát, Karpisint és Sziljakovot azzal vádolták, hogy fegyveres felkelésre szólító kiáltványt írtak és terjesztettek. Zelenyint, Karpisint és Sziljakovot halálra ítélték, és június 10-én agyonlőtték.

Ugyanez a bíróság július 2-án tárgyalta ugyanazon páncélos legénységének ügyét. 16 matrózt azzal vádoltak, hogy a páncélos elfoglalására bujtogattak. Tízet közülük halálra, ötöt pedig hatévi kényszermunkára ítéltek. Július 4-én a hivatalos táviratok arról számoltak be, hogy a tíz halálraítélt kegyelmi kérvényt adott be.

A Balti Hajóhadban. A kronstadti kikötő haditengerészeti bírósága július 16-ra tűzte ki a „Dvina" tanhajó, az „Auróra" cirkáló és a „Szlava" páncéloshajó *65 matróza* ügyének tárgyalását. A Golosz Moszkvi című októbrista lap július 3-i szentpétervári telefonjelentés alapján közli, hogy a városban sokat beszélnek erről a szenzációs pörről. Ezt a 65 matrózt, mint hírlik, azzal vádolják, hogy tagjai a szociálforradalmárok pártjának és „egy titkos társaságnak, amely

céljául tűzte ki nyílt felkelés szervezését és a tisztek meggyilkolását". Az ügy ugyanazon jelentés szerint 1912. január 22-én kezdődött, amikor a „Dvina" egyik matrózát letartóztatták.

Ismeretes továbbá, hogy a májusi napokban Helsingforsban letartóztatták a Balti Hajóhad több matrózát.

Végül július 1-én Troickoje faluban, Taskent közelében utászok próbálkoztak felkeléssel. Pohvisznyev törzskapitányt a felkelők felnyársalták. *Az erről szóló táviratot nem engedték nyilvánosságra hozni.* Pétervárott csupán július 10-én jelent meg erről egy hír a Turkesztanszkije Vedomosztyi című hivatalos lap alapján, amely beismeri, hogy *összeütköztek a* felkelőkkel. A gyalogosok és a kozákok szétverték a felkelt utászokat, akik állítólag összesen mintegy százan-százharmincan voltak. A felkelés este kezdődött, és a hivatalos jelentés szerint reggelre le is verték. Letartóztattak *mintegy 380 utászt*, de ennek „több mint fele (bizonygatja a kormány lapja) kétségtelenül (??) nem vett részt" a felkelésben. A felkelők Pohvisznyeven kívül megöltek két zászlóst, Kraszovszkijt és Koscsenyecet, 2 altisztet, megsebesítettek 5 tisztet és 12 altisztet. A felkelők halottainak számáról a hivatalos lap hallgat.

Ez idő szerint csak ezek a szűkszavú, nyilvánvalóan hiányos hírek állnak rendelkezésünkre, amelyeket a rendőrség szemmelláthatólag megcsonkított, igyekezve csökkenteni jelentőségüket.

De mit jelentenek ezek a tények?

Ezek a tények teljesen igazolják azt, amit megállapítottunk az OSZDMP 1912 januári összoroszországi konferenciájának határozataiban és egy hónappal ezelőtt részletesebben megmagyaráztunk a Szocial-Demokrat című központi lap 27. számában.*

Oroszországban megkezdődött a *forradalmi* fellendülés. Az áprilisban és májusban kibontakozott tömegsztrájkokkal az oroszországi proletariátus támadásba lendült — *mind* a tőke ellen, *mind* a cári monarchia ellen, *mind* az 1908—1911-es

* Lásd Lenin Művei 18. kót., 91—99. old. — *Szerk.*

ellenforradalom üldözéseitől és nyomasztó jármától elgyötört munkások életének megjavításáért, *mind* az egész nép szabadságáért, a demokratikus köztársaságért.

A liberálisok (s nyomukban a Nyevszkij Golosz[119] likvidátorai is) azt a dajkamesét terjesztik, hogy az április—májusi mozgalom alapja az egyesülési szabadságért folytatott harc volt. Ezt a dajkamesét a tények megcáfolták. Nem lehet csupán az egyik politikai szabadságjogért harcolni a rab Oroszországban, nem lehet harcolni alkotmányreformokért a cári önkényuralom fennállása idején. A proletariátus harca sztrájkhullám formájában elözönlötte egész Oroszországot, s ezek a sztrájkok *egyidejűleg* gazdasági és politikai sztrájkok voltak. A sztrájk két fajtájának egyesítésében volt és van is a mozgalom *ereje*. Ezek nem egyszerű sztrájkok, ez a tömegek *forradalmi* fellendülése, a munkástömegek *kezdődő támadása* a cári monarchia ellen.

A tömegsztrájkok szükségképpen *mindenütt* felszították a forradalmi lángot. És a hadseregben fellángolt felkelések *bebizonyították*, hogy ez a láng egyre jobban elharapódzik — *mindenütt* van gyúlékony anyag —, *mindenütt* felgyülemlett a forradalmi hangulat a tömegekben, még azokban a munkásokban és parasztokban is, akiket gúzsba köt a kaszárnyaélet mustrája.

A tömegsztrájkok Oroszországban elválaszthatatlanul kapcsolatban vannak a fegyveres felkeléssel. Növekednek a sztrájkok — növekszik a felkelés.

Ezt bizonyították be a cikk elején említett események.

Ezekből az eseményekből vonható le az a tanulság, amelyre a Szocial-Demokrat című központi lap 27. számában felhívtuk a figyelmet. A felkelésre szólító felhívások most fölöttébb ésszerűtlenek. A felkelések még *koraiak*. A *győzelmes*, vagyis *időszerű* felkelés feltételeit csakis a munkásságnak, a parasztságnak és a hadsereg javarészének *együttes* rohama teremtheti meg.

S az élenjáró munkásoknak minden erejüket arra kell összpontosítaniuk, hogy erősítsék, talpraállítsák, fejlesszék a munkásosztály *illegális* pártját, az OSZDMP-t. *Csakis* ilyen

párt tudja majd — forradalmi agitációt folytatva, felhasználva a legális propaganda minden eszközét a munkássajtó és a dumabeli munkásképviselők révén — megóvni a proletariátust attól, hogy reménytelen apró felkelésekben fecsérelje el erejét, és tudja előkészíteni a proletariátus hadseregét a nagy, győzelmes felkelésre.

Éljenek a forradalmi katonák és matrózok!

Együttes, állhatatos, szívós forradalmi munkával fejlesszük a milliós tömegek nagyarányú forradalmi rohamát, a munkássztrájkokat, a parasztmegmozdulásokat! Csakis a milliós tömegek rohamának élén, csakis a milliókkal szoros, megbonthatatlan szövetségben győzheti és győzi is majd le a cári monarchiát az orosz hadsereg forradalmi része!

Rabocsaja Gazeta 9. sz.
1912. július 30. (augusztus 12.)

Lenin Művei, 18. kötet.

BEFEJEZŐDÖTT AZ OLASZ—TÖRÖK HÁBORÚ

Mint a táviratokból ismeretes, Olaszország és Törökország meghatalmazottai aláírták az előzetes békefeltételeket.

Olaszország „győzött". Egy évvel ezelőtt indult neki, hogy megkaparintsa az afrikai török birtokokat, és Tripolisz ezentúl Olaszországé lesz. Nem árt, ha egy pillantást vetünk a XX. század „civilizált" államának erre a tipikus gyarmati háborújára.

Mi robbantotta ki a háborút? Az olasz finánemágnások és tőkések önző kapzsisága, akiknek új piacra, az olasz imperializmus sikereire van szükségük.

Mi volt ez a háború? Tökéletesített, civilizált embermészárlás, az arabok öldöklése „modern" fegyverek segítségével.

Az arabok kétségbeesetten ellenálltak. Amikor az olasz tengernagyok a háború elején megfelelő óvintézkedések nélkül partra szállítottak 1200 matrózt, az arabok megtámadták őket, és megöltek vagy 600 embert. „Büntetésül" az olaszok eltettek láb alól 3000 arabot, kiirtottak és kardélre hánytak egész családokat, nők és gyermekek estek áldozatul fegyvereiknek. Az olasz civilizált, alkotmányos nemzet.

Mintegy 1000 arabot felakasztottak.

Az olaszok vesztesége több mint 20 000 fő; köztük 17 429 beteg, 600 nyomtalanul eltűnt, 1405 halott.

Ez a háború az olaszoknak 800 millió lírába, azaz több

mint 320 millió rubelbe került. A háború következménye borzalmas munkanélküliség, az ipar pangása.

Az arabok mintegy 14 800 halottat vesztettek. A háború a „béke" ellenére valójában folytatódni fog, mert a parttól távol, Afrika belsejében élő arab törzsek nem fognak engedelmeskedni. Sokáig fogják még „civilizálni" őket szuronnyal, puskagolyóval, kötéllel, tűzzel, nők megerőszakolásával.

Olaszország természetesen se nem jobb, se nem rosszabb a többi kapitalista országnál. Valamennyi kapitalista országot egyaránt a burzsoázia kormányozza, amely újabb profitforrás megszerzése kedvéért semmilyen mészárlástól sem riad vissza.

Pravda 129. sz.
1912. szeptember 28.
Aláírás: T.

A Novoje Vremja teljesen feltárja az orosz nacionalisták terveit. Amikor ezt a bizonyos körökben, valamint az októbristák körében „befolyásos" lapot olvassuk, nyilvánvalóvá válik az a következetesen hirdetett tervük, amely Törökország kirablására irányul.

A sovinizmus és a hódítás politikáját szokás szerint elsősorban úgy folytatják, hogy az olvasóközönséget Ausztria ellen uszítják. „A balkáni népek — írja a Novoje Vremja — szent függetlenségi harcra keltek. Az osztrák diplomata lesi a pillanatot, amikor ki lehet fosztani őket."

Ausztria leszakított egy darabot (Boszniát és Hercegovinát), Olaszország leszakított egy darabot (Tripoliszt), most rajtunk a sor — ez a Novoje Vremja politikája. A „szent függetlenségi harc" csak az együgyűek becsapására szolgáló frázis, mert senki úgy nem tiporta lábbal itt nálunk, Oroszországban *valamennyi* nép igazi függetlenségének valóban demokratikus elveit, mint a nacionalisták és az októbristák.

Miért tekintik a nacionalisták kedvezőnek a pillanatot a rablópolitika szempontjából? Ez is világosan látható a Novoje Vremjából. Olaszország, úgymond, nem fog harcolni, Ausztriának kockázatos háborút indítani a balkáni szlávok ellen, minthogy Ausztriának sok millió lakosa rokonságban van velük, Németország pedig nem bocsátkozik európai háborúba Törökország szétzúzása miatt.

A nacionalisták számítása a legnagyobb mértékben nyílt és szemérmetlen. Fellengős szavakat mondogatnak a „népek szent függetlenségi harcáról", maguk pedig a legnagyobb hidegvérrel játszanak milliók életével, vágóhídra küldve a népeket maroknyi kereskedő és vállalkozó profitja kedvéért.

A hármas szövetség (Németország, Ausztria, Olaszország) most meggyengült, mert Olaszország 800 millió frankot elköltött a törökök elleni háborúra, és a Balkánon Olaszország és Ausztria „érdekei" nem azonosak. Olaszország szeretne még egy darabkát leharapni: Albániát — Ausztria pedig nem akarja megengedni ezt. Nacionalistáink erre számítanak, s ezért kétségbeesett hazárdjátékot játszanak, bízva a hármas egyezményhez tartozó két hatalom (Anglia és Franciaország) erejében és gazdagságában, és abban, hogy „Európa" nem akar majd világháborút a tengerszorosok miatt vagy a „mi" területeinknek ázsiai Törökország rovására való „kikerekítése" miatt.

A bérrabszolgaság társadalmában minden kereskedő, minden tulajdonos hazárdjátékot folytat: „vagy tönkremegyek, vagy megszedem magam, és másokat teszek tönkre". Évről évre százával mennek csődbe a kapitalisták, és tönkremennek a parasztok, a kézművesek, a kisiparosok milliói. Ugyanilyen hazárdjátékot űznek a kapitalista államok, hazárdjátékot milliók vérével, amelyeket hol itt, hol ott küldenek vágóhídra idegen földek hódításáért és a gyenge szomszédok kirablásáért.

Pravda 134. sz.
1912. október 4.

Lenin Művei, 18. kötet.

A RÓKA ÉS A TYÚKÓL

A balkáni háborúnak és „Európa" hozzá való viszonyának kérdése a jelenkori politika legégetőbb kérdése. Általában az egész demokrácia, de kivált a munkásosztály számára fontos annak *megértése*, milyen osztályérdekek vezérlik ezzel kapcsolatban ezt vagy azt a pártot.

Az októbristák, a nacionalisták, a pártonkívüli „patrióták" politikája — a Novoje Vremjától[120] a Russzkoje Szlovó-ig[121] — világos és egyszerű. Kígyót-békát kiáltanak Ausztriára, háborúra uszítanak ellene, Oroszország „szláv feladatairól" üvöltöznek — pedig mindez igen átlátszó törekvés arra, hogy eltereljék a figyelmet Oroszország belügyeiről, és „leharapjanak egy darabot" Törökországból. A reakció támogatása bent, és gyarmati, imperialista rablás kint — ez a lényege ennek a durva, „hazafias", „szláv" politikának.

A kadetok politikája finomabban és diplomatikusabban van felcicomázva, de lényegében az ő politikájuk is az *imperializmus reakciós nagyhatalmi* politikája. Ezt különösen fontos megértenünk, mert a liberálisok demokratikusan csengő frázisok segítségével ravaszul elrejtik nézeteiket.

Vegyük elő a Recst.[122] Kezdetben — Miljukov és Szazonov „szerelmi légyottja" előtt[123] — Szazonovnak szemrehányásokat tettek „kiegyezésre való készségéért", a nacionalistáknak szemrehányásokat tettek azért, mert enged-

tek Konstantinápoly elfoglalásának „nagy eszméjéből". Most, a találkozó után a Recs egyetért a Rosszijával, és buzgón szidja a Novoje Vremja „értelmetlen hevéskedését".

De milyen most a Recs politikája?

Ne kezdjük gőgös követelésekkel, mert akkor elvesztjük a támogatást (mármint Franciaország és Anglia támogatását), és „úgy járunk, hogy a végén, akarva, nem akarva, *szerényebbek leszünk a kelleténél*" (278. sz.)!!

Szóval a Recs *azért* van a soviniszták ellen, mert „a végén szerényebbek leszünk a kelleténél". Vagyis önök, úgymond, soviniszták, dicsekednek, és végül majd rákot fognak. Mi pedig azt akarjuk, hogy békésen és csendesen, a francia és az angol burzsoázia segítségével harcsát fogjunk!

A támogatásra (a hármas egyezmény támogatására) „szükségünk van ugyanazon balkáni pártfogoltjaink érdekében" — írja a Recs. Jegyezzék meg: a Recs *is hive annak*, hogy Oroszország „*pártfogolja*" (védje) a szlávokat, hogy a róka védje a tyúkólt, csak ravaszabb formában!

„Ami egyáltalán elérhető, az ezen az egyetlen úton érhető el — az európai diplomácia közös munkájával" —, jelenti ki a Recs.

Világos dolog: a kadetok politikájának lényege ugyanaz a sovinizmus és imperializmus, mint a Novoje Vremjánál, csak ravaszabb, finomabb formában. A Novoje Vremja durván és ostobán fenyegetőzik háborúval az egyetlen Oroszország nevében. A Recs „finoman és diplomatikusan" *ugyancsak háborúval* fenyegetőzik, csakhogy a hármas egyezmény nevében, mert amikor azt mondja: „nem kell szerényebbnek lenni a kelleténél", akkor igenis háborúval fenyegetőzik. A Novoje Vremja azt akarja, hogy *Oroszország* pártfogolja a szlávokat, a Recs pedig azt, hogy a hármas egyezmény pártfogolja a szlávokat, vagyis a Novoje Vremja azt akarja, hogy egyedül a mi rókánk legyen a tyúkólban, a Recs pedig három róka megegyezését akarja.

Általában a demokrácia, de kivált a munkásság ellenzi,

hogy a rókák és farkasok bármilyen formában „pártfogolják" a szlávokat, s azért küzdenek, hogy biztosítsák a népek teljes önrendelkezését, a teljes demokráciát, s megszabadítsák a szlávokat a „nagyhatalmak" *mindenféle* pártfogásától.

A liberálisok és a nacionalisták azon vitatkoznak, hogy *milyen módon* rabolja ki és igázza le az európai burzsoázia a balkáni népeket. Csak a munkások folytatják az igazi demokrácia politikáját — a szabadságért és a demokráciáért mindenütt és mindvégig mindennemű „pártfogolás", rablás és beavatkozás ellen!

Pravda 146. sz.
1912. október 18.
Aláírás: V. I.

EGY SZÉGYENLETES HATÁROZAT

A pétervári városi tanács október 10-i határozata magára vonta a közfigyelmet.

A határozat a balkáni háborúra, a világpolitika legfontosabb eseményeire vonatkozik. A határozat egy befolyásos — a burzsoázia körében befolyásos — társadalmi intézménytől indul ki. A határozatot *egyhangúlag* fogadták el megátalkodott reakciósok és liberálisok.

A liberális, kis híján „demokrata" (!?) és kadet Falbork „tüzes beszédben" bizonygatta e határozat szükségességét, s részt vett a határozat bizottsági előkészítésében, valamint megszavazásában.

Pedig ez a határozat a burzsoá sovinizmus iskolapéldája, iskolapéldája annak, milyen méltatlanul kiszolgálja a burzsoázia a „hatalom birtokosait", s hogyan támogatja a burzsoázia azt a politikát, amely ágyútöltelékké változtatja a népeket.

„Pétervár — olvassuk a határozatban, amelyet a hadviselő balkáni hatalmak fővárosaihoz címeztek — veletek együtt reméli, hogy el fog érkezni az elnyomott népek független szabadságának fényes jövője, amelyért véretek ömlik."

Ilyen frázisok mögött rejtőzik a sovinizmus! Soha és sehol se érték el a „szabadságot" az elnyomott népek egyik népnek a másik nép elleni *háborúja* révén. A népek háborúi

csak fokozzák a népek leigázását. A balkáni szláv paraszt tényleges *szabadságát*, éppúgy mint a török parasztét *csakis* az biztosíthatja, ha *minden* országon belül teljes szabadság lesz, s ha a teljesen és következetesen demokratikus államok föderációra lépnek.

A szláv paraszt és a török paraszt a Balkánon testvérek, akiket egyformán „elnyomnak" saját földbirtokosaik és saját kormányaik.

Itt van az igazi elnyomás, itt van a „függetlenség" és a „szabadság" igazi akadálya.

A reakciós és liberális soviniszták, akik nyíltan egyesültek a pétervári városi tanácsban (mint ahogy leplezetten egyesültek a sajtóban, mert a Recs és a Novoje Vremja nézetei ebben a kérdésben *lényegében* egyneműek, csak hangban és részletekben különböznek egymástól) — ezek a soviniszták azt hirdetik, hogy a népeket változtassák ágyútöltelékké!

Pravda 146. sz.
1912. október 18.
Aláírás: T.

A SZERB—BOLGÁR GYŐZELMEK SZOCIÁLIS JELENTŐSÉGE

„Macedónia szempontjából az a körülmény, hogy Bulgária és Szerbia meghódította, polgári forradalmat, egy sajátos 1789-et vagy 1848-at jelent" — Otto Bauer osztrák marxistának ezek a szavai rögtön felfedik a Balkánon most végbemenő események igazi lényegét.

Az 1789-es forradalom Franciaországban, az 1848-as forradalom Németországban és más országokban polgári forradalom volt, mert az országnak az abszolutizmustól és a földesúri, feudális kiváltságoktól való megszabadítása gyakorlatilag szabaddá tette a tőke fejlődését. De magától értetődik, hogy ezt a forradalmat a legparancsolóbban megkövetelték a munkásosztály érdekei is, és még a „pártonkívüli", osztállyá nem szerveződött munkások is a francia és a német forradalom élharcosai voltak 1789-ben és 1848-ban.

Macedónia, éppúgy, mint valamennyi balkáni ország, gazdasági szempontból erősen elmaradt. Macedóniában igen erős maradványokban még mindig él a feudalizmus, a parasztoknak a feudális földesuraktól való középkori függése. E maradványok közé tartozik a földesurnak (pénzben vagy termékben) fizetett paraszti dézsma, továbbá a felesbérlet (a macedóniai paraszt felesbérlet esetén rendszerint a termés egyharmadát szolgáltatja be a földesúrnak, kevesebbet, mint Oroszországban) stb.

Macedóniában a földesurak (az úgynevezett *szpáhik)*

törökök és mohamedánok, a parasztok pedig szlávok és keresztények. Az osztályellentétet tehát kiélezi a vallási és a nemzeti ellentét.

A szerbek és a bolgárok győzelmei tehát azt jelentik, hogy Macedóniában megrendül a feudalizmus uralma, kialakul a földtulajdonos parasztok többé-kevésbé szabad osztálya, s e győzelmek biztosítják a balkáni országok egész társadalmi fejlődését, amelyet fékezett az abszolutizmus, és hátráltattak a feudális viszonyok.

A burzsoá lapok, kezdve a Novoje Vremjától egészen a Recsig, mind balkáni *nemzeti* felszabadításról írnak, figyelmen kívül hagyják a *gazdasági* felszabadítást. A valóságban pedig éppen ez a legfontosabb.

Ha a népek teljesen megszabadulnának a földesuraktól és az abszolutizmustól, annak elkerülhetetlen következménye lenne a népek nemzeti felszabadulása és teljesen szabad önrendelkezése. Ezzel szemben, ha a földesurak és a balkáni monarchiák járma a népek nyakán marad, ilyen vagy olyan mértékben múlhatatlanul fennmarad a nemzeti elnyomás is.

Ha Macedónia forradalom útján szabadult volna fel, vagyis úgy, hogy mind a szerb, mind a bolgár, mind a *török* parasztok harcoltak volna *valamennyi* nemzetiség földesurai ellen (és a balkáni földesúri kormányok ellen), akkor a felszabadulás valószínűleg század annyi emberáldozatba került volna a balkáni népeknek, mint a mostani háború. A felszabadulást mérhetetlenül olcsóbb áron vívták volna ki, és a felszabadulás hasonlíthatatlanul teljesebb lett volna.

Kérdezzük: miféle történelmi okai vannak annak, hogy a problémát nem a forradalom, hanem háború dönti el? A fő történelmi ok: a paraszti tömegek gyengesége, szétforgácsoltsága, fejletlensége, tudatlansága valamennyi balkáni országban, valamint a munkások kis száma, bár a munkások jól megértették a helyzetet, és balkáni föderatív (szövetséges) köztársaságot követeltek.

Ezért érthető, hogy az európai burzsoázia és az európai munkásság homlokegyenest ellentétesen ítéli meg a balkáni kérdést. A burzsoázia, még a liberális burzsoázia is, mint

például a mi kadetjeink, a „szlávok" „nemzeti" felszabadításáról beszél. Ezzel tökéletesen meghamisítják a Balkánon most végbemenő események értelmét és történelmi jelentőségét, ezzel *megnehezítik* a balkáni népek tényleges felszabadítását. Ezzel *támogatást* nyújtanak ahhoz, hogy kisebb-nagyobb mértékben fennmaradjanak a földesúri kiváltságok, fennmaradjon a politikai jogfosztottság, a nemzeti elnyomás.

Ezzel szemben a munkásdemokrácia egyedül védelmezi a balkáni népek tényleges és teljes felszabadítását. Csakis úgy vághatják el mindennemű nemzeti elnyomás minden lehetőségét, ha valamennyi balkáni nép parasztjai gazdaságilag és politikailag egyaránt teljesen felszabadulnak.

Pravda 162. sz.
1912. november 7.
Aláírás: T.

Lenin Művei, 18. kötet.

A MUNKÁSKÉPVISELŐK EGYES FELSZÓLALÁSAINAK KÉRDÉSÉHEZ

(Részlet)

A harmadik tézis — a balkáni háború, a nemzetközi helyzet és Oroszország külpolitikája.

Ezt a legégetőbb témát nem lehet megkerülni. Ez a téma a következő kérdésekre oszlik:

a) A balkáni háború. A balkáni föderatív köztársaság jelszavát ki kell hirdetnie az orosz munkásképviselőnek is. Szembe kell helyezkednie a szláv—török ellenségeskedéssel. Állást kell foglalnia *valamennyi* balkáni nép szabadsága és egyenjogúsága *mellett*.

b) Állásfoglalás más hatalmaknak a balkáni háborúba való beavatkozása ellen. Okvetlenül csatlakoznia kell a bázeli nemzetközi szocialista kongresszus béketüntetéséhez.[124] Háborút a háború ellen! Mindennemű beavatkozás ellen! A békéért! Ezek a munkások jelszavai.

c) Állásfoglalás az orosz kormány külpolitikájával szemben általában — különösen hangsúlyozva a kormánynak azokat a „vágyait", hogy meghódítsa a Boszporuszt — török Örményországot — Perzsiát — Mongóliát (és megemlítve a megkezdődött hódításokat is).

d) Állásfoglalás a kormány-nacionalizmus ellen, megemlítve az elnyomott nemzetiségeket: Finnországot, Lengyelországot, Ukrajnát, a zsidókat stb. Rendkívül fontos nyomatékosan hangoztatni valamennyi nemzetiség *politikai önrendelkezésének* jelszavát mintegy ellensúlyozva min-

den elhallgatást (amilyen például az „egyenjogúság" *egymagában).*

e) Állásfoglalás a liberális nacionalizmus ellen, amely nem olyan nyers, de különösen ártalmas, mert képmutató, mert „finoman" csapja be a népet. Miben nyilvánul meg ez a liberális (progresszista-*kadet)* nacionalizmus? — a „szlávok" feladatairól szóló soviniszta beszédekben — az Oroszország „nagyhatalmi feladatairól" szóló beszédekben — azokban a beszédekben, amelyek azt mondják, hogy Oroszország egyezzen meg Angliával és Franciaországgal más országok *kifosztása* végett.

A megírás ideje: 1912 november.
Először megjelent: Lenin Művei, 2—3. kiadás, XVI. köt., 1930.

A BALKÁNI HÁBORÚ ÉS A BURZSOÁ SOVINIZMUS

A balkáni háború vége felé közeledik. Adrianopolisz bevételével a bolgárok döntő győzelmet arattak, s a kérdés súlypontja végleg áttevődött a hadszíntérről az úgynevezett nagyhatalmak marakodásának és intrikáinak a színterére.

A balkáni háború egy láncszem azoknak a világeseményeknek a láncolatában, amelyek Ázsiában és Kelet-Európában a középkori viszonyok összeomlását jelzik. Egyesült nemzeti államok megteremtése a Balkánon, a helyi feudális elnyomások megdöntése, a különféle nemzetiségű balkáni parasztok végleges felszabadítása a földesúri iga alól — ez volt az a történelmi feladat, amely a balkáni népek előtt állott.

A balkáni népek ezt a feladatot tízszerte könnyebben és százszorta kisebb áldozatokkal megoldhatták volna, mint most, ha megalakították volna a föderatív balkán köztársaságot. Sem a nemzetiségi elnyomás, sem a nemzetiségi marakodás, sem a vallási ellentétek felszítása nem lett volna lehetséges, teljes és következetes demokratizmus esetén.

Biztosítva lett volna a balkáni népek valóban gyors, széleskörű és szabad fejlődése.

Mi a történelmi oka annak, hogy a Balkán létkérdéseit egy burzsoá és dinasztikus érdekek diktálta háború döntötte el? A fő oka ennek a balkáni proletariátus gyöngesége, s ezenkívül a hatalmas európai burzsoázia reakciós befolyása

és nyomása. Ez a burzsoázia fél az igazi szabadságtól mind otthon, mind a Balkánon, csakis arra törekszik, hogy mások rovására nyerészkedjen, szítja a sovinizmust és a nemzetiségi viszályt, hogy megkönnyítse magának a fosztogatás politikáját, s megnehezítse az elnyomott balkáni osztályoknak a szabad fejlődést.

A balkáni eseményekkel kapcsolatban lángralobbanó orosz sovinizmus nem kevésbé visszataszító, mint az európai. A kadetok kendőzött, kipingált, liberális frázisokkal átmázolt sovinizmusa pedig még visszataszítóbb és még ártalmasabb, mint a feketeszázas lapok durva sovinizmusa. Ezek a lapok nyíltan uszítanak Ausztria ellen — ebben a valamennyi európai ország közül a legelmaradottabb országban a népeknek (zárójelben megjegyezve) hasonlíthatatlanul nagyobb szabadságuk van, mint Oroszországban. A kadet Recs viszont Adrianopolisz bevételekor ezt írta: „az új körülmények teljes mértékben lehetővé teszik az orosz diplomácia számára, hogy állhatatosabb legyen...”

Szép kis „demokraták”, akik úgy tesznek, mintha nem értenék, hogy csakis a soviniszta célok követésében mutatkozó állhatatosságról lehet szó! Nem csoda, hogy azon az ebéden, melyet Rodzjanko[125] március 14-én adott, Miljukov és Jefremov, Gucskov, Bennigszen, Krupenszkij és Balasov a legnagyobb egyetértésben tárgyaltak. Nacionalisták, októbristák, kadetok — mindezek csupán különböző árnyalatai a förtelmes, a szabadsággal visszavonhatatlanul szembefordult burzsoá nacionalizmusnak és sovinizmusnak!

Pravda 74. sz.
1913. március 29.
Aláírás: V. I.

„KINEK VAN HASZNA BELŐLE?"

Van egy latin mondás: „cui prodest" — „kinek van haszna belőle?" Ha nem látjuk azonnal, hogy milyen politikai vagy társadalmi csoportok, erők, tényezők védelmeznek bizonyos javaslatot, intézkedést stb., mindig fel kell tennünk ezt a kérdést: „Kinek van haszna belőle?"

Nem az a fontos, hogy ki védelmez közvetlenül egy bizonyos politikát, mert a kapitalizmus jelenlegi dicső rendszerében bármely pénzeszsák mindenféle nézetek védelmére mindenkor „felbérelhet" vagy megvásárolhat, vagy felhasználhat tetszés szerinti számú ügyvédet, írót, sőt képviselőt, professzort, papot, és így tovább. Üzleties időkben élünk, amikor a burzsoázia nem restell kereskedni a becsülettel sem, a lelkiismerettel sem. Vannak egyszerű lelkek is, akik meggondolatlanságból vagy ostoba megszokásból védelmeznek bizonyos polgári környezetben uralkodó nézeteket.

Nem, a politikában nem olyan fontos, ki védelmez közvetlenül bizonyos nézeteket. A fontos az, kinek van haszna ezekből a nézetekből, ezekből a javaslatokból, ezekből az intézkedésekből.

Például „Európa", a magukat „civilizáltaknak" nevező országok most veszett akadályversenyt folytatnak a fegyverkezésért. Ezer hangnemben, ezer újságban, ezer szószékről kiabálnak és üvöltenek a honszeretetről, a kultúráról, a hazáról, a békéről, a haladásról — s mindezt annak igazolá-

sára, hogy ismét tízmilliókat és százmilliókat költenek mindenféle öldöklő fegyverre, ágyúkra, „dreadnought"-okra, legújabb típusú páncélos hajókra stb.

Kedves közönség! — ezt szeretnénk mondani a „hazaffyak" e frázisai hallatára. Ne higgyetek a frázisoknak, nézzétek meg jobban, kinek van haszna belőle!

Nemrégiben az „Armstrong, Whitworth és Társa" nevű híres angol cég közzétette évi jelentését. A cég főként különféle fegyverkezési cikkeket gyárt. A mérleg 877 000 font-sterlinggel zárult, vagyis mintegy nyolcmillió rubellel, $12^1/_2$ százalékos osztalékkal!!! Mintegy 900 000 rubelt tartaléktőkének vettek stb. stb.

Ide kerülnek hát azok a milliók és milliárdok, amelyeket a munkásokból és a parasztokból fegyverkezésre kipréselnek. $12^1/_2$ százalékos osztalék — ez a tőke megkétszereződése nyolc év alatt. S akkor még nem is számítjuk az igazgatók stb. különféle prémiumait. Armstrong Angliában, Krupp Németországban, Creuzot Franciaországban, Cockerill Belgiumban, s hányan vannak még a „civilizált" országokban? Hát a szállítók tömege?

Látjuk, kinek van haszna a sovinizmus felszításából, a „patriotizmusról", (ágyú-patriotizmusról), a kultúra védelméről (kultúrának irtó fegyverekkel való védelméről) stb. hangoztatott frázisokból!

Pravda 84. sz.
1913. április 11.
Aláírás: V.

A BURZSOÁZIA ÉS A BÉKE

A francia és a német parlamenti képviselőknek Bernben múlt vasárnap, május 11-én tartott konferenciája ismét megmutatta, miként vélekedik az európai burzsoázia a háborúról és a békéről.

A konferencia egybehívását az elzász-lotharingiai és a svájci képviselők kezdeményezték. Franciaország és Németország szocialista képviselői mind megjelentek. A polgári képviselők közül elég nagy számban jelentek meg a francia radikálisok és a „radikál-szocialisták" (kispolgári demokraták, akik valójában igen távol állnak a szocializmustól, sőt jórészt ellenségei a szocializmusnak). Németországból elenyészően kis számú polgári képviselő jelent meg. A nacionál-liberálisok (a kadetok és az októbristák között álló, a mi „progresszistáinkhoz" hasonló párt) csak egy üdvözletet küldtek. A „centrum" pártjából (katolikus kispolgári párt Németországban, amely szereti megjátszani a demokratizmust) ketten megígérték részvételüket... de... jobbnak látták távol maradni!

A tekintélyes szocialisták közül a konferencián felszólalt Greulich, a svájci szociáldemokrácia veteránja, és August Bebel.

Egyhangúan elfogadtak egy határozatot, amely elítéli a sovinizmust és kijelenti, hogy mindkét nép, a francia és a német, túlnyomó többségében békét akar, és a nemzetközi

konfliktusoknak döntőbíróságok útján való megoldását követeli.

Nem kétséges, hogy a konferencia impozáns tüntetés volt a béke mellett. De óriási hiba volt, ha hinnénk a konferencián részvevő és a határozat mellett szavazó kis számú polgári képviselő szentimentális beszédeinek. Ha ezeknek a polgári képviselőknek a békeakarata komoly volna, akkor nyíltan el kellett volna ítélniük a fegyverkezés fokozását Németországban (a német hadsereg számát a szocialisták erélyes tiltakozása ellenére is), s ugyanúgy el kellene ítélniük azt a francia kormányjavaslatot is, amely három évre akarja felemelni a katonai szolgálatot.

Erre a polgári képviselő urak nem szánták rá magukat. Még kevésbé voltak képesek határozottan követelni, hogy szervezzenek milíciát, vagyis helyettesítsék az állandó hadsereget a nép általános felfegyverzésével. Ez az egyetlen olyan intézkedés, amely anélkül, hogy átlépné a burzsoá társadalom kereteit, képes demokratizálni a hadsereget és valamennyire komolyan legalább egy lépéssel előbbre vinni a béke ügyét.

Nem. Az európai burzsoázia a munkásmozgalomtól való félelmében görcsösen kapaszkodik a militarizmusba és a reakcióba. A csekély számú kispolgári demokrata nem elég erős ahhoz, hogy szilárdan kívánja a békét, s még kevésbé van ereje ahhoz, hogy a békét biztosítsa. A hatalom a bankok, kartellek és általában a nagytőke kezében van. A béke egyetlen biztosítéka a munkásosztály szervezett, öntudatos mozgalma.

Pravda 103. sz.
1913. május 7.

A FEGYVERKEZÉS ÉS A KAPITALIZMUS

Anglia a világ egyik leggazdagabb, legszabadabb és legelőrehaladottabb országa. A fegyverkezési láz már régen hatalmába kerítette az angol „társadalmat" és az angol kormányt — akárcsak a franciát, a németet stb.

Most pedig az angol sajtó — különösen a munkássajtó — igen érdekes adatokat közöl, amelyek megmutatják a fegyverkezés bonyolult kapitalista „mechanizmusát". Anglia tengeri fegyverkezése különösen nagy. Anglia hajógyárai (Vickers, Armstrong, Brown és mások) világhírre tettek szert. Anglia és más országok sok ezermillió rubelt költenek a háborús készülődésre — s természetesen mindez kizárólag a béke érdekében, a kultúra védelme érdekében, a haza, a civilizáció stb. érdekében történik.

A hajógyárak, lőporgyárak, dinamitgyárak, ágyúgyárak stb. részvényeseinek és igazgatóinak pozícióit Anglia tengernagyai és neves politikusai töltik be — konzervatív és liberális pártiak egyaránt. Az aranyeső egyenesen a burzsoá politikusok zsebébe hull, s ezek szorosan összeforrott nemzetközi bandát alkotnak, amely a népeket a fegyverkezési versenyre bujtogatja és úgy megnyírja ezeket a hiszékeny, ostoba, bárgyú és engedelmes népeket, akár a birkákat!

A fegyverkezést nemzeti ügynek, hazafias ügynek tekintik; feltételezik, hogy mindenki szigorúan titokban tartja. De a hajógyárak, az ágyúgyárak, a dinamitgyárak és a fegy-

vergyárak nemzetközi vállalatok, amelyekben a különböző országok tőkései baráti egyetértésben csapják be és kopasztják meg a különböző országok „közönségét", s ugyanúgy építenek hajókat és gyártanak ágyúkat Angliának Olaszország Anglia ellen.

Ravasz kapitalista mechanizmus! Civilizáció, rend, kultúra, béke — a hajógyártó, dinamitgyártó stb. tőke spekulánsai és üzletemberei meg sok százmillió rubelt harácsolnak!

Anglia tagja a hármas antantnak, amely szemben áll a hármas szövetséggel. Olaszország a hármas szövetség tagja. A híres Vickers cégnek (Anglia) fiókjai vannak Olaszországban. Ennek a cégnek a részvényesei és igazgatói egymásra uszítják (a konzervatívok, liberálisok — a kettő egykutya — korrupt újságai és korrupt parlamenti „exponensei" útján) Angliát és Olaszországot. De a profitot Anglia munkásaiból is, Olaszország munkásaiból is kisajtolják, megkopasztják a népet itt is, ott is.

A konzervatív és liberális miniszterek és parlamenti képviselők csaknem valamennyien tagjai ezeknek a cégeknek. Kéz kezet mos. A „nagy" liberális miniszternek, ellentengernagy, hírneves tengerészeti szaktekintély és az angliai „tengerészeti hivatal" magasrangú tisztviselője a coventryi tüzérségi gyár szolgálatába lép 7000 font sterling (több mint 60 000 rubel) fizetéssel, míg az angol miniszterelnök fizetése 5000 font (kb. 45 000 rubel).

Természetesen ugyanez történik valamennyi tőkés országban. A kormányok — a tőkésosztály intézői. Az intézőket jól fizetik. Az intézők — maguk is részvényesek. A birkákat pedig együtt nyírják a „hazafiságról" mondott szónoklatok hangjai mellett...

Pravda 115. sz.
1913. május 21.
Aláírás: F r.

1914—1917 FEBRUÁR

A FORRADALMI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA FELADATAI AZ EURÓPAI HÁBORÚBAN[126]

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA AZ EURÓPAI HÁBORÚRÓL

Hiteles forrásból arról értesülünk, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt vezető funkcionáriusai nemrég tanácskozást tartottak az európai háborúról. A tanácskozás nem volt egészen hivatalos jellegű, mert a tömeges letartóztatások és a cári kormány hallatlan üldözése miatt az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Központi Bizottsága még nem jöhetett össze. Biztosan tudjuk azonban, hogy a szóban forgó tanácskozás valóban az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt legbefolyásosabb köreinek nézeteit fejezte ki.

A tanácskozás határozatot fogadott el, amelynek teljes szövegét, mint okmányt, alább közöljük:

A SZOCIÁLDEMOKRATÁK EGY CSOPORTJÁNAK HATÁROZATA

1. Az európai és világháború világosan és határozottan burzsoá, imperialista, dinasztikus jellegű háború. Harc a piacokért és idegen országok kifosztása, az a törekvés, hogy elfojtsák a proletariátus forradalmi mozgalmát és az országokon belül megsemmisítsék a demokráciát, az a törekvés, hogy a világ proletárjait férevezessék, egymással szembeállítsák és legyilkolják oly módon, hogy az egyik nemzet bérrabszolgáit a másik nemzet bérrabszolgái ellen uszítják a burzsoázia érde-

kében — ez a háború egyetlen reális tartalma és jelentősége.

2. A német szociáldemokrata pártnak, a II. Internacionálé (1889—1914) legerősebb és legbefolyásosabb pártjának vezérei azzal, hogy megszavazták a háborús költségvetést, s a porosz junkerek és a burzsoázia burzsoá-soviniszta frázisait hajtogatják — a szocializmust egyenesen elárulták. A német szociáldemokrata párt vezéreinek magatartása semmiesetre sem igazolható, még abban az esetben sem, ha ez a párt abszolút gyenge volna és ideiglenesen alá kellene vetnie magát a nemzet burzsoá többsége akaratának. Ez a párt most valójában nemzeti-liberális politikát követett.

3. Ugyanígy el kell ítélni a belga és a francia szociáldemokrata párt vezéreinek magatartását is, akik beléptek a burzsoá kormányba,[127] és ezzel elárulták a szocializmust.

4. Az a tény, hogy a II. Internacionálé (1889—1914) vezéreinek többsége elárulta a szocializmust, ennek az internacionálénak eszmei-politikai csődjét jelenti. E csőd legfőbb oka az, hogy a II. Internacionálében ténylegesen kispolgári opportunizmus uralkodott, amelynek burzsoá lényegére és veszélyére a világ forradalmi proletariátusának legjobb képviselői régen rámutattak. Az opportunisták már régen előkészítették a II. Internacionálé csődjét, mert tagadták a szocialista forradalmat és ehelyett burzsoá reformizmust hirdettek; mert tagadták az osztályharcot, tagadták, hogy az osztályharcot bizonyos viszonyok között polgárháborúvá kell átváltoztatni és az osztályok együttműködését prédikálták; mert a hazafiság és a honvédelem leple alatt burzsoá sovinizmust hirdettek és semmibe se vették vagy tagadták azt a szocialista alapigazságot, amelyet már a „Kommunista Kiáltvány" is leszögezett, hogy a munkásoknak nincs hazájuk; mert ahelyett, hogy szükségszerűnek ismerték volna el a világ proletárjainak forradalmi háborúját az egész világ burzsoáziája ellen, a militarizmus elleni harcban szentimentális, nyárspolgári álláspontra helyezkedtek; mert a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá legalitás szükséges kihasználását a burzsoá legalitás bálványozásává változtatták és megfeledkeztek arról, hogy

válságok korszakaiban kötelezők a szervezés és agitáció illegális formái. Az opportunizmus egyik nemzetközi sajtószerve, a német Sozialistische Monatshefte,[128] mely már régen nemzeti-liberális álláspontra helyezkedett, most teljes joggal ünnepli az európai szocializmuson aratott diadalát. A német szociáldemokrata pártnak és más szociáldemokrata pártoknak úgynevezett „centruma" a valóságban gyáván kapitulált az opportunisták előtt. A jövendő internacionálénak az lesz a feladata, hogy visszavonhatatlanul és határozottan megszabaduljon ettől a szocializmuson belüli burzsoá áramlattól.

5. Azok közül a főbb burzsoá és soviniszta álokoskodások közül, amelyekkel a kontinens két legfőbb vetélkedő nemzetének, a német és francia nemzetnek burzsoá pártjai és kormányai a tömegeket bolondítják és amelyeket a burzsoázia uszályában rabszolgamódra kullogó nyílt és burkolt szocialista opportunisták ismételgetnek, különösen a következőket kell kiemelni és megbélyegezni:

amikor a német burzsoák a haza védelmére, a cárizmus elleni harcra, a kulturális és nemzeti fejlődés szabadságának védelmére hivatkoznak, hazudnak, mert a porosz junkerek — élükön Vilmossal — és Németország nagyburzsoáziája mindenkor a cári monarchiát védelmező politikát folytattak, és bárminő lesz is a háború kimenetele, továbbra is igyekezni fognak azt támogatni; hazudnak, mert az osztrák burzsoázia rablóhadjáratot indított Szerbia ellen, mert a német burzsoázia elnyomja a dánokat, a lengyeleket, elnyomja a franciákat Elzász-Lotharingiában, támadó háborút visel Belgium és Franciaország ellen, hogy kirabolja ezeket a gazdagabb és szabadabb országokat s olyan időpontban szervezett támadást, amikor ez számára a legalkalmasabbnak látszott, hogy kihasználja haditechnikájának legújabb vívmányait, még mielőtt Oroszország végrehajtja úgynevezett nagy katonai programját.

Amikor a francia burzsoák, ugyanúgy mint a németek, a haza védelmére stb. hivatkoznak, ők is hazudnak, mert valójában a tőkés technika terén elmaradottabb és lassabban fejlődő országokat védelmeznek, mert milliárdjaikon támadó

háborúra, azaz az osztrák és német földek kifosztására bérelik fel az orosz cárizmus feketeszázas bandáit.

Háborús kegyetlenkedésben és barbárságban a nemzetek egyik hadviselő csoportja sem marad a másik mögött.

6. Az oroszországi szociáldemokráciának különösen és elsősorban az a feladata, hogy kíméletlenül és rendületlenül harcoljon a nagyorosz és cári-monarchista sovinizmus ellen, harcoljon mindazok ellen a hazug érvek ellen, amelyekkel az orosz liberálisok, kadetok, a narodnyikok egy része és más burzsoá pártok ezt a sovinizmust védelmezik. Oroszország valamennyi népének munkásosztálya és dolgozó tömegei szempontjából az volna a legkisebb rossz, ha vereséget szenvednének a cári monarchia és seregei, amelyek elnyomják Lengyelországot, Ukrajnát és Oroszország számos népét és nemzeti ellenségeskedést szítanak, hogy a nagyoroszok fokozottan elnyomhassanak más nemzetiségeket és hogy megszilárdítsák a cári monarchia reakciós és barbár kormányát.

7. A szociáldemokráciának ma a következő jelszavakat kell kitűznie:

először, mindenütt, a hadseregben is, a hadszíntéren is propagálni kell a szocialista forradalmat, hirdetni kell, hogy a fegyvert nem saját testvéreik, más országok bérrabszolgái ellen, hanem a világ reakciós és burzsoá kormányai és pártjai ellen kell fordítaniok. Minden nemzet hadseregében feltétlenül illegális sejteket és csoportokat kell szervezni, hogy ezt a propagandát minden nyelven folytathassák. Kivétel nélkül minden országban kíméletlen harcot kell folytatni a kispolgárok és burzsoák sovinizmusa és „hazafisága" ellen. A mai internacionálé vezéreivel szemben, akik elárulták a szocializmust, okvetlenül a munkástömegek forradalmi öntudatára kell apellálni, mert a munkástömegek viselik a háború minden terhét és a legtöbb esetben ellenségei az opportunizmusnak és sovinizmusnak;

másodszor, propagálni kell mint egyik legközelebbi jelszót, a német, lengyel, orsz stb. köztársaságot s ezzel együtt valamennyi különálló európai államnak köztársasági egyesült Európai Államokká[129] való átalakulását;

harmadszor, különösen — harcolni kell a cári monarchia és a nagyorosz, pánszláv sovinizmus ellen, hirdetni kell az oroszországi forradalmat, valamint az Oroszország által elnyomott népek felszabadítását és önrendelkezési jogát, és mint legközelebbi követeléseket: a demokratikus köztársaság, a földesúri földek elkobzása és a nyolcórás munkanap jelszavait.

Az OSZDMP-hoz tartozó szociáldemokraták egy csoportja.

A megírás ideje: legkésőbb 1914. augusztus 24. (szeptember 6.)
A bevezetés: Az oroszországi szociáldemokrácia az európai háborúról — e kötet orosz nyelvű kiadásában jelent meg először.
A tézisek (határozat) teljes szövege először 1929-ben, Lenin Műveinek 2—3. kiadásában (XVIII. köt.) jelent meg.

Lenin Művei, 21. kötet.

A HÁBORÚ ÉS AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA

Az európai háború, melyet az összes országok kormányai és burzsoá pártjai évtizedeken át előkészítettek — kitört. A fokozódó fegyverkezés, a piacokért folyó harc rendkívüli kiéleződése a fejlett kapitalista országok legújabb, imperialista fejlődésszakaszának korában, a legelmaradottabb, kelet-európai monarchiák dinasztikus érdekei szükségszerűen erre a háborúra vezettek. A területi hódítás és idegen nemzetek leigázása, a konkurrens nemzet tönkretétele, javainak elrablása, a dolgozó tömegek figyelmének elterelése Oroszország, Németország, Anglia és más országok belpolitikai válságáról, a munkások megosztása és nacionalista elbolondítása, élcsapatuk kiirtása a proletariátus forradalmi mozgalmának gyengítése céljából — ez a mai háború egyedüli, igazi tartalma, jelentősége és értelme.

A szociáldemokráciára hárul mindenekelőtt az a feladat, hogy feltárja a háború igazi jelentőségét és kíméletlenül leleplezze azt a hazugságot, szofista csűrés-csavarást, azokat a „hazafias" frázisokat, amelyeket az uralkodó osztályok, a földbirtokosok és burzsoák terjesztenek a háború védelmében.

A hadviselő nemzetek egyik csoportjának élén a német burzsoázia áll. Elbolondítja a munkásosztályt és a dolgozó tömegeket, amikor azt állítja, hogy a háborút a haza, szabadság és kultúra érdekében, a cárizmus által leigázott népek fel-

szabadítása érdekében, a reakciós cárizmus megsemmisítése céljából folytatja. Valójában pedig ez a burzsoázia, mely a porosz junkerek és az élükön álló II. Vilmos előtt lakájkodik, éppen ez a burzsoázia volt mindenkor a cárizmus legmegbízhatóbb szövetségese és az oroszországi munkások és parasztok forradalmi mozgalmának ellensége. Valójában ez a burzsoázia — bárminő lesz is a háború kimenetele — a junkerekkel vállvetve minden erejét arra fordítja majd, hogy az oroszországi forradalommal szemben a cári monarchiát támogassa.

Valójában a német burzsoázia rablóhadjáratot indított Szerbia ellen, mert le akarja igázni és mert a délszlávok nemzeti forradalmát vérbe akarja fojtani, s ugyanakkor haderejének zömét szabadabb országok, Belgium és Franciaország ellen veti, hogy kirabolja gazdagabb versenytársát. A német burzsoázia, mely azt a mesét terjeszti, hogy védelmi háborút folytat, valójában a számára legalkalmasabb időpontot választotta ki a háborúra, amikor kihasználhatja haditechnikájának legújabb vívmányait és megelőzheti Oroszország és Franciaország már tervbe vett és elhatározott újabb fegyverkezését.

A hadviselő nemzetek másik csoportjának élén az angol és a francia burzsoázia áll, amely ámítja a munkásosztályt és a dolgozó tömegeket, mikor azt állítja, hogy a hazáért, szabadságért és kultúráért visel háborút a német militarizmus és zsarnokság ellen. Valójában pedig ez a burzsoázia milliárdjain már régen felbérelte és arra készítette elő az orosz cárizmusnak, Európa legreakciósabb és legbarbárabb monarchiájának haderejét, hogy megtámadja Németországot.

Az angol és francia burzsoázia harcának igazi célja: a német gyarmatok elrablása és a gazdaságilag gyorsabban fejlődő versenytársnak tönkretétele. És ennek a nemes célnak érdekében segítik a „haladó", „demokratikus" nemzetek a vad cárizmust, hogy még jobban fojtogathassa Lengyelországot, Ukrajnát stb., hogy még kíméletlenebbül elnyomhassa a forradalmat Oroszországban.

Rablásban, vadállati kegyetlenkedésekben és véget nem érő háborús szörnyűségekben a hadviselő országok egyik cso-

portja sem áll a másik mögött, de hogy elbolondítsák a proletariátust és eltereljék figyelmét az egyetlen igazi felszabadító háborúról, a proletariátusnak „saját" országa és az „idegen" országok burzsoáziája ellen irányuló polgárháborújáról — minden ország burzsoáziája ennek a „nagy" célnak az érdekében hazug hazafias frázisokkal igyekszik dicsőíteni a „maga" nemzeti háborújának jelentőségét és azt próbálja elhitetni, hogy nem fosztogatás és nem területi hódítások céljából törekszik legyőzni ellenfelét, hanem azért, hogy minden más népet „felszabadítson" — saját népe kivételével.

De minél buzgóbban iparkodik minden ország kormánya és burzsoáziája azon, hogy széttagolja és egymásra uszítsa a munkásokat, s e dicső cél érdekében minél dühödtebben alkalmazzák a háborús rendszabályok és a hadicenzúra rendszerét (a cenzúráét, amely még most is, a háború idején, a „belső" ellenséget sokkal jobban üldözi, mint a külellenséget) — annál szentebb kötelessége az öntudatos proletariátusnak, hogy valamennyi ország „hazafias" burzsoá klikkjének őrjöngő sovinizmusával szemben megvédje osztály-összetartását, internacionalizmusát, szocialista meggyőződését. Ha az öntudatos munkások nem tűznék maguk elé ezt a feladatot, ez azt jelentené, hogy lemondanak minden felszabadító és demokratikus törekvésükről, már nem is szólva szocialista törekvésükről.

A legnagyobb keserűség érzésével kell megállapítanunk, hogy a legfőbb európai országok szocialista pártjai nem teljesítették ezt a feladatukat, s e pártok — különösen a német párt — vezéreinek magatartása a szocializmus ügyének egyenes elárulásával határos. Ebben az óriási jelentőségű, világtörténelmi pillanatban a mostani, második szocialista Internacionálé (1889—1914) vezéreinek többsége a szocializmust nacionalizmussal igyekszik felcserélni. Magatartásuknak az volt a következménye, hogy ezeknek az országoknak munkáspártjai nem szegültek szembe kormányaik bűnös magatartásával, hanem arra szólították fel a munkásosztályt, hogy állásfoglalását *egyeztesse össze* az imperialista kormányok állásfoglalásával. Az Internacionálé vezérei elárulták a szocializ-

must, amikor megszavazták a hadihiteleket, amikor „saját" országaik burzsoáziájának soviniszta („hazafias") jelszavait szajkózták, amikor igazolták és védelmezték a háborút, amikor beléptek a hadviselő országok burzsoá kormányaiba stb. A mai Európa legbefolyásosabb szocialista vezérei és legbefolyásosabb szocialista sajtószervei korántsem szocialista, hanem soviniszta burzsoá és liberális álláspontra helyezkedtek. A szocializmusnak ezért a meggyalázásáért elsősorban a német szociáldemokratákat terheli a felelősség, mert ők voltak a II. Internacionálé legerősebb és legbefolyásosabb pártja. De nem lehet igazolni a francia szocialistákat sem, akik miniszteri állásokat fogadtak el annak a burzsoáziának a kormányában, amely a kommün leverésére elárulta hazáját és Bismarckkal egyesült.

A német és osztrák szociáldemokraták azzal próbálják igazolni a háború támogatását, hogy ők — szerintük — az orosz cárizmus ellen hadakoznak. Mi, orosz szociáldemokraták kijelentjük, hogy ezt az igazolást hazug kibúvónak tartjuk. Az utóbbi években országunkban ismét óriási méreteket öltött a cárizmus ellen irányuló forradalmi mozgalom. A mozgalom élén állandóan az oroszországi munkásosztály haladt. Az utóbbi évek milliókat átfogó politikai sztrájkjai a cárizmus megdöntésének és a demokratikus köztársaság követelésének jelszavával zajlottak le. Közvetlenül a háború kitörése előtt Poincaré, a francia köztársaság elnöke, amikor meglátogatta II. Miklóst, maga is láthatta a munkások barikádjait Pétervár utcáin. Az oroszországi proletariátus nem rettent vissza semmiféle áldozattól, hogy a cári monarchia gyalázatától megszabadítsa az emberiséget. Ki kell jelentenünk azonban, hogy ha van valami, ami bizonyos körülmények között elodázhatja a cárizmus pusztulását, ha van valami, ami segítheti a cárizmust az oroszországi demokrácia elleni harcában, úgy ez éppen a mostani háború, amelyben az angol, francia és orosz burzsoázia a cárizmus reakciós céljainak rendelkezésére bocsátotta pénzeszsákját. És ha valami megnehezítheti az oroszországi munkásosztály forradalmi harcát a cárizmus ellen, úgy ez éppen a német és az osztrák szociáldemokrácia vezérei-

nek a magatartása, melyet Oroszország soviniszta sajtója szüntelenül követendő példaképül állít elénk.

Még ha feltennők is, hogy a német szociáldemokrácia annyira erőtlen volt, hogy kénytelen volt lemondani minden forradalmi akcióról — még ebben az esetben sem lett volna szabad a soviniszta táborhoz csatlakoznia, nem lett volna szabad olyan lépéseket tennie, melyekről az olasz szocialisták joggal mondották, hogy a német szociáldemokrata vezérek megbecstelenítik a proletár internacionálé zászlaját.

A mi pártunk, az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt máris rengeteget szenvedett és fog még szenvedni a háború következtében. Legális munkássajtónkat teljesen megsemmisítették. Szakszervezeteink legnagyobb részét betiltották, elvtársainkat tömegestől letartóztatták és száműzték. De parlamenti képviseletünk — az állami duma Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciója — feltétlen szocialista kötelességének tartotta, hogy a hadihitelek ellen szavazzon, sőt, hogy tiltakozását még erőteljesebben hangsúlyozza, elhagyta a duma üléstermét; kötelességének tartotta, hogy imperialista politikának bélyegezze az európai kormányok politikáját. És Oroszország szociáldemokrata munkásai a cári kormány fokozott üldözése ellenére is teljesítik a demokrácia és az Internacionálé iránti kötelességüket, máris megjelennek első illegális kiáltványaik a háború ellen.

Amikor a forradalmi szociáldemokrácia képviselői, mint a német szociáldemokraták kisebbsége és a semleges államok legjobb szociáldemokratái, mélységesen szégyellik magukat a II. Internacionálé csődje miatt; amikor Angliában és Franciaországban szocialista hangok hallatszanak a szociáldemokrata pártok többségének sovinizmusa ellen; amikor az opportunisták, mint például a német Sozialistische Monatshefte, amely már régen nemzeti-liberális álláspontra helyezkedett, teljes joggal ünneplik az európai szocializmuson aratott diadalukat — akkor a proletariátusnak azok az opportunizmus és a forradalmi szociáldemokrácia között ingadozó emberek (mint a német szociáldemokrata párt „centruma") teszik a legrosszabb szolgálatot, akik diplomatikus frázisokkal

elhallgatni vagy leplezni próbálják a II. Internacionálé csődjét.

Ellenkezőleg, nyíltan el kell ismerni, hogy a II. Internacionálé csődbe jutott és meg kell érteni ennek a csődnek az okait, hogy a világ munkásainak új, szilárdabb, szocialista egyesülését építhessük.

Az opportunisták megszegték a stuttgarti, koppenhágai és bázeli kongresszus határozatait, amelyek arra kötelezték a világ szocialistáit, hogy minden esetben, minden körülmények között harcoljanak a sovinizmus ellen, arra kötelezték a szocialistákat, hogy a burzsoázia és kormányai által indított minden háborúra a polgárháború és a szociális forradalom fokozott hirdetésével feleljenek. A II. Internacionálé csődje az opportunizmus csődje, azé az opportunizmusé, amely az elmúlt (úgynevezett „békés") történelmi korszak sajátosságainak talaján fejlődött és az utóbbi években az Internacionáléban ténylegesen uralomra jutott. Az opportunisták régóta előkészítették ezt a csődöt, mert tagadták a szocialista forradalmat és ehelyett burzsoá reformizmust hirdettek — mert tagadták az osztályharcot, tagadták, hogy az osztályharcot bizonyos viszonyok között polgárháborúvá kell átváltoztatni, s az osztályok együttműködését prédikálták; — mert a hazafiság és a honvédelem leple alatt burzsoá sovinizmust hirdettek és semmibe se vették vagy tagadták azt a szocialista alapigazságot, melyet már a Kommunista Kiáltvány is leszögezett, hogy a munkásoknak nincs hazájuk; — mert ahelyett, hogy szükségszerűnek ismerték volna el a világ proletárjainak forradalmi háborúját az egész világ burzsoáziája ellen, a militarizmus elleni harcban szentimentális nyárspolgári álláspontra helyezkedtek; — mert a burzsoá parlamentarizmus és burzsoá legalitás szükséges kihasználását a burzsoá legalitás bálványozásává változtatták és megfeledkeztek arról, hogy válságok korszakaiban feltétlenül kötelezők a szervezés és agitáció illegális formái. Az anarchoszindikalista áramlat, az opportunizmusnak ez a természetes „kiegészítője", amely éppoly burzsoá és éppoly ellensége a proletár-, azaz a marxista álláspontnak, nem kevésbé gyalá-

zatosan viselkedett, amikor a mostani válság idején önelégedetten szajkózta a sovinizmus jelszavait.

Ma lehetetlen teljesíteni a szocializmus feladatait, lehetetlen megvalósítani a munkások igazi nemzetközi tömörülését, ha nem szakítunk teljesen az opportunizmussal és nem magyarázzuk meg a tömegeknek, hogy az opportunizmus csődje elkerülhetetlen volt.

Minden ország szociáldemokráciájának legelső feladata az, hogy harcoljon országának sovinizmusa ellen. Oroszországban a sovinizmus teljesen hatalmába kerítette a burzsoá liberalizmust (a „kadetokat") és részben a narodnyikokat az eszerekkel és a „jobboldali" szociáldemokratákkal egyetemben. (Különösen meg kell bélyegezni pl. J. Szmirnov, P. Maszlov és G. Plehanov soviniszta nyilatkozatait, amelyeket a burzsoá-„hazafias" sajtó felkapott és alaposan kihasznált.)

Az adott helyzetben, a nemzetközi proletariátus szempontjából nem lehet meghatározni, hogy a hadviselő nemzetek két csoportja közül melyiknek a veresége volna a kisebbik rossz a szocializmusra nézve. De mi, orosz szociáldemokraták, egy pillanatig sem kételkedhetünk abban, hogy Oroszország népeinek munkásosztálya és dolgozó tömegei szempontjából a legkisebb rossz a cári monarchia, a legreakciósabb és a legbarbárabb kormány veresége lenne, annak a kormánynak a veresége, amely Európa és Ázsia nemzetei közül és lakosságából minden más kormánynál több nemzetet és több embert tart igájában.

Az európai szociáldemokrácia legközelebbi politikai jelszavául a köztársasági Európai Egyesült Államok megalakítását kell kitűzni és a burzsoáziával ellentétben, amely mindent kész „megígérni", csak hogy a proletariátust a sovinizmus általános áradatába bevonja, a szociáldemokraták meg fogják magyarázni, hogy ez a jelszó a német, az osztrák és az orosz monarchia forradalmi megdöntése nélkül hazug és értelmetlen.

Oroszországban, tekintettel arra, hogy ez az ország a legelmaradottabb és még nem fejezte be burzsoá forradalmát, a szociáldemokraták feladata most is, mint régebben, az,

hogy a következetes demokratikus átalakulás három fő feltételéért harcoljanak: a demokratikus köztársaságért (valamennyi nemzet teljes egyenjogúságával és önrendelkezési jogával), a földesúri földek elkobzásáért és a nyolcórás munkanapért. A háború azonban minden fejlett országban napirendre tűzi a szocialista forradalom jelszavát, amely annál égetőbbé válik, minél inkább a proletariátus vállára nehezednek a háború terhei, minél aktívabbá fog válni korunk „hazafias" barbárságának borzalmai után a proletariátus szerepe Európa újjáteremtésében a nagykapitalizmus óriási technikai vívmányainak viszonyai között. Minthogy a burzsoázia a háborús törvények kihasználásával el akarja némítani a proletariátust, a proletariátusnak múlhatatlanul illegális szervezeti és agitációs formákat kell teremtenie. Hadd „óvják" az opportunisták a legális szervezeteket azon az áron, hogy eláruljják meggyőződésüket — a forradalmi szociáldemokraták arra használják ki a munkásosztály szervezeti tapasztalatait és kapcsolatait, hogy a válság korszakának megfelelő illegális harci formákat teremtenek, s így harcolnak a szocializmusért és a munkásoknak — nem saját országuk soviniszta burzsoáziájával, hanem a világ munkásaival való — egyesüléséért. A proletár internacionálé nem pusztult el és nem is fog elpusztulni. A munkástömegek minden akadály ellenére is meg fogják teremteni az új internacionálét. Az opportunizmus mostani diadala nem maradandó. Minél több áldozata lesz a háborúnak, annál világosabban fogják látni a munkástömegek, hogy az opportunisták elárulták a munkásság ügyét és hogy mindegyik országban a kormány és a burzsoázia ellen kell fordítani a fegyvert.

A mostani imperialista háború átváltoztatása polgárháborúvá — ez az egyetlen helyes proletárjelszó, erre mutat rá a kommün tapasztalata, ezt jelölte ki a bázeli határozat (1912), ez következik a magasfejlettségű burzsoá országok közötti imperialista háború minden feltételéből. Bármilyen nagynak látszanak is ennek az átváltoztatásnak a nehézségei az egyik vagy másik pillanatban, a szocialisták — ha a háború ténnyé lett — sohasem fognak lemondani arról, hogy ebben

az irányban rendszeres, szívós, lankadatlan előkészítő munkát végezzenek.

Csakis ezen az úton haladva szakíthatja ki magát a proletariátus a soviniszta burzsoáziától való függésből, és csakis így tud majd az egyik vagy másik formában, többé vagy kevésbé gyorsan határozott lépéseket tenni azon az úton, mely a népek igazi szabadsága és a szocializmus felé vezet.

Éljen a munkások nemzetközi testvérisége a világ burzsoáziájának sovinizmusa és patriotizmusa ellen!

Éljen az opportunizmustól megtisztított proletár internacionálé!

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt
Központi Bizottsága

A megírás ideje: 1914. szeptember 28. (október 11.) előtt.
Megjelent 1914. november 1-én, a Szocial-Demokrat 33. számában.

A PROLETARIÁTUS ÉS A HÁBORÚ[130]

ELŐADÁS 1914. OKTÓBER 1-ÉN (14-ÉN)

Újságbeszámoló

Az előadó két részre osztotta előadását: a jelenlegi háború jellegének tisztázása és a szocialisták álláspontja a háború tekintetében.

A háború jellegének tisztázása a marxista számára elengedhetetlen előfeltétele annak, hogy eldöntse a háborúhoz való viszonyának a kérdését. Evégett pedig mindenekelőtt azt kell megállapítani, melyek a jelenlegi háború objektív feltételei és konkrét körülményei. Bele kell állítani a háborút abba a történelmi helyzetbe, amelyben végbemegy, s csak ezután határozhatjuk meg a hozzá való viszonyunkat. Különben nem materialista, hanem eklektikus módon tárgyalnánk a kérdést.

A történelmi helyzetnek, az osztályviszonyoknak stb. megfelelően különböző időben más és más álláspontra kell helyezkednünk a háborúval szemben. Ostobaság egyszer s mindenkorra elvileg megtagadni a háborúban való részvételt. Ostobaság ugyanakkor az is, ha a háborúkat védekező és támadó háborúkra osztjuk. Marx 1848-ban gyűlölte Oroszországot, mert akkor Németországban a demokrácia nem győzhetett és nem fejlődhetett, nem egyesíthette az országot egységes nemzeti állammá, amíg az elmaradott Oroszország reakciós árnyéka lebegett fölötte.

Ahhoz, hogy tisztázhassuk a jelenlegi háborúhoz való viszonyunkat, meg kell értenünk, miben külön-

bözik az előző háborúktól, melyek ennek a háborúnak a sajátosságai.

Megmagyarázta-e ezt a burzsoázia? Nem. S nemcsak eddig nem magyarázta meg, hanem ezután sem fogja. Ha abból ítélünk, ami a szocialisták körében végbemegy, azt hihetnénk, hogy nekik sincs fogalmuk ennek a háborúnak sajátosságáról.

Pedig a szocialisták igen jól megmagyarázták és előre látták ezt a háborút. Sőt mi több, nincs egyetlen szocialista képviselőnek egyetlen beszéde, nincs egyetlen szocialista publicistának egyetlen cikke sem, amely ne foglalkozna ezzel. Ez a magyarázat olyan egyszerű, hogy valahogy nem is fordítanak rá figyelmet, holott éppen ez az alapja a jelenlegi háborúval kapcsolatos helyes állásfoglalásnak.

A jelenlegi háború imperialista háború — s ez legfőbb jellemzője.

Ahhoz, hogy megérthessük ezt, előbb azt kell megvizsgálni, milyenek voltak az előző háborúk és mi az imperialista háború.

Lenin meglehetősen részletesen foglalkozik a XVIII. század végén és a XIX. század folyamán lejátszódott háborúk jellegével. Ezek egytől-egyig *nemzeti háborúk* voltak, amelyek a nemzeti államok kialakulását kísérték és elősegítették.

Ezek a háborúk lerombolták a feudalizmust és az új, burzsoá társadalomnak a feudális társadalom ellen vívott harca jutott bennük kifejezésre. A nemzeti állam a kapitalizmus fejlődésének szükségszerű fázisa volt. A nemzeti önrendelkezésért, a nemzeti önállóságért, a nyelvi szabadságért, a népképviseletért vívott harc mind ezt a célt szolgálta: a nemzeti államok megalakítását, mely a kapitalizmus bizonyos szakaszában a termelőerők fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges volt.

Ilyen jellegűek voltak a háborúk, a nagy francia forradalom idejétől kezdve egészen az itáliai és a poroszországi háborúkig.

A nemzeti háborúknak ezt a feladatát vagy maga a demokrácia végezte el, vagy Bismarck segítségével valósult

meg — a háborúban részvevők akaratától és tudatától függetlenül. A modern civilizáció diadalát, a kapitalizmus teljes kivirágzását, az egész népnek, az összes nemzeteknek a kapitalizmus rendszerébe való bevonását szolgálták a nemzeti háborúk, a kapitalizmus kezdeti szakaszának a háborúi.

Más dolog az imperialista háború. S ebben a kérdésben nem volt nézeteltérés a különböző országok különböző áramlatú szocialistái között. Valahány kongresszuson vitára bocsátották az esetleges háborúhoz való viszonyunkkal foglalkozó határozati javaslatot, mindenki egyetértett azzal, hogy ez a háború *imperialista* háború lenne. Valamennyi európai országban egyaránt kifejlődött a kapitalizmus, s megadta mindazt, amit a kapitalizmus adhat. A kapitalizmus már elérte legfelső formáját, és most már nem árut, hanem tőkét exportál. Nemzeti burka szűknek bizonyult; most már a földgolyó utolsó szabadon maradt területeiért folyik a küzdelem. A XVIII. és a XIX. század nemzeti háborúi a kapitalizmus kezdetét jelezték — az imperialista háborúk a kapitalizmus végének a jelei.

A XIX. század végére és a XX. század elejére teljesen az imperialista politika nyomta rá bélyegét.

Az imperializmus az, ami egészen sajátos bélyeget nyom a mai háborúra, s minden előző háborútól megkülönbözteti.

Csak akkor tisztázhatjuk a háborúhoz való viszonyunkat, ha sajátos történelmi körülményei közepette vizsgáljuk meg, — ami marxistára nézve kötelező. Különben megint csak a régi fogalmakkal, a régi érvekkel fogunk operálni, amelyek más helyzethez, a régi körülményekhez illettek. Ezek közé az elévült fogalmak közé tartozik a haza fogalma és az imént említett kategorizálás, amely védekező és támadó háborúkra osztja a háborúkat.

A valóság eleven képén persze most is találhatunk egy-két régi színfoltot. Például ma is van egy ország a hadviselő felek között, amely nemzeti létéért harcol: a szerbek. Indiában és Kínában sem választhatott más utat az öntudatos proletariátus, mint a nemzeti utat, mert ezek az országok még nem alakultak nemzeti állammá. Ha Kínának ennek érdekében

támadó háborút kellene folytatnia, akkor is együtt kellene éreznünk vele, mert ez objektíve haladó jellegű háború lenne. Ugyanebből a meggondolásból hirdethetett támadó háborút Marx 1848-ban Oroszország ellen.

Tehát a XIX. század végét és a XX. század elejét az imperialista politika jellemzi.

Az imperializmus a kapitalizmusnak olyan állapota, amikor az már kimerítette lehetőségeit, és hanyatlásnak indul. Ez egy sajátos korszak, amely nem a szocialisták fejében él, hanem a valóságos viszonyokban gyökerezik. A harc a maradék konc felosztásáért folyik. A kapitalizmusnak ez az utolsó történelmi feladata. Hogy meddig tart ez a korszak, azt nem mondhatjuk meg. Lehet, hogy több ilyen háború is lesz, de azt világosan látnunk kell, hogy ezek korántsem olyan háborúk, amilyeneket régebben viseltek, és hogy ennek megfelelően megváltoznak a szocialistákra háruló feladatok is.

A proletárpártnak ezeknek az új feladatoknak a megoldásához esetleg egészen más típusú szervezetre lesz szüksége.

Kautsky Weg zur Macht* című brosúrájában — részletesen és figyelmesen megvizsgálva a gazdasági jelenségeket, és rendkívül óvatos következtetéseket vonva le belőlük — rámutat arra, hogy most olyan szakaszba léptünk, amely egyáltalán nem hasonlít a korábbi békés, fokozatos fejlődéshez...

Hogy milyen legyen az az új szervezeti forma, amely ennek a szakasznak megfelel, azt most bajos volna megmondani. De az világos, hogy az új feladatok miatt a proletariátusnak új szervezeteket kell létrehoznia, vagy a régieket át kell alakítania. Éppen ezért oktalan az a félelem — amely a német szociáldemokratáknál oly világosan megnyilvánul —, hogy szétziláljuk szervezetünket, éppen ezért oktalan ez a minden áron való legalitás. Tudjuk, hogy a pétervári bizottság kiadott egy illegális röplapot a háború ellen.[131] Hasonlóképpen cselekedett a kaukázusi bizottság és még néhány

* Út a hatalomhoz. — *Szerk.*

más oroszországi szervezet. Ezt kétségtelenül meg lehet csinálni külföldön is, anélkül, hogy a kapcsolatok megszakadnának miatta.

A legalitás persze rendkívül értékes dolog, s nem ok nélkül mondta Engels: „Burzsoá urak, előbb rúgják fel maguk a legalitásukat!"[132] Ami most végbemegy, talán jó lecke lesz a német szociáldemokratáknak is, hiszen az a kormány, amely mindig kérkedett törvényességével, most nyugodt lélekkel minden vonalon felrúgta azt. Ebből a szempontból még hasznosnak bizonyulhat a berlini városparancsnok durva rendelete, melyet a Worwärtsszel az első oldalon hozatott le. De a Vorwärts, miután a betiltástól való félelmében hátatfordított az osztályharcnak és megígérte, hogy amíg a háború tart, addig nem törődik vele, ezzel öngyilkosságot követett el. Kimúlt — mint azt helyesen megjegyezte a párizsi Golosz[133], amely most a legjobb szocialista lap Európában. Jóllehet az utóbbi időben egyre gyakrabban és mind élesebb formában összekülönböztem Martovval, azt határozottan le kell szögeznem, hogy Martov most pontosan azt teszi, amit egy szociáldemokratának tennie kell. Bírálja saját országa kormányát, leleplezi burzsoáziáját, szidja a minisztereit. Azok a szocialisták ellenben, akik letették a fegyvert saját kormányukkal szemben, és a másik ország minisztereit és uralkodó osztályait leplezik le s pellengérezik ki, a burzsoá újságírók szerepét töltik be. Objektíve maga Südekum is a német kormány ügynöke, miként mások az orosz—francia szövetségesek ügynökei.

Azoknak a szocialistáknak, akik nincsenek tisztában azzal, hogy a jelenlegi háború imperialista háború, és nem történelmi szempontból nézik ezt a háborút, azok semmit sem fognak megérteni belőle, s képesek gyermeki együgyűséggel úgy képzelni, hogy éjszaka az egyik torkon ragadta a másikat, és a szomszédoknak most meg kell menteniük a támadás áldozatát, vagy „be kell zárkózniuk" (Plehanov kifejezése) a verekedés elől.

Nem engedjük, hogy becsapjanak bennünket és a burzsoá tanácsosok olyan egyszerűen magyarázzák meg a háborút,

hogy éltünk-éldegéltünk békességben, aztán az egyik rátámadt a másikra, s a másik most védekezik.

Lenin elvtárs felolvas egy részletet Luzzatti cikkéből, amely egy olasz lapban jelent meg. Az olasz politikus ebben a cikkben örvendezik, hogy a háborúban a nagy győztes — a haza lett, a haza fogalma, és azt mondja, emlékezzünk Ciceró szavaira: „a legnagyobb szerencsétlenség a polgárháború".

Lám, hová lyukadt ki a burzsoá, lám, mi izgatja, minek örvendezik leginkább, mibe ölt tengernyi pénzt és energiát. Azt akarja elhitetni velünk, hogy ez is csak a régi fajta, közönséges nemzeti háború.

De nem. A nemzeti háborúk kora lejárt. A szemünk láttára lejátszódó háború imperialista háború, és a szocialistáknak az a feladatuk, hogy a „nemzeti" háborút polgárháborúvá változtassák.

Ezt az imperialista háborút valamennyien vártuk, valamennyien készültünk rá. Ha pedig így volt, akkor cseppet sem fontos, hogy ki volt a támadó; mindenki készült rá, támadni pedig az támadott, aki az adott pillanatban előnyösebbnek látta.

Lenin elvtárs ezután rátér a „haza" fogalmának szocialista meghatározására.

Ennek a fogalomnak pontos és világos meghatározását megtaláljuk a Kommunista Kiáltvány ragyogó lapjain, amelyeket a tapasztalat teljes egészében ellenőrzött, és igazolt. Lenin felolvas a Kommunista Kiáltványból egy részletet arról, hogy a haza fogalma olyan történelmi kategória, amely megfelel a társadalmi fejlődés bizonyos fokának, később azonban feleslegessé válik. A proletariátus nem szerethet olyasmit, amije nincs. A proletariátusnak nincs hazája.

Melyek a szocialisták feladatai a jelenlegi háborúban?

Lenin elvtárs felolvassa a stuttgarti határozatot, melyet később Koppenhágában és Baselban is jóváhagytak és kiegészítettek. Ez a határozat világosan megmondja, milyen eszközökkel harcolhatnak a szocialisták a háborús tendenciák ellen, és mik a feladataik a már kitört háborúval kapcsolat-

ban. Ezeket a feladatokat az orosz forradalom és a párizsi kommün tapasztalatai szabják meg. A stuttgarti határozatot mindenféle büntetőtörvényekre gondolva óvatosan fogalmazták meg, de a feladatot ez is világosan megjelöli. A párizsi kommün polgárháború. Hogy milyen formában, mikor és hol, az más kérdés, de munkánk irányvonalát ez világosan megszabja.

Ebből a szempontból vizsgálja Lenin elvtárs a továbbiakban a különböző országok szocialistáinak valóságos állásfoglalását. A szerbeken kívül teljesítették kötelességüket az oroszok, mint az olasz Avanti[134] megállapítja, s teljesíti Keir-Hardie, aki leleplezi Edward Grey[135] politikáját.

Ha egyszer a háború elkezdődött, nem lehet kitérni előle. Szembe kell néznünk vele, és végeznünk kell munkánkat a szocializmusért. Háborúban gondolkodnak és elgondolkoznak az emberek, talán még többet, mint „otthon". Oda kell menni, és ott kell szervezni a proletariátust a végső cél érdekében, mert utópia azt hinni, hogy a proletariátus békés úton fog eljutni a végső célhoz. A kapitalizmusból nem lehet átmenni a szocializmusba anélkül, hogy ne törjük szét a nemzeti kereteket, ahogy a feudalizmusból sem lehetett átmenni a kapitalizmusba nemzeti eszmék nélkül.

Golosz 37—38. szám.
1914. október 25. és 27.

Magyar nyelven ebben a kötetben jelent meg először.

A SZOCIALISTA INTERNACIONÁLÉ HELYZETE ÉS FELADATAI

A mostani válság legsúlyosabb megnyilvánulása — a burzsoá nacionalizmus, a sovinizmus győzelme az európai szocializmus hivatalos képviselőinek többsége fölött. Nem ok nélkül történik, hogy a világ burzsoá lapjai hol gúnyolódnak rajtuk, hol pedig leereszkedően a vállukat veregetik. Nincs tehát fontosabb feladata annak, aki szocialista akar maradni, mint a szocialista válság okainak tisztázása, mint az internacionálé feladatainak elemzése.

Vannak, akik félnek bevallani azt az igazságot, hogy a II. Internacionálé válsága, helyesebben: csődje — az opportunizmus csődje.

Hivatkoznak például a francia szocialisták egyetértésére, azt mondják, hogy a régi szocialista frakciók a háborúhoz való viszony kérdésében — állítólag — teljesen összevissza kavarodtak. Ezek a hivatkozások azonban nem helyesek.

Az osztályok együttműködésének védelmezése, a szocialista forradalom eszméjének megtagadása, a forradalmi harci módszereknek feladása, az alkalmazkodás a burzsoá nacionalizmushoz, a megfeledkezés arról, hogy a nemzet vagy haza határai történelmileg múló jellegűek, az a tény, hogy a burzsoá legalitásból bálványt csináltak és lemondottak az osztályszempontokról és az osztályharcról, mert féltek, hogy eltaszítják maguktól a „lakosság nagy tömegeit" (értsd: a kispolgárságot) — kétségtelenül ezek az opportunizmus

eszmei alapjai. Éppen ebből a talajból fakadt a II. Internacionálé legtöbb vezérének mostani soviniszta, hazafias hangulata. Különböző megfigyelők a legkülönbözőbb vonatkozásban már régen megállapították azt a tényt, hogy e vezérek között az opportunisták vannak túlsúlyban. A háború csak e túlsúly méreteit tárta fel — szokatlanul gyorsan és élesen. Nincs mit csodálkozni azon, hogy a rendkívül éles válság átcsoportosulásokat idézett elő a régi frakciókban, de ezek a változások általában csak a személyeket érintik. A szocializmuson belüli irányzatok a régiek maradtak.

A francia szocialisták között nincs teljes egyetértés. Maga Vaillant, aki Guesde-del, Plehanovval, Hervével és másokkal együtt soviniszta vonalat követ, kénytelen bevallani, hogy számos tiltakozó levelet kap francia szocialistáktól, akik hangsúlyozzák, hogy a háború imperialista háború, hogy a francia burzsoázia abban nem kevésbé bűnös, mint más országok burzsoái. Nem szabad elfelejteni, hogy az ilyen hangokat nemcsak a diadalmaskodó opportunizmus némítja el, hanem a hadicenzúra is. Az angoloknál Hyndman csoportja (az angol szociáldemokraták — a „Brit Szocialista Párt"),[136] éppúgy mint a tradeunionok félig liberális vezéreinek többsége is, teljesen soviniszta álláspontra helyezkedett. Az opportunista „Független Munkáspárt"-hoz[137] tartozó MacDonald és Keir Hardie visszautasítja a sovinizmust. Ez igazán kivétel a szabály alól. Egyes forradalmi szociáldemokraták azonban, akik már régóta harcoltak Hyndman ellen, most kiléptek a Brit Szocialista Pártból. A németeknél a helyzet világos: az opportunisták győzedelmeskedtek, újjonganak, „madarat lehetne velük fogatni". A „centrum", élén Kautskyval, lesüllyedt az opportunizmus mocsarába és különösen képmutató, alantas és szemérmetlen szofizmákkal védelmezi azt. Forradalmi szociáldemokraták, mint Mehring, Pannekoek, K. Liebknecht és számosan névtelenül Németországban és a német Svájcban felemelik tiltakozó szavukat. Olaszországban szintén világos a csoportosulás: a szélsőséges opportunisták, Bissolati és társai a „hazáért" szállnak síkra, Guesde-del — Vaillant-nal — Plehanovval — Hervével tar-

tanak. A forradalmi szociáldemokraták („a szocialista párt"), élükön az Avanti!-val, harcolnak a sovinizmus ellen és leleplezik a háborús felhívások önző burzsoá jellegét.[138] Az öntudatos munkások óriási többsége őket támogatja. Oroszországban a likvidátorok táborához tartozó szélső opportunisták előadásaikban és a sajtóban már a sovinizmus védelmére keltek. P. Maszlov és J. Szmirnov a haza védelmének örve alatt a cárizmust védelmezik (lám, Németország „kardjára" csap és így akarja „ránk" kényszeríteni kereskedelmi szerződéseit, míg a cárizmus, úgymond, *nem* karddal, *nem* korbáccsal és akasztófával fojtogatta és fojtogatja Oroszország lakosságának kilenctized részét, annak gazdasági, politikai és nemzeti életét!) és igazolni próbálják azt, hogy a szocialisták belépnek a burzsoá reakciós kormányokba és megszavazzák ma a hadihiteleket, holnap pedig az újabb fegyverkezést!! Nacionalista lett Plehanov, aki franciabarátsággal leplezi orosz sovinizmusát, és Alekszinszkij. A párizsi Golosz[139] alapján ítélve, ebben a társaságban Martov viselkedik a legtisztességesebben, szembeszáll mind a német, mind a francia sovinizmussal, támadja a Vorwärtst is, Hyndman urat is, Maszlovot is, de fél hadat üzenni az egész nemzetközi opportunizmusnak és az opportunizmus „legbefolyásosabb" védelmezőjének, a német szociáldemokrácia „centrumának". Azok, akik az önkéntes katonai szolgálatot szocialista feladatnak próbálják feltüntetni (lásd a párizsi orosz önkéntesek csoportjának, szociáldemokratáknak és szociálforradalmároknak, úgyszintén lengyel szociáldemokratáknak, Ledernek és másoknak nyilatkozatát), csak Plehanovnál találtak védelemre. Pártunk párizsi szekciójának többsége elítélte ezeket a próbálkozásokat. Pártunk Központi Bizottságának álláspontja ennek a számnak vezércikkében* olvasható. Annak a történetéhez, hogy miként jött létre pártunk nézeteinek végleges megformulázása, félreértések elkerülése végett, a következő tényeket kell leszögeznünk: pártunk tagjainak egy csoportja, leküzdve a háború következtében megszakadt szervezeti kapcsolatok helyre-

* Lásd a 452—460. old. — *Szerk.*

állításának óriási nehézségeit, „téziseket" dolgozott ki és az új naptár szerint szeptember 6—8-án szétosztotta azokat az elvtársak között. Majd svájci szociáldemokraták közvetítésével eljuttatta a „téziseket" a luganói olasz—svájci konferencia (szeptember 27.) két tagjához. Csak október közepén sikerült helyreállítani a kapcsolatokat, csak akkor sikerült megfogalmazni pártunk Központi Bizottságának álláspontját. Ennek a számnak vezércikke tartalmazza a „tézisek" végleges szövegét.

Röviden, ez a helyzet az európai és az oroszországi szociáldemokráciában. Az internacionálé csődje nyilvánvaló. Ezt végérvényesen bebizonyította a francia és a német szocialisták sajtóvitája. Nemcsak a baloldali szociáldemokraták (Mehring és a Bremer Bürger-Zeitung), hanem a mérsékelt svájci lapok (Volksrecht) is elismerték ezt. Kautskynak e csőd leplezésére irányuló kísérletei — csak gyáva köntörfalazás. Ez a csőd a burzsoázia foglyává lett opportunizmus csődje.

A burzsoázia álláspontja világos. Nemkevésbé világos az is, hogy az opportunisták csupán szajkózzák a burzsoázia érveit. A vezércikkben mondottakhoz talán még hozzáfűzhetjük, hogy a Neue Zeit cinikus szavai szerint az internacionalizmus éppen abban áll, hogy az egyik ország munkásai a másik ország munkásaira lövöldöznek — a haza védelme nevében!

Mi azt feleljük az opportunistáknak: a haza kérdését nem lehet felvetni a mostani háború konkrét történelmi jellegének figyelembevétele nélkül. A mai háború imperialista háború, azaz a legfejlettebb kapitalizmus korszakának, a kapitalizmus *végső* korszakának háborúja. A munkásosztálynak előbb nemzetté kell szerveznie önmagát" — mondja a *Kommunista Kiáltvány*, s ugyanakkor megjelöli azt is, hogy milyen *határok között* és milyen *feltételek mellett* ismerjük el a nemzetet és hazát mint a burzsoá rend, következésképpen, a burzsoá haza szükséges formáit. Az opportunisták kiforgatják ezt az igazságot, amikor azt, ami a kapitalizmus keletkezési korszakában igaz, átviszik a kapi-

talizmus végső korszakára. És erről a korszakról, a proletariátus feladatairól, amikor nem a feudalizmus, hanem a kapitalizmus megsemmisítéséért folyik a harc, a Kommunista Kiáltvány határozottan és világosan mondja: „a munkásoknak nincs hazájuk". Érthető, hogy az opportunisták miért félnek elismerni ezt a szocialista igazságot; sőt a legtöbb esetben még attól is félnek, hogy nyíltan leszámoljanak vele. A szocialista mozgalom nem győzhet a haza régi keretei között. A szocialista mozgalom az emberi együttélés új, magasabb formáit teremti meg, amikor *minden* nemzet dolgozó tömegei, lerombolva a mostani nemzeti válaszfalakat, nemzetközi egységben először fogják kielégíteni jogos szükségleteiket és valóra váltani haladó törekvéseiket. A mai burzsoáziának arra a törekvésére, hogy a „haza védelmére" való képmutató hivatkozással szétválassza a munkásokat, megbontsa egységüket, az öntudatos munkások azzal válaszolnak, hogy harcot indítanak minden nemzet burzsoáziája ellen, a burzsoázia uralmának megdöntéséért és újból és újból ismét és ismét megkísérlik, hogy ebben a harcban megteremtsék a különböző nemzetek munkásainak egységét.

A burzsoázia bolondítja a tömegeket, mikor az imperialista rablást a „nemzeti háború" régi ideológiájával fedezi. A proletariátus leleplezi ezt a csalást és jelszava: az imperialista háborút polgárháborúvá kell átváltoztatni. Éppen ezt a jelszót jelölte meg a stuttgarti és a bázeli határozat, amely nem akármilyen, hanem éppen a mai háborúra gondolt, és nem a „haza védelméről", hanem a „kapitalizmus csődjének meggyorsításáról" s ennek érdekében a háború okozta válság kihasználásáról, a kommün példájáról beszélt. A kommün a népek háborúját polgárháborúvá változtatta át.

Ez az átváltoztatás persze nem könnyű és nem valósítható meg egyes pártok „tetszése szerint". De éppen ez az átváltoztatás benn rejlik a kapitalizmus és különösen a kapitalizmus legvégső korszakának objektív feltételeiben. És a szocialistáknak ebben az irányban, csakis ebben az irányban kell dolgozniok. A hadihitelek ellen kell szavazniuk, nem szabad helyeselniük „saját" országuk (és a szövetséges

országok) sovinizmusát, elsősorban „saját" burzsoáziájuk sovinizmusa ellen kell harcolniuk, nem szabad csupán legális harci formákra szorítkozniuk, amikor bekövetkezett a válság és a burzsoázia megszüntette azt a legalitást, amelyet önmaga teremtett — ez az *iránya* annak a munkának, amely polgárháborúhoz *vezet* és polgárháborúhoz is fog vezetni az általános európai tűzvész egyik vagy másik időpontjában.

A háború nem véletlenség, nem „bűn", mint a keresztény papok gondolják (akik nem rosszabbul prédikálnak hazafiságról, felebaráti szeretetről és békéről, mint az opportunisták), hanem a kapitalizmus elkerülhetetlen foka, a *kapitalista* életnek épp olyan törvényes formája, mint maga a béke. Napjaink háborúja — népek háborúja. Ebből az igazságból nem az következik, hogy úsznunk kell a „népi" soviniszta árral, hanem az, hogy a háborús időben is, a háborúban is, háborús módon továbbra is fennmaradnak és hatnak az osztályellentétek, amelyek széttagolják a népeket. A katonai szolgálat megtagadása, sztrájk a háború ellen stb. nem egyéb, mint badarság, nyomorúságos, gyáva ábrándozás arról, hogy a felfegyverzett burzsoázia ellen fegyvertelenül lehet harcolni, sóhajtozás, hogyan lehetne a kapitalizmust megsemmisíteni elkeseredett polgárháború vagy háborúk nélkül. A szocialista a hadseregben is köteles az osztályharcot propagálni; a népek háborújának polgárháborúvá átváltoztatására irányuló munka az egyetlen szocialista munka abban a korszakban, amikor valamennyi nemzet imperialista burzsoáziája fegyveresen összecsapott. Le ezzel a papi szentimentális és ostoba sóhajtozással: „békét mindenáron"! Bontsuk ki a polgárháború zászlaját! Az imperializmus kockára tette az európai kultúra sorsát: ha a mostani háború után nem lesznek sikeres forradalmak, akkor hamarosan újabb háborúk fognak következni — az „utolsó háborúról" szóló mese üres, káros mese, nyárspolgári „mitológia" (a Golosz találó kifejezése szerint). A polgárháború proletár lobogója — ha nem ma, hát holnap, ha nem a mostani háborúban, hát utána, ha nem ebben, hát a következő legközelebbi háborúban — maga köré gyűjti majd nemcsak az öntudatos munkások

százezreit, hanem a ma sovinizmustól elbolondított félproletárok és kispolgárok millióit is, akiket a háború borzalmai nemcsak megfélemlíteni és eltompítani, hanem felvilágosítani, tanítani, ébreszteni, szervezni, megacélozni és a „saját" országuk és az „idegen" országok burzsoáziája elleni háborúra előkészíteni is fognak.

A II. Internacionálé meghalt, legyőzte az opportunizmus. Le az opportunizmussal és éljen a III. Internacionálé, amely nemcsak a „renegátoktól" tisztult meg (mint a Golosz kívánja), de megszabadult az opportunizmustól is.

A II. Internacionálé hasznos előkészítő munkát végzett azzal, hogy a XIX. század utolsó harmadában és a XX. század elején, a legirgalmatlanabb tőkés rabszolgaság és a leggyorsabb tőkés haladás hosszú, „békés" korszakában a proletártömegek előzetes megszervezésének feladatát teljesítette. A III. Internacionáléra vár az a feladat, hogy a tőkés kormányok ellen forradalmi rohamra, minden ország burzsoáziája ellen polgárháborúra szervezze a proletariátus erőit — a politikai hatalomért, a szocializmus győzelméért!

Szocial-Demokrat 33. sz.
1914. november 1.

Lenin Művei, 21. kötet.

A NAGYOROSZOK NEMZETI BÜSZKESÉGÉRŐL

Milyen sokat beszélnek, elmélkednek, hangoskodnak mostanában nemzetről, hazáról! Anglia liberális és radikális miniszterei, Franciaország temérdek „haladó" publicistája (akik — lám — teljesen egyetértenek a reakciós publicistákkal), Oroszország hivatalos, kadet és haladó firkászainak sokasága (köztük némely narodnyik és „marxista" is) — megannyian ezernyi változatban magasztalják a „haza" szabadságát és függetlenségét, a nemzeti önállóság elvének fennköltségét. Nehéz itt eldönteni, hol végződik a hóhér Nyikolaj Romanovnak vagy a négerek és az indiai lakosság megkínzóinak lepénzelt lantosa és hol kezdődik a tucatnyárspolgár, aki együgyűségből vagy gerinctelenségből úszik az „árral". De nem is fontos, hogy ezt vizsgálgassuk. Itt egy nagyon elterjedt és nagyon mély eszmei áramlattal állunk szemben, melynek gyökerei a legszorosabb kapcsolatban vannak a nagyhatalmi nemzetek földbirtokos és tőkés urainak érdekeivel. Száz- és százmilliókat költenek évenként azoknak az eszméknek propagálására, amelyek ezeknek az osztályoknak előnyösek: telhetetlen malom ez, amely mindenhonnan gyűjti a vizet, kezdve a meggyőződésből soviniszta Menysikovtól egészen a opportunizmusból vagy gerinctelenségből soviniszta Plehanovig és Maszlovig, Rubanovicsig és Szmirnovig, Kropotkinig és Burcevig.

Próbáljuk meg mi, nagyorosz szociáldemokraták is,

álláspontunkat ezzel az eszmei áramlattal szemben meghatározni. Nem volna helyes, ha mi, akik egy nagyhatalmi nemzethez tartozunk, amely Európa szélső keletén és Ázsia jókora részén él, megfeledkeznénk a nemzeti kérdés óriási jelentőségéről; — különösen egy olyan országban, amelyet méltán neveznek a „népek börtönének"; — olyan időben, amikor a kapitalizmus éppen Európa szélső keletén és Ázsiában számos „új", nagy és kis nemzetet ébreszt életre és öntudatra; — olyan időpontban, amikor a cári monarchia fegyverbe hívta a nagyoroszok és az „idegentörzsűek"milliőit, hogy egész sor nemzeti kérdést az Egyesült Nemesség Tanácsa és a Gucskovok, Kresztovnyikovok, Dolgorukovok, Kutlerok, Rogyicsevok érdekeinek megfelelően „oldjon meg".

Idegen-e tőlünk, nagyorosz öntudatos proletároktól a nemzeti büszkeség érzése? Persze, hogy nem! Mi szeretjük nyelvünket és hazánkat, mi a legtöbbet azon munkálkodunk, hogy *hazánk* dolgozó tömegeit (vagyis lakosságának kilenctized részét) tudatos demokrata és szocialista életre emeljük. Nekünk mindennél fájóbb látni és érezni azt, hogy a cári hóhérok, a nemesek és a tőkések mennyi erőszakot követnek el szép hazánkon, hogyan kötik gúzsba és űznek csúfot belőle. Mi büszkék vagyunk arra, hogy ez az erőszak közöttünk, a nagyoroszok között ellenállásra talált, hogy *ebből* a környezetből nőtt ki Ragyiscsev, nőttek ki a dekabristák, a 70-es évek vegyesrendű forradalmárai, büszkék vagyunk arra, hogy a nagyorosz munkásosztály 1905-ben hatalmas forradalmi tömegpártot teremtett, hogy a nagyorosz muzsik ugyanebben az időben demokratává kezdett lenni és kezdte lerázni magáról a papot és a földbirtokost.

Mi emlékszünk arra, mit mondott fél évszázaddal ezelőtt Csernisevszkij, a nagyorosz demokrata, aki egész életét a forradalom ügyének szentelte: „szánalmas nemzet, rabszolgák nemzete, fönt és alant — mind csupa rabszolga".[140] A nyílt és burkolt nagyorosz rabszolgák (rabszolgák a cári monarchia irányában) nem szívesen emlékeznek ezekre a szavakra. Szerintünk azonban ezek a szavak az igazi hazaszeretet szavai voltak, azé a hazaszereteté, amelyet áthatott a bú, mert a

nagyorosz néptömegekben nem volt forradalmiság. Akkor nem volt. Most is kevés, de már van. Minket a nemzeti büszkeség érzése tölt el, mert a nagyorosz nemzet *szintén* megteremtette a forradalmi osztályt, *szintén* bebizonyította, hogy a szabadságért és szocializmusért folyó harc nagyszerű példáit tudja adni az emberiségnek, nem csupán nagy pogromokat, akasztófaerdőket, börtönöket, nagy éhínségeket és a nagy csúszás-mászást a papok, cárok, földbirtokosok, tőkések előtt.

Minket áthat a nemzeti büszkeség érzése, és éppen ezért *különösen* gyűlöljük *saját* rabszolga múltunkat (amikor a nemesi földesurak azért vitték háborúba a muzsikot, hogy vérbe fojtsák Magyarország, Lengyelország, Perzsia, Kína szabadságát) és gyűlöljük rabszolga jelenünket, mikor ugyanezek a földesurak, a tőkések támogatásával, háborúba visznek bennünket, hogy megfojtsák Lengyelországot és Ukrajnát, hogy elnyomják a demokratikus mozgalmat Perzsiában és Kínában, hogy erősítsék a Romanovok, Bobrinszkijok, Puriskevicsok nagyorosz nemzeti méltóságunkat meggyalázó bandáját. Senki sem bűnös abban, hogy rabszolgának született; de az a rabszolga, aki nemcsak nem törekszik szabadságra, hanem még igazolja is és szépítgeti is a rabságát (amikor például Lengyelország, Ukrajna stb. megfojtását a nagyorosz „haza védelmének" nevezi), az ilyen rabszolga a felháborodás, a megvetés, az undor jogos érzését keltő tányérnyaló és söpredék.

„Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom",[141] így beszéltek a XIX. század következetes demokráciájának legnagyobb képviselői: Marx és Engels, akik a forradalmi proletariátus tanítóivá lettek. És mi, nagyorosz munkások, akiket áthat a nemzeti büszkeség érzése, mindenáron szabad és független, önálló, demokratikus, köztársasági, büszke Nagy-Oroszországot akarunk, mely szomszédaihoz való viszonyát az egyenlőség emberi elvére, nem pedig a kiváltságok feudális, egy nagy nemzetet lealázó elvére építi fel. És éppen ezért, mert ezt akarjuk, mondjuk: a XX. században, Európában (ha Európa szélső keleti részén is), csak úgy

lehet „védeni a hazát", ha minden forradalmi eszközzel a monarchia, *saját* hazánk földbirtokosai és tőkései, azaz szülőföldünk *leggonoszabb* ellenségei ellen harcolunk; — a nagyoroszok csak úgy „védhetik a hazát", ha minden háborúban a cárizmus vereségét kívánják, mert ez a legkisebb rossz Nagy-Oroszország lakosságának kilenctized részére nézve, mert a cárizmus nemcsak gazdaságilag és politikailag nyomja el a lakosságnak ezt a kilenctized részét, hanem még demoralizálja, lealázza, megbecsteleníti, prostituálja is, amikor idegen népek elnyomására tanítja, amikor arra szoktatja, hogy saját gyalázatát képmutató, álhazafias frázisokkal leplezze.

Azt vetik talán ellenünk, hogy a cárizmus mellett és védőszárnyai alatt már létrejött és felserdült egy másik történelmi erő, a nagyorosz kapitalizmus, amely progresszív munkát végez azzal, hogy óriási területeket gazdaságilag központosít és egybefoglal. Ez az ellenvetés azonban nem igazolja, ellenkezőleg, még szigorúbban vádolja soviniszta szocialistáinkat, akiket cári, puriskevicsi szocialistáknak kellene nevezni (mint ahogy Marx a lassalleánusokat porosz királyi szocialistáknak nevezte). Sőt tegyük fel, hogy a történelem százegy kis nemzettel szemben a nagyorosz nagyhatalmi kapitalizmus javára dönti el a kérdést. Ez nem lehetetlen, mert a tőke egész története nem más, mint erőszak és rablás, vér és szenny története. És mi egyáltalában nem vagyunk feltétlenül a kis nemzetek hívei; mi — *egyébként azonos körülmények esetén* — feltétlenül a centralizáció mellett és a föderatív kapcsolatok kispolgári eszménye ellen vagyunk. De még ebben az esetben is, először, nem a mi dolgunk, nem a demokraták dolga (már nem is szólva a szocialistákról), hogy Romanovnak — Bobrinszkijnak — Puriskevicsnek segítsünk Ukrajnát stb. megfojtani. Bismarck a maga módján, junkermódra, progresszív történelmi tettet vitt véghez, de nagyszerű „marxista" volna az, aki ezen az alapon igazolni próbálná a Bismarcknak nyújtott szocialista segítséget! Pedig Bismarck előmozdította a gazdasági fejlődést azzal, hogy egyesítette a széttagolt németeket, akiket más népek elnyomtak. Nagy-Oroszország gazdasági felvirágzásának és gyors fej-

lődésének érdeke viszont azt követeli, hogy meg kell szabadítani az országot attól, hogy a nagyoroszok más népeket elnyomjanak — erről a különbségről nálunk megfeledkeznek a színorosz quasi-Bismarckok hódolói.

Másodszor, ha a történelem a nagyorosz nagyhatalmi kapitalizmus javára döntené el a kérdést, akkor ebből az következik, hogy annál nagyobb lesz a nagyorosz proletariátus *szocialista* szerepe, mert a proletariátus a fő hajtóereje a kommunista forradalomnak, melyet a kapitalizmus szül. A proletariátus forradalma pedig megköveteli, hogy a munkásokat tartósan a *legteljesebb* nemzeti egyenlőség és testvériség szellemében neveljük. Tehát éppen a nagyorosz proletariátus érdekei szempontjából huzamosan és olyan szellemben kell nevelni a tömegeket, hogy a legerélyesebben, legkövetkezetesebben, legbátrabban, legforradalmibb módon szálljanak síkra a nagyoroszok által leigázott valamennyi nemzet teljes egyenjogúságáért és önrendelkezési jogáért. A nagyoroszok nemzeti büszkeségének érdeke (nem szolgai értelemben vett érdeke) egybeesik a nagyorosz (és minden más) proletár *szocialista* érdekével. A mi mintaképünk Marx marad, aki évtizedekig élt Angliában, félig angollá lett és az angol munkások szocialista mozgalma érdekében követelte Írország szabadságát és nemzeti függetlenségét.

A mi házisütetű szocialista sovinisztáink, Plehanov és a többiek, ez utóbbi feltételezett esetben nemcsak saját hazájuknak, a szabad és demokratikus Nagy-Oroszországnak lesznek árulói, hanem elárulják Oroszország minden népének proletártestvériségét, azaz a szocializmus ügyét is.

Szocial-Demokrat 35. sz.
1914. december 12.

Lenin Művei, 21. kötet.

OROSZ SÜDEKUMOK

„Südekum" neve fogalommá lett: az öntelt, lelkiismeretlen opportunista és szociálsoviniszta típusát jelenti. Jó jel, hogy a Südekumokról mindenki megvetéssel beszél. De annak, hogy emellett mi magunk ne essünk sovinizmusba, csak egy ellenszere van. Ez az ellenszer: erőnkhöz mérten segítsük elő az orosz Südekumok leleplezését.

„A háborúról" írott brosúrájával Plehanov végérvényesen élére állt az orosz Südekumoknak. Plehanov érvelése nem egyéb, mint a dialektika felcserélése szofisztikával. Szofista módra vádolja a német opportunizmust, de csak azért, hogy takargassa a francia és az orosz opportunizmust. Ez végeredményben nem harc a nemzetközi opportunizmus ellen, hanem annak támogatása. Plehanov szofista módra siránkozik Belgium sorsán, ugyanakkor hallgat Galíciáról. Szofista módra összekeveri az imperializmus korszakát (vagyis azt a korszakot, mikor a marxisták általános nézete szerint már megértek a kapitalizmus összeomlásának objektív feltételei és amikor már vannak szocialista proletártömegek) a burzsoá-demokratikus nemzeti mozgalmak korszakával; azt a korszakot, melyben a burzsoá hazák már megértek arra, hogy a proletariátus nemzetközi forradalma szétrombolja őket, összetéveszti a burzsoá hazák születésének és egybeforrásának korszakával. Szofista módra békeszegéssel vádolja a német burzsoáziát és hallgat arról, hogy a „hármas antant[142] burzsoáziája hosszú

időn át és szívósan készült a háborúra a német burzsoázia ellen. Szofista módra hallgat a bázeli határozatról. Szofista módra nemzeti liberalizmussal cseréli fel a szociáldemokratizmust: Oroszország gazdasági fejlődésének érdekeivel indokolja azt, hogy a cárizmus győzelmét kívánja, ellenben egy szóval sem érinti az oroszországi nemzetiségek kérdését, sem azt, hogy a cárizmus gátolja Oroszország gazdasági fejlődését, sem azt, hogy a termelőerők Németországban hasonlíthatatlanul gyorsabban és eredményesebben növekednek stb. Plehanov álokoskodásainak boncolgatása több cikket követelne, kérdéses azonban, érdemes-e Plehanov számos nevetséges ostobaságával foglalkozni? Csak egyik úgynevezett érvére térek ki. Engels 1870-ben azt írta Marxnak, hogy W. Liebknecht hibát követ el azzal, hogy az anti-bismarckizmust *egyedüli* vezérelvévé teszi.[143] Plehanov megörült ennek az idézetnek: hiszen nálunk is ugyanez áll az anticárizmusra! Próbáljunk azonban a szofisztika helyett (vagyis az eseményekkel semmi összefüggésben nem álló külső hasonlatosságok kiragadása helyett) dialektikát (vagyis az esemény minden konkrét körülményének és fejlődésének tanulmányozását) alkalmazni. Németország egyesítése szükségszerű volt. Ezt Marx 1848 előtt és 1848 után mindenkor elismerte. Az egyesülés érdekében Engels még 1859-ben egyenesen háborúra hívta a német népet.[144] Amikor nem sikerült a forradalmi egyesülés, Bismarck ellenforradalmi úton, junkermódra hajtotta azt végre. Az anti-bismarckizmus mint *egyedüli* elv értelmetlenséggé vált, mert a szükségszerű egyesülés ténnyé lett. És Oroszországban? Vajon merte-e a mi bátor Plehanovunk eleve azt hirdetni, hogy Oroszország fejlődése érdekében szükség van Galícia, Konstantinápoly, Örményország, Perzsia stb. meghódítására? Vajon meri-e ezt most kijelenteni? Gondolkodott-e azon, hogy Németországnak (amelyet a XIX. század első kétharmadában Franciaország és Oroszország is elnyomott) a németek szétdaraboltságáról át kellett térnie a németek egyesítésére, Oroszországban ellenben a nagyoroszok nem annyira egyesítettek, mint inkább elnyomtak más nemzeteket? Plehanov, ahelyett, hogy

gondolkodott volna ezen, egyszerűen takargatja sovinizmusát, kiforgatja az 1870-ben írt Engels-idézet értelmét, mint ahogy Südekum is kiforgatja az 1891-es Engels-idézetet, amelyben Engels azt írta, hogy a németeknek élethalálharcot kell folytatniuk Franciaország és Oroszország szövetséges seregei ellen.

Más nyelven, más körülmények között védelmezi a sovinizmust a Nasa Zarja[145] (7—8—9. sz.). Cserevanyin úr előre megjósolja és kívánja „Németország vereségét", azt állítva, hogy „Európa (!!) felkelt" ellene. A. Potreszov úr a német szociáldemokraták ellen mennydörög, akik a „legnagyobb bűnnél is nagyobb" „ballépést" követtek el stb., s azt bizonyítgatja, hogy a német militarizmusnak „különleges, megszámlálhatatlan bűnei" vannak, hogy „nem bizonyos orosz körök pánszláv álmai fenyegették az európai békét" és így tovább.

Amikor a legális sajtóban kiszínezik Németország „megszámlálhatatlan" bűnét és Németország vereségének szükségességét, vajon nem azt jelenti-e ez, hogy Puriskevics és a szociálsoviniszták kórusához szegődtek? Arról, hogy az oroszországi militarizmusnak százszor több „megszámlálhatatlan" bűne van, hallgatni kell, mert a cári cenzúra elfojt minden szót. Hát azoknak, akik nem akarnak soviniszták lenni, nem az lett volna ebben a helyzetben a kötelességük, hogy legalábbis *nem* beszélnek Németország vereségéről és megszámlálhatatlan bűnéről?

A Nasa Zarja nemcsak arra vett irányt, hogy „tartózkodik a háborúellenes cselekedetektől"; nem, egyenesen a nagyorosz, cári-puriskevicsi sovinizmus malmára hajtja a vizet, amikor „szociáldemokrata" érvekkel hirdeti Németország vereségét és mentegeti a pánszlávokat. Hiszen éppen a Nasa Zarja írói voltak, igen, éppen ők voltak azok, akik 1912—14-ben likvidátorságot propagáltak a munkástömegek között.

Nézzük végül Akszelrodot, akit, mint a Nasa Zarja íróit is, Martov haragosan és oly balkezesen kendőzget, védelmez és menteget.

Akszelrod nézeteit, az ő hozzájárulásával, a Golosz 86. és 87. száma fejtegeti. Ezek szociálsoviniszta nézetek. Azt a tényt, hogy a francia és a belga szocialisták beléptek a burzsoá kormányba, Akszelrod a következő érvekkel védelmezi: 1. „A történelmi szükségszerűség, amelyre most annyira helytelenül szeretnek hivatkozni, Marxnál egyáltalában nem azt jelentette, hogy a konkrét rosszal szemben passzív magatartást kell tanúsítani — várva a szocialista forradalmat." Miféle zavarosság ez? Mire való ez? Minden, ami a történelemben történik, szükségszerűen történik. Ez — ábécé. A szociálsovinizmus ellenségei nem a történelmi szükségszerűségre, hanem a háború *imperialista* jellegére hivatkoztak. Akszelrod úgy tesz, mint aki nem értette meg ezt, mint aki nem értette meg a „konkrét rossznak" ebből következő értékelését, nem értette meg, hogy minden országban burzsoá uralom van és teljesen *időszerű* „szociális forradalomra" vezető forradalmi akciókat kezdeni. „Passzívak" a szociálsoviniszták, akik tagadják ezt. 2. Nem szabad „figyelmen kívül hagyni azt a kérdést, hogy ki volt" a háború „igazi kezdeményezője", „ki állította ezzel a megtámadott országokat az elé a kényszerhelyzet elé, hogy önállóságukat védelmezzék". És ugyanazon az oldalon elismeri: „a francia imperialisták természetesen arra törekedtek, hogy két-három év múlva háborút robbantsanak ki"! Ez alatt az idő alatt, tessék csak gondolni, megerősödött volna a proletariátus és fokozódtak volna a béke esélyei!! Mi azonban tudjuk, hogy ez alatt az idő alatt az Akszelrod szívéhez nőtt opportunizmus erősödött volna meg és fokozódtak volna az opportunizmus esélyei, hogy még galádabbul elárulja a szocializmust. Mi tudjuk, hogy három rabló (Anglia, Oroszország, Franciaország burzsoáziája és kormánya) *évtizedeken át* fegyverkezett Németország kirablására. Csoda-e, hogy a két rabló hamarább támadott, még mielőtt a *három* megkapta a megrendelt új késeket? Vajon nem álokoskodás-e, mikor a „kezdeményezőkről" szóló frázisokkal elkenik valamennyi ország burzsoáziájának *egyenlő „bűnösségét"*, amelyet minden szocialista félreérthetetlenül, egyhangúlag elismert Bázelben? 3. „Szemrehányást tenni a

belga szocialistáknak, mert országukat védelmezik", ez „nem marxizmus, hanem cinizmus". Éppen Marx nevezte így Proudhon magatartását a lengyel felkeléssel szemben (1863).[146] Marx 1848 óta állandóan azt hangoztatta, hogy Lengyelország felkelése a cárizmus ellen — történelmileg progresszív. Ezt senki sem merte tagadni. Itt az volt a konkrét helyzet, hogy Kelet-Európában még nem oldották meg a nemzeti kérdést, ezért a cárizmus ellen indított háború nem imperialista, hanem burzsoá-demokratikus jellegű volt. Ez — ábécé.

Azok szerint, akik tagadják a szocialista forradalmat, vagy csúfot űznek belőle, vagy nem törődnek vele (ahogy ezt az Akszelrodok teszik), a belgák „országának" az adott konkrét háborúban *lehetetlen* másképp segítséget nyújtani, csak úgy, ha a cárizmust Ukrajna eltiprásában segítjük. Ez tény. Cinizmus, ha egy orosz szocialista megkerüli ezt a tényt. Cinizmus Belgiumról hangoskodni és Galíciáról hallgatni.

Mit kellett volna hát tenniük a belga szocialistáknak? Ha nem tudtak a franciákkal és másokkal együtt szociális forradalmat végrehajtani, az adott időpontban alá kellett vetniük magukat a nemzet többségének és háborúba kellett menniük. Amikor azonban alávetették magukat a rabszolgatartó osztály akaratának, rájuk kellett volna hárítaniuk a felelősséget, nem pedig megszavazni a hiteleket, Vandervelde nem miniszteri körútra kellett volna küldeniük, a kizsákmányolókhoz, hanem azzal kellett volna megbízniuk, hogy *(valamennyi* ország forradalmi szociáldemokratáival együtt) a „szocialista forradalom" és polgárháború érdekében illegális forradalmi propagandát szervezzen; és a hadseregben is ilyen munkát kellett volna végezni (a tapasztalat bebizonyította, hogy még a munkáskatonák testvéri „barátkozása" is lehetséges a hadviselő seregek lövészárkaiban!). Aki dialektikáról és marxizmusról fecseg, de nem érti, hogy amikor alá kell vetnie magát a többségnek (ha ez ideiglenesen elkerülhetetlen), ezt minden körülmények között egybe kell kapcsolnia a forradalmi munkával — az ilyen fecsegő csak gúnyolódik a munkásokon, csúfot űz a szocializmusból. „Belgium polgárai!

Nagy szerencsétlenség érte országunkat. Ezt a szerencsétlenséget *valamennyi* ország, közöttük Belgium burzsoáziája zúdította ránk. Nem akarjátok megdönteni ezt a burzsoáziát, nem hisztek a német szocialistákban? Mi kisebbségben vagyunk, alávetem magam többségeteknek, megyek a háborúba, de a háborúban is hirdetni fogom, elő fogom készíteni minden ország proletárjainak polgárháborúját, mert ezenkívül nincs más menekvés sem Belgium, sem más ország parasztjai és munkásai számára!" Az ilyen beszédért a belga vagy francia stb. képviselő börtönben ülne, nem pedig miniszteri székben, de szocialista volna, nem pedig áruló, a francia és a német munkáskatonák mint *az ő* vezérükről, nem pedig mint a munkásügy elárulójáról beszélnének róla. 4. „Amíg hazák vannak, amíg a proletariátus élete és mozgalma, úgy mint eddig, e hazák keretei között folyik és a proletariátus e kereteken kívül nem fog érezni más, külön, nemzetközi talajt, addig a munkásosztály nem térhet ki a hazafiság és az önvédelem kérdése elől." Burzsoá hazák mindaddig lesznek, amíg a proletariátus nemzetközi forradalma nem rombolja szét azokat. Ennek a forradalomnak már megvan a talaja, ezt még Kautsky is elismerte 1909-ben, ezt egyhangúlag elismerték Bázelben is és ezt most az a *tény* bizonyítja, hogy a világ munkásai mélyen együttéreznek azokkal, akik nem szavazzák meg a hiteleket, nem félnek a börtöntől és nem rettennek vissza más áldozatoktól sem, amelyeket „történelmi szükségszerűséggel" minden forradalom megkövetel. Akszelrod frázisa csak *kibúvó* a forradalmi munka alól, csak a soviniszta burzsoázia érveinek a szajkózása. 5. Tökéletesen ugyanez a lényege annak az állításának is, hogy a németek magatartása *nem* volt árulás, hogy a németek magatartásának oka „annak az eleven érzése és tudata, hogy a német proletariátus szervesen egybekapcsolódik hazájával, azzal a darab földdel, amelyen él és dolgozik". Valójában a németek viselkedése kétségtelenül árulás, mint ahogy Guesde és a többiek magatartása is árulás; ezt fedezni és védelmezni — becstelen dolog. Valójában éppen a burzsoá hazák rombolják szét, torzítják el, tépik szét, nyomorítják meg a német munkásnak

a német földdel való „eleven kapcsolatát", amikor megteremtik a rabszolgaság és a rabszolgatartók „kapcsolatát". Valójában *csakis* a burzsoá hazák szétrombolása adhatja meg a világ munkásainak „a kapcsolatot a földdel", az anyanyelv szabadságát, a mindennapi kenyeret és a kultúra áldásait. Akszelrod egyszerűen a burzsoáziát védelmezi. 6. Aki azt hirdeti a munkásoknak, hogy „legyetek óvatosak, amikor opportunizmussal vádoltok" olyan „kipróbált marxistákat, mint Guesde" stb., az azt hirdeti, hogy a munkások szolgák módjára hunyászkodjanak meg a vezérek előtt. Mi azt mondjuk a munkásoknak: tanuljatok Guesde egész életének példáján, *kivéve* azon, hogy 1914-ben nyíltan elárulta a szocializmust. Lehet, hogy vannak olyan személyi vagy más körülmények, melyek enyhíthetik Guesde bűnét, de itt egyáltalában nem a *személyek* bűnéről, hanem az *események* szocialista jelentéséről van szó. 7. Ha arra hivatkoznak, hogy a kormányba való belépés „*formálisan*" megengedhető, mert a határozatnak van egy pontja a „rendkívül fontos esetekről", ez a hivatkozás nem egyéb, mint a legbecstelenebb csűrés-csavarás, mert ennek a pontnak az értelme nyilvánvalóan nem az, hogy *szembeforduljunk* a proletariátus nemzetközi forradalmával, hanem az, hogy *elősegítsük* a proletariátus nemzetközi forradalmát. 8. Akszelrodnak az a kijelentése, hogy „Oroszország veresége nem érintheti az ország szerves fejlődését, de elősegíthetné a régi rend felszámolását", magában véve helyes, de ha azt a német soviniszták igazolásával való összefüggésében nézzük, akkor Akszelrod kijelentése nem egyéb, mint kísérlet arra, hogy *behízelegje magát* a Südekumok kegyeibe. Elismerni, hogy Oroszország veresége hasznos és ugyanakkor nem emelni vádat a német és osztrák szociáldemokraták ellen, akik elárulták a szocializmust, ez annyit jelent, mint *valójában* segítséget nyújtani nekik abban, hogy igazolják, tisztára mossák magukat és becsapják a munkásokat. Akszelrod a cikkében kétfelé hajbókol: a német szociálsovinisták felé, és a francia szociálsovinisták felé. Ez a két hajbókolás együttvéve jellemzi a mintaszerű „oroszországi-bundista" szociálsovinizmust.

Ezek után az olvasó megítélheti, mennyire következetes a Golosz szerkesztősége, amely kinyomatja Akszelrod felháborító tételeit, és csak annyit fűz hozzá, hogy Akszelrod „bizonyos tételeivel" nem ért egyet, azután pedig a 96. szám vezércikkében azt hirdeti, hogy „kíméletlenül szakítani kell az aktív szociálpatriotizmus elemeivel". Hát a Golosz szerkesztősége valóban olyan naiv vagy olyan figyelmetlen, hogy nem látja az igazságot? nem látja azt, hogy Akszelrod „érvei" *egytől-egyig* az „aktív szociálpatriotizmus elemei" (hiszen az író aktivitása írásában nyilvánul meg)? És a Nasa Zarja írói, Cserevanyin úr, A. Potreszov úr és kompániájuk — vajon ezek nem az aktív szociálpatriotizmus elemei?

Szocial-Demokrat 37. sz.
1915. február 1.

Lenin Művei, 21. kötet.

IDEGEN LOBOGÓ ALATT

(Részlet)

II

A. Potreszov a következő címet adta cikkének: „Két korszak határán". Kétségtelen, hogy két korszak határán élünk és azokat a roppant fontos történelmi eseményeket, amelyeknek szemtanúi vagyunk, csak úgy érthetjük meg, ha — elsősorban — az egyik korszakból a másik korszakba való átmenet objektív feltételeit elemezzük. Nagy történelmi korszakokról van szó; minden korszakban vannak és lesznek egyes, részleges mozgalmak, hol előre, hol hátra, vannak és lesznek különböző elhajlások a mozgalmak átlagtípusától és átlagos ütemétől. Mi nem tudhatjuk, milyen gyorsan és milyen sikerrel fognak kibontakozni az adott korszak egyes történelmi mozgalmai. Azt azonban tudhatjuk, és tudjuk is, *melyik az az osztály*, amely egyik vagy másik korszak középpontjában áll és meghatározza e korszak fő tartalmát, fejlődésének fő irányát, az adott korszak történelmi viszonyainak fő sajátosságait stb. Csakis ezen az alapon, vagyis csak akkor építhetjük fel taktikánkat helyesen, ha elsősorban figyelembe vesszük a különböző „korszakok" (nempedig egyes országok egyes történelmi epizódjainak) fő, megkülönböztető vonásait és csak az adott korszak alapvonásainak ismerete szolgálhat alapul arra, hogy egyik vagy másik ország részletesebb sajátosságait számbavehessük.

És itt, éppen ezen a területen keresendő A. Potreszov

és Kautsky szofizmájának, vagy mindkettő történelmi hibájának a gyökere (Kautsky cikke a Nase Gyelónak ugyanabban a számában jelent meg), itt a gyökere annak, hogy mindketten nem marxista, hanem nemzeti-liberális következtetésekre jutottak.

Az a példa ugyanis, amelyet A. Potreszov választott és amely felkeltette „különös érdeklődését", az 1859-es olaszországi hadjárat példája, és az a sok más *analóg* történelmi példa, amelyekre Kautsky hivatkozik — „*éppen nem azokra* a történelmi korszakokra" vonatkoznak, amelyeknek a „határán" élünk. Nevezzük azt a korszakot, amelybe belépünk (vagy beléptünk, amely azonban csak kezdeti szakaszában van), mai (vagy harmadik) korszaknak. Azt a korszakot, amelyet most hagytunk magunk mögött, nevezzük tegnapi (vagy második) korszaknak. Akkor azt a korszakot, amelyből A. Potreszov és Kautsky példáit veszi, tegnapelőtti (vagy első) korszaknak kell nevezni. A. Potreszov és Kautsky elmélkedéseinek felháborító szofizmusa, tűrhetetlen hazugsága éppen abban áll, hogy felcserélik a mai (harmadik) korszak viszonyait a tegnapelőtti (első) korszak viszonyaival.

Vizsgáljuk meg a dolgot közelebbről.

A történelmi korszakok szokásos felosztása, amellyel a marxista irodalomban sokszor találkozunk, a következő: 1. 1789—1871; 2. 1871—1914; 3. 1914—? Ez a felosztás Kautskynál is többször előfordul és A. Potreszov szintén átveszi. Magától értetődik, hogy ezek a határok, mint általában minden határ a természetben és a társadalomban, feltételesek és nem merevek, viszonylagosak, nem pedig abszolútak. Mi is csak úgy tekintjük a különösen kiemelkedő és szembeötlő történelmi eseményeket, mint a nagy történelmi mozgalmak hozzávetőleges határállomásait. Az első korszak, mely a nagy francia forradalomtól a francia-porosz háborúig tart, a burzsoázia felemelkedésének, teljes győzelmének a korszaka. Ez — a burzsoázia felfelé ívelő vonala, általában a burzsoá-demokratikus mozgalmak, különösen pedig a burzsoá-nemzeti mozgalmak korszaka, az elkorhadt

hűbéri-abszolutisztikus intézmények gyors összetörésének korszaka. A második, a burzsoázia teljes uralmának és hanyatlásának korszaka, amelynek folyamán a haladó burzsoázia áttér a reakciós és a legreakciósabb finánctőkére. Ez az a korszak, melyben az új osztály, a mai demokrácia, előkészíti és lassan egybegyűjti erőit. A harmadik, az éppen csak kezdődő korszak, olyan „helyzetbe" hozza a burzsoáziát, aminőben a feudálisok voltak az első korszakban. Ez az imperializmus korszaka, az imperialista, úgyszintén az imperializmusból következő megrázkódtatások korszaka.

Maga Kautsky volt az, aki több cikkében és „A hatalomhoz vezető út" c. brosúrájában (1909) a legnagyobb határozottsággal körvonalazta a felvirradó harmadik korszak fő ismérveit; kiemelte, hogy ez a korszak gyökeresen különbözik a másodiktól (a tegnapitól); megállapította, hogy az objektív történelmi feltételek megváltozása következtében megváltoztak a mai demokrácia közvetlen feladatai és harci feltételei, harci formái. Most pedig Kautsky feléget mindent, amit eddig tiszteletben tartott, a leghihetetlenebb, legtisztességtelenebb, leggyalázatosabb módon frontot változtat. Az említett brosúrában félreérthetetlenül a háború, éspedig olyan háború közelgésének jeleiről beszél, amilyen 1914-ben tényleg bekövetkezett. Annak kézzelfogható bizonyítására, hogy Kautsky elárulta saját meggyőződését és ünnepélyes nyilatkozatait, elegendő lenne ennek a brosúrának néhány helyét Kautsky mostani írásaival összehasonlítani. És ebben a tekintetben Kautsky nem kivétel (az ő esete egyáltalán nemcsak német eset), hanem tipikus képviselője a mai demokrácia egész felső rétegének, amely a válság pillanatában átpártolt a burzsoáziához.

A. Potreszov és Kautsky valamennyi történelmi példáját az első korszakból vette. Nemcsak az 1855-ös, 1859-es, 1864-es, 1866-os, 1870-es, hanem az 1877-es (orosz-török) és az 1896—1897-es háború (török-görög háború, örmény forrongások) idején végbemenő történelmi jelenségek fő, objektív tartalmát is burzsoá-nemzeti mozgalmak vagy a feudalizmus különböző formáitól megszabaduló burzsoá

társadalom „görcsös vonaglásai" alkották. A vezető országok egész sorában akkor még szó sem lehetett a mai demokrácia valóban önálló, a burzsoázia túlérettsége és hanyatlása korszakának megfelelő akciójáról. Az a fő osztály, amely akkor, e háborúk idején és e háborúkban küzdve, felfelé ívelő vonalon haladt és az egyedüli osztály volt, amely túlnyomó erővel tudott harcolni a hűbéri-abszolutisztikus intézmények ellen — a burzsoázia volt. Ez a burzsoázia, melyet a különböző országokban a *vagyonos* árutermelők különböző rétegei képviseltek, a különböző országokban különböző mértékben volt haladó, olykor (mint például az olasz burzsoázia egy része 1859-ben) még forradalmi is volt, a korszakot azonban általában a burzsoázia haladó mivolta jellemezte, *vagyis* az, hogy a burzsoáziának a hűbéri rendszer ellen folyó harca még nem dőlt el, még nem volt befejezve. Egészen természetes, hogy a mai demokrácia akkori elemeinek — és Marxnak, mint képviselőjüknek — attól a vitathatatlan elvtől vezéreltetve, hogy a haladó (a harcra képes) burzsoáziát kell támogatni a feudalizmus ellen, akkor azt a kérdést kellett eldönteniök, hogy „melyik fél", vagyis *melyik* burzsoázia sikere kívánatosabb. Akkor a háborúban résztvevő fő országok népmozgalma általánosan demokratikus, vagyis gazdasági és osztálytartalmánál fogva burzsoádemokratikus mozgalom volt. Egészen természetes, hogy akkor nem is lehetett *más* kérdést felvetni, mint azt, hogy *melyik* burzsoázia sikere, milyen kombináció mellett, a reakciós (a burzsoázia felemelkedését akadályozó hűbéri-abszolutisztikus) erők melyikének veresége esetén ígér nagyobb „teret" a mai demokrácia számára.

És emellett Marxot — ezt még A. Potreszov is kénytelen elismerni — a burzsoá nemzeti és felszabadító mozgalmak talaján keletkező nemzetközi konfliktusok „értékelésénél" az a meggondolás vezette, hogy melyik fél sikere segítheti elő jobban a nemzeti és az általánosságban vett népi, általános demokratikus mozgalmak „fejlődését" (A. Potreszov cikkének 74. old.). Ez azt jelenti, hogy azoknak a háborús összeütközéseknek idején, amelyek az egyes nem-

zetek burzsoáziájának hatalomratörése talaján keletkeztek, Marx — mint 1848-ban is — leginkább arra törekedett, hogy minél szélesebb és „plebejusibb" tömegek, általában a kispolgárság és különösen a parasztság, végül a vagyontalan osztályok bevonása útján kiszélesítse és kiélezze a burzsoádemokratikus mozgalmakat. Marx következetesen demokratikus taktikája éppen abban különbözött gyökeresen Lassalle következetlen taktikájától, hogy Marx a mozgalom társadalmi bázisának kiszélesítéséről, annak fejlesztéséről gondoskodott, míg Lassalle a nemzeti-liberálisokkal való szövetség felé hajlott.

A nemzetközi konfliktusok a harmadik korszakban is *formájukban* ugyanolyan nemzetközi konfliktusok, mint az első korszakban, de szociális és osztály*tartalmuk* gyökeresen megváltozott. Az objektív történelmi helyzet egészen más lett.

A feltörekvő, nemzeti szabadságért küzdő tőkének a feudalizmus ellen vívott harcát a legreakciósabb, idejétmúlt és önmagát túlélt, letűnő, hanyatló finánctőkének az új erők ellen folytatott harca váltotta fel. Az államok burzsoá-nemzeti keretei, amelyek az első korszakban a feudalizmustól megszabaduló emberiség termelőerői *kifejlődésének* támaszai voltak, most, a harmadik korszakban a termelőerők további fejlődésének *akadályaivá* lettek. A burzsoázia feltörekvő, élenjáró osztályból letűnő, hanyatló, benső életerőtől megfosztott, reakciós osztály lett. Egy egészen más osztály lett most — hatalmas történelmi méretekben — feltörekvő osztállyá.

A. Potreszov és Kautsky cserbenhagyták ennek az osztálynak az álláspontját, és visszafelé mentek, mert megismétlik azt a burzsoá ámítást, hogy a történelmi folyamat objektív tartalma *most is* a burzsoáziának a feudalizmus ellen irányuló haladó mozgalma. Valójában pedig most szó sem lehet arról, hogy a *mai* demokrácia a *reakciós*, imperialista burzsoázia uszályában kullogjon — bármilyen „színű" is az a burzsoázia.

Az első korszakban az objektív történelmi feladat ez

volt: hogyan kell a haladó burzsoáziának „kihasználnia" az elhaló feudalizmus *fő* képviselői ellen folyó harcában a nemzetközi összeütközéseket, az egész burzsoá demokrácia, a burzsoá világdemokrácia maximális előnyére. Akkor, az első korszakban, több mint félszázaddal ezelőtt, természetes és elkerülhetetlen volt, hogy a fedualizmus által leigázott burzsoázia „saját" feduális elnyomójának balsikerét kívánta; emellett megjegyzendő, hogy ezeknek a fő, központi, európai súllyal bíró feduális erődöknek száma egészen csekély volt. És Marx „mérlegelte": az adott konkrét helyzetben (szituációban) melyik ország burzsoá szabadságmozgalmának sikere *lényegesebb* az *általános európai* feudális erőd lerombolása érdekében.

Most, a harmadik korszakban, nincsenek többé általános európai jelentőségű feudális erődök. Természetesen, a „kihasználás" a mai demokráciának is feladata, de a *nemzetközi* kihasználásnak — A. Potreszov és Kautsky nézetével ellentétben — nem az egyes nemzeti finánctőkék, hanem a nemzetközi finánctőke ellen kell irányulnia. A kihasználás most nem annak az osztálynak a feladata, amely 50—100 év előtt volt feltörekvő osztály. Akkor a leghaladóbb burzsoá demokrácia „nemzetközi akciójáról" (A. Potreszov kifejezése) volt szó; most a történelmileg megérett hasonló feladatot az objektív helyzet egészen más osztály elé tűzte ki.

A megírás ideje: körülbelül 1915 februárja.
Először 1917-ben, a moszkvai Priliv könyvkiadó I. Gyűjteményében jelent meg.
Aláírás: N. Konsztantyinov.

AZ OSZDMP KÜLFÖLDI SZEKCIÓINAK KONFERENCIÁJA[147]

Az OSZDMP külföldi szekcióinak svájci konferenciája a napokban befejezte munkáját. A konferencia, a kizárólagosan külföldi ügyek megvitatásán kívül — erről központi lapunk következő számaiban igyekszik majd, ha röviden is, beszámolni —, határozatokat hozott a háború fontos, égető kérdésében. Késedelem nélkül közöljük ezeket a határozatokat, abban a reményben, hogy hasznára lesznek minden szociáldemokratának, aki komolyan keres kivezető utat az eleven valóság felé a nézetek mai káoszából, amelynek az a lényege, hogy szavakban elismerik az internacionalizmust, valójában pedig, így vagy amúgy, minden áron ki akarnak békülni a szociálsovinizmussal. Még hozzáfűzzük, hogy az „Európai Egyesült Államok" jelszavának vitája egyoldalúan politikai jellegű volt és a kérdést elhalasztották, amíg a jelszó *gazdasági* oldalát meg nem vitatják a sajtóban.

A KONFERENCIA HATÁROZATAI

A konferencia, a Központi Bizottság kiáltványának alapján (megjelent a 33. számban*), a propaganda nagyobb tervszerűsége érdekében, a következő tételeket fogadja el:

* Lásd a 454—462. old. — *Szerk.*

A háború jellege

A mai háború — imperialista háború. Ezt a háborút annak a korszaknak viszonyai szülték, amikor a kapitalizmus elérte fejlődésének legmagasabb szakaszát; amikor már nemcsak az árukivitel, hanem a tőkekivitel is igen nagy jelentőségű lett; amikor a termelés kartellesítése és a gazdasági élet internacionalizálódása jelentős méreteket öltött; amikor a gyarmatpolitika majdnem az egész földkerekség felosztására vezetett; — amikor a világkapitalizmus termelőerői túlnőttek a nemzeti-állami tagozódások korlátozott keretein; — amikor teljesen megértek a szocializmus megvalósításának objektív feltételei.

A „haza védelmének" jelszava

A mai háború igazi lényege: Angliának, Franciaországnak és Németországnak a gyarmatok felosztásáért és a konkurráló országok kirablásáért egymás ellen folytatott harca, továbbá a cárizmusnak és Oroszország uralkodó osztályainak az a törekvése, hogy magukhoz ragadják Perzsiát, Mongóliát, ázsiai Törökországot, Konstantinápolyt, Galíciát stb. Az osztrák—szerb háborúban a nemzeti elem teljesen alárendelt jelentőségű, semmit sem változtat a háború általános imperialista jellegén.

Az utóbbi évtizedek egész gazdasági és diplomáciai története azt bizonyítja, hogy a hadviselő nemzetek mindkét csoportja éppen ilyen háborút készített rendszeresen elő. A szocialisták taktikájának meghatározása szempontjából semmi jelentősége sincs annak a kérdésnek, hogy melyik csoport mérte az első katonai csapást vagy üzente meg elsőnek a háborút. Mindkét hadviselő fél azt állítja, hogy a hazát védelmezi, hogy az ellenséges betöréssel száll szembe, hogy védelmi háborút folytat stb., de ezek az állítások nem egyebek, mint népcsaló frázisok.

A valóban nemzeti háborúk alapja, aminők különösen az 1789—1871-es korszak háborúi voltak, a nemzeti tömeg-

mozgalmaknak, az abszolutizmus és feudalizmus elleni harcnak, a nemzeti elnyomás megsemmisítésének és a nemzeti államok megteremtésének, mint a tőkés fejlődés előfeltételének hosszan tartó folyamata volt.

A nemzeti idológia, amelyet ez a korszak hozott létre, mély nyomokat hagyott a kispolgárság tömegében és a proletariátus egy részében. A burzsoázia szofistái és a szocializmus nyomukban kullogó árulói ezt használják ki most, egy egészen más korszakban, az imperializmus korszakában, hogy megbontsák a munkások sorait és elvonják őket osztályfeladataiktól, a burzsoázia elleni forradalmi harctól.

Most igazabbak mint valaha a „Kommunista Kiáltvány" szavai: „a munkásoknak nincs hazájuk". Csak a proletariátusnak a burzsoázia ellen indított nemzetközi harca védheti meg a proletariátus vívmányait és törhet utat az elnyomott tömegeknek egy jobb jövő felé.

A forradalmi szociáldemokrácia jelszavai

„A mostani imperialista háború átváltoztatása polgárháborúvá — ez az egyetlen helyes proletárjelszó, erre mutat rá a kommün tapasztalata, ezt jelölte ki a bázeli határozat (1912), ez következik a magasfejlettségű burzsoá országok közötti imperialista háború minden feltételéből".*

A polgárháború, amelyre a forradalmi szociáldemokrácia a mostani korszakban szólít, a proletariátusnak a burzsoázia ellen indított fegyveres harca, mely a fejlett tőkés országokban a tőkésosztály kisajátításáért, Oroszországban a demokratikus forradalomért (a demokratikus köztársaságért, nyolcórás munkanapért, a földbirtokosok földjének elkobzásáért), az elmaradt monarchikus országokban általában a köztársaságért stb. folyik.

A tömegek rettenetes nyomora, melyet a háború előidéz, feltétlenül forradalmi hangulatokat és mozgalmakat szül, s a polgárháború jelszava arra fog szolgálni, hogy összefoglalja azokat és határozott irányt adjon nekik.

* Lásd a 461. old. — *Szerk.*

A munkásosztály szervezete jelenleg nagyon össze van törve. De a forradalmi válság ennek ellenére is érik. A háború után az uralkodó osztályok minden országban még jobban meg fogják feszíteni minden erejüket, hogy évtizedekre visszavessék a proletariátus szabadságmozgalmát. Akár gyors lesz a forradalmi fejlődés üteme, akár elhúzódik a válság, a forradalmi szociáldemokrácia feladata mindkét esetben az lesz, hogy folytassa kitartóan a mindennapi munkát és ne hanyagolja el az osztályharc egyetlen korábbi módszerét sem. Az lesz a feladata, hogy a parlamentarizmust is, a gazdasági harcot is a forradalmi tömegharc szellemében az opportunizmus ellen irányítsa.

Ahhoz, hogy a mai imperialista háborút polgárháborúvá változtassuk át, a következő első lépéseket kell megtenni: 1. feltétlenül meg kell tagadni a hadihiteleket és ki kell lépni a burzsoá kormányokból; 2. teljesen szakítani kell a a „nemzeti béke" (bloc national, Burgfrieden) politikájával; 3. illegális szervezetet kell teremteni mindenütt, ahol a kormány és a burzsoázia kihirdeti a hadiállapotot és megszünteti az alkotmányos szabadságjogokat; 4. elő kell segíteni a hadviselő nemzetek katonáinak barátkozását a lövészárkokban és általában a hadszíntereken; 5. általában támogatni kell a proletariátus mindennemű forradalmi tömegmegmozdulását.

Az opportunizmus és a II. Internacionálé csődje

A II. Internacionálé csődje a szocialista opportunizmus csődje. Az opportunizmus mint a munkásmozgalom előző „békés" fejlődési korszakának terméke harapódzott el. Ez a korszak fontos harci eszközökre tanította meg a munkásosztályt, megtanította a parlamentarizmus és minden legális lehetőség kihasználására, gazdasági és politikai tömegszervezetek, szélesen elterjedt munkássajtó stb. megteremtésére. Másrészt ez a korszak olyan tendenciát hozott létre, amely tagadja az osztályharcot és társadalmi békét hirdet,

tagadja a szocialista forradalmat, elvileg tagadja az illegális szervezeteket, elismeri a burzsoá hazafiságot stb. Ezeknek a tendenciáknak fő társadalmi támaszai és a proletariátusra ható burzsoá befolyás közvetítői: a munkásosztály bizonyos rétegei (a munkásmozgalmi bürokrácia és a munkásarisztokrácia, amelynek a gyarmatok kizsákmányolásából és „hazájának" a világpiacon élvezett kiváltságos helyzetéből származó nyereségekből morzsákat juttatnak), valamint a szocialista pártok kispolgári útitársai.

Az opportunizmus pusztító hatása különösen kirívóan abban a politikában nyilvánul meg, melyet a II. Internacionálé hivatalos szociáldemokrata pártjainak többsége a háború idején folytat. A hitelek megszavazása, a kormányba való belépés, a „polgárbéke" politikája, az illegális szervezkedés elutasítása, amikor nincs legális lehetőség: mindez az internacionálé legfontosabb határozatainak megszegését és a szocializmus nyílt elárulását jelenti.

A III. Internacionálé

A háború okozta válság felfedte az opportunizmus igazi mivoltát, megmutatta az opportunizmust, mint a burzsoázia feltétlen szekértolóját a proletariátussal szemben. Az úgynevezett szociáldemokrata „centrum", élén Kautskyval, valójában teljesen lesüllyedt az opportunizmus álláspontjára és különösen káros, szemforgató frázisokkal és a marxizmusnak az imperializmus szájaíze szerint való meghamisításával leplezi azt. A tapasztalat bizonyítja, hogy pl. Németországban csak a pártvezetők többségének akarata ellenére lehetett a szocialista szempont mellett síkra szállni. Káros illúzió volna azt remélni, hogy az opportunistáktól való teljes szervezeti elkülönülés nélkül vissza lehet állítani az igazi szocialista internacionálét.

Az OSZDMP-nak támogatnia kell a proletariátus mindennemű nemzetközi és forradalmi tömegmegmozdulását, arra törekedve, hogy az internacionálé valamennyi soviniz-musellenes elemét közelebb hozza egymáshoz.

A pacifizmus és a béke jelszava

A munkásosztály elbolondításának egyik formája a pacifizmus és a béke absztrakt hirdetése. A kapitalizmusban, és különösen a kapitalizmus imperialista szakaszában a háborúk elkerülhetetlenek. Másrészt a szociáldemokraták nem tagadhatják a forradalmi, azaz nem imperialista háborúk pozitív jelentőségét, amelyeket, mint például 1789—1871 között azért folytattak, hogy megsemmisítsék a nemzeti elnyomást és a feudális, széttagolt államokból nemzeti kapitalista államokat alkossanak vagy amelyeket — úgylehet — azért folytatnak, hogy a burzsoázia elleni harcban győztes proletariátus megvédje vívmányait.

Ma a békének olyan propagálása, mely a tömegeket nem szólítja forradalmi akciókra, csak illúziókat szülhet, csak megfertőzheti a proletariátust, mert bizalmat kelt benne a burzsoázia humanitása iránt, csak arra vezethet, hogy a proletariátus a hadviselő országok titkos diplomáciájának játékszerévé lesz. Különösen téves az a nézet, hogy az úgynevezett demokratikus béke egész sor forradalom nélkül is lehetséges.

A cári monarchia veresége

Harcunknak, amelyet az imperialista háborút viselő kormányaink ellen folytatunk, egy országban sem szabad megtorpannia az előtt a lehetőség előtt, hogy az ország a forradalmi agitáció eredményeképpen vereséget szenved. A kormány hadseregének veresége gyengíti a kormányt, elősegíti a kormány által leigázott népek felszabadítását és megkönnyíti a polgárháborút az uralkodó osztályok ellen.

Oroszországra alkalmazva ez a tétel különösen helyes. Oroszország győzelme a világreakció fokozódását, az országban a reakció erősödését és a már meghódított területek népeinek teljes leigázását vonná maga után. Ezért Oroszország veresége minden körülmények között a kisebbik rossz.

Más pártokhoz és csoportokhoz való viszonyunk

A háború okozta soviniszta tobzódás közepette nyilvánvalóvá lett, hogy mind a demokratikus (narodnyik) értelmiség, mind az eszerek pártja — bár a „Miszl"[148] körében ingatag, ellenzéki áramlat észlelhető —, mint a likvidátorok fő magva (Nasa Zarja[149]), melyet Plehanov támogat, behódolt a sovinizmusnak. Mind a Szervező Bizottság, amelyben Larin és Martov leplezetten védelmezi a sovinizmust, Akszelrod pedig elvileg védi a hazafiság eszméit — mind a Bund, amelynek soraiban a németbarát sovinizmus uralkodik, ténylegesen a sovinizmusnak fogja pártját. A brüsszeli blokk (1914. július 3.) teljesen széthullott. A Nase Szlovo körül csoportosuló elemek pedig az internacionalizmus iránt érzett platonikus rokonszenv és a Nasa Zarjával, valamint a Szervező Bizottsággal való feltétlen egyesülésre irányuló törekvés között ingadoznak. Ugyanígy ingadozik Csheidze szociáldemokrata frakciója is, amely kizárta a plehanovista, azaz soviniszta Manykovot s ugyanakkor minden áron leplezni kívánja Plehanov, a Nasa Zarja, Akszelrod, a Bund stb. sovinizmusát.

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt feladata az, hogy folytassa az 1912—14-ben létrejött proletáregység megszilárdítását — amely leginkább a Pravdának[150] köszönhető —, hogy a szociálsovinisztákkal való határozott szervezeti szakítás alapján visszaállítsa a munkásosztály szociáldemokrata pártszervezeteit. Ideiglenes megegyezések csak azokkal a szociáldemokratákkal engedhetők meg, akik a Szervező Bizottsággal, a Nasa Zarjával és a Bunddal való határozott szervezeti szakítás mellett szállnak síkra.

A megírás ideje: legkésőbb 1915. február 19. (március 4.) Megjelent 1915. március 29-én a Szocial-Demokrat 40. számában.

Lenin Művei, 21. kötet.

A POLGÁRHÁBORÚ JELSZAVÁNAK ILLUSZTRÁLÁSÁHOZ

A svájci lapoknak január 8-án Berlinből jelentették: „Az utóbbi időben a lapok ismételten hoztak híreket a német és a francia lövészárkok közötti békés közeledési kísérletekről. Mint a Tägliche Rundschau[151] közli, december 29-én hadseregparancsot adtak ki, mely megtilt minden barátkozást és általában mindennemű közeledést az ellenséggel a lövészárkokban; e parancs megszegését hazaárulásként fogják büntetni.''

Tehát tény, hogy a lövészárkokban barátkoznak és közeledési kísérletek történnek. Ez nyugtalanítja a német hadvezetőséget: következésképpen komoly jelentőséget tulajdonít nekik. Egy angol munkáslap, a Labour Leader 1915. január 7-i számában *egész csomó* idézetet közöl angol polgári lapokból, amelyek az angol és a német katonák közötti barátkozás eseteiről tanúskodnak. A katonák „48 órás fegyverszünetet kötöttek'' (karácsonyra) és barátságosan találkoztak a lövészárkok közötti félúton stb. Az angol hadvezetőség *külön parancsban megtiltotta* a barátkozást. A szocialista opportunisták és védőügyvédjeik (vagy szolgáik? mint pl. Kautsky) feltűnő önelégültséggel és abban a biztos tudatban, hogy a hadicenzúra úgysem engedi őket megcáfolni, a sajtóban azt igyekeztek elhitetni a munkásokkal, hogy a háborúellenes akciók kérdésében a hadviselő országok szocialistái között a megállapodások *lehetetlenek* (szó szerint így mondja Kautsky a Neue Zeitben)!!

Képzeljük el, hogy Hyndman, Guesde, Vandervelde, Plehanov, Kautsky és a többiek a burzsoázia támogatása helyett, amivel most foglalkoznak, nemzetközi bizottságot szerveztek volna, amelynek az lett volna a feladata, hogy a hadviselő országok szocialistái között a „lövészárkokban" és általában a hadseregben a „barátkozás és közeledési kísérletek érdekében" agitáljanak. Mi lett volna ennek az eredménye néhány hónap alatt, ha most, hat hónappal a háború kitörése után, *mindazoknak ellenére*, akik a szocializmust elárulták, a főkolomposok, a vezérek, és elsőrendű csillagok ellenére mindenütt nő az ellenzék a hadihitelek megszavazói és a miniszterialisták ellen, a hadvezetőség pedig halálbüntetéssel fenyeget a „barátkozásért"!

„Saját országunk győzelme vagy veresége — ez az egyetlen gyakorlati kérdés" — írta Kautsky, az opportunisták szolgája, egy nótát fújva Guesde-del, Plehanovval és társaival. Persze, ha megfeledkezünk a szocializmusról és az osztályharcról, akkor ez igaz. De ha nem feledkezünk meg a szocializmusról, akkor ez nem igaz, mert akkor van egy másik *gyakorlati* kérdés. Elpusztulni a rabszolgatartók közötti háborúban, vak és gyámoltalan rabszolgaként — vagy pedig elpusztulni a rabszolgák közötti „barátkozási kísérletek" miatt, a rabszolgaság megdöntése érdekében?

Íme így áll a *valóságban* a „gyakorlati" kérdés.

Szocial-Demokrat 40. sz.
1915. március 29.

Lenin Művei, 21. kötet.

A MÁSODIK INTERNACIONÁLÉ CSŐDJE

(Részletek)

Az Internacionálé csődjét olykor csak abban a formális mozzanatban látják, hogy a hadviselő országok szocialista pártjai között megszakadt a nemzetközi kapcsolat, hogy nem lehet egybehívni nemzetközi konferenciát, sem a nemzetközi szocialista irodát stb. Ez az álláspontja a semleges, kis országok egyes szocialistáinak, sőt valószínűleg az ottani hivatalos pártok többségének is, ez az álláspontja az opportunistáknak és ügyvédjeiknek. Az orosz sajtóban V. Koszovszkij úr a Bund Informacionnij Lisztok c. lapjának 8. számában elismerésre méltó őszinteséggel védelmére kelt ennek az álláspontnak, a Lisztok szerkesztősége pedig egy szóval sem tartotta szükségesnek megjegyezni, hogy nem ért egyet a szerzővel. Remélhető, hogy Koszovszkij úr cikke, mely a nacionalizmus védelmében odáig ment, hogy nyíltan helyesli a hadihiteleket megszavazó német szociáldemokraták magatartását, sok munkásnak segítségére lesz abban, hogy végleg meggyőződjön a Bund burzsoá-nacionalista jellegéről.

Az öntudatos munkások számára a szocializmus komoly meggyőződés, nem pedig kispolgári békítgető és nacionalista ellenzéki törekvések kényelmes takarója. Az öntudatos munkások abban látják az Internacionálé csődjét, hogy a hivatalos szociáldemokrata pártok többsége gyalázatosan elárulta meggyőződését, elárulta a stuttgarti és a bázeli kongresszuson elmondott beszédekben és e kongresszusok ha-

tározataiban a legünnepélyesebb formában tett nyilatkozatait. Csak azok nem látják ezt az árulást, akik ezt *nem akarják* látni, akiknek ez nem előnyös. Ha tudományosan, vagyis a mai társadalom osztályviszonyai szempontjából fogalmazzuk meg a dolgot, azt kell mondanunk, hogy a szociáldemokrata pártok többsége és élükön elsősorban a II. Internacionálé legnagyobb és legbefolyásosabb pártja, a német szociáldemokrata párt, a proletariátus ellen saját vezérkarához, saját kormányához, saját burzsoáziájához szegődött. Világtörténelmi jelentőségű esemény ez, amelyet a lehető legalaposabban, legrészletesebben meg kell vizsgálnunk. Már régen elismerték, hogy a háborúk, bár leírhatatlan borzalmakkal és szenvedésekkel járnak, többé-kevésbé hasznosak, mert irgalmatlanul felfednek, lelepleznek és szétrombolnak sok mindent, ami korhadt, idejétmúlt, ami elhalt az emberi intézményekben. Az 1914—15-ös európai háború is kétségtelenül hasznára kezd válni az emberiségnek, mert a civilizált országok élenjáró osztályának megmutatta, hogy pártjaiban megérett valami undorító, gennyes fekély, és valahonnan elviselhetetlen hullaszag árad.

I

Igaz-e, hogy a legfőbb európai szocialista pártok elárulták meggyőződésüket és feladataikat? Erről természetesen nem szeretnek beszélni sem maguk az árulók, sem azok, akik biztosan tudják — vagy homályosan sejtik —, hogy barátságban és békében kell majd élniük az árulókkal. De bármennyire kellemetlen is ez a II. Internacionálé különböző „tekintélyeinek" vagy az oroszországi szociáldemokraták köréből való frakciótársaiknak, nyitott szemmel kell vizsgálnunk a dolgokat, nevükön kell nevezni azokat, a munkásoknak meg kell mondanunk az igazságot.

Van-e ténybeli anyag arra vonatkozólag, hogy a szocialista pártok a mostani háború előtt és ezt a háborút előrelátva, milyen feladatokat tűztek maguk elé és milyen taktikát

tartottak követendőnek? Kétségtelenül van ilyen anyag. Ez az 1912-es bázeli nemzetközi szocialista kongresszus határozata, melyet a német szociáldemokrata párt 1912-es chemnitzi kongresszusának határozatával együtt közlünk — emlékeztetésül a szocializmus „elfeledett szavaira". Ez a határozat, mely az egész világ óriási háborúellenes propaganda- és agitációs irodalmát összegezi, a legpontosabban és legteljesebben, a legünnepélyesebben és leghitelesebben fejti ki a szocialisták nézeteit a háborúról és a háborúval szemben követendő taktikáról. Már egymagában azt a tényt is árulásnak kell nevezni, hogy a tegnapi internacionálénak és a mai szociálsovinizmusnak egyik tekintélye sem, sem Hyndman, sem Guesde, sem Kautsky, sem Plehanov nem meri olvasóit erre a határozatra emlékeztetni, hanem vagy teljesen hallgatnak róla, vagy pedig (mint Kautsky) a kevésbé fontos helyeket idézik belőle, megkerülve minden lényeges pontját. A „legbaloldalibb", a legforradalmibb határozatok — s e határozatok legszemérmetlenebb elfeledése vagy megtagadása: ez az Internacionálé csődjének egyik legszemléltetőbb megnyilvánulása —, egyúttal azonban egyik legszemléltetőbb bizonyítéka annak is, hogy kizárólag határozatok útján a szocializmus „kijavítása", „irányvonalának kiegyenesítése" lehetetlen, és hogy ebben most csak olyan emberek hihetnek, akiknek példátlan naivsága azzal a ravasz kívánsággal határos, hogy örökkévalóvá tegyék a régi kétszínűséget.

Hyndmant — mondhatni — már korábban, mikor a háború előtt egyszerre csak védelmezni kezdte az imperializmust, minden „rendes" szocialista rigolyás különcnek tartotta és mindenki csak a megvetés hangján beszélt róla. Most pedig a világ legtekintélyesebb szociáldemokrata vezérei teljesen Hyndman álláspontjára süllyedtek le — csak árnyalatokban és temperamentumban különböznek egymástól. És mi teljesen képtelenek vagyunk valamennyire is parlamenti kifejezéssel méltatni és jellemezni az olyan emberek „gerincességét", mint aminők pl. a Nase Szlovo[152] írói, akik Hyndman „úrról" megvetéssel írnak, Kautsky „elv-

társról" pedig tisztelettel (vagy szolgai hízelgéssel?) beszélnek — vagy hallgatnak. Vajon összefér-e ez a szocializmus és általában saját meggyőződésünk tiszteletével? Ha önök meg vannak győződve, hogy Hyndman sovinizmusa hazug és kárhozatos, akkor nem kellene-e a bírálat és támadás élét az efféle nézetek *befolyásosabb* és veszélyesebb védelmezője, Kautsky ellen irányítani?

Guesde nézeteit, az utóbbi időben, alighanem a guesdista Charles Dumas Milyen békét kívánunk című kis brosúrája fejtette ki a legrészletesebben. „Jules Guesde kabinetfőnöke" — így titulálja magát a szerző a címlapon — magától értetődően nem a bázeli kiáltványt, hanem a szocialisták korábbi hazafias szellemű kijelentéseit „idézi" (mint ahogy a német szociálsoviniszta David a haza védelméről írt legutóbbi brosúrájában is csak efféle kijelentéseket idézi)! Plehanov szintén hallgat a bázeli kiáltványról és feltűnő öneléégültséggel sekélyes soviniszta frázisokat tálal elénk. Kautsky méltó párja Plehanovnak: a bázeli kiáltványt idézi, de *kihagy* belőle minden forradalmi helyet (vagyis kihagyja a kiáltvány egész lényeges tartalmát!) — valószínűleg a cenzúra tilalmának ürügyén... A rendőrség és a katonai hatóságok cenzúrája, amely megtiltja, hogy az osztályharcról és a forradalomról írjanak, a szocializmus árulóinak éppen „kapóra jött"!

Vagy talán a bázeli kiáltvány csak valami üres felhívás, amelynek nincs semmiféle olyan határozott történelmi vagy taktikai tartalma, amely feltétlenül a jelen konkrét háborúra vonatkozik?

Éppen ellenkezőleg. A bázeli határozatban kevesebb az üres szavalat, több a konkrét tartalom, mint más határozatokban. A bázeli határozat *éppen* arról a háborúról beszél, amely be is következett, éppen azokról az *imperialista* összeütközésekről, amelyek 1914—15-ben kirobbantak. Ausztria és Szerbia összeütközése a Balkán miatt, Ausztria és Olaszország összeütközése Albánia miatt stb., Anglia és Németország összeütközése a piacok és általában a gyarmatok miatt, Oroszország és Törökország stb. össze-

ütközése Örményország és Konstantinápoly miatt — éppen erről beszél a bázeli határozat, amely éppen a mostani háborút látta előre. Éppen „az európai nagyhatalmak" mostani háborújáról mondja a bázeli határozat, hogy *ez* a háború *„a népérdekek leghalványabb látszatával sem igazolható"!*

És ha most Plehanov és Kautsky — vegyük ezt a két legtipikusabb és legismertebb szocialista tekintélyt, akiknek egyike oroszul ír, a másikat pedig a likvidátorok fordítják oroszra —, ha Plehanov és Kautsky most (Akszelrod segítségével) a háborúnak különféle „népi" (vagy helyesebben a nép becsapására alkalmas és a burzsoá bulvársajtóból vett) „igazolását" keresik, ha tudákos képpel és temérdek meghamisított Marx-idézettel az 1813-as és 1870-es háborúk (Plehanov) vagy (mint Kautsky) az 1854—71-es, 1876—77-es, 1897-es háborúk „példáira" hivatkozik — az efféle érveket valóban csak olyan emberek vehetik „komolyan", akikben a szocialista meggyőződésnek még az árnyéka sincs meg, akiknek szemernyi szocialista lelkiismeretük sincsen — csak az ilyen emberek lehetnek képesek arra, hogy az ilyen „érvelést" *ne* nevezzék hallatlan jezsuitizmusnak, kétszínűségnek és a szocializmus prostituálásának! Hadd átkozza ki a német pártvezetőség (Vorstand) Mehring és Rosa Luxemburg új folyóiratát (az Internationálét), mert érdeme szerint méltatja Kautskyt, hadd bánjanak ugyanígy Vandervelde, Plehanov, Hyndman és társai is ellenfeleikkel a „hármas antant" rendőri segédlete mellett — mi erre azzal felelünk, hogy kinyomtatjuk a bázeli kiáltványt, amely leleplezi a vezérek pálfordulását, melyre nincs más szó, mint — árulás.

A bázeli határozat nem nemzeti, nem népháborúról beszél, aminők Európában előfordultak, sőt az 1789—71-es korszakra jellemzők, nem forradalmi háborúról beszél, amely elől a szociáldemokraták sohasem zárkóztak el — a bázeli határozat a *mostani* háborúról beszél, mely a „kapitalista imperializmus" és a „dinasztikus érdekek" talaján, *mindkét* hadviselő hatalmi csoport, az osztrák—német és az angol—francia—orosz hatalmi csoport „hódító politikája" talaján

keletkezett. Plehanov, Kautsky és kompániája egyenesen becsapják a munkásokat, amikor tudva azt, hogy ezt az imperialista, gyarmati, rabló háborút minden ország burzsoáziája erőnek erejével népi, védelmi (minden részről védelmi) háborúnak igyekszik feltüntetni, mégis megismétlik ezt a burzsoázia érdekében álló hazugságot — és amikor a *nem*-imperialista háborúk történelmi példái között keresnek igazolást erre az imperialista háborúra.

A mostani háború imperialista, rabló, proletárellenes jellegének kérdése már régen nem tisztán elméleti kérdés. Nemcsak hogy elméletileg értékelték már minden főbb vonásában az imperializmust, mint a pusztuló, elaggott, megrothadt burzsoáziának a világ felosztásáért és a „kis" nemzetek leigázásáért folyó harcát; nemcsak hogy ezerszer elismételték ezeket a következtetéseket az *egész* világ óriási szocialista újságirodalmában, nemcsak hogy például egy velünk „szövetséges" nemzet képviselője, a francia Delaisi, A közelgő háború c. brosúrájában *(1911-ben!)* népszerűen kifejtette, hogy a mostani háború a francia burzsoázia részéről is rabló háború. Ez még nem minden. Valamennyi ország proletárpártjainak képviselői Bázelben egyhangúlag és hivatalosan a maguk tántoríthatatlan meggyőződéseként kijelentették, hogy a közelgő háború igenis imperialista jellegű és ebből levonták a *taktikai* következtetéseket. Egyebek közt ezért is azonnal el kell vetni, mint álokoskodást, minden arra való hivatkozást, hogy a nemzeti és a nemzetközi taktika közötti különbséget nem vitatták még meg eléggé (vö. Akszelrod utolsó interjúját a Nase Szlovo 87. és 90. számában) stb. Ez álokoskodás, mert más dolog az imperializmus részletes, tudományos tanulmányozása, amely csak most kezdődik és természeténél fogva végtelen, mint ahogy a tudomány általában végtelen — és megint más dolog a kapitalista imperializmus ellen irányuló szocialista taktika alapelveinek kérdése, amelyet a milliónyi példányszámban megjelenő szociáldemokrata lapokban és az Internacionálé határozatában kifejtettek. A szocialista pártok nem vitaklubok, hanem a harcoló proletariátus szerve-

zetei és amikor több zászlóalj átpártolt az ellenséghez, árulóknak kell nevezni, meg kell bélyegezni azokat és nem szabad „felülni" az olyan képmutató beszédeknek, hogy „nem értelmezi mindenki egyformán" az imperializmust, hogy — lám — a soviniszta Kautsky és a soviniszta Cunow kötetet tudnak írni erről, hogy a kérdést „nem vitatták meg eléggé" stb. A kapitalizmust a maga rabló természetének *minden* megnyilvánulásában, történelmi fejlődésének és nemzeti sajátosságainak valamennyi legapróbb elágazásában *sohasem* fogják *véges-végig* kitanulmányozni; a tudósok (különösen pedig a pedánsok) örökké vitatkozni fognak a részletekről. Nevetséges lenne, ha „ezen az alapon" lemondanánk a kapitalizmus elleni szocialista harcról, ha nem szállnánk szembe azokkal, akik elárulták ezt a harcot — márpedig mi mást ajánlanak nekünk Kautsky, Cunow, Akszelrod és a többiek?

Hiszen most, a háború kitörése után senki, de senki sem kísérelte meg a bázeli határozatot elemezni és senki sem próbálta meg kimutatni, hogy ez a határozat helytelen!

II

Vagy talán a becsületes szocialisták csak azért fogadták el a bázeli határozatot, mert úgy látták, hogy a háború forradalmi helyzetet fog teremteni, az események azonban meghazudtolták őket és a forradalom lehetetlennek bizonyult?

Cunow (Pártösszeomlás? című brosúrájában és több cikkében) éppen ezzel az álokoskodással próbálja igazolni azt, hogy átállt a burzsoázia táborába, célzások formájában pedig hasonló „érvekkel" találkozunk majdnem minden szociálsovinisztánál, élükön Kautskyval. A forradalmi remények illúzióknak bizonyultak, márpedig marxistának nem lehet feladata, hogy illúziókat védelmezzen — így vélekedik Cunow, és emellett ez a sztruvista egy árva szóval sem emlékezik meg mindazoknak az „illúzióiról", akik aláírták a

bázeli kiáltványt, hanem, mint nemes lélek, a szélsőbaloldaliak, Pannekoek és Radek nyakába igyekszik varrni az egész dolgot!

Vizsgáljuk meg lényegileg azt az érvet, hogy a bázeli kiáltvány szerzői őszintén hittek a forradalom bekövetkezésében, az események azonban meghazudtolták őket. A bázeli kiáltvány azt mondja — 1. hogy a háború gazdasági és politikai válságot fog előidézni; 2. hogy a munkások a háborúban való részvételüket bűntettnek fogják tekinteni, hogy „bűntett egymásra lőni a tőkések profitja, dinasztiák nagyravágyása vagy titkos diplomáciai szerződések teljesítése kedvéért", hogy a háború „felháborodást és forrongást" idéz elő a munkások között; 3. hogy a szocialisták kötelesek ezt a válságot és a munkásoknak ezt a lelkiállapotát a „nép felrázására és a kapitalizmus összeomlásának meggyorsítására" kihasználni; 4. hogy egyetlenegy „kormány" sem kezdhet háborút anélkül, hogy „önmagát veszélybe ne sodorná"; 5. hogy a kormányok „félnek a proletárforradalomtól"; 6. hogy a kormányok „emlékezzenek" a párizsi kommünre (vagyis a polgárháborúra), az 1905-ös oroszországi forradalomra stb. Ezek a gondolatok egészen világosak; itt nem *kezeskednek* azért, hogy forradalom lesz; a hangsúly a *tények* és *tendenciák* pontos jellemzésén van. Aki ezekkel a gondolatokkal és nézetekkel kapcsolatban azt mondja, hogy a várt forradalom illúziónak bizonyult, ezzel azt árulja el, hogy nem nyul ata, hanem sztruvista és rendőri, renegát módon viszonmarxis forradalomhoz.

Nincs olyan marxista, aki kételkednék abban, hogy forradalom nem lehetséges forradalmi helyzet nélkül és hogy nem minden forradalmi helyzet vezet forradalomra. Melyek — általában — a forradalmi helyzet ismérvei? Bizonyára nem tévedünk, ha a következő három fő ismérvre mutatunk rá: 1. Az uralkodó osztályok számára lehetetlenné vált uralmuk változatlan formában való fenntartása; a „felső rétegek" valamilyen válsággal küzdenek, az uralkodó osztályok politikája válságba jutott, s ennek következtében rés támad, amelyen áttör az elnyomott osztályok elégedetlensége és

forrongása. Ahhoz, hogy forradalom legyen, rendszerint nem elegendő, hogy az „alsó rétegek nem akarnak" a régi módon élni, a forradalomhoz még az is szükséges, hogy a „felső rétegek se tudjanak" a régi módon élni. 2. Az elnyomott osztályok nyomora és szenvedése a szokottnál nagyobb. 3. A tömegek aktivitása az említett okokból jelentékenyen fokozódik; a tömegek a „békés" korszakban nyugodtan engedik magukat kifosztani, de viharos időkben a válságos helyzet és *maguk a „felső rétegek" is* önálló történelmi fellépésre késztetik őket.

Ezek nélkül az objektív változások nélkül, amelyek nemcsak egyes csoportok és pártok, hanem egyes osztályok akaratától sem függenek, forradalom — rendszerint — lehetetlen. Ezeknek az objektív változásoknak összességét nevezzük forradalmi helyzetnek. Ilyen helyzet volt 1905-ben Oroszországban és minden forradalmi korszakban nyugaton; de ilyen helyzet volt a múlt század 60-as éveiben Németországban és az 1859—61-es, az 1879—80-as években Oroszországban is, noha ezekben az esetekben nem voltak forradalmak. Miért? Mert nem minden forradalmi helyzet, hanem csak olyan helyzet vezet forradalomra, amikor a fentebb felsorolt objektív változásokhoz még egy szubjektív tényező is hozzájárul, vagyis amikor a forradalmi *osztály* forradalmi tömegakciókra képes s e tömegakciók elég *erősek*, hogy a régi kormányhatalmat széttörjék (vagy megtörjék), mert a régi kormányhatalom sohasem, még a válságok korszakában sem „dől meg", ha meg nem „döntik".

Ezek a forradalomra vonatkozó marxista nézetek, melyeket minden marxista számtalanszor kifejtett és vitathatatlannak tartott és amelyeknek helyességéről mi, oroszok, 1905-ben kézzelfoghatóan meggyőződhettünk. Felmerül a kérdés: mivel számolt ebben a tekintetben a bázeli kiáltvány 1912-ben és mi következett be 1914—15-ben?

Forradalmi helyzettel számolt, amelyet röviden így fejezett ki: „Gazdasági és politikai válság". Bekövetkezett-e ez a válság? Kétségtelenül bekövetkezett. A szociálsoviniszta Lensch (aki nyíltabban, őszintébben, becsületesebben véde-

mezi a sovinizmust, mint a kétszínű Cunow, Kautsky, Plehanov és társai) még azt is mondotta, hogy „sajátságos *forradalmat* élünk át" („A német szociáldemokrácia és a háború". Berlin 1915. 6. old.). A politikai válság itt van: egyetlenegy kormány sem biztos a holnapban, minden kormányt pénzügyi csőd, területveszteség, a saját országából való elűzetés veszélye fenyeget (mint ahogy kiűzték a kormányt Belgiumból). Minden kormány vulkán tetején táncol, valamennyien *maguk* szólítják fel a tömegeket öntevékenységre és hősiességre. Európa politikai rendszere alapjában megrendült és bizonyára senki sem meri tagadni, hogy a legnagyobb politikai megrázkódtatások korszakába léptünk (és mind mélyebbre megyünk — ezt Olaszország hadüzenete napján írom). Ha Kautsky két hónappal a hadüzenet után (a Neue Zeitben[153] 1914. október 2-án) azt írta, hogy a „kormány sohasem olyan erős, a pártok sohasem olyan gyengék, mint a háború kitörésekor", úgy ez csak egyik példája annak, miképpen hamisítja meg Kautsky a történelemtudományt a Südekumok és a többi opportunista javára. Először is a kormánynak éppen a háború idején van a legnagyobb szüksége arra, hogy az uralkodó osztályok valamennyi pártja egyetértsen vele és hogy az elnyomott osztályok „békésen" alávessék magukat ennek az osztályuralomnak. Másodszor, ha igaz, hogy a kormány a „háború kitörésekor", különösen olyan országban, ahol gyors győzelmet várnak, mindenhatónak *látszik*, az is igaz, hogy soha és sehol a világon senki sem kötötte a várt forradalmi helyzetet kizárólag a „háború kitörésének" pillanatához, és még kevésbé azonosította a „látszólagost" a *valóságossal*.

Hogy az európai háború minden eddiginél sokkal súlyosabb lesz, ezt mindenki tudta, látta és elismerte. A háború tapasztalata azt mindinkább megerősíti. A háború terjed. Európa politikai pillérei egyre erősebben inognak. A tömegek szenvedései borzalmasak és a kormányok, a burzsoázia, az opportunisták minden igyekvése, hogy eltereljék erről a figyelmet, egyre inkább hajótörést szenved. Egyes tőkéscsoportok hallatlanul nagy, botrányos hadinyere-

ségeket vágnak zsebre. Az ellentétek rendkívül kiéleződnek. A tömegek néma felháborodása, az elgyötört és tudatlan rétegek homályos vágyódása tisztességes („demokratikus") békére, a kezdődő zúgolódás a tömegek „mélyén" — mindez tény. És minél tovább húzódik és minél jobban kiélesedik a háború, maguk a kormányok annál erősebben fokozzák és kénytelenek fokozni a tömegek aktivitását, amikor emberfeletti erőmegfeszítést és önfeláldozást követelnek tőlük. A háború tapasztalata, mint a történelem minden válságának, az emberi élet minden nagy csapásának, nagy fordulatának a tapasztalata, egyeseket eltompít és megtör, *de viszont másokat felvilágosít és megacéloz*, és az utóbbiak száma és ereje a világtörténelem tanulsága szerint — egyes eseteket kivéve, amikor egyik vagy másik állam hanyatlóban és pusztulóban volt — általában nagyobb, mint az előbbieké.

A békekötés nemcsak hogy nem tudja „egyszerre" megszüntetni mindezt a sok szenvedést és az ellentétek e kiéleződését, sőt ellenkezőleg, a lakosság legelmaradottabb tömegei számára sok tekintetben még érezhetőbbé és különösen szembeszökővé teszi.

Szóval, Európában a fejlett országok és a nagyhatalmak többségében a forradalmi helyzet megvan. A bázeli kiáltvány előrelátása ebben a tekintetben *teljesen* helyesnek bizonyult. Aki, mint Cunow, Plehanov, Kautsky és társai közvetlenül vagy közvetve tagadja vagy elhallgatja ezt az igazságot, az a legszemérmetlenebb valótlanságot mondja, a munkásosztályt becsapja és a burzsoáziának tesz szolgálatot. A Szocial-Demokratban (34., 40. és 41. sz.) adatokat közöltünk, amelyek azt bizonyítják, hogy még olyanok is, akik *félnek* a forradalomtól: keresztény pap-nyárspolgárok, vezérkarok, milliomosok lapjai, kénytelenek megállapítani, hogy Európában megvannak a forradalmi helyzet jelei.

Sokáig fog-e tartani ez a helyzet és mennyire fog még kiéleződni? Forradalomra fog-e vezetni? Ezt nem tudjuk és senki sem tudhatja. Ezt csak a forradalmi hangulat fej-

lődésének és az élenjáró osztály, a proletariátus forradalmi akciókra való áttérésének *tapasztalata* fogja megmutatni. Itt szó sem lehet sem általában bármily „illúziókról", sem bármily „illúziók" eloszlatásáról, mert nincs olyan szocialista, aki valahol és valamikor kezességet vállalt volna azért, hogy éppen az adott (és nem a következő) háborúból, éppen a mai (és nem a holnapi) forradalmi helyzetből fog megszületni a forradalom. Itt a szocialisták legvitathatatlanabb és legfontosabb kötelességéről van szó: a tömegek előtt fel kell tárniok a forradalmi helyzet meglétét, meg kell világítaniok a forradalmi helyzet kiterjedését és mélységét, fel kell ébresztteniök a proletariátus forradalmi öntudatát és forradalmi elszántságát, segíteniök kell a proletariátusnak abban, hogy forradalmi akciókra térjen át és e munka érdekében a forradalmi helyzetnek megfelelő szervezeteket kell teremteniök.

Soha egyetlen befolyásos és felelős szocialista sem merte kétségbevonni, hogy éppen ez a szocialista pártok kötelessége — és a bázeli kiáltvány, amely a legcsekélyebb „illú-, ziót" sem kelti vagy táplálja, a szocialistáknak éppen erről a kötelességéről szól: buzdítani, „felrázni" a népet (nem pedig sovinizmussal elaltatni, mint ahogy Plehanov, Akszelrod Kautsky teszi), „kihasználni" a válságot a kapitalizmus összeomlásának „*meggyorsítása*" érdekében, a kommün és 1905 október-decemberének *példáját* tartva szem előtt. A mai pártok nem teljesítették ezt a kötelességüket és ezzel árulást követtek el, politikai hullák lettek, megtagadták szerepüket, átpártoltak a burzsoáziához.

III

De hogyan történ*hetett*, hogy a II. Internacionálé legkiválóbb képviselői és vezérei elárulták a szocializmust? Ezzel a kérdéssel alább bővebben foglalkozunk; ezúttal az árulás „elméleti" igazolására irányuló kísérleteket fogjuk szemügyre venni. Megpróbáljuk jellemezni a szociálsovinizmus fő elmé-

leteit, amelyeket Plehanov (aki főleg az angol—francia soviniszták, Hyndman és új híveinek éveit szajkózza) és Kautsky képvisel (az utóbbi sokkal „finomabb" érvekkel hozakodik elő, amelyek látszatra elméletileg hasonlíthatatlanul szolídabbak).

Alighanem a legprimitívebb az az elmélet, amely azt keresi, hogy „ki kezdte a háborút". Megtámadtak bennünket, tehát védekezünk: a proletariátus érdekei megkövetelik, hogy visszaverjük azokat, akik megszegték az európai békét. Ez a régi nóta, amelyet valamennyi kormány nyilatkozataiból, és az egész világ burzsoá és sárga sajtójának szavalataiból ismerünk. Plehanov még ezt az elcsépelt közhelyet is a tőle megszokott jezsuita módon a „dialektikára" való hivatkozással cifrázza: a konkrét helyzet tisztázása érdekében — úgymond — elsősorban a kezdeményezőt kell megtalálni, le kell vele számolni — a többi kérdést pedig el kell halasztani akkorra, amikor más lesz a helyzet (lásd Plehanov brosúráját: „A háborúról". Párizs 1914; Akszelrod a Golosz 86. és 87. számában ugyanazt szajkózza). Plehanov rekordot ért el abban a nemes művészetben, mely a dialektikát szofisztikával cseréli fel. A szofista kiragad *egy* „érvet", de már Hegel helyesen megmondotta, hogy a világon mindenre lehet „érveket" találni. A dialektika megköveteli, hogy az adott társadalmi jelenséget sokoldalúan és fejlődésében vizsgáljuk és hogy azt, ami külső, látszólagos, az alapvető hajtóerőkre, a termelőerők fejlődésére és az osztályharcra vezessük vissza. Plehanov a német szociáldemokrata sajtóból kiragad egy idézetet: lám, a háború előtt maguk a németek is elismerték, hogy Ausztria és Németország a kezdeményező — és ez elég! Arról azonban, hogy az orosz szocialisták sokszor leleplezték a cárizmusnak Galícia, Örményország stb. meghódítására irányuló terveit, Plehanov hallgat. Plehanovnak esze ágában sincs, hogy legalábbis az utolsó három évtized gazdasági és diplomáciai történetét fellapozza, pedig ez a történet megcáfolhatatlanul bizonyítja, hogy éppen a gyarmatok megkaparintása, idegen földek kifosztása, a szerencsésebb versenytárs kiszorítása és tönkre-

tétele volt *mindkét* hadviselő hatalmi csoport politikájának a tengelye.*

A dialektika alaptétele, melyet Plehanov oly arcátlanul kiforgatott a burzsoázia érdekében, a háborúkra alkalmazva az, hogy a *„háború egyszerűen a politika folytatása más"* (mégpedig erőszakos) *„eszközökkel"*. Ez Clausewit** meghatározása, a nagy hadtörténetíróé, akinek eszméit Hegel termékenyítette meg. És ugyanez volt mindig Marx és Engels álláspontja is, akik *minden* háborút az adott, érdekelt hatalmak — és azokon belül a *különböző osztályok* — adott időben követett politikájának *folytatásaként* fogtak fel.

Plehanov durva sovinizmusának elméleti alapja teljesen ugyanaz, mint Kautsky finomabb, békülékenyen édeskés sovinizmusáé abban az érvelésben, amellyel Kautsky szen-

* Rendkívül tanulságos Brailsford angol pacifista könyve, aki majd hogy nem szocialistána k tünteti fel magát. Könyvének címe: „Az acél és az arany háborúja" (London 1914; a könyv dátuma 1914 márciusi). A szerző egészen világosan látja, hogy a nemzeti kérdések általában háttérbe szorultak, már megoldották azokat (35. old.), hogy most nem ezek a kérdések vannak napirenden, hogy a „mai diplomácia tipikus kérdése" (36. old.): a Bagdad-vasút és vasúti sínek szállítása annak számára, a marokkói érchányák stb. A szerző helyesen állapítja meg, hogy az „európai diplomácia legújabb történetének" egyik „legtanulságosabb incidense" a francia patrióták és az angol imperialisták harca Caillaux ellen (1911-ben és 1913-ban), aki kísérleteket tett arra, hogy a gyarmati befolyási szférák felosztására vonatkozóan megegyezzék Németországgal, a német értékpapírok előtt megnyissa a párizsi tőzsdét és ily módon kibéküljön Németországgal. Az *angol* és a *francia* burzsoázia *meghiúsította* ezt az egyezményt (38—40. old.). Az imperializmus célja: tőkekivitel a gyengébb országokba (74. old.). Anglia kivitt tőkéje után 1899-ben 90—100 millió fontsterling (Giffen), 1909-ben 140 millió fontsterling hasznot húzott (Paish), Lloyd George pedig — fűzzük hozzá — legutóbbi beszédében 200 millió fontsterlingre, majdnem kétmilliárd rubelra becsülte ezt a profitot. — Piszkos üzletek és a török előkelőség megvásárlása, jól jövedelmező helyek az úri csemeték számára Indiában és Egyiptomban — ez a lényeg (85—87. old.). Egy maroknyi kisebbség nyerészkedik a fegyverkezéseken és háborúkon, mögöttük állnak azonban a pénzemberek és az előkelő társadalom, viszont a béke hívei mögött csak a szétforgácsolt lakosság áll (93. old.). A pacifista, aki ma békéről és lefegyverzésről beszél, holnap már olyan pártnak a tagja, amely teljesen a haditechnikától függ. (161. old.). Ha a hármas antant bizonyul erősebbnek, elfoglalja Marokkót és felosztja Perzsiát — ha a hármas szövetség kerekedik felül, akkor megbódítja Tripoliszt, végleg megveti a lábát Boszniában, hatalma alá veti Törökországot (167. old.). London és Párizs 1906 márciusában milliárdokat adtak Oroszországnak, segítették a cárizmust, hogy elnyomja a szabadságmozgalmat (225—228. old.); Anglia most segítséget nyújt Oroszországnak, hogy eltiporja Perzsiát (229. old.). Oroszország robbantotta ki a Balkán-háborút (230. old.). — Mindez nem új, nemde? Mindez köztudomású és ezerszer ismertették az egész világ szociáldemokrata sajtójában. A háború küszöbén az angol burzsoá a napnál világosabban látja mindezt. Ezekkel az egyszerű és közismert tényekkel szemben milyen szemérmetlen ostobaság, milyen türhetetlen képmutatás, milyen émelyítő hazugság Plehanov és Potreszov elmélete Németország bűnösségéről, vagy Kautsky elmélete a leszerelés és tartós béke „perspektíváiról" — a kapitalizmus fennállása mellett!

** *Karl von Clausewitz*, „Vom Kriege." Werke. 1. köt. 28. old. V. ö. III. köt. 139—140 old.: „Mindenki tudja, hogy csakis a kormányok és a népek kölcsönös politikai viszonya idézi elő a háborút; rendszerint azonban úgy képzelik el a dolgot, hogy a háború kezdetével ez a viszony megszűnik és egészen más helyzet áll elő, amely kizárólag saját törvényeinek van alávetve. Mi az ellenkezőjét állítjuk: a háború nem más, mint a politikai viszonyok folytatása mas eszközökkel."

tesíti azt a tényt, hogy a szocialisták minden országban átálltak „saját" tőkéseik oldalára:

Mindenkinek joga és kötelessége védelmezni hazáját; az igazi internacionalizmus abban áll, hogy elismeri minden nemzet szocialistáinak, közöttük az én nemzetem ellen harcolóknak is ezt a jogát... (lásd Neue Zait 1914. október 2. és ugyanennek a szerzőnek más műveit).

Ez a példátlan nézet olyan végtelenül aljas kicsúfolása a szocializmusnak, hogy arra a legméltóbb válasz az lenne, ha érméket veretnének — egyik felén II. Vilmossal és II. Miklóssal, másik felén Plehanovval és Kautskyval. Az igazi internacionalizmus — mint látják — helyesli, hogy a francia munkások a németekre, a németek pedig a franciákra lőjenek — a „haza védelme" nevében!

Ha azonban jobban szemügyre vesszük Kautsky fejtegetéseinek elméleti kiinduló tételeit, akkor megállapíthatjuk, hogy Kautsky nézete pontosan ugyanaz, amelyet Clausewitz már körülbelül 80 évvel ezelőtt kigúnyolt: a háború kezdetével megszűnik a népek és osztályok történelmileg kialakult kölcsönös politikai viszonya, egészen más helyzet áll elő! — „egyszerűen" csak támadók és védekezők vannak, „egyszerűen" csak „visszaverik" a „haza ellenségeit"! Az a tény, hogy a nagyhatalmi imperialista népek számos nemzetet elnyomnak, amelyek a földkerekség lakosságának több mint felét alkotják, az a tény, hogy az imperialista országok burzsoáziája között versengés folyik a zsákmány felosztásáért, az a tény, hogy a tőke megbontani és elnyomni igyekszik a munkásmozgalmat — mindez egyszerre eltűnt Plehanov és Kautsky látóköréből, noha a háború előtt évtizedeken át ők maguk is éppen az ilyen „politikát" ecsetelék.

A szocialsovinizmus mindkét főkolomposának fő „ütőkártyája" az, hogy hazugul Marxra és Engelsre hivatkoznak: Plehanov Poroszország 1813-as és Németország 1870-es nemzeti háborújára emlékeztet. Kautsky pedig tudós ábrázattal bizonyítgatja, hogy Marx azt a kérdést tette fel és döntötte el, hogy melyik fél (vagyis melyik burzsoázia) sikere

kívánatosabb az 1854—55-ös, az 1859-es, az 1870—71-es háborúban, és a marxisták ugyanezt tették az 1876—77-es háborúban is. Minden idők minden szofistájának az volt a fogása, hogy tudatosan olyan példákkal érveltek, amelyek elvileg össze nem hasonlítható esetekre vonatkoztak. Azok a korábbi háborúk, amelyekre hivatkoznak, a burzsoázia soksok éven át tartó nemzeti mozgalmainak folytatásai, az idegen uralom és az abszolutizmus ellen (a török és az orosz abszolutizmus ellen) irányuló mozgalmak „politikájának folytatásai" voltak. Akkor csakis ez lehetett a kérdés: melyik burzsoáziának a sikere kívánatosabb; a marxisták *eleve felhívhatták* a népeket ilyen háborúkra, és *szíthatták* a nemzeti gyűlöletet, mint ahogy Marx 1848-ban és később is háborúra szólította a népeket Oroszország ellen, mint ahogy Engels 1859-ben szintén szította a németek nemzeti gyűlöletét elnyomóik, III. Napóleon és az orosz cárizmus ellen.*

Aki a feudalizmus és az abszolutizmus ellen vívott harc „politikájának folytatását", a szabadságért küzdő burzsoázia „politikájának folytatását" — az elaggott, *vagyis* az imperialista, *vagyis* az egész világot fosztogató és a proletariátust a feudálisokkal szövetségben fojtogató reakciós burzsoázia „politikájának folytatásával" hasonlítja össze — az a rőföt a fonttal hasonlítja össze. Ez ugyanannyi, mintha a „burzsoázia képviselőit": Robespierre-t, Garibaldit, Zseljabovot — Millerand-nal, Salandrával, Gucskovval hasonlítanók össze, akik szintén a „burzsoázia képviselői". Nem lehet marxista az, aki nem tekint a legnagyobb tisztelettel a nagy burzsoá forradalmárokra, akiknek világtörténelmi joguk volt a burzsoá „haza" nevében beszélni, akik új nemzetek tagjainak tíz meg tíz milliót emelték fel a civilizált élet szín-

* Egyébként Gargyenyin úr a Zsiznyben „forradalmi sovinizmusnak", de mégis csak sovinizmusnak nevezi azt, hogy Marx 1848-ban forradalmi háborút hirdetett Európa valóban ellenforradalminak bizonyult népei: a „szlávok és különösen az oroszok" ellen. Ez a szemrehányás ismételten csak ennek a „baloldali" szociálforradalmárnak opportunizmusát (vagy — helyesebben *és* — teljes komolytalanságát) bizonyítja. Mi, marxisták, mindig *forradalmi* háborút hirdettünk, és hirdetünk az *ellenforradalmi* népek ellen. Például, ha Amerikában vagy Európában 1920-ban *győz* a szocializmus, és tegyük fel, hogy Japán és Kína *akkor* — ha kezdetben csak diplomaciai úton is — ellenünk küldi a maga Bismarckjait, mi az ellenük indítandó támadó, forradalmi háború mellett leszünk. Ön ezt különösnek tartja, Gargyenyin úr? Ön éppen olyan forradalmár, mint Ropsin]

vonalára a feudalizmus ellen folytatott harcban. És nem lehet marxista az sem, aki nem tekint megvetéssel a szofista Plehanovra és Kautskyra, akik a „haza védelméről" beszélnek, mikor a német imperialisták eltiporták Belgiumot és Anglia, Franciaország, Oroszország, Olaszország imperialistái megegyeztek, hogy kifosztják Ausztriát és Törökországot.

A szociálsovinizmusnak van még egy „marxista" elmélete: a szocializumus a kapitalizmus gyors fejlődésén alapszik; az én országom győzelme gyorsítani fogja országomban a kapitalizmus fejlődését, következésképpen a szocializmus eljövetelét is; országom veresége hátráltatja országom gazdasági fejlődését, következésképpen a szocializmus eljövetelét is. Nálunk Plehanov, a németeknél Lensch és mások ezzel a sztruvista elmélettel hozakodnak elő. Kautsky vitába száll ezzel a durva elmélettel, vitába száll Lensch-sel, aki ezt az elméletet nyiltan védelmezi, vitába száll Cunow-val, aki ugyanazt leplezetten védelmezi, de csak azért száll vitába, hogy egy finomabb, jezsuitább soviniszta elmélet alapján kibékítse egymással minden ország szociálsovinisztáit.

Nem kell hosszasabban foglalkoznunk ennek a durva elméletnek az elemzésével. Sztruve „Kritikai megjegyzései" 1894-ben jelentek meg és az orosz szociáldemokraták az azóta eltelt 20 év alatt kellőképpen megismerkedhettek a művelt orosz burzsoáknak azzal a „finom módszerével", amellyel nézeteiket és kívánságaikat a „marxizmus" — a forradalmi szellemétől *megtisztított* „marxizmus" leple alatt csempészik be. A sztruvizmus nemcsak orosz jelenség, hanem, mint a legutóbbi események különösen kirívóan mutatják, a burzsoá teoretikusok nemzeközi méretű törekvése arra, hogy a marxizmust „gyengédséggel" üssék agyon, öleléssel fojtsák meg oly módon, hogy látszatra elismerik a marxizmus „összes" „valóban tudományos" részeit és elemeit, *kivéve* mindazt, ami benne „agitatórikus", „demagóg", „blanquista-utópikus". Másszóval: a marxizmusból elfogadnak mindent, ami a liberális burzsoázia szempontjából elfogadható, még a reformokért folyó harcot is, még az osztályharcot is (proletárdiktatúra nélkül), „általánosságban" elismerik még a „szocia-

lista eszményeket" és még azt is, hogy a kapitalizmust „új rend" fogja felváltani — „csak" éppen a marxizmus eleven lelkét, „csak" a forradalmiságát dobják el.

A marxizmus a proletariátus szabadságmozgalmának elmélete. Érthető tehát, hogy az öntudatos munkásoknak a legnagyobb figyelemmel kell kísérniök a sztruvizmus folyamatos becsempészését a marxizmus helyébe. Ennek a folyamatnak számos és különféle hajtóereje van. Mi csak a három legfőbbre mutatunk rá. 1. A tudomány fejlődése egyre több anyagot szolgáltat, amely Marx igazát bizonyítja. Alakoskodva kell tehát harcolni ellene, nem a marxizmus alapelvei ellen intézett nyilt támadással, hanem úgy, hogy látszatra elismerik a marxizmust, de ugyanakkor álokoskodásokkal megfosztják tartalmától, „szentképet" csinálnak belőle, mely nem árt a burzsoáziának. 2. A szociáldemokrata pártokban erősödő opportunizmus elősegíti a marxizmus ilyen „átdolgozását", amellyel alkalmassá teszik arra, hogy az opportunizmusnak tett mindennemű engedményt igazoljon. 3. Az imperializmus korszakában a világ fel van osztva a „nagy", kiváltságos nemzetek között, amelyek az összes többi nemzeteket elnyomják. E kiváltságokkal és az elnyomás révén szerzett zsákmány morzsáiból kétségtelenül jut a kispolgárság bizonyos rétegeinek, úgyszintén a munkásosztály arisztokráciájának és bürokráciájának is. Ezek a rétegek, amelyek a proletariátus és a dolgozó tömegek elenyésző kisebbségét alkotják, a „sztruvizmushoz" vonzódnak, mert ez igazolja azt a szövetséget, amelyet „saját" nemzeti burzsoáziájukkal, *valamennyi* nemzet elnyomott tömegei ellen kötöttek. Erről még beszélnünk kell, amikor majd az internacionálé csődjének okait fogjuk tárgyalni.

IV

A szociálsovinizmus legkörmonfontabb elmélete, amely a legügyesebben mímeli a tudományosságot és a nemzetköziséget, Kautsky „ultraimperializmus"-elmélete. Idézzük

ennek az elméletnek a szerzőtől magától származó legvilágosabb, legpontosabb és legújabb kifejtését:

„A védvám-mozgalom gyengülése Angliában, a vámok leszállítása Amerikában, a leszerelésre irányuló törekvések, a francia és a német tőkekivitel rohamos csökkenése a háborút megelőző években, végül a finánctőke különböző klikkjeinek egyre fokozódó nemzetközi egybefonódása annak mérlegelésére késztetett engem, vajon nem lehetséges-e, hogy a mostani imperialista politikát új, ultraimperialista politika fogja kiszorítani, azaz nem fogja-e az egymás ellen harcoló nemzeti finánctőkék helyét a nemzetközileg szövetkezett és a világot közösen kizsákmányoló finánctőke elfoglalni. Mindenesetre elképzelhető a kapitalizmusnak ez az új szakasza. Hogy megvalósítható-e, ez a kellő előfeltételek hiányában még nem dönthető el." (Neue Zeit 1915. április 30., 5. sz. 144. old.)

...„E tekintetben döntő jelentősége lehet a mostani háború lefolyásának és kimenetelének. Ez a háború teljesen megsemmisítheti az ultraimperializmus gyenge csíráit azzal, hogy a nemzeti gyűlöletet a finánctőkések között is a végsőkig fokozza, a fegyverkezési versenyt még jobban kiélezi és elkerülhetetlenné tesz egy második világháborút. Akkor az a prognózis, amelyet A hatalomhoz vezető út című brosúrában kifejtettem, félelmetes méretekben fog valóra válni, rohamosan fog meggyorsulni, nemcsak az osztályellentétek élesedése, hanem a kapitalizmus morális elhalása" (szószerint: Abwirtschaftung, tönkremenés, csőd)... (Megjegyzendő, hogy Kautsky ezen a mesterkélt szón egyszerűen a „proletariátus és a finánctőke között levő középrétegeknek", éspedig az „intellektueleknek, kispolgároknak, sőt kistőkéseknek" a kapitalizmussal szemben „ellenséges érzületét" érti)... „De a háború másképp is végződhet. Úgy is végződhet, hogy megerősíti az ultraimperializmus gyenge csíráit. A háború tanulságai" (jól figyeljenek!) „meggyorsíthatnak egy olyan irányú fejlődést, amelyre békében sokáig kellett volna várni. Ha idáig fejlődnek a dolgok, ha a nemzetek megegyeznek, leszerelnek és tartós béke lesz, akkor eltűnhetnek a legrosszabb okok, melyek a háború előtt egyre fokozottabb mértékben a kapitalizmus morális elhalására vezettek." A kapitalizmus új szakasza természetesen „új szenvedésekkel" fogja sujtani a proletariátust, melyek „talán még a múlt szenvedéseinél is elviselhetetlenebbek"... de az „ultraimperializmus" „átmenetileg", „a kapita-

lizmus keretei között, új remények és várakozások korszakát teremtheti meg" (145. old.).

Hogyan vezetik le ebből az „elméletből" a szociálsovinizmus igazolását?

Egy „teoretikus" részéről meglehetősen furcsán — mégpedig a következőképpen:

Németországban a baloldali szociáldemokraták azt mondják, hogy az imperializmus és az imperializmus-szülte háborúk nem véletlenek, hanem szükségszerű termékei a kapitalizmusnak, amely a finánctőke uralmára vezetett. Ezért át kell térni forradalmi tömegharcra, mert a viszonylag békés fejlődés korszaka lejárt. A „jobboldali" szociáldemokraták nyersen kijelentik: ha az imperializmus „szükségszerű, akkor nekünk is imperialistáknak kell lennünk. Kautsky, mint a „centrum" szószólója, így békítget:

„A szélső-baloldaliak" — írja Nemzeti állam, imperialista állam és államszövetség című brosúrájában (Nürnberg 1915) — a szocializmust akarják az elkerülhetetlen imperializmussal „szembeállítani", vagyis „nemcsak propagálni akarják a szocializmust, amelyet immár félszázadon át szembeállítunk a kapitalista uralom valamennyi formájával, hanem azt azonnal meg is akarják valósítani. Ez nagyon radikálisnak látszik, de csak arra jó, hogy az imperializmus táborába *taszítson mindenkit*, aki *nem hisz* a szocializmus azonnali, gyakorlati megvalósításában" (17. old., a mi aláhúzásunk).

Amikor Kautsky a szocializmus azonnali megvalósításáról beszél, akkor tudatosan meghamisítja a valóságot, kihasználva azt a körülményt, hogy Németországban, különösen a hadicenzúra idején, lehetetlen forradalmi akciókról beszélni. Kautsky jól tudja, hogy a baloldaliak nem a „szocializmus azonnali gyakorlati megvalósítását", hanem forradalmi akciók *azonnali* propagálását és előkészítését követelik a párttól.

A baloldaliak az imperializmus szükségszerűségéből a forradalmi akciók szükségességét vezetik le. Az „ultraimperializmus-elmélete" pedig Kautskynak csak arra szolgál, hogy *igazolja az opportunistákat*, hogy olyan színben tüntesse

fel őket, mintha egyáltalán nem pártoltak volna át a burzsoáziához, hanem egyszerűen „nem hisznek" az azonnal megvalósítható szocializmusban és várják, hogy „talán" felvirrad előttünk a leszerelés és a tartós béke új „kora". Ennek az „elméletnek" az és *csakis* az a lényege, hogy Kautsky a kapitalizmus *új*, békés korszakának *reményével* igazolni igyekszik azt, hogy az opportunisták és a hivatalos szociáldemokrata pártok a burzsoáziához csatlakoztak és lemondtak a forradalmi (vagyis proletár) taktikáról a *mostani viharos* korszak idején, a bázeli határozat ünnepélyes kijelentései ellenére!

Figyeljék csak meg, Kautsky itt nemcsak nem mondja, hogy az új szakasz ilyen és ilyen körülményekből és feltételekből következik és elkerülhetetlenül adódik, hanem ellenkezőleg, nyíltan kijelenti: én még azt a kérdést sem tudom eldönteni, hogy az új szakasz *„megvalósítható-e"*. Valóban, vegyük csak szemügyre az új korszakra valló „tendenciákat", amelyekre Kautsky rámutatott. Meglepő, hogy a szerző a „leszerelésre irányuló törekvéseket" a gazdasági tények közé sorolja! Ez azt jelenti, hogy a kétségbevonhatatlan tények elől, amelyek sehogyan sem férnek össze az ellentétek letompítását hirdető elmélettel, ártatlan nyárspolgári fecsegések és ábrándok légvárába menekül. Kautsky „ultraimperializmusa" — ez a szó, mellesleg mondva, egyáltalán nem azt fejezi ki, amit a szerző mondani akar — a kapitalizmus ellentéteinek rendkívüli *letompulását* jelenti. „A védvám-mozgalom gyengülése Angliában és Amerikában" — mondja nekünk Kautsky. Hol van itt az új korszakra mutató tendenciának akár a legcsekélyebb nyoma is? Amerika végsőkig fokozott védvám-rendszere meglazult, de a védvám-rendszer megmaradt, mint ahogy megmaradtak Anglia kiváltságai és kedvezményes vámtarifái is az angol gyarmatokon. Emlékezzünk csak, mi volt az alapja annak, hogy a kapitalizmus előző, „békés" korszakát a modern, imperialista korszak váltotta fel? Ennek az volt az alapja, hogy a szabad verseny helyébe a kapitalisták monopolszövetségei léptek és hogy az egész földkerekséget felosztották. Világos, hogy mindkét tény (és tényező)

valóban világjelentőségű: a szabadkereskedelem és a békés verseny csak addig volt lehetséges és szükségszerű, amíg a tőke akadálytalanul gyarapíthatta gyarmatait és foglalhatta el Afrikában és másutt az el nem foglalt területeket, és emellett a tőke koncentrációja még gyenge volt, monopolisztikus vállalatok, vagyis olyan óriási vállalatok, amelyek *egész* iparágakat tartanak kezükben, még nem voltak. Az ilyen monopolvállalatok keletkezése és növekedése (ez a folyamat ugyebár nem szakadt meg sem Angliában, sem Amerikában? — még Kautsky sem igen fogja tagadni, hogy a háború meggyorsította és kiélezte ezt a folyamatot) *lehetetlenné* teszi a korábbi szabad versenyt, kirántja alóla a talajt, az egész földkerekség felosztása pedig arra *kényszeríti* a tőkéseket, hogy a békés terjeszkedésről áttérjenek a gyarmatok és befolyási szférák *újrafelosztásáért* folyó fegyveres harcra. Még elgondolni is nevetséges, hogy a védvám-rendszer *gyengülése* két országban — valamit is változtathat ezen.

Továbbá — az utóbbi évek alatt *két* országban csökkent a tőkekivitel. Ennek a két országnak, Franciaországnak és Németországnak, pl. Harms 1912-es statisztikai adatai szerint, külön-külön körülbelül 35 milliárd márka (mintegy 17 milliárd rubel) értékű, Angliának pedig egymagában kétszer annyi tőkéje volt külföldön.* A kapitalizmusban a tőkekivitel növekedése sohasem volt és nem is lehetett egyenletes. Arról, hogy a tőkefelhalmozás gyengült, vagy hogy a belső piac terjedelme pl. a tömegek helyzetének jelentékeny javulásával komolyan megváltozott volna, Kautsky egy árva szót sem mer elejteni. Ilyen körülmények között abból, hogy a tőkekivitel két országban néhány év alatt csökkent, semmiképpen sem lehet egy új korszak bekövetkezésére következtetni.

„A finánctőke különböző klikkjeinek egyre fokozódó nemzetközi egybefonódása." Ez az egyetlen valóban általá-

* Lásd *Bernhard Harms.* Probleme der Weltwirtschaft („A világgazdaság problémái"). Jena 1912. *George Paish.* Great Britains Capital Investments in Colonies etc. a Journal of the Royal Statist. Soc.-ban („Angol tőkebefektetések a gyarmatokon" a Királyi Statisztikai Társaság folyóiratában) LXXIV. köt. 1910—11. 167. old. Lloyd George 1915 elején mondott beszédében az angol külföldi tőkét 4 milliárd fontsterlingre, vagyis körülbelül 80 milliárd márkára becsülte.

nos és kétségtelen tendencia, de ez nem néhány esztendő, nem két ország, hanem az egész világ, az egész kapitalizmus tendenciája. De miért következnék ebből a leszerelési, és nem — mint eddig — a fegyverkezési tendencia? Nézzük akármelyik világhírű „ágyú-céget" (és általában hadifelszerelést gyártó céget), pl. Armstrongot. Az angol Economist nemrégen (1915. május 1-én) közölte, hogy ennek a cégnek a *profitja* az 1905—6. évi 606 000 fontsterlingről (körülbelül 6 millió rubelról) 1913-ban 856 000 és 1914-ben 940 000 fontsterlingre *(9 millió rubelra)* emelkedett. A finánctőke egybefonódása itt igen messzemenő és egyre fokozódik; német tőkések „részt vesznek" az angol cég üzleteiben; angol cégek tengeralattjárókat építenek Ausztria számára stb. A nemzetközileg egybefonódó tőkének kitűnő üzlet a fegyverkezés és a háború. A különböző nemzeti tőkének *egy* nemzetközi egésszé való egyesüléséből és egybefonódásából a leszerelés gazdasági tendenciájára következtetni annyit jelent, mint az osztályellentétek tényleges kiéleződése helyébe becsempészni az osztályellentétek letompulása után sóvárgó nyárspolgárok jámbor óhajait.

V

Kautsky egészen filiszteri szellemben beszél a háború „tanulságairól", úgy tünteti fel e tanulságokat, mint valami morális irtózást a háború csapásaitól. A Nemzeti állam stb. című brosúrájában pl. így okoskodik:

„Kétségtelen és nem szorul bizonyításra, hogy vannak olyan rétegek, amelyeknek nagyon komoly érdeke a világbéke és a leszerelés. Kispolgárokat és kisparasztokat, sőt még számos tőkést és értelmiségit sem fűz olyan érdek az imperializmushoz, amely fölülmúlná mindazt a kárt, amit a háború és a fegyverkezési verseny miatt szenvednek" (21. old.).

Ezt 1915 februárjában írták! A tények azt bizonyítják, hogy a birtokos osztályok, ideértve a kispolgárságot és az „értelmiséget" is, szőröstül-bőröstül az imperialistákhoz csatlakoztak; Kautsky pedig, mint a tokbabújt ember, szokat-

lanul magabiztosan, édeskés szavakkal próbálja a tényeket meghazudtolni. Kautsky nem a kispolgárság *magatartása* alapján, hanem egyes kispolgárok *szavai* alapján ítéli meg a kispolgárság érdekeit, jóllehet tetteik lépten-nyomon rácáfolnak ezekre a szavaikra. Ez teljesen ugyanaz, mintha a burzsoázia „érdekeit" nem tettei alapján, hanem azoknak a felebaráti szeretettől csöpögő beszédeknek alapján ítélnénk meg, amelyekben a burzsoá papok égre-földre esküdöznek, hogy a mai rendet a kereszténység eszményei hatják át. Kautsky úgy alkalmazza a marxizmust, hogy minden tartalom elpárolog belőle, és csak ez a szócska: „érdek" marad meg, mégpedig valami természetfölötti, spiritualista értelemben, mert Kautsky nem a gazdasági valóságra, hanem az általános jólét ártatlan óhajaira gondol.

A marxizmus az „érdekeket" a mindennapi élet millió és millió tényében megnyilvánuló osztályellentétek és osztályharc alapján ítéli meg. A kispolgárság az ellentétek letompulásáról ábrándozik és fecseg, azzal „érvel", hogy az ellentétek kiéleződése „káros következményekkel" jár. Az imperializmus azt jelenti, hogy a birtokos osztályok minden rétege alá van vetve a finánctőkének és hogy a világ fel van osztva 5—6 „nagy"-hatalom között, amelyek többsége részt vesz a mostani háborúban. Az a tény, hogy a nagyhatalmak felosztották a világot, azt jelenti, hogy a nagyhatalmak összes vagyonos rétegei *érdekeltek* a gyarmatok, befolyási szférák birtoklásában, idegen nemzetek leigázásában és olyan többékevésbé jövedelmező állásokban és kiváltságokban, amelyekhez e rétegek azáltal jutnak, hogy valamely „nagy"-hatalomhoz és elnyomó nemzethez tartoznak.*

* E. Schultze közli, hogy 1915-ben az egész világ értékpapírjainak összegét, beleértve az állam- és községi kölcsönöket, jelzáloglevelelet, a kereskedelmi és ipari társaságok részvényeit stb., 732 milliárd frankra becsülték. Ebből az összegből Angliára 130 milliárd, az Amerikai Egyesült Államokra 115 milliárd, Franciaországra 100 milliárd és Németországra 75 milliárd, tehát erre a négy nagyhatalomra 420 milliárd frank, vagyis az egész összegnek több mint a fele jutott. Ebből láthatjuk, hogy milyen nagy előnyökkel és kiváltságokkal rendelkeznek a legfejlettebb nagyhatalmi nemzetek, amelyek túlszárnyalták más népeket, leigázzák és kiraboljak azokat (*Dr. Ernst Schultze* „Das französische Kapital in Russland". — „Francia tőke Oroszországban." „Finanz-Archiv" Berlin 1915. 32. évf. 127. old.). A nagyhatalmi nemzetek „honvédelme" nem egyéb, mint az idegen nemzetek kifosztásával szerzett zsákmányra való jog védelme. Mint tudjuk, Oroszországban gyengébb a kapitalista, de annál erősebb a katonai-feudális imperializmus.

Nem lehet többé a régi módon élni, a simán fejlődő és fokozatosan új országokra kiterjedő kapitalizmus viszonylag nyugodt, kulturált, békés viszonyai közt, mert más korszak következett be. A finánctőke *kiszorítja* és ki fogja szorítani az illető országot a nagyhatalmak sorából, magához ragadja annak gyarmatait és befolyási szféráit (Németország is ezzel fenyegetőzik, miután háborút indított Anglia ellen), a kispolgárságot megfosztja „nagyhatalmi" kiváltságaitól és mellékjövedelmeitől. Ez a háború által bebizonyított tény. Erre *vezetett* tényleg az ellentéteknek az a kiéleződése, amelyet már régen elismert mindenki — a többi közt Kautsky is A hatalomhoz vezető út című brosúrájában.

És most, amikor a nagyhatalmi kiváltságokért folyó fegyveres harc ténnyé lett, Kautsky *rábeszéléssel* akarja meggyőzni a tőkéseket és a kispolgárságot arról, hogy a háború szörnyűséges valami, de a leszerelés jó dolog, ugyanazt teszi tehát és ugyanazzal az eredménnyel, mint a keresztény pap, aki a szószékről rábeszéléssel igyekszik meggyőzni a tőkéseket arról, hogy az emberszeretet isten parancsolata, lelki gyönyörűség és a civilizáció erkölcsi törvénye. Az, amit Kautsky „ultraimperializmusra" vezető gazdasági tendenciáknak nevez, a valóságban nem egyéb, mint egy kispolgár erőlködése, aki *rá akarja beszélni* a finánctőkéseket, hogy ne cselekedjenek rosszat.

Tőkekivitel? *Hiszen* az önálló országokba, pl. az Amerikai Egyesült Államokba, több tőkét visznek ki, mint a gyarmatokba. Gyarmatok meghódítása? *Hiszen* azokat már mind meghódították és majdnem mind felszabadulásra törekszik: „Megtörténhet, hogy India nem lesz többé angol birtok, de mint birodalom a maga egészében sohasem fog más idegen uralom alá kerülni" (idézett brosúra 49. old.). „Bármely kapitalista iparállamnak arra irányuló törekvése, hogy olyan gyarmatbirodalmat szerezzen, amely nyersanyag tekintetében függetlenné tenné a külföldtől, okvetlenül egyesítené vele szemben valamennyi többi tőkés államot, végeláthatatlan kimerítő háborúkba sodorná őt, anélkül, hogy céljához közelebb jutna. Ez a politika a legbiztosabb útja volna annak,

hogy az állam egész gazdasági élete csődbe jusson" (72—73. old.).

Hát nem nyárspolgári erőlködés ez: rábeszélni a finánctőkéseket, hogy mondjanak le az imperializmusról? A tőkéseket csőddel ijesztgetni annyi, mint a tőzsdespekulánsoknak azt tanácsolni, hogy ne játsszanak a tőzsdén, mert ott „sokan egész vagyonukat elveszítik". Ha a konkurrens tőkés és a konkurrens nemzet csődbe jut, azzal a mégjobban koncentrálódó tőke *nyer;* ezért van az, hogy minél élesebb és „szűkebb körű" a gazdasági verseny, vagyis a konkurrens tönkretételére irányuló gazdasági erőfeszítés, annál erősebb lesz a tőkések törekvése, hogy gazdasági erőfeszítéseiket *katonai* erőfeszítéssel párosítva a csődbe kergessék vetélytársukat. Minél kevesebb ország maradt, amelyekbe éppoly előnyösen lehet tőkét kivinni, mint a gyarmatokba és a függő államokba, pl. Törökországba, annál *elkeseredettebb* az a harc, amely Törökország, Kína és más, hozzájuk hasonló államok leigázásáért és felosztásáért folyik — *ezekben* az esetekben ugyanis a finánctőkés háromszor akkora profitot vág zsebre, mint ha szabad, önálló és civilizált országba, pl. az Amerikai Egyesült Államokba viszi ki tőkéjét. Ezt mondja a finánctőke és imperializmus korszakáról szóló gazdasági elmélet. Ezt mondják a tények. Kautsky azonban mindent sekélyes, nyárspolgári „morállá" változtat: nem érdemes olyan nagyon heveskedni vagy éppenséggel háborúskodni Törökország felosztásáért, vagy India meghódításáért, mert hiszen „ez úgysem lesz tartós", meg különben is jobb lenne a kapitalizmust békésen fejleszteni... Magától értetődik, még jobb lenne, ha a munkabérek emelése útján fejlesztenék a kapitalizmust és bővítenék a piacot: ez teljesen „elképzelhető" és a finánctőkéseknek ilyen szellemben a lelkére hatni — a legmegfelelőbb téma egy papi prédikációra... A derék Kautsky majdnem teljesen meggyőzte és rábeszélte a német pénzembereket, hogy a gyarmatokért nem érdemes Angliával háborúskodni, mert a gyarmatok úgyis nagyon hamar fel fognak szabadulni!...

Anglia egyiptomi kivitele és behozatala 1872-től 1912-ig lassabban növekedett, mint Anglia egész kivitele és behozatala.

A „marxista" Kautsky ebből a következő okulást vonja le: „semmi okunk sincs feltételezni, hogy az Egyiptommal való kereskedelem, csupán a gazdasági tényezők befolyása alatt, Egyiptom katonai megszállása nélkül, kevésbé növekedett volna" (72. old.). „A tőke terjeszkedési törekvéseit" *legjobban* nem az imperializmus erőszakos módszereivel, hanem a *békés demokráciával* lehet előmozdítani" (70. old.).

Milyen rendkívül komoly, tudományos, „marxista" elemzés! Mily nagyszerűen „korrigálta ki" Kautsky az ostoba történelmet, „bebizonyította", hogy az angoloknak egyáltalán nem kellett volna Egyiptomot elhódítani a franciáktól, a német pénzembereknek pedig egyáltalán nem volt érdemes háborút kezdeni és más rendszabályokkal egyetemben megszervezni a török hadjáratot abból a célból, hogy az angolokat kiűzzék Egyiptomból! Mindez csak félreértés és semmi más — az angolok még nem jöttek rá, hogy „legjobb" lenne, ha lemondanának az Egyiptommal szemben alkalmazott erőszakról és áttérnének a „békés demokráciára" *(Kautsky szerint* a tőkekivitel fokozása érdekében!)...

„Természetesen illúzió volt a szabadkereskedelem polgári hívei részéről, amikor azt hitték, hogy a szabadkereskedelem kiküszöböli a kapitalizmusszülte gazdasági ellentéteket. Erre sem a szabadkereskedelem, sem a demokrácia nem képes. De valamennyiünk érdeke, hogy ezeknek az ellentéteknek a harca olyan formákban menjen végbe, amelyek a dolgozó tömegeknek a legkevesebb szenvedést okozzák és a legkevesebb áldozatot követelik tőlük..." (73. old.).

Uram, segíts! Uram, irgalmazz! Mi a filiszter? — kérdezte Lassalle — és a költő ismert szavaival felelt: a „filiszter üres bél, csupa rettegés és remény, hogy isten irgalmazzon.[154]"

Kautsky hallatlanul prostituálta a marxizmust és valóságos pappá vedlett át. A pap *rábeszélni* igyekszik a tőkéseket, hogy térjenek át a békés demokráciára — és ezt dialektikának nevezi; ha kezdetben szabadkereskedelem volt, majd pedig monopólium és imperializmus, akkor miért ne lehetne „ultraimperializmus" és utána megint szabadkereskedelem? A pap azzal *vigasztalja* az elnyomott tömegeket, hogy meg-

csillogtatja előttük az „ultraimperializmus" áldásait, noha ez a pap még azt se meri állítani, hogy ez az „ultraimperializmus" „megvalósítható-e"! Feuerbach, azokkal szemben, akik azzal érveltek a vallás mellett, hogy megvigasztalja az embert, joggal hangsúlyozta a vigasztalás reakciós jelentőségét: aki a rabszolgát vigasztalja, ahelyett, hogy felkelésbe vinné a rabszolgaság ellen, az a rabszolgatartókat segíti.

Minden elnyomó osztálynak, uralma fenntartása érdekében, két társadalmi funkcióra van szüksége: a hóhér és a pap funkciójára. A hóhérnak el kell fojtania az elnyomottak tiltakozását és felháborodását. A papnak vigasztalnia kell az elnyomottakat, ecsetelnie kell előttük a szenvedések és áldozatok enyhülésének távlatait az osztályuralom fenntartása mellett (ezt különösen könnyű megtenni akkor, ha az ember nem kezeskedik arról, hogy ezek a távlatok „megvalósulhatnak"...), hogy ily módon kibékítse őket az osztályuralommal, távoltartsa őket a forradalmi akcióktól, megtörje forradalmi szellemüket, kiölje belőlük a forradalmi akaratot. Kautsky a legundorítóbb és legbárgyúbb ellenforradalmi elméletté, a legszennyesebb papi maszlaggá változtatta a marxizmust.

Kautsky 1909-ben, A hatalomhoz vezető út című brosúrájában megállapítja a kapitalizmus ellentéteinek senki által meg nem cáfolt és megcáfolhatatlan kiéleződését, megállapítja a háborúk és forradalmak korszakának, egy újabb „forradalmi időszaknak" a közeledését. Nem lehetséges többé — mondja Kautsky — „időelőtti" forradalom, és „ügyünk egyenes elárulásának" nevezi, ha felkelés esetén nem akarunk a győzelem lehetőségével számolni, noha a harc előtt a vereség lehetőségét sem szabad tagadni.

Kitört a háború. Az ellentétek *még jobban* kiéleződtek. A tömegek szenvedése óriási méreteket öltött. A háború elhúzódik és színtere egyre szélesedik. Kautsky egyik brosúrát a másik után írja, alázatosan teljesíti a cenzor parancsait, nem közöl adatokat az országok kifosztásáról és a háború borzalmairól, a hadiszállítók botrányos profitjairól, a drágaságról, a mozgósított munkások „hadi rabszolgaságáról", ehelyett azonban vigasztalja, egyre vigasztalja a proletariátust —

olyan idők háborúinak példáival, amelyekben a burzsoázia forradalmi vagy haladó szerepet töltött be, amikor „maga Marx" is egyik vagy másik burzsoázia győzelmét kívánta, vigasztalja a proletariátust számsorokkal és számoszlopokkal, amelyeknek rendeltetése bebizonyítani azt, hogy a kapitalizmus gyarmatok és rablás, háborúk és fegyverkezés nélkül is „lehetséges", és hogy a „békés demokráciának" nagy előnyei vannak. Minthogy Kautsky nem meri tagadni, hogy a tömegek szenvedése fokozódik és hogy itt a szemünk előtt valóban kialakult a forradalmi helyzet (de erről nem szabad beszélni! a cenzúra nem engedélyezi...), lakájkodik a burzsoázia és az opportunisták előtt, amikor az új szakasz olyan harci formáinak „távlatát" ecseteli (a „megvalósíthatóságukért" *persze nem kezeskedik)*, amelyek majd „kevesebb" „áldozatot és szenvedést" követelnek... Teljesen igaza van Fr. Mehringnek és Rosa Luxemburgnak, amikor Kautskyt prostituáltnak (Mädchen für alle) nevezik.

*

Oroszországban 1905 augusztusában forradalmi helyzet volt. A cár megígérte a Buligin-dumát, hogy „megvigasztalja" a forrongó tömegeket. A buligini törvénytanácskozói rendszert „ultraönkényuralomnak" lehetne nevezni, ha „ultraimperializmusnak" nevezhető az, hogy a finánctőkések lemondanak a fegyverkezésről és egyezséget kötnek a „tartós béke" biztosítására. Tegyük fel egy pillanatra, hogy a világ száz legnagyobb, száz és száz óriási vállalatban „egybefonódott" finánctőkése holnap *megígéri* a népeknek, hogy a háború után síkra fog szállni a leszerelésért (ezt azért tesszük fel egy pillanatra, hogy követhessük a Kautsky bárgyú elméletéből folyó politikai következtetéseket). Még ebben az esetben is a proletariátus határozott elárulása volna, ha a proletariátust lebeszélnénk a forradalmi akciókról, amelyek nélkül minden ígéret, minden szép távlat csak délibáb.

A háború nemcsak óriási profitot hajtott a tőkésosztálynak, nemcsak újabb fosztogatások (Törökország, Kína stb.), újabb milliárdos megrendelések, újabb jólkamatozó kölcsönök

nagyszerű távlatával kecsegtette. Ez mind kevés. A háború ezenfelül még nagy politikai előnyöket is nyújtott a tőkés osztálynak, mert megbontotta és korrumpálta a proletariátust. Kautsky elősegíti ezt a korrumpálódást és szentesíti a harcoló proletárok nemzetközi *szakadását* „saját" nemzetének opportunistáival, a Südekumokkal való *egység nevében!* És akadnak emberek, akik nem értik, hogy a régi pártok egységének jelszava a nemzeti proletariátusnak saját nemzeti burzsoáziájával való „egységét" és a különböző nemzetek proletariátusának *szakadását* jelenti...

VI

Már megírtam a fenti sorokat, amikor megjelent a Neue Zeit május 28-i (9.) száma, melyben Kautsky befejezi a „Szociáldemokrácia csődjéről" szóló fejtegetéseit (a Cunownak adott válasz 7. §-a). Kautsky itt a szociálsovinizmus védelmében elhangzott valamennyi régi és új álokoskodását a következőképpen foglalta egybe és összegezte:

„Egyszerűen nem igaz, hogy a háború tisztán imperialista háború; nem igaz, hogy a háború kitörésekor ez volt az alternatíva: imperializmus vagy szocializmus; nem igaz, hogy Németország, Franciaország, és sok tekintetben Anglia szocialista pártjai és proletár tömegei gondolkodás nélkül, csupán egy maroknyi parlamenti képviselő felhívására, az imperializmus karjaiba vetették magukat, elárulták a szocializmust és ily módon olyan összeomlás okozói voltak, amely példátlanul áll az egész történelemben."

Új álokoskodás és a munkások új becsapása: a háború, lám, nem „tisztán" imperialista háború!

A mostani háború jellegének és jelentőségének kérdésében Kautsky meglepően ingadozik, és emellett ez a pártvezér éppoly óvatosan, mint a tolvaj, aki kerüli utolsó lopásának helyét, állandóan megkerüli a bázeli és chemnitzi kongresszus pontos és hivatalos nyilatkozatait. Kautsky 1915 februárjában, a Nemzeti állam stb. című brosúrájában azt állí-

totta, hogy a háború „végső fokon mégiscsak imperialista háború" (64. old.). Most pedig újabb megszorítással áll elő; nem *tisztán* imperialista háború — hát még miféle?

Kiderül, hogy a háború még — nemzeti háború! Kautsky ezt az égbekiáltó dolgot a következő „plehanovi" ál-dialektika segítségével eszelte ki:

„A mostani háború nemcsak az imperalizmus gyermeke, hanem az orosz forradalomé is." Ő, Kautsky, már 1904-ben megjósolta, hogy az orosz forradalom új formában feltámasztja a pánszlávizmust, hogy „egy demokratikus Oroszország az Ausztria és Törökország területén élő szlávoknak a nemzeti függetlenség kivívására irányuló törekvését hatalmas mértékben fogja fokozni... Akkor a lengyel kérdés is újból napirendre kerül... Akkor Ausztria széthullik, mert a cárizmus összeomlásával összetörik az a vasabroncs, amely ma még összetartja a széthúzó elemeket" (ezt az utóbbi mondatot most maga Kautsky idézi 1904-ben megjelent cikkéből)... „Az orosz forradalom... hatalmas lökést adott a Kelet nemzeti törekvéseinek... az európai probémákat ázsiai problémákkal tetézte. *Ezek a problémák a mostani* háború alatt feltartóztathatatlanul mind felszínre törnek és döntően befolyásolják a *nép*tömegeket, közöttük a *proletár*tömegek hangulatát, míg az uralkodó osztályokban az imperialista tendenciák vannak túlsúlyban" (273. old.; a mi aláhúzásunk).

Íme a marxizmus prostituálásának újabb példája! *Mivel* a „demokratikus Oroszország" Európa keletén olthatatlan szabadságvágyat ébresztene a nemzetekben (ami vitathatatlan), *ezért* a mostani háború, amely egyetlenegy nemzetet sem szabadít fel, sőt ellenkezőleg, bármi lesz is a kimenetele, sok nemzetet leigáz, nem *tisztán* imperialista háború. *Mivel* a „cárizmus összeomlása" a nemzeti szerkezeténél fogva antidemokratikus Ausztria széthullását jelentené, *ezért* az átmenetileg megerősödött ellenforradalmi cárizmus, amely kirabolja Ausztriát és *még elviselhetetlenebb* igát hoz Ausztria nemzeteinek nyakára — nem tisztán imperialista, hanem bizonyos mértékben nemzeti jelleget kölcsönzött a „mostani háborúnak. *Mivel* az „uralkodó osztályok" az imperialista háború nemzeti céljairól szóló mesékkel becsapják a bárgyú nyárspolgárokat és a sötétségben tartott parasztokat, *ezért* a

tudomány emberének, a „marxizmus" tekintélyének, a II. Internacionálé képviselőjének joga van arra, hogy a tömegekkel elhitesse ezt a csalást a következő „formulával": az uralkodó osztályok tendenciái imperialista tendenciák, de a „nép" és a proletár tömegek törekvései „nemzeti" törekvések.

A dialektikát a legaljasabb, a leghitványabb álokoskodássá torzítják el!

A nemzeti elemet a mostani háborúban *csak* Szerbiának Ausztria elleni háborúja képviseli (amit egyébként pártunk berni tanácskozása is hangsúlyozott).* Csak Szerbiában és a szerbek körében látunk sok év óta folyó és a „néptömegek" millióit átfogó nemzeti szabadságmozgalmat, amelynek „folytatása" Szerbia háborúja Ausztria ellen. Ha ez a háború elszigetelten folynék, vagyis, ha nem kapcsolódnék egybe az európai háborúval, Anglia, Oroszország stb. önző és rabló céljaival, akkor minden szocialista *köteles* volna a szerb *burzsoázia* sikerét kívánni — ez az egyetlen helyes és abszolút elkerülhetetlen következtetés, amelyet a mostani háború nemzeti mozzanatából le kellene vonni. De Kautsky, a szofista, aki most az osztrák burzsoák, klerikálisok és tábornokok szolgálatában áll, nem ezt a következtetést vonja le!

Továbbá. Marx dialektikája, mely a tudományos evolúciós módszer legmagasabb foka, tiltja a tárgy elszigetelt, vagyis egyoldalú és eltorzított, kiforgatott vizsgálatát. A szerb—osztrák háború nemzeti mozzanatának nincs és nem is lehet *semmilyen* komoly jelentősége az általános európai háborúban. Ha Németország győz, megfojtja Belgiumot, Lengyelország és talán Franciaország egy részét stb. Ha Oroszország győz, megfojtja Galíciát, Lengyelország még egy részét, Örményországot stb. Ha a háború „döntetlennel" végződik, megmarad a régi nemzeti elnyomás. Szerbia szempontjából, azaz a mostani háború részvevőinek egy századrésze szempontjából a háború a burzsoá szabadságmozgalom „politikájának folytatása". Kilencvenkilenc századrésze szempontjából a háború az imperialista politikának, vagyis az elaggott, a nemzeteket csak züllleszteni, de nem felszabadítani

* Lásd a 497. old. — *Szerk.*

képes burzsoázia politikájának a folytatása. A hármas antant, amely „felszabadítja" Szerbiát, a szerb szabadság érdekeit *eladja* az olasz imperializmusnak, amely segít Ausztria kirablásában.

Mindez közismert. És Kautsky mindezt lelkiismeretlenül meghamisította, hogy az opportunistákat igazolja. Sem a természetben, sem a társadalomban *nincsenek* és nem is lehetnek „tiszta" jelenségek — ezt tanítja Marx dialektikája, amely kimutatja, hogy maga a tisztaság fogalma nem egyéb, mint a tárgyat nem minden oldaláról, nem egész bonyolultságában átfogó emberi megismerés bizonyos egyoldalúsága, szűk volta. Sehol sincs és nem is lehet „tiszta" kapitalismus, mindig hol hűbéri, hol kispolgári, hol más egyéb elemekkel *keveredik*. Ezért végtelenül korlátolt betűrágó, csűrő-csavaró és csaló az, aki azzal hozakodik elő, hogy a háború nem „tisztán" imperialista háború, mikor arról van szó, hogy az imperialisták, akik tudatosan takargatják pőre rabló céljaikat, „nemzeti" frazeológiával, hajmeresztő módon becsapják a „néptömegeket". Éppen az a dolog lényege, hogy Kautsky *támogatja* az imperialistákat a nép becsapásában, amikor azt mondja, hogy a nemzeti problémák döntően befolyásolták „a néptömegek, tehát a proletártömegek" hangulatát, *míg* az uralkodó osztályoknál az „imperialista tendenciák" vannak túlsúlyban (273. old.), és ezt azzal „támasztja alá", hogy látszólag dialektikusan a „valóság végtelen változatosságára" hivatkozik (274. old.). Kétségtelen, hogy a valóság végtelenül változatos; ez szent igaz! De az is kétségtelen, hogy ebben a végtelen változatosságban különösen két fő mozzanat domborodik ki élesen: az egyik a háború objektív tartalma, az imperialista „politika folytatása", vagyis az, hogy a „nagyhatalmak" kivénhedt burzsoáziája (és kormányaik) folytatják a más nemzetek kifosztását; a másik a túlsúlyban levő „szubjektív" ideológia, a tömegek elbolondítása céljából terjesztett „nemzeti" frázisok halmaza.

Már láttuk Kautskynak azt a régi s újból meg újból ismételgetett álokoskodását, hogy a „baloldaliak" szerint a „háború kitörésekor" ez volt az alternatíva: imperializmus

vagy szocializmus. Ez szemérmetlen ferdítés, mert Kautsky kitűnően tudja, hogy a baloldaliak *más* alternatíváról beszéltek: vagy az imperialista rabláshoz és cseléshez csatlakozik a párt, vagy pedig forradalmi akciókat hirdet és készít elő. Kautsky azt is tudja, hogy *csak* a cenzúra védi őt, csak a cenzúra gátolja a németországi „baloldaliakat" abban, hogy leleplezzék Kautsky ostoba meséjét, amelyet azért terjeszt, hogy lakájszolgálatokat tegyen a Südekumoknak.

Ami pedig a „proletártömegek" és a „maroknyi parlamenti képviselő" egymáshoz való viszonyát illeti, Kautsky egy agyoncsépelt ellenvetéssel érvel:

„Hagyjuk a németeket, nehogy azt higgye valaki, hogy saját magunkat védelmezzük; de ki állíthatja komolyan, hogy olyan emberek, mint Vaillant és Guesde, Hyndman és Plehanov egyszerre imperialistákká lettek és elárulták a szocializmust? Hagyjuk a parlamenti képviselőket és az „instanciákat"... (Kautsky nyilván Rosa Luxemburg és Fr. Mehring folyóiratára, az „internationálé"-ra céloz, amelyben megérdemelt megvetéssel szólnak az instanciák, vagyis a német szociáldemokrata párt hivatalos vezető elemeinek, Központi Bizottságának — „Vorstand"-jának —, parlamenti frakciójának stb. politikájáról) — ...„de ki meri azt állítani, hogy egy maroknyi parlamenti képviselő parancsa elegendő ahhoz, hogy négymillió osztálytudatos német proletár 24 óra alatt jobbra forduljon és szembehelyezkedjék eddigi céljaival? Ha ez igaz volna, akkor ez nemcsak pártunk, hanem a *tömeg* borzasztó összeomlásáról is tanúskodnék (Kautsky aláhúzása). Ha a tömeg ilyen gyengeakaratú juhnyáj volna, akkor eltemettethetnők magunkat" (274. old.).

A politikában és a tudományokban oly nagytekintélyű Karl Kautsky már eltemette magát magatartásával és szánalmas kibúvóival. Aki nem érti, vagy legalább nem érzi ezt, az reménytelenül elveszett a szocializmus számára; és éppen ezért az az egyedül helyes hang, amelyet Mehring, Rosa Luxemburg és hívei ütöttek meg, amikor az Internationaléban Kautskyról és társairól mint a legmegvetendőbb alakokról beszélnek.

Gondolják csak meg: a háború kérdésében valamelyest szabadon (azaz anélkül, hogy azonnal el ne fogták és kaszár-

nyába ne hurcolták volna, anélkül, hogy közvetlenül ne fenyegette volna az agyonlövetés veszélye) *kizárólag* csak egy „maroknyi parlamenti képviselő" (ők szabadon szavaztak és nyugodtan nem-mel is szavazhattak volna — ezért még Oroszországban sem romboltak szét semmit, nem vertek meg, még csak le sem tartóztattak senkit), egy maroknyi hivatalnok, újságíró stb. nyilvánít*hatta* álláspontját. Kautsky most nagylelkűen a *tömegekre* hárítja ennek a társadalmi *rétegnek* az árulását és gerinctelenségét, pedig ugyanez a Kautsky volt az, aki éveken át nagyon sokszor írt ennek a rétegnek az opportunizmus taktikájával és ideológiájával való *kapcsolatáról!* A tudományos kutatás és különösen a marxi dialektika legelső és legfőbb szabálya azt követeli az írótól, hogy a szocializmuson belüli *irányzatok* mai harcát — annak az irányzatnak harcát, amely árulásról beszél, kiabál és az árulás láttán félreveri a harangot, és azét az irányzatét is, amely nem látja az árulást — azzal a harccal való *összefüggésében* vizsgálja, amely ezelőtt *évtizedeken át* folyt. Kautsky egy árva szót sem szól erről, még csak fel sem akarja vetni az irányzatok és *áramlatok* kérdését. A mai napig voltak áramlatok, most már nincsenek többé! Most csak nagynevű „tekintélyek" vannak, akiket mindenkor ütőkártyának használnak fel a lakájlelkek. Nagyon előnyös egymásra hivatkozni és baráti módon egymás „bűneit" takargatni, hiszen kéz kezet mos. Milyen opportunizmusról lehet itt szó — kiáltott fel L. Martov Bernben tartott előadásában (lásd Szocial-Demokrat 36. sz.), amikor Guesde-ről, Plehanovról, Kautskyról beszélünk! Legyünk óvatosabbak, amikor olyan embereket vádolunk opportunizmussal, mint Guesde — írta Akszelrod (Golosz 86. és 87. sz.). Nem akarok mentegetőzni — dupláz rá Berlinben Kautsky —, de... Vaillant és Guesde, Hyndman és Plehanov, mégiscsak! A kakuk azért dícséri a kakast, mert a kakas is dícséri a kakukot.

Kautsky lakáji buzgalmában még Hyndman-nak is kezet csókolt, amikor úgy tüntette fel őt, mint aki csak tegnap szegődött az imperializmushoz. Pedig ugyanabban a Neue Zeitben és az egész világ számos szociáldemokrata lapjában már *éveken át* úgy írtak Hyndmanról, mint aki átszökött az impe-

rializmus táborába! Ha Kautsky lelkiismeretesen érdeklődött volna az általa említett *személyek* politikai életrajza iránt, akkor fel kellett volna idéznie emlékezetébe, vajon nem voltak-e olyan vonások és események e személyek életében, amelyek nem „egy nap alatt", hanem évtizedeken át előkészítették az imperializmus táborába való átállásukat, vajon nem volt-e Vaillant a jaurésisták, Plehanov a mensevikek és likvidátorok foglya? vajon nem posványosodott-e el mindenki szemeláttára Guesde *irányzata* a Socialisme-ban[155], ebben a mintaszerűen élettelen, tehetségtelen guesdista folyóiratban, amely egyetlenegy fontos kérdésben sem tudott önálló álláspontot elfoglalni? vajon nem árult-e el Kautsky is (fűzzük hozzá azok számára, akik őt is — teljesen jogosan — egysorba állítják Hyndmannal és Plehanovval) gerinctelenséget a millerandizmus kérdésében, a bernsteinizmus ellen indított harc kezdetén stb.?

De Kautskynál a legcsekélyebb nyomát sem látjuk annak, hogy az említett vezérek életrajzának tudományos megvizsgálása iránt érdeklődnék. Kautsky még csak kísérletet sem tesz annak megvizsgálására, hogy vajon ezek a vezérek *saját* érveikkel védik-e most magukat, avagy azzal, hogy szajkómódra ismételgetik az opportunisták és a burzsoák érveit? Vajon azért van-e komoly politikai jelentősége e vezérek cselekedeteinek, mert különös befolyással bírnak, vagy pedig azért, mert egy idegen, valóban „befolyásos" és a katonai szervezettől támogatott áramlathoz, mégpedig burzsoá áramlathoz csatlakoztak? Kautskynak eszeágában sincs megvizsgálni ezt a kérdést, neki csak arra van gondja, hogy port hintsen a tömegek szemébe, elkábítsa őket tekintélyes nevek csengésével, meggátolja őket abban, hogy a vitás kérdést világosan napirendre tűzzék és minden részletében megvitassák*.

* Kautskynak Vaillant-ra és Guesde-re, Hyndmanra és Plehanovra való hivatkozása még más tekintetben is jellemző. A nyílt imperialisták, mint Lensch és Haenisch (már nem is szólva az opportunistákról), politikájuk igazolása végett Hyndmanra és Plehanovra hivatkoznak. És *igazuk* van, ha rájuk hivatkoznak, *igazat* beszélnek, mert az ő politikájuk valóban egy és ugyanaz. Kautsky megvetéssel beszél Lensch-ről és Haenisch-ről, ezekről a radikálisokról, akik átpártoltak az imperializmushoz. Kautsky hálát ad istennek, hogy nem hasonlít ezekhez a vámszedőkhöz, hogy nem ért egyet velük, hogy forradalmár maradt — ennek fele se tréfa! Holott *valójában* Kauts-

...„négymilliós tömeg egy maroknyi parlamenti képviselő parancsára jobbra fordult"...

Ahány szó, annyi valótlanság. A német pártszervezetben nem 4, hanem 1 millió tag volt, és ennek a tömegszervezetnek (mint minden szervezetnek) egységes akaratát *csak* politikai központja, az a „maroknyi" ember fejezte ki, akik elárulták a szocializmust. Ezt a maroknyi embert kérdezték meg, őket hívták szavazni, ők szavazhattak, ők irhattak cikkeket stb. A tömegeket nem kérdezték. Őket nemcsak nem engedték szavazni, de soraikat is megbontották és nem egy maroknyi parlamenti képviselő, hanem a katonai hatóságok *„parancsára"* vonultatták be őket. A katonai szervezet készen állott, abban a vezérek nem követtek el árulást, ez a szervezet *egyénenként* hívta be a „tömeget", azzal az ultimátummal: vagy bevonulsz (vezéreid tanácsára), vagypedig — golyó. A tömeg nem cselekedhetett szervezetten, mert a korábban létrehozott szervezet, mely a Legienek, Kautskyk, Scheidemannok „maroknyi" csoportjában testesült meg, elárulta a tömeget, egy *új* szervezet megteremtéséhez pedig idő kell, szilárd elhatározásra van szükség, hogy félrelökjék a régi, rothadt, idejétmúlt szervezetet.

Kautsky, hogy ellenfeleit, a baloldaliakat megsemmisítse, azt a badarságot varrja a nyakukba, hogy szerintük a „tömegeknek" — „válaszul" a háborúra — „24 óra alatt" forradalmat kellett volna csinálniok, az imperializmus ellen be kellett volna vezetniök a „szocializmust", mert ha a „tömegek" ezt nem teszik meg, azzal „jellemgyengeségükről és árulásukról" tesznek tanúbizonyságot. Ezzel a sületlenséggel eddig csak az együgyű burzsoá és rendőri könyvecskék szerkesztői szokták „megsemmisíteni" a forradalmárokat, most pedig Kautsky büszkélkedik vele. Kautsky baloldali ellenfelei igen jól tudják, hogy forradalmat nem lehet „csinálni", hogy a forradalmak az objektíve (a pártok és osztályok akaratától függetlenül) megérett válságokból és történelmi fordulatokból *fejlődnek ki*, hogy a tömegeknek szervezet nélkül nincs

kynak is ugyanaz az álláspontja. Kautsky, a képmutató soviniszta, émelygős frázisaival sokkal visszataszítóbb, mint David és Heine, Lensch és Haenisch, ezek a szókimondó soviniszták.

egységes akaratuk, hogy a centralizált államok erős, terrorista, katonai szervezete elleni harc — nehéz és hosszantartó dolog. A tömegek *semmit sem tehettek*, amikor a kritikus pillanatban vezéreik elárulták őket; de a „maroknyi" vezér *nyugodtan* szavaz*hatott* és köteles is lett volna a hadi hitelek ellen szavazni, a „polgárbéke" és a háború igazolása ellen síkraszállni, *saját* kormánya veresége mellett állástfoglalni, nemzetközi apparátust teremteni annak propagálására, hogy az ellenséges katonák a lövészárkokban barátkozzanak, illegális irodalmat szervezni* annak hirdetésére, hogy forradalmi akciókra kell áttérni stb.

Kautsky nagyon jól tudja, hogy a német „baloldaliak" éppen ilyen, vagy helyesebben: *hasonló* akciókra gondolnak és hogy a hadicenzúra miatt lehetetlen azokról *egyenesen*, nyíltan beszélni. Kautsky, aki mindenáron védeni akarja az opportunistákat, példátlan aljasságra ragadtatja magát, amikor a katonai cenzorok háta mögé bújva, nyilvánvaló badarságot fog rá a baloldaliakra, abban a biztos tudatban, hogy a cenzorok úgyis megvédik őt a leleplezéstől.

VIII

A II. Internacionálé korszakában a szocialista pártokat jellemző ismérvek közül alighanem a munkásosztály legális tömegszervezetei a legfontosabbak. Ezek a legális tömegszervezetek a német pártban voltak a legerősebbek és az 1914—1915-ös háború itt idézte elő a legélesebb fordulatot, a legkirívóbban itt állította élére a kérdést. Világos, hogy a forradalmi akciókra való átmenet a legális szervezetek rendőri felosztását vonta volna maga után, és a régi párt, Legientől

* Egyébként e célból, amikor megtiltották, hogy a lapok osztálygyűlöletről és osztályharcról írjanak, válaszul egyáltalán nem kellett okvetlenül beszüntetni *minden* szociáldemokrata lapot. Elfogadni ezt a tilalmat és nem írni az osztálygyűlöletről és osztályharcról, miként azt a Vorwärts tette — aljasság és gyávaság volt. A Vorwärts *politikailag* meghalt, amikor ezt tette. L. Martovnak igaza volt, amikor ezt leszögezte. De a legális lapokat fenn lehet tartani, azzal a kijelentéssel, hogy azok nem párt- és *nem szociáldemokrata* lapok, hanem egyszerűen a munkások egy részének technikai szükségleteit szolgáló, vagyis *nem politikai lapok*. Illegális szociáldemokrata irodalom, amely a háborút *politikailag értékeli* és legális munkásirodalom, amely *nem értékeli* politikailag a háborút, nem mond valótlanságot, de hallgat az igazságról — miért nem volna ez lehetséges?

Kautskyig bezárólag, a mostani legális szervezetek fenntartása érdekében feláldozta a proletariátus forradalmi céljait. Bármennyire tagadják, ez tény. A mostani, rendőri törvénnyel engedélyezett szervezetekért, ezért a tál lencséért eladták a proletariátus forradalomra való jogát.

Vegyük elő Karl Legiennek, a német szociáldemokrata szakszervezetek vezérének „Miért kell a szakszervezeti funkcionáriusoknak fokozottabban résztvenniök a párt belső életében?" (Berlin 1915) c. brosúráját. Ez a brosúra Legiennek a szakszervezeti funkcionáriusok gyűlésén, 1915. január 27-én mondott előadói beszédét tartalmazza. Legien felolvasott és brosúrájában is közzétett egy rendkívül érdekes okmányt, amelynek közlését a hadicenzúra máskülönben sohasem engedélyezte volna. Az okmány — „anyaggyűjtemény a niederbarnimi kerület" (Berlin peremvárosa) „előadói számára" — a baloldali német szociáldemokraták nézeteit, a párttal szemben kifejezett tiltakozásukat tartalmazza. A forradalmi szociáldemokraták — így szól az okmány — nem látták és nem is láthatták előre azt a tényt, hogy

„a német szociáldemokrata párt és a szakszervezetek egész szervezett erejüket a hadviselő kormány szolgálatába állítják, s hogy ezt az egész erőt annak érdekében használják fel, hogy a tömegek forradalmi energiáját elfojtsák" (Legien brosúrája, 34. old.).

Ez kétségtelenül igaz. De igaz ugyanennek az okmánynak következő állítása is:

„A szociáldemokrata frakció augusztus 4-i szavazása eldöntötte, hogy más nézet, ha még oly mélyen gyökerezik is a tömegekben, csak a kipróbált párt vezetésének megkerülésével, csak a pártfórumok akarata ellenére, a párt és a szakszervezetek ellenállásának legyőzése után törhet utat magának" (uo.).

Ez feltétlenül igaz.

„Ha a szociáldemokrata frakció augusztus 4-én teljesítette volna kötelességét, akkor a szervezet külső formáját valószínűleg megsemmisítették volna, de megmaradt volna az a szellem, mely a kivételes szocialistaellenes törvény idején lelkesítette a pártot és segítette minden nehézség leküzdésében" (uo.).

Legien brosúrájában az a megjegyzés olvasható, hogy a beszéd meghallgatására egybehívott szakszervezeti vezetőknek, funkcionáriusoknak nevezett „vezérek" társasága *hahotával* fogadta a fentebb idézett szavakat. *Mulattak* azon a gondolaton, hogy a válság idején (úgy mint a szocialista törvény idején) illegális, forradalmi szervezeteket lehet és kell teremteni. Legien pedig, mint a burzsoázia leghívebb házőrző kutyája, a mellét verte és felkiáltott:

„Ez nyilvánvalóan anarchista gondolat: felrobbantani a szervezeteket, hogy a kérdés eldöntését a tömegekre bízzuk. Számomra nem kétséges, hogy ez anarchista gondolat."

„Úgy van!" — kiáltották kórusban (uo. 37. old.) a burzsoázia lakájai, akik a szociáldemokrata munkásszervezetek vezéreinek nevezik magukat.

Tanulságos kép. Ezek az emberek, akiket teljesen korrumpált és eltompított a burzsoá legalitás, még csak *megérteni* sem tudják azt a gondolatot, hogy a forradalmi harc vezetésére *más*, *illegális* szervezetek szükségesek. Ezek az emberek odáig süllyedtek, hogy azt hiszik, a rendőrileg engedélyezett legális szervezetek az a végső határ, amelyen túl egy lépés sem tehető — mintha elképzelhető volna, hogy a válság korszakában az ilyen szervezetek mint vezető szervezetek egyáltalában fenntarthatók! Ez az opportunizmus eleven dialektikája: a legális szervezetek egyszerű növekedése, a kizárólag irodai könyvek vezetésére szorítkozó, korlátolt, de lelkiismeretes filiszterek egyszerű megszokása azt eredményezte, hogy ezek a lelkiismeretes nyárspolgárok a válság pillanatában árulóknak, hitszegőknek bizonyultak, akik megfojtják a tömegek forradalmi energiáját. És ez nem véletlen. Feltétlenül forradalmi szervezetre kell áttérni: ezt követeli a megváltozott történelmi helyzet, ezt követeli a prolatariátus forradalmi akcióinak korszaka, de ez az átmenet csak a régi vezéreknek, a forradalmi energia megfojtóinak feje fölött a régi párt ellenére, ennek szétrombolása útján lehetséges.

Az ellenforradalmi nyárspolgárok magától értetődően „anarchizmusról" fognak üvöltözni, mint ahogy az oppor-

tunista E. Dávid is „anarchizmusról" üvöltözött, amikor Karl Liebknechtet szidalmazta. Németországban nyilvánvalóan csak azok a vezérek maradtak becsületes szocialisták, akiket az opportunisták anarchizmussal vádolnak...

Nézzük a modern hadsereget. Ez mintaképe a jó szervezetnek. De ez a szervezet csak azért jó, mert rugalmas, és ugyanakkor az emberek millióinak akaratát egységbe kovácsolja. Ezek a milliók ma szerte az egész országban otthonaikban ülnek. Holnap jön a mozgósítási parancs — és a milliók rendeltetési helyükön gyülekeznek. Ma a lövészárkokban vannak, néha hónapokig is ott fekszenek. Holnap más rendben rohamra indulnak. Ma csodákat művelnek, amikor a golyózápor és a srapnelleső elől fedezik magukat. Holnap csodákat művelnek a nyílt ütközetben. Ma előőrseik földalatti aknákat raknak, holnap a repülők útmutatásai szerint versztéket mennek előre. Igen, ez valóban szervezet, amikor egy cél érdekében millió és millió ember egy akarattal megváltoztatja kapcsolatainak és tevékenységének formáját, megváltoztatja az eszközöket és fegyvereket — a harc körülményeinek és követelményeinek megfelelően.

Ugyanez áll a munkásosztálynak a burzsoázia ellen folytatott harcára is. Ma nincsen forradalmi helyzet, nincsenek meg a tömegek forrongásának, aktivitásuk fokozásának a feltételei, ma szavazócédulát adnak a kezedbe — fogadd el és tanulj meg szervezkedni azért, hogy azzal a cédulával ellenségeidet verjed, nempedig azért, hogy a parlament puha székeibe ültess néhány embert, akik a karosszékbe kapaszkodnak, mert félnek a börtöntől. Holnap elveszik tőled a szavazócédulát, fegyvert adnak a kezdbe, kitűnő gyorstüzelő ágyút, a géptechnika legfrissebb vívmányát — ragadd meg a halálnak és a rombolásnak ezt a fegyverét, ne hallgass a szentimentális sopánkodókra, akik félnek a háborútól; még nagyon sok olyan dolog van a világon, amit tűzzel-vassal *kell* megsemmisítened, hogy a munkásosztály felszabadíthassa magát, és ha fokozódik a tömegek haragja és elkeseredése, ha bekövetkezett a forradalmi helyzet, készülj fel arra, hogy új szervezeteket teremts, és *fordítsd* a halál és

rombolás hasznos eszközeit *saját* kormányod és *saját* burzsoáziád *ellen*.

Bizonyos, hogy ez nem könnyű. Ez nehéz, előkészítő akciókat követel. Ez súlyos áldozatokat követel. Ez *új* szervezeti és harci forma, melyet szintén *meg kell tanulni*, a tudományt pedig nem adják hibák és vereségek nélkül. Az osztályharcnak ez a formája úgy viszonylik a választásokon való részvételhez, mint ahogyan a roham viszonylik a hadgyakorlatokhoz, a meneteléshez vagy a lövészárkokban való heveréshez. Ez a harci forma a történelemben *nagyon ritkán* kerül napirendre, de jelentősége és következményei évtizedekre kihatnak. Minden egyes *nap*, amikor *ilyen* harci módszereket lehet és kell alkalmazni, felér más történelmi korszakok *húsz esztendejével*.

...Hasonlítsuk össze K. Legient K. Kautskyval:

„Amíg a párt kicsiny volt — írja Kautsky —, minden háborúellenes tiltakozás a propaganda szempontjából mint bátor cselekedet hatott... Az orosz és a szerb elvtársak magatartásának nagyszerűségét általánosan elismerték. Minél erősebb lesz egy párt, határozatainak indokaiban annál jobban összeszövődnek a propaganda szempontjai a gyakorlati következmények mérlegelésével, annál nehezebb lesz e kétféle szempontot összeegyeztetni, pedig mindkettővel egyformán kell számolni. Ezért, minél erősebbek vagyunk, annál könnyebben merülnek fel nézeteltérések közöttünk minden új, bonyolult helyzetben" („Nemzet közösség és háború". 30. old.).

Kautsky érvelése csak abban különbözik Legien érvelésétől, hogy képmutató és gyáva. Kautsky lényegében támogatja és igazolja a Legieneket, támogatja és igazolja minden forradalmi akció aljas megtagadását, de alattomban teszi ezt, nem mond semmit határozottan, célzásokra szorítkozik, udvariasan meghajlik Legien előtt is és az oroszok forradalmi magatartása előtt is. Mi, oroszok, csak a liberálisoknál észleltünk ilyen magatartást a forradalmárok irányában; a liberálisok mindig készek elismerni a forradalmárok „bátorságát", de ugyanakkor semmi szín alatt sem mondanak le szélsőségesen opportunista taktikájukról. Az önérzetes for-

radalmárok nem köszönik meg Kautsky „elismerő bókját", hanem felháborodással visszautasítják az ilyen eljárást. Ha nem volt forradalmi helyzet, ha nem volt kötelesség a forradalmi akciók hirdetése, akkor az oroszok és a szerbek magatartása és taktikája helytelen volt. Az olyan lovagok, mint Legien és Kautsky, álljanak ki nézeteikért, legyen bátorságuk véleményüket nyíltan megmondani.

Ha viszont az orosz és a szerb szocialisták taktikája „elismerést" érdemel, akkor megengedhetetlen bűnös eljárás a német és a francia stb. „erős" pártok ellenkező taktikáját igazolni. Ezzel szándékosan homályos kifejezéssel: „gyakorlati következmények", Kautsky eltakarta azt az egyszerű igazságot, hogy a nagy és erős pártok megijedtek szervezeteik feloszlatásától, pénztáraik lefoglalásától, vezéreik letartóztatásától. Ez azt jelenti, hogy Kautsky a szocializmus elárulását a forradalmi taktika esetleges kellemetlen „gyakorlati következményeivel" igazolja. Hát nem a marxizmus prostituálása ez?

Letartóztattak volna bennünket — állítólag ezt mondotta egy berlini munkásgyűlésen egy szociáldemokrata képviselő, aki augusztus 4-én megszavazta a hadihiteleket. Erre a munkások azt kiáltották neki: „Hát aztán, mi baj lett volna?"

Ha nincs más mód arra, hogy Németország és Franciaország munkástömegeiben forradalmi hangulatot ébresszünk, és ha nincs más jeladás annak a gondolatnak a közlésére, hogy forradalmi akciókat kell előkészíteniük, akkor a bátor beszéddel fellépő képviselő letartóztatása hasznos lehet, mint harci riadó, amely arra hívja a különböző országok proletárjait, hogy forradalmi munkában *egyesüljenek*. Ez az egyesülés *nem könnyű:* annál szentebb kötelessége az élen álló és az egész politikát áttekintő képviselőnek az, hogy *magára vállalja a kezdeményezést.*

Nemcsak a háborúban, hanem minden esetben, amikor a politikai helyzet kiéleződik, már nem is szólva a tömegek forradalmi akcióiról, a *legszabadabb* burzsoá ország kormánya is feltétlenül és mindig a legális szervezetek feloszlatásával

radalmárok nem köszönik meg Kautsky „elismerő bókját", hanem felháborodással visszautasítják az ilyen eljárást. Ha nem volt forradalmi helyzet, ha nem volt kötelesség a forradalmi akciók hirdetése, akkor az oroszok és a szerbek magatartása és taktikája helytelen volt. Az olyan lovagok, mint Legien és Kautsky, álljanak ki nézeteikért, legyen bátorságuk véleményüket nyíltan megmondani.

Ha viszont az orosz és a szerb szocialisták taktikája „elismerést" érdemel, akkor megengedhetetlen bűnös eljárás a német és a francia stb. „erős" pártok ellenkező taktikáját igazolni. Ezzel szándékosan homályos kifejezéssel: „gyakorlati következmények", Kautsky eltakarta azt az egyszerű igazságot, hogy a nagy és erős pártok megijedtek szervezeteik feloszlatásától, pénztáraik lefoglalásától, vezéreik letartóztatásától. Ez azt jelenti, hogy Kautsky a szocializmus elárulását a forradalmi taktika esetleges kellemetlen „gyakorlati következményeivel" igazolja. Hát nem a marxizmus prostituálása ez?

Letartóztattak volna bennünket — állítólag ezt mondotta egy berlini munkásgyűlésen egy szociáldemokrata képviselő, aki augusztus 4-én megszavazta a hadihiteleket. Erre a munkások azt kiáltották neki: „Hát aztán, mi baj lett volna?"

Ha nincs más mód arra, hogy Németország és Franciaország munkástömegeiben forradalmi hangulatot ébresszünk, és ha nincs más jeladás annak a gondolatnak a közlésére, hogy forradalmi akciókat kell előkészíteniük, akkor a bátor beszéddel fellépő képviselő letartóztatása hasznos lehet, mint harci riadó, amely arra hívja a különböző országok proletárjait, hogy forradalmi munkában *egyesüljenek*. Ez az egyesülés *nem könnyű:* annál szentebb kötelessége az élen álló és az egész politikát áttekintő képviselőnek az, hogy *magára vállalja a kezdeményezést.*

Nemcsak a háborúban, hanem minden esetben, amikor a politikai helyzet kiéleződik, már nem is szólva a tömegek forradalmi akcióiról, a *legszabadabb* burzsoá ország kormánya is feltétlenül és mindig a legális szervezetek feloszlatásával

a pénztárak lefoglalásával, a vezérek letartóztatásával és más efféle „gyakorlati következményekkel" fog fenyegetőzni. Nos, és mi következik ebből? Igazolni kell-e ezen az alapon az opportunistákat, mint azt Kautsky teszi? Ez azonban azt jelentené, hogy szentesítjük a szociáldemokrata pártoknak nemzeti-liberális munkáspártokká való átvedlését.

A szocialista ebből csak egy következtetést vonhat le: az „európai" pártok tiszta legalizmusa, csak legalizmusa idejét múlta és az imperializmus előtti kapitalizmus fejlődése következtében a burzsoá munkáspolitika alapjává lett. Illegális alap, illegális szervezet megteremtésével, illegális szociáldemokrata munkával kell kiegészíteni, anélkül, hogy egyetlenegy legális pozíciót is feladnánk. *Hogyan* kell ezt megcsinálni — azt majd megmutatja a tapasztalat, csak meglegyen az akarat, hogy erre az útra lépjünk, csak meglegyen annak a felismerése, hogy ez elengedhetetlen. Oroszország forradalmi szociáldemokratái 1912—1914-ben bebizonyították, hogy ez a feladat megoldható. Muranov munkásképviselő, aki a legkeményebb magatartást tanúsította a bírósági tárgyaláson, és akit a cárizmus Szibériába száműzött, szemléltetően bebizonyította, hogy a *kormányképes* parlamentarizmuson kívül (Hendersontól, Sembattól, Vanderveldétől Südekumig és Scheidemannig, akik egészen és igazán „kormányképesek", csakhogy nem engedik őket tovább az előszobánál!) van még *illegális és forradalmi* parlamentarizmus is. Hadd gyönyörködjenek a Koszovszkik és Potreszovok az „európai" lakáj-parlamentarizmusban, hadd béküljenek meg azzal — mi lankadatlanul azt fogjuk hirdetni a munkásoknak, hogy a Legieneknek, Kautskyknak, Scheidemannoknak ilyen legalizmusa, ilyen szociáldemokráciája nem érdemel egyebet, mint megvetést.

A megírás ideje: 1915 májusának második —júniusának első fele.
Megjelent 1915-ben, a Kommunyiszt c. folyóirat 1—2. számában.
Aláírás: N. Lenin.

Lenin Művei, 21. kötet.

SAJÁT KORMÁNYUNK VERESÉGÉRŐL AZ IMPERIALISTA HÁBORÚBAN

A forradalmi osztálynak a reakciós háborúban feltétlenül saját kormánya vereségét kell kívánnia.

Ez — alapigazság. Ezt csak a szociálsoviniszták tudatos hívei vagy tehetetlen kiszolgálói vitatják. Az előbbiekhez tartozik például a szervező bizottságban dolgozó Szemkovszkij (lásd Izvesztyijának 2. számát), az utóbbiakhoz — Trockij és Bukvojed[156], Németországban pedig Kautsky. „Aki Oroszország vereségét kívánja — írja Trockij —, az semmivel sem indokolható, és semmivel sem igazolható engedményt tesz a szociálpatriotizmus politikai metodológiájának, mely a háború és a háborút szülő körülmények ellen folytatott forradalmi harcot a legkisebb rossz irányvonalával, az adott viszonyok között felette önkényes irányvonallal cseréli fel" (Nase Szlovo 105. sz.).

Ez a mondat mintaképe a dagályos frázisoknak, amelyekkel Trockij mindig az opportunizmust igazolja „Forradalmi harc a háború ellen" — *ha* ezen nem a *saját kormány* ellen és nem a háború idején indított forradalmi akciók értendők, nem egyéb, mint egyike azoknak az üres és tartalmatlan jelszavaknak, amelyeknek oly nagy mesterei a II. Internacionálé hősei. Nem kell sokat gondolkodni, hogy ezt megértsük. Viszont a kormányaink ellen a háború idején indított forradalmi akciók kétségtelenül, vitathatatlanul nemcsak azt jelentik, hogy kormányaink vereségét kívánjuk, hanem

ben), mert *egyes-egyedül* ez a jelszó jelent következetes felhívást a háború idején forradalmi akciókra a saját kormányunk ellen. Ilyen akciók nélkül pedig fabatkát sem érnek a „háború és annak feltételei stb." ellen háborúra hívó legeslegforradalmibb frázisok milliói sem.

Aki komolyan meg akarná cáfolni az imperialista háborúban a saját kormányunk vereségét hirdető „jelszót", annak három dolog közül egyet be kellene bizonyítania, 1. vagy azt, hogy az 1914—15-ös háború nem reakciós háború; 2. vagy azt, hogy a forradalom ezzel a háborúval kapcsolatban lehetetlen; 3. vagy azt, hogy *valamennyi* hadviselő ország forradalmi mozgalmának összetalálkozása és összeműködése lehetetlen. Ez az utóbbi meggondolás különösen Oroszországra nézve fontos, mert ez a legelmaradottabb ország, ahol szocialista forradalom közvetlenül nem lehetséges. Éppen ezért az orosz szociáldemokratáknak kellett elsőül fellépniük a vereség „jelszavának" „elméletével és gyakorlatával". És a cári kormány az igazságnak megfelelően állapította meg, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció agitációja — mely *egyedülálló* példája az internacionáléban nemcsak a parlamenten belüli ellenzéki fellépésnek, hanem a tömegeket saját kormányuk ellen harcra mozgosító, igazán forradalmi tömegagitációnak is — gyengítette Oroszország „katonai erejét", elősegítette annak vereségét. Ez tény. Ezt ostobaság takargatni.

A vereség jelszavának ellenfelei egyszerűen a saját árnyékuktól félnek, amikor nem mernek szembenézni azzal a kézzelfogható ténnyel, hogy a saját kormányunk ellen irányuló forradalmi agitáció elválaszthatatlan kapcsolatban áll e kormány vereségének előmozdításával.

Lehetséges-e összetalálkozás és összeműködés az oroszországi burzsoá-demokratikus forradalmi mozgalom és a nyugati szocialista mozgalom között? Az utóbbi évtizedben ezt nem vonta kétségbe egyetlenegy, nyilvánosan fellépő szocialista sem, és az osztrák proletariátus mozgalma 1905. október 17-e után *tényekkel* bizonyította be ennek a lehetőségét.

Kérdezzenek meg bármely szociáldemokratát, aki internacionalistának nevezi magát, vajon helyesli-e a különböző hadviselő országok szociáldemokratáinak megegyezését oly célból, hogy minden hadviselő kormány ellen együttesen forradalmi akciókat indítsanak? Sokan azt fogják mondani, hogy ez lehetetlen; ezt mondotta Kautsky is (Neue Zeit, 1914. október 2.), s ezzel *félreérthetetlenül bebizonyította*, hogy szociálsoviniszta. Mert ez egyrészt szemenszedett, hajmeresztő hazugság, amely ellentmond a közismert tényeknek és a bázeli kiáltványnak. Másrészt ha ez igaz volna, *akkor az opportunistáknak sokban igazuk lenne!*

Sokan azonban igennel fognak felelni. Mi erre azt mondjuk: ha ez a válasz nem képmutatás, akkor nevetséges azt hinni, hogy a háborúban és a háború érdekében előzetes megegyezésre van szükség: a szokott formák szerinti megbízottak választása, összejövetel, szerződés, a napnak és órának meghatározása! Így csak a Szemkovszkijok gondolkodhatnak. A forradalmi akciókra vonatkozó megállapodás még *egy* országban is, nem beszélve több országról, *csak* komoly forradalmi akciók *példájának* erejével, az akciók *megindítása* és *fejlesztése* útján valósítható meg. De az ilyen kezdeményezés is lehetetlen akkor, ha nem kívánjuk és nem mozdítjuk elő kormányunk vereségét. Az imperialista háborúnak polgárháborúvá való átváltoztatását nem lehet „csinálni", mint ahogy forradalmat sem lehet „csinálni". Ez az átváltoztatás az imperialista háború számos és sokféle jelenségéből, vonatkozásából, vonásából, sajátosságából és következményéből *nő ki*. Ez pedig *lehetetlen* azoknak a kormányoknak sorozatos katonai kudarcai és vereségei nélkül, amelyekre *saját* elnyomott osztályaik mérnek csapásokat.

Aki elutasítja a vereség jelszavát, annál a forradalmiság üres frázissá vagy merő képmutatássá lett.

És mit ajánlanak nekünk a vereség „jelszava" helyett? Ezt a jelszót: „sem győzelem, sem vereség" (Szemkovszkij az Izvesztyija 2. számában. Ugyanígy az *egész* szervező bizottság az 1. számban). De hiszen ez nem más, mint a *„haza védelmének"* jelszava más szavakkal! Ez a jelszó azt

jelenti, hogy a kérdést a kormányok közötti háború síkjára visszük át (hiszen ennek a jelszónak az az értelme, hogy a kormányoknak úgy kell *maradniuk*, amint vannak, „meg kell tartaniuk állásaikat"), nem pedig azt, hogy az elnyomott osztályoknak *harcolniuk* kell saját kormányuk ellen! Ez a jelszó az *összes* imperialista nemzet sovinizmusát igazolja, hiszen e nemzetek burzsoái mindenkor készek kijelenteni — *és valóban azt mondják a népnek* —, hogy ők „csak" a „vereség ellen" harcolnak. „Augusztus 4-i szavazásunknak ez az értelme: nem a háború mellett, hanem a *vereség ellen*" — írja E. David, az opportunisták vezére. A szervező bizottság hívei Bukvojeddel és Trockijjal egyetemben *teljesen* David álláspontjára helyezkednek, amikor ezt a jelszót védelmezik: sem győzelem, sem vereség!

Ha jól átgondoljuk, ez a jelszó „polgárbékét" jelent, azt jelenti, hogy az elnyomott osztály minden hadviselő országban lemond az osztályharcról, mert osztályharc lehetetlen anélkül, hogy csapásokat ne mérnénk „saját" burzsoáziánkra és „saját" kormányunkra. Aki pedig a háborúban csapásokat mér saját kormányára, az hazaárulást *követ el* (Bukvojed tudomására!), az *előmozdítja* országa vereségét. Aki ezt a jelszót vallja: „sem győzelem, sem vereség", az nem őszinte híve az osztályharcnak, az nem akar komolyan „szakítani a polgárbékével", az *valójában* lemond az önálló proletárpolitikáról és valamennyi hadviselő ország proletariátusát annak a *teljesen burzsoá* feladatnak rendeli alá, hogy imperialista kormányaikat megóvják a vereségtől. A „polgárbékével" való igazi, nem mondvacsinált szakításnak, az osztályharc elismerésének politikája egyes-egyedül az a politika, amely arra irányul, hogy a proletariátus *használja ki* saját kormányának és burzsoáziájának *nehézségeit* saját kormányának és burzsoáziájának *megdöntésére*. Ez azonban nem érhető el, erre *lehetetlen törekedni*, ha nem kívánjuk saját kormányunk vereségét, ha nem mozdítjuk elő ezt a vereséget.

Amikor az olasz szociáldemokraták a háború előtt felvetették a tömegsztrájk kérdését, a burzsoázia — a *maga*

szempontjából feltétlenül helyesen — azt felelte nekik: ez hazaárulás lesz és úgy fognak veletek elbánni, mint hazaárulókkal. Ez igaz, mint ahogy az is igaz, hogy a barátkozás a lövészárkokban szintén hazaárulás. Aki a „hazaárulás" ellen ír, mint Bukvojed, aki „Oroszország széthullása ellen" ír, mint Szemkovszkij, az nem a proletariátus, hanem a burzsoázia álláspontján van. A proletár sem *nem mérhet* osztálycsapást saját kormányára, sem nem nyújthat (ténylegesen) kezet testvérének, a „velünk" háborúskodó „idegen" állam proletárjának, *ha nem követ el* „hazaárulást", *ha nem mozdítja elő* a vereséget, ha nem sietteti „saját" imperialista „nagy"-hatalmának *széthullását*.

Aki ezt a „sem győzelem, sem vereség" jelszót hirdeti, az tudatos vagy öntudatlan soviniszta, az a legjobb esetben békülékeny kispolgár, de mindenesetre *ellensége* a proletárpolitikának, híve a jelenlegi kormányoknak, a jelenlegi uralkodó osztályoknak.

Vizsgáljuk meg a kérdést még más oldalról is. Lehetetlen, hogy a háború ne kavarja fel a tömegekben a legviharosabb érzelmeket, amelyek véget vetnek a megszokott álmos lelkiállapotnak. Forradalmi taktika pedig *lehetetlen*, ha nincs összhangban ezekkel az új, viharos érzelmekkel.

Melyek e viharos érzelmek fő áramlatai? 1. A rémület és a kétségbeesés. Ennek következménye a vallásosság erősödése. A templomok újból megtelnek — ujjonganak a reakciósok. „Ahol szenvedés van, ott vallás is van" — mondja Barrés, a fő reakciós. És igaza van. 2. Az „ellenség" iránti gyűlölet. Ezt az érzelmet különösen a burzsoázia (nem annyira a pap) szítja, s ez gazdaságilag és politikailag *csakis a burzsoáziának* előnyös. 3. Az öntudatos munkások gyűlölete *saját* kormányuk és *saját* burzsoáziájuk iránt. Ez minden öntudatos munkás érzése, mert egyrészt megértik, hogy a háború az imperializmus „politikájának folytatása", amire ők az osztályellenség iránti gyűlöletük „folytatásával" felelnek; másrészt megértik azt is, hogy a „háború a háború ellen" jelszó — csak üres frázis, ha nem szerveznek forradalmat *saját* kormányuk ellen. Nem lehet

gyűlöletet szítani kormányunk és burzsoáziánk ellen, ha nem kívánjuk vereségüket — és feltétlenül képmutató ellenfele a „polgár- (= osztály-) békének" az, aki nem szít gyűlöletet saját kormánya és saját burzsoáziája ellen!!

Azok, akik a „sem győzelem, sem vereség" jelszót hirdetik, ténylegesen a burzsoázia és az opportunisták oldalán állnak, mert „nem hisznek" abban, hogy a munkásosztály nemzetközi forradalmi akciókat indíthat saját kormánya ellen, mert *nem akarják* elősegíteni az ilyen akciók kibontakozását, ami kétségtelenül nehéz, de az egyetlen feladat, mely a proletariátushoz méltó, az egyetlen szocialista feladat. Éppen a legelmaradottabb hadviselő nagyhatalom proletariátusának kellett — különösen miután a német és francia szociáldemokraták oly gyalázatos árulást követtek el — pártjának személyében a forradalmi taktikával fellépnie, amely teljesen lehetetlen saját kormányunk „vereségének előmozdítása" nélkül, de az egyetlen taktika, amely európai forradalomra és tartós szocialista békére vezet, az egyetlen, amely az emberiséget a ma uralkodó borzalmaktól, szenvedésektől, elvadulástól, elállatiasodástól megszabadíthatja.

Szocial-Demokrat 43. sz.
1915. július 26.

Lenin Művei, 21. kötet.

A SZOCIALIZMUS ÉS A HÁBORÚ

(AZ OSZDMP ÁLLÁSFOGLALÁSA A HÁBORÚ KÉRDÉSÉBEN)

(Részletek)

I. fejezet

A SZOCIALIZMUS ELVEI ÉS AZ 1914—15-ÖS HÁBORÚ

A szocialisták állásfoglalása a háborúk kérdésében

A szocialisták, mint barbár, állati dolgot, mindig elítélték a népek közötti háborúkat. De a mi állásfoglalásunk a háború kérdésében elvileg más, mint a burzsoá pacifistáké (a béke híveié és hirdetőié) és az anarchistáké. Az előbbiektől abban különbözünk, hogy mi felismerjük a háborúk és az országon belül folyó osztályharc elkerülhetetlen összefüggését, tudjuk, hogy a háborúkat az osztályok megszüntetése és a szocializmus megvalósítása nélkül lehetetlen megszüntetni és azt valljuk, hogy a polgárháborúk, vagyis az elnyomott osztálynak az elnyomó osztály, a rabszolgáknak a rabszolgatartók, a jobbágyparasztoknak a földesurak, a bérmunkásoknak a burzsoázia ellen viselt háborúi jogosak, haladó jellegűek és szükségszerűek. Mind a pacifistáktól, mind az anarchistáktól pedig mi, marxisták, abban különbözünk, hogy feltétlenül szükségesnek tartjuk külön-külön minden egyes háború történelmi tanulmányozását (Marx dialektikus materializmusa szempontjából). A történelem több olyan háborút ismer, amelyek a háborúkkal elkerülhetetlenül velejáró borzalmak, állati kegyetlenkedések, csapások és szenvedések ellenére is haladó jellegűek voltak, vagyis előmozdították az emberiség fejlődését, mert segítették összerombolni a különösen káros és reakciós intézményeket (például az önkényuralmat és a jobbágyságot), segítettek összezúzni Európa legbarbárabb zsarnokságát (a török és orosz zsar-

nokságot). Éppen ezért meg kell vizsgálnunk a mostani háború történelmi sajátosságait.

Az újkori háborúk történelmi típusai

A nagy francia forradalom új korszakot nyitott az emberiség történelmében. Ettől kezdve a párizsi kommünig, 1789-től 1871-ig, a burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító jellegű háború volt a háborúk egyik típusa. Más szóval, ezeknek a háborúknak fő tartalma és történelmi jelentősége abban állott, hogy megdöntötték vagy aláásták az abszolutizmust és a hűbéri rendet, megdöntötték az idegen uralmat. Ezért ezek a háborúk progresszív háborúk voltak és az *ilyen* háborúkban minden becsületes, forradalmi demokrata és szocialista mindig annak az országnak (vagyis annak a burzsoáziának) sikerét kívánta, amely elősegítette a hűbériség, az abszolutizmus és a más népeket elnyomó uralom legveszélyesebb pilléreinek lerombolását vagy aláaknázását. Például, Franciaország forradalmi háborúiban a franciák idegen földeket raboltak ki és hódítottak meg, ez azonban semmit sem változtat ezeknek a háborúknak legfőbb történelmi jelentőségén — azon a tényen, hogy ezek a háborúk összerombolták, illetőleg megrendítették az egész régi, jobbágyi Európa hűbéri rendszerét és abszolutizmusát. A francia—porosz háborúban Németország kirabolta Franciaországot, ez azonban nem változtat ennek a háborúnak legfőbb történelmi jelentőségén — azon a tényen, hogy ez a háború a német nép tízmillióit megszabadította a feudális széttagoltságtól, két zsarnok, az orosz cár és III. Napóleon igájától.

A támadó és a védelmi háború különbsége

Az 1789-től 1871-ig terjedő korszak mély nyomokat és forradalmi emlékeket hagyott maga után. A hűbériség, az abszolutizmus és az idegen uralom megdöntése előtt szó sem

lehetett a szocializmusért folyó proletárharc kibontakozásáról. Mikor a szocialisták *ennek* a korszaknak háborúival kapcsolatban a „védelmi" háború jogosságát hangoztatták, mindig ez a cél: a középkor, a hűbéri rendszer elleni forradalom lebegett szemük előtt. A szocialisták mindig ebben az értelemben mondották, hogy a „védelmi" háború „*igazságos*" háború (W. Liebknecht egyszer használta is ezt a kifejezést). A szocialisták csakis ebben az értelemben ismerték el és ismerik el most is, hogy a „haza védelme" vagy a „védelmi" háború jogos, haladó, igazságos. Ha például Marokkó holnap hadat üzenne Franciaországnak, India Angliának, Perzsia vagy Kína — Oroszországnak stb., ezek „igazságos", „védelmi" háborúk volnának, *függetlenül* attól, hogy ki támadott először, és minden szocialista örülne annak, ha az elnyomott, függő, nem teljes jogú államok győzelmet aratnának az elnyomó, rabszolgatartó, rabló „nagy"-hatalmak fölött.

Képzeljük el azonban, hogy egy rabszolgatartó, akinek száz rabszolgája van, háborút indít egy másik rabszolgatartó ellen, akinek kétszáz rabszolga van a tulajdonában. A háború a rabszolgák „igazságosabb" újraelosztásáért folyik. Világos, hogy ebben az esetben a „védelmi" háború vagy a „haza védelme" fogalmának alkalmazása a történelem meghamisítása volna és gyakorlatilag azt jelentené, hogy az élelmes rabszolgatartók becsapják az egyszerű népet, a kispolgárságot, a tudatlan embereket. A mai háborúban, melyet a rabszolgatartók a rabszolgaság megszilárdításáért és fokozásáért viselnek egymás ellen, szintén ez történik: a mostani, imperialista burzsoázia becsapja a népeket a „nemzeti" ideológiával és a haza védelmének fogalmával.

A mostani háború imperialista háború

Majdnem mindenki elismeri, hogy a mostani háború imperialista háború. Ezt a fogalmat azonban többnyire elferdítik, vagy csak az egyik háborús féllel szemben alkal-

mazzák, vagy pedig becsempészni igyekeznek azt a gondolatot, hogy ennek a háborúnak mégis burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító jelentősége lehet. Az imperializmus a kapitalizmus fejlődésének legmagasabb foka, amelyet csak a XX. században ért el. A kapitalizmusnak már szűkek a régi nemzeti államok, amelyek megalakítása nélkül nem dönthette meg a hűbéri rendszert. A kapitalista koncentráció odáig fejlődött, hogy egyes szindikátusok, trösztök, a milliárdos tőkések szövetségei egész iparágakat ragadtak kezükbe és a „tőke hatalmasai" majdnem az egész földkerekséget felosztották egymás között — vagy gyarmatok formájában, vagy pedig oly módon, hogy a pénzügyi kizsákmányolás ezernyi-ezer szálával hálóztak be idegen országokat. A szabadkereskedelmet és a szabadversenyt monopóliumokra és — tőkebefektetés, nyersanyag-szerzés stb. céljából — idegen földek meghódítására irányuló törekvések váltották fel. A kapitalizmus, mely a feudalizmus elleni harcban a nemzetek felszabadítója volt, most mint imperialista kapitalizmus a nemzetek legnagyobb elnyomója lett. A haladó kapitalizmus reakcióssá vált, annyira fejlesztette a termelőerőket, hogy az emberiségnek vagy át kell térnie a szocializmusra, vagy pedig évekig, sőt évtizedekig végig kell szenvednie a „nagy"-hatalmak fegyveres harcát, amelyet azért folytatnak, hogy gyarmatok, monopóliumok, kiváltságok és mindennemű nemzeti elnyomás segítségével mesterségesen fenntarthassák a kapitalizmust.

A legnagyobb rabszolgatartók egymás elleni háborúja a rabszolgaság fenntartása és megszilárdítása érdekében

Az imperializmus jelentőségének megvilágítása céljából pontos adatokat közlünk arról, hogy az úgynevezett „nagy"- (vagyis a nagy rablásban győztes) hatalmak hogyan osztották fel a világot:

A „nagy" rabszolgatartó hatalmak így osztották fel a világot:

„Nagy"-hatalmak	Gyarmatok 1876 Terület km²	Gyarmatok 1876 Lakosság millió	Gyarmatok 1914 Terület km²	Gyarmatok 1914 Lakosság millió	Anyaország 1914 Terület km²	Anyaország 1914 Lakosság millió	Összesen Terület km²	Összesen Lakosság millió
Anglia	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Oroszország	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Franciaország	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Németország	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Japán	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
Északamerikai Egyesült Államok	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Hat „nagy"-hatalom összesen	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	960,6
Nem nagyhatalmakhoz (Belgiumhoz, Hollandiához és más államokhoz) tartozó gyarmatok			9,9	45,3			9,9	45,3
Három „félgyarmati" ország (Törökország, Kína és Perzsia)							14,5	361,2
						Összesen	105,9	1367,1
A többi állam és ország							28,0	289,9
Az egész föld (a sarkvidékek nélkül)							133,9	1657,0

Ebből látható, hogy azok a népek, amelyek az 1789-től 1871-ig terjedő korszakban nagyrészt más népek élén a szabadságért harcoltak, most, 1876 után, a magas fejlettségű és „túlérett" kapitalizmus talaján az egész földkerekségen élő lakosság és nemzetek többségének elnyomóivá és leigázóivá lettek. 1876-tól 1914-ig hat „nagy"-hatalom 25 millió négyzetkilométernyi földterületet rabolt össze, vagyis két és félszer többet, mint egész Európa! Hat hatalom *több mint fél milliárd* (523 millió) gyarmati lakost igáz le. A „nagy"-hatalmak minden négy lakosára öt gyarmati lakos esik. És emellett köztudomású, hogy a gyarmatokat tűzzel-vassal hódították, hogy állati módon bánnak a gyarmati lakossággal, amelyet ezerféle módon (tőkekivitel, koncessziók stb. útján, az árueladásnál elkövetett csalással, az „uralkodó" nemzet hatalmi szerveinek önkényeskedésével stb.) kizsákmányolnak. Az angol—francia burzsoázia becsapja a népet, amikor azt mondja, hogy a népek és Belgium szabadságáért visel hábo-

rút: valójában a csontig-velőig kiszipolyozott gyarmatok megtartásáért folyik a háború. A német imperialisták azonnal kiürítenék Belgiumot stb., ha az angolok és franciák „méltányosan" megosztanák velük gyarmataikat. A helyzetnek az a sajátossága, hogy ebben a háborúban a kontinensen döntik el a gyarmatok sorsát. A burzsoá igazságosság és a nemzeti szabadság (vagy a nemzetek létjoga) szempontjából Németországnak feltétlenül igaza volna Angliával és Franciaországgal szemben, mert Németországnak „kevesebb" gyarmat „jutott", mert ellenségei hasonlíthatatlanul több nemzetet igáznak le, mint Németország — szövetségesénél pedig, Ausztriában, az elnyomott szlávok kétségtelenül több szabadságot élveznek, mint a cári Oroszországban, mely a „népek igazi börtöne". De Németország nem a nemzetek szabadságáért, hanem azok leigázásáért visel háborút. Nem a szocialisták feladata, hogy a fiatalabb és erősebb rablót (Németországot) segítsék az öregebb és jóllakottabb rablók kirablásában. A szocialistáknak ki kell használniuk a rablók egymás elleni háborúját, hogy valamennyiüket megsemmisítsék. Ebből a célból a szocialistáknak mindenekelőtt meg kell mondaniuk az igazat, meg kell mondaniuk a népnek, hogy ez a háború a rabszolgatartóknak a rabszolgaság megszilárdításáért folyó háborúja — éspedig három értelemben. Ez a háború először azért folyik, hogy a gyarmatok rabságát azok „igazságosabb" felosztásával és az eddiginél „nagyobb egyetértésben" történő további kizsákmányolásával súlyosbítsák; másodszor azért, hogy magukban a „nagy"-hatalmi országokban élő idegen nemzetek elnyomását fokozzák, mert Ausztria *is*, Oroszország *is* (Oroszország sokkal inkább és sokkal nehezebben, mint Ausztria) csak ezzel az elnyomással tartja magát, melyet még fokoz a háborúval; harmadszor azért, hogy megszilárdítsák és meghosszabbítsák a bérrabszolgaságot, mert a háború megbontja és fékentartja a proletariátust, a tőkések viszont nyernek — megszedik magukat a háborún, szítják a nemzeti előítéleteket és erősítik a reakciót, amely minden országban, még a legszabadabb és köztársasági államokban is felemelte a fejét.

„A háború a politika folytatása más" (mégpedig erőszakos) „eszközökkel"

Ez a híres mondás egyik igen mély gondolkodású katonai írótól, Clausewitztől ered. A marxisták mindenkor joggal vették ezt a tételt elméleti alapul minden egyes háború jelentőségének megítéléséhez. Marx és Engels mindig ebből a szempontból vizsgálták a különböző háborúkat.

Alkalmazzuk ezt a tételt a mostani háborúra. Azt látjuk, hogy Anglia, Franciaország, Németország, Olaszország, Ausztria, Oroszország kormányai és uralkodó osztályai évtizedeken át, majdnem fél század óta a gyarmatok kirablásának, idegen nemzetek leigázásának, a munkásmozgalom elnyomásának politikáját folytatták. Ezt és csakis ezt a politikát folytatják a mostani háborúban. Különösen Ausztria és Oroszország politikája, békében és háborúban egyaránt, nem a nemzetek felszabadítására, hanem azok leigázására irányul. Ezzel szemben azt látjuk, hogy Kínában, Perzsiában, Indiában és más függő országokban az utóbbi évtizedekben száz- és százmilliók ébrednek nemzeti életre, felszabadítják magukat a reakciós „nagy"-hatalmak igája alól. Ezen a történelmi talajon most is lehetséges burzsoá-haladó, nemzeti-felszabadító háború.

Ha úgy tekintünk a mostani háborúra, mint a „nagy"-hatalmak és azokon belül a fő osztályok politikájának folytatására, akkor azonnal meglátjuk, mennyire ellentmond a történelemnek, mennyire hazug és képmutató az a nézet, mely szerint a jelen háborúban is igazolható a „haza védelmének" eszméje.

Belgium példája

A hármas (most négyes) antant szociálsovinisztái (Oroszországban Plehanov és társai) leginkább Belgium példájára szeretnek hivatkozni. Ez a példa azonban ellenük szól. A német imperialisták arcátlanul megsértették Belgium semlegességét; mindenkor és mindenütt ezt tették a hadviselő

államok, amelyek szükség esetén *minden* szerződést és kötelezettséget lábbal tiportak. Tegyük fel, hogy a nemzetközi szerződések megtartásában érdekelt államok hadat üzentek volna Németországnak Belgium szabadsága és kártalanítása érdekében. Ebben az esetben a szocialisták természetesen Németország ellenségeivel rokonszenveztek volna. De éppen az van a dologban, hogy a „hármas (és négyes) antant" *nem* Belgium miatt folytat háborút: ezt nagyon jól tudja mindenki és csak a képmutatók leplezik. Anglia Németország gyarmatait és Törökországot, Oroszország Galíciát és Törökországot, fosztja ki, Franciaország Elzász-Lotaringiát, sőt még a Rajna bal partját is magához akarja ragadni; Olaszországgal szerződést kötöttek a zsákmány (Albánia, Kisázsia) felosztásáról; Bulgáriával és Romániával szintén a zsákmány felosztása végett alkudoznak. A jelenlegi kormányok jelenlegi háborújában *csak úgy lehet* segíteni Belgiumon, ha segítenek megfojtani Ausztriát vagy Törökországot stb.! Mi köze van mindennek a „haza védelméhez"? De éppen ez az imperialista háborúnak, a reakciós-burzsoá, történelmileg idejétmúlt kormányok egymás ellen, más nemzetek leigázása céljából viselt háborújának különös sajátossága. Aki a jelen háborúban való részvételt igazolja, az örökössé akarja tenni a nemzetek imperialista elnyomását. Aki azt hirdeti, hogy a kormányok mostani nehézségeit ki kell használni a szociális forradalomért folyó harc érdekében, az valóban minden nemzet igazi szabadságáért küzd, amely csak a szocializmusban valósítható meg.

Miért visel háborút Oroszország?

Oroszországban a legújabb típusú kapitalista imperializmus, a cárizmus Perzsia, Mandzsúria, Mongólia ellen irányuló politikájában teljesen kifejezésre jutott ugyan, Oroszországban azonban általában a katonai és feudális imperializmus az uralkodó. Nincs a világon olyan ország, ahol annyira elnyomnák a lakosság többségét, mint Oroszország-

ban: a nagyoroszok a lakosságnak csak 43%-át, vagyis kevesebb mint felét alkotják, a többiek pedig, mint idegen nemzetiségűek, valamennyien jogtalanok. Oroszország 170 millió lakosából *körülbelül 100 millió* elnyomott és jogtalan. A cárizmus Galícia meghódításáért, az ukránok szabadságának végleges megfojtásáért, Örményország, Konstantinápoly stb. elfoglalásáért visel háborút. A cárizmus szemében a háború eszköz arra, hogy elterelje a figyelmet az országon belül fokozódó elégedetlenségről és elnyomja a növekvő forradalmi mozgalmat. Oroszországban jelenleg két nagyoroszra két-három jogfosztott „idegen" nemzetiségű jut: a cárizmus a háború segítségével arra törekszik, hogy növelje az Oroszország által leigázott nemzetek számát, állandósítsa azok elnyomását és ezzel aláássa azt a harcot, amelyet maguk a nagyoroszok vívnak szabadságukért. Az idegen népek leigázásának és kirablásának lehetősége állandósítja a gazdasági tespedést, mert a jövedelmek forrása — a termelőerők fejlesztése helyett — gyakran az „idegen nemzetiségűek" félfeudális kizsákmányolása. Oroszország háborúja tehát hatványozottan reakciós, a szabadság eltiprására irányuló jellegével tűnik ki.

Mi a szociálsovinizmus?

A szociálsovinizmus a „honvédelem" eszméjének igazolása a jelenlegi háborúban. A „honvédelem" eszméjéből következik továbbá az osztályharcról való lemondás a háború idején, a hadihitelek megszavazása stb. A szociálsovinisták, valójában proletárellenes, burzsoá politikát folytatnak, mert igazában nem a „haza védelméért", nem az idegen nemzeti elnyomás ellen, hanem egyik vagy másik „nagy"-hatalomnak a gyarmatok kirablására és az idegen népek elnyomására való „jogáért" szállnak síkra. A szociálsovinisták, ugyanúgy mint a burzsoák, becsapják a népet, amikor azt hirdetik, hogy a háború a nemzetek szabadságának és létének megvédése érdekében folyik, és ezzel átállnak a burzsoázia oldalára a proletariátus ellen. A szociálsovinisták közé kell

sorolni nemcsak azokat, akik a hadviselő hatalmi csoportok *egyikének* kormányait és burzsoáziáját igazolják és fedezik, hanem ugyanúgy azokat is, akik, mint Kautsky, elismerik *valamennyi* hadviselő hatalom szocialistáinak egyforma jogát arra, hogy „a hazát védelmezzék". A szociálsovinizmus, amely valójában „saját" imperialista burzsoáziájának (vagy általában minden burzsoáziának) kiváltságait, előjogait, rablásait és erőszakoskodását védelmezi, minden szocialista meggyőződésnek és a bázeli nemzetközi szocialista kongresszus határozatának teljes elárulása.

A bázeli kiáltvány

Az 1912-ben egyhangúlag elfogadott bázeli kiáltvány Angliának, Németországnak és mostani szövetségeseiknek éppen azt a háborúját tartotta szem előtt, amely 1914-ben be is következett. A kiáltvány határozottan leszögezi, hogy semmilyen népérdek sem igazolhatja azt a háborút, melyet a „tőkések profitja és a dinasztiák előnyei" érdekében, a nagyhatalmak imperialista, rabló politikája talaján folytatnak. A kiáltvány határozottan kijelenti, hogy a háború veszélyes a „kormányokra nézve" (kivétel nélkül minden kormányra nézve), hangsúlyozza, hogy a kormányok félnek a „proletárforradalomtól", félreérthetetlenül utal az 1871-es kommün és 1905 október—decembere, *vagyis a forradalom és polgárháború példájára.* Így tehát a bázeli kiáltvány éppen a jelenlegi háború esetére írja elő a munkások forradalmi harcának taktikáját, a proletárforradalom taktikáját, amelyet saját kormányaik ellen nemzetközi méretekben kell folytatniuk. A bázeli kiáltvány a stuttgarti határozat szavait ismételve kimondja, hogy a háború kitörése esetén, a szocialistáknak a „kapitalizmus összeomlásának meggyorsítása" érdekében ki kell használniuk a háború okozta „gazdasági és politikai válságot", vagyis a szocialista forradalom érdekében ki kell használniuk a kormányok háborús nehézségeit és a tömegek felháborodását.

A szociálsoviniszták burzsoá felszabadító szempontból igazolják a háborút, megengedik a „haza védelmét", megszavazzák a hadihiteleket, belépnek a kormányokba stb. — ez a szociálsoviniszta politika a szocializmus nyílt elárulása, amely, mint alább látni fogjuk, csak azzal magyarázható, hogy az európai pártok többségében az opportunizmus és a nemzeti-liberális munkáspolitika győzedelmeskedett.

Hamisan hivatkoznak Marxra és Engelsre

Az orosz szociálsoviniszták (élükön Plehanovval) Marxnak az 1870-es háborúban követett taktikájára hivatkoznak; — a német szociálsoviniszták (mint Lensch, David és társai) Engelsszel fedezik magukat, aki 1891-ben azt mondotta, hogy a német szocialisták Oroszország és Franciaország együttes támadása esetén kötelesek védeni a hazát; — végül az olyan szociálsoviniszták, mint Kautsky, akik ki akarják békíteni és törvényesíteni igyekeznek a nemzetközi sovinizmust, arra hivatkoznak, hogy Marx és Engels elítélték ugyan a háborúkat, de ha a háború mégis kitört, állandóan, 1854—1855-től 1870—1871-ig és 1876—1877-ig az egyik vagy a másik hadviselő állam mellett foglaltak állást.

Ezekkel a hivatkozásokkal felháborító módon meghamisítják Marx és Engels nézeteit, meghamisítják a burzsoázia és az opportunisták érdekében, mint ahogy az anarchista Guillaume-nak és társainak írásai az anarchizmus igazolása érdekében forgatják ki Marx és Engels nézeteit. Németország 1870—1871-es háborúja haladó háború volt egészen III. Napóleon legyőzéséig, mert III. Napóleon a cárral együtt éveken át elnyomta Németországot, és támogatta Németország feudális széttagoltságát. Mihelyt azonban a háború olyan fordulatot vett, hogy Franciaország megrablásává lett (Elzász és Lotaringia annektálása), Marx és Engels határozottan elítélte a németeket. Sőt, a háború elején Marx és Engels helyeselték Bebel és Liebknecht magatartását, akik nem szavazták meg a hiteleket és azt tanácsol-

ták a szociáldemokratáknak, hogy ne olvadjanak össze a burzsoáziával, hanem szálljanak síkra a proletariátus önálló osztályérdekeiért. Aki ennek a burzsoá-haladó és nemzeti-felszabadító háborúnak értékelését a mostani imperialista háborúra viszi át, az csúfot űz az igazságból. Még inkább áll ez az 1854—1855-ös és a XIX. század valamennyi háborújára, amikor még *nem* volt meg a mai imperializmus, *nem* értek meg a szocializmus objektív feltételei, *nem* voltak szocialista tömegpártok *minden* hadviselő országban, vagyis *nem* voltak meg éppen azok a feltételek, amelyekből a bázeli kiáltvány levezette a nagyhatalmak egymás ellen viselt háborújával *kapcsolatos* „proletárforradalom" taktikáját.

Aki most Marxnak a *haladó* burzsoázia korszakában viselt háborúk kérdésében elfoglalt álláspontjára hivatkozik és megfeledkezik Marx szavairól: „a munkásoknak nincs hazájuk" — ezekről a szavakról, amelyek *éppen* a reakciós, idejétmúlt burzsoázia korszakára, a szocialista forradalom korszakára vonatkoznak, az arcátlanul meghamisítja Marxot, és a szocialista szempontot burzsoá szemponttal cseréli fel.

A II. Internacionálé csődje

A világ szocialistái Bázelban 1912-ben ünnepélyesen kijelentették, hogy a közelgő európai háborút *valamennyi* kormány „bűnös" és teljesen reakciós ügyének tekintik, amelynek siettetnie kell a kapitalizmus összeomlását, mert elkerülhetetlenül forradalomra vezet a kapitalizmus ellen. Kitört a háború, bekövetkezett a válság. A szociáldemokrata pártok többsége forradalmi taktika helyett reakciós taktikát követett és átpártolt kormánya burzsoáziája oldalára. A szocializmusnak ez az elárulása azt jelenti, hogy a II. Internacionálé (1889—1914) csődöt mondott és nekünk tisztáznunk kell, mi idézte elő ezt a csődöt, mi szülte a szociálsovinizmust, mi adott erőt neki.

A szociálsovinizmus — kiforrott opportunizmus

A II. Internacionálé fennállásának egész ideje alatt a szociáldemokrata pártokban mindenütt harc folyt a forradalmi és az opportunista szárny között. Több országban ennek megfelelő szakadás is történt (Angliában, Olaszországban, Hollandiában, Bulgáriában). Egyetlen marxista sem kételkedett abban, hogy az opportunizmus a burzsoá politika kifejezője a munkásmozgalomban, hogy a kispolgárság érdekeit és az elburzsoásodott munkások elenyésző részének *„saját"* burzsoáziájával kötött szövetségét fejezi ki, mely a proletártömegek, az elnyomott tömegek érdekei ellen irányul.

A XIX. század végének objektív viszonyai különösen kedveztek az opportunizmus megerősödésének — a burzsoá legalitás kihasználása elfajult e legalitás bálványozásává, kialakult a munkásosztály bürokráciájának és arisztokráciájának vékony rétege, a szociáldemokrata pártok soraiba sok kispolgári „útitárs" került be.

A háború meggyorsította a fejlődést, az opportunizmus szociálsovinizmussá, az opportunisták és a burzsoázia titkos szövetsége nyílt szövetséggé lett. Ugyanakkor a katonai hatóságok mindenütt kihirdették a hadiállapotot és szájkosarat tettek a munkástömegekre, akiknek régi vezérei majdnem kivétel nélkül a burzsoáziához szegődtek.

Az opportunizmus és szociálsovinizmus gazdasági alapja egy és ugyanaz: a kiváltságos munkások és a kispolgárság elenyésző rétegének érdeke, amely réteg védi a maga kiváltságos helyzetét, azt a „jogát", hogy morzsákat kapjon abból a profitból, amelyet „saját" nemzeti burzsoáziája más nemzetek kirablásával, nagyhatalmi helyzetének előnyei stb. révén szerez.

Az opportunizmus és szociálsovinizmus eszmei és politikai tartalma egy és ugyanaz: az osztályok együttműködése — az osztályok harca helyett, lemondás a forradalmi harci eszközökről, „saját" kormányának megsegítése annak nehéz helyzetében, ahelyett, hogy kormánya nehézségeit kihasználná a forradalom érdekében. Ha összességükben nézzük az európai

országokat, ha nem az egyes személyeket nézzük (bármilyen tekintélyesek is azok), akkor megállapítható, hogy éppen az opportunista *áramlat* lett a szociálsovinizmus védőbástyája, a forradalmárok táborából pedig majdnem mindenütt többékevésbé következetesen tiltakoznak ellene. És ha például az irányzatoknak az 1907-es stuttgarti nemzetközi szocialista kongresszuson kialakult csoportosulását nézzük, akkor azt látjuk, hogy a nemzetközi marxizmus az imperializmus ellen volt, a nemzetközi opportunizmus pedig már akkor az imperializmus védelmére kelt.

Egység az opportunistákkal annyi, mint a munkások szövetsége „saját" nemzeti burzsoáziájukkal és a nemzetközi forradalmi munkásosztály kettészakítása

Az elmúlt korszakban, a háború előtt, gyakran „elhajlásnak", „szélsőségnek", de mégis a szociáldemokrata párt szerves részének tartották az opportunizmust. A háború bebizonyította, hogy ez a jövőben lehetetlenség. Az opportunizmus „teljesen megérett", szerepe a munkásmozgalomban, mint a burzsoázia megbízottjának szerepe, teljesen kibontakozott. Az opportunistákkal való egység merő képmutatássá lett, ennek példáját ott látjuk a német szociáldemokrata pártban. Az opportunisták minden fontos esetben (például az augusztus 4-i szavazásnál) ultimátummal állnak elő, és ennek érvényt is szereznek nagyszámú burzsoá kapcsolatuk, a szakszervezeti vezetőségekben levő többségük segítségével stb. *Egység* az opportunistákkal — ez most *gyakorlatilag* azt jelenti, hogy a munkásosztályt alárendelik „saját" nemzeti burzsoáziájának, hogy szövetségre lépnek ezzel a burzsoáziával idegen nemzetek elnyomása és a nagyhatalmi kiváltságokért való harc érdekében, az *egység* az opportunistákkal tehát a világ forradalmi proletariátusának *kettészakítása*.

Bármilyen nehéz is egyes esetekben a számos szervezetben uralkodó opportunisták ellen folytatott harc, bármilyen

sajátos is egyes országokban a munkáspártoknak az opportunistáktól való megtisztulási folyamata, ez a folyamat elkerülhetetlen és gyümölcsöző. A reformista szocializmus haldoklik; az újjászülető szocializmus — Paul Golay francia szocialista találó kifejezése szerint — „forradalmi, engesztelhetetlen, inszurrekciós" szocializmus lesz.

A „kautskyzmus"

Kautsky, a II. Internacionálé legnagyobb tekintélye, a legtipikusabb és legkirívóbb példája annak, hogy azok, akik a marxizmust csak szavakban ismerik el, valójában „sztruvizmussá" vagy „brentanizmussá" változtatják azt. Ezt látjuk Plehanov példáján is. A marxizmust nyilvánvaló álokoskodással megfosztják forradalmi, élő lelkétől, *mindent* elfogadnak a marxizmusból — a forradalmi harci eszközök, azok hirdetése és előkészítése *kivételével*, a tömegeknek forradalmi szellemben való nevelése *nélkül*. Kautsky a szociálsovinizmus alapgondolatát, annak elismerését, hogy a mostani háborúban védeni kell a hazát, elvtelenül „kibékíteni" igyekszik a baloldaliaknak tett diplomatikus, kirakati engedményekkel, mint pl. azzal, hogy elítéli a hadihitelek megszavazását, hogy ellenzékinek tünteti fel magát stb. Kautsky, aki 1909-ben egész könyvet írt a forradalom korszakának közelségéről és a háborúnak a forradalommal való összefüggéséről, Kautsky, aki 1912-ben aláírta a bázeli kiáltványt, mely a közelgő háború forradalmi kihasználását követeli, most százféleképpen igazolja, kendőzi a szociálsovinizmust és éppúgy mint Plehanov, a burzsoáziával együtt gúnyolódik a forradalomnak még a gondolatán is és kinevet a közvetlen forradalmi harc felé vezető minden lépést.

A munkásosztály nem töltheti be világforradalmi szerepét, ha nem folytat engesztelhetetlen harcot ez ellen a renegátság, gerinctelenség, az opportunizmus előtti lakájkodás és a marxizmus példátlan elméleti elsekélyesítése ellen. A kautskyzmus nem véletlenség, hanem a II. Inter-

nacionálé ellentmondásainak szociális terméke, annak az ellentmondásnak a terméke, hogy szavakban hűséget fogadtak a marxizmusnak, a valóságban pedig alárendelték magukat az opportunizmusnak.

A „kautskyzmusnak" ez a fő fonáksága a különböző országokban más-más formában nyilvánul meg. Hollandiában Roland-Holst elveti a haza védelmének eszméjét, de ugyanakkor védelmezi az egységet az opportunisták pártjával. Oroszországban Trockij, aki szintén elveti a haza védelmének eszméjét, ugyanúgy síkra száll a „Nasa Zarja" opportunista és soviniszta csoportjával való egységért. Romániában Rakovszkij hadat üzent az opportunizmusnak, mely az internacionálé csődjét okozta, de ugyanakkor kész elismerni, hogy a haza védelmének eszméje jogos. Mindez annak a rákfenének a megnyilvánulása, amelyet a holland marxisták (Gorter, Pannekoek) „passzív radikalizmusnak" neveztek és amelynek az a lényege, hogy a forradalmi marxizmust az elméletben eklekticizmussal, a gyakorlatban pedig az opportunizmus előtti szolgai hasoncsúszással vagy tehetetlenséggel helyettesítik.

A marxisták jelszava — a forradalmi szociáldemokrácia jelszava

A háború kétségtelenül igen éles válságot idézett elő és hihetetlenül fokozta a tömegek szenvedéseit. A háború reakciós jellege, az a tény, hogy a burzsoázia *minden* országban arcátlanul hazug módon „nemzeti" ideológiával leplezi rabló céljait — mindez az objektív forradalmi helyzet talaján elkerülhetetlenül forradalmi hangulatot kelt a tömegekben. A mi kötelességünk az, hogy segítsünk tudatosítani, elmélyíteni ezt a hangulatot, segítsünk formát adni annak. Az imperialista háború polgárháborúvá változtatása: csakis ez a jelszó fejezi ki helyesen ezt a feladatot és a háború idején *minden* következetes osztályharc, a „tömegakciók" komolyan keresztülvitt taktikája minden esetben múlhatatlanul erre vezet. Nem tudhatjuk, hogy a nagyhatalmak első vagy

második imperialista háborújával kapcsolatban, a háború folyamán vagy az után fog-e lángra lobbanni egy erős forradalmi mozgalom, de mindenesetre feltétlen kötelességünk, hogy rendszeresen és rendületlenül ebben az irányban dolgozzunk.

A bázeli kiáltvány nyíltan a párizsi kommün példájára hivatkozik, vagyis annak példájára, amikor a kormányok háborúját polgárháborúvá változtatták át. Fél évszázaddal ezelőtt nagyon gyenge volt a proletariátus, még nem értek meg a szocializmus objektív feltételei, még szó sem lehetett arról, hogy a hadviselő országok forradalmi mozgalmai összetalálkoznak és kölcsönösen segítik egymást, a párizsi munkások egy részének rajongása a „nemzeti ideológiáért" (1792 hagyományáért) — Marx erre annak idején rámutatott — kispolgári gyengeségük megnyilvánulása volt és a kommün bukásának egyik oka. Fél századdal a kommün bukása után már nincsenek meg az akkori forradalmat gyengítő feltételek, és ma megbocsáthatatlan, ha a szocialisták beletörődnek abba, hogy lemondjanak a párizsi kommünárok szellemében folytatandó munkáról.

A lövészárok-barátkozás példája

A hadviselő országok burzsoá lapjai közlik, hogy a hadbanálló nemzetek katonái még a lövészárkokban is barátkoznak. Az a tény, hogy a katonai hatóságok (Németországban, Angliában) drákói parancsokkal megtiltották a katonák barátkozását, azt bizonyítja, hogy a kormányok és a burzsoázia ennek komoly jelentőséget tulajdonítanak. Ha annak ellenére, hogy Nyugat-Európa szociáldemokrata pártjainak vezető rétegét teljesen hatalmába kerítette az opportunizmus, ha annak ellenére, hogy az egész szociáldemokrata sajtó és a II. Internacionálé valamennyi tekintélye támogatta a szociálsovinizmust, mégis barátkoztak a katonák, ez azt bizonyítja, mennyire meg lehetne rövidíteni a rabszolgatartók mostani bűnös, reakciós háborúját és mennyire lehetséges volna forradalmi nemzetközi mozgalmat

szervezni, ha legalább a hadviselő országok baloldali szocialistái rendszeres munkát végeznének ebben az irányban.

Az illegális szervezet jelentősége

A világ legismertebb anarchistái ebben a háborúban az opportunistáknál nem kevésbé mocskolták be magukat a szociálsovinizmussal (Plehanov és Kautsky szellemében). Ennek az lesz az egyik hasznos eredménye, hogy ez a háború kétségtelenül megsemmisíti az opportunizmust is, az anarchizmust is.

A szociáldemokrata pártok a tömegek megszervezése és a szocializmus hirdetése érdekében semmi esetre és semmilyen körülmények között sem mondhatnak le a legcsekélyebb legális lehetőség kihasználásáról sem, de ugyanakkor szakítaniuk kell a legalitás imádatával. „Lőjenek önök először, burzsoá urak",[159] írta Engels a polgárháborúra utalva, és hangsúlyozta, hogy feltétlenül meg kell szegnünk a legalitást, *miután* a burzsoázia is megszegi azt. A válság bebizonyította, hogy a burzsoázia mindenütt, még a legszabadabb országokban is megszegi a legalitást és hogy nem lehet a tömegeket forradalomhoz vezetni, ha nem teremtünk illegális szervezetet a forradalmi harci eszközök hirdetése, megvitatása, mérlegelése, előkészítése érdekében. Németországban például mindazt, amit a szocialisták *becsületesen* csinálnak, az aljas opportunizmus és a képmutató „kautskyzmus" ellenére és illegálisan csinálják. Angliában fegyházzal büntetik azokat, akik sajtó útján agitálnak a hadseregbe jelentkezés ellen.

Aki a szociáldemokrata párttagsággal összeegyeztethetőnek tartja az illegális propagandamódszerek tagadását és a legális sajtóban való kigúnyolását, az árulást követ el a szocializmus ellen.

„Saját" kormányunk vereségéről az imperialista háborúban

Azok, akik a mostani háborúban kormányuk győzelmét kívánják, úgyszintén azok is, akik a „sem győzelem, sem

vereség" jelszót hirdetik — egyformán szociálsoviniszták. A forradalmi osztálynak a reakciós háborúban feltétlenül saját kormánya vereségét kell kívánnia, meg kell értenie, hogy a katonai vereség feltétlenül megkönnyíti a kormány megdöntését. Csak a burzsoá, aki azt hiszi, hogy a kormányok által kezdett háború feltétlenül úgy is végződik majd, mint a kormányok háborúja, és ezt kívánja is, csak a burzsoá fogja „nevetségesnek" vagy „ostobaságnak" tartani azt az eszmét, hogy a szocialisták *minden* hadviselő országban a „saját" kormányuk vereségét kívánják. Ezzel szemben minden öntudatos munkás legrejtettebb gondolatának éppen ez a fellépés felelne meg és volna összhangban munkánk vonalával, mely arra irányul, hogy az imperialista háborút polgárháborúvá változtassuk át.

Kétségtelen, hogy az angol, német, orosz szocialisták egy részének komoly háborúellenes agitációja „gyengítette" kormányaik „katonai erejét", de ez az agitáció érdeme volt a szocialistáknak. A szocialistáknak fel kell világosítaniuk a tömegeket, hogy számukra az egyetlen menekvés az, hogy forradalommal megdöntik „saját" kormányaikat és hogy éppen ennek érdekében kell kihasználniuk kormányaik nehézségeit a mostani háborúban.

A pacifizmus és a békejelszó

A tömegek békehangulata gyakran a kezdődő tiltakozást, forrongást és annak az ébredező tudatát fejezi ki, hogy a háború reakciós háború. A szociáldemokraták kötelesek kihasználni ezt a hangulatot. A szociáldemokraták a legaktívabban részt fognak venni a tömegek minden mozgalmában és minden tüntetésében, melyet ez a hangulat táplál, de nem fogják félrevezetni a népet annak a gondolatnak a megengedésével, hogy forradalmi mozgalom nélkül is lehetséges olyan béke, amely kizár minden annexiót, kizárja más nemzetek leigázását, kizár mindennemű rablást és nem hordja magában a mostani kormányok és uralkodó osztályok

új háborúinak csíráját. Az ilyen népámítás csak a hadviselő kormányok titkos diplomáciájának és ellenforradalmi terveinek malmára hajtaná a vizet. Aki tartós és demokratikus békét akar, annak a kormányok és a burzsoázia ellen irányuló polgárháború mellett kell síkraszállnia.

A nemzetek önrendelkezési joga

A burzsoázia a mostani háborúban leginkább azzal vezeti félre a népet, hogy a háború rabló céljait „nemzeti-felszabadító" ideológiával kendőzi. Az angolok szabadságot ígérnek Belgiumnak, a németek — Lengyelországnak és így tovább. Valójában, amint láttuk, ez a háború azoknak a háborúja, akik leigázzák a világ nemzeteinek többségét, hogy megszilárdítsák a nemzetek elnyomását és még több nemzetet igázzanak le.

A szocialisták nem érhetik el nagy céljukat, ha nem harcolnak mindennemű nemzeti elnyomás ellen. Ezért okvetlenül azt kell követelniuk, hogy az *elnyomó* országok (különösen az úgynevezett „nagy"-hatalmak) szociáldemokrata pártjai ismerjék el és védelmezzék az *elnyomott* nemzetek önrendelkezési jogát, mégpedig a szó politikai értelmében, vagyis ismerjék el és védelmezzék a nemzetek politikai különválási jogát. A nagyhatalmi vagy gyarmatokkal rendelkező nemzet szocialistája, aki nem küzd ezért a jogért — soviniszta.

Ennek a jognak a védelme nemcsak nem ösztönöz kis államok alakítására, hanem ellenkezőleg, a tömegek számára előnyösebb és a gazdasági fejlődés szempontjából megfelelőbb nagy államok és államszövetségek szabadabb, bátrabb és ezért szélesebb körű alakulására vezet mindenütt.

Az elnyomott nemzetek szocialistái pedig okvetlenül az elnyomott és elnyomó népek *munkásainak* teljes (ideértve szervezeti) egységéért kötelesek harcolni. A nemzetek jogi elkülönülésének eszméje (Bauer és Renner úgynevezett „kulturális-nemzeti autonómiája") — reakciós eszme.

Az imperializmus azt jelenti, hogy egy maroknyi „nagy"-hatalom egyre fokozottabb mértékben elnyomja az egész világ nemzeteit. Ezért a nemzetek önrendelkezési jogának elismerése nélkül lehetetlen harcolni az imperializmus ellen irányuló szocialista nemzetközi forradalomért. „Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom" (Marx és Engels). Nem lehet szocialista az a proletariátus, amely belenyugszik abba, hogy „saját" nemzete akár a legkisebb mértékben is elnyomjon más nemzeteket.

II. fejezet

OSZTÁLYOK ÉS PÁRTOK OROSZORSZÁGBAN

A burzsoázia és a háború

Az orosz kormány *egy* tekintetben nem maradt el európai társai mögött: mint ezek, az orosz kormány is értette a módját annak, hogyan kell hajmeresztő hazugságokkal becsapni „saját" népét. Oroszországban is egy óriási, szörnyű gépezetet hoztak mozgásba, hogy hazugságokat, ravaszul kieszelt meséket terjesszen és sovinizmussal fertőzze meg a tömegeket és elhitesse, hogy a cári kormány „igazságos" háborút visel, önzetlenül védelmezi „szláv testvéreit" stb.

A földbirtokos osztály és a kereskedelmi-ipari burzsoázia felső rétegei buzgón támogatták a cári kormány háborús politikáját. A török és osztrák hagyaték felosztásából joggal remélnek a maguk számára óriási anyagi előnyt és kiváltságokat. Kongresszusaikon már eleve örülnek annak a nyereségnek, amelyet majd bezsebelnek, ha győz a cári hadsereg. A reakciósok azonkívül igen jól tudják azt is, hogy ha van még valami, ami elodázhatja a Romanov-monarchia bukását és feltartóztathatja az új forradalmat Oroszországban — ez csak a cárra nézve győzelmes külső háború lehet.

A városi „közép"-burzsoázia, a burzsoá értelmiség, a szabadfoglalkozásúak stb. széles rétegeit — legalábbis a

háború elején — szintén megfertőzte a sovinizmus. Az oroszországi liberális burzsoázia pártja — a kadet párt — minden fenntartás nélkül, teljes egészében támogatta a cári kormányt. A külpolitika területén a kadet párt már régen kormánypárt. A pánszlávizmus, amelynek segítségével a cári kormány már nem egyszer követett el nagyszabású politikai szélhámosságokat, a kadetek hivatalos ideológiájává lett. Az orosz liberalizmus *nemzeti*-liberalizmussá fajult. „Hazafiságban" vetélkedik a feketeszázakkal, mindenkor szívesen szavaz meg mindent a militarizmusnak, maranizmusnak stb. Az orosz liberalizmus táborában körülbelül ugyanaz a jelenség észlelhető, mint a 70-es években Németországban, ahol a „szabadelvű" liberalizmus felbomlott és a nemzeti-liberális pártnak adott életet. Az orosz liberális burzsoázia véglegesen az ellenforradalom útjára tért. Az OSZDMP álláspontja ebben a kérdésben teljesen beigazolódott. Az élet szétzúzta opportunistáinknak azt a nézetét, hogy az orosz liberalizmus még mindig hajtóereje az oroszországi forradalomnak.

Az uralkodó klikknek a burzsoá sajtó, a papság stb. segítségével a parasztság körében is sikerült soviniszta hangulatot teremtenie. De majd ha és amily mértékben a katonák visszatérnek a mészárlás színteréről, a falu hangulata kétségtelenül meg fog változni — mégpedig nem a cári monarchia javára. A parasztsággal érintkezésben álló burzsoá-demokratikus pártok nem tudtak ellenállni a sovinizmus hullámának. A trudovik párt az állami dumában a hadihitelek ellen szavazott. De vezére, Kerenszkij útján „hazafias" nyilatkozatot tett, amely nagyon kapóra jött a monarchiának. A „narodnyikok" egész legális sajtója általában a liberálisokat követte. Még a burzsoá demokrácia balszárnya — az úgynevezett szociálforradalmárok pártja is, melynek képviselője ott ül a Nemzetközi Szocialista Irodában — ezzel az árral úszik. A szociálforradalmárok képviselője a Nemzetközi Szocialista Irodában, Rubanovics úr, nyílt szociálsovinisztaként lép fel. E párt küldötteinek fele az „antant" szocialistáinak londoni konferenciáján a soviniszta határozati javaslatra szavazott (másik fele tartózkodott a szavazástól). A

szociálforradalmárok illegális sajtójában (Novosztyi[160] stb.) a soviniszták vannak többségben. A „burzsoá körökből való" forradalmárok, vagyis a burzsoá forradalmárok, akik nincsenek kapcsolatban a munkásosztállyal, megsemmisítő hajótörést szenvedtek ebben a háborúban. Kropotkin, Burcev, Rubanovics szomorú sorsa rendkívül jellemző.

A munkásosztály és a háború

Oroszországban a proletariátus az egyetlen osztály, amelyet nem sikerült sovinizmussal megfertőzni. Egyes kilengések a háború elején csak a munkások legelmaradottabb rétegeinél fordultak elő. A munkásoknak a moszkvai németellenes garázdálkodásokban való részvételét fejfújták. Oroszország munkásosztálya nagyjában és egészében immunis maradt a sovinizmussal szemben.

Ez az ország forradalmi helyzetével és az oroszországi proletariátus általános életfeltételeivel magyarázható.

Az 1912—14-es években Oroszországban új, hatalmas forradalmi fellendülés kezdődött. Újból hatalmas, az egész világon példátlan sztrájkmozgalomnak voltunk tanúi. Az 1913-as forradalmi tömegsztrájkokban, a legóvatosabb számítás szerint is legalább másfélmillió munkás vett részt; 1914-ben pedig a sztrájkolók száma meghaladta a kétmilliót és megközelítette az 1905-ös színvonalat. A háború közvetlen küszöbén már barikádharcok voltak Pétervárott.

Az illegális OSZDMP teljesítette az Internacionálé iránti kötelességét. Rendületlenül tartotta az internacionalizmus zászlaját. Pártunk szervezetileg már régen szakított az opportunista csoportokkal és elemekkel. Pártunkra nem nehezedett az opportunizmus és a „mindenáron-legalizmus" ólomsúlya. Ez tette lehetővé, hogy pártunk teljesítette forradalmi kötelességét — mint ahogy az olasz elvtársaknak is az segített, hogy szakítottak Bissolati opportunista pártjával.

Országunk általános helyzete nem kedvez a „szocialista" opportunizmus elterjedésének a munkástömegek körében. Az oroszországi értelmiségnél, kispolgárságnál stb. az oppor-

tunizmus és reformizmus számos árnyalatát látjuk. Ez az opportunizmus azonban a munkások politikailag aktív rétegeinél alig észlelhető. Nálunk nagyon gyenge a kiváltságos munkások és alkalmazottak rétege. A legalitás bálványozása nálunk nem jöhetett létre. A likvidátoroknak (az opportunisták pártjának, amelyet Akszelrod, Potreszov, Cserevanyin, Maszlov és mások vezetnek) a háború előtt nem volt komoly támasza a munkástömegekben. A IV. állami duma választásain *mind* a hat munkásképviselőt a likvidátorság ellenfelei közül választották meg. A legális munkásújság példányszáma és pénzgyűjtése Petrográdban és Moszkvában megcáfolhatatlanul azt bizonyította, hogy az öntudatos munkások $^4/_5$-e ellensége az opportunizmusnak és likvidátorságnak.

A háború elején a cári kormány ezrével tartóztatta le és száműzte az öntudatos munkásokat, illegális Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártunk tagjait. Ez a körülmény, a hadiállapot bevezetésével, lapjaink betiltásával stb. együtt, feltartóztatta a mozgalmat. Pártunk azonban tovább folytatja illegális forradalmi munkáját. Pártunk petrográdi bizottsága kiadja a Proletarszkij Golosz[161] c. illegális újságot.

Pártunk központi lapjának, a külföldön megjelenő Szocial-Demokratnak cikkeit Petrográdban újból kinyomatják és szétküldik a vidékre. Illegális kiáltványokat adnak ki, melyeket a kaszárnyákban is terjesztenek. A városon kívül, elhagyatott helyeken illegális munkásgyűléseket tartanak. Az utóbbi időben Petrográdban nagy vas- és fémmunkássztrájkok kezdődtek. Ezekkel a sztrájkokkal kapcsolatban petrográdi bizottságunk több kiáltvánnyal fordult a munkásokhoz.

Az állami duma oroszországi szociáldemokrata munkásfrakciója és a háború

1913-ban az állami duma szociáldemokrata képviselői két csoportra szakadtak. Az egyik csoportban volt az opportunizmus két híve, élükön Csheidzével. Ezeket hét nem

proletár kormányzóság választotta, amelyekben a munkások száma 214 000. A másik csoportban hat képviselő volt, akiket *egytől-egyig* a munkáskúriában, Oroszország ipari központjaiban választottak meg, ahol a munkások száma 1 008 000.

A nézeteltérések fő ütközőpontja a következő volt: *vagy* a forradalmi marxizmus taktikája, *vagy* az opportunista reformizmus taktikája. Gyakorlatilag leginkább a parlamenten *kívüli* tömegmunka területén mutatkoztak nézeteltérések. Ezt a munkát Oroszországban illegálisan kellett végezni, ha azok, akik ezt a munkát folytatták, forradalmi talajon akartak maradni. A Csheidze-frakció hű szövetségese maradt a likvidátoroknak, akik elvetették az illegális munkát és a munkások megbeszélésein, a gyűléseken mindenütt a likvidátorokat védelmezte. Ezért történt a szakadás. A hat képviselő megalakította az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakciót. Egy évi munkájuk megcáfolhatatlanul bebizonyította, hogy az orosz munkások nagy többsége mögöttük áll.

A háború elején rendkívül szemléltető volt az ellentét. Csheidze frakciója nem akart túlmenni a parlamenti kereteken. Nem szavazott a hitelekre, mert ellenkező esetben viharos felháborodást keltett volna maga ellen a munkások között (láttuk, hogy Oroszországban még a kispolgár trudovikok sem szavazták meg a hiteleket). De nem is tiltakozott a szociálsovinizmus ellen.

Egészen más magatartást tanúsított az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció, amely pártunk politikai vonalát képviselte. A háború elleni tiltakozást kivitte a munkásosztály sűrűjébe, imperialistaellenes propagandát folytatott az orosz proletárok széles tömegei közt.

És tevékenysége erős visszhangot keltett a munkások közt — éppen ez ijesztette meg és késztette arra a kormányt, hogy saját törvényeinek nyilvánvaló megszegésével letartóztassa képviselő elvtársainkat és életfogytiglani szibériai száműzetésre ítélje őket. A cári kormány elvtársaink letartóztatásáról kiadott első hivatalos közleményében a következőket írta:

„E tekintetben egészen külön álláspontot foglaltak el a szociáldemokrata társaságok egyes tagjai, akik azt tűzték ki tevékenységük céljául, hogy háborúellenes agitációval, illegális kiáltványokkal és szóbeli propagandával megingassák Oroszország katonai erejét."

Vanderveldének arra az ismert felhívására, hogy „ideiglenesen" szüntessük be a cárizmus elleni harcot — miként most a belgiumi cári nagykövet, Kudasov herceg vallomásából kiderül, Vandervelde nem egyedül, hanem a nevezett cári nagykövettel együtt készítette azt a felhívást —, *csak* a mi pártunk, annak Központi Bizottsága adott tagadó választ. A likvidátorok vezető központja egyetértett Vanderveldével és a sajtóban hivatalosan kijelentette, hogy „tevékenységében *tartózkodik a háborúellenes cselekedetektől*".

A cári kormány elsősorban azzal vádolta elvtársainkat, hogy Vanderveldének adott tagadó válaszunkat a munkások között terjesztették.

A cári ügyész, Nyenarokomov úr, a bírósági tárgyaláson a német és francia szociálistákat állította példaképül elvtársaink elé. „A német szociáldemokraták — mondotta az ügyész — megszavazták a hadihiteleket és a kormány barátainak bizonyultak. Ezt tették a német szociáldemokraták, de nem így cselekedtek az orosz szociáldemokrácia szánalmas lovagjai... A belga és francia szocialisták elfelejtették más osztályokkal való viszályaikat, elfelejtették a pártvillongásokat és ingadozás nélkül a zászló alá álltak." Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai pedig nem ezt tették, hanem a párt Központi Bizottságának utasításait követték...

A bírósági tárgyaláson kitűnt, hogy pártunk nagyszerű illegális agitációt folytat a proletariátus tömegei között. Magától értetődik, a cári bíróságnak a legtávolabbról sem sikerült „felderítenie" azt az egész munkát, amelyet elvtársaink e téren végeztek. De már az is, amit felderítettek, megmutatta, milyen sokat tettünk rövid néhány hónap alatt.

A bírósági tárgyaláson felolvasták csoportjaink és bizottságaink illegális háborúellenes és az internacionális taktika mel-

lett síkraszálló kiáltványait. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai kapcsolatban álltak egész Oroszország öntudatos munkásaival, akiknek erejükhöz képest segíteni igyekeztek abban, hogy a marxizmus szempontjából ítéljék meg a háborút.

Muranov elvtárs, Harkov kormányzóság munkásainak képviselője, ezt mondotta a bírósági tárgyaláson:

„Tudtam, hogy a nép nem azért küldött az állami dumába, hogy besüppedjek a duma puha karosszékébe; körutakat tettem, hogy megismerjem a munkásosztály hangulatát." Ugyanő a tárgyaláson elismerte, hogy magára vállalta pártunk illegális agitátorának funkcióját, hogy az Urálban ő szervezte a munkásbizottságot a verhnyeiszeti gyárban és más helyeken. A bírósági tárgyaláson kiderült, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakció tagjai a háború kezdete után propaganda céljából majdnem egész Oroszországot beutazták, hogy Muranov, Petrovszkij, Badajev és mások számos munkásgyűlést szerveztek, amelyeken határozatokat hoztak a háború ellen stb.

A cári kormány halálbüntetéssel fenyegette a vádlottakat. Ennek tudható be, hogy a bíróság előtt nem mindegyikük viselkedett olyan bátran, mint Muranov elvtárs. Arra törekedtek, hogy megnehezítsék a cári ügyészek munkáját és elkerüljék a büntetést. Most ezt használják ki aljasul az orosz szociálsoviniszták, hogy elkenjék annak a kérdésnek lényegét: milyen parlamentarizmus kell a munkásosztálynak?

A parlamentarizmust elismeri Südekum és Heine, Sembat és Vaillant, Bissolati és Mussolini, Csheidze és Plehanov. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkásfrakcióhoz tartozó elvtársaink szintén elismerik a parlamentarizmust, elismerik a bolgár, az olasz elvtársak is, akik szakítottak a sovinisztákkal. De az egyik parlamentarizmus homlokegyenest ellentéte a másik parlamentarizmusnak. Az előbbiek arra használják fel a parlamenti küzdőteret, hogy kiszolgálják kormányukat, vagy pedig legjobb esetben a kezüket mossák, mint a Csheidze-frakció. Az utóbbiak úgy használják ki a parlamentarizmust, hogy emellett mindvégig következetes

forradalmárok maradnak és mint szocialisták és internacionalisták a legnehezebb viszonyok között is teljesítik kötelességüket. A parlamenti tevékenység az előbbieknek miniszteri széket, az utóbbiaknak — börtönt, száműzetést, kényszermunkát jelent. Az előbbiek a burzsoáziát, az utóbbiak a proletariátust szolgálják. Az előbbiek a szociálimperialisták. Az utóbbiak forradalmi marxisták.

A megírás ideje: 1915 július—augusztus. 1915 őszén mint külön brosúra jelent meg a Szocial-Demokrat szerkesztőségének kiadásában, Genfben.

Lenin Művei, 21. kötet.

AZ EURÓPAI EGYESÜLT ÁLLAMOK JELSZAVÁRÓL

A Szocial-Demokrat 40. számában közöltük, hogy pártunk külföldi szekcióinak konferenciája úgy határozott, hogy az „Európai Egyesült Államok" jelszavának kérdésében egyelőre nem foglal állást, mert előbb meg kell vitatni a sajtóban a kérdés *gazdasági* oldalát.*

Konferenciánkon ennek a kérdésnek a vitája egyoldalúan politikai jelleget öltött. Ezt részben talán az idézte elő, hogy a Központi Bizottság kiáltványában ezt a jelszót kifejezetten mint politikai jelszót fogalmazták meg („a legközelebbi *politikai* jelszó..." — mondja a kiáltvány), és emellett nemcsak hogy a köztársasági Európai Egyesült Államok jelszavát adtuk ki, hanem külön még azt is hangsúlyoztuk, hogy „a német, osztrák és orosz monarchia forradalmi megdöntése nélkül" ez a jelszó értelmetlen és hazug.

A kérdés ily módon való feltevését a szóban forgó jelszó politikai értékelésének *keretein belül* ellenezni — például, abból a szempontból, hogy ez a jelszó elhomályosítja vagy gyengíti stb. a szocialista forradalom jelszavát — teljesen helytelen. Igazán demokratikus irányban végrehajtott politikai átalakulások, s annál inkább politikai forradalmak, semmi esetre, soha, semmilyen körülmények között sem homályosíthatják el, gyengíthetik a szocialista forradalom

* Lásd ebben a kötetben 496. old. — *Szerk.*

jelszavát. Ellenkezőleg, mindig közelebb hozzák ezt a forradalmat, kiszélesítik számára az alapot, a kispolgárságnak és a félproletár tömegeknek újabb rétegeit vonják be a szocialista harcba. Másfelől viszont, politikai forradalmak elkerülhetetlenek a szocialista forradalom során, amelyet nem szabad egyszeri aktusnak tekinteni, hanem úgy kell felfogni, mint viharos politikai és gazdasági megrázkódtatások, a legélesebb osztályharc, a polgárháború, forradalmak és ellenforradalmak korszakát.

De ha a köztársasági Európai Egyesült Államok jelszava, összekapcsolva Európa három legreakciósabb monarchiájának, elsősorban az orosznak, forradalmi megdöntésével, mint politikai jelszó teljesen megtámadhatatlan is, fennmarad még az az igen fontos kérdés, hogy mi e jelszó gazdasági tartalma és jelentősége. Az imperializmus gazdasági feltételei szempontjából, vagyis az „élenjáró" és „civilizált" gyarmati hatalmak tőkekivitelének és a világ általuk való felosztásának szempontjából az Európai Egyesült Államok, a kapitalizmus fennállása mellett, vagy lehetetlen vagy reakciós.

A tőke nemzetközivé és monopolistává lett. A világ fel van osztva egy maroknyi nagyhatalom között, azaz olyan államok között, amelyek a nemzetek nagy kifosztásában és elnyomásában a legnagyobb eredményeket érték el. Európa négy nagyhatalmának: Angliának, Franciaországnak, Oroszországnak és Németországnak — amelyek lakossága együttvéve 250—300 millió, területe pedig körülbelül hétmillió négyzetkilométer — *majdnem félmilliárdnyi* (494,5 millió) lakosságú gyarmatai vannak, e gyarmatok területe pedig 64,6 millió négyzetkilométer, vagyis a földkerekségnek majdnem fele (az egész föld területe a sarkvidék nélkül 133 millió négyzetkilométer). Vegyük hozzá még a három ázsiai államot: Kínát, Törökországot, Perzsiát, amelyeket a „felszabadító" háborút viselő rablók, vagyis: Japán, Oroszország, Anglia és Franciaország most darabokra tépnek. Ebben a három ázsiai államban, amelyeket félgyarmatoknak lehet nevezni (valójában ezek most $^{9}/_{10}$-részben gyarmatok), a lakosság száma 360 millió, területük pedig 14,5 millió négyzetkilométer

(vagyis majdnem másfélszer akkora, mint egész Európa területe).

Továbbá, Anglia, Franciaország és Németország a külföldön legalább 70 milliárd rubelnyi tőkét helyezett el. E csinos kis összeg után járó „jogos" jövedelmecskét — évenként több mint három milliárd rubelnyi jövedelmecskét — biztosítani hivatottak a milliomosok nemzeti bizottságai, amelyeket kormányoknak neveznek, amelyek hadsereggel és hadiflottával rendelkeznek, és a gyarmatokon és félgyarmatokon „Milliárd úr" fiacskáit és fivéreit beültetik alkirályoknak, konzuloknak, nagyköveteknek, minden rangú-rendű hivatalnokoknak, papoknak és más piócáknak.

Így van megszervezve a kapitalizmus legmagasabb fejlettségének korszakában a föld majdnem egymilliárdnyi lakosságának a nagyhatalmak maroknyi csoportja által való kifosztása. És a kapitalizmusban más szervezet nem is lehetséges. Lemondani a gyarmatokról, az „érdekszférákról", a tőkekivitelről? Aki erre gondol, az lesüllyedt annak a papocskának a színvonalára, aki vasárnaponként a kereszténység magasztosságáról prédikál a gazdagoknak és azt tanácsolja nekik, hogy adjanak a szegényeknek... ha nem is néhány milliárdot, hát legalább pár száz rubelt évenként.

Európai Egyesült Államok a kapitalizmus fennállása mellett — ez egyértelmű a gyarmatok felosztására vonatkozó megegyezéssel. A kapitalizmusban azonban az osztozkodásnak nem lehet más alapja, más elve, mint az erő. A milliárdos a tőkés ország „nemzeti jövedelmét" nem oszthatja meg senkivel másként, mint arányosan: a „tőke arányában" (emellett még ráadással, úgyhogy a legnagyobb tőke többet kapjon, mint amennyi megilleti). A kapitalizmus a termelési eszközök magántulajdona és a termelés anarchiája. Aki ilyen alapon a jövedelem „igazságos" felosztását hirdeti, az proudhonista, bárgyú kispolgár és filiszter. Nem lehet osztozkodni másként, csak az „erő arányában". Az erő azonban a gazdasági fejlődéssel együtt változik. 1871 után Németország mintegy háromszorta-négyszerte gyorsabban erősödött, mint Anglia és Franciaország, Japán — tízszerte gyorsabban

mint Oroszország. A kapitalista államok valóságos erejének mérésére nincs és nem is lehet más eszköz, mint a háború. A háború nem mond ellent a magántulajdon alapelveinek, hanem ezeknek az alapelveknek közvetlen és elkerülhetetlen fejleménye. A kapitalizmusban lehetetlen az egyes gazdaságok és az egyes államok gazdasági fejlődésének egyenletes növekedése. A kapitalizmusban, időnként, a megzavart egyensúly helyreállítására nincs más eszköz, mint a válságok az iparban, a háborúk a politikában.

Természetesen *ideiglenes* megegyezések a kapitalisták és a hatalmak között lehetségesek. Ebben az értelemben az Európai Egyesült Államok is lehetségesek, mint az *európai* tőkések megegyezése... de mire vonatkozólag? Csakis arra vonatkozólag, hogyan nyomják el egyesült erővel a szocializmust Európában és hogyan védjék meg egyesült erővel az összerabolt gyarmatokat Japánnal és Amerikával *szemben*, amelyek a gyarmatok mostani felosztásával roppantul elégedetlenek és amelyek az utóbbi fél század alatt mérhetetlenül gyorsabban erősödtek, mint az elmaradt, monarchikus, elaggott és korhadó Európa. Európa az Amerikai Egyesült Államokhoz képest egészben véve gazdasági tespedést jelent. Az Európai Egyesült Államok a mai gazdasági alapon, vagyis a kapitalizmus fennállása mellett, a reakció megszervezését jelentené Amerika gyorsabb fejlődésének feltartóztatására. Azok az idők, amikor a demokrácia és a szocializmus ügye csakis Európa ügye volt, visszahozhatatlanul elmúltak.

A Világ (nem pedig Európa) Egyesült Államai a nemzetek egyesülésének és szabadságának az az államformája, amelyet a szocializmussal egybekapcsolunk — amíg a kommunizmus teljes győzelmével véglegesen el nem tűnik minden állam és így a demokratikus állam is. A Világ Egyesült Államainak jelszava azonban mint önálló jelszó aligha lenne helyes; először is mert egybeolvad a szocializmussal; másodszor pedig, mert helytelenül úgy értelmezhetnék, hogy a szocializmus győzelme *egy* országban lehetetlen és helytelenül értelmezhetnék egy ilyen országnak a többihez való viszonyát.

A gazdasági és politikai fejlődés egyenlőtlensége — a

kapitalizmus feltétlen törvénye. Ebből következik, hogy a szocializmus győzelme lehetséges eleinte egynehány vagy akár egy, egymagában vett, kapitalista országban is. Ennek az országnak győztes proletariátusa, miután kisajátította a kapitalistákat és megszervezte országában a szocialista termelést, *szembe*fordulna a világ többi, kapitalista részével, a maga oldalára vonná a többi ország elnyomott osztályait, felkelést szítana ott a kapitalisták ellen, sőt szükség esetén katonai erővel vonulna a kizsákmányoló osztályok és államaik ellen. Annak a társadalomnak politikai formája, melyben győz a proletariátus, megdöntve a burzsoáziát, a demokratikus köztársaság lesz, amely mindjobban központosítja az adott nemzet vagy nemzetek proletariátusának erőit a szocializmusra még át nem tért államok ellen folyó harcban. Az osztályok megszüntetése nem lehetséges az elnyomott osztály, a proletariátus diktatúrája nélkül. A nemzetek szabad egyesülése a szocializmusban lehetetlen a szocialista köztársaságoknak az elmaradt államok ellen folytatott, többé-kevésbé hosszú, szívós harca nélkül.

E meggondolások alapján, miután a kérdést az OSZDMP külföldi szekcióinak konferenciáján, valamint a konferencia után sokszor megvitattuk, központi lapunk szerkesztősége arra a következtetésre jutott, hogy az Európai Egyesült Államok jelszava helytelen.

Szocial-Demokrat 44. sz.
1915. augusztus 23.

A. M. KOLLONTAJNAK

Kedves A. M.! Nagyon örültünk a norvégok nyilatkozatának és annak, hogy Ön foglalkozik a svédekkel. Pokolian fontos volna a *baloldali* marxisták együttes nemzetközi fellépése! (Ennek az elvi nyilatkozat a legfontosabb és egyelőre az egyetlen lehetséges módja.)

Roland-Holst és Rakovszkij (látta francia nyelvű brosúráját?) meg Trockij is szerintem *valamennyien* rendkívül ártalmas „kautskysták" abban az értelemben, hogy különböző formában valamennyien az opportunistákkal való egység hívei, különböző formában valamennyien *szépítgetik* az opportunizmust, valamennyien (különböző módon) az eklekticizmus vonalán haladnak a forradalmi marxizmus vonala helyett.

A nyilatkozat-tervezetre vonatkozó bírálatból úgy látom (ha nem tévedek), hogy nincs köztünk komolyabb nézeteltérés. Én elméletileg hibásnak és gyakorlatilag károsnak tartom azt, ha *nem* különböztetjük meg a háborúk típusait. Nem ellenezhetjük a nemzeti felszabadító háborúkat. Ön Szerbiát hozza fel példának. De ha a szerbek *egyedül* állnának szemben Ausztriával, vajon nem a *szerbek* pártján volnának?

A dolog lényege most a nagyhatalmak *közt* a gyarmatok újrafelosztásáért és a kis államok leigázásáért dúló harc.

India, Perzsia, Kína stb. háborúja Anglia vagy Oroszország ellen? Vajon nem India *pártján* lennénk Angliával

szemben etc.? A „polgárháború" elnevezés *ezt* nem fedi pontosan; nyilvánvaló túlzás. Rendkívül káros, ha a polgárháború fogalmát mértéktelenül tágítjuk, mert ezzel *elkenjük* a dolog lényegét: azt, hogy a polgárháború a bérmunkások háborúja az *adott* állam tőkései ellen.

Úgy látszik, éppen a skandinávok esnek bele a kispolgári (provinciális, kleinstaatisch*) pacifizmusba, azzal, hogy általában tagadják a „háborút". Ez nem marxista felfogás. Ez ellen harcolni kell, éppúgy, mint a milíciát tagadó álláspontjuk ellen.

Még egyszer üdvözlöm és gratulálok a norvég nyilatkozathoz!

Lenin

Sörenbergből (Svájc) Krisztániába
1916 nyarán
Először 1924-ben jelent meg.

Lenin Művei, 35. kötet.

* A kis államokra jellemző. — *Szerk.*

A ZIMMERWALDI BALOLDAL HATÁROZATI JAVASLATA[162]

A mostani háború az imperializmus szülötte. A kapitalizmus legmagasabb, imperialista szakaszába lépett. A társadalom termelőerői és a tőke méretei túlnőttek az egyes nemzeti államok szűk keretein. Ez az oka annak, hogy a nagyhatalmak idegen nemzetek leigázására, gyarmatok meghódítására törekszenek, amelyek nyersanyagforrásul szolgálnak és tőkekivitelre alkalmasak. Az egész világ *egy* gazdasági szervezetbe olvad össze, egy maroknyi nagyhatalom egymás között felosztotta az egész világot. A szocializmus objektív feltételei teljesen megértek, s a mostani háború a tőkések háborúja kiváltságokért és monopóliumokért, amelyekkel el akarják odázni a kapitalizmus összeomlását.

A szocialisták, minthogy arra törekszenek, hogy a munka felszabaduljon a tőke igája alól, és síkraszállnak a munkások nemzetközi testvériségéért, a nemzetek mindennemű elnyomása és jogegyenlőtlensége ellen harcolnak. Abban a korszakban, amikor a burzsoázia haladó volt, amikor a hűbéri rendszer, az abszolutizmus, az idegen uralom megdöntése volt a történelem napirendjén, a szocialisták, akik mindenkor a legkövetkezetesebb és legrendíthetetlenebb demokraták voltak, ebben az értelemben — és csakis ebben az értelemben — elismerték a „haza védelmét". És ha jelenleg Kelet-Európában vagy a gyarmatokon az elnyomott nemzetek háborút

indítanának elnyomóik, a nagyhatalmak ellen, a szocialisták minden rokonszenve az elnyomottakkal lenne.

A mostani háború azonban egészen más történelmi korszak szülötte, azé a korszaké, amelyben a burzsoázia haladó erőből reakcióssá vált. Ez a háború a hadviselő hatalmak mindkét csoportja részéről a rabszolgatartók háborúja, melyet a rabszolgaság fenntartása és súlyosbítása érdekében: a gyarmatok újrafelosztásáért, az idegen nemzetek elnyomására való „jogért", a nagyhatalmi tőke kiváltságaiért és monopóliumaiért, a különböző országok munkásságának megbontása és a munkásság reakciós elnyomása útján a bérrabszolgaság állandósításáért folytatnak. Ezért, mindkét hadviselő csoportban a „haza védelmének" hangoztatása nem egyéb, mint a burzsoázia népcsalása. Győzzön bár akármelyik hadviselő csoport, állítsák bár vissza a status quot, a világ nemzeteinek többsége egyik esetben sem szabadul meg egy maroknyi nagyhatalom imperialista elnyomásától, és egyik eset sem biztosítja a munkásosztály számára még a mostani, szerény kultúrvívmányait sem. A viszonylag békés kapitalizmus korszaka örökre letűnt. Az imperializmus a munkásosztály számára az osztályharc soha nem látott kiéleződését, a nyomor, a munkanélküliség, a drágaság, a militarizmus hallatlan növekedését, a trösztök igáját és a politikai reakciót hozza, amely mindenütt, még a legszabadabb országokban is felüti a fejét.

Aki a mostani háborúban a „haza védelmének" jelszavát hirdeti, az „saját" nemzeti burzsoáziájának idegen nemzetek elnyomására való „jogát", a nemzeti-liberális munkáspolitikát, az elenyészően kisszámú kiváltságos munkásoknak „saját" nemzeti burzsoáziájukkal a proletárok és kizsákmányoltak tömege ellen kötött szövetséget védelmezi. Ez ennek a jelszónak igazi értelme. Azok a szocialisták, akik ilyen politikát folytatnak, valójában soviniszták, szociálsoviniszták. A hadihitelek megszavazása, a kormányba való belépés, a Burgfrieden* stb. nem egyéb, mint a szocializmus elárulása. Az opportunizmus, melyet a letűnt „békés" korszak viszonyai

* Polgárbéke. — *Szerk.*

tenyésztettek ki, most már annyira megérett, hogy teljesen szakított a szocializmussal és a proletariátus szabadságmozgalmának nyílt ellenségévé lett. A munkásosztály nem érheti el világtörténelmi céljait, ha nem folytat kíméletlen harcot a nyílt opportunizmus és szociálsovinizmus ellen (Franciaország, Németország, Ausztria szociáldemokrata pártjainak többsége ellen, Angliában Hyndman, a fábiánusok és tradeunionisták, Oroszországban Rubanovics, Plehanov és a „Nasa Zarja" ellen stb.) és ha nem folytat kíméletlen harcot az úgynevezett „centrum" ellen is, mely a soviniszták javára feladta a marxizmus álláspontját.

Az 1912-es bázeli kiáltvány, melyet az egész világ szocialistái, előre látva a nagyhatalmak mostani háborúját, egyhangúlag elfogadtak, félreérthetetlenül megállapította, hogy ez a háború imperialista, reakciós háború, bűnnek nyilvánította, ha az egyik ország munkásai a másik ország munkásaira lőnek és éppen ezzel a háborúval kapcsolatban a *proletárforradalom* közelgését hirdette. És valóban, a háború forradalmi helyzetet teremt, forradalmi hangulatot szül és forrongásba hozza a tömegeket, kiélezi az opportunizmus elleni harcot, mert a proletariátus legjobb része mindenütt felismeri, hogy az opportunizmus pusztulással fenyeget. A dolgozó tömegek egyre fokozódó békevágya azt fejezi ki, hogy a tömegek kiábrándulnak, a „haza védelmének" hazug burzsoá jelszava csődöt mondott, megkezdődött a tömegek forradalmi tudatának tisztulása. A szocialisták, akik forradalmi agitációjuk érdekében kihasználják ezt a hangulatot, és forradalmi agitációjukban nem riadnak vissza „saját" hazájuk vereségének gondolatától, nem ámítják a népet, hanem nyíltan megmondják, hogy a gyors, valamelyest tartós, a nemzetek elnyomását kizáró demokratikus béke, a leszerelés stb. reménye a mostani kormányok forradalmi megdöntése nélkül megvalósíthatatlan. Csak a proletariátus szociális forradalma tör utat a béke és a nemzetek szabadsága felé.

Az imperialista háború megnyitja a szociális forradalom korszakát. A legújabb korszak objektív feltételei napirendre

tűzik a proletariátus forradalmi tömegharcát. A szocialisták kötelessége, hogy kihasználják a munkásosztály legális harcának kivétel nélkül minden eszközét és azokat a következő halaszthatatlan és legfőbb feladatnak rendeljék alá: fejlesszék a munkások forradalmi tudatát, kovácsolják őket egybe a nemzetközi forradalmi harcban, támogassanak és lendítsenek előre minden forradalmi megmozdulást, törekedjenek arra, hogy a népek közötti imperialista háborút az elnyomott osztályoknak elnyomóik ellen folyó polgárháborújává, a tőkésosztály kisajátításáért, a proletariátus politikai hatalmának meghódításáért, a szocializmus megvalósításáért vívott háborúvá változtassák.

A megírás ideje: 1915. augusztus 20 (szeptember 2.) előtt. Először 1930-ban, a Leninszkij Szbornyik XIV. kötetében jelent meg.

Lenin Művei, 21. kötet.

AZ OPPORTUNIZMUS ÉS A II. INTERNACIONÁLÉ CSŐDJE[163]

I

Valóban megszűnt-e létezni a II. Internacionálé? Legtekintélyesebb képviselői, mint Kautsky és Vandervelde, csökönyösen tagadják ezt. Hiszen semmi sem történt, csak a kapcsolatok szakadtak meg; minden rendben van; ez az ő álláspontjuk.

Az igazság kiderítése céljából forduljunk az 1912-es *bázeli kongresszus kiáltványához*, amely éppen a jelenlegi imperialista világháborúra vonatkozik és amelyet a világ valamennyi szocialista pártja elfogadott. Meg kell jegyezni, hogy egyetlen szocialista sem merészeli elméletben tagadni, hogy minden háborút feltétlenül konkrét történelmi szempontból kell megítélni.

Most, hogy a háború kitört, sem a nyílt opportunisták, sem a kautskysták nem merik sem a bázeli kiáltványt megtagadni, sem pedig a szocialista pártoknak a háború alatt tanúsított magatartását a kiáltvány követelményeivel egybevetni. Miért? Azért, mert a kiáltvány ezeket is, amazokat is teljesen leleplezi.

A kiáltványban egy árva szó sincs sem a haza védelméről, sem pedig a támadó és a védelmi háború közötti különbségről, egyetlen szó sincs mindarról, amit most Németország és a négyes antant[164] opportunistái és kautskystái* úton-

* Nem Kautsky németországi személyes híveiről van szó, hanem azoknak az állítólagos marxistáknak nemzetközi típusáról, akik az opportunizmus és a radikalizmus között ingadoznak, a valóságban azonban csupán fügefalevélül szolgálnak az opportunizmus számára.

útfélen világgá kürtölnek. A kiáltvány nem is beszélhetett erről, minthogy az, amiről szól, teljesen kizárja ezeknek a fogalmaknak bárminemű alkalmazását. A kiáltvány egészen konkrétan rámutat számos gazdasági és politikai konfliktusra, amelyek ezt a háborút évtizedek során előkészítették, amelyek 1912-ben teljesen világossá váltak és az 1914-es háborút előidézték. A kiáltvány emlékeztet a „balkáni hegemónia" miatt keletkezett orosz—osztrák konfliktusra; az Anglia, Franciaország és Németország között *(mindezen* országok között!) „kisázsiai hódító politikájukkal" kapcsolatban kirobbant konfliktusra; az Albánia fölötti „uralomra irányuló törekvés" miatt kitört osztrák—olasz konfliktusra stb. A kiáltvány mindezeket az összeütközéseket egy szóval „a kapitalista imperializmus" talaján bekövetkezett összeütközésekként határozza meg. Ilyképpen a kiáltvány teljesen világosan elismeri a most folyó háború hódító, imperialista, reakciós, rabszolgatartó jellegét, vagyis olyan jellegét, amely azt az elgondolást, hogy a haza védelme megengedhető, elméleti szempontból értelmetlenséggé, gyakorlati szempontból pedig ostobasággá teszi. Nagy cápák harcolnak itt azért, hogy idegen „hazákat" elnyeljenek. A kiáltvány a vitathatatlan történelmi tényekből elkerülhetetlen következtetéseket von le: ez a háború „a népérdek leghalványabb látszatával sem igazolható"; ezt a háborút „a tőkések profitja és a dinasztiák becsvágya" érdekében készítik elő. „Büntett" volna, ha a munkások „egymásra lőnének". Ezt mondja a kiáltvány.

A kapitalista imperializmus korszaka az érett, sőt túlérett kapitalizmus korszaka, annak a kapitalizmusnak a korszaka, amely összeomlás előtt áll és megérett arra, hogy helyét átengedje a szocializmusnak. Az 1789-től 1871-ig terjedő időszak a haladó kapitalizmus kora volt, amikor a történelem napirendjén a feudalizmus, az abszolutizmus megdöntése, az idegen uralom alóli felszabadulás állott. Ezen és *csakis* ezen az alapon volt megengedhető a „haza védelme", vagyis a védekezés az elnyomással szemben. Ezt a fogalmat most is lehetne alkalmazni az imperialista nagyhatalmak

elleni háborúra, de képtelenség volna, ha az imperialista nagyhatalmak *közötti* háborúra alkalmaznók, amelyben arról van szó, hogy a Balkán országait, Kis-Ázsiát stb. ki tudja jobban kirabolni. Ezért semmi csodálni való sincs azon, hogy azok a „szocialisták", akik a „honvédelmet" a mostani háborúban elismerik, a bázeli kiáltványt úgy kerülgetik, mint a tolvaj a tett színhelyét. Hiszen a kiáltvány bebizonyítja, hogy ők szociálsoviniszták, vagyis szavakban szocialisták, a valóságban soviniszták, akik „saját" burzsoáziájuknak segédkeznek idegen országok kirablásában, más nemzetek leigázásában. A „sovinizmus" fogalmában éppen az a lényeges, hogy valaki „saját" hazáját még akkor is védelmezi, ha annak cselekedetei idegen hazák leigázására irányulnak.

Más taktikát kell folytatnunk, ha a háborút nemzeti felszabadító háborúnak ismerjük el, és mást, ha imperialista háborúnak tekintjük. A kiáltvány világosan rámutat erre a másik taktikára. A háború „gazdasági és politikai válságot idéz elő", amelyet „ki kell használni" — nem a válság enyhítésére, nem a haza védelmére, hanem éppen ellenkezőleg, a tömegek *„felrázására"*, a „tőkés uralom megszüntetésének meggyorsítására". Nem lehet meggyorsítani azt, aminek történelmi feltételei még nem értek meg. A kiáltvány elismerte, hogy a szociális forradalom *lehetséges*, hogy előfeltételei *megértek*, hogy ez a forradalom éppen a háborúval *kapcsolatban* fog bekövetkezni: „az uralkodó osztályok" félnek a „proletárforradalomtól", hangoztatja a kiáltvány, és a *párizsi kommünre* meg az oroszországi *1905-ös forradalom* példájára, vagyis a tömegsztrájkok és a polgárháború példájára hivatkozik. Hazugság az, ha — mint ahogy Kautsky teszi — azt állítják, hogy a szocializmus álláspontját *ezzel* a háborúval kapcsolatban nem tisztázták. Ezt a kérdést nemcsak megvitatták, de el is döntötték Bázelben, ahol elfogadták a forradalmi proletár tömegharc taktikáját.

Felháborító képmutatás az, amikor a bázeli kiáltványt teljesen vagy annak leglényegesebb részeit megkerülik és ehelyett egyes pártok vezéreinek beszédeit vagy egyes pártok határozatait idézik, amelyek, először is, a bázeli kongresszus

előtt hangzottak el, másodszor nem az egész világ pártjainak voltak a határozatai, harmadszor, különféle *lehetséges* háborúkra, csak éppen nem erre a mostani háborúra vonatkoznak. A kérdés veleje az, hogy az európai nagyhatalmak közötti nemzeti háborúk korszakát a közöttük folyó imperialista háborúk korszaka váltotta fel, és hogy ezt a tényt a bázeli kiáltványnak kellett először hivatalosan leszögeznie.

Hiba volna, ha azt gondolnánk, hogy a bázeli kiáltvány üres szónoklat, hivatalos frázis, komolytalan fenyegetőzés. Így szeretnék kiforgatni a kérdést azok, akiket ez a kiáltvány leálcáz. Ez azonban nem igaz. A kiáltvány nem egyéb, mint a II. Internacionálé egész korszakában kifejtett nagy propagandamunka eredménye, csak összefoglalása mindannak, amit a szocialisták száz- meg százezer beszédükben, cikkükben és felhívásukban a világ minden nyelvén a tömegek közé dobtak. A kiáltvány csak azt ismétli, amit például *Jules Guesde* írt 1899-ben, amikor ostorozta azokat a szocialistákat, akik háború esetén hajlandók belépni a kormányba: arról a háborúról beszélt, amelyet a „kapitalista útonállók" idéznek elő (*„En garde!"** 175. old.); csak azt ismétli meg, amit *Kautsky* írt 1909-ben A hatalomhoz vezető útban, ahol elismerte, hogy a „békés" korszak véget ért s kezdetét vette a háborúk és forradalmak korszaka. Ha valaki a bázeli kiáltványt frázisnak vagy hibának tünteti fel, az azt jelenti, hogy frázisnak vagy hibának minősíti a legutóbbi 25 év egész szocialista tevékenységét. A kiáltvány tartalma és alkalmazásának mellőzése közötti ellentmondás az opportunisták és kautskysták számára éppen azért olyan elviselhetetlen, mert ez az ellentmondás feltárja a II. Internacionálé tevékenységében rejlő mélységes ellentmondást. Az 1871-től 1914-ig terjedő időszak aránylag „békés" jellege tápot adott az opportunizmusnak — kezdetben mint *hangulatnak*, később mint *irányzatnak*, végül pedig mint munkásmozgalmi bürokraták és kispolgári törleszkedők *csoportjának, illetve rétegének*. Ezek az elemek a munkásmozgalmat csak azáltal tudták maguknak

* „A vártán!" — *Szerk.*

alávetni, hogy szóban elismerték a forradalmi célokat és a forradalmi taktikát. A tömegek bizalmát csak olyan ünnepélyes fogadkozásokkal tudták megnyerni, hogy az egész „békés" tevékenység csupán *előkészítése* a proletárforradalomnak. Ez az ellentmondás kelevény volt, amelynek valamikor fel kellett fakadnia, és fel is fakadt. Az a kérdés, meg kell-e kísérelni — mint Kautsky és társai teszik — ezt a gennyet az „egyesülés" (a gennyel való egyesülés) nevében újra a szervezetbe vinni, vagy pedig, a munkásmozgalom szervezete teljes gyógyulásának elősegítése érdekében minél gyorsabban és gondosabban el kell-e távolítani, még ha ez ideig-óráig égő fájdalommal is jár.

Nyilvánvaló, hogy azok, akik a hadihiteleket megszavazták, a kormányba beléptek és 1914—1915-ben a haza védelmének eszméje mellett kardoskodtak, elárulták a szocializmust. Ezt a tényt csak képmutatók tagadhatják. Ezt a tényt meg kell magyarázni.

II

Ostobaság volna az egész kérdést személyek kérdésének tekinteni. Milyen opportunizmusról lehet szó, amikor olyan emberek, mint *Plehanov* és *Guesde* stb.? — kérdezte *Kautsky* (Die Neue Zeit,* 1915. május 28.). Milyen opportunizmusról lehet szó Kautskynál stb.? — felelte *Akszelrod* a négyes antant opportunistáinak nevében (Die Krise der Sozialdemokratie,** Zürich, 1915. 21. old.). Mindez komédia. *Hogy az egész mozgalom válságát megmagyarázzuk, meg kell vizsgálni először is, ennek a politikának gazdasági jelentőségét, másodszor, azokat az eszméket, amelyeken ez a politika alapszik, és harmadszor, összefüggését a szocialista irányzatok történetével.*

Mi az 1914—1915-ös háború idején a „honvédő" irányzat gazdasági tartalma? *Valamennyi* nagyhatalom burzsoá-

* Új Kor. — *Szerk.*
** A szociáldemokrácia válsága. — *Szerk.*

ziája a világ felosztása és kizsákmányolása, a népek elnyomása céljából visel háborút. A munkásmozgalmi bürokraták, a munkásarisztokrácia és a kispolgári törleszkedők nem valami nagy körének juthatnak olyan-amilyen morzsák a burzsoázia hatalmas profitjából. A szociálsovinizmus és az opportunizmus osztályháttere egy és ugyanaz: a kiváltságos munkások kis rétegének szövetsége „saját" nemzeti burzsoáziájával a munkásosztály tömegei *ellen*, a burzsoázia lakájainak szövetsége magával a burzsoáziával az ellen az osztály *ellen*, amelyet a burzsoázia kizsákmányol.

Az opportunizmus és a szociálsovinizmus politikai tartalma egy és ugyanaz: az osztályegyüttműködés, lemondás a proletariátus diktatúrájáról, lemondás a forradalmi akciókról, a burzsoá törvényesség feltétlen elismerése, bizalmatlanság a proletariátussal szemben, bizalom a burzsoázia iránt. *A szociálsovinizmus — az angol liberális munkáspolitikának, a millerandizmusnak és a bernsteinizmusnak egyenes folytatása és betetőzése.*

Az egész 1889—1914-es időszakot a munkásmozgalom két fő irányzatának, a forradalmi és az opportunista szocializmusnak a harca tölti be. És most is minden országban két fő áramlat van a háborúhoz való viszony kérdésében. Tegyük félre azt a burzsoá és opportunista szokást, hogy egyes személyekre hivatkoznak. Vegyük szemügyre több országban az *irányzatokat*. Tíz európai államot veszünk szemügyre: Németországot, Angliát, Oroszországot, Olaszországot, Hollandiát, Svédországot, Bulgáriát, Svájcot, Belgiumot és Franciaországot. Az első nyolc országban az opportunista és forradalmi irányzatra való megoszlás megfelel a szociálsovinisztákra és internacionalistákra való megoszlásnak. Németországban a szociálsovinizmus támaszpontja a Sozialistische Monatshefte[165] meg Legien és társai; Angliában a fábiánusok[166] és a Munkáspárt[167] (az ILP[168] mindig blokkot alkotott velük, támogatta lapjukat és ebben a blokkban mindig gyengébb volt, mint a szociálsovinisták, a BSP-ben[169] viszont az internacionalisták a tagok háromhetedét teszik); Oroszországban ezt az áramlatot a Nasa Zarja[170]

(most Nase Gyelo), a szervező bizottság,[171] a Csheidze vezetése alatt álló dumafrakció képviseli; Olaszországban — a reformisták Bissolatival az élükön; Hollandiában — Troelstra pártja; Svédországban — a pártnak Branting által vezetett többsége; Bulgáriában — a „nagylelkűek" pártja; Svájcban — Greulick és társai. Mindezeknek az országoknak forradalmi szociáldemokratái körében már többé-kevésbé éles tiltakozások hangzottak el a szociálsovinizmus ellen. Csak két ország kivétel ez alól: Franciaország és Belgium, ahol azonban szintén van valamelyes internacionalista irányzat, csakhogy nagyon gyenge.

A szociálsovinizmus az opportunizmus betetőzése. Megérett arra, hogy a burzsoáziával és a vezérkarokkal nyílt, gyakran közönséges szövetséget kössön. És éppen ez a szövetség ad a szociálsovinizmusnak nagy erőt, ez adja meg neki a legális nyomtatott szónak és a néptömegek megtévesztésének monopóliumát. *Ostoba dolog az opportunizmust még most is párton belüli jelenségnek tekinteni.* Ostoba dolog azt gondolni, hogy a bázeli határozatot végre lehet hajtani Daviddal, Legiennel, Hyndmannel, Plehanovval és Webb-bel együtt. A szociálsovinisztákkal való egység — egység a más nemzeteket kizsákmányoló „saját" nemzeti burzsoáziával, a nemzetközi proletariátus kettészakítása. Ez nem azt jelenti, hogy az opportunistákkal való szakítás mindenütt azonnal lehetséges, ez csupán azt jelenti, hogy a szakítás történelmi szempontból megérett, hogy a proletariátus forradalmi harca érdekében ez a szakítás szükséges és elkerülhetetlen, hogy a történelem, amely a „békés" kapitalizmustól elvezetett az imperialista kapitalizmushoz, előkészítette ezt a szakítást. *Volentem ducunt fata, nolentem trahunt.**

III

A burzsoázia okos képviselői ezt nagyszerűen megértették. Ezért dicsérik annyira a mostani szocialista párto-

* Aki haladni akar, azt a sors vezeti, aki ellenkezik, azt vonszolja. — *Szerk.*

kat, amelyek élén a „haza védelmezői", vagyis az imperialista rablás védelmezői állanak. Ezért is fizetik meg a kormányok a szocialista vezéreket, hol miniszteri állásokkal (Franciaországban és Angliában), hol az akadálytalan legális tevékenység monopóliumával (Németországban és Oroszországban). Ezért van az, hogy Németországban, ahol a szociáldemokrata párt a legerősebb volt és ahol nemzeti-liberális *ellenforradalmi* munkáspárttá való átalakulása a legnyilvánvalóbb volt, már odáig fajult a dolog, hogy a „kisebbség" és a „többség" között folyó harcban az ügyészség „osztálygyűlöletre való izgatást" lát! Az okos opportunisták legfőbb gondja ezért az, hogy megőrizzék a korábbi „egységet" azok között a régi pártok között, amelyek 1914—15-ben olyan nagy szolgálatot tettek a burzsoáziának. A német szociáldemokrácia egyik tagja, aki 1915 áprilisában a *Preussische Jahrbücher*[172] c. reakciós folyóiratban *Monitor* álnéven cikket tett közzé, ezeknek a világ minden országában fellelhető opportunistáknak nézeteit köszönetet érdemlő őszinteséggel fejezi ki. Monitor szerint a burzsoáziára nézve igen veszélyes volna, ha a szociáldemokrácia *még tovább jobbra* tolódna: „A szociáldemokráciának olyan jellegű munkáspártnak kell maradnia, amelynek szocialista eszményei vannak. Azon a napon ugyanis, amikor erről lemondana, új párt támadna, amely a korábbi régi párt programját radikálisabb fogalmazásban tenné magáévá" (Preussische Jahrbücher, 1915. 4. sz. 50—51. old.).

Monitor pontosan célbatalált. Az angol liberálisok és a francia radikálisok mindig is éppen ezt akarták: forradalmian hangzó frázisokat, hogy félrevezessék a tömegeket, hogy azok bízzanak a Lloyd George-okban, Sembat-okban, Renaudelekben, Legienekben és Kautskykban, vagyis az olyan emberekben, akik képesek rablóháború idején a „haza védelmét" prédikálni.

Monitor azonban az opportunizmusnak csak egyik válfaját: a nyílt, durva, cinikus opportunizmust képviseli. Mások leplezetten, finoman, „becsületesen" járnak el. Engels mondotta egy alkalommal, hogy a „becsületes" opportunis-

ták a legveszélyesebbek a munkásosztályra nézve...[173] Íme egy példa:

Kautsky a *Neue Zeitben* (az 1915. november 26-i számban) a következőket írja: „A többséggel szemben az ellenzék egyre nő; a tömegek ellenzékiek." „A háború után" (csak a háború *után? — N. L.)* „az osztályellentétek annyira kiéleződnek, hogy a tömegekben a radikalizmus kerekedik felül." „A háború után" (csak a háború *után? — N. L.)* „az a veszély fenyeget majd bennünket, hogy a radikális elemek menekülni fognak a pártból és a parlamentellenes" (?? értsd: parlamenten kívüli) „tömegakciók pártjába fognak özönleni." „Ily módon pártunk két szélsőséges táborra szakad, amelyeknek semmi közösségük sincs egymással." Kautsky az egység megmentése érdekében a Reichstagban a többséget arra igyekszik rábeszélni, hogy engedjen meg a kisebbségnek néhány radikális parlamenti beszédet. Ez azt jelenti, hogy Kautsky néhány radikális parlamenti beszéddel akarja a a forradalmi tömegeket kibékíteni azokkal az opportunistákkal, akiknek „semmi közösségük sincs" a forradalommal, akik már régen vezetik a szakszervezeteket és most a burzsoáziával és a kormánnyal kötött szoros szövetségre támaszkodva, a párt vezetését is kezükbe kerítették. Miben különbözik ez lényegileg Monitor „programjától"? A marxizmust prostituáló édeskés frázisokon kívül semmiben sem.

1915. március 18-án a Reichstag-frakció ülésén a kautskysta *Wurm* „óva intette" a frakciót, hogy „ne feszítse túl a húrt; a munkástömegekben nő az ellenzék a frakciótöbbséggel szemben; ki kell tartani a marxista" (?! valószínűleg sajtóhiba, olvasd: „monitorista") „centrum" álláspontja mellett (Klassenkampf gegen den Krieg! Material zum Fall Liebknecht. Als Manuskript gedruckt.* 67. old.). Látjuk tehát, hogy a *tömegek* forradalmiságának *tényét valamennyi* kautskysta (az úgynevezett „centrum") nevében *már 1915 márciusában* elismerték!! Nyolc és fél hónappal később pedig Kautsky újból azzal a javaslattal áll elő, hogy „békít-

* „Osztályharc a háború ellen! Adatok a Liebknecht-ügyhöz". Kézirat gyanánt. — *Szerk.*

sék ki" azokat a tömegeket, amelyek az opportunista, az ellenforradalmi párt ellen küzdeni akarnak, méghozzá néhány forradalmian hangzó frázis segítségével!!

A háború gyakran azért hasznos, mert feltárja a rothadtságot és elsöpri az üressé vált formákat.

Hasonlítsuk össze az angol fábiánusokat a német kautskystákkal. Egy *igazi* marxista, Friedrich Engels, 1893. január 18-án a következőket írta a fábiánusokról: „...történtők bandája, akiknek elég eszük van ahhoz, hogy belássák a szociális átalakulás elkerülhetetlenségét, de semmiképpen sem akarják rábízni ezt az óriási munkát magára a durva proletariátusra... Alapelvük a forradalomtól való rettegés..." (Levélváltás Sorgéval, 390. old.)[174]

1893. november 11-én pedig a következőket írja: „Ezek a fennhéjázó burzsoák, akik kegyesen hajlandók leereszkedni a proletariátushoz, hogy felülről szabadítsák fel, feltéve, hogy a proletariátus hajlandó lesz megérteni, hogy egy ilyen durva, műveletlen tömeg nem képes önmagát felszabadítani és nem érhet el semmit az efféle okos ügyvédek, irodalmárok és érzelgős fehérnépek jóindulata nélkül..." (ugyanott, 401. old.).[175]

Elméletben Kautsky megvetéssel tekint a fábiánusokra, akárcsak a farizeus a szegény vámosra. Mert hiszen ő a „marxizmusra" esküszik. De mi különbség van köztük a gyakorlatban? Mind a ketten aláírták a bázeli kiáltványt és mind a ketten úgy bántak vele, mint II. Vilmos a belga semlegességgel. Marx ellenben egész életén át ostorozta azokat, akik a munkásosztály forradalmi szellemét elfojtani igyekeznek.

Kautsky a forradalmi marxistákkal egy új elméletet szegezett szembe, amely az „ultraimperializmus"-ról szól. „Ultraimperializmuson" azt érti, hogy „a nemzeti finánctőkék egymásközti harcát" kiszorítja és felváltja „a világ együttes kizsákmányolása a nemzetközi finánctőke által" („N. Z." 1915. április 30). De hozzáteszi: „Hogy megvalósítható-e a kapitalizmusnak ez az új szakasza, kellő előfeltételek hiányában még nem dönthető el." Tehát puszta feltevések,

az „új szakaszról" alkotott feltevések alapján, anélkül, hogy merné határozottan kijelenteni, hogy ez az „új szakasz" „megvalósítható", ennek a „szakasznak" a feltalálója elveti saját forradalmi kijelentéseit, elveti a proletariátus forradalmi feladatait és forradalmi taktikáját, *most, a már megkezdődött* válság, a háború, az osztályellentétek hallatlan kiéleződése „szakaszában"! Hát nem a leghitványabb fábiánizmus ez?

Az orosz kautskysták vezére, *Akszelrod* szerint „a proletariátus szabadságmozgalmának nemzetközivé tétele terén a probléma súlypontja a mindennapi gyakorlat nemzetközivé tétele": például, „a munkásvédelmi és a munkásbiztosítási törvényeknek a munkások nemzetközi akcióinak és szervezésének tárgyává kell válniok" (Akszelrod. „A szociáldemokrácia válsága". Zürich, 1915. 39—40. old.). Teljesen nyilvánvaló, hogy nem csupán Legien, David és a Webb-házaspár, hanem még maga Lloyd George, Naumann, Briand és Miljukov is teljesen egyetértenek az ilyen „nemzetköziséggel". Épp úgy, mint 1912-ben, Akszelrod a távoli, nagyon távoli jövőre vonatkozóan hajlandó akár a legforradalmibb frázisokat hangoztatni, ha majd az eljövendő internacionálé „szembeszáll" (a kormányokkal háború esetén) „és felkorbácsolja a forradalom viharát". No lám, milyen bátrak vagyunk! De amikor arról van szó, hogy *m o s t* támogassuk és fejlesszük a tömegekben kezdődő forradalmi erjedést, akkor Akszelrod azt feleli, hogy a forradalmi tömegakciók e taktikája „némileg talán még igazolható volna, ha közvetlenül a szociális forradalom küszöbén állnánk, mint ahogy ez például Oroszországban volt, az 1901-es diáktüntetések óta, amelyek az abszolutizmus elleni döntő harcok közelgésének előhírnökei voltak". A jelen pillanatban azonban mindez csak „utópia", „bakunizmus" stb., teljesen Kolb, David, Südekum és Legien szellemében.

A drágalátos Akszelrod csupán azt felejti el, hogy Oroszországban 1901-ben senki sem tudta és nem is tudhatta, hogy az első „döntő harc" négy év múlva fog bekövetkezni — jól jegyezzük meg: *négy* év múlva —, és hogy „*nem* dől el". És mégis csak nekünk, forradalmi marxistáknak volt

akkor igazunk: kinevettük a Kricsevszkijeket és Martinovokat, akik haladéktalan rohamra hívtak fel. Mi a munkásoknak csak azt tanácsoltuk, hogy mindenütt kergessék el az opportunistákat és hogy minden erővel támogassák, élezzék és szélesítsék ki a tüntetéseket és más forradalmi tömegmozdulásokat. Teljesen hasonló a helyzet ma Európában: értelmetlenség volna „haladéktalan" rohamra hívni fel. De szégyen volna ránk nézve, ha szociáldemokratáknak neveznők magunkat és nem tanácsolnók a munkásoknak, hogy szakítsanak az opportunistákkal és minden erejükkel erősítsék, mélyítsék, szélesítsék és élezzék ki a kezdődő forradalmi mozgalmat és tüntetéseket. A forradalom sohasem pottyan le készen az égből és a forradalmi erjedés kezdetén soha nem tudhatja senki, elvezet-e ez az erjedés és mikor vezet el a „valóságos", az „igazi" forradalomhoz. Kautsky és Akszelrod a munkásoknak régi, elkoptatott, ellenforradalmi tanácsokat adnak. Kautsky és Akszelrod azzal a reménnyel táplálják a tömegeket, hogy az *eljövendő* internacionálé már egészen biztosan forradalmi lesz — csakhogy *most* megőrizzék, leplezzék és szépítgessék az ellenforradalmi elemek: a Legienek, Davidok, Vanderveldék, Hyndmanek uralmát. Hát nem világos, hogy a Legiennel és kompániájával való „egység" a legjobb eszköz az „eljövendő" forradalmi internacionálé előkészítésére?

„Őrület lett volna arra törekedni, hogy a világháborút polgárháborúvá változtassuk" — jelenti ki a német opportunisták vezére, *David* (Die Sozialdemokratie und der Weltkrieg — „A szociáldemokrácia és a világháború". 1915. 172. old.), feleletül pártunk Központi Bizottságának 1914. november 1-én kibocsátott kiáltványára. Ez a kiáltvány többek között a következőket mondja:

„Bármilyen nagynak látszanak is ennek az átváltoztatásnak a nehézségei az egyik vagy másik pillanatban, a szocialisták — ha már a háború ténnyé lett — sohasem fognak lemondani arról, hogy ebben az irányban rendszeres, szívós, lankadatlan előkészítő munkát végezzenek".*

* Lásd Lenin Művei 21. köt., 20. old. — *Ford.*

(David is idézi, 171. old.). Egy hónappal David könyvének megjelenése előtt pártunk nyilvánosságra hozta azokat a határozatokat, amelyekben a „rendszeres előkészítést" a következőképpen magyarázta meg: 1. Meg kell tagadni a hiteleket. 2. Szakítani kell az osztálybékével. 3. Illegális szervezeteket kell alakítani. 4. Elő kell segíteni a lövészárkokban megnyilvánuló szolidaritást. 5. Támogatni kell a proletariátus mindennemű forradalmi tömegmegmozdulását.*

David csaknem ugyanolyan hős, mint Akszelrod: 1912-ben nem tartotta „őrületnek", hogy háború esetére a párizsi kommünre hivatkozzék.

Plehanov, az antant szociálsovinisztáinak tipikus képviselője, a forradalmi taktikát épp úgy ítéli meg, mint David. „Ábrándos hóbortnak" nevezi. De hallgassuk meg *Kolbot*, a nyílt opportunistát, aki azt írta: „Liebknecht híveinek taktikája azt eredményezné, hogy a német nemzeten belül folyó harc forrpontig fokozódna." (Die Sozialdemokratie am Scheidewege — „A szociáldemokrácia válaszúton". 50. old.)

De mi mást jelent a forrpontig fokozott harc, mint polgárháborút?

Ha Központi Bizottságunk taktikája, mely alapvonásaiban egybevág a zimmerwaldi baloldal[176] taktikájával, „őrület", „ábránd", „kalandorság", „bakunizmus" volna — mint David, Plehanov, Akszelrod, Kautsky és mások állították —, akkor sohasem vezethetett volna el a „nemzeten belül folyó harchoz", s még kevésbé a forrpontig fokozott harchoz. Anarchista frázisok sehol a világon nem vezettek a nemzeten belül folyó harcokra. Ellenben a tények amellett szólnak, hogy éppen 1915-ben, a háborúszülte válság talaján nő a forradalmi erjedés a tömegekben, növekednek a sztrájkok és politikai tüntetések Oroszországban, a sztrájkok Olaszországban és Angliában, az éhségtüntetések és politikai tüntetések Németországban. Hát ez nem a forradalmi tömegmegmozdulások kezdete?

A forradalmi tömegakciók erősítése, fejlesztése, kiszélesítése,

* Lásd Lenin Művei, 21. köt., 153. old. — *Szerk.*

kiélezése, illegális szervezetek létesítése, amelyek nélkül még a „szabad" országokban sincs meg a lehetőség arra, hogy a néptömegeknek megmondjuk az igazságot: *ez ebben a háborúban a szociáldemokrácia gyakorlati programja.* Minden egyéb hazugság vagy frázis, akármilyen opportunista vagy pacifista elméletekkel díszítik is.*

Amikor azt mondják nekünk, hogy ez az „orosz taktika" (David kifejezése) Európában nem alkalmazható, akkor mi rendszerint azzal válaszolunk, hogy a tényekre utalunk. Október 30-án Berlinben a párt vezetőségénél megjelent a berlini elvtársnők egy küldöttsége és kijelentette, hogy „ma, amikor a szervezeti apparátus oly nagy, könnyebben lehet a cenzúra mellőzésével röplapokat és nyomtatványokat terjeszteni, »engedély nélkül gyűléseket« tartani, mint a szocialista törvény idején". „Az eszközök és módok megvannak, de nyilvánvalóan nincs meg az akarat" (Berner Tagwacht.[178] 1915. 271. old.).

Talán ezeket a rossz elvtársnőket az orosz „szektások" stb. térítették le az igaz útról? Talán az igazi *tömegeket* nem ezek az elvtársnők, hanem Legien és Kautsky képviselik? Leigen, aki 1915. január 27-én tartott előadásában az illegális szervezetek alakításának „anarchista" eszméje ellen mennydörgött; Kautsky, aki olyan mértékben vált ellenforradalmárrá, hogy november 26-án, *négy* nappal a tízezres berlini tüntetés előtt, „kalandnak" minősítette az utcai tüntetéseket!!

Elég a frázisokból, elég a prostituált Kautsky-féle „marxizmusból"! A II. Internacionálé 25 éves fennállása után, a bázeli kiáltvány után, a munkások nem hisznek többé a frázisokban. Az opportunizmus túlérett, véglegesen átment a burzsoázia táborába és szociálsovinizmussá vált: eszmeileg és politikailag szakított a szociáldemokráciával. Szakítani fog vele szervezetileg is. A munkások immár „nem

* 1915 márciusában, a berni nemzetközi nőkongresszuson, pártunk Központi Bizottságának képviselői rámutattak arra, hogy okvetlenül illegális szervezeteket kell alakítani. Ezt a kongresszus elvetette. Az angol nők nevettek ezen a javaslaton és magasztalták az angol „szabadságot". Néhány hónappal később azonban az angol újságok, például a Labour Leader[177], fehér foltokkal kerültek az olvasó kezébe, majd hírek érkeztek rendőrségi házkutatásokról, brosúrák elkobzásáról és arról, hogy letartóztatnak és drákói ítéletekkel sújtanak olyan elvtársakat, akik Angliában békéről — csupán békéről — beszéltek!

cenzúrázott" sajtót és „nem engedélyezett" gyűléseket, vagyis illegális szervezeteket követelnek a tömegek forradalmi mozgalmának támogatására. Csakis ez a „háború a háború ellen" tekinthető szociáldemokrata tettnek, nem pedig a frázis. És ez a tett minden nehézség, átmeneti vereség, hiba, tévelygés, fennakadás ellenére elvezeti az emberiséget a győzelmes proletárforradalomhoz.

Megjelent 1916 januárjában, a Vorbote c. folyóirat 1. számában. Aláírás: N. Lenin.

Lenin Művei, 22. kötet.

AZ OSZDMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK JAVASLATA A MÁSODIK SZOCIALISTA KONFERENCIÁNAK

(Részlet)

(*Tézisek* a napirend 5., 6., 7*a*., 7*b*. és 8. pontjához: harc a háború befejezéséért, állásfoglalás a béke kérdéseihez, a parlamenti tevékenységhez és a tömegharchoz és a Nemzetközi Szocialista Iroda egybehívásához.)

(Az ISK,* amikor közzétette, hogy egybehívja a második konferenciát, felszólította a szervezeteket, hogy vitassák meg ezeket a kérdéseket és küldjék el javaslataikat. Az alábbi tézisek pártunk válasza erre a felszólításra.)

*

1. Mint ahogy minden háború csak az erőszak eszközeivel való folytatása annak a politikának, amelyet a hadviselő államok és uralkodó osztályaik a háború előtt hosszú éveken, néha évtizedeken át folytattak, a béke is, bármilyen háború befejeződése legyen, csak az illető háború során és annak eredményeképpen elért erőváltozások számbavétele és leszögezése lehet.

2. Az imperialista háború mindaddig, amíg a mostani, azaz burzsoá társadalmi viszonyok alapjai érintetlenek maradnak, csak imperialista békére, azaz arra vezethet, hogy erősödik, terjed és fokozódik a gyenge nemzetek és országok elnyomása a finánctőke által, amely nemcsak az illető háború előtt, hanem annak folyamán is óriási méretekben megnőtt.

* Internationale Sozialistische Kommission — Nemzetközi Szocialista Bizottság. — *Szerk.*

Annak a politikának objektív tartalma, amelyet a nagyhatalmak *mindkét* csoportjának burzsoáziája és kormányai mind a háború előtt, mind pedig a háború alatt folytattak, a gazdasági elnyomás, a nemzeti leigázás és a politikai reakció fokozódására vezet. Ezért az a béke, amely a mostani háborút be fogja fejezni, bármilyen lesz is a háború kimenetele, nem lehet egyéb, mint ennek a tömegek gazdasági és politikai helyzetében bekövetkezett rosszabbodásnak lerögzítése, ha a burzsoá társadalmi rend megmarad.

Aki az imperialista háború eredményeképpen lehetségesnek tartja a demokratikus békét, az az elmélet terén annak a politikának történelmi tanulmányozása helyébe, amelyet a mostani háború előtt folytattak és annak során folytatnak, útszéli frázist helyez, az a gyakorlatban félrevezeti a néptömegeket, elhomályosítja politikai tudatukat, leplezgeti és szépítgeti a jövendő békét előkészítő uralkodó osztályok igazi politikáját és takargatja a tömegek előtt a legfontosabbat: azt, hogy demokratikus béke lehetetlen a forradalmak egész sora nélkül.

3. A szocialisták nem mondanak le a reformokért folytatott harcról. Így például a parlamentekben most is a tömegek helyzetének minden, akár legcsekélyebb javítása mellett, az elpusztított területek lakosainak folyósított segélyek felemelése mellett, a nemzeti elnyomás enyhítése mellett stb. kell szavazniok. De reformok hirdetése az olyan kérdések megoldására, amelyeket a történelem és a tényleges politikai helyzet forradalmi módon vetett fel, közönséges burzsoá megtévesztés. Ilyenek azok a kérdések, amelyeket a mostani háború tűzött napirendre. Ezek az imperializmusnak, azaz a kapitalista társadalom létének döntő jelentőségű kérdései, azok a kérdések, amelyek azzal függnek össze, hogy a kapitalizmus összeomlását úgy akarják elodázni, hogy a világot az új erőviszonyoknak megfelelően újonnan felosztják a „nagyhatalmak" között, amelyek az utóbbi évtizedekben nemcsak óriási gyorsasággal, hanem — ami különösen fontos — rendkívül egyenlőtlenül is fejlődtek. Igazi, tehát olyan politikai tevékenység, amely megváltoztatja a társadalmi erőviszo-

nyokat, nem pedig abban áll, hogy szavakkal ámítgatja a tömegeket, most csak e két forma egyikében lehetséges: vagy segítünk „saját" nemzeti burzsoáziánknak idegen országok kifosztásában (és ezt a segítséget „a haza védelmének" vagy „az ország megmentésének" nevezzük), vagy pedig elősegítjük a proletariátus szocialista forradalmát olyanformán, hogy támogatjuk és fejlesztjük a tömegeknek azt a forrongását, amely valamennyi hadviselő államban kezdődik, elősegítjük a kezdődő sztrájkokat és tüntetéseket stb., kiszélesítjük és kiélezzük a forradalmi tömegharcnak ezeket az egyelőre még gyenge megnyilvánulásait olyan mértékben, hogy a proletariátusnak a burzsoázia megdöntésére irányuló általános támadásává fokozódjanak.

Ahogy most a szociálsoviniszták egytől-egyig ámítják a népet, amikor azon vannak, hogy a tőkések igazi, azaz imperialista politikáját, amelyet a mostani háborúban folytatnak, „becstelen" támadásról és a kapitalista rablók egyikmásik csoportjának „becsületes" védekezéséről szóló képmutató frázisokkal elhomályosítsák, ugyanúgy kizárólag a nép félrevezetését szolgálják azok a „demokratikus békéről" szóló frázisok is, amelyek szerint a jövendő béke, melyet a kapitalisták és diplomaták már most előkészítenek, „egyszerűen" kiküszöbölheti a „becstelen" támadást és visszaállíthatja a „becsületes" kölcsönös viszonyt, azok a frázisok, amelyek szerint ez a béke nem ugyanannak az imperialista politikának, azaz a pénzügyi fosztogatásban, gyarmati rablásokban, nemzeti elnyomásban, politikai reakcióban és a tőkés kizsákmányolás minden módon való fokozásában rejlő politikának folytatása, továbbfejlesztése és állandósítása. A kapitalistáknak és diplomatáiknak most éppen a burzsoázia olyan „szocialista" szolgái kellenek, akik a népet a „demokratikus békéről" szóló frázisokkal elkábítják, félrevezetik és elaltatják, akik ezekkel a frázisokkal a burzsoázia igazi politikáját leplezgetik, megnehezítik azt, hogy a tömegeknek kinyíljon a szemük és meglássák ennek a politikának lényegét, akik elterelik a tömegeket a forradalmi harctól.

4. Ilyen burzsoá megtévesztés és képmutatás a „demok-

ratikus" békének az a programja, amelynek összeállításával most a II. Internacionálé legtekintélyesebb képviselői foglalkoznak. Így például Huysmans az arnheemi kongresszuson[179] és Kautsky a Neue Zeitben, mint ennek az internacionálénak egyik legtekintélyesebb hivatalos és „elméleti" képviselője, a következőképpen foglalta össze ezt a programot: lemondás a forradalmi harcról mindaddig, míg az imperialista kormányok meg nem kötötték a békét, egyelőre pedig az annexiók és hadisarcok szavakban való elvetése, a népek önrendelkezése, a külpolitika demokratizálása, döntőbíróságok az államok közötti nemzetközi konfliktusok megvizsgálására, leszerelés, Európai Egyesült Államok[180] stb. stb. Ennek a „békeprogramnak" igazi politikai jelentőségét különösen éles megvilágításba helyezte Kautsky, amikor annak bizonyítékaként, hogy ebben a kérdésben az „internacionálé egyetért", azt a tényt hozta fel, hogy a londoni konferencia (1915 február) és a bécsi konferencia (1915 április) egyhangúlag elismerte ennek a programnak fő pontját, nevezetesen — a „nemzetek önállóságát". Kautsky ilyenformán nyíltan, az egész világ előtt szentesítette, hogy a szociálsoviniszták — akik a nemzetek „önállóságának" vagy önrendelkezésének szavakban való, képmutató, semmire sem kötelező és semmire sem vezető elismerését az imperialista háborúban a „saját" kormányuknak nyújtott támogatással egyesítik, jóllehet ez a háború *mindkét* részről a gyenge nemzetek „önállóságának" rendszeres megsértésével és elnyomásuk megszilárdításának és kiszélesítésének *érdekében* folyik — tudatosan félrevezessék a népet.

Ennek a leginkább elterjedt „békeprogramnak" objektív jelentősége az, hogy még jobban alárendeli a munkásosztályt a burzsoáziának azáltal, hogy a forradalmi harc útjára lépő munkásokat „kibékíti" soviniszta vezéreikkel, hogy elpalástolja a szocializmusban dúló válság mélységét annak érdekében, hogy a szocialista pártok visszatérhessenek ahhoz a háború előtti állapothoz, amely előidézte a vezérek többségének átállását a burzsoázia oldalára. Ennek a „kautskysta" politikának veszedelme a proletariátus számára annál is

nagyobb, mert ezt a politikát tetszetős frázisokkal leplezgetik és nemcsak Németországban, hanem minden országban folytatják. Például Angliában ezt a politikát a vezérek többsége folytatja, Franciaországban Longuet, Pressemane és mások; Oroszországban Akszelrod, Martov, Csheidze és mások; Csheidze azt a soviniszta gondolatot, hogy a mostani háborúban „az ország védelméről" van szó, „az ország megmentése" kifejezéssel leplezi és, egyrészt, szavakban helyesli Zimmerwaldot, másrészt a frakció hivatalos nyilatkozatában magasztalja Huysmansnak Arnheemben mondott hirhedt beszédét és gyakorlatilag sem a duma szószékéről, sem pedig a sajtóban nem kifogásolja a munkásoknak a hadiipari bizottságokban való részvételét, s továbbra is munkatársa marad azoknak az újságoknak, amelyek e mellett a részvétel mellett kardoskodnak. Olaszországban hasonló politikát folytat Treves: az *Avanti!*[181] az olasz szocialista párt központi lapja, 1916. március 5-i számában leleplezéssel fenyegeti Trevest és a többi „reformistát-posszibilistát", annak leplezésével, hogy „ki ragadott meg minden eszközt, hogy megakadályozza a pártvezetőségnek és Oddino Morgarinak a zimmerwaldi egyesülés és egy új internacionálé létesítése érdekében kifejtett működését" stb. stb.

5. A legfőbb „békekérdés" most az annexiók kérdése. S éppen ebben a kérdésben látható a legvilágosabban mind a most dívó szocialista képmutatás, mind pedig az, hogy melyek az igazi szocialista propaganda és agitáció feladatai.

Meg kell magyarázni, hogy mi az annexió, hogy miért és miképpen kell a szocialistáknak az annexiók ellen harcolni. Nem tekinthető annexiónak sem *minden* olyan eset, amikor „idegen" területet bekebeleznek, mert hiszen a szocialisták, általánosságban szólva, rokonszenveznek a nemzetek közötti határok eltávolításával és nagyobb államok alakításával; sem a status quonak minden megszegése, mert hiszen ez fölöttébb reakciós felfogás és a történelemtudomány alapfogalmainak megcsúfolása volna; sem mindenféle háborús bekebelezés, mert hiszen a szocialisták nem vethetik el a lakosság többségének érdekében alkalmazott erőszakot és az ennek érdekében

folyó háborúkat. Annexiónak csak azt lehet tekinteni, ha valamely területet lakosságának *akarata ellenére* csatolnak más országokhoz; másszóval az annexió fogalma elválaszthatatlanul összefügg a nemzetek önrendelkezésének fogalmával.

De a mostani háború talaján, éppen azért, mert ez a háború a hadviselő államok *mindkét* csoportjának részéről imperialista háború, be kellett következnie annak, és be is következett az, hogy a burzsoázia és a szociálsoviniszták buzgón „harcolnak" az annexiók ellen, amikor azokat az ellenséges állam hajtja vagy hajtotta végre. Világos, hogy az ilyen „harc az annexiók ellen" és az ilyen „egyetértés" az annexiók kérdésében nem egyéb képmutatásnál. Világos, hogy a *valóságban* azok a francia szocialisták, akik az Elzász-Lotaringiáért folytatott háború mellett kardoskodnak, azok a német szocialisták, akik nem követelik Elzász-Lotaringia, Német-Lengyelország stb. Németországtól való különválásának szabadságát és azok az orosz szocialisták, akik azt a háborút, amely azért folyik, hogy a cárizmus újból leigázza Lengyelországot, „az ország megmentésének" nevezik, s az „annexió nélküli béke" nevében Lengyelország Oroszországhoz való csatolását követelik stb. stb. — egyaránt *annexionisták*.

Ahhoz, hogy az annexiók elleni harc ne legyen képmutatás vagy üres frázis, hogy ez a harc valóban az internacionalizmus szellemében nevelje a tömegeket, ahhoz úgy kell felvetni ezt a kérdést, hogy ez a kérdésfelvetés kinyissa a tömegek szemét és megmutassa nekik az annexiók kérdésében most dívó megtévesztést, és ne takargassa ezt a megtévesztést. Nem elég az, hogy az egyes nemzetekhez tartozó szocialisták szavakban elismerjék a nemzetek egyenjogúságát, vagy pedig arról szavaljanak és arra esküdözzenek, hogy ők az annexiók ellen vannak. Arra van szükség, hogy az egyes nemzetek szocialistái haladéktalanul és feltétlenül követeljék a *saját* „hazájuk" által elnyomott gyarmatok és nemzetek *különválásának szabadságát*.

E nélkül a feltétel nélkül a nemzetek önrendelkezésének és az internacionalizmus elveinek elismerése a zimmerwaldi kiáltványban is a legjobb esetben holt betű marad.

6. A szocialisták „békeprogramjának", s ugyanígy „a háború befejezéséért folytatott harcuk" programjának abból kell kiindulnia, hogy leleplezze azt a „demokratikus békéről", a hadviselő felek békeszerető szándékairól stb. szóló hazugságot, amellyel valamennyi ország demagóg miniszterei, pacifista burzsoái, szociálsovinisztái és kautskystái most a néphez fordulnak. Minden „békeprogram" népámítás és képmutatás, ha nem alapul elsősorban azon, hogy megmagyarázza a tömegeknek a forradalom szükségességét, valamint azon, hogy támogatja, elősegíti, fejleszti a tömegeknek mindenütt megkezdődő forradalmi harcát (forrongás, tiltakozások, barátkozás a lövészárkokban, sztrájkok, tüntetések, katona-levelek a frontról, amelyekben — például Franciaországban — arra szólítják fel a hozzátartozókat, hogy ne jegyezzenek hadikölcsönt stb. stb.).

A háború befejezésére törekvő minden néven nevezendő népmozgalom támogatása, kiszélesítése és kimélyítése a szocialisták kötelessége. A valóságban azonban ezt a kötelességet csak azok a szocialisták teljesítik, akik, mint Liebknecht, a parlamenti szószékről arra szólítják fel a katonákat, hogy tegyék lábhoz a fegyvert, akik a forradalmat, az imperialista háborúnak a szocializmusért folytatott polgárháborúvá való átváltoztatását hirdetik.

Mint pozitív jelszót, amely a tömegeket bevonja a forradalmi harcba és megmagyarázza a forradalmi eszközök szükségességét a „demokratikus" béke lehetővé tétele céljából, azt a jelszót kell kiadni, hogy meg kell tagadni az államadósságok fizetését.

Nem elég az, hogy a zimmerwaldi kiáltvány célzást tesz a forradalomra, amikor azt mondja, hogy a munkásoknak a maguk ügyéért és nem idegen ügyért kell áldozatokat hozniuk. Világosan és határozottan meg kell mutatni a tömegeknek útjukat. A tömegeknek tudniuk kell, hogy hová és miért menjenek. Hogy a forradalmi tömegakciók háború idején, ha sikeresen fejlődnek, csak az imperialista háborúnak a szocializmusért folytatott polgárháborúvá való átváltoztatására vezethetnek, az nyilvánvaló és ezt elleplezni a tömegek előtt

— káros dolog. Ellenkezőleg, ezt a célt világosan meg kell mutatni, bármily nehéznek tűnjék is fel elérése, amikor az útnak még csak az elején vagyunk. Nem elég azt mondani, mint ahogy a zimmerwaldi kiáltvány mondja, hogy „a kapitalisták hazudnak, amikor a haza védelméről beszélnek" a mostani háborúban és hogy a munkásoknak a forradalmi harcban nem kell számolniok országuk hadihelyzetével; világosan meg kell mondani azt, ami itt csak célzás formájában van kifejezve, mégpedig azt, hogy nemcsak a tőkések, hanem a szociálsoviniszták és a kautskysták is hazudnak, amikor a mostani, imperialista háborúban megengedik a honvédelem fogalmának alkalmazását, hogy a forradalmi akciók háború idején lehetetlenek anélkül, hogy „saját" kormányunkat vereséggel ne fenyegetnék, és hogy a kormánynak a reakciós háborúban elszenvedett minden veresége megkönnyíti a forradalmat, amelyen kívül más nem képes meghozni a tartós és demokratikus békét. Végül meg kell mondani a tömegeknek, hogy ha ők maguk nem teremtenek illegális szervezeteket és a katonai cenzúrától mentes, azaz illegális sajtót, akkor elképzelhetetlen a kezdődő forradalmi harc komoly támogatása, továbbfejlesztése, egyes lépéseinek bírálata, tévedéseinek helyreigazítása, a harc rendszeres kiszélesítése és kiélezése.

A megírás ideje: 1916 február—március.
Megjelent: 1916. április 22-én, a Bulletin Internationale Sozialistische Kommission zu Bern c. kiadvány 4. számában.
Orosz nyelven 1916. június 10-én jelent meg, a Szocial-Demokrat c. újság 54–55. számában.

Lenin Művei, 22. kötet.

AZ IMPERIALIZMUS, MINT A KAPITALIZMUS LEGFELSŐ FOKA

NÉPSZERŰ TANULMÁNY

(Részletek)

ELŐSZÓ A FRANCIA ÉS NÉMET KIADÁSHOZ[132]

(Részlet)

I

Ezt a kis könyvet, mint az orosz kiadás előszavában arra utalás is történik, 1916-ban, a cári cenzúra figyelembevételével írtam. Jelenleg nem vagyok abban a helyzetben, hogy az egész szöveget átdolgozzam, de ez talán nem is volna célszerű, mert a könyv fő feladata változatlanul az, ami volt: a vitán felül álló burzsoá statisztika összefoglaló adatai és az egész világ burzsoá tudósainak beismerései alapján megmutatni, milyen volt — nemzetközi kapcsolatait tekintve — a kapitalista világgazdaság *általános képe* a huszadik század elején, az első imperialista világháború előestéjén.

Sok kommunista számára, aki fejlett kapitalista országban él, bizonyos fokig még hasznos is lesz, ha ennek a *cári cenzúra szempontjából legális* könyvnek példáján meggyőződik, hogy lehetséges — és szükséges — kihasználni a legalitásnak még azokat a szánalmas maradványait is, amelyek például a mai Amerikában vagy Franciaországban, majdnem minden kommunistának nemrégiben történt letartóztatása után, a kommunisták számára még megmaradnak a szociálpacifista nézetek és a „világdemokráciába" vetett remények egész hazug voltának megvilágítására. A legszükségesebb kiegészítéseket pedig ehhez a cenzúra alatt készült könyvhöz igyekszem ebben az előszóban megadni.

II

Könyvemben kimutatom, hogy az 1914-18-as háború mindkét fél részéről imperialista (vagyis hódító, fosztogató, rabló) háború volt, háború a világ felosztásáért, a gyarmatoknak, a finánctőke „érdekszféráinak" stb. felosztásáért és újrafelosztásáért.

Mert annak a bizonyítékát, hogy mi a háború igazi szociális vagy helyesebben igazi osztályjellege, természetesen nem a háború diplomáciai történetében találjuk meg, hanem a *valamennyi* hadviselő állam uralkodó *osztályainak objektív* helyzetét felölelő elemzésben. Ennek az objektív helyzetnek megrajzolásához nem példákat és nem egyes adatokat kell vennünk (a társadalmi élet jelenségeinek rendkívüli bonyolultsága folytán bármely tétel alátámasztására mindig találhatunk akármennyi példát vagy egyes adatot), hanem feltétlenül mindazoknak az adatoknak *összességét*, amelyek *valamennyi* hadviselő állam és az *egész* világ gazdasági életének *alapjaira* vonatkoznak.

Ilyen megcáfolhatatlanul összefoglaló adatokat idézek, amikor a *világ* 1876-os és 1914-es *felosztását* (VI. fejezet) és az egész világ *vasutainak* 1890-es és 1913-as megoszlását (VII. fejezet) szemléltetem. A vasutak a tőkés ipar legfontosabb ágainak, a kőszén- és a vasiparnak az eredményei, a világkeserkedelem és a burzsoá-demokratikus civilizáció fejlődésének eredményei — és legszemléltetőbb fokmérői. Hogyan függnek össze a vasutak a nagyiparral, a monopóliumokkal, a szindikátusokkal, a kartellekkel, a trösztökkel, a bankokkal, a fináncoligarchiával, azt a könyv előző fejezeteiben mutattam ki. A vasúti hálózat megoszlása, a megoszlás egyenlőtlensége, e hálózat fejlődésének egyenlőtlensége — mindez világméretekben a jelenlegi monopolista kapitalizmus eredménye. És ez az eredmény azt bizonyítja, hogy az imperialista háborúk *ilyen* gazdasági alapon, *amíg* a termelési eszközök magántulajdona fennáll, teljesen elkerülhetetlenek.

A vasutak építése egyszerű, természetes, demokratikus, kulturális, civilizáló vállalkozásnak tűnik fel: ilyen a burzsoá

professzorok szemében, akiket azért fizetnek, hogy szépítgessék a tőkés rabszolgaságot és ilyen a kispolgári filiszterek szemében. Valójában azonban a tőkés viszonyok, amelyek ezernyi szállal kötik össze ezeket a vállalkozásokat a termelési eszközök magántulajdonával általában, ezt az építést az elnyomás eszközévé tették: elnyomnak vele *egymilliárd* embert (gyarmatok, plusz félgyarmatok), vagyis a világ lakosságának több mint a felét a függő országokban, elnyomják vele a tőke bérrabszolgáit a „civilizált" országokban.

A kistermelő munkáján nyugvó magántulajdon, a szabadverseny, a demokrácia — mindezek a jelszavak, amelyekkel a kapitalisták és sajtójuk a munkásokat és parasztokat becsapják, rég túlhaladott dolgok. A kapitalizmus olyan világrendszerré fejlődött, amelyben maroknyi „előrehaladott" ország gyarmati elnyomásban tartja és pénzügyileg fojtogatja a föld lakosságának óriási többségét. Az ilyen módon szerzett „zsákmányt" 2—3 világhatalommal rendelkező, állig felfegyverzett rabló (Amerika, Anglia, Japán) osztja fel egymás közt, amelyek a *saját* zsákmányuk felosztásáért folyó *saját* háborújukba belerántják az egész földkerekséget.

III

A bresztlitovszki béke, amelyet a monarchikus Németország diktált, majdpedig a még sokkal barbárabb és aljasabb versailles-i béke, melyet a „demokratikus" köztársaságok, Amerika s Franciaország, valamint a „szabad" Anglia diktáltak, igen hasznos szolgálatot tett az emberiségnek azzal, hogy leleplezte mind az imperializmus bérfirkászait, mind pedig azokat a reakciós kispolgárokat, akik, noha pacifistáknak és szocialistáknak nevezik magukat, dicshimnuszt zengedeztek a „wilsonizmusról" és azt bizonygatták, hogy béke és reformok az imperializmus korában lehetségesek.

A hullák és nyomorékok tízmilliói annak a háborúnak áldozatai, amelynek azt kellett eldöntenie, hogy a pénzharamiák angol vagy német csoportja kapjon-e nagyobb zsák-

mányt, továbbá ez a két „békeszerződés" eddig ismeretlen gyorsasággal nyitják fel a burzsoázia által megfélemlített, fojtogatott, becsapott és elbolondított emberek millióinak és tízmillióinak szemét. A háború okozta világínség talaján így forradalmi világválság bontakozik ki, amely, akármilyen hosszadalmas és nehéz szakaszokon kell is átmennie, nem végződhet másképp, mint proletárforradalommal és a proletárforradalom győzelmével.

A II. Internacionálé 1912-es bázeli kiáltványa, amely éppen annak a háborúnak az értékelését tartalmazta, amely 1914-ben kitört, nem pedig általában a háború értékelését (a háborúk különfélék, vannak forradalmi háborúk is), ez a kiáltvány ma is emlékeztető, leálcázza a II. Internacionálé hőseinek szégyenteljes összeomlását, renegátságát.

Ezért e kiadás mellékleteként újból közzéteszem ezt a kiáltványt, és újra meg újra felhívom az olvasók figyelmét arra, hogy a II. Internacionálé hősei épp oly gondosan kerülik e kiáltványnak azokat a helyeit, ahol szabatosan, világosan és félreérthetetlenül éppen ennek a közelgő háborúnak a proletárforradalommal való összefüggéséről van szó — épp oly gondosan kerülik, mint a tolvaj a tett színhelyét.

VI. A VILÁG FELOSZTÁSA A NAGYHATALMAK KÖZÖTT

A. Supan földrajztudós „az európai gyarmatok területi fejlődéséről" írt könyvében* röviden a következőképpen összegezi ezt a XIX. századvégi fejlődést:

Az európai gyarmati hatalmak (és az Egyesült Államok) birtokában levő földterület százalékaránya

	1876	1900	A növekedés %-a
Afrikában	10,8%	90,4%	+ 79,6%
Polinéziában	56,8%	98,9%	+ 42,1%
Ázsiában	51,5%	56,6%	+ 5,1%
Ausztráliában	100,0%	100,0%	—
Amerikában	27,5%	27,2%	— 0,3%

* *A. Supan.* „Die territoriale Entwicklung der europäischen Kolonien." („Az európai gyarmatok területi fejlődése." — *Szerk.*) 1906. 254. old.

„Erre az időszakra tehát — vonja le a következtetést Supan — Afrika és Polinézia felosztása jellemző." Minthogy Ázsiában és Amerikában nincsenek el nem foglalt területek, vagyis olyanok, amelyek ne volnának valamelyik állam birtokában, Supan következtetését ki kell bővíteni és azt kell mondani, hogy a szóbanforgó időszak jellegzetes sajátossága a földkerekség végleges felosztása, nem abban az értelemben végleges, hogy *újrafelosztás* nem lehetséges — ellenkezőleg, újrafelosztások lehetségesek és elkerülhetetlenek —, hanem abban az értelemben, hogy a tőkés államok gyarmati politikája *befejezte* bolygónkon a még el nem foglalt területek meghódítását. Most van a világ először teljesen felosztva, úgy hogy ezentúl *csak* újrafelosztásról lehet szó, vagyis arról, hogy valamely terület az egyik „tulajdonos" kezéből a másikéba megy át, nem pedig arról, hogy a gazdátlan föld „gazda" kezére jut.

Következésképpen a gyarmati világpolitika sajátos korszakában élünk, amely a legszorosabb kapcsolatban van a „kapitalizmus legújabb fejlődési fokával", a finánctőkével. Ezért mindenekelőtt a ténybeli adatokkal kell részletesebben foglalkoznunk, hogy minél pontosabban meg tudjuk állapítani, miben különbözik ez a korszak az előzőktől és hogyan állnak a dolgok a jelen pillanatban. Itt elsősorban két ténykérdés merül fel: megfigyelhető-e a gyarmati politika erősbödése, a gyarmatokért folytatott harc kiéleződése éppen a finánctőke korában és hogyan van ebben a tekintetben a világ a jelen pillanatban felosztva.

Morris, amerikai író, a gyarmatosítás történetéről szóló könyvében* megkísérli összefoglalni azokat az adatokat, amelyek azt mutatják, hogy Angliának, Franciaországnak és Németországnak mekkora gyarmati birtokai voltak a XIX. század különböző időszakaiban. Itt adjuk, rövidítve, összefoglaló adatait. (Lásd a 623. oldalon levő táblázatot. — *Szerk.*)

Angliánál a gyarmati hódítások óriási fokozódásának időszaka az 1860—1880-as évekre esik, de igen jelentékeny

* *Henry C. Morris.* „The history of colonization." („A gyarmatosítás története." — *Szerk.*) New York, 1900. II. köt. 88. old.; I. köt. 419. old.; II. köt. 304. old.

A gyarmati birtok méretei

	Anglia		Franciaország		Németország	
É v	terület (millió négyzetmérföldben)	lakosság (milliókban)	terület (millió négyzetmérföldben)	lakosság (milliókban)	terület (millió négyzetmérföldben)	lakosság (milliókban)
1815—1830	?	126,4	0,02	0,5	—	—
1860	2,5	145,1	0,2	3,4	—	—
1880	7,7	267,9	0,7	7,5	—	—
1899	9,3	309,0	3,7	56,4	1,0	14,7

még a XIX. század utolsó húsz évében is. Franciaországnál és Németországnál ez az időszak éppen erre a húsz évre esik. Fentebb láttuk, hogy a monopóliumok előtti kapitalizmusnak, annak a kapitalizmusnak, amelyben a szabadverseny volt túlsúlyban, maximális fejlődése az 1860-as és 1870-es évekre tehető. Most látjuk, hogy *éppen ez után az időszak után* kezdődik a gyarmati hódítások óriási „fellendülése" és a világ területi felosztásáért folyó harc rendkívüli kiéleződése. Kétségtelen tehát az a tény, hogy a kapitalizmus átmenete a monopolista kapitalizmus fokára, a finánctőkére, *kapcsolatban van* a világ felosztásáért folytatott harc kiéleződésével.

Hobson az imperializmusról szóló művében különösen kiemeli az 1884-től 1900-ig terjedő időszakot, mint a vezető európai államok fokozott „expanziójának" (területi terjeszkedésének) időszakát. Számítása szerint Anglia ezalatt az idő alatt 3,7 millió négyzetmérföld területet szerzett 57 millió lakossal; Franciaország 3,6 millió négyzetmérföldet 36,5 millió lakossal; Németország 1,0 millió négyzetmérföldet 14,7 millió lakossal; Belgium 900 000 négyzetmérföldet 30 millióval; Portugália 800 000 négyzetmérföldet 9 millióval. Az, hogy a XIX. század végén, különösen az 1880-as évektől kezdve, valamennyi kapitalista állam gyarmatokat hajszolt, közismert tény a diplomácia és külpolitika történetében.

A szabadverseny legnagyobb angliai virágzása idején Angliában, az 1840—1860-as években, a vezető burzsoá politikusok *ellenezték* a gyarmatpolitikát, a gyarmatok felszaba-

dítását, Angliától való teljes elszakadását elkerülhetetlen és hasznos dolognak tartották. M. Beer a „modern angol imperializmusról" szóló 1898-ban megjelent cikkében* rámutat arra, hogy egy olyan, különben imperializmusra annyira hajlamos angol államférfi, mint Disraeli, 1852-ben kijelentette: „A gyarmatok malomkövek a nyakunkon." A XIX. század végén viszont Angliában Cecil Rhodes és Joseph Chamberlain voltak a nap hősei, akik nyíltan hirdették az imperializmust és a legnagyobb cinizmussal folytattak imperialista politikát!

Nem érdektelen, hogy az angol burzsoázia e vezető politikusai már akkor világosan látták a kapcsolatot a modern imperializmusnak úgyszólván tisztán gazdasági gyökerei és társadalmi meg politikai gyökerei között. Chamberlain az imperializmust mint „igazságos, bölcs és gazdaságos politikáját" hirdette, és különösen rámutatott Németország, Amerika és Belgium konkurrenciájára, amelybe Anglia ma a világpiacon beleütközik. Az egyetlen menekvés a monopólium — mondották a kapitalisták, s kartelleket, szindikátusokat, trösztöket alapítottak. Az egyetlen menekvés a monopólium — mondták utánuk a burzsoázia politikai vezérei, és siettek, hogy kezükbe kerítsék a világ még fel nem osztott részeit. Cecil Rhodes pedig, mint meghitt barátja, Stead újságíró elbeszéli, imperialista eszméire vonatkozóan 1895-ben a következőket mondotta: „Tegnap a londoni East-Endben" (munkásnegyed) „voltam és részt vettem a munkanélküliek egyik gyűlésén. Meghallgattam ott a vad beszédeket, amelyek úgy hatottak, mint egyetlen kiáltás: kenyeret, kenyeret!, és hazamenet végiggondolva a látottakat, még jobban meggyőződtem az imperializmus fontosságáról... Nagy eszmém a szociális kérdés megoldása, vagyis: ha meg akarjuk menteni az Egyesült Királyság 40 millió lakosát a gyilkos polgárháborútól, nekünk, gyarmatpolitikusoknak, új földterületeket kell szereznünk, hogy letelepíthessük a fölös lakosságot és új piacokat biztosítsunk azoknak az áruknak elhelyezésére, amelyeket a gyárakban és bányákban termelnek.

* Die Neue Zeit. XVI. évf. I. kot. 1898. 302. old.

A birodalom, mint mindig is mondtam, gyomorkérdés. Aki nem akar polgárháborút, annak imperialistává kell lennie."*

Így beszélt 1895-ben Cecil Rhodes, a milliomos, a pénzkirály, az angol—búr háború főbűnöse; s az imperializmus általa felhozott védelme csak durva, cinikus, de lényegileg nem különbözik Maszlov, Südekum, Potreszov és David úr, továbbá az orosz marxizmus alapítójának és másoknak „elméletétől". Cecil Rhodes valamivel tisztességesebb szociálsoviniszta volt...

Hogy a világ területi felosztásáról és az utóbbi évtizedekben ebben a tekintetben végbement változásokról lehetőleg pontos képet adjunk, azokat az adatokat használjuk fel, amelyeket Supan említett művében a világ hatalmainak gyarmati birtokaira vonatkozólag felsorol. Supan 1876-ot és 1900-at veszi alapul; mi 1876-ot vesszük, mint olyan időpontot, amely különösen alkalmas erre a célra, minthogy éppen ebben az időben lehet nagyjából a nyugat-európai kapitalizmus fejlődésének monopólium előtti szakaszát befejezettnek tekinteni, továbbá 1914-et, ahol Supan számadatait Hübner „Földrajzi és statisztikai táblázatai"-nak frissebb adataival cseréljük fel. Supan csak a gyarmatokat veszi tekintetbe; szerintünk — hogy a világ felosztásának teljes képét adhassuk — hasznos lesz, ha ezeket az adatokat röviden kiegészítjük mind a nem gyarmati országokról, mind a félgyarmati országokról, mégpedig Perzsiáról, Kínáról és Törökországról szóló adatokkal — ezek közül az országok közül az első már majdnem gyarmattá lett, a második és a harmadik most van azon az úton, hogy azzá legyen.

A következő eredményre jutunk. (Lásd a 626. oldalon levő táblázatot. — *Szerk.*)

Ez a táblázat szemléltetően megmutatja, mennyire „befejezett" volt a XIX. és XX. század fordulóján a világ felosztása. A gyarmati birtokok 1876 után óriási méretekben megnövekedtek, több mint másfélszeresükre: a hat legnagyobb hatalom gyarmati birtokai 40 millió négyzetkilométerről 65

* Die Neue Zeit. XVI. évf. I. köt. 1898. 304. old.

A nagyhatalmak gyarmati birtokai (millió négyzetkilométerben, a lakosság milliókban)

	Gyarmatok				Anyaország		Összesen	
	1876		1914		1914		1914	
	km²	lakos	km²	lakos	km²	lakos	km²	lakos
Anglia	22,5	251,9	33,5	393,5	0,3	46,5	33,8	440,0
Oroszország	17,0	15,9	17,4	33,2	5,4	136,2	22,8	169,4
Franciaország	0,9	6,0	10,6	55,5	0,5	39,6	11,1	95,1
Németország	—	—	2,9	12,3	0,5	64,9	3,4	77,2
Egyesült Államok	—	—	0,3	9,7	9,4	97,0	9,7	106,7
Japán	—	—	0,3	19,2	0,4	53,0	0,7	72,2
A 6 nagyhatalom összesen	40,4	273,8	65,0	523,4	16,5	437,2	81,5	960,6
A többi hatalom (Belgium, Hollandia stb.) gyarmata							9,9	45,3
Félgyarmatok (Perzsia, Kína, Törökország)							14,5	361,2
Egyéb országok							28,0	289,9
Az egész föld							133,9	1657,0

millióra növekedtek; a növekedés 26 millió négyzetkilométer, ami másfélszer annyi, mint az anyaországok területe ($16^1/_2$ millió). Három hatalomnak 1876-ban egyáltalán nem volt gyarmata, míg a negyediknek, Franciaországnak, alig volt. 1914-ig ez a négy nagyhatalom 14,1 millió négyzetkilométernyi gyarmatot szerzett, vagyis körülbelül másfélszer annyit, mint Európa területe, majdnem százmillió lakossal. Az egyenlőtlenség a gyarmati birtokok megnövekedése terén igen nagy. Ha például összehasonlítjuk Franciaországot, Németországot és Japánt, amelyek területük nagysága, lakosságuk száma tekintetében nem nagyon különböznek egymástól, kitűnik, hogy az első (a területet tekintve) majdnem háromszor annyi gyarmatot szerzett, mint a második és harmadik együttvéve. De a finánctőke méreteit tekintve Franciaország a szóban forgó időszak kezdetén talán szintén néhányszor olyan gazdag volt, mint Németország és Japán együttvéve. A gyarmati birtokok nagyságát tisztán gazdasági körülményeken kívül és ezek alapján földrajzi és egyéb körülmények is befolyásolják. Akármilyen erősen folyt is az utolsó évtize-

dekben a nagyipar, a csere és a fináncтőke nyomására a világ nivellálása, a különböző országok gazdasági és életfeltételeinek kiegyenlítődése, a különbség mégis jelentős marad, és a nevezett hat ország között egyrészt fiatal, rendkívül gyorsan fejlődő tőkés országokat látunk (Amerika, Németország, Japán); másrészt régi tőkés országokat (Franciaország és Anglia), amelyek az utóbbi időben sokkal lassabban fejlődtek, mint az előbbiek; harmadszor pedig egy gazdasági tekintetben leginkább elmaradott országot (Oroszországot), amelyben a legújabb keletű kapitalista imperializmust úgyszólván a kapitalizmus előtti viszonyok rendkívül sűrű hálózata borítja be.

A nagyhatalmak gyarmati birtokai mellett felsoroltuk a kis államok nem nagy gyarmatait is, amelyek, hogy úgy mondjuk, a gyarmatok lehetséges és valószínű „újrafelosztásának" legközelebbi objektumai. Ezek a kis államok nagyobbrészt csak azért tarthatták meg gyarmataikat, mert a nagyhatalmak között érdekellentétek, súrlódások stb. vannak, amelyek akadályozzák a zsákmány elosztására vonatkozó megegyezést. Ami a „félgyarmati" országokat illeti, ezek azokat az átmeneti formákat példázzák, amelyek a természet és a társadalom valamennyi területén megtalálhatók. A fináncтőke minden gazdasági és minden nemzetközi vonatkozásban olyan hatalmas, mondhatjuk döntő erő, hogy alárendelheti és csakugyan alá is rendeli magának még az olyan államokat is, amelyek a legteljesebb politikai függetlenséget élvezik; ennek példáit mindjárt látni fogjuk. De a legnagyobb „kényelmet" és a legnagyobb előnyöket a fináncтőkének persze az *olyan* alárendelés biztosítja, amely együttjár az alárendelt országok és népek politikai függetlenségének elvesztésével. A félgyarmati országok ebben a tekintetben „közbeeső" típusok. Érthető, hogy az ezekért a félig függő országokért folyó harcnak különösen ki kellett éleződnie a fináncтőke korában, amikor a világ többi része már fel volt osztva.

Gyarmati politika és imperializmus létezett már a kapitalizmus legújabb foka előtt, sőt a kapitalizmus előtt is. A rabszolgaságon alapuló Róma gyarmatpolitikát folytatott

és gyakorlatilag imperialista hatalom volt. De az imperializmusról szóló „általános" elmefuttatások, amelyek elfelejtik vagy háttérbe szorítják a társadalmi-gazdasági alakulatok közti gyökeres különbségeket, elkerülhetetlenül üres közhelyekké vagy nagyzolássá válnak, mint amilyen például „Nagy-Róma és Nagy-Britannia" összehasonlítása.* Még a kapitalizmus *előző* szakaszainak kapitalista gyarmatpolitikája is lényegesen különbözik a finánctőke gyarmatpolitikájától.

A legújabb kapitalizmus alapvető sajátossága a legnagyobb vállalkozók monopolista szövetségeinek uralma. Az ilyen monopóliumok akkor a legszilárdabbak, amikor *minden* nyersanyagforrást egy kézbe ragadnak, és láttuk, milyen buzgalommal törekednek a kapitalisták nemzetközi szövetségei arra, hogy megfosszák az ellenfelet a verseny minden lehetőségétől, hogy összevásárolják például a vasércelőhelyeket vagy az ásványolaj-forrásokat stb. Csak gyarmatok birtoklása biztosítja teljesen a monopólium sikerét a versenytárssal folytatott harc minden váratlan fordulatával szemben — az olyan fordulatokat is beleértve, mint az ellenfél védekezése állami monopólium törvénybeiktatásával. Minél fejlettebb a kapitalizmus, minél erősebben érezhető a nyersanyaghiány, minél élesebb a konkurrencia és a nyersanyagforrások utáni hajsza az egész világon, annál elkeseredettebb a gyarmatok szerzéséért folyó harc.

„Megkockáztathatjuk — írja Schilder — azt az egyesek számára talán paradoxonnak tetsző állítást, hogy a városi ipari lakosság növekedése hosszabb vagy rövidebb időn belül sokkal inkább ipari nyersanyagok hiánya, semmint élelmiszerhiány következtében fog akadályba ütközni." Így például egyre nagyobb hiány mutatkozik fában, amely egyre drágább, egyre nagyobb hiány van bőrben és textilipari nyersanyagokban. „Az ipari kapitalisták szövetségei egyensúlyt igyekeznek létrehozni a mezőgazdaság és az ipar között az egész világgazdaság keretein belül, aminek példájaképpen meg lehet

* *C. P. Lucas.* „Greater Rome and Greater Britain." (— „Nagy-Róma és Nagy-Britannia." — *Szerk.*) Oxford. 1912.; vagy *Earl of Cromer.* „Ancient and modern imperialism." (—„Ókori és jelenkori imperializmus." — *Szerk.*) London 1910.

említeni a legfontosabb ipari országok pamutfonó társaságainak 1904 óta fennálló nemzetközi szövetségét, továbbá az európai lenfonó társaságok 1910-ben ennek mintájára alakult szövetségét".*

Persze, a polgári reformisták, s köztük különösen a mai kautskysták, csökkenteni igyekeznek az ilyen tények jelentőségét, arra való utalással, hogy nyersanyagot „lehetne" szerezni a szabadpiacon is, „drága és veszélyes" gyarmatpolitika nélkül, hogy a nyersanyag-kínálatot óriási mértékben „lehetne" növelni a mezőgazdaság általános feltételeinek „egyszerű" megjavítása útján. Az ilyen utalások azonban az imperializmus védelmezésévé, szépítgetésévé válnak, mert alapjuk az, hogy megfeledkeznek a legújabb kapitalizmus legfőbb sajátosságáról: a monopóliumokról. A szabadpiac mindinkább a múltba merül, a monopolista szindikátusok és trösztök napról napra jobban szűkítik, a mezőgazdaság feltételeinek „egyszerű" megjavítása pedig a tömegek helyzetének javítását, a munkabér emelését és a profit csökkentését jelenti. De hol vannak — a mézes-mázos reformisták fantáziáján kívül — olyan trösztök, amelyek képesek volnának arra is, hogy gyarmati hódítások helyett inkább a tömegek helyzetével törődjenek?

A finánctőke számára nemcsak a már feltárt, hanem a lehetséges nyersanyag-forrásoknak is van jelentőségük, mert hiszen a technika napjainkban hihetetlen gyorsasággal fejlődik, és azok a területek, amelyek ma alkalmatlanok, holnap alkalmassá tehetők, mihelyt újabb módszerekre jönnek rá (márpedig a nagybank ennek érdekében mérnökökből, mezőgazdászokból stb. álló külön expedíciót szerelhet fel), ha nagy tőkéket fektetnek be. Ugyanez vonatkozik az ásványi kincsek felkutatására, a különböző nyersanyagok feldolgozásának és hasznosításának új módszereire stb. stb. Innen ered a finánctőke elkerülhetetlen törekvése a gazdasági terület, sőt általában a terület növelésére. Mint ahogy a trösztök vagyonukat kétszeres vagy háromszoros felbecsülés alapján tőkésítik, olyanformán, hogy a jövendő (nem pedig

* *Schilder*, id. mű, 38—42. old.

a jelenlegi) „lehetséges" profitokat, a monopólium későbbi eredményeit veszik számításba, épp úgy a fináncтőke is általában arra törekszik, hogy minél nagyobb területet kaparintson meg, amilyet csak lehet, ahol csak lehet és ahogy csak lehet, és számításba veszi a lehetséges nyersanyagforrásokat, attól való féltében, hogy lemarad a még fel nem osztott terület utolsó maradványaiért vagy a már felosztott terület újrafelosztásáért folytatott eszeveszett harcban.

Az angol tőkések minden erejükkel azon vannak, hogy fejlesszék a gyapottermelést a *maguk* gyarmatán, Egyiptomban — ahol 1904-ben 2,3 millió hektár művelés alatt álló földből már 0,6 millió, vagyis a terület több mint egynegyed része volt gyapottal bevetve —, az orosz tőkések pedig azon, hogy a *maguk* gyarmatán fejlesszék, Turkesztánban, mert így könnyebben verhetik le külföldi versenytársaikat, könnyebben érhetik el a nyersanyagforrások monopolizálását, egy gazdaságosabb és jövedelmezőbb textiltröszt létrehozását „kombinált" termeléssel, a gyapottermelés és gyapotfeldolgozás *valamennyi* szakaszának egy kézben való összpontosításával.

A tőkekivitel érdekei szintén gyarmati hódításra késztetnek, mert a gyarmati piacon könnyebb (sőt néha csak így lehetséges) monopolista úton eltávolítani a versenytársat, megkaparintani a szállítást, kiépíteni a megfelelő „összeköttetéseket" stb.

A gazdaságon kívüli felépítmény, mely a fináncтőke alapján emelkedik, a fináncтőke politikája, ideológiája fokozza a gyarmati hódításokra való törekvést. „A fináncтőke nem szabadságot, hanem uralmat akar" — mondja helyesen Hilferding. Egyik francia polgári író pedig, mintegy Cecil Rhodes fentebb idézett gondolatainak* továbbfejlesztése és kiegészítéseként azt írja, hogy a mai gyarmatpolitika gazdasági okaihoz hozzá kell tenni a szociális okokat: „minthogy egyre bonyolultabb az élet és egyre nagyobbak a nehézségek, amelyek nemcsak a munkástömegekre, hanem a középosztályra is nehezednek, minden régi civilizált országban,

* Lásd Lenin Művei 22. köt., 266. old. — *Szerk.*

»a köznyugalmat fenyegető türelmetlenség, ingerültség és gyűlölet« halmozódik fel; »azt az energiát, amely kicsap a megszabott osztálymederből, fel kell használni és az országon kívül foglalkoztatni, hogy robbanás ne következzék be az országon belül«".*

Ha már a kapitalista imperializmus korszakának gyarmatpolitikájáról beszélünk, meg kell említenünk, hogy a finánctőke és az ennek megfelelő nemzetközi politika, amely nem egyéb, mint a nagyhatalmak harca a világ gazdasági és politikai felosztásáért, az állami függőség több *átmeneti* formáját hozza létre. Erre a korszakra nemcsak az országok két alapvető csoportja jellemző: a gyarmatokkal rendelkező országok és maguk a gyarmatok, hanem jellemzők rá a politikailag, forma szerint önálló, a valóságban azonban a pénzügyi és diplomáciai függőség béklyójába vert országok különféle formái is. E formák egyikére — a félgyarmatra — már előzőleg rámutattunk. A második formára például Argentína szolgálhat mintaképül.

„Dél-Amerika déli része, különösen Argentína — írja Schulze-Gaevernitz a brit imperializmusról szóló könyvében — pénzügyi tekintetben annyira függ Londontól, hogy majdnem angol kereskedelmi gyarmatnak nevezhető".** Schilder Anglia argentínai tőkebefektetéseit a Buenos-Aires-i osztrák—magyar konzul 1909. évi jelentése alapján $8^3/_4$ milliárd frankra becsülte. Könnyen elképzelhető, mily szoros kapcsolatok jönnek létre ennek következtében Anglia finánctőkéje — és hű „barátja", a diplomácia — és Argentína burzsoáziája, az ország gazdasági és politikai életének vezető körei között.

A pénzügyi és diplomáciai függésnek némileg más, a politikai függetlenség fenntartásával összeegyeztetett formá-

* *Wahl.* „La France aux colonies" (— „Franciaország a gyarmatokon." — *Szerk.)*, idézve *Henri Russier* „Le Partage de l'Océanie" (— „Óceánia felosztása." — *Szerk.)* c. könyvében. Párizs 1905. 165. old.

** *Schulze-Gaevernitz.* „Britischer Imperialismus und englischer Freihandel zu Beginn des XX. Jahrhunderts." (— „A brit imperializmus és az angol szabadkereskedelem a XX. század elején." — *Szerk.)* Lipcse. 318. old. Ugyanezt mondja *Sartorius v. Walterhausen* „Das volkswirtschaftliche System der Kapitalanlage im Auslande" (— „A külföldi tőkebefektetés közgazdasági rendszere." — *Szerk.)* c. munkájában. Berlin 1907. 46. old.

ját mutatja Portugália példája. Portugália önálló, szuverén állam, de valójában több mint 200 éve, a spanyol örökösödési háború (1700—1714) óta, angol protektorátus alatt áll. Anglia azért védte Portugáliát és gyarmati birtokait, hogy megerősítse saját pozícióját ellenfelei, Spanyolország és Franciaország ellen folytatott harcában. Anglia cserébe kereskedelmi előnyökhöz jutott, kedvezőbb feltételekhez a Portugáliába és annak gyarmataiba irányuló árukivitelre és különösen tőkekivitelre, módot nyert arra, hogy használja Portugália kikötőit és szigeteit, kábeleit stb. stb.* Egyes nagy és kis államok között ilyen kapcsolatok mindig voltak, de a kapitalista imperializmus korszakában ezek a kapcsolatok egyetemes rendszerré lesznek, a „világfelosztási" kapcsolatok összességének részét alkotják, az egész világot átfogó finánctőke műveleteinek láncszemeivé válnak.

Hogy a világ felosztásának kérdésével végezzünk, a következőket kell még megjegyeznünk. Nemcsak a spanyol—amerikai háború utáni amerikai irodalom és az angol—búr háború utáni angol irodalom vetette fel teljesen nyíltan és határozottan ezt a kérdést a XIX. század legvégén és a XX. század elején, s nemcsak a német birodalom — amely a „legféltékenyebb" figyelemmel kísérte a „brit imperializmust" — foglalkozott rendszeresen ennek a ténynek az értékelésével. A francia polgári irodalomban is elég határozottan és széles alapon vetették fel ezt a kérdést, amennyire ez polgári szempontból elképzelhető. Utalunk Driault történetíróra, aki „Politikai és szociális problémák a XIX. század végén" c. könyvének „a nagyhatalmakról és a világ felosztásáról" szóló fejezetében a következőket írta: „A legutóbbi évek folyamán Kína kivételével a világ minden szabad földterületét elfoglalták az európai hatalmak és Észak-Amerika. Ezen az alapon már eddig is különböző összeütközések és befolyás-eltolódások jöttek létre, amelyek a közeljövő még félelmetesebb kirobbanásainak előhírnökei. Mert sietni kell: azok a nemzetek, amelyek még nem látták el magukat, azt kockáztatják, hogy sohasem fogják megkapni osztályrészüket

* *Schilder*, id. mű, I. köt. 160—161. old.

és nem fognak részesedni a földnek abban a mérhetetlen kizsákmányolásában, amely egyike lesz a jövő (vagyis a XX.) század leglényegesebb tényezőinek. Ez az oka annak, hogy az utóbbi időben egész Európát és Amerikát a gyarmathódítási láz kerítette hatalmába, az »imperializmus« láza, amely a XIX. század végének legfigyelemreméltóbb jellegzetessége." És a szerző hozzáteszi: „A világ ilyen felosztásánál, ebben a világ kincsei és nagy piacai után való őrületes hajszában azoknak az államoknak viszonylagos hatalma, amelyeket ebben, a XIX. században alapítottak, teljes aránytalanságban áll az ezeket a birodalmakat alapító nemzetek által Európában elfoglalt hellyel. Azok a hatalmak, amelyek Európában túlsúlyban vannak, amelyek Európa sorsát intézik, *nincsenek* egyúttal az egész világon is túlsúlyban. S minthogy a gyarmati hatalom, a még fel nem mért kincsek birtoklásának reménye, nyilvánvalóan vissza fog hatni az európai hatalmak relatív erejére, a gyarmati kérdés, vagy ha úgy tetszik, az »imperializmus«, amely Európa politikai viszonyait máris megváltoztatta, egyre inkább meg fogja azokat változtatni".*

VII. AZ IMPERIALIZMUS, MINT A KAPITALIZMUS KÜLÖN SZAKASZA

Most meg kell kísérelnünk bizonyos tanulságok levonását, az imperializmusról fentebb mondottak összefoglalását. Az imperializmus mint az általában vett kapitalizmus alapvető sajátosságainak továbbfejlődése és egyenes folytatása alakult ki. De a kapitalizmus csupán fejlődésének meghatározott, igen magas fokán vált kapitalista imperializmussá, akkor, amikor a kapitalizmus néhány alapvető jellegzetessége saját ellentétébe kezdett átcsapni, amikor az egész vonalon kialakultak és felszínre kerültek a kapitalizmusból egy magasabb társadalmi és gazdasági rendbe való átmenet korszakának vonásai. Ebben a folyamatban gazdaságilag a

* *J. E. Driault.* „Problémes politiques et sociaux." (— „Politikai és társadalmi problémák." — *Szerk.*) Párizs 1907. 299. old.

kapitalista szabadversenynek kapitalista monopóliumokkal való felváltása a legfontosabb. A szabadverseny általában a kapitalizmus és az árutermelés alapvető sajátossága; a monopólium a szabadverseny egyenes ellentéte, ez utóbbi azonban szemünk láttára kezdett átváltozni monopóliummá, olyan formán, hogy létrehozta a nagyüzemű termelést, kiszorította a kisüzemet, a nagyüzemeket még nagyobb üzemekkel váltotta fel, a termelés és a tőke koncentrációját pedig odáig fejlesztette, hogy kinőtt és továbbra is kinő belőle a monopólium: a kartellek, a szindikátusok, a trösztök és a milliárdokat forgató mintegy tucatnyi bank ezekkel egybeolvadó tőkéje. Ugyanakkor azonban a monopóliumok, amelyek a szabadversenyből nőnek ki, nem küszöbölik ki a szabadversenyt, hanem fölötte és mellette léteznek, s ezzel egész sor különösen éles és heves ellentétet, súrlódást, összeütközést szülnek. A monopólium átmenet a kapitalizmusból egy magasabb rendbe.

Ha az imperializmus lehető legrövidebb meghatározását kellene adni, azt kellene mondanunk, hogy az imperializmus a kapitalizmus monopolista szakasza. Ez a meghatározás magában foglalná a legfontosabbat, mert egyrészt a finánctőke nem más, mint néhány igen nagy monopolista bank tőkéje, amely egybeolvadt az ipari kapitalisták monopolista szövetségeinek tőkéjével; másrészt pedig, a világ felosztása átmenet arról a gyarmatpolitikáról, amely akadálytalanul terjeszkedhet a még egyetlen tőkés állam által sem elfoglalt területeken, a már teljesen felosztott földterületek monopolista birtoklásán alapuló gyarmatpolitikára.

A túlságosan rövid meghatározások azonban, bár kényelmesek, mert összegezik a legfontosabbat, mégis elégtelenek, mihelyt külön le kell vezetnünk belőlük a meghatározandó jelenség igen lényeges vonásait. Ezért, nem feledkezve meg arról, hogy általában minden meghatározás csak feltételes és viszonylagos jelentőségű, mert sohasem ölelheti fel a teljesen kifejlődött jelenség minden összefüggését, az imperializmus olyan meghatározására van szükség, amely magában foglalja az imperializmus következő öt döntő ismertetőjelét:

1. a termelés és a tőke koncentrációja, amely olyan magas fejlődési fokot ért el, hogy a gazdasági életben döntő szerepet játszó monopóliumokat hozott létre; 2. a banktőke egybeolvadása az ipari tőkével és e „finánctőke" alapján, a finánccoligarchia kialakulása; 3. a tőkekivitel, ellentétben az árukivitellel, különösen nagy jelentőségre tesz szert; 4. nemzetközi monopolista kapitalista szövetségek alakulnak, amelyek felosztják egymásközt a világot és 5. befejeződött a föld területi felosztása a legnagyobb kapitalista hatalmak között. Az imperializmus tehát a kapitalizmus olyan fejlődési fokon, amelyen kialakult a monopóliumok és a finánctőke uralma, a tőkekivitel kimagasló jelentőségre tett szert, megkezdődött a világ felosztása a nemzetközi trösztök által és befejeződött a föld egész területének felosztása a legnagyobb kapitalista országok által.

Alább még látni fogjuk, hogyan lehet és kell is másképpen meghatározni az imperializmust, ha nemcsak az alapvető, tisztán gazdasági fogalmakat vesszük figyelembe (amelyekre a fenti meghatározás szorítkozik), hanem azt is, hogy a kapitalizmus mostani szakaszának mi a történelmi helye általában a kapitalizmushoz viszonyítva, vagy hogy milyen kapcsolatban van az imperializmus a munkásmozgalom két fő irányzatával. Azonnal meg kell jegyeznünk, hogy az ilyen értelemben vett imperializmus kétségtelenül a kapitalizmus külön fejlődési szakasza. Hogy az olvasónak minél megalapozottabb képet fessünk az imperializmusról, szándékosan minél nagyobb számban iparkodtunk felsorakoztatni *burzsoá* közgazdászok véleményét, akik kénytelenek elismerni a modern kapitalista gazdasági rendszer különösen vitathatatlanul megállapított tényeit. Ugyanebből a célból vettünk igénybe részletes statisztikai adatokat is, amelyek azt szemléltetik, hogy milyen méreteket öltött a banktőke stb., miben nyilvánult meg a mennyiségből minőségbe való átcsapás, a fejlett kapitalizmusnak imperializmusba való átcsapása. Természetesen mondanunk sem kell, hogy a természetben és a társadalomban minden határ feltételes és mozgásban levő, úgyhogy értelmetlen dolog volna például

arról vitatkozni, melyik évben vagy évtizedben alakult ki „véglegesen" az imperializmus.

De az imperializmus meghatározásáról elsősorban az úgynevezett II. Internacionálé korszakának, vagyis az 1889-től 1914-ig tartó huszonöt esztendőnek marxista főteoretikusával, Karl Kautskyval kell vitatkozni. Azokkal az alapvető eszmékkel, amelyek az imperializmus tőlünk származó meghatározásában jutnak kifejezésre, Kautsky 1915-ben, sőt már előbb, 1914 novemberében, teljes határozottsággal szembefordult, amikor is kijelentette, hogy imperializmuson a gazdaságnak nem egy bizonyos „fázisa" vagy foka értendő, hanem politika, mégpedig egy meghatározott politika, amelyet a fináncтőke „előnyben részesít", továbbá, hogy az imperializmust nem szabad „azonosítani" a „modern kapitalizmussal", s hogyha imperializmuson „a modern kapitalizmus valamennyi jelenségét" — a kartelleket, a védvámrendszert, a pénzemberek uralmát és a gyarmatpolitikát — kell érteni, akkor az a kérdés, hogy szükségszerű-e a kapitalizmus számára az imperializmus, „a legalaposabb tautológiára" vezet, mert ez esetben „az imperializmus természetesen életszükséglete a kapitalizmusnak stb. Kautsky gondolatmenetét akkor fejezzük ki a legpontosabban, ha idézzük az imperializmus Kautsky-féle meghatározását, amely egyenesen az általunk kifejezett eszmék lényege ellen irányul (mert hiszen azokat az ellenvetéseket, amelyeket azok a német marxisták hoztak fel, akik hosszú éveken át hangoztattak hasonló eszméket, Kautsky, mint a marxizmus egy bizonyos áramlatának ellenvetéseit, már régen ismeri).

Kautsky meghatározása a következőképpen hangzik: „Az imperializmus a magasfejlettségű ipari kapitalizmus terméke. Minden ipari kapitalista nemzetnek abban a törekvésében áll, hogy egyre nagyobb *agrár*területet (Kautsky kiemelése) vessen alá magának és csatoljon magához, tekintet nélkül arra, hogy milyen nemzetek lakják ezt a területet".*

Ez a meghatározás mitsem ér, mert egyoldalúan, vagyis

* Die Neue Zeit. 1914. 2. köt. (XXXII. évf.) 909. old. 1914. szept. 11. V. ö. 1915. 2. köt. 107. és köv. oldalak.

önkényesen, csupán a nemzeti kérdést ragadja ki (amely ugyan mind magában véve, mind az imperializmus megítélése tekintetében rendkívül fontos), ezt a kérdést önkényesen és *helytelenül* a más nemzeteket annektáló országoknak *csak* ipari tőkéjével hozza kapcsolatba és ugyanolyan önkényesen és helytelenül az agrárterületek annektálását helyezi előtérbe.

Az imperializmus az annexiókra való törekvés — ebben foglalható össze a Kautsky-féle meghatározás *politikai* része. Ez helyes, de rendkívül hiányos, mert az imperializmus politikailag általában az erőszakra és a reakcióra való törekvést jelenti. Bennünket azonban itt a dolog *gazdasági* oldala érdekel, amelyet Kautsky *maga* vont be *saját* meghatározásába. Kautsky meghatározásának helytelenségei szembeszökőek. Az imperializmusra éppen *nem* az ipari, *hanem* a fináncтőke jellemző. Nem véletlen, hogy Franciaországban a múlt század nyolcvanas éveitől éppen az váltotta ki az annexiós (gyarmati) politika különös kiélesedését, hogy a *fináncтőke* az ipari tőke fejlődésének egyidejű ellanyhulása mellett rendkívül gyorsan fejlődött. Az imperializmusra éppen az a jellemző, hogy *nemcsak* agrárterületek, hanem az ipari tekintetben legfejlettebb területek annektálására is törekszik (Németország étvágya Belgiumra, Franciaországé Lotaringiára), mert, először, a föld már befejezett felosztása arra kényszeríti, hogy *újrafelosztás* esetén *akármilyen* területek után kinyújtsa a kezét; másodszor, az imperializmus lényegéhez tartozik, hogy több nagyhatalom verseng a hegemóniáért, azaz nem is annyira közvetlenül a maga számára igyekszik területeket hódítani, mint inkább azért, hogy versenytársát gyengítse és a *versenytárs* hegemóniáját aláássa (Németországnak Belgium különösen fontos, mint Anglia elleni támaszpont; Angliának Bagdad, mint Németország elleni támaszpont stb.).

Kautsky különösen — és nem is egyszer — az angolokra hivatkozik, akik állítólag az „imperializmus" szó tisztán politikai jelentését Kautsky értelmezésének megfelelően állapították meg. Vegyük elő az angol Hobsont, akinek „Imperializmus" című, 1902-ben megjelent művében a következőket olvassuk:

„Az új imperializmus a régitől, először, abban különbözik, hogy egyetlen növekvő birodalom törekvései helyébe egymással versengő birodalmak elméletét és gyakorlatát állítja, amelyek mindegyikét ugyanazok a politikai terjeszkedésre és kereskedelmi előnyökre irányuló kívánságok fűtik; másodszor pedig abban, hogy a pénzügyi érdekek, illetve a tőkebefektetés érdekei uralkodnak a kereskedelmi érdekeken".*

Látjuk, hogy Kautskynak a legkevésbé sincs igaza, amikor általában az angolokra hivatkozik (legfeljebb a vulgáris angol imperialistákra, vagy az imprializmus nyílt magasztalóira hivatkozhatnak). Látjuk, hogy Kautsky, aki azzal az igénnyel lép fel, hogy továbbra is a marxizmust védi, valójában visszafelé tesz egy lépést a *szociálliberális* Hobsonhoz képest, aki *helyesebben* veszi számba a modern imperializmus két „történelmileg konkrét" sajátosságát (Kautsky a maga meghatározásával csúfot űz a konkrét történelmi helyzetből!): azt, hogy 1. *több* imperializmus verseng egymással és 2. a pénzember fölénye a kereskedővel szemben. Ezzel szemben, ha főképpen arról van szó, hogy valamely ipari ország agrárországot csatoljon magához, a kereskedő vezetőszerepe kerül előtérbe.

Kautsky meghatározása nemcsak helytelen és nem marxista. Ez a meghatározás olyan nézetek egész rendszerének alapjául szolgál, amelyek az egész vonalon szakítanak mind a marxista elmélettel, mind a marxista gyakorlattal, amiről alább még lesz szó. Teljesen komolytalan az a szőrszálhasogatás, amelyet Kautsky művel: vajon imperializmusnak kell-e nevezni a kapitalizmus legújabb fokát, vagy pedig a finánctőke szakaszának. Nevezzék, ahogy akarják; ez nem fontos. A dolog lényege az, hogy Kautsky elválasztja az imperializmus politikáját az imperializmus gazdaságától, amikor az annexiókat a finánctőke által „előnyben részesített" politikának nevezi, és valami más, állítólag lehetséges, ugyancsak a finánctőkén alapuló burzsoá politikát állít vele szembe.

* *Hobson.* „Imperialism", („Imperialismus". — *Szerk.*) London 1902. 324. old.

Eszerint a gazdasági monopóliumok összefémek nem monopolista, nem erőszakos, nem hódító politikai eljárásmóddal. Eszerint a föld területi felosztása, amely éppen a finánctőke korában fejeződött be és a legnagyobb tőkés államok között folyó versengés jelenlegi formáinál észlelhető sajátszerűség alapjául szolgál, összeegyeztethető egy nem imperialista politikával. Az eredmény az, hogy Kautsky elhomályosítja és kevésbé éleseknek tünteti fel a kapitalizmus legújabb fokának legfőbb ellentmondásait, ahelyett, hogy teljes mélységükben tárná fel azokat; vagyis az eredmény — burzsoá reformizmus marxizmus helyett.

Kautsky vitatkozik az imperializmus és az annexiók német védelmezőjével, Cunow-val, aki esetlenül és cinikusan a következőképpen vélekedik: az imperializmus modern kapitalizmus; a kapitalizmus fejlődése elkerülhetetlen és haladó jellegű; tehát az imperializmus haladást jelent; tehát térdre kell borulni az imperializmus előtt és egekig kell magasztalni! Ez arra a karikatúrára emlékeztet, amelyet a narodnyikok 1894—95-ben az orosz marxisták ellen rajzoltak: ha a marxisták a kapitalizmust Oroszországban elkerülhetetlennek és haladónak tartják, akkor kocsmákat kell nyitniok és tenyészteniök kell a kapitalizmust. Kautsky a következő ellenvetést hozza fel Cunow ellen: nem, az imperializmus nem modern kapitalizmus, hanem csak egy formája a modern kapitalizmus politikájának, s nekünk lehet és kell is harcolnunk ez ellen a politika ellen, az imperializmus, az annexiók stb. ellen.

Ez az ellenvetés egészen elfogadhatónak látszik, a valóságban azonban az imperializmussal való kibékülésnek körmönfontabb, burkoltabb (és ezért veszedelmesebb) hirdetése, mert az olyan „harc" a trösztök és a bankok politikája ellen, amely nem érinti a trösztök és a bankok gazdasági alapját, nem egyéb polgári reformizmusnál és pacifizmusnál, jámbor és ártalmatlan óhajnál. Az ellentmondások egész mélységének feltárása helyett félvállról venni a fennálló ellentmondásokat, megfeledkezni a legfontosabbakról — ez Kautsky elmélete, amelynek semmi köze a marxizmushoz.

És érthető, hogy az ilyen „elmélet" csak a Cunowokkal való egység eszméjének védelmére szolgál!

„Tisztán gazdasági szempontból — írja Kautsky — nem lehetetlen, hogy a kapitalizmus még egy újabb fázist fog elérni: a kartellpolitikának a külpolitikára való átvitelét, az ultraimperializmus fázisát",* azaz a csúcsimperializmusét, az egész világ imperializmusainak egyesülését, nem pedig azok harcát, olyan szakaszt, amelyben a kapitalizmus idején megszűnnek a háborúk, vagyis olyan szakaszt, „amelyben a nemzetközi méretekben egyesült finánctőke közösen fogja kizsákmányolni a világot".**

Erre az „ultraimperializmus-elméletre" alább még ki kell térnünk, hogy részletesen kimutassuk, milyen határozottan és milyen visszavonhatatlanul szakít az a marxizmussal. Itt, tanulmányunk általános tervének megfelelően, az erre a kérdésre vonatkozó pontos gazdasági adatokat kell szemügyre vennünk. Lehetséges-e „tisztán gazdasági szempontból" „ultraimperializmus", vagy az egész csak ultrabadarság?

Ha a tisztán gazdasági szemponton valami „tisztán" elvont dolog értendő, akkor minden, amit erre vonatkozóan elmondhatunk, a következő tételben csúcsosodik ki: a fejlődés monopóliumok felé, következésképpen, egy világmonopólium felé, egyetlen világtröszt felé halad. Ez vitathatatlan, de egyúttal teljesen tartalmatlan állítás, akárcsak az olyasfajta megállapítás, mint az, hogy a „fejlődés" az élelmiszerek laboratóriumokban való előállítása felé „halad". Ebben az értelemben az ultraimperializmus „elmélete ugyanolyan badarság, mint amilyen az „ultraföldművelés elmélete" volna.

Ha azonban a finánctőke korszakának „tisztán gazdasági" feltételeiről, mint történelmileg konkrétan meghatározott korszakról beszélünk, amely a XX. század elejére esik, akkor az „ultraimperializmus" holt absztrakcióira (amelyek kizárólag a legreakciósabb célt szolgálják; azt, hogy a figyelmet a *meglevő* ellentmondások mélységéről elterelje)

* Die Neue Zeit. 1914. 2. köt. (XXXII. év.) 921. old. 1914. szeptember 11. V. ö. 1915. 2. köt. 107. és köv. oldalak.

** Die Neue Zeit. 1915. I. köt. 144. old. 1915. április 30.

a legjobb felelet, ha a mai világgazdaság konkrét gazdasági valóságát állítjuk szembe velük. Kautskynak az ultraimperializmusról való fölöttébb tartalmatlan fecsegése egyebek közt lovat ad az alá a gyökerében hibás gondolat alá, amely az imperializmus védelmezőinek malmára hajtja a vizet, s amely szerint a finánctőke uralma állítólag *csökkenti* a világgazdaságon belül fennálló egyenlőtlenségeket és ellentmondásokat, holott a valóságban *fokozza* azokat.

R. Calwer Bevezetés a világgazdaságba című kis könyvében* megkísérelte összefoglalni azokat a legfontosabb, tisztán gazdasági adatokat, amelyek konkrét képet adnak a XIX. és XX. század fordulóján a világgazdaságon belül észlelt kölcsönös kapcsolatokról. Calwer az egész világot öt „főbb gazdasági területre" osztja: 1. a közép-európai (egész Európa, Oroszország és Anglia kivételével); 2. a brit; 3. az orosz; 4. a keletázsiai és 5. az amerikai; a gyarmatokat pedig azoknak az országoknak a „területéhez" számítja hozzá, amelyekhez tartoznak, és „figyelmen kívül hagy" néhány, a területek szerint el nem osztott országot, mint például Ázsiában Perzsiát, Afganisztánt és Arábiát, Afrikában Marokkót és Abesszíniát stb.

Rövidített formában itt közöljük Calwernek ezekre a területekre vonatkozó gazdasági adatait:

A világ legfőbb gazdasági területei	Kiterjedés	Lakosság	Közlekedés		Kereskedelem		Ipar	
	(millió km-ben)	(milliókban)	vasutak (ezer km-ben)	kereskedelmi hajópark (millió tonnában)	behozatal + kivitel (milliárd márkában)	kőszénbányászat (millió tonnában)	vasöntés (millió tonnában)	orsók száma pamutiparban (milliókban)
1. közép-európai	27,6	388	204	8	41	251	15	26
	**(22,6)	(146)						
2. brit	28,9	398	140	11	25	249	9	51
	**(28,6)	(355)						
3. orosz	22	131	63	1	3	16	3	7
4. kelet-ázsiai	12	389	8	1	2	8	0,02	2
5. amerikai	30	148	379	6	14	245	14	19

* *R. Calwer.* „Einführung in die Weltwirtschaft." („Bevezetés a világgazdaságba." — *Szerk.*) Berlin 1906.

** Zárójelben a gyarmatok területe és lakossága.

Három, erősen fejlett kapitalizmust mutató területet látunk (ahol erősen fejlett mind a közlekedés, mind a kereskedelem, mind az ipar), mégpedig a közép-európait, a britet és az amerikait. Közülük három világhatalom: Németország, Anglia és az Egyesült Államok. A köztük folyó imperialista versengés és harc rendkívül kiéleződött azáltal, hogy Németországnak elenyészően kicsi a területe és kevés a gyarmata; „Közép-Európa" kialakulása még a jövő zenéje és elkeseredett harcban születik meg. Egyelőre egész Európa jellemző vonása a politikai felaprózottság. Ezzel szemben a brit és az amerikai területen igen magas a politikai koncentráció foka, de óriási az aránytalanság Anglia beláthatatlan gyarmatai és Amerika eltörpülő gyarmatai között. A gyarmatokon pedig a kapitalizmus csak most kezd kifejlődni. A Dél-Amerikáért folyó harc egyre jobban élesedik.

Két terület kapitalizmusa kevéssé fejlett, ezek: az orosz és a kelet-ázsiai. Az orosz területen rendkívül kicsiny a népsűrűség, a keletázsiain rendkívül nagy; emitt a politikai koncentráció igen nagy, amott hiányzik. Kínát csak most kezdték felosztani s a Japán, az Egyesült Államok stb. között érte folyó harc egyre jobban élesedik.

Vessük össze ezzel a valósággal — a gazdasági és politikai viszonyok óriási különféleségével, az egyes országok fejlődésének gyorsasága stb. tekintetében tapasztalható óriási egyenlőtlenséggel, az imperialista államok között folyó eszeveszett harccal — Kautskynak a „békés" ultraimperializmusról szóló ostoba dajkameséjét. Nem a megfélemlített nyárspolgár reakciós kísérlete-e ez arra, hogy elbújjon a fenyegető valóság elől? Vajon a nemzetközi kartellek, amelyek Kautsky szemében az „ultraimperializmus" csíráinak tűnnek (mint ahogy a pilulák laboratóriumban való készítését is „lehet" az ultraföldművelés csírájának nyilvánítani), nem mutatják-e a világ felosztásának *és újrafelosztásának* példáit, a békés felosztásról a nembékés feosztásra való átmenetet és viszont? Vajon az amerikai és egyéb finánctőke, amely Németországnak, mondjuk a nemzetközi sínszindikátusban vagy a nemzetközi kereskedelmi hajózási trösztben való részvételével békésen osztotta

fel az egész világot, nem *osztja-e most újra fel* a világot az új erőviszonyok alapján, amelyek egyáltalában *nem* békés úton változnak meg?

A finánctőke és a trösztök nem csökkentik, hanem fokozzák a világgazdaság különböző részeinek fejlődési üteme közötti különbséget. Ha azonban az erőviszonyok megváltoztak, akkor a *kapitalizmus idején* mi más lehet az ellentétek megoldása, mint az *erőszak?* Arra vonatkozóan, hogy a kapitalizmus és a finánctőke fejlődésének gyorsasága az egész világgazdaságban különböző, rendkívül pontos adatokat találunk a vasúti statisztikában*. Az imperialista fejlődés legutóbbi évtizedei alatt a vasúti vonalak hossza a következőképpen változott:

	Vasutak (ezer kilométerben)				
	1890		1913		Növekedés
Európa	224		346		+ 122
Északamerikai Egyesült Államok	268		411		+ 143
Gyarmatok	82	125	210	347	+ 128 + 222
Önálló és félig önálló ázsiai és amerikai államok	43		137		+ 94
Összesen	617		1104		

Eszerint a vasutak fejlődése a gyarmatokon, valamint az ázsiai és amerikai önálló (és félig önálló) államokban volt a leggyorsabb. Tudjuk, hogy a vasútépítés terén a 4—5 legnagyobb kapitalista állam finánctőkéje teljesen korlátlanul uralkodik. Kétszázezer kilométer új vasúti vonal a gyarmatokon, továbbá Ázsia és Amerika más országaiban azt jelenti, hogy több mint 40 milliárd márka tőkét fektettek be újonnan, különösen előnyös feltételekkel, a jövedelmezőség külön biztosítékaival, az acélgyárak számára jövedelmező megrendelésekkel stb. stb.

A kapitalizmus a gyarmatokon és a tengerentúli országokban fejlődik a leggyorsabban. Ezek közt *új* imperialista

* Stat. Jahrbuch für das Deutsche Reich. 1915. Archiv für Eisenbahnwesen. 1892. A Német Birodalom Statisztikai Évkönyve. 1915. Vasúttigyi Archivum. 1892. — *Szerk.:* azzal kapcsolatban, hogy hogyan oszlottak meg a vasutak 1890-ben az egyes országok gyarmatai között, néhány jelentéktelen részletet hozzávetőleges számítás alapján kellett megállapítani.

hatalmak (Japán) ütik fel fejüket. A világimperializmusok harca kiéleződik. Növekszik a sarc, amelyet a finánctőke a különösen jövedelmező gyarmati és óceánontúli vállalatokra kivet. Ennek a „zsákmánynak" a felosztása során rendkívül nagy rész kerül olyan országok kezébe, amelyek a termelőerők fejlődésének gyorsasága szempontjából nem mindig az első helyet foglalják el. A vasúti vonalak hossza a legnagyobb hatalmak területén, gyarmataikat is hozzászámítva, a következő volt:

	Ezer kilométerben		
	1890	*1913*	
Egyesült Államok	268	413	+ 145
Brit Birodalom	107	208	+ 101
Oroszország	32	78	+ 46
Németország	43	68	+ 25
Franciaország	41	63	+ 22
Az öt nagyhatalom területén összesen	491	830	+ 339

Tehát, a vasúti vonalak körülbelül 80%-a az öt nagyhatalom területén összpontosul. De e vasutak *tulajdonának* koncentrációja, a finánctőke koncentrációja, még sokkal jelentékenyebb, mert például az amerikai, orosz és más vasutak részvényeinek és kötvényeinek óriási tömege angol és francia milliomosok birtokában van.

Anglia, hála gyarmatainak, „saját" vasúti hálózatát százezer kilométerrel növelte, tehát négyszer annyival, mint Németország. Márpedig köztudomású, hogy Németországban a termelőerők, de különösen a kőszén- és vasipar fejlődése ebben az időszakban hasonlíthatatlanul gyorsabb volt, mint Angliában, Franciaországról és Oroszországról nem is szólva. 1892-ben Németország 4,9 millió tonna nyersvasat termelt, Anglia 6,8 millió tonnájával szemben, 1912-ben pedig már 17,6 millió tonnát 9,0 millió tonnával szemben, vagyis Németország Angliához képest óriási túlsúlyba került!* Felmerül

* Vesd össze még *Edgar Crammond* „The Economic Relations of the British and German Empires" a Journal of the Royal Statistical Society-ben. (—„Gazdasági kapcsolatok a Brit és a Német Birodalom között" a Királyi Statisztikai Társulat Folyóiratában. — *Szerk.)* 1914 július. 777. és köv. oldalak.

a kérdés, hogy a *kapitalizmus talaján* a háborún kívül milyen más eszköz állt rendelkezésre, egyfelől a termelőerők fejlődése és a tőkefelhalmozódás, másfelől pedig a gyarmatoknak és a finánctőke „érdekszféráinak" felosztása közti aránytalanság megszüntetésére?

A megírás ideje: 1916 január—június. Először 1917 áprilisában, külön brosúra formájában, Petrográdban jelent meg.

JUNIUS BROSÚRÁJÁRÓL

Végre valahára megjelent Németországban illegálisan egy szociáldemokrata brosúra, amely a háború kérdéseivel foglalkozik és nem alkalmazkodik az aljas junker cenzúrához! A szerző, aki minden jel szerint a párt „baloldali radikális" szárnyához tartozik és Junius[183] (latinul — fiatalabb) néven jelentette meg brosúráját, a brosúrának A szociáldemokrácia válsága címet adta. Függelékként közli a „nemzetközi szociáldemokrácia feladatairól szóló téziseket", amelyeket már a berni NSZB-hoz (Nemzetközi Szocialista Bizottság) is benyújtottak és amelyek az NSZB Közleményeinek 3. számában megjelentek; a téziseket az „Internacionálé" csoport állította össze, amely 1915 tavaszán kiadta az ugyanilyen című folyóirat egyetlen számát (Klara Zetkin, Mehring, Rosa Luxemburg, Thalheimer, Duncker, Ströbel és mások cikkeivel) és 1915—16 telén Németország legkülönbözőbb vidékeiről érkezett szociáldemokraták részvételével értekezletet tartott[184], amely elfogadta ezeket a téziseket.

A szerző a brosúrát, mint 1916. január 2-án kelt előszavában mondja, 1915 áprilisában írta és „minden változtatás nélkül" adta ki. Korábbi kiadását „külső körülmények" akadályozták. A brosúra nem is annyira a „szociáldemokrácia válságával" foglalkozik, mint inkább a háború elemzésével, a háború felszabadító, nemzeti jellegéről szóló legenda megcáfolásával, annak bebizonyításával, hogy a háború Német-

ország részéről is, más nagyhatalmak részéről is imperialista háború, továbbá a hivatalos párt magatartásának forradalmi bírálatával. Junius színesen és elevenen megírt brosúrája kétségtelenül nagy szerepet játszott és játszik a burzsoázia és a junkerek mellé szegődött egykori Németországi Szociáldemokrata Párt elleni harcban és mi tiszta szívből köszöntjük a szerzőt.

Az olyan orosz olvasónak, aki ismeri az 1914—16-ban külföldön megjelent orosz nyelvű szociáldemokrata irodalmat, Junius brosúrája elvi téren nem nyújt semmi újat. Ha az ember a brosúra olvasása közben a német forradalmi marxista érveit összeveti azzal, ami például a pártunk Központi Bizottsága által kiadott kiáltványban (1914 szeptember—november)* vagy a berni határozatokban (1915 március)** és az azokhoz fűződő nagyszámú magyarázatban olvasható, csak Junius érveinek nagy hiányosságáról és két hibájáról győződhet meg. A továbbiakban Junius fogyatékosságainak és hibáinak bírálatával foglalkozunk s nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy ezt csak a marxistáknál elengedhetetlen önbírálat és azoknak a nézeteknek minden irányú ellenőrzése kedvéért tesszük, amelyeknek a III. Internacionálé eszmei alapjául kell szolgálniuk. Junius brosúrája nagyjában és egészében pompás marxista munka és teljesen lehetséges, hogy fogyatékosságai bizonyos fokig csak véletlen jellegűek.

Junius brosúrájának fő fogyatékossága és a legális (jóllehet a megjelenés után azonnal be is tiltott) Internacionále című folyóirathoz képest valósággal egy lépés visszafelé az, hogy hallgat a szociálsovinizmus (a szerző nem használja sem ezt a megjelölést, sem a kevésbé pontos szociálpatrióta kifejezést) és az opportunizmus összefüggéséről. A szerzőnek teljesen igaza van, amikor a német szociáldemokrata párt „kapitulációjáról" és csődjéről, a „hivatalos vezérek" „árulásáról" beszél —, de ennél tovább nem megy. Pedig már az Internacionále című folyóirat is bírálta a „centrumot", azaz a kautskyzmust, amikor teljesen jogosan gúnyolta ki gerinc-

* Lásd Lenin Művei 21. kötet., 11—21. old. — *Szerk.*
** Ugyanott, 150—156. old. — *Szerk.*

telenségét, azt, hogy prostituálja a marxizmust és lakájkodik az opportunizmus előtt. És ugyanez a folyóirat *megkezdte* az opportunisták igazi szerepének leleplezését, amikor nyilvánosságra hozta például azt az igen fontos tényt, hogy 1914. augusztus 4-én az opportunisták ultimátummal jelentek meg, azzal a kész elhatározással, hogy *mindenképpen* a hitelek *mellett* fognak szavazni. Sem Junius brosúrájában, sem pedig a tézisekben *nincs* szó sem az opportunizmusról, sem a kautskyzmusról! Ez elméletileg helytelen, hiszen nem lehet *megmagyarázni* az „árulást", ha nem hozzuk összefüggésbe az opportunizmussal, mint olyan *irányzattal*, amely hosszú történetre, az egész II. Internacionálé történetére tekint vissza. Ez gyakorlati politikai szempontból hiba, hiszen a „szociáldemokrácia válságát" sem megérteni, sem leküzdeni nem lehet, ha nem magyarázzuk meg a *két irányzat:* a nyílt opportunista (Lensch, David stb.) és a leplezett opportunista (Kautsky és társai) irányzat jelentőségét és szerepét. Ez egy lépés visszafelé például Otto Rühlének 1916. január 12-én a Vorwärtsben megjelent történelmi jelentőségű cikkéhez képest, ahol Rühle kereken és nyíltan bebizonyítja a Németországi Szociáldemokrata Párt kettészakadásának *elkerülhetetlenségét* (a Vorwärts szerkesztősége a mézes-mázos képmutató kautskysta frázisok szajkózásával válaszolt Rühlének, de egyetlen lényeges érvet sem talált az ellen, hogy *máris* két párt van és hogy ezt a két pártot lehetetlen kibékíteni). Ez — meglepő következetlenség, hiszen az „Internacionále" 12. tézise *nyíltan* beszél arról, hogy feltétlenül „új" internacionálét kell létrehozni, minthogy a „vezető országok szocialista pártjainak hivatalos képviselői" „árulást" követtek el és „a burzsoá-imperialista politika útjára léptek". Világos, hogy egyszerűen nevetséges volna arról beszélni, hogy a régi Németországi Szociáldemokrata Párt, vagy egy olyan párt, amely megbékül Legiennel, Daviddal és társaikkal, esetleg részt vesz az „új" internacionálében.

Mi a magyarázata az „Internacionálé" csoport e visszafelé tett lépésének, ezt nem tudjuk. Az egész forradalmi marxizmus óriási fogyatékossága Németországban az, hogy

hiányzik az egybeforrott illegális szervezet, amely következetesen tartaná magát vonalához és az új feladatok szellemében nevelné a tömegeket: az ilyen szervezetnek mind az opportunizmussal, mind pedig a kautskyzmussal szemben határozott álláspontot kellene elfoglalnia. Ez annál is inkább szükséges, mert a német forradalmi szociáldemokratáktól most utolsó két napilapjukat is elvették: a brémait (Bremer Bürger-Zeitung[185]) és a braunschweigit (Volksfreund[186]). Mind a kettő a kautskysták kezébe került. *Csak* a „Németország Internacionalista Szocialistái" (ISD) csoport tart ki őrhelyén — világosan és félreérthetetlenül mindenki számára.

Az „Internacionále" csoport egyes tagjai, úgy látszik, ismét az elvtelen kautskyzmus mocsarában feneklettek meg. Így például Ströbel odáig süllyedt, hogy a Neue Zeitben térdet-fejet hajtott Bernstein és Kautsky előtt! A napokban pedig, 1916. július 15-én, „Pacifizmus és szociáldemokrácia" címmel cikket tett közzé az újságokban, amelyben a legsekélyesebb kautskysta pacifizmus védelmére kel. Ami Juniust illeti, a leghatározottabban tiltakozik a „leszerelés", a „titkos diplomácia megszüntetése" stb. szellemében űzött kautskysta tervkovácsolás ellen. Lehetséges, hogy az „Internacionále" csoporton belül két irányzat van: egy forradalmi és egy olyan irányzat, amely hajlik a kautskyzmus felé.

Junius hibás tételei közül az első az „Internacionále" csoport 5. tézisében van lerögzítve: „ ...Ennek a fékevesztett imperializmusnak korszakában (érájában) már semmiféle nemzeti háború sem lehetséges. A nemzeti érdekek már csak a megtévesztés eszközéül szolgálnak, hogy ilyenformán a dolgozó néptömegeket halálos ellenségüknek, az imperializmusnak készséges kiszolgálóivá tegyék..." Az ötödik tézisnek, amely ezzel a tétellel végződik, az eleje a *mostani* háború mint imperialista háború jellemzésének van szánva. Lehetséges, hogy általában a nemzeti háborúk tagadása vagy figyelmetlenség, vagy véletlen túlzás annak a teljesen helyes gondolatnak hansúlyozása során, hogy a *mostani* háború imperialista, nem pedig nemzeti háború. Mivel azonban ennek

ellenkezője is lehetséges, mivel egyes szociáldemokratáknál megfigyelhető az, hogy válaszképpen azokra a hibás nézetekre, amelyek a *mostani* háborút nemzeti háborúnak tüntetik fel, helytelenül *minden* nemzeti háborút tagadnak — ezzel a hibával feltétlenül foglalkoznunk kell.

Juniusnak teljesen igaza van, amikor hangsúlyozza az „imperialista viszonyok" döntő befolyását *ebben* a háborúban, amikor azt mondja, hogy Szerbia mögött Oroszország, a „szerb nacionalizmus mögött az orosz imperializmus áll", hogy például Hollandia részvétele a háborúban *szintén* imperialista jellegű volna, mivel Hollandia először is gyarmatait védelmezné, másodszor pedig valamelyik *imperialista* koalíció szövetségese lenne. Ez vitathatatlan — *ezt* a háborút illetőleg. És ha ugyanakkor Junius különösen hangsúlyozza azt, ami számára a legfontosabb, tudniillik azt, hogy harcolni kell „a nemzeti háború agyréme" ellen, „amely jelenleg uralkodik a szociáldemokrata politikán" (81. old.), akkor feltétlenül el kell ismernünk, hogy fejtegetései helyesek és teljesen indokoltak.

Csakhogy hiba volna, ha eltúloznók ezt az igazságot, ha figyelmen kívül hagynók azt a marxista követelményt, hogy konkrétan kell gondolkoznunk, ha a mostani háború megítélését kiterjesztenők az imperializmus idején lehetséges valamennyi háborúra, ha megfeledkeznénk az imperializmus *ellen* irányuló nemzeti mozgalmakról. Annak a tézisnek védelmére, amely szerint „többé nem lehetséges nemzeti háború", egyesegyedül azt az érvet hozhatjuk fel, hogy a világ maroknyi imperialista „nagy"-hatalom között van felosztva, és hogy ezért minden háború, még ha kezdetben nemzeti jellegű volna is, imperialista háborúvá *változik*, mihelyt az egyik imperialista hatalom vagy koalíció érdekeit érinti (Juniusnál 81. old.).

Ennek az érvnek a helytelensége nyilvánvaló. Természetesen, a marxista dialektika alaptétele az, hogy a természetben és a társadalomban minden határ viszonylagos és változó, hogy nincs *egyetlen* olyan jelenség sem, amely bizonyos feltételek mellett ne csaphatna át saját ellentétébe. A nemzeti

háború imperialista háborúvá *változhat és fordítva*. Például: a nagy francia forradalom háborúi nemzeti háborúknak indultak és ilyenek is voltak. Ezek a háborúk forradalmi háborúk voltak, mert az volt a céljuk, hogy a nagy forradalmat megvédjék az ellenforradalmi monarchiák koalíciójával szemben. Amikor azonban Napóleon Európa egész sereg régen kialakult, nagy, életképes nemzeti államát leigázva megteremtette a francia császárságot, a francia nemzeti háborúk imperialista háborúkká váltak, amelyek *viszont* megszülték a Napóleon imperializmusa *ellen* irányuló nemzeti felszabadító háborúkat.

Csak szofista kenheti el az imperialista és a nemzeti háború közötti különbséget azon az alapon, hogy az egyik a másikba átcsap*hat*. A dialektika nemegyszer volt — a görög filozófia történetében is — a szofizmushoz vezető híd. De mi dialektikusok maradunk, a szofizmák ellen nem általában mindenféle átalakulás lehetőségének tagadásával harcolunk, hanem az *adott* átalakulásnak környezetében és fejlődésében való konkrét elemzésével.

Az, hogy a mostani, az 1914—16-os imperialista háború nemzeti háborúvá változik, igen valószínűtlen, mivel az *előre*haladást képviselő osztály a proletariátus, amely objektíve arra törekszik, hogy ezt a háborút burzsoáziaellenes polgárháborúvá változtassa, továbbá azért is, mert a két koalíció ereje alig valamivel különbözik és a nemzetközi finánctőke mindenütt megszülte a reakciós burzsoáziát. De az ilyen átalakulást nem szabad *lehetetlennek* nyilvánítanunk: *ha* az *európai* proletariátus húsz évig tehetetlennek bizonyulna, *ha* a mostani háború napóleoni típusú győzelmekkel és több életképes nemzeti állam leigázásával *végződne, ha* az Európán kívüli imperializmus (elsősorban a japán és az amerikai) is fennmaradna húsz évig és nem térne át a szocializmusra, például egy japán—amerikai háború következtében, akkor Európában lehetséges volna egy nagy nemzeti háború. Ez Európában néhány évtizedes *visszafejlődés* volna. Ez valószínűtlen. De ez *nem* lehetetlen, mert nem dialektikus, nem tudományos, elméletileg helytelen a világtörténelmet úgy

elképzelni, hogy az simán és egyenletesen halad előre anélkül, hogy néha óriási ugrásokat ne tenne hátrafelé.

Továbbá. Az imperializmus korszakában nemcsak lehetségesek, hanem *elkerülhetetlenek* a gyarmatok és félgyarmatok nemzeti háborúi. A gyarmatokon és a félgyarmatokon (Kína, Törökország, Perzsia) körülbelül 1000 millió ember él, azaz a föld lakosságának *több mint fele*. A nemzeti szabadságmozgalmak itt már vagy nagyon erősek, vagy pedig növekednek és érlelődnek. Minden háború a politika folytatása más eszközökkel. A gyarmatok nemzeti felszabadító politikájának folytatása *elkerülhetetlenül* a gyarmatoknak az imperializmus *ellen* viselt nemzeti háborúi lesznek. Ezek a háborúk elvezet*hetnek* a mostani imperialista „nagy"-hatalmak imperialista háborújához, de az is lehetséges, hogy nem vezetnek el oda; ez sok körülménytől függ.

Egy példa: Anglia és Franciaország a hétéves háborúban a gyarmatokért háborúskodtak, azaz imperialista háborút folytattak (amely a rabszolgaság alapján is, a kezdetleges kapitalizmus alapján is, a mai igen fejlett kapitalizmus alapján is lehetséges). Franciaország vereséget szenvedett és elvesztette gyarmatainak egy részét. Néhány évvel később elkezdődött az Északamerikai Egyesült Államok szabadságharca Anglia ellen. Franciaország és Spanyolország, amelyek továbbra is hatalmukban tartották a jelenlegi Egyesült Államok egyes részeit, az Angliával szemben táplált ellenséges érzülettől fűtve, azaz saját imperialista érdekeik által vezettetve, barátsági szerződést kötöttek az Anglia ellen fellázadt amerikai államokkal. A francia seregek az amerikai seregekkel együtt verték az angolokat. Ez nemzeti felszabadító háború volt, amelyben az imperialista versengés csak mellékkörülmény, amelynek nincs komoly jelentősége — az ellenkezője annak, amit az 1914—16-os háborúban látunk (a nemzeti elemnek az osztrák—szerb háborúban nincs komoly jelentősége a mindent meghatározó imperialista versengéshez képest). Láthatjuk ebből, milyen oktalan dolog volna, ha az imperializmus fogalmát sablonosan alkalmaznánk és azt a következtetést vonnánk le belőle, hogy a nemzeti háborúk

„lehetetlenek". Nemzeti felszabadító háború, például Perzsia, India és Kína szövetsége az egyik vagy a másik imperialista hatalmi csoport ellen, teljesen lehetséges és valószínű, mert hiszen ez az említett országok nemzeti szabadságmozgalmából következik, az ilyen háborúnak a jelenlegi imperialista hatalmak közötti imperialista háborúba való átcsapása azonban igen sok konkrét körülménytől függ majd, amelyek kialakulásáért nevetséges dolog volna kezeskedni.

Harmadszor, az imperializmus korszakában még Európában sem tarthatjuk lehetetleneknek a nemzeti háborúkat. Az „imperializmus korszaka" tette a mostani háborút imperialista háborúvá, az imperializmus korszaka elkerülhetetlenül (amíg be nem következik a szocializmus) új imperialista háborúkat szül, az imperializmus korszaka tette a mostani nagyhatalmak politikáját keresztül-kasul imperialista politikává, de ez a „korszak" a legkevésbé sem zárja ki a nemzeti háborúkat, például a kis (mondjuk annektált vagy nemzetileg elnyomott) államok részéről az imperialista hatalmak *ellen*, mint ahogy nem zárja ki a nagyszabású nemzeti mozgalmakat sem Európa keleti részén. Ausztriát például Junius igen józanul ítéli meg, minthogy nemcsak azt veszi számításba, ami „gazdasági" jellegű, hanem azt is ami sajátosan politikai jellegű, megállapítja, hogy „Ausztria belsőleg életképtelen", leszögezi, hogy a „Habsburg-monarchia nem egy burzsoá állam politikai szervezete, hanem csak a társadalmon élősködők néhány klikkjének laza szindikátusa" és hogy „Ausztria—Magyarország felszámolása történelmileg csak Törökország széthullásának a folytatása s egyben a történelmi fejlődés követelménye". Egyik-másik balkáni állammal és Oroszországgal sem kedvezőbb a helyzet. És ha a „nagy"-hatalmak erősen kimerülnének ebben a háborúban, vagy ha Oroszországban győzne a forradalom, teljes mértékben lehetségesek a nemzeti, sőt a győzelmes nemzeti háborúk. Egyrészt az imperialista hatalmak beavatkozása gyakorlatilag *nem* minden körülmények között keresztülvihető. Másrészt pedig, ha „csak úgy kapásból" azzal hozakodnak elő, hogy egy kis állam háborúja valamely államóriás ellen kilátástalan, akkor

erre csak azt válaszolhatjuk, hogy a reménytelen háború is háború; azután meg bizonyos jelenségek az „államóriásokon" belül — például forradalom kitörése — a „kilátástalan" háborút nagyon is „reményteljes" háborúvá tehetik.

Mi nemcsak azért tértünk ki részletesen annak a tételnek helytelenségére, amely szerint „többé nem lehetséges nemzeti háború", mert ez a tétel elméletileg nyilvánvalóan hibás. Természetesen igen szomorú volna, ha a „baloldaliak" olyan időben, amikor a III. Internacionálé megalapítása csak a nem vulgáris marxizmus alapján lehetséges, elhanyagolnák a marxista elméletet. De gyakorlati-politikai tekintetben is igen ártalmas ez a hiba: ebből vezetik le a „leszerelés" érdekében folytatott értelmetlen propagandát, hiszen, úgymond, reakciós háborúkon kívül semmilyen más háború nem lehetséges; ebből vezetik le a nemzeti mozgalmak irányában tanúsított még értelmetlenebb és valósággal reakciós közömbösséget. Ez a közömbösség sovinizmusba csap át, amikor a „nagy" európai nemzetek, vagyis a kis népek és a gyarmati népek egész tömegét elnyomó nemzetek tagjai tudálékosan kijelentik, hogy „többé nem lehetséges nemzeti háború". Az imperialista hatalmak *ellen* irányuló nemzeti háborúk nemcsak lehetségesek és valószínűek, hanem elkerülhetetlenek és *haladó jellegűek, forradalmiak, bár* természetesen *sikerükhöz* az elnyomott országokban élő népesség óriási tömegeinek egyesült erőfeszítése (példánkban India és Kína százmillióinak erőfeszítése), vagy pedig a nemzetközi helyzet *különösen* kedvező alakulása (például az imperialista hatalmak beavatkozásának megbénulása, legyengülésük, egymás ellen viselt háborújuk, a közöttük fennálló kibékíthetetlen ellentét stb. folytán), vagy pedig az egyik nagyhatalom proletariátusának a burzsoázia ellen irányuló *egyidejű* felkelése szükséges (ez a felsorolásunkban legutoljára említett eset az első abból a szempontból, hogy mi a kívánatos és a kedvező a proletariátus győzelme szempontjából).

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy igazságtalanság volna, ha Juniust a nemzeti mozgalmak iránti közömbösséggel vádolnánk. Legalább is a szociáldemokrata frakció

bűnei közül kiemeli azt, hogy a frakció hallgatott, amikor az egyik kameruni bennszülött vezért „hazaárulás miatt" (nyilván a háborúval kapcsolatos felkelés kísérlete miatt) kivégezték; egy másik helyen pedig (Legien, Lensch úrékra és más, magukat „szociáldemokratáknak" tartó semmirekellőkre célozva) külön hangsúlyozza, hogy a gyarmati nemzetek is nemzetek. A leghatározottabban kijelenti: „a szocializmus elismeri, hogy minden népnek joga van a függetlenségre és a szabadságra, sorsának önálló intézésére"; „a nemzetközi szocializmus elismeri a szabad, független, egyenjogú nemzetek jogát, de csak a szocializmus hozhat létre ilyen nemzeteket, csak a szocializmus valósíthatja meg a nemzetek önrendelkezési jogát. A szocializmusnak ez a jelszava is — jegyzi meg helyesen a szerző —, akárcsak valamennyi többi jelszava, nem a meglevő szentesítése, hanem útmutató és buzdítás a proletariátus forradalmi, átalakító, aktív politikája számára" (77. és 78. old.). Nagyon tévednének tehát azok, akik arra gondolnának, hogy a baloldali német szociáldemokraták lesiklottak arra a korlátolt álláspontra, ahhoz a karikatúra-marxizmushoz, amelyhez egyes holland és lengyel szociáldemokraták jutottak el, akik még a szocializmusban sem hajlandók elismerni a nemzetek önrendelkezését. Egyébként *ennek* a hibának *speciális* holland és lengyel forrásairól más helyen beszélünk.

Junius egy másik téves elgondolása a haza védelmének kérdésével van összefüggésben. Ez — elsőrendű fontosságú politikai kérdés az imperialista háború idején. És Junius csak megerősített minket abban a meggyőződésünkben, hogy egyes-egyedül a mi pártunk vetette fel helyesen ezt a kérdést: a proletariátus ellene van a haza védelmének a mostani, imperialista háborúban, *tekintettel* ennek a háborúnak rabló, rabszolgatartó, reakciós jellegére, *tekintettel arra*, hogy szembe lehet és szembe kell vele szegezni a polgárháborút a szocializmusért (és törekedni kell az imperialista háborúnak polgárháborúvá változtatására). Junius ugyan egyrészt kitűnően feltárta a mostani háborúnak a nemzeti háborútól eltérő, imperialista jellegét, másrészt azonban rendkívül furcsa hibát

követett el, amikor a hajánál fogva próbált előráncigálni egy nemzeti programot a *mostani, nem* nemzeti háborúhoz! Ez szinte hihetetlenül hangzik, de tény.

A hivatalos szociáldemokraták, a legienista meg a kautskysta árnyalatúak egyaránt, miközben lakájszolgálatot teljesítettek a burzsoáziának, amely a leghangosabban emlegette az idegen „inváziót", hogy megtévessze a néptömegeket a háború imperialista jellegét illetően — különös buzgósággal szajkózták érvelés gyanánt az „inváziót". Kautsky, aki most azt erősítgeti a naiv és hiszékeny embereknek (többek között Spectator orosz szervezőbizottsági tag közvetítésével), hogy 1914 végén ellenzéki álláspontra helyezkedett, továbbra is erre az „érvre" hivatkozik! Junius, miközben azon buzgólkodik, hogy megdöntse ezt az érvet, tanulságos történelmi példákat hoz fel annak bizonyítására, hogy az „invázió és az osztályharc a polgári történelemben nem ellentmondás, ahogy ezt a hivatalos legenda hangoztatja, hanem az egyik a másik eszköze és megnyilvánulása". Példák: Franciaországban a Bourbonok külföldi inváziót szólítottak fel a jakobinusok ellen, a burzsoák 1871-ben — a kommün ellen. Marx a következőket írta A polgárháború Franciaországban című művében:

„A legnagyobb hősi erőfeszítés, amire a régi társadalom még képes volt, a nemzeti háború; és erről most bebizonyosodott, hogy csupán a kormány szélhámossága, amelynek célja az osztályharc elodázása és amelyet azonnal sutba dobnak, mihelyt ez az osztályharc polgárháborúban tör ki."

„Minden idők klasszikus példája — írja Junius 1793-ra hivatkozva — a nagy francia forradalom." Mindebből azt a tanulságot vonja le, hogy „évszázadok tanúsága szerint tehát nem az ostromállapot, hanem az odaadó osztályharc az, ami felébreszti a néptömegek önérzetét, hősiességét és erkölcsi erejét, ami az ország legjobb védelme, legjobb oltalma az ellenséges invázióval szemben".

Junius gyakorlati következtetése így hangzik: „Igen, a szociáldemokraták kötelesek védeni országukat, a nagy történelmi válság idején. És a Reichstag szociáldemokrata frak-

ciójának súlyos bűne éppen az, hogy az 1914. augusztus 4-i nyilatkozatában ünnepélyesen kijelentette: »A veszély órájában nem hagyjuk cserben a hazát«, de szavát ugyanabban a pillanatban meg is szegte. *Cserbenhagyta* a hazát a legnagyobb veszély órájában. Mert hiszen a haza iránti első kötelessége az lett volna abban az órában, hogy rámutasson a haza előtt az imperialista háború igazi hátterére, széttépje a hazafias és diplomatikus hazugságok szövevényét, amellyel ezt a hazaellenes merényletet körülfonták; kötelessége lett volna harsányan és világosan kijelenteni, hogy a német nép számára ebben a háborúban a győzelem és a vereség egyaránt végzetes; kötelessége lett volna végsőkig ellene szegülni annak, hogy a hazát ostromállapottal gúzsba kössék; kötelessége lett volna hirdetni a nép azonnali felfegyverzésének szükségességét és azt, hogy a népnek kell döntenie a háború és béke kérdésében; abból a célból, hogy biztosítsa a népképviseletnek a kormány fölötti és a népnek a népképviselet fölötti éber ellenőrzését, kötelessége lett volna a lehető legnagyobb nyomatékkal azt követelni, hogy a népképviselet permanensen" (megszakítás nélkül) „ülésezzen a háború egész ideje alatt; kötelessége lett volna követelni minden politikai jogfosztottság azonnali megszüntetését, mert csak szabad nép védheti hathatósan országát; végül az imperialista háborús programmal, amely Ausztria és Törökország, vagyis az európai és németországi reakció fenntartását célozza, kötelessége lett volna szembeállítani az 1848-as patrióták és demokraták régi, valóban nemzeti programját, Marx, Engels és Lassalle programját, az egységes, nagy német köztársaság jelszavát. Ez az a zászló, amelyet az ország előtt hordozni kellett volna, amely igazán nemzeti, igazán szabadság-zászló lett volna, amely összhangban állott volna Németország legjobb hagyományaival és a proletariátus nemzetközi osztálypolitikájával..." „Ilyenformán a haza érdekei és a nemzetközi proletárszolidaritás közötti választás súlyos dilemmája, az a tragikus konfliktus, amely parlamenti képviselőinket csak »nehéz szívvel« vitte rá arra, hogy az imperialista háború oldalára álljanak — tiszta képzelődés, burzsoá-nacionalista fikció.

Ellenkezőleg, az ország érdekei és a proletár internacionálé osztályérdekei között a háborúban és békeidőben egyaránt teljes az összhang: mind a kettő az osztályharc lehető legerélyesebb továbbvitelét, a szociáldemokrata program lehető leghatározottabb védelmét követeli."

Így érvel Junius. Érvelésének hibája szembeötlő, és ha nálunk a cárizmus nyílt és leplezett lakájai, Plehanov meg Cshenkeli úr, sőt talán még Martov és Csheidze úr is, kárörömmel kapnak Junius szavai után és nem az elméleti igazságon gondolkodnak, hanem azon, hogyan vergődhetnének ki a kátyúból, hogyan tüntethetnék el a nyomokat, hogyan hinthetnének port a munkások szemébe, akkor behatóbban kell foglalkoznunk a Juniusnál tapasztalható hibák *elméleti* forrásainak tisztázásával.

Junius azt javasolja, hogy az imperialista háborúval nemzeti programot kell „szembeszegezni". Az élenjáró osztálynak azt javasolja, hogy arccal a múlt, ne pedig a jövő felé forduljon! 1793-ban *objektíve* Franciaországban is, Németországban is, egész Európában is a *burzsoá*-demokratikus forradalom volt napirenden. Ennek az *objektív* történelmi helyzetnek az akkori demokrácia „igazi nemzeti", azaz nemzeti-*burzsoá* programja felelt meg, amelyet 1793-ban a burzsoázia legforradalmibb elemei és a plebejus rétegek valósítottak meg, 1848-ban pedig az egész élenjáró demokrácia nevében Marx hirdetett. A feudális dinasztikus háborúkkal akkor, *objektíve*, a forradalmi-demokratikus háborúkat, a nemzeti felszabadító háborúkat szegezték szembe. Ez volt a kor történelmi feladatainak tartalma.

Most a legfejlettebb, a legnagyobb európai országokban más az *objektív* helyzet. Előrehaladás — ha nem vesszük figyelembe az esetleges, ideiglenes, visszafelé tett lépéseket — csak a *szocialista* társadalom, a *szocialista forradalom* irányában lehetséges. Az imperialista-burzsoá háborúval, a magasan fejlett kapitalizmus háborújával, *objektíve*, a haladás szempontjából, az élenjáró osztály szempontjából csak a burzsoázia *ellen* folytatott háborút, azaz mindenekelőtt a proletariátusnak a burzsoázia ellen a hatalomért folytatott

polgárháborúját lehet szembeszegezni, azt a háborút, amely *nélkül* komoly haladás *nem lehetséges*, azután pedig — csak bizonyos különleges körülmények fennforgása esetén — a szocialista állam védelmében a burzsoá államok ellen irányuló lehetséges háborút. Ezért azok a bolsevikok (szerencsére ilyenek egészen elvétve akadtak és haladéktalanul átengedtük őket a prizivistáknak), akik készek voltak a feltételes „honvédelem", a haza olyan védelmének álláspontjára helyezkedni, amelynek feltétele a győzelmes forradalom és a köztársaság győzelme Oroszországban — hűségesek maradtak a bolsevizmus *betűjéhez*, de elárulták annak *szellemét;* mert hiszen a vezető európai hatalmak által az imperialista háborúba bevont Oroszország köztársasági formában *is* imperialista háborút folytatna!

Amikor Junius azt mondta, hogy az osztályharc a legjobb eszköz az invázió ellen, csak félig alkalmazta a marxi dialektikát, megtett egy lépést a helyes úton és azonnyomban letért róla. A marxi dialektika minden egyes sajátos történelmi helyzet konkrét elemzését követeli. Az, hogy az osztályharc a legjobb eszköz az invázió ellen — a feudalizmust megdöntő burzsoázia tekintetében *is*, a burzsoáziát megdöntő proletariátus tekintetében *is* igaz. Éppen azért, mert ez *minden* osztályelnyomás tekintetében igaz — *túlságosan általános* és ezért *elégtelen* a mostani *sajátos* eset tekintetében. A burzsoázia ellen folytatott polgárháború *szintén* az osztályharc egyik fajtája, és csak ez a fajta osztályharc mentené meg Európát (egész Európát, nem pedig csak egyetlen országot) az invázió veszélyétől. A „nagynémet köztársaság", ha már 1914—16-ban létezik, *ugyanilyen* imperialista háborút folytatott volna.

Junius egészen közel jutott a kérdés helyes megválaszolásához és a helyes jelszóhoz: polgárháború a burzsoázia ellen a szocializmusért, de mintha csak félt volna kimondani a teljes igazságot, *visszafordult* egy 1914-es, 1915-ös, 1916-os „nemzeti háború" elképzeléséhez. Ha a kérdést nem elméleti, hanem tisztán gyakorlati szempontból vizsgáljuk, Junius hibája nem kevésbé kiviláglik. Az egész polgári társadalom,

Németország minden osztálya, a parasztságot is beleértve, a háború *mellett* volt (Oroszországban, minden valószínűség szerint, *ugyancsak* — legalább is a jómódú és a középparasztság többsége, a szegényparasztság igen jelentékeny részével egyetemben nyilvánvalóan a burzsoá imperializmus bűvkörében voltak). A burzsoázia állig fel volt fegyverkezve. Ilyen helyzetben „hirdetni" a köztársaságot, megszakítás nélkül ülésező parlamentet, a tiszteknek a nép által való választását („a nép felfegyverzését") stb. tartalmazó programot — *gyakorlatilag* egyet jelentene a *forradalom „hirdetésével"* (egy *helytelen* forradalmi programmal!).

Junius ugyanitt egészen helyesen azt mondja, hogy a forradalmat nem lehet „csinálni". A forradalom 1914—16-ban napirenden volt, ott rejtőzött a háború méhében, maga a háború *érlelte meg*. *„Hirdetni"* kellett volna ezt a forradalmi osztály nevében, következetesen, félelem nélkül kellett volna megfogalmazni *ennek* az osztálynak a programját — a szocializmust, amelyet háború idején lehetetlen elérni a szélsőségesen reakciós, bűnös, a népet kimondhatatlan szenvedésekre kárhoztató burzsoázia ellen folytatott polgárháború nélkül. Gondolkozni kellett volna olyan rendszeres, következetes, gyakorlati, a forradalmi válság *akármilyen* fejlődési üteme esetén *feltétlenül megvalósítható* akciókról, amelyek az érlelődő forradalom irányába esnek. Pártunk határozata rámutat ezekre az akciókra: 1. a hitelek elleni szavazás; 2. az „osztálybéke" felrobbantása; 3. illegális szervezet teremtése; 4. a katonák barátkozása; 5. a tömegek forradalmi megmozdulásainak támogatása.* *Mindeme* lépések sikere *múlhatatlanul* polgárháborúra vezet.

Egy nagy történelmi program meghirdetésének kétségtelenül óriási jelentősége volna; csakhogy nem a régi, az 1914—16-ban már elavult német nemzeti program, hanem a proletár-nemzetközi és szocialista program meghirdetésének. Ti, burzsoák, azért viseltek háborút, hogy rabolhassatok; mi, *valamennyi* hadviselő ország munkásai, megüzenjük nektek a háborút, a szocializmusért folyó háborút — ilyen

* Lásd Lenin Művei 21. köt., 153. old. — *Szerk.*

tartalmú beszéddel kellett volna fellépniök a parlamentben 1914. augusztus 4-én azoknak a szocialistáknak, akik nem árulták el a proletariátust, mint a Legienek, Davidok, Kautskyk, Plehanovok, Guesde-ek, Sembat-k stb.

Junius hibáját nyilván kétféle téves elgondolás okozhatta. Kétségtelen, hogy Junius határozottan ellene van az imperialista háborúnak, és határozottan forradalmi taktika *mellett* van; ezen a *tényen* Plehanov úréknak Junius „honvédő beállítottságával" kapcsolatban érzett semmiféle káröröme sem változtathat. Az efféle lehetséges és valószínű rágalmakra azonnal és nyíltan kell válaszolnunk.

Junius azonban, először is, nem szabadult meg teljesen azoknak a német, sőt baloldali szociáldemokratáknak a „környezetétől", akik félnek a szakadástól, akik félnek a forradalmi jelszavakat végig kimondani.* Erre a félelemre nincs semmi ok, s a német baloldali szociáldemokratáknak meg kell ettől szabadulniok és *meg is fognak* tőle *szabadulni*. A szociálsovinisztákkal folytatott harcuk előrehaladása erre *fog vezetni*. Már pedig ők határozottan, keményen, *őszintén* harcolnak *saját* szociálsovinisztáik ellen, ebben különböznek óriási mértékben, elvileg, gyökeresen Martov meg Csheidze úréktól, akik egyik kezükkel (á la Szkobeljev) kibontják a zászlót, amelyen a „Minden ország Liebknechtjeinek" üdvözlő felirat díszeleg, a másikkal pedig gyöngéden megölelik Cshenkelit és Potreszovot!

Másodszor, Junius nyilván holmi kellemetlen emlékű mensevik „stádiumelméletet" akart megvalósítani, a forradalmi program végrehajtását annak „legkényelmesebb", „legnépszerűbb", a *kispolgárság* számára legelfogadhatóbb végén akarta *elkezdeni*. Olyasfajta ez a terv, amely „túl akar járni a történelem eszén", túl akar járni a filiszterek eszén.

* Ugyanezt a hibát követi el Junius annak a kérdésnek megítélésében is, hogy mi jobb, a győzelem vagy a vereség? A következtetése: mind a kettő egyaránt rossz (pusztulás, a fegyverkezés növekedése stb.). Ez nem a forradalmi proletariátus, hanem a kispolgári pacifista álláspontja. Ha már a proletariátus „forradalmi beavatkozásáról" beszélünk — már pedig erről, bár sajnos igen általános formában, Junius is beszél, az „internacionálé" csoport téziseiben is szó van — *feltétlenül más* szempontból kellene a kérdést feltenni, mégpedig abból a szempontból, hogy 1. lehetséges-e „forradalmi beavatkozás" a vereség kockázata nélkül? 2. lehet-e ostorozni *saját* országunk burzsoáziáját és kormányát ugyanilyen kockázat nélkül? 3. nem mondottuk-e mindig és nem mutatja-e a reakciós háborúk történelmi tapasztalata, hogy a vereségek megkönnyítik a forradalmi osztály ügyét?

Az igazi haza *legjobb* védelmezése ellen, úgymond, senkinek sem lehet kifogása, már pedig az igazi haza a nagynémet köztársaság, a legjobb védelem — a milícia, a permanenciában levő parlament stb. Ez a program, mihelyt elfogadják, önmagától vezetne el, úgymond, a következő szakaszhoz: a szocialista forradalomhoz.

Valószínűleg ilyenfajta elgondolások határozták meg tudatosan vagy félig tudatosan Junius taktikáját. Mondani sem kell, hogy ezek az elgondolások tévesek. Junius brosúráján érezni lehet, hogy az, aki írta — *egyedül áll*, nincsenek elvtársai, akik vele egy illegális szervezethez tartoznak, akik hozzá vannak szokva ahhoz, hogy a forradalmi jelszavakat végiggondolják és a tömegeket rendszeresen ezeknek a forradalmi jelszavaknak szellemében neveljék. De ez a fogyatékosság — merőben helytelen volna, ha erről megfeledkeznénk — nem Junius egyéni fogyatékossága, hanem *valamennyi* német baloldali gyengeségének eredménye, akiket minden oldalról körülfon a kautskysta képmutatás, vaskalaposság és az opportunisták iránti „baráti érzés" undorító hálója. Junius hívei, *jóllehet* egyedül állottak, értettek ahhoz, hogy *hozzálássanak* illegális röplapok kiadásához és a kautskyzmus elleni háborúhoz. Érteni fognak ahhoz is, hogy továbbra is az igaz úton haladjanak.

A megírás ideje: 1916 július.
Megjelent 1916 októberében,
a Szbornyik Szocial-Demokrat 1. számában.
Aláírás: N. Lenin.

Lenin Művei, 22. kötet.

Buharin cikke semmiképpen sem megfelelő. *Nyoma sincs* benne „az imperialista állam elméletének". Az egész az államkapitalizmus növekedésére vonatkozó adatok összegezése — és semmi egyéb. Abszurdum ezzel a teljesen legális anyaggal megtölteni egy illegális folyóiratot. El kell utasítani (roppant udvariasan, s meg kell ígérni, hogy mindent megteszünk a legális közlés érdekében)*.

De a legjobb lenne, ha megvárnák Jurij cikkét és csak azután írnának Buharinnak.

Várjanak azzal a Buharinnak szánt levéllel is, amelyben a „frakciójukról" lesz szó, különben még azt hinné, hogy a „frakciózás" miatt utasították vissza a cikket.

Éppen akkor esünk az eklekticizmus hibájába, ha úgy vetjük fel a „korszak" és a „*jelenlegi háború*" kérdését, mint „szélsőséget". Pontosan az a feladatunk, hogy megtaláljuk a „középutat" a „szélsőségek között"!!!

Az a feladatunk, hogy *h e l y e s e n* állapítsuk meg a *korszak* és a *jelenlegi* háború összefüggését. Ez meg is történt, mind a határozatokban, mind az én cikkeimben: „a *j e l e n l e g i* imperialista háború *n e m k i v é t e l*, hanem az imperialista *korszakban* tipikus jelenség". A tipikus nem egyedi.

* Privátim, a magam részéről, még azt tanácsolom Buharinnak, hogy változtassa meg a címet és *csak* a gazdasági részt hagyja meg. Ugyanis politikailag nem elég kidolgozott, nem elég átgondolt, nem megfelelő.

Nem lehet megérteni a jelenlegi háborút, ha nem értjük meg magát a korszakot.

Amikor így beszélnek a korszakról, ez nem frázis. Ez helyes. És csak ezt mondják az ön idézetei is, amelyeket az én régebbi cikkeimből vett. Ezek az idézetek *helyesek*.

De amikor ebből azt a következtetést *kezdték* levonni, hogy „az imperializmus korszakában nem **lehetnek** nemzeti háborúk" — ez már badarság. Ez nyilvánvaló tévedés, mégpedig történelmi, politikai és *logikai* tévedés (mert a korszak különböző jelenségek összege, amelyben a tipikuson kívül *mindig* van egyéb is).

És Ön is *beleesik ebbe a hibába*, amikor megjegyzései közt ezt írja:

„a jelenlegi korszakban a kis országok nem védelmezhetik a hazát".

[=vulgarizálók]

Nem igaz!! Ugyanazt a hibát követi el, mint Junius, Radek, a „lefegyverzők" és a japánok!!

Ezt kell mondani: „Az *imperialista háborúkban*, amelyek kiváltképp tipikus jelenségei a mostani imperialista korszaknak, a kis államok *sem* védelmezhetik a hazát."

Ez különbség.

Ez a különbség a *lényeg* a *vulgarizálókkal* szemben. Önöknek meg épp a *lényeg* kerülte el a figyelmüket.

Grimm is beleesik a vulgarizálók hibájába, önök pedig *elnézik* neki, és helytelen formulát használnak. Holott éppen most kell megcáfolni (előszóban és cikkekben egyaránt) Grimm előtt a vulgarizálókat.

Egyáltalán nem ellenezzük *általában* „a haza védelmét", nem ellenezzük *általában* a „védekező háborúkat". Ilyen badarságot *sohasem* fog találni egyetlen határozatunkban (és egyetlen cikkemben) sem. Igenis ellenezzük a haza

NB védelmét és a védekezést az 1914—16-os *imperialista háborúban* és más, az imperializmus *korszakára* nézve tipikus *imperialista* háborúkban. Az imperializmus korában azonban **lehetnek** „igazságos", „védekező", forradalmi háborúk is mégpedig: 1. nemzeti háborúk; 2. polgárháborúk; 3. szocialista háborúk *stb.*.

Flumsból Bernbe (Svájc)
1916 augusztusában.
Először 1932-ben jelent meg.

Lenin Művei, 35. kötet.

VÁLASZ P. KIJEVSZKIJNEK (J. PJATAKOVNAK)[187]

A háború egyeseket megtör és összeroppant, másokat megedz és felvilágosít — mint minden válság az ember életében vagy a népek történetében.

Ez az igazság a háborúval kapcsolatos szociáldemokrata elgondolások terén is megmutatkozik. Más az, ha valaki alaposan fontolóra veszi a fejlett kapitalizmus talaján kirobbant imperialista háború okait és jelentőségét, a szociáldemokrata taktika feladatait a háborúval kapcsolatban, a szociáldemokrácia válságának okait és így tovább. És megint más az, ha valaki engedi, hogy a háború *ránehezedjék* gondolkodására és a háború borzalmas benyomásainak és gyötrelmes következményeinek vagy sajátosságainak *súlya alatt* felhagy a gondolkodással és az elemzéssel.

Egyik formája annak, hogy a háború *ránehezedik* az emberi gondolkodásra, *nyomja* az emberi gondolkodást — az a megvetés, amellyel az „imperialista ökonomizmus" a *demokráciát* kezeli. P. Kijevszkij nem veszi észre, hogy minden fejtegetésén vörös fonalként vonul végig ez a nyomottság, megfélemlítettség, lemondás az elemzésről a háborúval kapcsolatban. Ugyan, mirevaló itt annyit beszélni a haza védelméről, amikor ilyen kegyetlen mészárlás megy végbe a szemünk előtt! Mirevaló itt annyit beszélni a nemzetek jogairól, amikor ahová csak nézünk, mindenütt azt látjuk, hogy fojtogatják a népeket! A nemzeteknek ugyan miféle önrendel-

kezéséről és „függetlenségéről" lehet itt szó, amikor — nézzék csak — mit tettek a „független" Görögországgal! Egyáltalán, miért beszéljünk és gondolkozzunk „jogokról", amikor a szoldateszka érdekeinek nevében mindenütt lábbal tiporjuk mindenféle jogot! Miért beszéljünk és gondolkozzunk köztársaságról, amikor a legcsekélyebb különbség, egyáltalán semmi néven nevezendő különbség sincs, a különbségnek még csak a nyoma sem látható többé körülöttünk ebben a háborúban a legdemokratikusabb köztársaságok és a legreakciósabb monarchiák között!

P. Kijevszkij nagyon haragszik, amikor megállapítják róla, hogy hagyta magát megfélemlíteni, hagyta magát odáig ragadtatni, hogy elveti általában a demokráciát — haragszik és ellentmond: én egyáltalán nem vagyok a demokrácia ellen, hanem csupán *egy* demokratikus követelés ellen, amelyet „rossznak" tartok. De akárhogy is haragszik P. Kijevszkij, akárhogy „*biztosít*" is bennünket (és talán önmagát is) arról, hogy egyáltalán nincs a demokrácia „ellen", *fejtegetései* — vagy helyesebben: a fejtegetések során szakadatlanul elkövetett *hibái* — az ellenkezőjét *bizonyítják*.

A haza védelme az imperialista háborúban — hazugság, de egyáltalán nem hazugság a demokratikus és forradalmi háborúban. Nevetségesnek látszik „jogokról" beszélni háború idején, mivel *minden* háború nyílt és közvetlen erőszakot állít a jog helyébe, de emiatt nem szabad megfeledkezni arról, hogy előfordultak a történelemben a múltban (és bizonyára lesznek, kell is hogy legyenek a jövőben) olyan háborúk (demokratikus és forradalmi háborúk), amelyek, bár a háború idejére minden „jogot", minden demokráciát erőszakkal váltottak fel, társadalmi tartalmukat és következményeiket tekintve mégis a demokrácia, *következésképpen* a szocializmus ügyét *szolgálták*. Görögország olyan példának látszik, amely a nemzetek mindenféle önrendelkezési jogát „megcáfolja", de ez a példa — ha gondolkozni, elemezni, mérlegelni akarunk és nem hagyjuk elkábíttatni magunkat a szavak csengésétől, nem engedjük megfélemlíteni magunkat a háború lidércnyomásától, akkor ez a példa semmivel sem komolyabb és meggyőzőbb,

mint a köztársaság kigúnyolása azzal kapcsolatban, hogy ebben a háborúban a „demokratikus", a legdemokratikusabb köztársaságok, nemcsak Franciaország, hanem az Egyesült Államok, Portugália, Svájc is a szoldateszkának ugyanolyan önkényét honosították és honosítják meg, mint Oroszország.

Tény az, hogy az imperialista háború elmossa a különbséget a köztársaság és a monarchia között, de ha ebből azt a következtetést vonjuk le, hogy el kell vetni, vagy akár csak el kell hanyagolni a köztársaságot, akkor hagyjuk magunkat megfélemlíteni a háborútól, hagyjuk, hogy gondolkodásunkra *ránehezedjenek* a háború borzalmai. Ezenmód vélekedik a „leszerelés" jelszavának sok híve (Roland-Holst, a svájci fiatalok, a skandináv „baloldaliak" stb.) — mirevaló itt, úgymond, annyit beszélni a katonaság vagy a milícia forradalmi felhasználásáról, amikor, nézzék csak meg, van-e különbség ebben a háborúban a köztársaságok milíciája és a monarchiák állandó hadserege között? — amikor a militarizmus, lám, milyen borzalmas dolgot művel *mindenütt?*

Ez mind *egyazon* gondolatmenet, *egyazon* elméleti és gyakorlati-politikai hiba, amelyet P. Kijevszkij nem vesz észre, holott cikkében a szó szoros értelmében lépten-nyomon elköveti. Azt *hiszi*, hogy csupán az önrendelkezéssel száll vitába, csakis az önrendelkezéssel *akar* vitába szállni, de az *eredmény* nála az — akarata ellenére és tudtán kívül, éppen ez a különös! —, hogy *egyetlen* olyan érvet *sem* hozhat fel, amelyet ugyanolyan joggal ne lehetne általában a demokrácia ellen felhozni!

Fura logikai hibáinak, az egész eszmezavarnak — nemcsak az önrendelkezés kérdésében, hanem a haza védelmének kérdésében, a különválás kérdésében, általában a „jogok" kérdésében — igazi forrása az, hogy gondolkodására *ránehezedett* a háború és ennek súlya alatt gyökeresen eltorzult formában látja, hogy mi az álláspontja a marxizmusnak általában a demokráciát illetőleg.

Az imperializmus — igen fejlett kapitalizmus; az imperializmus haladás; az imperializmus a demokrácia tagadását *jelenti;* „tehát" — a demokrácia a kapitalizmus idején „meg-

valósíthatatlan". Az imperialista háború minden demokráciának égbekiáltó megsértése, az elmaradott monarchiákban és a fejlett köztársaságokban egyaránt; „tehát" — teljesen haszontalan dolog annyit beszélni a „jogokról" (vagyis a demokráciáról!). Az imperialista háborúval „csakis" a szocializmust lehet „szembeszegezni"; „megoldást" csakis a szocializmus hozhat; „tehát" — ha valaki demokratikus jelszavakat tűz ki a minimális programban, vagyis már a kapitalizmus idején, az nem egyéb, mint ámítás vagy illúzió, illetőleg a szocialista forradalom jelszavának elhomályosítása, a szocialista forradalom jelszavától való eltávolodás stb.

Itt van P. Kijevszkij minden balfogásának igazi, általa fel nem ismert, de mégis igazi forrása. Itt van *alapvető* logikai hibája, amely, éppen azért, mert alapvető, de a szerző nem ismeri fel, minden lépésnél *„kibújik"*, mint ahogy a túlságosan elhasznált kerékpárabroncs alól „előbukkan" a gumi, hol a haza védelmének kérdésénél, hol a különválás kérdésénél, hol a „jogokról" szóló mondatban, ebben a nagyszerű (a „jogok" megvető kezelésének mélységét és a dolog meg nem értésének mélységét tekintve nagyszerű) mondatban: *n e m* jogokról lesz szó, *hanem* az évszázados rabság összetöréséről!

Aki ilyen mondatot leír, az bizony arról tesz tanúbizonyságot, hogy sem a kapitalizmus és a demokrácia, sem a szocializmus és a demokrácia közti viszonyt nem érti meg.

A kapitalizmus általában, az imperializmus pedig különösképpen a demokráciát illúzióvá változtatja — és ugyanakkor a kapitalizmus demokratikus törekvéseket hív életre a tömegekben, demokratikus intézményeket hoz létre, kiélezi az antagonizmust a demokráciát tagadó imperializmus és a demokráciára törekvő tömegek között. A kapitalizmust és az imperializmust semmiféle, még a „legeszményibb" demokratikus reformokkal sem lehet megdönteni, hanem csakis gazdasági forradalommal, de az a proletariátus, amely nem a demokráciáért folytatott harcban nevelődött, nem képes véghezvinni a gazdasági forradalmat. Nem lehet legyőzni a kapitalizmust, ha nem *vesszük kézbe a bankokat*, ha nem töröljük el a termelési eszközök *magántulajdonát*, de ezeket a forradalmi

rendszabályokat nem lehet megvalósítani, ha nem szervezzük meg a burzsoáziától elvett termelési eszközök demokratikus igazgatását az egész nép által, ha a dolgozók egész tömegét, a proletárokat, a félproletárokat és a kisparasztokat egyaránt nem késztetjük soraik, erőik, az államéletben való részvételük demokratikus megszervezésére. Az imperialista háború, mondhatnánk, háromszoros tagadása a demokráciának (*a* — minden háború erőszakkal cseréli fel a „jogokat"; *b* — az imperializmus általában a demokrácia tagadása; *c* — az imperialista háború a köztársaságokat teljesen egyenlővé teszi a monarchiákkal), de az imperializmus elleni szocialista felkelés megfogamzása és érlelődése *elválaszthatatlanul* összefügg a demokratikus ellenállás és felháborodás növekedésével. A szocializmus *minden* állam, következésképpen minden demokrácia elhalására vezet, de a szocializmus nem valósítható meg másként, mint a proletárdiktatúra *útján*, amely a burzsoázia, vagyis a lakosság kisebbsége elleni erőszakot egyesíti a demokrácia *teljes* kifejlesztésével, vagyis a lakosság *egész* tömegének valóban egyenjogú és valóban általános részvételével minden *állami* ügy és a kapitalizmus felszámolásával együttjáró minden bonyolult kérdés intézésében.

Ezek azok az „ellentmondások", amelyekbe P. Kijevszkij belezavarodott, mert megfeledkezett a marxizmusnak a demokráciáról szóló tanításáról. A háború, képletesen kifejezve, annyira ránehezedett gondolkodására, hogy az „el az imperializmustól" agitációs felkiáltással helyettesít mindenféle megfontolást, ugyanúgy, ahogyan a „ki a gyarmatokról" felkiáltással szokták helyettesíteni annak elemzését, hogy mit is *jelent* tulajdonképpen — gazdaságilag és politikailag — a civilizált népek „távozása" a „gyarmatokról".

A demokrácia kérdésének marxista megoldása az, hogy az osztályharcát vívó proletariátus *minden* demokratikus intézményt és törekvést *kihasznál* a burzsoázia ellen, abból a célból, hogy előkészítse a proletariátus győzelmét a burzsoázián, előkészítse a burzsoázia megdöntését. Ez a kihasználás nem könnyű dolog, és az „ökonomisták", a tolsztojisták stb. szemében gyakran éppúgy a „burzsoá" és opportunista be-

állítottságnak tett jogosulatlan engedmény, mint ahogy P. Kijevszkij szemében a burzsoá beállítottságnak tett szükségtelen engedmény a nemzetek önrendelkezésének védelme, „a finánctőke korszakában". A marxizmus azt tanítja, hogy „az opportunizmus elleni harcnak" az a formája, hogy lemondunk a *jelenlegi*, tőkés társadalom demokratikus intézményeinek kihasználásáról, amelyeket a burzsoázia hozott létre és a burzsoázia eltorzított — *teljes kapituláció* az opportunizmus előtt!

Az a jelszó, amely mind az imperialista háborúból való leggyorsabb kiutat, mind a háború elleni harcunknak az opportunizmus elleni harccal való *összefüggését* megmutatja — a *polgárháború* a szocializmusért jelszó. Csakis ez a jelszó számol helyesen mind a háborús idők sajátosságaival — a háború elhúzódik és azzal fenyeget, hogy egész háborús „korszakká" nő! —, mind a pacifista, a legális tevékenységhez ragaszkodó, a „saját" burzsoáziájához alkalmazkodó opportunizmussal szemben folytatott tevékenységünk jellegével. Emellett azonban a burzsoázia elleni polgárháború a szegények tömegeinek a vagyonos kisebbség elleni *demokratikusan* szervezett és vezetett háborúja. A polgárháború szintén háború; tehát a polgárháborúnak is múlhatatlanul erőszakot kell állítania a jog helyébe. De a lakosság többségének érdekei és jogai nevében gyakorolt erőszak más jellegű: a kizsákmányolók, a burzsoázia „jogait" tiporja lábbal és *megvalósíthatatlan* a hadsereg és a „hátország" demokratikus megszervezése nélkül. A polgárháború erőszakosan kisajátítja, azonnal és mindenekelőtt a bankokat, a gyárakat, a vasutakat, a nagybirtokokat stb. De éppen *azért, hogy* mindezt kisajátíthassa, be kell vezetnie valamennyi tisztviselőnek a nép által történő választását, a tiszteknek a nép által történő választását. és a burzsoázia ellen háborút folytató hadsereg *teljes egybeolvadását* a lakosság tömegeivel, a teljes demokráciát az élelmiszerkészletekkel való rendelkezés, termelésük és elosztásuk terén stb. A polgárháború célja a bankok, gyárak, üzemek stb. meghódítása, a burzsoázia minden néven nevezendő ellenállási lehetőségének felszámolása, a burzsoázia csapatainak

megsemmisítése. De ezt a célt *sem* tisztán katonai, *sem* gazdasági, *sem* politikai téren nem érhetjük el, ha egyidejűleg, a polgárháború fejlődésével párhuzamosan, nem vezetjük be és nem építjük ki a demokráciát a *mi* csapataink körében és a *mi* „hátországunkban". Mi most azt mondjuk a tömegeknek (és a tömegek ösztönösen érzik, hogy igazunk van, amikor ezt mondjuk nekik): „titeket becsapnak, amikor háborúba küldenek az imperialista kapitalizmus érdekében és a demokrácia fennkölt jelszavaival kendőzik ezt a háborút." „A burzsoázia *ellen* kell viselnetek és fogtok is viselni háborút *valóban* demokratikusan és a demokrácia meg a szocializmus tényleges megvalósítása érdekében." A mostani háború az erőszak és a pénzügyi függőség révén egyesíti és „olvasztja" koalícióba a népeket. *M i* a burzsoázia elleni polgárháborúnkban *nem* a bankó és *nem* a bunkó erejével, nem erőszakkal, hanem a dolgozók *önkéntes* beleegyezése, a kizsákmányolók elleni szolidaritásuk útján fogjuk egyesíteni és egybeolvasztani a népeket. A nemzetek egyenjogúságának hirdetése a burzsoáziánál ámítássá vált, nálunk olyan igazság lesz, amely megkönnyíti és meggyorsítja minden nemzetnek a mi oldalunkra állítását. A nemzetek közötti kapcsolatoknak valóban *demokratikus*, tehát olyan megszervezése nélkül, amely az állami különválás szabadságát is magában foglalja, valamennyi nemzet munkásainak és általában dolgozó tömegeinek polgárháborúja a burzsoázia ellen — *lehetetlen*.

A polgári demokrácia kihasználásán keresztül kell haladnunk a proletariátusnak a burzsoázia és az opportunizmus ellen való szocialista és következetesen demokratikus megszervezése felé. Más út nincs. Más „kiút" — *nem* jelent megoldást. A marxizmus nem ismer más megoldást, mint ahogy a valóságos élet sem ismer. A nemzetek szabad különválását és szabad egyesülését bele kell foglalnunk ugyanebbe az útba, ahelyett, hogy egyetlen kézlegyintéssel intézzük el, és nem

kell félnünk attól, hogy ez „beszennyezi" a „tisztán" gazdasági feladatokat.

A megírás ideje: 1916 augusztus—szeptember. Először 1929-ben, a Proletarszkaja Revoljucija című folyóirat 7. (90.) számában jelent meg.

A MARXIZMUS KARIKATÚRÁJÁRÓL ÉS AZ IMPERIALISTA ÖKONOMIZMUSRÓL

(Részletek)

1. A MARXISTA ÁLLÁSPONT A HÁBORÚK ÉS A „HAZA VÉDELME" KÉRDÉSÉBEN

P. Kijevszkij meg van győződve és meg akarja győzni olvasóit, hogy *csak* a nemzetek önrendelkezési jogával, pártprogramunk 9. §-ával „nem ért egyet". Igen mérgesen próbálja elhárítani azt a vádat, hogy gyökeresen eltér a marxizmustól *általában* a demokrácia kérdésében, hogy bármely lényegbevágó dologban a marxizmus „árulója" (az epés idézőjel P. Kijevszkijtől származik). De a lényeg éppen az, hogy mihelyt szerzőnk hozzáfogott a maga állítólag részletes és egyetlen véleményeltéréséről szóló fejtegetéseihez, mihelyt nekilátott, hogy érveket, meggondolásokat stb. sorakoztasson fel — nyomban kiderült, hogy igenis az egész vonalon eltávolodik a marxizmustól. Vegyük P. Kijevszkij cikkének *c* §-át (2. rész). „Ez a követelés" (azaz a nemzetek önrendelkezési joga) „egyenesen (!!) szociálpatriotizmusra vezet" — nyilatkoztatja ki szerzőnk és megmagyarázza, hogy a haza védelmének „áruló" jelszava olyan következtetés, amely „a legteljesebb (!) logikai (!) törvényszerűséggel vonható le a nemzetek önrendelkezési jogából..." Az önrendelkezés, véleménye szerint, „szentesítése a francia és belga szociálpatrióták árulásának, akik ezt a függetlenséget" (Franciaország és Belgium nemzeti és állami függetlenségét) „fegyverrel a kezükben védelmezik — ők azt *teszik*, amiről az »önrendelkezés« hívei csupán beszélnek..." „A haza védelme esküdt ellenségeink fegyvertárához tartozik..." „Semmiképpen sem vagyunk hajlandók

megérteni, hogyan lehet *egyidejűleg* a haza védelme ellen és az önrendelkezés mellett, a haza ellen és a haza mellett állást foglalni."

Ezt írja P. Kijevszkij. Nyilvánvalóan nem értette meg határozatainkat, amelyek a mostani háborúban a haza védelmének jelszava ellen irányulnak. Elő kell venni tehát azt, ami világosan meg van írva ezekben a határozatokban, és még egyszer meg kell magyarázni a világos orosz beszéd értelmét.

Pártunk határozata, amelyet az 1915 márciusi berni konferencián fogadtak el és amelynek címe: „A haza védelmének jelszava", a következő szavakkal kezdődik: „*A mai háború igazi lényege*" ez és ez.

A *mai* háborúról van szó. Ezt oroszul világosabban nem lehet megmondani. Az „igazi lényege" szavak azt mutatják, hogy a látszólagost meg kell különböztetni a valóságostól, a külszínt a lényegtől, a frázisokat a tettektől. A mostani háborúban a haza védelméről szóló frázisok az 1914—1916-os imperialista háborút, amely gyarmatok felosztásáért, idegen területek elrablásáért stb. folyik, hazugul nemzeti háborúnak tüntetik fel. A határozat, hogy a legcsekélyebb lehetőséget se hagyja nézeteink elferdítésére, külön bekezdésben beszél a „*valóban* nemzeti háborúkról", amelyek „*különösen*" (jól jegyezzük meg: a különösen nem azt jelenti, hogy kizárólag!) „az 1789—1871-es évek korszakában zajlottak le".

A határozat megmagyarázza, hogy ezeknek a „valóban" nemzeti háborúknak „alapja" „a nemzeti tömegmozgalmaknak, az abszolutizmus és feudalizmus elleni harcnak a nemzeti elnyomás megsemmisítésének hosszan tartó folyamata volt..."*

Nemde, világos? A jelenlegi imperialista háborúban, amelyet az imperialista korszak viszonyai idéztek elő, vagyis amely nem véletlenszerűen, nem kivételképpen, nem az általánostól és a tipikustól való eltérésként robbant ki, a haza védelméről szóló frázisok a nép becsapását jelentik, hiszen ez a háború *nem* nemzeti háború. A *valóban* nemzeti háborúban a „haza védelme" szavak *egyáltalán nem* jelentenek ámítást és

* Lásd Lenin Művei 21. köt., 151. old. — *Szerk.*

mi egyáltalán nem vagyunk az ellen. Ilyen (valóban nemzeti) háborúk „különösen" az 1789—1871-es években játszódtak le, és a határozat, egy szóval sem tagadva, hogy ilyen háborúk most is lehetségesek, megmagyarázza, hogyan kell megkülönböztetni a valóban nemzeti háborút az imperialista, ál-nemzeti jelszavakkal álcázott háborútól. Nevezetesen: a megkülönböztetés céljából azt kell megvizsgálni, hogy vajon „az alap" „a nemzeti elnyomás megsemmisítésének" „a nemzeti tömegmozgalmaknak hosszan tartó folyamata"-e. A „pacifizmusról" hozott határozat nyíltan megmondja: „a szociáldemokraták nem tagadhatják a forradalmi, azaz nem imperialista háborúk pozitív jelentőségét, az olyanokét, amilyeneket például" (jegyezzük meg: „például") „1789—1871 között azért folytattak, hogy megsemmisítsék a nemzeti elnyomást..."* Lehetett volna-e szó pártunk 1915-ös határozatában nemzeti háborúkról, amelyekre 1789—1871-ben volt példa és megállapíthatta volna-e a határozat, hogy az ilyen háborúk pozitív jelentőségét nem tagadjuk — ha nem tartanánk most is lehetségesnek ilyen háborúkat? Világos, hogy nem.

Pártunk határozatának kommentárja, azaz népszerű magyarázata Lenin és Zinovjev „A szocializmus és a háború" c. brosúrája. Ez a brosúra az 5. oldalon a legvilágosabban megmondja, hogy „a szocialisták a haza védelmének vagy a védelmi háborúnak jogos, haladó, igazságos voltát" *csakis* „az idegen nemzeti elnyomás megsemmisítésének" értelmében „ismerték és ismerik el". Egy példát hozunk fel: Perzsia Oroszország ellen *„és így tovább"*, s a következőket mondjuk: „ezek igazságos, védelmi háborúk volnának, függetlenül attól, hogy ki támadott először, és minden szocialista örülne annak, ha az elnyomott, függő, nem teljes jogú államok győzelmet aratnának az elnyomó, rabszolgatartó, rabló „nagy"-hatalmakon"**

A brosúra 1915 augusztusában jelent meg, németül és franciául. P. Kijevszkij ezt a brosúrát nagyon jól ismeri. Sem P. Kijevszkij, sem általában senki egyetlen ellenvetést sem hozott fel velünk szemben, sem a haza védelmének jelszaváról

* Lásd Lenin Művei 21. köt., 154. old. — *Szerk.*
** Lásd Lenin Művei 21. köt., 303. old. — *Szerk.*

hozott határozat ellen, sem a pacifizmusról hozott határozat ellen, sem a brosúrának ezekre a határozatokra vonatkozó értelmezése ellen, egyetlenegyszer sem! Kérdezzük, rágalmazzuk-e P. Kijevszkijt, amikor azt mondjuk, hogy egyáltalán nem értette meg a marxizmust, ha ez az író, aki 1915 március óta nem tett ellenvetést pártunknak a háborúra vonatkozó nézetei ellen — most, 1916 augusztusában, az önrendelkezésről szóló cikkében, azaz egy állítólag részletkérdésről szóló cikkben az *általános* kérdés megdöbbentő meg nem értését árulja el?

P. Kijevszkij a haza védelmének jelszavát „áruló" jelszónak nevezi. Nyugodtan biztosíthatjuk őt, hogy *bármilyen* jelszó „áruló" jelszó és az is lesz mindig *azok* számára, akik gépiesen szajkózzák, anélkül, hogy jelentőségét megértenék, anélkül, hogy belemélyednének a dologba, akik beérik a szavak emlékezetbe vésésével, anélkül, hogy értelmüket elemeznék.

Mi is voltaképpen a „haza védelme"? Valamiféle tudományos fogalom a közgazdaságtan vagy a politika stb. területéről? Nem. Ez egyszerűen a legközkeletűbb, leginkább használatos, néha egyszerűen nyárspolgári kifejezés, amely a *háború igazolását* jelenti. Semmi több, az égvilágon semmi több! „Áruló" ebben csak az lehet, hogy a nyárspolgárok *minden* háborút képesek igazolni a „mi a hazát védjük" mondással, míg a marxizmus, amely nem alacsonyítja le magát a filiszterségig, minden egyes háború történelmi elemzését követeli annak tisztázásához, hogy haladónak, a demokrácia vagy a proletariátus érdekeit szolgálónak és *ebben az értelemben* jogosnak, igazságosnak stb. lehet-e tekinteni *ezt* a háborút.

A haza védelmének jelszava lépten-nyomon a háborúnak igen gyakori nyárspolgáriasan-öntudatlan igazolása, amikor egyúttal nem képesek történelmileg elemezni minden egyes háború jelentőségét és értelmét.

A marxizmus elvégzi ezt az elemzést és azt mondja: *ha* a háború „igazi lényege" *például* az idegen nemzeti elnyomás megsemmisítése (ami *különösen* tipikus az 1789—1871-es évek Európájára), akkor az elnyomott állam vagy nemzet részéről

a háború haladó jellegű. *Ha* a háború „igazi lényege" a gyarmatok újrafelosztása, a zsákmányon való osztozkodás, idegen területek elrablása (ilyen az 1914—16-os háború) — akkor a haza védelméről szóló frázis „merő népcsalás".

De hogyan találjuk meg, hogyan határozzuk meg a háború „igazi lényegét"? A háború a politika folytatása. A háború előtti politikát kell tanulmányozni, azt a politikát, amely háborúra vezet s háborúra vezetett. Ha a politika imperialista, vagyis a finánctőke érdekeit szolgáló, a gyarmatokat és az idegen népeket fosztogató és elnyomó politika volt, akkor az ebből a politikából következő háború is imperialista háború. Ha a politika nemzeti-felszabadító, vagyis a nemzeti elnyomás elleni tömegmozgalmat kifejező politika volt, akkor az ebből a politikából következő háború nemzeti-felszabadító háború.

A nyárspolgár nem érti meg, hogy a háború „a politika folytatása" és ezért beéri azzal, hogy, úgymond, „az ellenség támad", „az ellenség betört országomba", és nem elemzi, hogy *miért, milyen* osztályok, *milyen* politikai célok érdekében folytatják a háborút. P. Kijevszkij teljesen ennek a nyárspolgárnak színvonalára süllyed, amikor azt mondja, hogy lám, Belgiumot a németek elfoglalták, tehát az önrendelkezés szempontjából „a belga szociálpatriótáknak igazuk van", vagy: Franciaország egy részét a németek elfoglalták, tehát „Guesde meg lehet elégedve", hiszen „a dolog az illető nemzet" (nem pedig valamely idegen nemzet) „által lakott területig megy el".

A nyárspolgárnak az a fontos, *hol* áll a haderő, ki győz *jelenleg*. A marxistának az a fontos, hogy *miért* folyik a *mostani* háború, amelynek során hol az egyik, hol a másik haderő is győzhet.

Miért folyik a mostani háború? Erre rámutattunk határozatunkban (amely a hadviselő államoknak a háborút megelőzően évtizedek során át folytatott politikáján alapul). Anglia, Franciaország és Oroszország az összerabolt gyarmatok megtartásáért és Törökország stb. kifosztásáért visel háborút. Németország azért, hogy gyarmatokat szerezzen magá-

nak és ő maga fossza ki Törökországot stb. Tegyük fel, hogy a németek még Párizst és Pétervárt is beveszik. Változtat ez a mostani háború jellegén? A legkevésbé sem. A németek célja — és ami még fontosabb: az a politika, amelyet győzelmük esetén folytatni fognak — akkor az lesz, hogy gyarmatokat kaparintsanak meg, uralkodjanak Törökországon, elvegyenek más nemzetiségű területeket, mint például Lengyelország stb., s egyáltalán nem az, hogy idegen nemzeti elnyomás alá hajtsák a franciákat vagy az oroszokat. A mostani háború igazi lényege az, hogy nem nemzeti, hanem imperialista háború. Más szóval: a háború nem azért folyik, mert az egyik fél meg akarja semmisíteni a nemzeti elnyomást, a másik meg védelmezi. A háború az elnyomók két csoportja, két rabló között folyik, azért, hogy miképpen osszák fel a zsákmányt, ki fossza ki Törökországot meg a gyarmatokat.

Röviden: az imperialista (vagyis egész sereg más népet elnyomó, s azokat a finánctőkétől való függés stb. béklyójába verő) nagyhatalmak *közötti* vagy a velük *szövetségben* folytatott háború — imperialista háború. Ilyen az 1914-16-os háború. A „haza védelme" *ebben* a háborúban csalás, a háború igazolása.

Az imperialista, vagyis elnyomó államok *ellen* viselt háború az elnyomottak (például a gyarmati népek) részéről valódi nemzeti háború. Ilyen háború most is lehetséges. A „haza védelme" a nemzetileg elnyomott ország részéről a nemzetileg elnyomó országgal szemben — nem csalás, s a szocialisták az *ilyen* háborúban *egyáltalán nincsenek* a „haza védelme" *ellen*.

A nemzetek önrendelkezése egyértelmű a teljes nemzeti felszabadulásért, a teljes függetlenségért, az annexiók ellen folytatott harccal, és az *ilyen* harctól — bármilyen formában nyilatkozik is meg, a felkelést vagy háborút is beleértve — a szocialisták nem zárkóz*hatnak* el, ha szocialisták akarnak maradni.

P. Kijevszkij azt hiszi, hogy Plehanov ellen harcol: Plehanov hívta fel a figyelmet, úgymond, a nemzetek önrendelkezésének és a haza védelmének összefüggésére! P. Ki-

jevszkij *elhitte* Plehanovnak, hogy ez az összefüggés *valóban olyan*, amilyennek Plehanov feltünteti. P. Kijevszkij, miután ezt elhitte Plehanovnak, megijedt és arra az elhatározásra jutott, hogy tagadni kell az önrendelkezést, ha meg akarunk szabadulni Plehanov következtetéseitől... A Plehanov iránti bizalom nagy, nagy az ijedelem is, de *gondolkodásnak* azon, hogy miben is hibázik Plehanov, nyoma sincs!

A szociálsoviniszták, hogy ezt a háborút nemzeti háborúnak tüntethessék fel, a nemzetek önrendelkezésére hivatkoznak. Csak egyféle módon lehet ellenük helyesen harcolni: ki kell mutatni, hogy ez a harc nem a nemzetek felszabadításáért folyik, hanem azért, hogy a nagy rablók közül melyik nyomjon el *több* nemzetet. Ha ellenben valaki arra ragadtatja magát, hogy elveti az olyan háborút, amely *valóban* a nemzetek felszabadításáért folyik, akkor a marxizmus legrosszabb karikatúrájára szolgáltat példát. Plehanov meg a francia szociálsoviniszták a franciaországi köztársaságra hivatkoznak, hogy igazolják annak „védelmét" a németországi monarchiával szemben. Ha úgy okoskodunk, ahogyan P. Kijevszkij, akkor ellene kell lennünk a köztársaságnak, illetve az olyan háborúnak, amely *valóban* a köztársaság védelme érdekében folyik!! A német szociálsoviniszták a németországi általános választójogra és általános tankötelezettségre hivatkoznak, hogy igazolják Németország „védelmét" a cárizmussal szemben. Ha úgy okoskodunk, mint P. Kijevszkij, akkor ellene kell lennünk vagy az általános választójognak és az általános tankötelezettségnek, vagy az olyan háborúnak, amelyet *valóban* a politikai szabadság megvédése érdekében folytatnak az elrablására irányuló kísérletekkel szemben!

K. Kautsky az 1914-16-os háború előtt marxista volt és több igen fontos műve és kijelentése mindenkor a marxizmus mintaképe marad. 1910. augusztus 26-án Kautsky a közeledő és fenyegető háborúval kapcsolatban a következőket írta a Neue Zeitben:

„A Németország és Anglia közötti háború esetén nem a demokrácia kérdése, hanem a világuralom, vagyis a világ kizsákmányolása kerül szőnyegre. Ez nem olyan kérdés, amely-

ben a szociáldemokratáknak saját nemzetük kizsákmányolói mellé kellene állniuk." (Neue Zeit, 28. Jahrg., Bd. 2., S. 776 H.)*

Ez nagyszerű marxista meghatározás, amely tökéletesen megegyezik a mienkkel, tökéletesen leleplezi a *mostani* Kautskyt, aki elfordult a marxizmustól a szociálsovinizmus védelmezése felé, és amely egészen világosan tisztázza a háború marxista felfogásának alapelveit (erre a meghatározásra a sajtóban még visszatérünk). A háború a politika folytatása; ezért, ha van harc a demokráciáért, *lehetséges* háború is a demokráciáért; a nemzetek önrendelkezése csak az egyik demokratikus követelés, amely elvileg semmiben sem különbözik más demokratikus követelésektől. A „világuralom" — röviden szólva — az imperialista politika tartalma, és ennek folytatása az imperialista háború. A „haza védelmének", *vagyis* a demokratikus háborúban való részvételnek elvetése — értelmetlenség, aminek semmi köze a marxizmushoz. Ha valaki az imperialista háborút olyan formán szépítgeti, hogy alkalmazza rá a „haza védelmének" fogalmát, vagyis demokratikus háborúnak tünteti fel, az azt jelenti, hogy becsapja a munkásokat, átáll a reakciós burzsoázia oldalára.

2. „AZ ÚJ KORSZAK A MI ÉRTELMEZÉSÜNK SZERINT"

P. Kijevszkij, akitől az idézőjelbe tett kifejezés származik, derűre-borúra „új korszakról" beszél. Sajnos, fejtegetései itt is hibásak.

Pártunk határozataiban a mostani háborúról van szó, amelyet az imperialista korszak általános viszonyai idéztek elő. A „korszak" és a „mostani háború" egymáshoz való viszonyát marxista szempontból helyesen vetettük fel: ahhoz, hogy marxisták legyünk, minden egyes háborút konkrétan kell értékelnünk. Ahhoz, hogy megérthessük, miért keletkezhetett és keletkezett szükségszerűen a nagyhatalmak között, amelyek közül 1789—1871-ben sok a demokráciáért folytatott harc élén állt, imperialista, azaz politikai

* Új Kor 28. évf., 2. köt., 776. old. — *Szerk.*

értelemben véve a legnagyobb mértékben reakciós, antidemokratikus háború, hogy ezt megérthessük, azokat az általános viszonyokat kell megértenünk, amelyek az imperialista korszakban, vagyis abban a korszakban uralkodnak, amikor a legfejlettebb országok kapitalizmusa imperializmusba csap át.

P. Kijevszkij, a „korszaknak" és a „mostani háborúnak" ezt az egymáshoz való viszonyát teljesen kiforgatta. Ő arra lyukad ki, hogy *konkrétan* beszélni annyi, mint a „korszakról" beszélni! Éppen ez az, ami nem igaz.

Az 1789—1871-es korszak külön korszak Európában. Ez vitathatatlan. Az erre az időszakra különösen jellemző nemzeti-felszabadító háborúk közül egyiket sem érthetjük meg, ha nem értettük meg annak a korszaknak általános viszonyait. Azt jelenti ez, hogy annak a korszaknak *minden* háborúja nemzeti-felszabadító háború volt? Természetesen nem azt jelenti. Ha ezt mondanánk, akkor képtelen állításra ragadtatnók magunkat, és minden egyes háború konkrét tanulmányozásának helyébe nevetséges sablont állítanánk. 1789—1871-ben voltak gyarmati háborúk is, meg olyan reakciós birodalmak közti háborúk is, amelyek számos idegen nemzetet nyomtak el.

Felmerül a kérdés: abból, hogy az előrehaladott európai (és amerikai) kapitalizmus új korszakba, az imperializmus korszakába lépett, az következik-e, hogy most már csakis imperialista háborúk lehetségesek? Ez ostoba állítás volna, azt jelentené, hogy képtelenek vagyunk megkülönböztetni az adott konkrét jelenséget a korszak különféle lehetséges jelenségeinek összességétől. A korszakot éppen azért nevezik korszaknak, mert a tipikus és nem tipikus, nagy és kicsiny, az előrehaladott országokra és az elmaradott országokra jellemző különféle jelenségek és háborúk összességét egyaránt felöleli. Ha valaki egyetlen kézlegyintéssel intézi el ezeket a konkrét kérdéseket, olyanformán, hogy általános frázisokat pufogtat a „korszak"-kal kapcsolatban, mint P. Kijevszkij teszi, akkor visszaél a „korszak" fogalmával. Mindjárt bemutatunk itt egy példát a sok közül, hogy ne tűnjék alap-

talannak, amit mondunk. De először meg kell említenünk, hogy a baloldaliak *egyik* csoportja, mégpedig az „internacionálé"[188] nevű német csoport a berni végrehajtó bizottság Bulletinjének 3. számában (1916. február 29-én) megjelent téziseiben, az 5. §-ban, a következő nyilvánvalóan helytelen állítással hozakodott elő: „Ennek a fékevesztett imperializmusnak a korszakában már *semmiféle* nemzeti háború *sem lehetséges*." Mi ezt az állítást a Szbornyik Szocial-Demokrata[189] c. cikkgyűjteményben elemeztük.* Itt csak azt jegyezzük meg, hogy bár mindenki, aki érdeklődik a nemzetközi mozgalom iránt, régóta ismeri ezt az elméleti tételt (mi már a berni végrehajtó bizottság 1916 tavaszán tartott kibővített ülésén harcoltunk ellene), mostanáig *egyetlenegy csoport* sem ismételte meg, nem fogadta el. És P. Kijevszkij 1916 augusztusában, amikor cikkét írta, egy árva szót sem szólt az ilyen vagy ehhez hasonló állítás szellemében.

Ezt azért kell megjegyezni, mert ha ilyen vagy ehhez hasonló elméleti állítással hozakodott volna elő, akkor lehetne beszélni elméleti nézeteltérésről. Minthogy azonban semmiféle ehhez hasonló állítást *n e m* kockáztat meg, kénytelenek vagyunk azt mondani, hogy nem a „korszak" másféle értelmezésével, nem elméleti nézeteltéréssel van dolgunk, hanem pusztán nagy hévvel hangoztatott frázissal, pusztán a „korszak" szóval való visszaéléssel.

Egy példa: „Nem hasonlít-e ez (az önrendelkezési jog) — írja P. Kijevszkij cikkének legelején — arra, hogy jogunk van ingyenesen 10 000 gyeszjatyinára a Marson? Erre a kérdésre csakis egészen konkrétan, az egész mostani korszak figyelembevételével lehet válaszolni; mert hiszen más dolog a nemzetek önrendelkezési joga abban a korszakban, amikor a nemzeti államok, mint a termelőerők akkori fejlettségi színvonalának legjobban megfelelő formák, kialakultak, és ismét más dolog ez a jog, amikor ezek a formák, a nemzeti állam formái, a termelőerők fejlődésének béklyóivá váltak. Egyrészt a kapitalizmus és a nemzeti állam megszilárdulásának korszaka, másrészt a nemzeti állam pusztulásának, sőt

* Lásd Lenin Művei 22. köt., 317—333. old. — *Szerk.*

a kapitalizmus küszöbön álló pusztulásának korszaka között — óriási a távolság. »Általánosságban«, időtől és tértől függetlenül beszélni — marxistához nem illő dolog."

Ez a bölcselkedés iskolapéldája az „imperialista korszak" fogalom torz felhasználásának. S éppen azért, mert ez a fogalom új és fontos, harcolni kell kiforgatása ellen! Miről van szó, amikor azt mondják, hogy a nemzeti állam formái béklyókká váltak stb.? Az előrehaladott tőkés országokról, mindenekelőtt Németországról, Franciaországról és Angliáról, mert ezek részvétele a mostani háborúban tette ezt a háborút elsősorban imperialista háborúvá. *Ezekben* az országokban, amelyek eddig, különösen az 1789—1871-es évek közt előbbre vitték az emberiséget, befejeződött az emberi állam kialakulásának folyamata, *ezekben* az országokban a nemzeti mozgalom — visszavonhatatlanul a múlté, s a múltat feltámasztani ostoba, reakciós utópia volna. A franciák, angolok és németek nemzeti mozgalma már régen befejeződött; a történelem napirendjén *itt* más szerepel: a felszabadult nemzetek elnyomó nemzetekké, az imperialista rablás nemzeteivé váltak, amelyek „a kapitalizmus pusztulásának előestéjét" élik át.

Hát más nemzetek?

P. Kijevszkij bemagolt szabályként hajtogatja, hogy a marxistáknak „konkrétan" kell érvelniök, ezt a szabályt azonban nem *alkalmazza*. Márpedig mi téziseinkben szándékosan példát mutattunk a konkrét válaszra, és P. Kijevszkij nem kívánt rámutatni hibánkra, ha ugyan látott ott hibát.

Téziseinkben (6. §) arról van szó, hogy ha konkrétak akarunk lenni, az országoknak legalább *három* különböző típusát kell megkülönböztetnünk az önrendelkezés kérdésében. (Világos, hogy az általános tézisekben lehetetlen lett volna külön minden egyes országról beszélni.) Az első típushoz Nyugat-Európának (és Amerikának) azok az előrehaladott országai tartoznak, ahol a nemzeti mozgalom — a *múlté*. A második típushoz Kelet-Európa tartozik, ahol a nemzeti mozgalom — a *jelen* kérdése. A harmadik típushoz

a félgyarmatok és a gyarmatok tartoznak, ahol a nemzeti mozgalom jelentős mértékben — a *jövő* kérdése.*

Igaz-e ez vagy sem? P. Kijevszkijnek *ezt* kellett volna bírálnia. De ő még csak észre sem veszi, *hol* vannak az elméleti kérdések! Nem látja, hogy amíg téziseink említett tételét (a 6. §-ban) meg nem döntötte — márpedig azt megdönteni nem lehet, mert igaz — addig a „korszakról" való minden bölcselkedése pontosan olyan, mint amikor valaki „ütésre emeli" a kardját, de nem sújt le.

„V. Iljin[190] véleményével ellentétben — írja Kijevszkij a cikk végén — úgy véljük, hogy a nemzeti kérdés a legtöbb(!) nyugati(!) országban még nem oldódott meg..."

Ezek szerint tehát a franciák, a spanyolok, az angolok, a hollandok, a németek és az olaszok nemzeti mozgalma nem jutott dűlőre a XVII., XVIII. és XIX. században és még előbb? A cikk elején az „imperialista korszak" fogalmát úgy ferdíti el, hogy a nemzeti mozgalom már általában befejeződött, mégpedig nem csupán az előrehaladott nyugati országokban. Ugyanennek a cikknek végén a „nemzeti kérdést" „meg nem oldottnak" nyilvánítja *éppen* a nyugati országokban!! Mi egyéb ez, ha nem eszmezavar?

A nyugati országokban a nemzeti mozgalom — a régmúlté. Angliában, Franciaországban, Németországban stb. a „haza" már betöltötte rendeltetését, eljátszotta történelmi szerepét, *azaz* itt a nemzeti mozgalom már nem lehet haladó jellegű, nem ébresztheti az emberek újabb tömegeit új gazdasági és politikai életre. Itt a történelem napirendjén nem a feudalizmusról vagy a kezdetleges patriarchális viszonyokról a nemzeti haladás, a kulturált és politikailag szabad haza útjára való áttérés áll, hanem az idejét múlta, a tőkés fejlődés szempontjából túlérett „haza" útjáról a szocializmusra való áttérés.

Európa keleti részén más a helyzet. Az ukránok és belorusszok esetében például csakis az, aki álmaiban a Marson él, tagadhatná, hogy itt a nemzeti mozgalom még nem fejeződött be, hogy a tömegek ráébredése arra, hogy

* Lásd Lenin Művei 22. köt., 153—154. old. — *Szerk.*

el kell sajátítani az anyanyelvet és annak irodalmát — (márpedig ez elengedhetetlen feltétele és velejárója a kapitalizmus teljes kifejlődésének, az árucsere teljes behatolásának a legutolsó parasztcsaládba is) —, itt *még* csak most megy végbe. A „haza" itt *még* nem játszotta el egészen történelmi szerepét. A „haza védelme" itt *még* jelentheti a demokrácia, az anyanyelv, a politikai szabadság védelmét az elnyomó nemzettel szemben, a középkoriséggal szemben, az angolok, a franciák, a németek és az olaszok viszont hazudnak most, amikor hazájuk védelméről beszélnek a mostani háborúban, hiszen a valóságban *nem* anyanyelvüket, *nem* saját nemzeti fejlődésük szabadságát védelmezik, hanem rabszolgatartói jogaikat, gyarmataikat, finánctőkéjük „befolyási övezeteit" idegen országokban stb.

A félgyarmatokon és a gyarmatokon a nemzeti mozgalom történelmileg még fiatalabb, mint Európa keleti részén.

Mire vonatkoznak a „fejlett országokról" és az imperialista korszakról mondottak; *mennyiben* „sajátos" Oroszország helyzete (a 2. rész *e* §-ának címe P. Kijevszkijnél) és nemcsak Oroszországé; *hol* hazug frázis és *hol* élő és haladó valóság a nemzeti felszabadító mozgalom — P. Kijevszkij mindebből az égvilágon semmit sem értett meg.

A megírás ideje: 1916 augusztus—október. Először 1924-ben a Zvezda című folyóirat 1. és 2. számában jelent meg. Aláírás: V. Lenin.

Lenin Művei, 23. kötet.

A PROLETÁRFORRADALOM KATONAI PROGRAMJA[191]

Hollandiában, Skandináviában és Svájcban, azoknak a forradalmi szociáldemokratáknak a soraiból, akik harcolnak a szociálsovinisztáknak az ellen a hazugsága ellen, hogy a mostani imperialista háborúban a „haza védelméről" van szó, olyan hangok hallatszanak, hogy a szociáldemokrata minimális program „milíciát" vagy „népfelfegyverzést" követelő régi pontját egy új ponttal: a „lefegyverzésről" szóló ponttal kellene helyettesíteni. A Jugend-Internationale* vitát indított erről a kérdésről és a 3. számban szerkesztőségi cikket közölt a lefegyverzés mellett. R. Grimm legújabb téziseiben,[192] sajnos, szintén találunk a „lefegyverzés" eszméjének tett engedményt. A Neues Leben[193] és a Vorbote** c. folyóiratokban megindult a vita.

Vegyük szemügyre a lefegyverzés híveinek álláspontját.

I

A fő érv az, hogy a lefegyverzés követelése a legvilágosabban, a leghatározottabban és a legkövetkezetesebben fejezi ki a mindenféle militarizmus és minden háború elleni harcot.

* „Ifjúsági Internacionálé." — *Szerk.*
** „Előhírnök." — *Szerk.*

De éppen ebben a fő érvben van a lefegyverzés híveinek fő tévedése. A szocialisták, ha továbbra is szocialisták maradnak, nem lehetnek minden háború ellen.

Először is, a szocialisták sohasem voltak és sohasem lehetnek a forradalmi háborúk ellenségei. A „nagy" imperialista hatalmak burzsoáziája minden ízében reakcióssá vált és azt a háborút, amelyet most *ez* a burzsoázia folytat, reakciós, rabszolgatartó és bűnös háborúnak tartjuk. No, és mi a helyzet egy olyan háború esetében, amely ez ellen a burzsoázia *ellen* folyik? Például az olyan háború esetében, amelyet a burzsoázia által elnyomott és tőle függő vagy gyarmati népek viselnek felszabadulásukért? Az „Internacionálé" csoport téziseinek 5. §-ában azt olvassuk: „Ennek a fékevesztett imperializmusnak korszakában már semmiféle nemzeti háború sem lehetséges"; — ez nyilvánvalóan helytelen.

A XX. századnak, a „fékevesztett imperializmus" e századának története tele van gyarmati háborúkkal. De amit mi, európaiak, a világ legtöbb népének imperialista elnyomói, a ránk jellemző förtelmes európai sovinizmussal „gyarmati háborúnak" nevezünk, az gyakran ezeknek az elnyomott népeknek nemzeti háborúja, vagy nemzeti felkelése. Az imperializmus egyik leglényegesebb sajátossága éppen az, hogy meggyorsítja a kapitalizmus fejlődését a legelmaradottabb országokban és ezzel kiszélesíti és kiélezi a nemzeti elnyomás elleni harcot. Ez tény. És ebből elkerülhetetlenül következik, hogy az imperializmusnak gyakran kell nemzeti háborúkat előidéznie. *Junius*, aki brosúrájában az említett „tézisek" mellett száll síkra, azt mondja, hogy az imperialista korszakban minden olyan nemzeti háború, amely valamelyik imperialista nagyhatalom ellen folyik, egy, az előbbivel konkurráló másik, ugyancsak imperialista nagyhatalom beavatkozására vezet, és ilyenformán minden nemzeti háború imperialista háborúvá változik. De ez az érv is helytelen. Ez *lehetséges*, de nem mindig történik így. 1900—14-ben sok gyarmati háború nem ezen az úton haladt. És egyszerűen nevetséges volna, ha kijelentenők, hogy például a mostani háború után, ha

ez a háború a hadviselő országok végső kimerülésével végződik, „semmiféle" nemzeti, haladó jellegű, forradalmi háború „nem lehetséges", mondjuk Kína részéről Indiával, Perzsiával, Sziámmal stb. szövetségben a nagyhatalmak ellen.

Azt állítani, hogy az imperializmus korában nemzeti háborúk lehetetlenek, elméleti szempontból helytelen, történelmi szempontból nyilvánvalóan hibás, gyakorlati szempontból pedig egyértelmű az európai sovinizmussal: mi, akik olyan nemzetekhez tartozunk, amelyek Európában, Afrikában, Ázsiában stb. az emberek százmillióit nyomják el, éppen mi legyünk azok, akik az elnyomott népeknek kijelentik, hogy az ő háborújuk a „mi" nemzeteink ellen „lehetetlen"!

Másodszor. A polgárháborúk — szintén háborúk. Aki az osztályok harcát elismeri, annak lehetetlen el nem ismernie a polgárháborúkat, amelyek minden osztálytársadalomban az osztályharc természetes, bizonyos körülmények között elkerülhetetlen folytatását, kibontakozását és kiéleződését jelentik. Valamennyi nagy forradalom megerősíti ezt. Ha tagadnánk a polgárháborúkat vagy megfeledkeznénk róluk, az azt jelentené, hogy szélső opportunizmusba estünk és lemondtunk a szocialista forradalomról.

Harmadszor, az *egy* országban győztes szocializmus egyáltalán nem tesz egyszerre lehetetlenné általában minden háborút. Ellenkezőleg, feltételezi a háborúkat. A kapitalizmus fejlődése a különböző országokban a legnagyobb mértékben egyenlőtlenül megy végbe. Az árutermelés mellett ez másképp nem is lehetséges. Ebből adódik az a vitathatatlan következtetés, hogy a szocializmus nem győzhet egyidejűleg *valamennyi* országban. Először egyetlen vagy néhány országban fog győzni, a többi bizonyos ideig burzsoá, vagy a burzsoá rendig még el sem jutott ország marad. Ennek súrlódásokra kell vezetnie, sőt más országok burzsoáziájának azt a közvetlen törekvését is ki kell váltania, hogy szétzúzza a szocialista állam győzelmes proletariátusát. Ilyen esetekben a háború a mi részünkről jogos és igazságos, a szocializmusért, más népeknek a burzsoá elnyomatás alól való felszabadításáért folytatott háború lenne. Engelsnek tökéletesen igaza

volt, amikor 1882. szeptember 12-én Kautskyhoz írt levelében[194] a *már győztes* szocializmus „védelmi háborúinak" lehetőségét kifejezetten elismerte. Engels szeme előtt ugyanis a győztes proletariátusnak más országok burzsoáziájával szemben való védekezése lebegett.

Csak miután a burzsoáziát az egész világon és nem csupán *egy* országban megdöntöttük, véglegesen legyőztük és kisajátítottuk, csak akkor válnak majd lehetetlenné a háborúk. S tudományos szempontból teljesen helytelen és egyáltalán nem forradalmi eljárás volna, ha éppen azt kerülnénk meg és hanyagolnánk el, ami a legfontosabb: a burzsoázia ellenállásának megtörését — azt, ami a legnehezebb, ami a legtöbb harcot követeli a szocializmusba való *átmenet* idején. „Paposkodó szocialisták" és opportunisták mindig hajlandók álmodozni az eljövendő békés szocializmusról, de ezek éppen abban különböznek a forradalmi szociáldemokratáktól, hogy nem akarnak gondolni arra, nem akarnak gondolkodni azon, hogy ennek a szép jövendőnek megvalósítása érdekében könyörtelen osztályharcra és osztály*háborúkra* van szükség.

Nem szabad megengednünk, hogy szavakkal ámítsanak bennünket. Így például, a „haza védelmének" fogalma sokak előtt gyűlöletes, mert a nyílt opportunisták és a kautskysták a *jelenlegi* rablóháborúban ezzel kendőzik és leplezik a burzsoázia hazugságát. Ez tény. Ebből azonban nem az következik, hogy elfelejtsünk gondolkodni a politikai jelszavak értelmén. A „haza védelmének" elismerése a mostani háborúban azt jelenti, hogy ezt a háborút a proletariátus érdekeinek megfelelő, „igazságos" háborúnak tartjuk — és az égvilágon semmi mást nem jelent. Mert ellenséges betörés egyetlen háborúban sem kizárt dolog. Egyszerűen butaság volna, ha tagadnók a „haza védelmének" jogosultságát az elnyomott népek *részéről* az imperialista nagyhatalmak *ellen* folytatott háborújukban, vagy a győzelmes proletariátus részéről a burzsoá állam holmi Gallifet-je ellen viselt háborújában.

Elméletileg teljesen hibás volna megfeledkezni arról,

hogy minden háború csak a politika folytatása — más eszközökkel; a mostani imperialista háború két nagyhatalmi csoport imperialista politikájának folytatása, s ezt a politikát az imperialista korszak viszonyainak összessége szülte és táplálja. De ugyanennek a korszaknak szükségszerűen meg kell szülnie és táplálnia kell mind a nemzeti elnyomás elleni harcnak, mind a proletariátus részéről a burzsoázia ellen folytatott harcnak politikáját, s ennélfogva először, a nemzeti forradalmi felkelések és háborúk, másodszor, a proletariátus részéről a burzsoázia *ellen* folytatott háborúk és felkelések, harmadszor, e két fajta forradalmi háború stb. egybeolvadásának lehetőségét és elkerülhetetlenségét.

II

Ehhez járul még egy további általános megfontolás.

Az olyan elnyomott osztály, amely nem törekszik arra, hogy a fegyverforgatást megtanulja, hogy fegyverhez jusson, az ilyen elnyomott osztály csak azt érdemelné, hogy úgy bánjanak vele, mint rabszolgával. Ha nem akarunk burzsoá pacifistákká vagy opportunistákká válni, nem feledkezhetünk meg arról, hogy osztálytársadalomban élünk, s hogy ebből az osztálytársadalomból nincs és nem is lehet más kivezető út, mint az osztályharc. Az *elnyomó* osztály minden osztálytársadalomban — akár rabszolgaságon, akár jobbágyságon, vagy, mint most, bérmunkán alapszik ez a társadalom — fel van *fegyverezve*. Nemcsak a mai állandó hadsereg, hanem a *mai* milícia is — még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is, mint például Svájcban — a burzsoázia felfegyverkezését jelenti a proletariátus *ellen*. Ez olyan elemi igazság, hogy aligha szükséges bővebben foglalkozni vele. Elég emlékeztetni arra, hogy a katonaságot *valamennyi* kapitalista országban felhasználják a sztrájkolók ellen.

A burzsoázia felfegyverkezése a proletariátus ellen a modern tőkés társadalom egyik legjelentősebb, legsarkalatosabb, legfontosabb ténye. És e tény ellenére még azt java-

solják a forradalmi szociáldemokratáknak, hogy állítsák fel a „lefegyverzés" „követelését"! Ez egyértelmű az osztályharcos szempont teljes feladásával, a forradalom gondolatának teljes megtagadásával. A mi jelszavunk: a proletariátus felfegyverzése, a burzsoázia legyőzése, kisajátítása és *lefegyverzése* érdekében — ez a forradalmi osztály egyetlen lehetséges taktikája, amely a kapitalista militarizmus *egész objektív fejlődéséből* következik, s amelyet ez a fejlődés indokol és ír elő. A proletariátus, ha nem akarja elárulni világtörténelmi feladatát, csakis akkor dobhat sutba általában minden fegyvert, *miután* már lefegyverezte a burzsoáziát; akkor a proletariátus ezt kétségtelenül meg is teszi majd, de — csakis *akkor, semmiképpen sem előbb.*

És ha a mostani háború reakciós kereszténységszocialistákban és siránkozó kispolgárokban *csupán* borzalmat és rémületet, minden fegyverhasználattal, vérrel, halállal és hasonlókkal szemben csupán undort kelt, akkor nekünk erre azt kell mondanunk: a tőkés társadalom *mindig végnélküli borzalom* volt és az is marad. És ha ennek a társadalomnak a mostani háború, minden háborúk e legreakciósabbja, most *borzalmas véget* készít elő, akkor nekünk semmi okunk a kétségbeesésre. Márpedig a „lefegyverzés" „követelése" — helyesebben, a „lefegyverzésről" való álmodozás — objektív értelmét tekintve semmi más, mint a kétségbeesés megnyilvánulása olyan időben, amikor magának a burzsoáziának erőivel készítik elő mindenki szemeláttára az egyetlen jogos és forradalmi háborút, nevezetesen az imperialista burzsoázia elleni polgárháborút.

Aki azt mondja majd, hogy ez — az élettől elszakadt elmélet, annak két világtörténelmi *tényt* juttatunk eszébe: egyrészt a trösztök és a nők gyári munkájának szerepét, másrészt az 1871-es kommünt és az oroszországi 1905-ös decemberi felkelést.

A burzsoázia dolga — a trösztöket fejleszteni, a gyermekeket meg a nőket a gyárakba hajszolni és ott kínozni, megnyomorítani s a legnagyobb nyomorúságra kárhoztatni őket. Mi nem „követeljük" az ilyen fejlődést, nem „támogatjuk",

mi harcolunk ellene. De *hogyan* harcolunk? Tudjuk, hogy a nők gyári munkája és a trösztök, *haladást* jelentenek. Mi nem akarunk visszatérni a kézművesiparhoz, a monopólium előtti kapitalizmushoz, a nők háztartási munkájához. Előre a trösztökön stb. keresztül és a trösztökön túl a szocializmus felé!

Ugyanez megfelelő változtatásokkal a nép mostani militarizálására is vonatkoztatható. Ma az imperialista burzsoázia nemcsak az egész népet militarizálja, hanem az ifjúságot is. Holnap talán hozzáfog a nők militarizálásához. Erre azt válaszoljuk: annál jobb! Csak előre, minél gyorsabban! Minél gyorsabban megyünk előre, annál közelebb jutunk a kapitalizmus elleni fegyveres felkeléshez. Hogyan is engedhetik szociáldemokraták megfélemlíteni vagy elbátortalanítani magukat az ifjúság stb. militarizálásával, ha nem felejtették el a kommün példáját? Ez nem valami „élettől elszakadt elmélet", nem vágyálom, hanem tény. És valóban, igen nagy baj lenne, ha a szociáldemokraták, minden gazdasági és politikai tény ellenére, kételkedni kezdenének abban, hogy az imperialista korszaknak és az imperialista *háborúknak* elkerülhetetlenül az *ilyen* tények megismétlődésére *kell* vezetniük.

A kommün egyik polgári megfigyelője írta 1871 májusában egy angol újságban: „Ha a francia nemzet csak nőkből állana, milyen szörnyű nemzet volna!" Nők és 13 éves gyerekek harcoltak a férfiak oldalán a kommün idején. Nem lehet ez másképp a burzsoázia megdöntéséért folyó eljövendő harcokban sem. A proletárnők nem fogják tétlenül nézni, hogyan mészárolja le a jól felfegyverzett burzsoázia a rosszul felfegyverzett vagy fegyvertelen munkásokat. Fegyvert fognak ragadni, épp úgy, mint 1871-ben, s a jelenlegi „megijedt" vagy elbátortalanodott nemzetekből — helyesebben: a jelenlegi munkásmozgalomból, amelyet inkább az opportunisták dezorganizáltak, mint a kormányok — előbb vagy utóbb, de feltétlen bizonyossággal ki fog fejlődni a forradalmi proletariátus „szörnyű nemzeteinek" nemzetközi szövetsége.

A militarizálás most az egész társadalmi életet áthatja. Az imperializmus — a nagyhatalmak elkeseredett harca a világ felosztásáért és újra felosztásáért ezért elkerülhetetlenül további militarizálásra *kell* vezetnie minden országban, még a semleges és a kis országokban is. Mit fognak tenni ez ellen a proletárnők?? Csak átkozni fognak minden háborút és mindent, ami a katonasággal kapcsolatban van, csak a lefegyverzést fogják követelni? Elnyomott és valóban forradalmi osztály női sohasem fognak beletörődni ilyen gyalázatos szerepbe. Azt fogják mondani fiaiknak: „Nemsokára nagy leszel. Fegyvert adnak kezedbe. Fogadd el és tanuld meg alaposan a hadimesterséget. Erre a tudományra a proletároknak szükségük van — nem azért, hogy saját testvéreidre, más országok munkásaira lőj, mint ahogyan ez a mostani háborúban történik, és mint ahogy ezt neked a szocializmus árulói tanácsolják —, hanem azért, hogy saját országod burzsoáziája ellen harcolj, hogy véget vess a kizsákmányolásnak, a nyomornak és a háborúknak, nem jámbor óhajokkal, hanem a burzsoázia legyőzése és a *burzsoázia* lefegyverzése útján."

Ha a mostani háborúval kapcsolatban lemondunk az ilyen, éppen az ilyen propagandáról, akkor jobb, ha egyáltalán nem hangoztatunk nagy szavakat a nemzetközi forradalmi szociáldemokráciáról, szocialista forradalomról és a háború elleni háborúról.

III

A lefegyverzés hívei többek között azért is ellenzik a „nép felfegyverzését" követelő programpontot, mert ez a követelés állítólag könnyebben vezet arra, hogy engedményeket tegyünk az opportunizmusnak. Fentebb megvizsgáltuk a legfontosabbat: a lefegyverzés kapcsolatát az osztályharccal és a szociális forradalommal. Vizsgáljuk meg most a lefegyverzés követelése és az opportunizmus közötti kapcsolat kérdését. Az egyik legfontosabb ok, amelynél fogva ez a követelés elfogadhatatlan, éppen az, hogy ez a követelés és az általa keltett illúziók elkerülhetetlenül gyengítik és elerőtlenítik az opportunizmus ellen folytatott harcunkat.

Nem kétséges, hogy ez a harc az internacionálé legfontosabb napirenden levő kérdése. Az imperializmus elleni harc, ha nem kapcsolódik egybe elválaszthatatlanul az opportunizmus elleni harccal — üres frázis vagy ámítás. Zimmerwald és Kiental[195] egyik legfőbb fogyatékossága, a III. Internacionálé e csírái esetleges kudarcainak egyik legfőbb oka éppen abban rejlik, hogy az opportunizmus elleni harc kérdését nyíltan még csak fel sem vetették, nemhogy az opportunistákkal való szakítás szükségességének értelmében döntötték volna el. Az opportunizmus győzött — egy időre — az európai munkásmozgalomban. Minden nagyobb országban az opportunizmus két fő árnyalata alakult ki: először, Plehanov, Scheidemann, Legien, Albert Thomas és Sembat, Vandervelde, Hyndman, Henderson stb. úrék nyílt, cinikus és ezért kevésbé veszélyes szociálimperializmusa. Másodszor, a burkolt kautskysta opportunizmus: Kautsky—Haase és a „Szociáldemokrata Munkaközösség"[196] Németországban; Longuet, Pressemane, Mayeras stb. Franciaországban; Ramsay MacDonald és a „Független Munkáspárt"[197] más vezérei Angliában; Martov, Csheidze stb. Oroszországban; Treves és más, úgynevezett baloldali reformisták Olaszországban.

A nyílt opportunizmus leplezetlenül és közvetlenül ellenzi a forradalmat, a kezdődő forradalmi mozgalmakat és kirobbanásokat, közvetlenül szövetkezik a kormányokkal, bármily különbözők is ennek a szövetségnek formái, kezdve a kormányban való részvételtől, egészen a hadiipari bizottságokban való részvételig (Oroszországban).[198] A burkolt opportunisták, a kautskysták, sokkal ártalmasabbak és veszélyesebbek a munkásmozgalomra nézve, mert hangzatos, „marxista" szólamokkal és pacifista jelszavakkal álcázzák a kormányokkal kötött szövetségük védelmét. Az uralkodó opportunizmus e két formája ellen a proletárpolitika *minden* területén: a parlamentarizmus, a szakszervezetek, a sztrájkok, a hadügyi kérdések stb. terén egyaránt harcolni kell. Az uralkodó opportunizmus *mind*két formájának legfőbb sajátossága az, hogy a mostani háború és a forradalom összefüggésének konkrét kérdését és a forradalom más konkrét kérdéseit

elhallgatják, leplezgetik, vagy félszemüket a rendőri tilalmakon tartva tárgyalják. Mégpedig annak ellenére, hogy a háború előtt nem hivatalosan is, a bázeli kiáltványban[159] pedig hivatalosan is számtalanszor utaltak éppen ennek a küszöbönálló háborúnak a proletárforradalommal való összefüggésére. A lefegyverzés követelésének legfőbb hiányossága pedig éppen az, hogy megkerüli a forradalom valamennyi konkrét kérdését. Vagy talán a lefegyverzés hívei valami teljesen újfajta, fegyvertelen forradalom mellett vannak?

Továbbá. Mi semmiképpen sem vagyunk ellene a reformokért folytatott harcnak. Mi nem akarjuk figyelmen kívül hagyni azt a szomorú lehetőséget, hogy az emberiség — a legrosszabb esetben — még egy második imperialista háborút is át fog élni, ha a jelenlegi háború, a tömegerjedés meg a tömegelégedetlenség számtalan kirobbanása és a mi erőfeszítéseink ellenére sem vezet majd forradalomra. Mi olyan reformprogram hívei vagyunk, amelynek *ugyancsak* az opportunisták ellen is kell irányulnia. Az opportunisták csak örülnének annak, ha teljesen átengednők nekik a reformokért folytatott harcot, mi magunk pedig holmi „lefegyverzés" légvárába menekülnénk a rút valóságból. A „lefegyverzés" éppen azt jelenti, hogy elmenekülünk a rút valóságból, és egyáltalán nem azt, hogy harcolunk ellene.

Egy ilyen programban mi körülbelül a következőket mondanánk: „Az 1914—16-os imperialista háborúban a haza védelmének jelszava és elismerése nem más, mint a munkásmozgalom korrumpálása egy burzsoá hazugsággal." Az ilyen konkrét válasz a konkrét kérdésekre elméleti szempontból helyesebb, a proletariátusra nézve sokkal hasznosabb, az opportunistákra nézve elviselhetetlenebb volna, mint a lefegyverzés követelése és a haza „minden" védelmének elvetése. És még hozzáfűzhetnők a következőket: „Valamennyi imperialista nagyhatalom, Anglia, Franciaország, Németország, Ausztria, Oroszország, Olaszország, Japán és az Egyesült Államok burzsoáziája annyira reakcióssá vált, annyira áthatja a világuralomra való törekvés, hogy minden olyan háború, amelyet ezeknek az országoknak burzsoáziája

visel, csak reakciós háború lehet. A proletariátusnak nemcsak elleneznie kell minden ilyen háborút, hanem egyenesen »saját« kormánya vereségét kell kívánnia az ilyen háborúkban és ki kell használnia azt a forradalmi felkelés érdekében, ha a háború megakadályozását célzó felkelés nem sikerül."

A milícia kérdésében a következőket kellene mondanunk: mi nem a burzsoá milícia, hanem csakis a proletármilícia hívei vagyunk. Ezért: „egyetlen garast sem, egyetlen embert sem" adunk nemcsak az állandó hadseregre, hanem a burzsoá milíciára sem, még olyan országokban sem, mint az Egyesült Államok vagy Svájc, Norvégia stb. Annál is inkább, mert még a legszabadabb köztársasági országokban (például Svájcban) is azt látjuk, hogy a milícia egyre jobban elporoszosodik; különösen 1907-ben és 1911-ben láttuk a milícia prostituálását, amikor a csapatokat a sztrájkolók ellen mozgósították. Követelhetjük: a tiszteknek a nép által való választását, mindenféle katonai bíráskodás eltörlését, a külföldi munkások és a belföldi munkások egyenjogúsítását (ez különösen fontos pont az olyan imperialista államokra nézve, amelyek, mint Svájc, egyre nagyobb számban és egyre szemérmetlenebbül zsákmányolnak ki külföldi munkásokat, de jogokat nem adnak nekik), követelhetjük továbbá azt a jogot, hogy az egyes országokban, mondjuk, minden száz lakos szabad egyesületet alakíthasson a fegyverforgatás tanulására, a katonai kiképzők szabad választásával, akiknek munkáját az állam fizeti stb. A proletariátus csakis ilyen körülmények között tanulhatná meg a fegyverforgatást valóban *saját maga*, nem pedig rabszolgatartói számára, és a proletariátus érdekei feltétlenül meg is követelik ennek a mesterségnek elsajátítását. Az orosz forradalom bebizonyította, hogy a forradalmi mozgalom minden sikere, még ha csak részletsiker is — például valamely város vagy gyártelep, a hadsereg valamely részének meghódítása —, a győzelmes proletariátust múlhatatlanul *rákényszeríti* az ilyen program megvalósítására.

Végül, magától értetődik, hogy az opportunizmus ellen nem lehet csak programokkal harcolni, hanem csak úgy, ha

fáradhatatlanul ügyelünk arra, hogy a programok ténylegesen is megvalósuljanak. A csődbe jutott II. Internacionálé legnagyobb, végzetes hibája az volt, hogy szavai nem feleltek meg tetteinek, hogy meghonosította a képmutatást és a lelkiismeretlen forradalmi frázist (lásd Kautsky és társainak jelenlegi magatartását a bázeli kiáltvánnyal szemben). A lefegyverzés gondolatát mint társadalmi eszmét — vagyis olyan eszmét, amelyet bizonyos társadalmi körülmények hoznak létre, és amely befolyást gyakorolhat bizonyos társadalmi környezetre és nem marad egyéni különcködés — nyilvánvalóan egyes kis államok különleges, kivételesen „nyugodt" életviszonyai szülték, amely államok elég hosszú ideig távolestek a háborúk véres országútjától és abban reménykednek, hogy továbbra is távolmaradhatnak tőle. Hogy erről meggyőződjünk, elég belemélyednünk például a lefegyverzés norvég híveinek érvelésébe: „mi, úgymond, kis ország vagyunk, kicsi a haderőnk, úgysem tehetünk semmit a nagyhatalmakkal szemben" (s ugyanebből az okból nem állhatunk ellen akkor sem, ha erőszakkal bevonnak minket a nagyhatalmak egyik vagy másik csoportjával való imperialista szövetségbe) ...„mi békében akarunk maradni a mi istenhátamögötti kis zugunkban, továbbra is templomtoronypolitikát akarunk folytatni, leszerelést, kötelező döntőbíróságokat, állandó (talán a belgához hasonlóan „állandó"?) semlegességet akarunk követelni" stb.

A kis államoknak az a kicsinyes törekvése, hogy félreállhassanak, az a kispolgári óhaj, hogy a világtörténelem nagy csatáitól minél távolabb legyenek, és arra használják ki viszonylag monopolisztikus helyzetüket, hogy továbbra is önző passzivitásban maradjanak — ez az az objektív társadalmi helyzet, amely egyes kis államokban a lefegyverzés eszméjének bizonyos sikert és bizonyos elterjedést biztosíthat. Magától értetődik, hogy ez a törekvés reakciós és kizárólag

illúziókon alapul, mert hiszen az imperializmus egy vagy más módon a kis államokat is belesodorja a világgazdaság és a világpolitika forgatagába.

Svájcban például az imperialista viszonyok a munkásmozgalomnak objektíve *két* irányvonalat szabnak meg: az opportunisták a burzsoáziával szövetségben arra törekednek, hogy Svájcból köztársasági és demokrata monopolszövetséget csináljanak, amely hasznot húz az imperialista burzsoázia turistáiból, és hogy ezt a „nyugodt" monopóliumos helyzetet minél előnyösebben, minél nyugalmasabban használhassák ki.

Svájc igazi szociáldemokratái arra törekednek, hogy Svájc viszonylagos szabadságát és „nemzetközi" helyzetét arra használják ki, hogy győzelemre segítsék az európai munkáspártok forradalmi elemeinek szoros szövetségét. Svájc hálistennek nem „saját önálló" nyelvén, hanem három világnyelven beszél, mégpedig éppen azokon a nyelveken, amelyeken a vele határos hadviselő országok beszélnek.

Ha a svájci párt 20 000 tagja „rendkívüli hadiadó" címén hetenként két centime-ot róna le, akkor évenként 20 000 frankot kapnánk — ami bőségesen elegendő volna arra, hogy a vezérkarok tilalma ellenére időközönként három nyelven kinyomassuk és a hadviselő országok munkásai és katonái között terjesszük mindazt, ami megmondaná az igazságot a munkások kezdődő felháborodásáról, a lövészárkokban folyó barátkozásukról, a munkásoknak azokról a kilátásairól, hogy a fegyvert forradalmi módon „saját" országuk imperialista burzsoáziája ellen használják majd fel stb.

Mindez nem újdonság. Éppen ezt teszik a legjobb újságok is, mint a La Sentinelle,[200] a Volksrecht,[201] a Berner Tagwacht,[202] csakhogy, sajnos, nem kielégítő mértékben. Pedig csakis ilyen tevékenységgel érhető el, hogy az aarau pártkongresszus[203] kitűnő határozatából valamivel több is legyen, mint egyszerűen kitűnő határozat.

Bennünket most az a kérdés érdekel, hogy megfelel-e a lefegyverzés követelése a svájci szociáldemokraták körében mutatkozó forradalmi irányzatnak? Nyilvánvalóan nem. Objektíve a „lefegyverzés" a kis államok leginkább nemzeti, sajátosan nemzeti programja, nem pedig a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia nemzetközi programja.

A megírás ideje: 1916 szeptember.
Először 1917 szeptemberében és októberében, a Jugend Internationale című újság 9. és 10. számában, német nyelven jelent meg.
Aláírás: N. Lenin.

Lenin Művei, 23. kötet.

A „LEFEGYVERZÉS" JELSZAVÁRÓL

Egész sereg országban, főleg kis és a mostani háborútól távol álló országokban, például Svédországban, Norvégiában, Hollandiában meg Svájcban, olyan hangok hallatszanak, hogy a szociáldemokrácia minimális programjának régi, „milíciát", vagyis „a nép felfegyverzését" követelő pontját újjal, a „lefegyverzésről" szóló ponttal kell felcserélni. A nemzetközi ifjúsági szervezet Jugend-Internationale (Ifjúsági Internacionálé) c. lapjában, a 3. számban, vezércikk jelent meg, amely a leszerelés mellett foglal állást. R. Grimmnek a katonai kérdésről szóló „tézisei", amelyek a svájci szociáldemokrata párt kongresszusára készültek, engedményt tesznek a „lefegyverzés" gondolatának. A Neues Leben (Új Élet) című svájci lap 1915-ös évfolyamában Roland-Holst látszólag a két követelés „összeegyeztetése" mellett szólal fel, valójában azonban ugyanilyen engedményért száll síkra. A nemzetközi baloldal Vorbote (Előfutár) c. lapjának 2. számában cikk jelent meg Wynkoop holland marxista tollából, a nép felfegyverzésének régi követelése érdekében. A skandináv baloldaliak, mint az alább közölt cikkből látható, elfogadják a „lefegyverzés" jelszavát, bár itt-ott elismerik, hogy ebben a jelszóban megvannak a pacifizmus elemei.

Vizsgáljuk meg közelebbről a lefegyverzés szószólóinak álláspontját.

I

A lefegyverzés mellett felhozott egyik legfőbb érv a következő, nem mindig nyíltan kifejtett elgondolás: mi a háború ellen vagyunk, általában minden háború ellen, és ennek a nézetünknek leghatározottabb, legvilágosabb, félreérthetetlen kifejezése — a lefegyverzés követelése.

Ennek az elgondolásnak helytelenségével a Junius brosúrájáról írt cikkben foglalkoztunk, az olvasó ott megtalálhatja erre vonatkozó fejtegetéseinket.* Szocialisták nem lehetnek ellene minden háborúnak, ha szocialisták akarnak maradni. Ne engedjük, hogy elvakítson minket a mostani imperialista háború. Az imperialista korszakra éppen az ilyen, a „nagyhatalmak" között folyó háborúk a jellegzetesek, de egyáltalán nem lehetetlenek a demokratikus háborúk és felkelések sem, például az elnyomott nemzetek háborúja és felkelése az elnyomó nemzetek ellen, az elnyomás alóli felszabadulásuk érdekében. Elkerülhetetlenek a proletariátusnak a burzsoázia ellen, a szocializmusért folytatott polgárháborúi. Lehetségesek az *egy* országban győztes szocializmus háborúi, más, burzsoá vagy reakciós országok ellen.

A lefegyverzés a szocializmus eszményképe. A szocialista társadalomban nem lesznek háborúk, következésképpen megvalósul a lefegyverzés. De nem szocialista az, aki a szocializmus megvalósulását szociális forradalom és proletárdiktatúra *nélkül* várja. A diktatúra olyan államhatalom, amely közvetlenül *erőszakra* támaszkodik. A XX. században — mint a civilizáció korában általában — az erőszak nem ököl és nem dorong, hanem a *katonaság*. Ha felvesszük a programba a „lefegyverzést", az annyi, mintha általában azt mondanók: mi ellene vagyunk a fegyver alkalmazásának. Ebben ugyanúgy nincs szemernyi marxizmus sem, mintha azt mondanók: mi ellene vagyunk az erőszak alkalmazásának!

Megjegyezzük, hogy e körül a kérdés körül a nemzetközi vita — ha nem is kizárólag — főleg német nyelven folyt le. Márpedig a németben erre két olyan szót használnak, ame-

* Lásd Lenin Művei 22. köt., 317—333. old. — *Szerk.*

lyek között az orosz nyelvben igen nehéz különbséget tenni. Az egyik szó a tulajdonképpeni „leszerelés" (Abrüstung) s ezt Kautsky és a kautskysták a fegyverkezés csökkentésének értelmében használják. A másik a „lefegyverzés" (Entwaffnung) s ezt főleg a baloldaliak használják a militarizmus felszámolásának, mindenféle militarista (katonai) rendszer felszámolásának értelmében. Ebben a cikkben mi a *második*, bizonyos *forradalmi* szociáldemokraták között szokásos követelésről beszélünk.

A „leszerelés", amit a kautskysták prédikálnak, mégpedig az imperialista nagyhatalmak mostani kormányainak, a legútszélibb opportunizmus, burzsoá-pacifizmus, amely — a mézes-mázos kautskysták „jámbor óhajai" ellenére — *valójában* csak arra szolgál, hogy elvonja a munkásokat a forradalmi harctól. Mert hiszen az efféle prédikációk azt a gondolatot sugallják a munkásoknak, hogy az imperialista államok mostani, burzsoá kormányait *nem* fűzi egymáshoz a finánctőke ezernyi szála, nem fűzik egymáshoz a megfelelő (vagyis rablásra, fosztogatásra, az imperialista háború előkészítésére irányuló) *titkos szerződések* tucatjai és százai.

II

Az olyan elnyomott osztály, amely nem törekszik arra, hogy a fegyverforgatást megtanulja, hogy fegyverhez jusson, csak azt érdemelné, hogy úgy bánjanak vele, mint rabszolgákkal. Hiszen ha nem akarunk burzsoá pacifistákká vagy opportunistákká válni, nem feledkezhetünk meg arról, hogy osztálytársadalomban élünk s hogy ebből az osztálytársadalomból nincs és nem is lehet más kivezető út, mint az osztályharc és az uralkodó osztály hatalmának megdöntése.

Az elnyomó osztály minden osztálytársadalomban — akár rabszolgaságon, akár jobbágyságon, vagy mint most, bérmunkán alapul, ez a társadalom — fel van fegyverkezve. Nemcsak a mai állandó hadsereg, hanem a mai milícia is — még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is, mint például Svájcban — a burzsoázia felfegyverkezését

jelenti a proletariátus *ellen*. Ez olyan elemi igazság, hogy aligha szükséges bővebben foglalkozni vele. Elég emlékeztetni arra, hogy a katonaság (a köztársasági demokratikus milíciát is beleértve) felhasználása a sztrájkolók ellen olyan jelenség, amely kivétel nélkül minden tőkés országra jellemző. A burzsoázia felfegyverkezése a proletariátus ellen a modern tőkés társadalom egyik legjelentősebb, legsarkalatosabb, legfontosabb ténye.

És e tény ellenére még azt javasolják a forradalmi szociáldemokratáknak, hogy állítsák fel a „lefegyverzés" „követelését"! Ez egyértelmű az osztályharcos szempont teljes feladásával, a forradalom gondolatának teljes megtagadásával. A mi jelszavunk ez legyen: a proletariátus felfegyverzése a burzsoázia legyőzése, kisajátítása és lefegyverzése érdekében. Ez a forradalmi osztály egyetlen lehetséges taktikája, amely a kapitalista militarizmus egész *objektív fejlődéséből* következik s amelyet ez a fejlődés előír. A proletariátus, ha nem akarja elárulni világtörténelmi feladatát, csak akkor dobhat sutba általában minden fegyvert, *miután* már lefegyverezte a burzsoáziát; és akkor a proletariátus ezt kétségtelenül meg is teszi majd, de — csakis akkor, semmiképpen sem előbb.

Ha a mostani háború reakciós kereszténységszocialistákban és siránkozó kispolgárokban *csupán* borzalmat és rémületet, minden fegyverhasználattal, vérrel, halállal és hasonlókkal szemben csupán undort kelt, akkor nekünk erre azt kell mondanunk: a tőkés társadalom mindig *végnélküli borzalom* volt és az is marad. És ha ennek a társadalomnak a mostani háború, minden háborúk e legreakciósabbja, most *borzalmas véget* készít elő, akkor nekünk semmi okunk a kétségbeesésre. Már pedig a lefegyverzés „követelése" — helyesebben: a lefegyverzésről való álmodozás — objektív értelmét tekintve semmi más, mint a kétségbeesés megnyilvánulása olyan időben, amikor magának a burzsoáziának erőivel készítik elő mindenki szemeláttára az egyetlen jogos és forradalmi háborút, nevezetesen az imperialista burzsoázia elleni polgárháborút.

Aki azt mondja majd, hogy ez az élettől elszakadt elmélet, annak két világtörténelmi tényt juttatunk eszébe: egyrészt a trösztök szerepét és a nők gyári munkájának szerepét, másrészt az 1871-es kommünt és az oroszországi 1905-ös decemberi felkelést.

A burzsoázia dolga a trösztöket fejleszteni, a gyermekeket meg a nőket gyárakba hajszolni és ott kínozni, megnyomorítani, s a legnagyobb nyomorúságra kárhoztatni őket. Mi nem „követeljük" az ilyen fejlődést, nem „támogatjuk", mi harcolunk ellene. De *hogyan* harcolunk? Tudjuk, hogy a trösztök és a nők gyári munkája haladást jelentenek. Mi nem akarunk visszatérni a kézművesiparhoz, a monopólium előtti kapitalizmushoz, a nők háztartási munkájához. Előre a trösztökön stb. keresztül és a trösztökön túl a szocializmus felé!

Ez a megfontolás, amely számol a fejlődés *objektív menetével*, megfelelő változtatásokkal a nép mostani militarizálására is vonatkoztatható. Ma az imperialista burzsoázia nemcsak az egész népet militarizálja, hanem az ifjúságot is. Holnap talán hozzáfog a nők militarizálásához. Erre azt kell mondanunk: annál jobb! Csak előre, minél gyorsabban! Minél gyorsabban megyünk előre, annál közelebb jutunk a kapitalizmus elleni fegyveres felkeléshez. Hogyan is engedhetik szociáldemokraták megfélemlíteni magukat az ifjúság stb. militarizálásával, ha nem felejtették el a kommün példáját? Ez nem valami „élettől elszakadt elmélet", nem vágyálom, hanem tény. És valóban, igen nagy baj lenne, ha a szociáldemokraták, minden gazdasági és politikai tény ellenére, kételkedni kezdenének abban, hogy az imperialista korszaknak és az imperialista háborúknak elkerülhetetlenül az ilyen tények megismétlődésére kell vezetniük.

A kommünnek egyik polgári megfigyelője írta 1871 májusában egy angol újságban: „Ha a francia nemzet csak nőkből állana, milyen szörnyű nemzet volna!" Nők és 13 éves gyerekek harcoltak a férfiak oldalán a kommün idején. Nem lehet ez másképp a burzsoázia megdöntéséért vívott jövendő harcokban sem. A proletárnők nem fogják tétlenül

nézni, hogyan mészárolja le a jól felfegyverzett burzsoázia a rosszul felfegyverzett vagy fegyvertelen munkásokat. Fegyvert fognak ragadni, épp úgy, mint 1871-ben és a jelenlegi megfélemlített nemzetekből — helyesebben: a jelenlegi munkásmozgalomból, amelyet az opportunisták jobban dezorganizáltak, mint a kormányok — előbb-utóbb, de feltétlen bizonyossággal ki fog fejlődni a forradalmi proletariátus „szörnyű nemzeteinek" nemzetközi szövetsége.

A militarizálás most az egész társadalmi életet áthatja. Az imperializmus — a nagyhatalmak elkeseredett harca a világ felosztásáért és újrafelosztásáért, s ezért elkerülhetetlenül további militarizálásra kell vezetnie minden országban, még a semleges és a kis országokban is. Mit fognak ez ellen tenni a proletárnők? Csak átkozni fognak minden háborút és mindent, ami a katonasággal kapcsolatban van, csak a lefegyverzést fogják követelni? Elnyomott és valóban forradalmi osztály asszonyai sohasem fognak beletörődni ilyen gyalázatos szerepbe. Azt fogják mondani fiaiknak:

„Nemsokára nagy leszel. Fegyvert adnak kezedbe. Fogadd el és tanuld meg alaposan a hadimesterséget. Erre a tudományra a proletároknak szükségük van — nem azért, hogy saját testvéreidre, más országok munkásaira lőj, mint ahogyan ez a mostani háborúban történik, és mint ahogy ezt neked a szociálizmus árulói tanácsolják — hanem azért, hogy saját országod burzsoáziája ellen harcolj, hogy véget vess a kizsákmányolásnak, a nyomornak, és a háborúknak, nem jámbor óhajokkal, hanem a burzsoázia legyőzése és lefegyverzése útján."

Ha a mostani háborúval kapcsolatban lemondunk az ilyen, éppen az ilyen propagandáról, akkor jobb, ha egyáltalán nem hangoztatunk nagy szavakat a nemzetközi forradalmi szociáldemokráciáról, szocialista forradalomról és a háború elleni háborúról.

III

A lefegyverzés hívei többek között azért is ellenzik a „nép felfegyverzését" követelő programpontot, mert ez a követelés állítólag könnyebben vezet arra, hogy engedményeket tegyünk az opportunizmusnak. Fentebb már megvizsgáltuk a legfontosabbat: a lefegyverzés kapcsolatát az osztályharccal és a szociális forradalommal. Vizsgáljuk meg most a lefegyverzés követelése és az opportunizmus közötti kapcsolat kérdését. Az egyik legfontosabb ok, amelynél fogva ez a követelés elfogadhatatlan, éppen az, hogy ez a követelés és az általa keltett illúziók elkerülhetetlenül gyengítik és elerőtlenítik az opportunizmus ellen folytatott harcunkat.

Nem kétséges, hogy ez a harc az internacionálé legfontosabb napirenden levő kérdése. Az imperializmus elleni harc, ha nem kapcsolódik egybe elválaszthatatlanul az opportunizmus elleni harccal — üres frázis vagy ámítás. Zimmerwald és Kiental egyik legfőbb fogyatékossága, a III. Internacionálé e csírái esetleges fiaskójának (kudarcainak, csődjeinek) egyik legfőbb oka éppen abban rejlik, hogy az opportunizmus elleni harc kérdését nyíltan még csak fel sem vetették, nemhogy az opportunizmussal való szakítás szükségességének értelmében döntötték volna el. Az opportunizmus győzött — egy időre — az európai munkásmozgalomban. Minden nagyobb országban az opportunizmus két főárnyalata alakult ki: először Plehanov, Scheidemann, Legien, Albert Thomas, Sembat, Vandervelde, Hyndman, Henderson stb. úrék nyílt, cinikus és ezért kevésbé veszélyes szociálimperializmusa. Másodszor, a burkolt kautskysta opportunizmus: Kautsky—Haase és a „Szociáldemokrata Munkaközösség" Németországban; Longuet, Pressemane, Mayeras stb. Franciaországban; Ramsay MacDonald és a „Független Munkáspárt" más vezérei Angliában; Martov, Csheidze stb. Oroszországban; Treves és más, úgynevezett baloldali reformisták Olaszországban.

A nyílt opportunizmus leplezetlenül és közvetlenül ellenzi a forradalmat, a kezdődő forradalmi mozgalmakat és kirob-

banásokat, közvetlenül szövetkezik a kormányokkal, bármily különbözők is ennek a szövetségnek formái, kezdve a kormányban való részvételtől, egészen a hadiipari bizottságokban való részvételig. A burkolt opportunisták, a kautskysták, sokkal ártalmasabbak és veszélyesebbek a munkásmozgalomra nézve, mert hangzatos, szintén „marxista" szólamokkal és pacifista jelszavakkal álcázzák a kormányokkal kötött szövetségük védelmét. Az uralkodó opportunizmus e két formája ellen a proletárpolitika *minden* területén; a parlamentarizmus, a szakszervezetek, a sztrájkok, a hadügyi kérdések stb. terén egyaránt harcolni kell.

Melyik az a legfőbb sajátosság, amely az uralkodó opportunizmus *mindkét* formájára jellemző?

Az, hogy *a mostani háború és a forradalom összefüggésének* konkrét kérdését *és a forradalom más konkrét kérdéseit* elhallgatják, leplezgetik, vagy félszemüket a rendőri tilalmakon tartva tárgyalják. Mégpedig annak ellenére, hogy a háború előtt nem hivatalosan is, a bázeli kiáltványban pedig hivatalosan is számtalanszor utaltak éppen *ennek* a küszöbönálló háborúnak a proletárforradalommal való összefüggésére.

A lefegyverzés követelésének legfőbb fogyatékossága pedig éppen az, hogy megkerüli a forradalom valamennyi konkrét kérdését. Vagy talán a lefegyverzés hívei valami teljesen újfajta, fegyvertelen forradalom mellett vannak?

IV

Továbbá. Mi semmiképpen sem vagyunk ellene a reformokért folytatott harcnak. Mi nem akarjuk figyelmen kívül hagyni azt a szomorú lehetőséget, hogy az emberiség — a legrosszabb esetben — még egy második imperialista háborút is át fog élni, ha a jelenlegi háború, a tömegerjedés meg a tömegelégedetlenség számtalan kirobbanása és a mi erőfeszítéseink ellenére sem vezet majd forradalomra. Mi olyan reformprogram hívei vagyunk, amelynek *ugyancsak* az opportunisták ellen is kell irányulnia. Az opportunisták csak örül-

nének annak, ha teljesen átengednők nekik a reformokért folytatott harcot, mi magunk pedig holmi „lefegyverzés" légvárába menekülnénk a rút valóságból. A „lefegyverzés" éppen azt jelenti, hogy elmenekülünk a rút valóságból és egyáltalán nem azt, hogy harcolunk ellene.

Megjegyzendő: annak, ahogyan egyes baloldaliak például a haza védelmének kérdését felvetik, az az egyik legfőbb fogyatékossága, hogy a válasz nem elég konkrét. Elméletileg sokkal helyesebb, gyakorlatilag hasonlíthatatlanul fontosabb azt mondani, hogy a *mostani* imperialista háborúban a haza védelmének jelszava burzsoá-reakciós ámítás, mintsem „általános", a haza „minden" védelme ellen irányuló tételeket felállítani. Ez helytelen is, és nem is „üti agyon" a munkásoknak a munkáspártokon belüli közvetlen ellenségeit: az opportunistákat.

A milícia kérdésében, ha konkrét és gyakorlatilag szükséges feleletet akarunk adni, azt kellene mondanunk: mi nem a burzsoá milícia, hanem csakis a proletár milícia hívei vagyunk. Ezért „egyetlen garast sem, egyetlen embert sem" adunk nemcsak az állandó hadseregre, hanem a burzsoá milíciára sem, még olyan országokban sem, mint az Egyesült Államok vagy Svájc, Norvégia stb. Annál kevésbé, mert még a legszabadabb köztársasági országokban (például Svájcban) is azt látjuk, hogy a milícia egyre jobban elporoszosodik, azt látjuk, hogy prostituálják, amikor a csapatokat a sztrájkolók ellen mozgósítják. Követelhetjük: a tiszteknek a nép által való választását, mindenféle katonai bíráskodás eltörlését, a külföldi munkások és a belföldi munkások egyenjogúsítását (ez különösen fontos pont az olyan imperialista államokra nézve, amelyek, mint Svájc, egyre nagyobb számban és egyre szemérmetlenebbül zsákmányolnak ki külföldi munkásokat, de jogokat nem adnak nekik), követelhetjük továbbá azt a jogot, hogy az egyes országokban, mondjuk, minden száz lakos szabad egyesületet alakíthasson a fegyverforgatás tanulására, a katonai kiképzők szabad választásával, akiknek munkáját az állam fizeti stb. A proletariátus csakis ilyen körülmények között tanulhatná meg a fegyverforgatást valóban *saját*

maga, nem pedig rabszolgatartói számára, és a proletariátus érdekei feltétlenül meg is követelik ennek a mesterségnek elsajátítását. Az orosz forradalom bebizonyította, hogy a forradalmi mozgalom minden sikere, még ha csak részletsiker is — például valamely város, vagy gyártelep, a hadsereg valamely részének meghódítása — a győzelmes proletariátust múlhatatlanul *rákényszeríti* az ilyen program megvalósítására.

Végül magától értetődik, hogy az opportunizmus ellen nem lehet csak programokkal harcolni, hanem csak úgy, ha fáradhatatlanul ügyelünk arra, hogy a programokat ténylegesen meg is valósítsák. A csődbejutott II. Internacionálé legnagyobb, végzetes hibája az volt, hogy szavai nem feleltek meg tetteinek, hogy meghonosította a lelkiismeretlen forradalmi frázist (lásd Kautsky és társainak jelenlegi magatartását a bázeli kiáltvánnyal szemben). Ha erről az oldalról közeledünk a lefegyverzés követeléséhez, akkor mindenekelőtt *objektív* jelentőségének kérdését kell felvetnünk. A lefegyverzést, mint társadalmi eszmét — vagyis olyan eszmét, amelyet bizonyos társadalmi körülmények hoznak létre, és amely befolyást gyakorolhat bizonyos társadalmi környezetre és nem marad egyéni vagy valamely csoport részéről megnyilvánuló különcködés — nyilvánvalóan egyes kis államok különleges, kivételesen „nyugodt" életviszonyai szülték, amely államok elég hosszú ideig távolestek a háborúk véres országútjától és abban reménykednek, hogy továbbra is távol maradhatnak tőle. Hogy erről meggyőződjünk, elég belemélyednünk például a lefegyverzés norvég híveinek érvelésébe: „mi, úgymond, kis ország vagyunk, kicsi a haderőnk, úgysem tehetünk semmit a nagyhatalmakkal szemben" (s ugyanebből az okból nem állhatunk ellen akkor sem, ha erőszakkal bevonnak minket a nagyhatalmak egyik vagy másik csoportjával való imperialista *szövetségbe!)*, „mi békében akarunk maradni a mi istenhátamögötti kis zugunkban, továbbra is templomtorony-politikát akarunk folytatni, lefegyverzést, kötelező döntőbíróságokat, állandó" (talán a belgához hasonlóan „állandó"?) „semlegességet akarunk követelni" stb.

A kis államoknak az a kicsinyes törekvése, hogy félre-

állhassanak, az a kispolgári óhaj, hogy a világtörténelem nagy csatáitól minél távolabb legyenek és arra használják ki viszonylag monopolisztikus helyzetüket, hogy továbbra is önző passzivitásban maradjanak — ez az az *objektív* társadalmi helyzet, amely egyes kis államokban a lefegyverzés eszméjének bizonyos sikert és elterjedést biztosíthat. Magától értetődik, hogy ez a törekvés reakciós és kizárólag illúziókon alapul, mert hiszen az imperializmus egy vagy más módon a kis államokat is belesodorja a világgazdaság és a világpolitika forgatagába.

Ezt Svájc példáján fogjuk megvilágítani. Ebben az országban az imperialista viszonyok a munkásmozgalomnak objektíve *két* irányvonalat szabnak meg. Az opportunisták, a burzsoáziával szövetségben, arra törekednek, hogy Svájcból köztársasági és demokrata monopolszövetséget csináljanak, amely hasznot húz az imperialista burzsoázia turistáiból, és hogy ezt a „nyugalmas" monopóliumos helyzetet minél előnyösebben, minél nyugodalmasabban használhassák ki. Valójában ez a politika egy kis, kiváltságos helyzetben levő ország nem nagy, kiváltságos munkásrétegének a saját országa burzsoáziájával való szövetségre irányuló politikája, a proletariátus tömegei *ellen*. Svájc igazi szociáldemokratái arra törekednek, hogy Svájc viszonylagos szabadságát és „nemzetközi" helyzetetét (a legkulturáltabb országok szomszédságát, továbbá azt a körülményt, hogy Svájc, hálistennek, nem „saját önálló" nyelven, hanem három világnyelven beszél) arra használják ki, hogy az egész európai proletariátus forradalmi elemeinek *forradalmi* szövetségét kiszélesítsék, erősítsék és megszilárdítsák. Segítsük burzsoáziánkat, hogy továbbra is megtarthassa az Alpok szépségeivel való igen-igen nyugodalmas kereskedés monopóliumos helyzetét, akkor tán nekünk is leesik pár garas: ez a svájci opportunisták politikájának *objektív* tartalma. Segítsük elő a forradalmi proletariátusnak a burzsoázia megdöntésére irányuló szövetségét a franciák, németek és olaszok soraiban — ez a svájci forradalmi szociáldemokraták politikájának objektív tartalma. Sajnos, a svájci „baloldaliak" még korántsem hajtják végre

kielégítő mértékben ezt a politikát, és az 1915-ben, az aaraui pártkongresszusukon hozott kitűnő határozat (a forradalmi tömegharc elismerése) egyelőre jórészt papíron marad. De most nem erről van szó.

Bennünket most az a kérdés érdekel, hogy megfelel-e a lefegyverzés követelése a svájci szociáldemokraták körében mutatkozó forradalmi irányzatnak? Nyilvánvalóan nem. Objektíve a lefegyverzés „követelése" a munkásmozgalom opportunista, szűkkeblűen nemzeti, egy kis állam látóköre által korlátozott vonalának felel meg. Objektíve a „lefegyverzés" a kis államok leginkább nemzeti, sajátosan nemzeti programja, egyáltalán nem a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia nemzetközi programja.

P. S.* A Szocialista Szemle — The Socialist Review[204] című angol folyóirat, az opportunista Független Munkáspárt lapjának legutóbbi (1916 szeptemberi) számában, a 287. oldalon e párt newcastle-i konferenciájának a határozatát olvashatjuk, amely szerint meg kell tagadni *minden rendű és rangú* kormány *minden néven nevezendő* háborújának támogatását, még az esetben is, ha ez a háború „névlegesen" „védekező" háború volna. A 205. oldalon, a vezércikkben pedig a következő kijelentést találjuk: „Nem helyeseljük a sinn-fein felkelést" (az 1916-os írországi felkelést). „Semmiféle fegyveres felkelést nem helyeslünk, mint ahogy nem helyeseljük a militarizmus és a háború semmiféle más formáját sem."

Kell-e még bizonyítani, hogy *ezek* az „antimilitaristák", a lefegyverzésnek nem valamely kis államban, hanem egy nagyhatalom területén élő *effajta* hívei, a legrosszabb opportunisták? Pedig elméletileg teljesen igazuk van, amikor a fegyveres felkelésben is a militarizmus és a háború „egyik formáját" látják.

A megírás ideje: 1916 október.
Megjelent 1916 decemberben, a Szbornyik-Szocial-Demokrata 2. számában.
Aláírás: N. Lenin.

Lenin Művei, 23. kötet.

* Postscriptum: utóirat. — *Szerk.*

A BALOLDALI ZIMMERWALDISTÁK FELADATAI A SVÁJCI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTBAN[205]

(Részletek)

I. ÁLLÁSFOGLALÁS ÁLTALÁBAN A HÁBORÚ ÉS A BURZSOÁ KORMÁNY KÉRDÉSÉBEN

1. A „haza védelme" Svájc részéről, mind a jelenlegi imperialista háborúban, mind a készülőben levő újabb imperialista háborúkban, nem más, mint burzsoá népámítás, mivel valójában Svájc részvétele a mostani háborúban és más hasonló háborúkban csupán rabló és reakciós háborúban való részvétel lenne, az *egyik* imperialista koalíció oldalán, és egyáltalán nem a „szabadságért", a „demokráciáért", a „függetlenségért" stb. viselt háború.

2. A svájci szociáldemokrata pártnak a svájci burzsoá kormány és Svájc minden burzsoá pártja irányában a legteljesebb bizalmatlansággal kell viseltetnie. Hiszen ez a kormány *a)* a legszorosabb gazdasági és pénzügyi kapcsolatban van az imperialista „nagyhatalmak" burzsoáziájával és teljesen függ tőle; *b)* már régen és az egész vonalon a politikai reakció felé fordult a nemzetközi és a belső ügyekben (politikai rendőrség; szolgai megalázkodás az európai reakció és az európai monarchiák előtt stb.); *c)* sok éven át folytatott politikájával (a hadseregreform 1907-ben stb.; az Egli, a de Loys „ügy"[206] stb. stb.) bebizonyította, hogy mindinkább bábbá válik a szélső reakciós svájci háborús párt és katonai klikk kezében.

3. Ennek folytán a svájci szociáldemokrata párt legsürgősebb feladata az, hogy leleplezze az imperialista burzsoázia és a katonai klikk előtt szolgaian megalázkodó kormány igazi

jellegét, lerántsa a leplet a demokratikus frázisokkal űzött népámításról, rávilágítson annak teljes lehetőségére, hogy ez a kormány (a Svájcot kormányzó egész burzsoázia beleegyezésével) eladja a svájci nép érdekeit az egyik vagy a másik imperialista koalíciónak.

4. Ezért abban az esetben, ha Svájcot bevonják a jelenlegi háborúba, a szociáldemokratáknak az a kötelességük, hogy feltétlenül elvessék a „haza védelmét" és leleplezzék az ezzel a jelszóval űzött népámítást. A munkások és a parasztok ebben a háborúban nem a saját érdekeikért és nem a demokráciáért halnának meg, hanem az imperialista burzsoázia érdekeiért. Svájc és ugyanígy más előrehaladott országok szocialistái, a haza fegyveres védelmét *csakis* akkor ismerhetik el és kell, hogy elismerjék, amikor ezt a hazát már szocialista módra átalakították, azaz csakis a proletár, szocialista forradalomnak a burzsoáziával szemben való védelmét ismerhetik el.

5. A szociáldemokrata párt és képviselői sem béke idején, sem háborús időkben semmiképpen sem szavazhatják meg a hadihiteleket, a „semlegesség védelméről" stb. szóló bármilyen hazug beszédekkel igazolják is ezt a szavazást.

6. A proletariátusnak a háborúra forradalmi tömegakciók propagálásával, előkészítésével és végrehajtásával kell válaszolnia, abból a célból, hogy megdöntse a burzsoázia uralmát, meghódítsa a politikai hatalmat és megvalósítsa a szocialista rendet, mert csak ez szabadíthatja meg az emberiséget a háborúktól és mert ennek a megvalósítása *minden* ország munkásainak tudatában azelőtt hallatlan gyorsasággal érlelődő elhatározássá válik.

7. A forradalmi akciók közt legyenek tüntetések és tömegsztrájkok, de semmiesetre se legyen köztük a katonai szolgálat megtagadása. Ellenkezőleg, nem a fegyver kézbevételének megtagadása, hanem csakis a fegyvernek a *saját* burzsoázia ellen fordítása felelhet meg a proletariátus feladatainak és állhat összhangban az internacionalizmus legjobb képviselőinek, például K. Liebknechtnek jelszavaival.

8. A kormány által a háború előtt vagy a háború idején

a politikai szabadságjogok hatályon kívül helyezése vagy korlátozása felé tett legkisebb lépésnek is azt kell maga után vonnia, hogy a szociáldemokrata munkások illegális szervezeteket alakítanak, abból a célból, hogy rendszeresen, kitartóan, semmilyen áldozattól vissza nem riadva propagálják a háború elleni háborút és megmagyarázzák a tömegeknek a háború igazi jellegét.

IV. A PÁRT SORONLEVŐ FELADATAI A PROPAGANDA, AZ AGITÁCIÓ ÉS A SZERVEZÉS TERÉN

20. Az aaraui kongresszusnak a forradalmi tömegharcról szóló határozatát csak úgy lehet valóban végrehajtani, ha rendszeresen és kitartóan dolgozunk a tömegekre gyakorolt szociáldemokrata befolyás kiszélesítése érdekében, ha a dolgozó és kizsákmányolt tömegek *újabb* rétegeit vonjuk be a mozgalomba. A szociális forradalom érdekében folytatott propagandát és agitációt konkrétabban, szemléltetőbben, közvetlenül gyakorlatiasan kell végezni, úgy, hogy az ne csak a szervezett munkások számára legyen érthető, akik a tőkés társadalomban mindig a proletariátus és általában az elnyomott osztályok kisebbségét fogják képezni, hanem a kizsákmányoltak többsége számára is, amely a szörnyű tőkés elnyomás folytán nem képes a rendszeres szervezkedésre.

21. A pártnak, hogy szélesebb tömegeket befolyásolhasson, rendszeresebben kell kiadnia ingyenesen szétosztásra kerülő röplapokat, amelyek megmagyarázzák a tömegeknek, hogy a forradalmi proletariátus Svájc szocialista átalakításáért harcol, ami a lakosság $^{9}/_{10}$-e számára szükséges és érdekeinek megfelel. Nyílt versenyt kell szervezni a párt valamennyi szekciója, különösen pedig az ifjúsági szervezetek között az ilyen röplapok terjesztésére, továbbá utcai, házi és lakásagitációt kell folytatni; fokozott figyelmet és energiát kell fordítani a mezőgazdasági munkások, béresek és napszámosok közötti agitációra, valamint az agitációra a szegényparasztság körében, amely nem zsákmányol ki bérmunkásokat és amely nem tollasodik meg a drágaságon, hanem szenved tőle. Köve-

telni kell a párt parlamenti képviselőitől (National-, Kantons-, Gross- és egyéb Räte), hogy különösen előnyös politikai helyzetüket reformista parlamenti fecsegés helyett, amit a munkások joggal unnak és ami joggal bizalmatlanságot vált ki, használják fel a szocialista forradalom hirdetésére a proletariátus és a félproletariátus *legelmaradottabb* rétegei között a városban és különösen a falun.

22. Határozottan szakítani kell a munkásosztály, az alkalmazottak stb. gazdasági szervezeteinek „semlegességét" hirdető elmélettel. Meg kell magyarázni a tömegeknek azt az igazságot, amelyet különösen szemléltetően igazolt a háború, nevezetesen, hogy az úgynevezett „semlegesség" — burzsoá ámítás vagy képmutatás, hogy az a valóságban *passzív* behódolás a burzsoáziának és a burzsoázia különösen aljas vállalkozásainak, mint például az imperialista háborúnak. Fokozni kell a szociáldemokrata tevékenységet a munkásosztály, továbbá a kispolgárság vagy az alkalmazottak legszegényebb rétegeinek minden néven nevezendő szervezeteiben, külön szociáldemokrata csoportokat kell alakítani ezeken a szervezeteken belül, rendszeres munkával olyan helyzetet kell előkészíteni, hogy mindezekben a szervezetekben a forradalmi szociáldemokrácia legyen többségben és tartsa kezében a vezetést. Meg kell magyarázni a tömegeknek e feltétel különös fontosságát a forradalmi harc sikere szempontjából.

23. Ki kell terjeszteni és fokozni kell a szociáldemokrata tevékenységet a hadseregben, mind az ifjúság bevonulása előtt, mind a katonai szolgálat idején. Szociáldemokrata csoportokat kell alakítani minden katonai egységben. Meg kell magyarázni, hogy történelmileg elkerülhetetlen és a szocializmus szempontjából jogos a fegyverhasználat az egyetlen igazságos háborúban, mégpedig abban a háborúban, amelyet a proletariátus a burzsoázia ellen folytat azért, hogy felszabadítsa az emberiséget a bérrabszolgaság alól. Propagandát kell folytatni az elszigetelt *attentátok* (merényletek) ellen, annak érdekében, hogy a katonaság forradalmi részének harcát egybekapcsoljuk a proletariátus és általában a kizsákmányolt lakosság széleskörű mozgalmával. Fokozni kell az olteni hatá-

rozat ama részének propagálását, amely a katonáknak azt javasolja, hogy tagadják meg az engedelmességet, ha a katonaságot sztrájkolók ellen akarják felhasználni, propagálni kell továbbá azt is, hogy semmiesetre sem szabad beérni az engedelmesség passzív megtagadásával.

24. Meg kell magyarázni a tömegeknek, hogy a fentebb kifejtett következetes forradalmi-szociáldemokrata irányban végzett gyakorlati munka elválaszthatatlanul összefügg a modern munkásmozgalom *minden* civilizált országban kialakult és Svájcban is (különösen az 1916-os zürichi kongresszuson) végérvényesen kibontakozott *három fő* irányzata között folyó rendszeres *elvi* harccal. Ez a három irányzat a következő: 1. a szociálpatrióták, vagyis, akik nyíltan elismerik a „haza védelmét" a mostani 1914—16-os imperialista háborúban. Ez a burzsoázia munkásmozgalmon belüli ügynökeinek opportunista irányzata; 2. a baloldali zimmerwaldisták, akik elvi alapon elvetik a „haza védelmét" az imperialista háborúban és állást foglalnak a szociálpatriótákkal mint a burzsoázia ügynökeivel való szakítás, valamint a forradalmi tömegharc mellett, s ez utóbbival kapcsolatban amellett, hogy a szociáldemokrata taktikát *teljesen* újjá kell szervezni a forradalmi tömegharc propagálásának és előkészítésének megfelelő módon; 3. az úgynevezett „centrum" (Kautsky—Haase, az Arbeitsgemeinschaft Németországban; Longuet—Pressemane Franciaországban)*, amely az első és második irányzat egysége mellett foglal állást. Ez az „egység" csak megköti a forradalmi szociáldemokrácia kezét, mivel lehetetlenné teszi tevékenységének kibontakozását és azzal, hogy a párt elvei és a párt gyakorlata között nincs elválaszthatatlan teljes kapcsolat, demoralizálja a tömegeket.

A svájci szociáldemokrata párt 1916-os zürichi kongresszusán, a Nationalratsfraktion** kérdéséről tartott három beszédben, nevezetesen Platten, Naine és Greulich beszédeiben különösen világosan kifejezésre jutott annak elismerése,

* A német szociáldemokrata sajtóban a „centrumot" néha, teljesen jogosan, azonosítják a „zimmerwaldisták" *jobbszárnyával*.

** Nemzeti-tanácsi frakció. — *Szerk.*

hogy a szociáldemokrata politika különböző irányzatainak harca a svájci szociáldemokrata párton belül már *régen ténnyé vált*. A küldöttek többségének rokonszenve nyilvánvalóan Platten oldalán volt, amikor arról beszélt, hogy következetesen állást kell foglalni a forradalmi szociáldemokrácia szellemében folytatott tevékenység mellett. Naine nyíltan, szabatosan és határozottan kijelentette, hogy a Nationalratsfraktionon belül állandóan két irányzat harcol egymással és hogy a munkásszervezeteknek maguknak kell gondoskodniuk arról, hogy a forradalmi irányzat olyan híveit küldjék a Nationalratba, akik valóban szolidárisak egymással. Amikor Greulich arról beszélt, hogy a párt elejtette régi „kedvenceit" (Lieblinge) és új „kedvenceket" talált magának, ugyancsak elismerte azt a tényt, hogy különböző irányzatok vannak és a különböző irányzatok harcban állanak egymással. De a „kedvenc-elmélettel" egyetlenegy öntudatos és gondolkodó munkás sem fog egyetérteni. Éppen azért, hogy az irányzatok elkerülhetetlen és szükségszerű harca ne fajulhasson a „kedvencek" versengésévé, személyi összetűzésekké, kicsinyes gyanúsítgatásokká és botrányokká, éppen ezért a szociáldemokrata párt minden tagja köteles gondoskodni a szociáldemokrata politika különböző irányzatainak *nyílt e l v i* harcáról.

25. Fokozott harcot kell folytatni, *elvi* álláspontról a Grütli-Verein[207] ellen, amely a *burzsoá* munkáspolitika irányzatainak, nevezetesen — az opportunizmusnak, a szociálpatriotizmusnak, a tömegek burzsoá-demokratikus illúziókkal való demoralizálásának kirívó megnyilvánulása svájci talajon. A Grütli-Verein konkrét tevékenységének példáján meg kell magyarázni a tömegeknek, mennyire hibás és káros a szociálpatriotizmus és a „centrum" politikája.

26. Haladéktalanul meg kell tenni az előkészületeket a februári (1917) berni pártkongresszus küldötteinek megválasztására, s ezeknek a választásoknak olyan alapon kell történniök, hogy minden egyes pártszervezetben megvitatják az elvi és a konkrét-politikai platformokat. A következetes forradalmi, internacionalista szociáldemokraták ilyen platformjául ennek a platformnak kell szolgálnia.

A funkcionáriusok megválasztása a párt valamennyi vezető tisztségébe, a Presskomission*-ba, minden képviseleti intézménybe, minden vezetőségbe stb. csakis a platformok ugyanilyen megvitatása alapján történhet.

Minden helyi pártszervezetnek gondosan ellenőriznie kell a helyi pártlapot abból a szempontból, hogy ne csak általában a szociáldemokrácia, hanem a szociáldemokrata politika *pontosan meghatározott platformjának* a nézeteit és taktikáját képviselje.

A megírás időpontja:
1916 október vége—november eleje.
Először 1918-ban, külön brosúra formájában, francia nyelven jelent meg.

Lenin Művei, 23. kötet.

* Sajtóbizottság. — *Szerk.*

N. D. KIKNADZÉNAK

Kedves Elvtárs!

Ön vitába száll azzal a megjegyzésemmel, hogy megvan a *lehetősége* még a mostani imperialista háború nemzeti háborúvá változásának *is*.

Mivel érvel Ön? „imperialista hazát kell majd védenünk..."

Logikus ez? Ha a haza „*imperialista*" marad, hogyan lesz a háború nemzeti háború??

Radek és az internacionálé téziseinek 5. §-a szerintem elméletileg helytelenül beszél a „lehetőségekről".

A marxizmus nem a lehetőségek, hanem a tények talaján áll.

Egy marxista *csakis* pontosan és vitathatatlanul bebizonyított *tényeket* tehet meg politikája premisszáivá.

A mi határozatunk (a párt határozata) éppen ezt teszi.

Amikor a párthatározat *helyett* a „lehetetlenségre" hivatkoznak, azt felelem: nem igaz, ez nem marxista gondolkodás, ez sablon. Mindenféle változás *lehetséges*.

És megemlítek egy történelmi tényt (az 1792—1815 közötti háborúkat). Mondok egy példát annak illusztrálására, hogy most is lehetséges hasonló eset (*visszafejlődés* esetén).

Szerintem *Ön* összetéveszti a lehetségest (amelyet *nem* én hoztam szóba!!) a reálissal, amikor úgy véli, hogy ha elis-

merjük a lehetőséget, akkor megváltoztathatjuk a taktikát Ez a logikátlanság teteje.

Én lehetségesnek tartom azt, hogy egy szociáldemokratából burzsoá lesz és *megfordítva*.

Vitathatatlan igazság. De vajon az következik-e ebből, hogy én a *szóban forgó* burzsoát, Plehanovot most szociáldemokratának fogom tartani? Nem, nem következik. De megvan-e a lehetősége? Várjuk meg, amíg a lehetőségből valóság lesz.

Ennyi az egész. Éppen „módszertanilag" (amiről Ön ír) kell megkülönböztetni a lehetségest a valóságostól.

Mindenféle változás lehetséges, még az ostobából is lehet okos ember, de a *valóságban* az ilyesmi ritkán fordul elő. És csupán azért, mert fennáll az efféle változás lehetősége, nem fogom az ostobát okos embernek tartani.

Nem látom világosan, miért ütközik meg a „kétféle" nevelésen. Hiszen én egy *konkrét* példát említettem (Norvégiát) a *Proszvescsenyijé*-ben[208] és a Kievszkij ellen írt cikkemben.[209]

Ön erre *nem* válaszol!! Ön egy egészen homályos példát hoz fel Lengyelországgal kapcsolatban.

Amit én mondok, az nem „kétféle" nevelést jelent, hanem azt, hogy különböző dolgokat közös nevezőre *hozunk*, hogy Nyizsnyijből is, Szmolenszkből is, Moszkva felé tekintünk.

Az a svéd szociáldemokrata, aki nem száll síkra Norvégia különválási *szabadsága* mellett, gazember. Ezt ön nem vitatja. A norvég *lehet* a különválás *mellett*, s lehet *ellene*. Feltétlenül egységes álláspontra kell helyezkedniük valamennyi ország összes demokratáinak egy ilyen kérdésben? Nem. Ez sablon, nevetséges sablon, nevetséges igény lenne.

Mi sohasem hibáztattuk amiatt a lengyel szociáldemokratákat (ezt megírtam a Proszvescsenyijé-ben), hogy *ők* ellenzik Lengyelország függetlenségét.

Ahelyett az egyszerű, világos, elméletileg vitathatatlan érvelés helyett, hogy nem lehet most síkraszállni egy *olyan* demokratikus követelés mellett (független Lengyelország),

amely *gyakorlatilag teljesen* alárendel bennünket valamelyik imperialista nagyhatalomnak vagy koalíciónak

(ez vitathatatlan, ez kielégítő: ez szükséges és elegendő)

— ehelyett ilyen abszurdumot állítanak: „megvalósíthatatlan".

Ezen már 1903-ban és 1916 áprilisában is nevettünk.

A derék lengyel szociáldemokraták majdnem — hajszál híján — bebizonyították, hogy az új lengyel állam létrehozása megvalósíthatatlan, csak... csak közbelépett az imperialista Hindenburg: fogta magát és megvalósította.[210]

Hogy milyen nevetséges doktrinérségre képesek azok, akik (krakkói szempontból[211]) el akarják mélyíteni (vagy éppen elsekélyesíteni?) a „gazdasági" tényezőt!!

A PSD-sek* írásaikban már a *Staatenbau*-t** is tagadják!! Hát az egész demokrácia talán nem Staatenbau? És Holland-India függetlensége, amit Gorter követel, talán *nem* Staatenbau?

Mi Holland-India különválási szabadsága mellett vagyunk. De *köteles-e* a holland-indiai szociáldemokrata is a különválás mellett állást foglalni? Tessék, még egy példa az állítólagos „kétféle" nevelésre!!

A háború a politika folytatása. Belgium gyarmattartó ország — mondja Ön. Hát tényleg nem tudjuk meghatározni, *miféle* politika folytatása a *mostani* háború, a belga rabszolgatartás politikájáé-e, vagy a belga felszabadítás politikájáé??

Gondolom, meg tudjuk határozni.

Ha pedig valaki melléfog, az *ténykérdés*.

Elvégre nem lehet „betiltani" a nemzeti háborúkat (ahogy Radek szeretné), attól tartva, hogy holmi fejetlen emberek vagy szélhámosok majd *ismét* nemzeti háborúnak fogják feltüntetni az imperialista háborút!! Akármilyen nevetséges is, Radek szavaiból ez következik.

Mi nem a *nemzeti* felkelés ellen, hanem *mellette* foglalunk állást. Ez világos. S ennél tovább nem mehetünk: konkrétan elemezni fogunk minden egyes esetet — talán csak

* PSD (lengyel szociáldemokraták). — *Szerk.*

** „Államépítés." — *Szerk.*

nem fogjuk az amerikai déli államok 1863-as felkelését „nemzeti felkelésnek" minősíteni...

Engelsnek a Grünberg-Archívumban megjelent cikke[212] megvolt nekem, de elküldtem Grigorijnak.[213] Amint visszakapom tőle, *el fogom küldeni Önnek.*

Meleg baráti kézszorítással *Lenin*

N. K. nagyon kér, hogy adjam át az ő üdvözletét is.

Zürichből Genfbe
1916 novemberében.
Először 1925-ben jelent meg.

Lenin Művei, 35. kötet.

INESSZA ARMANDNAK

Kedves Barátom!

Nagyon köszönöm, hogy lefordította a téziseket. Elküldöm őket Abramovicsnak és Guilbaeux-nak.

Dolgozzuk át őket Franciaország számára? Aligha érdemes, ott sokminden másképpen van.

Ma gyűlést tartottak itt a baloldaliak; *nem* mindenki jött el, mindössze 2 svájci+2 külföldi német+3 orosz lengyel-zsidó*... Gyenge dolog! Gondolom, nemigen lesz belőle semmi; a második gyűlést 10 nap múlva tartják... Nehéz a helyzetük, mert az egészben *éppen* a Grimm elleni háború a lényeg, az erejük pedig túl kevés. Majd meglátjuk, mi sül ki belőle.

A nőket illetően egyetértek az Ön kiegészítésével.

Ön beleköt abba a tézisbe, hogy a szociáldemokratáknak (1) *Svájcban* (2) most semmi esetre sem szabad megszavazniuk a hadihiteleket. De hiszen az elején *f o l y t o n* a *mostani*, imperialista háborúról beszélünk. Csakis arról van szó.

„A munkásnak nincs hazája" — ez azt jelenti, hogy *(a)* gazdasági helyzete (le salariat) nem nemzeti, hanem nemzetközi; *(b)* osztályellensége nemzetközi; *(c)* felszabadulásának feltételei szintén azok; *(d)* a munkások nemzetközi egysége *fontosabb* a nemzeti egységnél.

Vajon ez azt jelenti-e, vajon ebből az következik-e, hogy

* Így aztán előadás nem is volt, csupán beszélgetés.

nem kell harcolni, *a m i k o r* az idegen nemzeti elnyomás megdöntéséről *v a n s z ó??* Azt jelenti vagy sem?

A gyarmatok háborúja a felszabadulásért?

— Írországé Anglia ellen?

Vajon a felkelés (a nemzeti felkelés) nem a haza védelme-e?

Elküldöm Önnek azt a cikkemet, amelyet Kievszkij ellen írtam erről.

Ha más könyvekre is szüksége lesz — *írja meg*. Itt sokmindent meg lehet szerezni, és amúgy is sokat járok a könyvtárakba.

Meleg kézszorítással *Lenin*

Zürichből Sörenbergbe (Svájc)
1916. november 20-án.
Először megjelent: Bolsevik 1. sz. 1949.

Lenin Művei, 35. kötet.

INESSZA ARMANDNAK

Kedves Barátom! Ami a franciáknak szánt átdolgozást illeti, én nem vállalnám[214]. Ön megpróbálná?

A svájciak számára íródott: itt a „háborús rész" is sajátos (egy kis államra van szabva), más a párton belüli helyzet is stb. stb. Meg aztán Franciaországra vonatkozó *konkrét* anyag sem akadna nálam.

Szíves-örömest csinálnék valamit a francia baloldaliak részére, de valahogy nem sikerül kapcsolatot teremtenem velük. Grisa hosszú, de hallatlanul értelmetlen leveleket irkál, rengeteget fecseg, a régi dolgokon rágódik, semmi értelmes, pontos hírt nem közöl a francia *baloldaliakról*, semmilyen, abszolút semmilyen kontaktust nem létesít velük.

A hazát illetően Ön, úgy látom, mindenáron ellentmondást akar felfedezni régebbi írásaim (mikoriak? 1913-ból? hol? mi?) és a mostaniak között. Nem hiszem, hogy volnának ellentmondások. Keresse ki pontosan a szövegeket, majd akkor még egyszer megnézzük.

Persze mindig voltak nézeteltérések az ortodoxok és az opportunisták között a haza felfogásában (v. ö. Plehanov 1907-ben, illetve 1910-ben, Kautsky 1905-ben és 1907-ben és Jaurès L'armée nouvelle).* Ezzel teljesen egyetértek: itt alapvető különbségről van szó. Nem hiszem, hogy bárhol is mondtam volna olyasmit, ami ezzel ellentétes.

* Az új hadsereg. — *Szerk.*

Nekem is az a véleményem, hogy a haza védelme (amikor megengedhető) csak mint a demokrácia védelme engedhető meg (a megfelelő korszakban).

A proletároknak természetesen sohasem szabad „beolvadniuk" az általános demokratikus mozgalomba. Marx és Engels nem „olvadt be" az 1848-as németországi polgári demokratikus mozgalomba. Mi bolsevikok nem „olvadtunk be" az 1905-ös polgári demokratikus mozgalomba.

Mi szociáldemokraták sohasem „a kapitalizmus nevében" szállunk síkra a demokrácia mellett, hanem a *mi* mozgalmunk útjának megtisztítása nevében, ennek az útnak a megtisztítása pedig a kapitalizmus fejlődése nélkül lehetetlen.

Baráti üdvözlettel *Lenin*

P. S. Ha szüksége lesz könyvekre, írjon.

Zürichből Sörenbergbe (Svájc)
1916. november 25-én.
Először megjelent:
Bolsevik 1. sz. 1949.

Lenin Művei, 35. kötet.

INESSZA ARMANDNAK

Kedves Barátom! Ami a „haza védelmét" illeti, nem tudom, vannak-e köztünk nézeteltérések vagy sem. Ön úgy látja, hogy ellentmondás van a Marx emlékére című gyűjteményben megjelent cikkem[215] és mostani kijelentéseim között, de *nem idézi* pontosan sem azt, sem ezeket. Erre az utalásra lehetetlen válaszolnom. A Marx emlékére című gyűjtemény nincs meg nekem. Természetesen nem emlékezhettem szó szerint arra, hogy mit írtam ott. Az akkori és a mostani szöveg *pontos* idézése nélkül nem áll módomban válaszolni *erre* az érvére.

Általában véve az a benyomásom, hogy az Ön érvelése valahogy kissé egyoldalú és formalista. Vett *egy* idézetet a Kommunista Kiáltványból (a munkásoknak nincs hazájuk), és állítólag fenntartás nélkül akarja alkalmazni, *s ebben odáig megy, hogy tagadja a nemzeti háborúkat.*

A marxizmus egész szelleme, egész rendszere azt követeli, hogy minden tételt csak *(a)* történelmileg; *(b)* csak más tételekkel összefüggésben; *(c)* csak a konkrét történelmi tapasztalatokkal kapcsolatban vizsgáljunk.

A haza: történelmi fogalom. Mást jelent a haza a nemzeti elnyomás megdöntéséért vívott harc korszakában, illetve pontosabban, *időpontjában.* És mást jelent olyan időpontban, amikor a nemzeti mozgalmakon már túljutottunk. A „három országtípusra" (az önrendelkezésről szóló téziseink 6. §-a)[216]

nem *lehet* minden körülmények között egyformán alkalmazni a hazáról és a haza védelméről szóló tételt.

A *Kommunista Kiáltvány* azt mondja, hogy a munkásoknak nincs hazájuk.

Ez igaz. De *nem csak* ezt mondja. Azt is mondja, hogy a nemzeti államok kialakulásakor a proletariátusnak némileg sajátos szerepe van. Ha az első tételt vesszük (a munkásoknak nincs hazájuk) és *megfeledkezünk* arról, hogy ez *összefügg* a második tétellel (a munkások nemzeti keretek között alakulnak osztállyá, de nem abban az értelemben, mint a burzsoázia) roppant helytelenül járunk el.

Miben áll ez az összefüggés? Szerintem éppen abban, hogy a *demokratikus* mozgalomban (ilyen időpontban, ilyen konkrét helyzetben) a proletariátus nem tagadhatja meg a mozgalom támogatását (tehát azt sem, hogy nemzeti háborúban védelmezze a hazát).

Marx és Engels azt mondta a *Kommunista Kiáltvány*ban, hogy a munkásoknak nincs hazájuk. De ugyancsak Marx nem egy ízben *buzdított* a *nemzeti* háborúra: Marx 1848-ban, Engels pedig 1859-ben (A Po és Rajna című brosúrájának befejezése, amelyben határozottan szítja a németek *nemzeti* érzéseit, határozottan nemzeti *háborúra* szólítja fel őket). *1891*-ben, amikor Franciaországnak (Boulanger) + III. Sándornak Németország ellen tervezett háborúja már küszöbön állt, Engels *határozottan* elismerte a „haza védelmét".[217]

Marx és Engels zavaros fejű emberek voltak talán, akik ma ezt mondták, holnap meg azt? Nem. Véleményem szerint annak elismerése, hogy a „haza védelme" a nemzeti háborúban helyénvaló, *teljesen* megfelel a marxizmusnak. 1891-ben a német *szociáldemokratáknak* valóban védelmezniük kellett *volna* a hazát a Boulanger + III. Sándor elleni háborúban. Ez a *nemzeti* háború sajátos változata lett volna.

Mellesleg: ezekkel a szavakkal csak *elismétlem* azt, amit a Jurij ellen írt cikkemben már megmondottam.[218] Ön valami oknál fogva hallgat erről a cikkemről. Úgy vélem, hogy az itt felvetett kérdésre vonatkozólag *éppen* ez a cikk számos

olyan megállapítást tartalmaz, amelyből teljesen (vagy majdnem teljesen) kitűnik, hogyan fogom fel én a marxizmust.

Radekről — a Radekkel való „összeveszésről" (???!!!). Tavasszal már volt egy vitám Grigorijjal, aki egyáltalán nem értette meg az akkori politikai helyzetet és azt vetette szememre, hogy szakítottam a Zimmerwaldi Baloldallal. Ez badarság.

A Zimmerwaldi Baloldallal való kapcsolat szintén relatív dolog. Először is Radek nem = Zimmerwaldi Baloldal. Másodszor, Radekkel nem általában „szakítottam", hanem csupán egy bizonyos *területen*. Harmadszor, a Radekkel való kapcsolatot ostobaság úgy felfogni, hogy *nekünk* megkössék a kezünket a *szükséges* elméleti és gyakorlati harcban.

Ad 1 (az első ponthoz). Sohasem tettem egyetlen lépést, de még egy mozdulatot sem a „Zimmerwaldi Baloldallal" való szakítás, de mégcsak a vele való kapcsolat gyengítése irányában sem. Ilyesmit senki sem rótt fel nekem és nem róhat fel a jövőben sem. Sem Borchardttal, sem a svédekkel, sem Knieffel stb. stb. kapcsolatban.

Radek fölöttébb aljas módon kirekesztett bennünket a Vorbote szerkesztőségéből. Radek úgy viselkedik a politikában, mint holmi Tyszka-féle kalmár: pimasz, fennhéjázó, ostoba. *Grigorij* azt írta nekem 1916 tavaszán, amikor már Zürichben voltam, hogy *közte* és Radek közt nincs *semmilyen* „kollegiális együttműködés". Radek *elhúzódott* — ez a *tény*. Elhúzódott tőlem is, meg *Grigorijtól is* a Vorbote *miatt*. De ha egy ember pimaszul és aljasul, kalmár módra viselkedik, ettől a Zimmerwaldi Baloldal még baloldal marad, s *ezt a baloldalt* nem szabad és nem okos, nem helyes dolog ilyesmibe belekeverni.

A Gazeta Robotnicza[219] 1916 februári száma iskolapéldája a Tyszka által űzött efféle „játéknak" (Radek az ő nyomdokain jár), ennek az aljas lakájkodásnak. Aki a politikában *megbocsátja* az ilyesmit, az szerintem vagy bolond, vagy gazember. *Én sohasem bocsátom meg*. Ilyesmiért vagy pofonvágják az illetőt, vagy hátat fordítanak neki.

Én természetesen az utóbbit tettem. És nem bántam meg.

A német *baloldaliakkal* való kapcsolatunk *egy cseppet sem* gyengült meg. Amikor szükség volt arra, hogy *gyakorlatilag* együtt haladjunk Radekkel (az 1916. XI. 4—5-i zürichi kongresszus),[220] akkor *együtt haladtunk vele.* Mindaz a sok ostoba frázis, amelyet Grigorij a Zimmerwaldi Baloldallal való szakításomról összehordott, ostobaságnak bizonyult, mint ahogy mindig is az volt.

Ad 2 — tehát a Radekkel való szakítás „területe" *(a)* az orosz és a lengyel ügyekre korlátozódott. Ezt megerősítette a Külföldi Szervezet Bizottságának a határozata. *(b)* A Jurijjal és társaival való história. Radek most is pimaszabbnál pimaszabb leveleket irkál nekem és Grigorijnak (ha akarja, elküldhetem őket), amelyekben azt állítja, hogy „mi" (mármint ő+Buharin+Jurij és társai) így „látjuk"!! Így csak egy tökfilkó vagy egy gazember írhat, aki „*intrikálni*" akar oly módon, hogy *továbbtágítja azt a rést*, amely a Jurijjal és társaival való nézeteltéréseink folytán keletkezett. Ha Radek *nem* tudta, hogy *mit* művel, akkor tökfilkó. Ha pedig tudta, akkor gazember.

Pártunk politikai feladata világosan állt előttünk: *nem köthettük meg* a kezünket azzal, hogy a szerkesztőségben egyenjogúságot biztosítunk N. I.-nek+Jurijnak+J. B.-nek (Grigorij ezt nem értette meg, s arra kényszerített, hogy nyílt ultimátum elé állítsam: kijelentettem, hogy *távozom* a Kommunyisztból, ha nem szakítunk vele. A *Kommunyiszt* jó volt, *amíg* ennek a szerkesztőség felét kitevő triónak *nem volt* külön programja). *Egyenjogúságot* biztosítani a Buharin+Jurij+J. B.-csoportnak hülyeség lett volna, ez egyértelmű lett volna az egész munka tönkretételével. Sem Jurijnak, aki teljesen zöldfülű, sem J. B.-nek nincs egy csepp sütnivalója sem, és ha hagyták magukat belevinni ebbe az ostoba *csoport*ügybe Buharinnal, akkor határozottabban kellett fellépnünk: a Kommunyiszt[221]-tal szakítanunk kellett. Ez meg is történt.

Az önrendelkezéssel kapcsolatos vita még csak most kezdődik. Itt aztán — és a demokráciához való viszony *egész kérdésében* — teljes náluk a zűrzavar. Itt aztán szó sem lehet arról, hogy egyenjogúságot biztosítsunk a zöldfülűeknek

és az ostobáknak! Ha nem kellett nekik a békés, elvtársias tanítás — magukra vessenek. (Én *nem hagytam nyugtot* nekik, többször szóba hoztam az ügyet Bernben: rá sem hederítettek! tízoldalas leveleket irkáltam nekik Stockholmba — rá sem hederítettek! Nos, ha így áll a dolog — menjetek a pokolba. Én mindent megtettem a *békés* elintézés érdekében. Ha nem akarjátok — beverem a fejeteket, és ország-világ előtt kijelentem, hogy bolondok vagytok. Ezt és csakis ezt kell tenni.) Mi köze ehhez Radeknek? kérdezheti Ön.

Az, hogy ő volt ennek a „csoportnak" a „nehéztüzérsége", mégpedig a bokrok közé rejtőzött nehéztüzérsége. Jurij és társai nem is számítottak rosszul (J. B. egészen tehetséges intrikus: mint kiderült, ahelyett, hogy *Jurijt mellénk állította* volna, létrehozott egy csoportot miellénk.) A számításuk a következő volt: háborút indítunk, harcolni pedig Radek fog helyettünk! *Helyettünk*, gondolták ők, Radek fog harcolni, Leninnek pedig *meg lesz kötve* a keze.

Csakhogy nem ez történt, drágalátos zöldfülűek! Én nem engedem, hogy a politikában megkössék a kezemet! háborút akartok? álljatok ki nyíltan. Radek szerepe pedig — aki alattomban uszítja a zöldfülű fiatalokat, maga meg a Zimmerwaldi Baloldal mögé bújik — az aljasság netovábbja. A Tyszka-féle mocsár leggyalázatosabb... gazembere sem kalmárkodhatna, lakájkodhatna és intrikálhatna ennél aljasabb módon.

Ad 3 — már világosan megmondottuk. Az imperializmus és a demokrácia, illetve a minimális program viszonyának kérdése *egyre szélesebb síkon* vetődik fel (lásd a holland programot a bulletin 3. számában; az amerikai SLP* az egész minimális programot törölte. Entwaffnungsfrage).** E kérdéssel kapcsolatban Radek fejében **teljes zűrzavar** uralkodik (ez világosan kitűnik a téziseiből; megmutatta ezt a közvetett és egyenesadók kérdése is, amelyet az én téziseim vetettek fel). Sohasem fogom engedni, hogy megkössék a kezemet ennek a rendkívül fontos és alapvető

* Socialist Labour Party — Szocialista Munkáspárt. — *Szerk.*
** A lefegyverzés kérdése. — *Szerk.*

kérdésnek a tisztázásában. Nem engedhetem. A kérdést tisztázni kell. Még *tucatjával* fognak „elbukni" (elbotlani) ezen a kérdésen.

Aki úgy értelmezi a Zimmerwaldi Baloldallal való „kapcsolatot", hogy *mi* engedjük majd megkötni a kezünket abban az elméleti harcban, amelyet az „imperialista ökonomizmus" ellen vívunk (ez *nemzetközi* — holland—amerikai—orosz stb. — betegség), az semmit sem ért az egészből. Hogy ész nélkül hajtogassam a „Zimmerwaldi Baloldal" szót, és földig hajoljak Radek teljesen zavaros elmélete előtt — erre nem vagyok hajlandó.

Összegezve az elmondottakat: Zimmerwald után *nehezebbé* vált a *manőverezés*. Fel kellett *használni* Radeket, J. B.-t és *társait* arra, amire *szükség* volt, anélkül azonban, hogy ők *megköthessék a kezemet*. Úgy vélem, ez sikerült. Buharin Amerikába való elutazása, és *főleg* Jurij cikkének ideküldése és az én válaszom *elfogadása* után (elfogadta! *kénytelen volt* elfogadni) az ő ügyüknek, mint „csoport" ügyének, *befellegzett*. (Grigorij meg az *egyenjogúság* megadásával *örökéletűvé* akarta tenni ezt a csoportot: *mi* adtunk volna neki egyenjogúságot!!)

Az orosz—lengyel színtéren *különváltunk* Radektől, és *nem hívtuk*, hogy vegyen részt a „*Szbornyik*"-unkban. *Így kellett cselekednünk*.

S most semmit sem tehet, ami *kárára* volna a munkának. A zürichi kongresszuson (1916. XI. 5.) kénytelen volt, mint most is, *Grimmel szemben mellém állni*.

Mit jelent ez? Azt jelenti, hogy sikerült *különválasztanom** a kérdéseket: *jottányit sem* gyengült a kautskysták (Grimm y compris)** elleni nemzetközi roham, s ugyanakkor nem vagyok alárendelve a Radek-féle ostobasággal való „egyenjogúságnak"!

Úgy vélem, stratégiailag nyert ügyünk van. Lehet, hogy Jurij + *társai* + Radek + társai *szitkozódni* fognak. Allez-y,

* Nagyon nehéz volt!
** Beleértve. — *Szerk.*

mes amis!* *Most az ódiumot önök* viselik, nem mi. De *most* nem fognak ártani az ügynek, s előttünk szabad az út. A Jurijjal és Radekkel való *szennyes* (minden szempontból szennyes) zűrzavarból kikászolódtunk: *egy jottányit sem gyengítettük* a „Zimmerwaldi Baloldalt", és megteremtettük az *előfeltételeit* az ostobaság elleni harcunknak a demokráciához való viszony kérdésében is.

Voilà.** Bocsásson meg a hosszú levélért és a sok kemény kifejezésért: nem tudok másképpen írni, amikor őszintén beszélek. De hiszen mindez amúgy is entre nous,*** úgy hogy nem is árt egy kis szitkozódás.

Minden jót! *Lenin*

Általában Radek is, Pannekoek is *helytelenül* veti fel a kautskyzmus elleni harc kérdését. Ezt **NB!!**

Zürichből Clarensba
1916. november 30-án.
Először megjelent:
Bolsevik 1. sz. 1949.

Lenin Művei, 35. kötet.

* Csak rajta, barátaim! — *Szerk.*
** Íme. — *Szerk.*
*** Köztünk marad. — *Szerk.*

TÉZISEK A SVÁJCI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ÁLLÁSFOGLALÁSÁRÓL A HÁBORÚVAL KAPCSOLATBAN[222]

1. A jelenlegi világháború imperialista háború, amelyet a világ politikai és gazdasági kizsákmányolásáért, az elhelyezési piacokért, a nyersanyag-forrásokért és új tőkebefektetési területekért, a gyenge népek elnyomásáért stb. folytatnak.

Mindkét hadviselő koalíciónak a „haza védelméről" szóló frázisai nem jelentenek egyebet, mint burzsoá népámítást.

2. A svájci kormány ügyintézője a svájci burzsoáziának, amely teljes mértékben a nemzetközi finánctőkétől függ és a legszorosabb kapcsolatban van a nagyhatalmak imperialista burzsoáziájával.

Ezért egyáltalán nem véletlen, hanem ezeknek a gazdasági tényeknek szükségszerű következménye, hogy a svájci kormány napról napra — és ez már évtizedek óta így megy — egyre reakciósabb politikát folytat, titkos diplomáciát űz, korlátozza és megsérti a nép demokratikus szabadságjogait, hétrét görnyed a katonai klikk előtt, s a lakosság nagy tömegeinek érdekeit rendszeresen és szemérmetlenül feláldozza maroknyi pénzmágnás érdekeinek.

Svájc bevonása a jelenlegi háborúba, s svájci burzsoá kormánynak a fináncoligarchia érdekeitől való függése, továbbá az imperialista hatalmak egyik vagy másik koalíciójának erős nyomása következtében, most bármely pillanatban lehetséges.

3. Ezért a „haza védelmének" jelszava most Svájc tekin-

tetében sem egyéb, mint képmutató frázis, mert valójában nem a demokrácia, a függetlenség és a nagy néptömegek érdekeinek stb. védelméről van szó, hanem ellenkezőleg, a munkások és a kisparasztok lemészárlásának előkészítéséről a burzsoázia monopóliumainak és kiváltságainak megtartása érdekében, a tőkések uralmának és a politikai reakciónak fokozásáról.

4. Svájc szociáldemokrata pártja, ezekből a tényekből kiindulva, elvi alapon elutasítja a „haza védelmét", követeli a haladéktalan leszerelést és arra hívja fel a munkásosztályt, hogy a svájci burzsoázia háborús készülődéseire, s ugyanígy — ha kitörne — a háborúra, a proletár-osztályharc legélesebb eszközeivel válaszoljon.

Mint ilyen eszközökre, különösen a következőkre kell rámutatni:

a) semmiféle osztálybéke; az elvi harc kiélezése minden burzsoá párt ellen, továbbá a Grütliszövetség mint a burzsoázia munkásmozgalmon belüli ügynökeinek szövetsége ellen, s ugyanígy a szocialista párton belüli grütlista törekvések ellen.

b) A hadihitelek elutasítása békeidőben éppúgy, mint háború idején, bármilyen ürüggyel kérjék is azokat.

c) A hadviselő országok munkásosztályának támogatása forradalmi mozgalmaiban, valamint a háború és saját kormánya ellen folytatott harcaiban.

d) A forradalmi tömegharc, a sztrájkok, tüntetések, a burzsoázia elleni fegyveres felkelés előmozdítása magában Svájcban.

e) Rendszeres propaganda a katonaság soraiban, ebből a célból külön szociáldemokrata csoportok teremtése a hadseregben, valamint a katonai előképzésben részesülő ifjúság soraiból.

f) Illegális szervezetek létesítése, amelyeket magának a munkásosztálynak kell megteremtenie válaszképpen arra az esetre, ha a kormány a politikai szabadságjogokat bármilyen formában megnyirbálná vagy megszüntetné.

g) A munkások tervszerű felvilágosítása útján rendszeres

munkával olyan helyzet előkészítése, hogy kivétel nélkül valamennyi munkás- és alkalmazottszervezet vezetése olyan személyek kezébe menjen át, akik elismerik és képesek lesznek végigvinni a fentebb említett háborúellenes harcot.

5. A párt a már az 1915-ös aaraui pártkongresszuson elismert forradalmi tömegharc céljául a szocialista forradalmat tűzi ki Svájcban. Ez a forradalom gazdaságilag haladéktalanul megvalósítható. Ez az egyetlen hathatós eszköz ahhoz, hogy a tömegeket meg lehessen szabadítani a drágaság és az éhínség borzalmaitól. Ez közeledik a most egész Európát hatalmában tartó válság nyomában és feltétlenül szükséges a militarizmus és mindenféle háború teljes kiküszöbölése érdekében.

A párt kijelenti, hogy ennek a célnak és a hozzávezető forradalmi utaknak elismerése nélkül a militarizmus és a háborúk elleni mindenfajta burzsoá-pacifista és szociálpacifista frázis csak illúzió vagy hazugság, amely csak elvonja a munkásosztályt a kapitalizmus alapjai ellen irányuló bármely komoly harctól.

A párt, anélkül, hogy abbahagyná a bérrabszolgák helyzetének megjavításáért folytatott harcát, felhívja a munkásosztályt és képviselőit, hogy tűzzék napirendre az azonnali svájci szocialista forradalom propagandáját, tömegagitáció, parlamenti beszédek, kezdeményező javaslatok stb. útján, bizonyítsák be, hogy a burzsoá kormányt elkerülhetetlenül proletárkormánynak kell felváltania, amely a vagyontalan lakosság tömegeire támaszkodik, és magyarázzák meg az olyan intézkedések sürgető szükségességét, mint a bankok és nagyüzemek kisajátítása, minden közvetett adó eltörlése, az egységes egyenesadó bevezetése a nagy jövedelmeknél forradalmian magas adókulcsokkal stb.

Lenin ezeket a téziseket 1916 december elején, német nyelven írta. Először 1931-ben, a Leninszkij Szbornyik XVII. kötetében jelent meg.

Lenin Művei, 23. kötet.

ELVI TÉTELEK A HÁBORÚ KÉRDÉSÉRŐL

Svájc baloldali szociáldemokratái közt teljes az egyetértés abban a kérdésben, hogy éppen a jelenlegi háborúval kapcsolatban el kell vetni a haza védelmének elvét. A proletariátus, vagy legalábbis legjobb elemei ugyancsak a honvédelem ellen vannak.

Ily módon, általában napjaink szocialista mozgalma, különösen pedig a svájci szocialista párt eme legégetőbb kérdése tekintetében úgy látszik megvan a szükséges egység. De ha közelebbről megnézzük a dolgot, feltétlenül arra a megállapításra jutunk, hogy ez az egység csak látszat.

Valójában egyáltalán nincs világosan kialakult álláspont — véleményegységről nem is beszélve — abban a kérdésben, hogy a haza védelmének elutasításával kapcsolatban tett nyilatkozat már önmagában véve olyan dolog, amely rendkívül nagy követelményeket támaszt a forradalmi öntudattal szemben, s ugyanígy annak a pártnak forradalmi tettrekészségével szemben, amely proklamálta — feltéve persze, hogy ez a nyilatkozat nem marad üres frázis. Ha viszont egyszerűen proklamáljuk az ország védelmének megtagadását, anélkül, hogy világosan számot vetnénk magunkkal, vagyis anélkül, hogy megértenénk, milyen követelményeket von ez maga után, anélkül, hogy tisztáznánk magunk előtt, hogy az egész propagandának, agitációnak és szervezésnek, egyszóval, a párt egész tevékenységének gyökeresen meg kell változnia

(Karl Liebknecht kifejezésével élve), „meg kell újhodnia" és a magasabbrendű forradalmi feladatokhoz kell alkalmazkodnia — akkor ez a nyilatkozat üres frázissá válik.

Gondoljuk csak meg kellőképpen, mit jelent tulajdonképpen a haza védelmének megtagadása, ha olyan politikai jelszóként fogjuk fel, amelyet *komolyan kell venni* és amelyet valóban *meg kell valósítani*.

Először. Minden hadviselő és a háború veszélyének kitett ország proletárjainak és kizsákmányoltjainak azt javasoljuk, hogy vessék el a haza védelmének jelszavát. Több hadviselő ország tapasztalataiból most már teljes határozottsággal tudjuk, mit jelent a *valóságban* az, ha elvetjük a haza védelmének jelszavát a mostani háborúban. Ez azt jelenti, hogy tagadjuk a jelenlegi burzsoá társadalom alapjait és aláássuk a jelenlegi társadalmi rend gyökereit — nemcsak elméletben, nemcsak „általánosságban", hanem a gyakorlatban, közvetlenül, most mindjárt. Vajon nem világos-e, hogy ezt *csakis* azzal a feltétellel tehetjük, ha az, hogy a kapitalizmus már teljességgel megérett arra, hogy átadja a helyét a szocializmusnak, nem egyszerűen megingathatatlan elméleti meggyőződésünk, hanem ha ezt a szocialista átalakulást, vagyis a szocialista forradalmat, a gyakorlatban, közvetlenül, haladéktalanul megvalósíthatónak tartjuk?

Ezt azonban majdnem mindig szem elől tévesztik, amikor a haza védelmének megtagadásáról beszélnek. A legjobb esetben „elméletileg" hajlandók elismerni, hogy a kapitalizmus már megérett arra, hogy átadja helyét a szocializmusnak, de a párt egész tevékenységének a *közvetlenül küszöbönálló szocialista forradalom szellemében való haladéktalan, gyökeres megváltoztatásáról — hallani sem akarnak!*

A nép állítólag még nincs felkészülve erre!

De ez szinte nevetségesen következetlen állítás. Vagy — vagy. Vagy ne hirdessük az ország védelmének haladéktalan megtagadását — vagy pedig *haladéktalanul* fektessük szélesebb alapokra, illetőleg kezdjük el a szocialista forradalom közvetlen véghezvitelének rendszeres propagálását. Persze, a „nép" bizonyos értelemben „nincs felkészülve" *sem*

a haza védelmének megtagadására, *sem* a szocialista forradalomra, de ebből nem az következik, hogy jogunk van immár két esztendeje — — — két esztendeje! — — halogatni ennek a rendszeres előkészítésnek megkezdését!

Másodszor. Mit állítunk szembe a haza védelmének és az osztálybékének politikájával? A háború elleni forradalmi harcot, a „forradalmi tömegmegmozdulásokat", amint azt az 1915-ös aaraui pártkongresszus határozata hangoztatta. Ez, kétségkívül, gyönyörű határozat, de... de a pártnak a fenti pártkongresszus óta eltelt története, a párt valóságos politikája azt bizonyítja, hogy ez a határozat *papíron* maradt!

Mi a forradalmi tömegharc *célja?* A párt erről hivatalosan semmit sem mondott, sőt erről általában nem is igen beszélnek. Vagy magától értetődőnek tartják, vagy kertelés nélkül elismerik, hogy ez a cél — a „*szocializmus*". A kapitalizmussal (illetve az imperializmussal) a szocializmust állítják szembe.

De éppen ez az, ami (elméletileg) a legnagyobb mértékben logikátlan, gyakorlatilag pedig tartalmatlan. Logikátlan azért, mert *túlságosan* általános, túlságosan semmitmondó. A „szocializmust" általában, mint célt, a kapitalizmussal (illetve az imperializmussal) szembeállítva, most nemcsak a kautskysták és a szociálsoviniszták ismerik el, hanem sok polgári szociálpolitikus is elismeri. De most nem két társadalmi rendszer általános szembeállításáról van szó, hanem a *konkrét* baj, nevezetesen a *mostani* drágaság, a *mostani* háborús veszély, illetőleg a *jelenlegi* háború elleni *konkrét* „forradalmi tömegharc" *konkrét* céljáról.

Az egész 1889—1914-es II. Internacionálé a szocializmust általában állította szembe a kapitalizmussal és *éppen* emiatt a túlságosan általános „általánosítás" miatt jutott csődbe. Éppen saját korának jellegzetes bajáról nem vett tudomást, amit Engels csaknem 30 évvel ezelőtt, 1887. január 10-én, a következő szavakkal jellemzett:

„...Magában a szociáldemokrata pártban, egészen a birodalmi gyűlési frakcióig, szóhoz jut bizonyos kispolgári

szocializmus. És pedig oly módon, hogy a modern szocializmus alapvető nézeteit és azt a követelést, hogy az összes termelési eszközöket társadalmi tulajdonná kell változtatni, jogosnak ismerik el ugyan, *de kijelentik, hogy ennek megvalósítása csak egy távoli, gyakorlatilag meghatározhatatlan időpontban lehetséges. Így azután a jelenben puszta társadalmi foltozómunkára volnánk utalva...*" („A lakáskérdéshez." Előszó.)[223]

A „forradalmi tömegharc" konkrét célját csakis a szocialista *forradalom* érdekében tett *konkrét* rendszabályok alkothatják, *nem* pedig általában a „szocializmus". Amikor azonban azt javasolják, hogy pontosan meg kell határozni ezeket a konkrét rendszabályokat — ahogy azt a holland elvtársak tették a „Nemzetközi Szocialista Bizottság Közleményei"-nek 3. számában (Bern, 1916. február 29.) megjelent programjukban: az államadósságok törlése, a bankok kisajátítása, minden nagyüzem kisajátítása — ha azt javasolják, hogy ezeket a teljesen konkrét rendszabályokat vegyék be a párt hivatalos határozatába és a legnépszerűbb formában, a mindennapi pártpropaganda és agitáció útján, gyűléseken, parlamenti beszédekben, kezdeményező javaslatokban rendszeresen magyarázzák meg, akkor megint csak ugyanazt a halogató vagy kitérő, minden ízében szofista választ kapjuk, hogy a nép erre még nincs felkészülve stb.!

De hiszen a lényeg éppen az, hogy ezt az előkészítést nyomban megkezdjük és következetesen végigvigyük!

Harmadszor. A párt „elismerte" a forradalmi tömegharcot. Nagyszerű. De *képes-e* a párt ilyesmit végrehajtani? Készül-e erre? Tanulmányozza-e *ezeket* a kérdéseket, gyűjt-e megfelelő anyagot, létrehozza-e a *megfelelő* szerveket és szervezeteket, megvitatja-e a nép előtt, a néppel együtt a megfelelő kérdéseket?

Szó sincs róla! A párt teljes egészében csökönyösen megmarad régi, kizárólag parlamenti, kizárólag trade-unionista, kizárólag reformista, kizárólag legális kerékvágásában. Közismert dolog, hogy a párt továbbra is *képtelen* a forradalmi tömegharc előmozdítására és vezetésére, közismert dolog,

hogy egyáltalán nem készül fel rá. A korábbi begyepesedettség uralkodik, az „új" szavak pedig (a haza védelmének megtagadása, a forradalmi tömegharc) *csak szavak* maradnak! A baloldaliak viszont ennek nem ébrednek tudatára és nem gyűjtik össze rendszeresen, állhatatosan a mögöttük álló erőket, mindenütt, a pártmunka minden területén, annak érdekében, hogy ez ellen a baj ellen harcoljanak.

Csak a fejünket csóválhatjuk, amikor például Grimmnek a háború kérdéséről szóló téziseiben a következő (az utolsó) mondatot olvassuk:

„A párt szerveinek, az ország szakszervezeteivel együtt, ebben az esetben (vagyis, ha a háborús veszély esetén a vasúti tisztviselőket tömegsztrájkra szólítják fel stb.) minden szükséges intézkedést meg kell tenniük."

Ezeket a téziseket ez év nyarán tették közzé, 1916. szeptember 16-án pedig a Schweizerische Metallarbeiterzeitungban[224], amelyen szerkesztőkként O. Schneeberger és K. Dürr szerepelnek, a következő mondatot olvashattuk (majdnem azt mondtam: a következő *hivatalos választ* Grimm téziseire vagy jámbor óhajaira):

„. . . Igen rossz ízlésre vall . . . »a munkásnak nincs hazája« mondat olyan pillanatban, amikor Európa munkásainak túlnyomó többsége már két esztendeje vállvetve küzd a burzsoáziával a csatatéren, hazájának »ellenségeivel« szemben, azok pedig, akik otthon maradtak, a nyomor és a nélkülözések ellenére, »ki akarnak tartani«. *Külső támadás esetén kétségtelenül Svájcban is ugyanezt a képet látnánk!*"

Vajon nem „kautskysta" politika, az erőtlen frázisok, a baloldali szónoklatok és az opportunista gyakorlat politikája-e az, amikor, egyfelől olyan határozatot javasolnak, hogy a pártnak, a „szakszervezetekkel együtt", forradalmi tömegsztrájkokra szólító felhívásokat kell kiadnia, másfelől viszont semmiféle harcot nem folytatnak a *grütlista*, azaz szociálpatrióta, reformista, kizárólag legalista *irányzat* és ennek a párton és a szakszervezeteken belüli hívei ellen?

A tömegek „nevelését", vagy pedig a tömegek bomlasztását és demoralizálását jelenti-e az, ha nem mondják és nem bizonyítják be nekik *nap nap után*, hogy a „vezető" elvtársak, O. Schneeberger, K. Dürr, P. Pflüger, H. Greulich, Huber és *sokan* mások *pontosan ugyanolyan* szociálpatrióta nézeteket vallanak és *pontosan ugyanolyan* szociálpatrióta politikát folytatnak, mint az a politika, amelyet Grimm olyan „férfiasan" leleplez és ostoroz... amikor *Németország németjeiről* van szó és nem svájciakról? A külföldieket — szidni, „saját" „honfitársait" — fedezni... „internacionalizmus" ez? „demokratikus eljárás" ez?

Hermann Greulich a következő szavakkal vázolta a svájci munkások helyzetét, a svájci szocializmus válságát, továbbá a szocialista párton *belüli* grütlista politika *lényegét:*

„...Az életszínvonal igen kevéssé emelkedett és csakis a proletariátus felső rétegei számára (figyeljenek, jól figyeljenek!). A munkások zöme éppúgy, mint eddig, nyomor, gondok és nélkülözések közepette él. Ezért időről időre felmerül a kétely, hogy helyes-e az az út, amelyen mostanáig haladtunk. A bírálók új utakat keresnek és különösen az erélyesebb fellépéshez fűznek reményeket. Ebben az irányban történnek kísérletek, amelyek rendszerint (?) nem sikerülnek (??) és új erővel követelik a régi taktikához való visszatérést" (nem arról van-e szó itt is, hogy az óhaj a gondolat szülőanyja?)... „És ekkor bekövetkezett a világháború... Az életszínvonal rendkívüli süllyedése, amely egészen a nyomorig megy olyan rétegeknél, amelyek azelőtt elviselhetően éltek — erősíti a forradalmi hangulatot" (hallgassák csak, hallgassák csak!)... „Valóban, a pártvezetőség nem állott a reá váró feladatok magaslatán és túlságosan engedett a hevesvérűek befolyásának" (úgy? úgy?)... „A Grütliszövetség központi bizottsága vállalja „a gyakorlati nemzeti politika" végrehajtását, amit a párton kívül kíván folytatni?... Miért nem tette ezt a párton belül?" (hallgassák csak! hallgassák csak!) „Miért engedte át csaknem mindig nekem az ultra-radikálisok elleni harcot?" („Nyilt levél Gottingen Grütliszövetségéhez", 1916. szeptember 26).

Így beszél Greulich. Eszerint egyáltalán nem úgy áll a dolog, hogy néhány „rosszindulatú külföldi" akar (ahogyan

a párton belüli grütlisták titokban gondolják, vagy a sajtóban célozgatnak rá, a párton kívüli grütlisták pedig nyíltan kimondják), egyéni türelmetlensége hevében, forradalmiságot bevinni a munkásmozgalomba, melyet ők „külföldi szemüvegen" keresztül néznek. Nem. Nem más, mint Hermann Greulich — akinek politikai szerepe gyakorlatilag egyenlő egy kis demokratikus köztársaság burzsoá munkaügyi miniszterének szerepével — közli velünk, hogy csakis a munkások legfelső rétegeinek javult meg némileg a helyzete, a *tömeg* pedig továbbra is nyomorog, és hogy a „forradalmi hangulat erősödése" nem az átkozott külföldi „bujtogatóktól" indul ki, hanem „az életszínvonal rendkívüli süllyedésének" következménye.

Tehát?

Tehát, feltétlenül helyes, ha azt mondjuk:

> *Vagy* éhezni fog a svájci nép, mégpedig hétről hétre egyre borzalmasabban, és nap nap után ki lesz téve annak a veszélynek, hogy belesodorják az imperialista háborúba, azaz legyilkolják a tőkések érdekeiért, *vagy* követi proletariátusa legjobb részének tanácsát, összeszedi minden erejét és véghezviszi a szocialista forradalmat.

Szocialista forradalom? Utópia! „Távoli, gyakorlatilag meghatározhatatlan" lehetőség!...

Pedig ez egyáltalán nem nagyobb mértékben utópia, mint a haza védelmének elutasítása ebben a háborúban, vagy a forradalmi tömegharc ez ellen a háború ellen. Ne engedjük magunkat elkábítani szavakkal és ne engedjük szavakkal megijeszteni magunkat. Csaknem mindenki kész elismerni a háború elleni forradalmi harcot, de gondoljanak arra is, hogy milyen óriási feladat az, ha forradalommal akarunk véget vetni ennek a háborúnak! Nem, ez nem utópia. A forradalom az egész világon *növekszik* és a kérdés *most* nem úgy áll, hogy továbbra is nyugodtan és elviselhetően éljünk-e, vagy kalandokba bocsátkozzunk. Ellenke-

zőleg, a kérdés most úgy áll, hogy vagy éhezni és a vágóhídra menni *mások érdekeiért*, vagy pedig nagy áldozatokat hozni a szocializmusért, az emberiség $^{9}/_{10}$ részének érdekeiért.

Szóval a szocialista forradalom utópia! De a svájci népnek, hálistennek, nincs „önálló", vagy „független" nyelve, hanem azt a három világnyelvet beszéli, amelyet a határos hadviselő államokban beszélnek. Ily módon semmi csodálatos sincs abban, hogy a svájci nép jól tudja, mi történik ezekben az államokban. Németországban odáig jutottak, hogy *66 millió ember* gazdasági életét *egyetlen központból* irányítják, hogy 66 millió ember nemzetgazdaságát egyetlen központ szervezi meg, a nép túlnyomó többségének hatalmas áldozatokat kell hoznia, és mindezt azért, hogy a „felső 30 000" óriási milliárdos hadinyereséget vághasson zsebre és hogy milliók pusztuljanak el a vágóhídon a nemzet eme „legnemesebb és legkiválóbb" képviselőinek érdekében. És ilyen *tények*, ilyen *tapasztalatok* láttán aligha lehet „utópiának" tekinteni azt, hogy egy kis nép, amelynek sem monarchiája nincs, sem junkerei nincsenek, amely a kapitalizmus igen magas fokán áll, amely talán jobban meg van szervezve különböző szövetségekben, mint valamennyi más tőkés országban — hogy az ilyen nép az *éhségtől és a háborús veszélytől való menekvés érdekében u g y a n a z t* teszi, amit a gyakorlatban már kipróbáltak Németországban, persze, azzal a különbséggel, hogy Németországban az emberek millióit gyilkolják le és teszik nyomorékká azért, hogy keveseket gazdagítsanak, biztosítsák maguknak Bagdadot, meghódítsák a Balkánt, míg ugyanakkor Svájcban legfeljebb 30 000 burzsoát kell kisajátítani, vagyis nem kell őket elpusztítani, hanem csupán arra a „rettenetes" sorsra kell kárhoztatni őket, hogy „*c s a k*" 6—10 000 frank jövedelemhez jussanak majd, a többit pedig kötelesek lesznek átadni a szocialista munkáskormánynak, hogy az megoltalmazhassa a népet az éhínségtől és a háborús veszélytől.

De hiszen a nagyhatalmak sohasem fogják eltűrni a szocialista Svájcot, és a svájci szocialista forradalom legelső

csíráit is el fogja taposni ezeknek a hatalmaknak kolosszális túlereje!

Ez kétségkívül így lenne, ha, először, a forradalom csírái Svájcban lehetségesek volnának anélkül, hogy szolidáris osztálymozgalmat hívnának létre a szomszédos országokban; — másodszor, ha ezek a nagyhatalmak nem volnának a „végkimerülésig folytatott háború" zsákutcájában, amely háború már csaknem kimerítette a legtürelmesebb népek türelmét is. Most viszont a katonai beavatkozás az egymással ellenségesen szembenálló nagyhatalmak részéről csak előjátéka lenne a forradalom fellángolásának egész Európában.

Önök engem talán olyan naivnak gondolnak, hogy azt hiszem, „rábeszéléssel" meg lehet oldani olyan kérdéseket, mint a szocialista forradalom kérdése?

Nem. Én csak egy *szemléltető példát* akarok felhozni arra az egy *részletkérdésre* vonatkozóan, hogy milyen *változásnak* kell végbemennie az egész pártpropagandában, ha valóban komolyan akarják venni azt a kérdést, hogy *meg kell tagadni a haza védelmét!* Ez *csak* szemléltető példa *csak* egy részletkérdésre — messzebbmenő szándékom nem volt.

Teljesen helytelen volna azt feltételezni, hogy ahhoz, hogy közvetlenül harcoljunk a szocialista forradalomért, elvethetjük, vagy el kell vetnünk a reformokért folytatott harcot. A legcsekélyebb mértékben sem. Nem tudhatjuk, milyen gyorsan sikerül majd eredményt elérnünk, milyen gyorsan teszik lehetővé az objektív feltételek *ennek* a forradalomnak bekövetkezését. Támogatnunk kell minden olyan reformot, amely javít, valóban javít a tömegek gazdasági és politikai helyzetén. Köztünk és a reformisták (vagyis Svájcban a grütlisták) között nem az a különbség, hogy mi a reformok ellen vagyunk, ők pedig a reformok mellett. Szó sincs róla. Ők beérik a reformokkal, s ennek következtében, a Schweizerische Metallarbeiterzeitung (40. sz.) egyik forradalmi munkatársának (kevés ilyen van!) találó kifejezése szerint, „a kapitalizmus egyszerű betegápolónőinek" szerepéig süllyednek le. Mi azt mondjuk a munkásoknak: szavazzatok az arányos stb. választásokra, de ne korlátozzátok

tevékenységeteket erre, hanem a haladéktalan szocialista forradalom eszméjének rendszeres terjesztését állítsátok az első helyre, készüljetek fel rá és az egész vonalon vigyétek véghez a megfelelő gyökeres változtatásokat az egész pártmunkában. A polgári demokrácia viszonyai igen gyakran kényszerítenek bennünket ilyen vagy olyan állásfoglalásra egész sereg apró-cseprő reformmal kapcsolatban, de tudni kell, vagy meg kell tanulni *úgy* (oly módon) foglalni állást a reformok mellett, hogy — a világosság kedvéért némileg leegyszerűsítve fejezzük ki magunkat — minden félórás beszédből öt percet beszéljünk a reformokról és 25 percet a közelgő forradalomról.

A szocialista forradalom súlyos, sok áldozattal járó forradalmi tömegharc nélkül lehetetlen. De következetlenség volna, ha elismernők a forradalmi tömegharcot és azt, hogy törekedni kell a háború haladéktalan befejezésére — és ugyanakkor elvetnők a haladéktalan szocialista forradalmat! Az első a második nélkül — semmi, üres szó.

Nem megy a dolog a *párton belüli* súlyos *harc* nélkül sem. De csak szenvelgés, képmutatás, kispolgári struccpolitika volna, ha azt képzelnénk, hogy a svájci szociáldemokrata pártban egyáltalán *lehetséges* a „belső béke" uralma. A kérdés nem úgy áll, hogy vagy „belső béke" vagy „párton belüli harc". Elég elolvasni Hermann Greulich fent említett levelét, és alaposan szemügyre venni a pártban az utóbbi évek során lezajlott eseményeket ahhoz, hogy belássuk, hogy az ilyen feltevés teljesen helytelen.

A valóságban a kérdés az: *vagy* a párton belüli harcnak *jelenlegi* burkolt, a tömegekre demoralizálólag ható *formái*, *vagy pedig* nyílt, elvi harc az internacionalista-forradalmi irányzat és a párton belüli és kívüli grütlista irányzat között.

Az olyan „belső harc", amikor H. Greulich ráront az „ultraradikálisokra", vagy a „hevesvérűekre", anélkül, hogy pontosan megnevezné ezeket a szörnyetegeket és pontosan meghatározná politikájukat, R. Grimm pedig a Berner Tagwachtban* az olvasók $^{99}/_{100}$-a számára érthetetlen cikke-

* Berni Őrszem. — *Szerk.*

ket tesz közzé, amelyek tele vannak célzásokkal, amelyekben szitkokat szór a „külföldiek szemüvegére" vagy a Grimm számára kellemetlen határozati javaslatok „tényleges bűnöseire" — az ilyen belső harc *demoralizálja* a tömegeket, amelyek ebben a „vezérek közti civódásnak" egy fajtáját látják vagy találgatják, de *nem értik, hogy miről is van szó tulajdonképpen.*

De az olyan harc, amikor a párton *belüli* grütlista irányzat — és ez sokkal fontosabb és sokkal veszélyesebb, mint a párton kívüli — kénytelen lesz *nyíltan* harcolni a baloldaliak ellen és mindkét *irányzat* mindenütt saját, önálló nézeteivel és saját politikájával fog fellépni, *elvi* harcot fog folytatni egymással, és *valóban* a párttagok tömegeire bízza a fontos elvi kérdések eldöntését, nem pedig csupán a „vezérekre" — az ilyen harc szükséges és hasznos, önállóságra *neveli* a *tömegeket* és arra, hogy képesek legyenek teljesíteni világtörténelmi feladatukat.

Lenin ezt a cikket 1916 decemberében, német nyelven írta. Először 1931-ben, a Leninszkij Szbornyik XVII. kötetében jelent meg.

Lenin Művei, 23. kötet.

A HAZA VÉDELME KÉRDÉSÉNEK FELTEVÉSÉRŐL

A burzsoázia és a munkásmozgalomban levő hívei, a grütlisták, rendszerint a következőképpen vetik fel a kérdést:

Vagy elismerjük elvileg, hogy a haza védelme kötelesség, vagy pedig védtelenül hagyjuk országunkat.

Ez a kérdésfeltevés gyökerében helytelen.

A valóságban a kérdés az:

vagy hagyjuk magunkat lemészároltatni az imperialista burzsoázia érdekében, vagy rendszeresen előkészítjük a kizsákmányoltak többségét és saját magunkat is arra, hogy kisebb áldozatok árán kézbe vegyük a bankokat, kisajátítsuk a burzsoáziát, hogy általában véget vessünk a drágaságnak is, a háborúknak is.

*

Az első kérdésfeltevés ízig-vérig burzsoá, nem pedig szocialista kérdésfeltevés. Ez a kérdésfeltevés nem veszi számításba, hogy az imperializmus korszakában élünk, hogy a mostani háború imperialista háború, hogy Svájc ebben a háborúban semmi körülmények között sem fog az imperializmus *ellen* harcolni, hanem az imperialista hatalmak egyik vagy másik koalíciójának *oldalán* fog állani, vagyis ténylegesen valamelyik burzsoá rabló nagyhatalom csatlósa lesz, hogy a svájci burzsoáziát már régóta ezernyi szál köti az imperialista érdekekhez, mellékes, hogy ez a nagybankok közti

kapcsolatok és „kölcsönös részesedések" hálózata útján valósul meg, vagy a tőkekivitel, vagy a turistákkal kapcsolatos ipar útján, amely a külföldi milliomosokból él, vagy a jogfosztott külföldi munkások szemérmetlen kizsákmányolása útján stb.

Egyszóval, a szocializmus alapvető tételei, a szocialista eszmék feledésbe merültek, az imperialista rablóháborút szépítgetik, „saját" burzsoáziájukat ártatlan báránykának, a mai Svájc hétpróbás bankigazgatóit pedig hősies Tell Vilmosoknak festik le, s ugyanakkor szemet hunynak a hazai meg a külföldi bankok és diplomaták közti titkos egyezmények fölött, és a burzsoá hazugságnak ezt az egész hihetetlen halmazát a „haza védelmével", ezzel a szép, „népszerű" és népámító frázissal takargatják!

Lenin ezt a cikket
1916 decemberében, német nyelven írta.
Először 1929. augusztus 1-én,
a Pravda 174. számában jelent meg.

Lenin Művei, 23. kötet.

NYÍLT LEVÉL BORIS SOUVARINE-NAK[225]

Souvarine polgártárs kijelenti, hogy levele nekem is szól. Annál is nagyobb örömmel válaszolok neki, mert cikke a nemzetközi szocialista mozgalom legfontosabb kérdéseivel foglalkozik.

Souvarine „hazafiatlannak" tartja azoknak az álláspontját, akik szerint a „haza védelme" összeegyeztethetetlen a szocializmussal. Ő maga pedig Turati, Ledebour és Brizon álláspontját „védelmezi", akik, amikor a hadihitelek ellen szavaznak, kijelentik, hogy ők a „haza védelmének" hívei, vagyis a „centrum" (én inkább „mocsarat" mondanék) vagy — az ennek az irányzatnak legfőbb elméleti és irodalmi képviselőjéről, Karl Kautskyról — kautskyzmusnak nevezett irányzat álláspontját. Mellesleg megjegyzem, hogy Souvarinenak nincs igaza, amikor azt állítja, hogy „ők (vagyis azok az orosz elvtársak, akik a II. Internacionálé csődjéről beszélnek) az olyan embereket, mint Kautsky, Longuet stb. azonosítják... a Scheidemann és Renaudel típusú nacionalistákkal." Sem én, sem a párt, amelyhez tartozom (az OSZDMP Központi Bizottsága), soha nem azonosítottuk a szociálsovinisztáknak álláspontját a „centrum" álláspontjával. Mi, pártunk hivatalos nyilatkozataiban, a Központi Bizottság 1914. november 1-én közzétett kiáltványában* és az 1915 márciu-

* Lásd Lenin Művei 21. köt., 11—21. old. — *Szerk.*

sában elfogadott határozatokban* (mindezeket az okmányokat *in extenso*** közöljük *„A szocializmus és a háború"*** című brosúránkban, amelyet Souvarine ismer), mindig különbséget tettünk a szociálsovinisták és a „centrum" között. Az előbbiek, véleményünk szerint átálltak a burzsoázia oldalára. Velük szemben nemcsak harcot követelünk, hanem szakítást is. Az utóbbiak viszont — határozatlanok, ingadozók, akik a proletariátusnak a legnagyobb kárt okozzák azzal az igyekezetükkel, hogy a szocialista tömegeket egyesítsék a soviniszta vezérekkel.

Souvarine azt mondja, hogy „marxista szempontból akarja megvizsgálni a tényeket".

De marxista szempontból egyáltalán semmi értéke sincs az olyan általános és elvont meghatározásoknak, mint a „hazafiatlanság". A haza, a nemzet — történelmi kategória. Ha a háborúban a demokrácia védelméről, vagy a nemzetre nehezedő járom elleni harcról van szó, én egyáltalán nem vagyok az ilyen háború ellen és nem félek a „haza védelme" szavaktól, ha ilyenfajta háborúra vagy felkelésre vonatkoznak. A szocialisták mindig az elnyomottak oldalára állnak, tehát nem ellenezhetik az olyan háborúkat, amelyek célja az elnyomás elleni demokratikus vagy szocialista harc. Eszerint valósággal nevetséges dolog volna tagadni az 1793-as háborúk jogosságát, azoknak a háborúknak jogosságát, amelyeket Franciaország a reakciós európai monarchiák ellen viselt, vagy a Garibaldi-háborúk jogosságát stb.... Ugyanilyen nevetséges dolog volna, ha vonakodnánk elismerni az elnyomott népek elnyomóik ellen viselt háborúinak jogosságát, amelyek napjainkban is kitörhetnek, például, az írek felkelése Anglia ellen, vagy Marokkó felkelése Franciaország ellen, Ukrajna felkelése Oroszország ellen stb....

Marxista szempontból minden egyes esetben, minden egyes háborúra nézve külön kell meghatározni a háború politikai tartalmát.

* Lásd Lenin Művei 21. köt., 150—156. old. — *Szerk.*
** Egész terjedelmében — *Szerk.*
*** Lásd Lenin Művei 21. köt., 297—342. old. — *Szerk.*

De hogyan határozzuk meg a háború politikai tartalmát? Minden háború csupán a politika folytatása. Miféle politika folytatása a jelenlegi háború? A proletariátus politikájának folytatása-e, amely 1871-től 1914-ig a szocializmus és a demokrácia egyetlen képviselője volt Franciaországban, Angliában és Németországban? Vagy pedig inkább az imperialista politika, a gyarmati rablást szolgáló és a gyenge népeknek a reakciós, hanyatló és haldokló burzsoázia által való elnyomására irányuló politika folytatása?

Csak határozottan és helyesen kell feltenni a kérdést ahhoz, hogy teljesen világos választ kapjunk: a jelenlegi háború — imperialista háború, a rabszolgatartók háborúja, akik összevesztek igavonó barmaikon, s meg akarják szilárdítani és örökössé akarják tenni a rabszolgaságot. Ez a háború — az a „kapitalista útonállás", amelyről Jules Guesde beszélt 1899-ben, előre elítélve ezzel saját jövendő árulását. Guesde akkor azt mondta:

„Vannak másfajta háborúk... amelyek naponta keletkeznek — ezek az elhelyezési piacokért folyó háborúk. Erről az oldalról a háború nemhogy nem tűnik el, hanem azzal fenyeget, hogy állandóvá válik. Ez főképpen kapitalista háború, háború a világ kapitalistái között a profitért, a világpiacnak a mi vérünk árán való megszerzéséért. Nos, képzeljék el, hogy a rablás érdekében folyó ilyen kölcsönös mészárlás élén minden európai tőkés országban egy szocialista áll! Képzeljenek el a francia Millerand mellett ráadásul egy angol Millerandot, egy olasz Millerandot, egy német Millerandot, akik a proletárokat egymás ellen beleráncigálják ebbe a kapitalista útonállásba! Mi maradna a nemzetközi szolidaritásból, kérdezlek benneteket, elvtársak? Azon a napon, amikor a millerandizmus általános jelenséggé válna, „istenhozzádot" kellene mondani mindenfajta internacionalizmusnak és nacionalistává kellene válni, márpedig nacionalisták sem ti nem vagytok hajlandók lenni, sem én nem vagyok hajlandó lenni soha" (lásd Jules Guesde, „A vártán!" („En garde!"), Párizs, 1911. 175—176. old.).

Nem igaz az, hogy Franciaország ebben az 1914—1917-es háborúban a szabadságért, nemzeti függetlenségért, demokráciáért stb. harcol... Franciaország saját gyarmatai-

nak megtartásáért és Anglia gyarmatainak megtartásáért harcol, amelyekre Németországnak sokkal több joga lett volna — persze, a polgári jog szemszögéből. Franciaország azért harcol, hogy Oroszországnak juttassa Konstantinápolyt stb. ... Tehát ezt a háborút nem a demokratikus és forradalmi Franciaország viseli, nem 1792 Franciaországa, nem 1848 Franciaországa és nem a kommün Franciaországa. Ezt a háborút a burzsoá Franciaország, a reakciós Franciaország, a cárizmus szövetségese és barátja, „az egész világ uzsorása" viseli (ez nem az én kifejezésem, hanem Lysis-é, a „L'Humanité"[226] munkatársáé), amely zsákmányát védelmezi, „szent jogát" a gyarmatokhoz, ahhoz a „szabadsághoz", hogy a gyenge vagy kevésbé gazdag népeknek kölcsön adott milliárdjai segítségével az egész világot kizsákmányolja.

Ne mondják azt, hogy a forradalmi háborúkat nehéz megkülönböztetni a reakciós háborúktól. Akarják, hogy a tudományos kritérium mellett, amelyre már rámutattam, rámutassak a tisztán gyakorlati, mindenki számára érthető kritériumra is?

Ez a következő: minden, valamennyire is jelentős háborút jó előre előkészítenek. Amikor forradalmi háború van készülőben, a demokraták és a szocialisták *nem félnek előre kijelenteni*, hogy az ilyen háborúban a „haza védelme" mellett foglalnak állást. Amikor pedig, fordítva, reakciós háború van készülőben, egyetlenegy szocialista *sem szánja rá magát* arra, hogy *előre*, vagyis a háború megüzenése előtt leszögezze, hogy az ilyen háborúban a „haza védelme" mellett lesz.

Marx és Engels nem félt attól, hogy 1848-ban és 1859-ben háborúra szólítsa fel a német népet Oroszország ellen.

Ezzel szemben Bázelben, 1912-ben, a szocialisták nem mertek a „haza védelméről" beszélni abban a háborúban, amelynek bekövetkeztét már előre látták és amely 1914-ben valóban be is következett.

A mi pártunk nem fél nyilvánosan kijelenteni, hogy rokonszenvvel fogadja az olyan háborúkat vagy felkeléseket, amilyeneket Írország indíthat Anglia ellen, Marokkó, Algéria

és Tunisz — Franciaország ellen, Tripolisz — Olaszország ellen, Ukrajna, Perzsia meg Kína — Oroszország ellen, és így tovább.

Hát a szociálsoviniszták? Hát a „centristák"? Ki merik-e jelenteni nyíltan és hivatalosan, hogy a „haza védelme" mellett vannak vagy lesznek abban az esetben, ha például Japán és az Egyesült Államok között háború tör ki, merőben imperialista háború, amely sok százmillió embert fenyeget és amelyet évtizedeken át készítettek elő? Csak próbálják meg! Fogadni merek, hogy nem fogják megtenni, mivel nagyon is tisztában vannak azzal, hogy ha erre rászánnák magukat, a munkástömegek gúnyjának tárgyává válnának, a munkástömegek kifütyülnék őket és kiűznék őket a szocialista pártokból. Ezért fognak kerülni a szociálsoviniszták és a „centristák" bármiféle nyílt kijelentést ezzel a kérdéssel kapcsolatban, és fognak továbbra is hazudni, csűrni-csavarni, fogják összekuszálni a kérdést és beérni olyan fajta szofizmákkal, mint amilyet a francia párt legutóbbi, 1915-ös kongresszusa elfogadott: „Annak az országnak, amelyet megtámadnak, joga van védekezni."

Mintha az lenne a lényeg, hogy *ki támadott elsőnek*, nem pedig az, hogy *melyek a háború okai, mik a kitűzött céljai és milyen osztályok folytatják*. Feltehetjük-e például, hogy a szocialisták, józan ésszel, elismerhették volna 1796-ban Anglia jogát a „haza védelmére", amikor a francia forradalmi csapatok barátkozni kezdtek az írekkel? Pedig hát ebben a pillanatban éppen a franciák támadták meg Angliát, sőt a francia hadsereg készülődött is partraszállni Írországban. És el lehetne-e ismerni holnap Oroszország és Anglia jogát a „haza védelmére", ha ezeket — miután Németország megleckéztette őket — megtámadná Perzsia, Indiával, Kínával és Ázsia más forradalmi népeivel szövetségben, amelyek a maguk 1789-ét és 1793-át hajtanák végre?

Ez a válaszom arra az ellenünk felhozott valósággal nevetséges vádra, hogy mi osztjuk Tolsztoj eszméit. A mi pártunk elvetette a tolsztoji tanítást éppúgy, mint a pacifizmust, és kijelentette, hogy a szocialistáknak a jelenlegi

háborúban arra kell törekedniök, hogy ezt a háborút a proletariátusnak a burzsoázia ellen, a szocializmusért folytatott polgárháborújává változtassák át.

Ha ön azt mondja nekem, hogy ez utópia, azt válaszolom önnek, hogy Franciaország, Anglia stb. burzsoáziája szemmellátható an nem osztja az ön véleményét, hiszen magától értetődően, nem vállalta volna ezt az ocsmány és nevetséges szerepet, nem ment volna el egészen a „pacifisták" bebörtönzéséig és bevonultatásáig, ha nem érezte és nem látta volna meg előre a forradalom elháríthatatlan és szakadatlan érlelődését és közeli bekövetkezését.

Ez a szakítás kérdéséhez vezet, amelyet Souvarine is felvet. Szakítás! Ez az a mumus, amellyel a szocialista vezérek másokat akarnak ijesztgetni és amelytől ők maguk annyira félnek! „Mi haszna volna *most* az új internacionálé létrehozásának?" — mondja Souvarine. — „Működése meddő lenne, minthogy számbelileg igen gyenge volna."

De hiszen éppen Pressemane és Longuet tevékenysége Franciaországban, Kautsky és Ledebour tevékenysége Németországban az, ami meddő — ezt a tények mindennap megerősítik —, *éppen azért, mert félnek a szakítástól!* És éppen, mert K. Liebknecht és O. Rühle Németországban nem féltek a szakítástól, nyíltan kijelentették, hogy a *szakítás szükséges* (lásd Rühle levelét a Vorwärts* 1916. január 12-i számában) és nem haboztak megvalósítani azt — éppen ezért van az ő tevékenységüknek *számbeli gyengeségük ellenére* olyan nagy jelentősége a proletariátus szempontjából. Liebknecht és Rühle — csak 2 ember 108-cal szemben. De ez a kettő az emberek millióit, a kizsákmányolt tömegeket, a lakosság óriási többségét, az emberiség jövőjét képviseli, a forradalmat, amely napról napra nő és érlelődik. A 108 csupán a talpnyalás szellemét képviseli, a proletariátuson belüli néhány burzsoá-lakáj szellemét. Brizon tevékenysége, amikor osztozik a centrum vagy a mocsár gyengeségében — meddő. És fordítva, Brizon tevékenysége nem meddő többé, amikor szervezi a proletariátust, felébreszti, felrázza a proletariátust,

* Előre. — *Szerk.*

amikor Brizon ténylegesen megbontja az „egységet" és amikor a parlamentben férfiasan odakiáltja: „le a háborúval!", vagy amikor nyilvánosan megmondja az igazságot és kijelenti, hogy a szövetségesek azért harcolnak, hogy Oroszországnak juttassák Konstantinápolyt.

Igazán gyengék számbelileg a valóban forradalmi internacionalisták? Mesebeszéd! Nézzük példaként az 1780-as Franciaországot és az 1900-as Oroszországot. Az öntudatos és elszánt forradalmárok, akik az első esetben a burzsoáziát — ama korszak forradalmi osztályát — képviselték, a második esetben pedig korunk forradalmi osztályát, a proletariátust képviselték, számbelileg rendkívül gyengék voltak. Csak néhányan voltak s osztályukban legfeljebb $^{1}/_{10\,000}$-ét, sőt $^{1}/_{100\,000}$-ét tették. Néhány évvel később viszont ugyanez a néhány ember, ugyanaz az állítólag oly elenyésző kisebbség, magával ragadta a tömegeket, az emberek millióit és tízmillióit. Miért? Azért, mert ez a kisebbség valóban ezeknek a tömegeknek érdekeit képviselte, azért, mert hitt a közeledő forradalomban, azért, mert kész volt önfeláldozóan szolgálni a forradalmat.

Számbeli gyengeség? De mióta teszik a forradalmárok politikájukat attól a ténytől függővé, hogy többségben vannak-e vagy kisebbségben? Amikor pártunk 1914 novemberében az opportunistákkal való szakítást szükségesnek nyilvánította* és kijelentette, hogy ez a szakítás lesz az egyetlen helyes és méltó válasz 1914 augusztusában elkövetett árulásukra, akkor sokan úgy vélték, hogy ez a kijelentés csupán az élettől és a valóságtól véglegesen elszakadt emberek szektás különcködése. Eltelt két év és — nézzék csak meg, mi megy végbe. Angliában a szakadás — befejezett tény; a szociálsoviniszta Hyndmannek el kellett hagynia a pártot. Németországban mindenki szeme láttára bontakozik ki a szakadás. Berlin, Bréma és Stuttgart szervezeteit még az a megtiszteltetés is érte, hogy kizárták őket a pártból... a császár lakájainak pártjából, a német Renaudelek, Sembat-k, Thomas-k, Guesde-ek és társaik pártjából. Hát Francia-

* Lásd Lenin Művei 21. köt., 11—21. old. — *Szerk.*

országban? Egyfelől, ezeknek az uraknak a pártja kijelenti, hogy továbbra is a „haza védelmének" híve; másfelől, a zimmerwaldisták „Zimmerwald szocialistái és a háború" című brosúrájukban kijelentik, hogy a „haza védelme" nem szocialista ügy. Ez talán nem szakadás?

És hogyan dolgozhatnának nyugodt lelkiismerettel, vállvetve egy pártban olyan emberek, akik e hatalmas világválság két esztendeje után a proletariátus jelenlegi taktikájának legfontosabb kérdésére homlokegyenest ellenkező választ adnak?

Vessen egy pillantást Amerikára is — amely méghozzá semleges ország. Nem kezdődött-e meg ott is a szakadás?; egyrészt Eugen Debs, ez az „amerikai Bebel" a szocialista sajtóban kijelenti, hogy a háborúnak csak egy fajtáját ismeri el, a szocializmus győzelméért vívott polgárháborút, és hogy inkább agyonlövetné magát, semhogy akár egyetlen centet is megszavazzon Amerika hadikiadásaira (lásd „Appeal to Reason"[227] 1032. sz., 1915. szeptember 11.), másrészt viszont az amerikai Renaudelek és Sembat-k a „haza védelmét" és a „háborúra való felkészülést" hirdetik. Az amerikai Longuet-k és Pressemane-ok pedig — szegénykék! — igyekeznek a forradalmi internacionalistákat a szociálsovinisztákkal kibékíteni.

A két internacionálé már megvan. Az egyik — Sembat—Südekum—Hyndman—Plehanov és társaik internacionáléja, a másik — K. Liebknechtnek, Mac-Leannek (skóciai tanító, akit az angol burzsoázia kényszermunkára ítélt, mert támogatta a munkások osztályharcát), Höglundnak (svéd képviselő, akit háborúellenes forradalmi agitációja miatt kényszermunkára ítéltek és aki Zimmerwaldban egyik megalapítója volt a „Zimmerwaldi Baloldalnak"), az állami duma háborúellenes agitáció miatt örökös szibériai száműzetésre ítélt öt képviselőjének stb. az internacionáléja. A két internacionálé — egyrészt azoknak az internacionáléja, akik segítenek kormányaiknak abban, hogy *az imperialista háborút folytathassák*, másrészt azoknak az internacionáléja, *akik forradalmi harcot folytatnak ez ellen a háború ellen*. És sem

a parlamenti fecsegők ékesszólása, sem a szocializmus „államférfiainak" „diplomáciája" nem tudja egyesíteni ezt a két internacionálét. A II. Internacionálé kora lejárt. A III. Internacionálé már megszületett. És ha a II. Internacionálé főpapjai és pápái még nem adták is rá áldásukat, hanem ellenkezőleg, megátkozták (lásd Vandervelde és Stauning beszédét), ez sem fogja megakadályozni abban, hogy ereje napról napra gyarapodjon. A III. Internacionálé teszi lehetővé a proletariátusnak, hogy megszabaduljon az opportunistáktól és ugyancsak a III. Internacionálé fogja győzelemre vezetni a tömegeket a szociális forradalomban, amely érlelődik és közeledik.

Mielőtt befejezném, néhány szóval felelnem kell Souvarine személyes polémiájára. Arra kéri (a Svájcban tartózkodó szocialistákat), hogy mérsékeljék Bernstein, Longuet, Kautsky stb. ellen irányuló személyi bírálatukat... Részemről meg kell mondanom, hogy nem érthetek egyet ezzel a kéréssel. És mindenekelőtt felhívom Souvarine figyelmét arra, hogy én a „centristák" fölött nem személyi, hanem politikai bírálatot gyakorolok. Südekum, Plehanov stb. úréknak a tömegekre gyakorolt befolyását már nem lehet megmenteni: tekintélyük már annyira megrendült, hogy mindenütt a rendőrségnek kell őket megvédelmeznie. De a „centristák" az „egységnek" és a „haza védelmének" propagálásával, a megegyezésre való törekvésükkel, azokkal az erőfeszítésekkel, hogy szavakkal takargassák a legmélyrehatóbb különbségeket, roppant kárt okoznak a munkásmozgalomnak, mert feltartóztatják a szociálsovinisták erkölcsi tekintélyének végleges összeomlását, s ily módon alátámasztják a tömegekre gyakorolt befolyásukat, felélesztik a II. Internacionálé opportunistáinak hulláját. Mindezeknek a meggondolásoknak alapján a Kautsky és a „centrum" többi képviselője elleni harcot szocialista kötelességemnek tartom.

Souvarine, többek között „Guilbeaux-hoz, Leninhez és mindazokhoz fordul, akiknek megvan az az előnyük, hogy »távol vannak a tusa színhelyétől«, ami gyakran lehetővé

teszi, hogy józanul ítéljenek a szocializmus embereiről és dolgairól, ami azonban talán bizonyos hátrányokat is rejt magában."

A célzás átlátszó. Zimmerwaldban Ledebour kertelés nélkül kimondta ezt a gondolatot, amikor azzal vádolt bennünket, „baloldali zimmerwaldistákat", hogy mi külföldről dobunk be a tömegek közé forradalmi jelszavakat. Megismétlem Souvarine polgártársnak ugyanazt, amit Ledebournak mondtam Zimmerwaldban. 29 év telt el azóta, hogy Oroszországban letartóztattak. Ez alatt a 29 esztendő alatt egy pillanatra sem hagytam fel azzal, hogy forradalmi jelszavakat dobjak a tömegek közé. Megtettem ezt börtönömből, Szibériából, majd később — külföldről. És gyakran találkoztam a forradalmi sajtóban ugyanolyan „célzásokkal", amilyenekkel a cári ügyészek beszédeiben is, „célzásokkal", amelyek azzal vádoltak, hogy nincs bennem elég becsület, mert külföldön élve, forradalmi jelszavakkal fordulok Oroszország tömegeihez. A cári ügyészek e „célzásain" senki sem csodálkozik. De bevallom, hogy Ledebourtól más érveket vártam. Ledebour valószínűleg elfelejtette, hogy Marx és Engels, amikor 1847-ben megírták híres „Kommunista Kiáltvány"-ukat, szintén külföldről dobtak forradalmi jelszavakat a német munkások közé! Gyakran előfordul, hogy a forradalmi harc nem lehetséges a forradalmárok emigrációja nélkül. Franciaország nemegyszer tapasztalhatta ezt. És Souvarine polgártárs jobban tette volna, ha nem követi Ledebour és... a cári ügyészek rossz példáját.

Souvarine továbbá azt mondja, hogy Trockijt, „akit mi (a francia kisebbség) az internacionálé szélső balszárnya egyik legszélsőségesebb elemének tartunk, Lenin se szó, se beszéd, sovinisztának bélyegzi. Meg kell állapítani, hogy ebben van némi túlzás."

No persze, „ebben van némi túlzás", csakhogy nem az én részemről, hanem Souvarine részéről. Mert hiszen én soha nem bélyegeztem Trockij álláspontját szociálsovinisztának. Amit én a szemére vetettem, az az, hogy Trockij túlságosan gyakran képviselte Oroszországban a „centrum" politikáját.

Íme a tények. 1912 januárja óta az OSZDMP-ban formailag is fennáll a szakadás.[228] A mi pártunk (amely a Központi Bizottság köré csoportosul) opportunizmussal vádolja a másik csoportot, a Szervező Bizottságot, amelynek legismertebb vezérei — Martov és Akszelrod. Trockij Martov pártjához tartozott és csak 1914-ben fordított neki hátat. Ebben az időben tört ki a háború. A mi irányzatunk duma-frakcióját, amely öt tagból állt (Muranov, Petrovszkij, Sagov, Badajev és Szamojlov) Szibériába száműzték. Munkásaink Pétervárott a hadiipari bizottságokban való részvétel *ellen* szavaznak (ez számunkra a legfontosabb gyakorlati kérdés; Oroszországban ez éppen olyan fontos, mint Franciaországban a kormányban való részvétel kérdése). Másrészt, a Szervező Bizottság legismertebb és legbefolyásosabb irodalmárai — Potreszov, Vera Zaszulics, Levickij és mások — a „haza védelme" és a hadiipari bizottságokban való részvétel mellett nyilatkoznak. Martov és Akszelrod tiltakoznak és a hadiipari bizottságokban való részvétel ellen nyilatkoznak, de nem szakítanak pártjukkal, amelynek egyik sovinisztává lett frakciója beleegyezik a részvételbe. Ezért is vetettük Kientalban Martov szemére, hogy ő az egész Szervező Bizottság képviselője akart lenni, holott a valóságban csupán ezen irányzat egyik frakciójának képviselője lehet. Ennek a pártnak duma-képviselete (Csheidze, Szkobelev stb.) megoszlott. Ezeknek a képviselőknek egy része a „haza védelme" mellett van, a másik része — ellene. Valamennyien a hadiipari bizottságokban való részvétel mellett vannak, és a „haza megmentésének" szükségességét hangoztató kétértelmű formulát használják, amely valójában csak más szavakkal fejezi ki Südekum és Renaudel jelszavát, a „haza védelmét". Mi több, egyáltalán nem tiltakoznak Potreszov álláspontja ellen (a valóságban ez utóbbi nagymértékben megegyezik Plehanov álláspontjával; Martov nyilvánosan tiltakozott Potreszov ellen és megtagadta a lapjában való közreműködést, mert Potreszov felkérte Plehanovot, hogy legyen a lap munkatársa).

Hát Trockij? Miután szakított Martov pártjával, to-

vábbra is azt veti szemünkre, hogy szakadárok vagyunk. Egy kevéssé balfelé tolódik, sőt azt javasolja, hogy szakítsunk az orosz szociálsoviniszták vezéreivel, de nem mondja meg nekünk végérvényesen, hogy egységet vagy szakítást kíván-e Csheidze frakciójával. Már pedig éppen ez az egyik legfontosabb kérdés. Valóban, ha holnap itt a béke, holnapután új duma-választások lesznek nálunk. És haladéktalanul felmerül a kérdés, hogy együtt megyünk-e Csheidzével, vagy ellene. Mi ellene vagyunk ennek a szövetségnek, Martov — mellette van. Hát Trockij? Nem tudni. A Párizsban megjelenő orosz újság, a Nase Szlovo — amelynek egyik szerkesztője Trockij — ötszáz számában nem mondták ki a döntő szót. Ezért nem értünk egyet Trockijjal.

De nemcsak rólunk van szó. Trockij Zimmerwaldban nem akart csatlakozni a „Zimmerwaldi Baloldalhoz". Trockij H. Roland-Holst elvtárssal együtt a „centrumot" képviselte. És nézzük csak, mit ír most Roland-Holst elvtárs a Tribuna[229] című holland szocialista lapban (159. sz. 1916. augusztus 23.): „Azoknak, akik Trockijhoz és csoportjához hasonlóan, forradalmi harcot akarnak folytatni az imperializmus ellen, le kell küzdeniük azoknak az emigrációs nézeteltéréseknek maradványait, amelyek nagyobbrészt meglehetősen személyi jellegűek és megbontják a szélsőbaloldal sorait, s csatlakozniok kell a leninistákhoz. »Forradalmi centrum« — nem lehetséges."

Bocsásson meg, hogy annyit beszéltem Trockijhoz és Martovhoz való viszonyunkról, de a francia szocialista sajtó elég gyakran beszél erről és gyakran nagyon pontatlanul tájékoztatja olvasóit. Szükséges, hogy a francia elvtársak jobban értesüljenek az oroszországi szociáldemokrata mozgalomra vonatkozó tényekről.

Lenin

A megírás ideje: 1916 decemberének második fele. Először, kihagyásokkal, 1918. január 27-én La Vérité c. újság 48. számában jelent meg. Orosz nyelven a teljes szöveg először 1929-ben, a Proletarszkaja Revoljucija 7. (90.) számában jelent meg.

Lenin Művei, 23. kötet.

INESSZA ARMANDNAK

Kedves Barátom!

Engelsszel kapcsolatban. Ha kezébe került a *Neue Zeit-nek* az a száma, amely tartalmazza Kautsky közlését (és Engels leveleit) arra vonatkozólag, hogyan hamisították meg Engelsnek a „Klassenkämpfé"-hez* írt előszavát, jó lenne, ha minél részletesebben kijegyzetelné ezt egy külön kis füzetbe. Ha nem áll módjában, közölje velem pontosan a Neue Zeit megfelelő számát, évfolyamát, kötetét, oldalszámát.

Engels ellen intézett támadásai meggyőződésem szerint tökéletesen alaptalanok. Bocsássa meg őszinteségemet: sokkal komolyabban kell felkészülni, mielőtt az ember ilyesmit írna! Különben könnyen felsülhet — előre figyelmeztetem entre nous,** barátilag, négyszemközt, nehogy valamikor is a sajtóban vagy gyűlésen *így* kezdjen el beszélni.

A belgiumi sztrájk? Először is, lehetséges, hogy ebben a ténykérdésben, ebben a részletkérdésben Engels tévedett. Ez persze lehetséges. Össze kell gyűjteni mindent, amit erről írt. Másodszor, ami *általában* az általános sztrájkot illeti, a *legutóbbi* idők eseményei, 1905 pedig végérvényesen olyan *új at* hozott létre, amit Engels nem ismert. Engels megszokta, hogy az „általános sztrájkról" évtizedeken át *csak*

* Marxnak az „Osztályharcok Franciaországban" c. művéhez. — *Szerk.*
** Magunk között. — *Szerk.*

üres frázisokat hallott az anarchisták szájából, akiket *joggal* gyűlölt és megvetett. A későbbi események pedig *létrehozták* a „tömegsztrájk" *új* típusát, a *politikai* sztrájkot, vagyis a semmiképpen sem anarchista sztrájkot. Ezt az újat Engels *még* nem ismerte, s nem is ismerhette.

Erről nem szabad megfeledkezni.

Vajon a belgiumi sztrájk nem volt-e *átmenet* a régiről az újra? Láthatta-e Engels *akkor* (1891—92-ben? Ő akkor már 71—72 éves volt; féllábbal a sírban), hogy ez nem a régi belgiumi dolgok visszakérődzése (a belgák sokáig proudhonisták voltak), hanem áttérés az újra? Ezt meg kell fontolni.

A „haza védelmének" kérdését Ön nézetem szerint elvontan és történelmi szemlélet híján vizsgálja. Megismétlem azt, amit Jurij ellen írt cikkemben mondottam: a haza védelme a *háborúban* való részvétel igazolása. Semmi több. *Nevetséges dolog*, a tudománytalanság netovábbja ezt általánosítani, „általános elvvé" tenni. (Elküldöm Önnek az SLP* amerikai programját, amely ezt a nevetséges általánosítást tartalmazza.) A háború rendkívül tarka, sokrétű, bonyolult valami. Nem lehet általános sablont ráhúzni.

(I) A három fő típus: az elnyomott nemzet és viszonya az elnyomó nemzethez (minden háború a politika folytatása; a politika a nemzetek, osztályok stb. közti *viszony)*. Általános szabály szerint a háború jogos az elnyomott nemzet részéről (függetlenül attól, hogy katonai értelemben védelmi vagy támadó háborúról van-e szó).

(II) Két elnyomó nemzet közti viszony. Harc a gyarmatokért, a piacokért stb. (Róma és Karthágó; Anglia és Németország 1914—17-ben). Általános szabály szerint az ilyen háború *mindkét* fél részéről rablás, s a demokráciának (és a szocializmusnak) ezzel a háborúval szemben elfoglalt álláspontját ez a szabály határozza meg: „ha két tolvaj verekszik, pusztuljon el mind a kettő..."

(III) A harmadik típus. Az egyenjogú nemzetek *rendszere*. Sokkalta **b o n y o l u l t a b b** kérdés!!!! Különösen

* Socialist Labour Party — Szocialista Munkáspárt. — *Szerk.*

akkor, ha a civilizált, aránylag demokratikus nemzetek mellett ott van a cárizmus. Ez volt (körülbelül) a helyzet Európában 1815-től 1905-ig.

1891. Franciaország és Németország gyarmatpolitikája *jelentéktelen*. Olaszországnak, Japánnak, az Egyesült Államoknak *egyáltalán nincsenek* gyarmatai (most vannak). Nyugat-Európában általában alkotmányos, nemzeti államok *rendszere* alakult ki (ezt NB!!* gondolkozzék ezen!! ne feledkezzék meg erről!! nemcsak egyes, különálló államokban élünk, hanem államok bizonyos *rendszerében;* az anarchisták megtehetik, hogy ezt figyelmen kívül hagyják; mi nem vagyunk anarchisták). *Mellettük* a hatalmas, még szilárd, forradalom előtti cárizmus, amely évszázadok óta fosztogat és elnyom mindenkit, amely elfojtotta az 1849-es, 1863-as forradalmat.

Németország (1891-ben) az *élenjáró* szocializmus országa. S ezt az országot fenyegeti a boulanger-izmussal szövetkezett cárizmus!

Más, egészen más a helyzet, mint 1914—17-ben, amikor a cárizmust már aláásta az 1905-ös esztendő, Németország pedig háborút visel a világuralomért. *Tökéletesen más!!*

A történelmietlenség *netovábbja* az 1914-es nemzetközi helyzetet azonosítani az 1891-essel, vagy akár csak párhuzamot vonni közöttük.

Az az ostoba Radek nemrég a lengyel felhívásban („Befreiung Polens") ezt írta: a „Staatenbau"** nem célja a szociáldemokrácia harcának. Hallatlan ostobaság! Félig anarchizmus, félig hülyeség! Nem, nem, nekünk egyáltalán nem közömbös a Staatenbau, az államok *rendszere*, az államok *egymáshoz való viszonya*.

Engels volt a „passzív radikalizmus" atyja?? Nem igaz! Szó sincs róla. Ön ezt sohasem fogja bebizonyítani. (Bogdanov és társai megpróbálták, de csak felsültek vele.)

Az 1914—17-es *imperialista* háborúban, *két* imperialista koalíció harapófogójában elleneznünk kell a „haza vé-

* Nota bene!! — jegyezze meg!! — *Szerk.*
** („Lengyelország felszabadítása"): „az államépítés". — *Szerk.*

delmét", mert (1) az imperializmus a szocializmus előestéje; (2) az imperialista háború rablók háborúja a zsákmányért; (3) *mindkét* koalíció országaiban van *élenjáró* proletariátus; (4) mindkettőben *megérett* a szocialista forradalom. *C s a k i s* ezért ellenezzük a „haza védelmét", csakis ezért!!

Minden jót! Üdvözlettel *Lenin*

Az ifjúsági szervezetek címét elkértem. Megígérték, hogy megkapom.

Tehát a kiadó tervével kapcsolatban: *m o z g a s s a* az ügyet. Hát a *p a c i f i z m u s r ó l* szóló előadás?

P. S. Legutóbbi két levelét egyszerre kaptam meg, de nyilván kizárólag az én hibámból.

Zürichből Clarensba
1917. január 19-én.
Először megjelent:
Bolsevik 1. sz. 1949.

Lenin Művei, 35. kötet.

ELŐADÁS AZ 1905-ÖS FORRADALOMRÓL

(Részlet)

Oroszország először 1825-ben látott forradalmi mozgalmat a cárizmus ellen, s ebben a mozgalomban csaknem kizárólag nemesek vettek részt. Ettől a perctől kezdve egészen 1881-ig, amikor II. Sándort a terroristák meggyilkolták, a középső rendből származó értelmiségiek állottak a mozgalom élén. Roppant önfeláldozásról tettek tanúbizonyságot s hősies terrorista harci módszereikkel bámulatba ejtették az egész világot. Kétségtelen, hogy ezek az áldozatok nem voltak hiábavalók, kétségtelen, hogy — közvetlenül vagy közvetve — hozzájárultak az orosz nép későbbi forradalmi neveléséhez. De közvetlen céljukat, egy népi forradalom kirobbantását, nem érték és nem is érhették el.

Ez csak a proletariátus forradalmi harcának sikerült. Csakis az egész országon végighömpölygő tömegsztrájkok hullámai, az orosz—japán imperialista háború kemény leckéivel párosulva, rázták fel a parasztság nagy tömegeit letargikus álmukból. A „sztrájkos" szó egészen új jelentőségre tett szert a parasztok körében: valami lázadó, forradalmár-félét jelentett, mint régebben a „diák" szó. De mivel a „diák" a középső rendhez, a „tanultakhoz", az „urakhoz" tartozott, idegen volt a nép szemében. A „sztrájkos" viszont a népből került ki, maga is a kizsákmányoltak közé tartozott; ha kiutasították Pétervárról, igen gyakran visszatért falujába és beszélt falusi társainak arról a tűzvészről, amely elborította

a városokat s amelynek mind a kapitalistákat, mind a nemeseket meg kell semmisítenie. Az orosz faluban új embertípus jelent meg: az öntudatos fiatal paraszt. Érintkezésben állt a „sztrájkosokkal", újságot olvasott, beszélt a parasztoknak a városi eseményekről, megmagyarázta falusi társainak a politikai követelések jelentőségét, harcra buzdította őket a nagy nemesi földbirtokosok, a papok és hivatalnokok ellen.

A parasztok csoportosan gyülekeztek, megvitatták helyzetüket és lassanként bekapcsolódtak a harcba: tömegesen vonultak a nagy földbirtokosok ellen, felgyújtották kastélyaikat és majorjaikat vagy elvették készleteiket, elvitték gabonájukat és más élelmiszereiket, rendőröket öltek meg és követelték, hogy adják át a népnek a nemesek óriási latifundiumait.

1905 tavaszán a parasztmozgalom csak csírájában volt meg, a kerületeknek csak elenyésző részét, körülbelül egyhetedét ragadta magával.

De a városok proletár tömegsztrájkjainak és a falvak parasztmozgalmainak egyesülése elég volt ahhoz, hogy megingassa a cárizmus „legszilárdabb" és utolsó támaszát. *A hadseregre* gondolok.

Megkezdődik a hajóhadban és a hadseregben a *katonai felkelések* időszaka. A forradalom idején a sztrájkmozgalom és a parasztmozgalom minden felcsapó hullámát Oroszország minden sarkában katonai felkelések kísérik. A legismertebb ezek közül a „Potyomkin herceg" nevű fekete-tengeri páncéloshajón lezajlott felkelés; ez a hajó, miután a felkelők kezére jutott, Ogyesszában részt vett a forradalomban s a forradalom veresége és más kikötők (például Feodoszija, a Krím-félszigeten) elfoglalásának kudarcba fulladt kísérletei után, Konstanzában megadta magát a román hatóságoknak.

Engedjék meg, hogy részletesen elmondjak egy kis történetet a fekete-tengeri flottának ebből a felkeléséből, hogy konkrét képet nyerjenek az eseményekről kibontakozásuk tetőfokán:

„A forradalmi munkások és matrózok gyűléseket rendeztek; ezek a gyűlések egyre gyakoribbakká lettek. Mivel a katonákat

nem engedték munkásgyűlésekre, a munkások tömegesen kezdték látogatni a katonagyűléseket. Több ezren gyűltek össze. A közös megmozdulások eszméje élénk visszhangra talált. Az öntudatosabb századokban küldötteket választottak.

A katonai parancsnokság ekkor elhatározta, hogy közbelép. Egyes tisztek kísérletei, hogy „hazafias" beszédeket mondjanak a gyűléseken, a legsiralmasabb eredménnyel jártak: a vitákhoz szokott matrózok szégyenletesen megfutamították parancsnokaikat. E kudarcok láttán elhatározták, hogy általában betiltják a nyilvános gyűléseket. 1905. november 24-én reggel a haditengerészeti laktanyák kapujába harci századot állítottak, teljes harci felszerelésben. Piszarevszkij ellentengernagy nagy hangon megparancsolta: „Senkit sem szabad kiengedni a laktanyákból! Engedetlenség esetén lőni!" Abból a századból, amelynek ezt a parancsot kiadták, előlépett Petrov tengerész, mindenki szeme láttára megtöltötte puskáját, egy lövéssel leterítette Stejnt, a belosztoki ezred főhadnagyát, egy második lövéssel pedig megsebesítette Piszarevszkij ellentengernagyot. Felhangzott egy tiszt parancsa: „Tartóztassátok le!" Senki sem mozdult a helyéről. Petrov földre dobta a puskáját. „Miért álltok?" „Fogjatok el!" Letartóztatták. A mindenfelől odasereglő matrózok viharosan követelték szabadonbocsátását és kijelentették, hogy kezességet vállalnak érte. Az izgalom csúcspontjára hágott.

— Petrov, ugyebár a lövés véletlen volt? — kérdezte a tiszt, hogy kivezető utat találjon.

— Hogy lehetett volna véletlen! Előreléptem, töltöttem és céloztam, hol itt a véletlenség?

— Szabadon bocsátásodat követelik...

És Petrovot szabadon engedték. De a matrózok nem elégedtek meg ezzel, valamennyi napostisztet letartóztatták, lefegyverezték és az irodába vitték... A matrózok küldöttei, körülbelül negyvenen, egész éjjel tanácskoztak. Elhatározták, hogy a tiszteket szabadon bocsátják, de nem engedik be őket többé a kaszárnyákba..."

Ez a kis jelenet szemléltetően mutatja, hogyan játszódtak le az események a legtöbb katonai felkelésben. A nép forradalmi forrongásának szükségképpen ki kellett terjednie a hadseregre is. Jellemző, hogy a mozgalom vezéreit a hajóhadnak és a hadseregnek *olyan elemei* adták, akik főként az ipari munkások közül kerültek ki és akiktől a legnagyobb

technikai felkészültséget követelték meg, például az *utászok*. De a nagy tömegek még túlságosan naivak voltak, túlságosan el voltak telve békés szándékokkal, jóindulattal, kereszténYi érzésekkel. Elég könnyen fellobbantak; bármilyen igazságtalanság, a tisztek durva bánásmódja, a rossz élelmezés stb. felháborodást tudott kiváltani. De nem volt bennük kitartás, hiányzott a feladat tiszta felismerése: nem értették meg eléggé, hogy csakis a fegyveres harc legerőteljesebb folytatása, csakis valamennyi katonai és polgári hatóság legyőzése, csakis a kormány megdöntése és az egész államhatalom megragadása lehet a forradalom sikerének egyetlen biztosítéka.

A matrózok és katonák nagy tömegei igen könnyen kezdtek lázadást. De ugyanilyen könnyen követték el azt a naiv ostobaságot, hogy szabadon bocsátották a letartóztatott tiszteket; hagyták magukat megnyugtatni a parancsnokság ígéreteivel és rábeszéléseivel; ily módon a parancsnokság értékes időt nyert, erősítést kapott, megosztotta a felkelők erőit, s ezután a felkelés legkegyetlenebb elfojtása és a vezetők kivégzése következett.

Különösen érdekes az 1905-ös oroszországi katonai felkeléseket összehasonlítani a dekabristák 1825-ös katonai felkelésével. Akkoriban a politikai mozgalom vezetése csaknem kizárólag tisztek, mégpedig nemesi tisztek kezében volt; ezeket „megfertőzte" az európai demokratikus eszmékkel való érintkezés a napóleoni háborúk idején. A katonák tömege, amely akkor még jobbágyparasztokból állt, passzívan viselkedett.

1905 története ezzel teljesen ellentétes képet mutat. A tisztek, kevés kivétellel, vagy burzsoá-liberális, reformista, vagy éppenséggel ellenforradalmi beállítottságúak voltak. Az egyenruhába bújtatott munkások és parasztok voltak a forradalom lelke; a mozgalom népi mozgalommá lett. Oroszország történetében először fogta át a mozgalom a kizsákmányoltak többségét. Ami hiányzott belőle, az egyrészt a tömegek állhatatossága, határozottsága volt, amelyeken túlságosan erőt vett a hiszékenység betegsége, másrészt, hiányzott az egyenruhába bújtatott forradalmi szociáldemokrata munkások szervezete:

ezek nem voltak képesek a vezetést a kezükbe venni, a forradalmi hadsereg élére állni és a kormányhatalom ellen támadásba átmenni.

Mellesleg szólva, ezt a két hiányosságot — talán lassabban, mint szeretnők, de biztosan — nemcsak a kapitalizmus általános fejlődése fogja kiküszöbölni, hanem a mostani háború is...

Mindenesetre, az orosz forradalom története, akárcsak az 1871-es párizsi kommün története, azt a vitathatatlan tanulságot szolgáltatja, hogy a militarizmust soha és semmiképpen sem lehet legyőzni és megsemmisíteni másként, mint az általános hadkötelezettségen alapuló hadsereg egyik részének a másik része elleni győzelmes harcával. Nem elég csak mennydörögni, átkozódni, „elvetni" a militarizmust, bírálni és ártalmasságát bebizonyítani, ostoba dolog békésen megtagadni a katonai szolgálatot; a feladat az, hogy ébren tartsuk a proletariátus forradalmi tudatát, mégpedig nemcsak általánosságban, hanem úgy is, hogy legjobb elemeit konkrétan előkészítjük arra, hogy a népben végbemenő erjedés tetőfokának pillanatában a forradalmi hadsereg élére álljanak.

Ugyanerre tanít bennünket akármelyik tőkés állam mindennapos tapasztalata. Az ilyen államban lejátszódó minden egyes „kis" válság kicsiben megmutatja nekünk azoknak a harcoknak elemeit és csíráit, amelyeknek egy nagy válság idején elkerülhetetlenül nagy méretekben kell megismétlődniük. És mi mást jelent például bármely sztrájk, mint a tőkés társadalom kis válságát? Vajon nem volt-e igaza von Puttkamer úrnak a porosz belügyminiszternek, amikor híres nyilatkozatát megtette: „Minden egyes sztrájkban a forradalom hidrája rejtőzik." Nem mutatja-e meg nekünk az, hogy sztrájkok idején minden tőkés országban, még a — tisztesség ne essék szólván — legbékésebb, „legdemokratikusabb" tőkés országokban is katonaságot rendelnek ki, *milyen* lesz a helyzet a valóban *nagy* válságok idején?

Lenin ezt az előadást német nyelven, 1917. január 9. (22.) előtt írta. Először 1925. január 22-én, a Pravda 18. számában jelent meg. Aláírás: N. Lenin.

Lenin Művei, 23. kötet.

[1] *Blanquizmus* — a francia szocialista mozgalom egyik irányzata, amelyet Louis-Auguste Blanqui, a kiváló forradalmár vezetett (1805—81).

Blanqui tevékenyen részt vett a franciaországi forradalmi mozgalomban, két ízben halálra ítélték, életének majdnem felét börtönben töltötte.

A marxizmus—leninizmus klasszikusai, akik Blanquit kétségtelen forradalmárnak és a szocializmus lelkes hívének tekintették, egyszersmind élesen bírálták őt szektássága és összeesküvő munkamódszerei miatt. „A blanquizmus — írta Lenin 1906-ban, „A kongresszus eredményeihez" című cikkében — olyan elmélet, amely tagadja az osztályharcot. A blanquizmus az emberiségnek a bérrabszolgaságtól való megváltását nem a proletariátus osztályharcától, hanem egy maroknyi értelmiségi kisebbség összeesküvésétől várja." — *11*

[2] *Rabocsaja Miszl* (Munkásgondolat) — az „ökonomisták" lapja; 1897 októbertől 1902 decemberig adták ki. Tizenhat száma jelent meg, a 3—11. és a 16. szám Berlinben, a többi Pétervárott. K. M. Tahtarev és mások szerkesztették.

A Rabocsaja Miszlnek, mint a nemzetközi opportunizmus orosz változatának nézeteit Lenin számos művében, különösen az Iszkrában megjelent cikkeiben és Mi a teendő? című könyvében bírálta. — *15*

[3] Az 1857-ben kirobbant indiai felkelésről van szó. Ez nemzeti-felszabadító jellegű felkelés volt; 1859-ben elfojtották. — *20*

[4] Az angol—búr háborúról van szó (1899 október -1902 május), melynek eredményeképpen két dél-afrikai köztársaság — Transvaal és Orange — Nagy-Britannia gyarmata lett. — *20*

[5] Lenin Szkalozub ezredesnek — A. Sz. Gribojedov Az ész bajjal jár című komédiája egyik alakjának — szavait idézi (lásd A. Sz. Gribojedov Művei. 1945. 94. old., oroszul). — *26*

[6] *A „zöld utca" gyötrelmei* — a katonák testi fenyítése, amelyet a feudális Oroszország hadseregében alkalmaztak. Az elítéltet puskájához kötve,

a katonák „sorfala között" vezették végig, a katonák közben botokkal vagy zöld vesszőkkel ütlegelték. E büntetés különösen általános volt I. Miklós idejében (1825—55). — *26*

[7] *„Hannibáli eskü"* — képes kifejezés, értelme: szilárd elszántság a végsőkig való harcra. A kifejezés a karthágói hadvezér, Hannibál nevétől ered. — *27*

[8] *Rabocseje Gyelo* (Munkásügy) — az „ökonomisták" folyóirata, az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségének nem-időszaki lapja; Genfben adták ki 1899 áprilistól 1902 februárig, B. N. Kricsevszkij, A. Sz. Martinov és V. P. Ivansin szerkesztette.

A „rabocsejegyelósok" nézeteit Lenin Mi a teendő? című könyvében bírálta (lásd Lenin Művei 5. köt., 1953. 357—554. old.). — *29*

[9] *„Credo"* — hitvallás, program, valamely világnézet kifejtése. Ezzel a címmel vált ismertté az a kiáltvány, amelyet egy „ökonomista" csoport tett közzé 1899-ben (Sz. N. Prokopovics, J. D. Kuszkova és mások, akik később kadetok lettek). Ebben a kiáltványban jutott kifejezésre legvilágosabban az oroszországi „ökonomizmus" opportunizmusa. Lenin éles hangú leleplező támadást írt az „ökonomisták" nézetei ellen „Az oroszországi szociáldemokraták támadása" címmel (lásd Lenin Művei 4. köt., 1953. 167—183. old.). — *36*

[10] *Narodnaja Volja* (Népszabadság) — narodnyik titkos társaság, amely a cári önkényuralom elleni forradalmi harc céljából alakult 1879-ben.

Nem sokkal azután, hogy a narodovolecek megölték II. Sándor cárt (1881. március 1-én), a cári kormány szétzúzta a Narodnaja Volját. A narodnyikok többsége ezután lemondott a cárizmus elleni forradalmi harcról, s a cári önkényuralommal való kibékülést, megegyezést kezdte hirdetni. A narodnyikoknak ezek az epigonjai — a XIX. század nyolcvanas—kilencvenes éveinek liberális narodnyikjai — idővel a kulákság érdekeinek kifejezőivé váltak.

A Narodnaja Volja tevékenységének jellemzését lásd Az SZK(b)P története. Rövid tanfolyam című könyvben, (I. fej. 2. pont.) — *44*

[11] Lenin azokra a beszédekre gondol, amelyeket nyizsnyij-novgorodi munkások — az 1902. május 1-i és 5-i (14-i és 18-i) tüntetés részvevői — 1902. október 28—31-én (november 10—13-án) a cári bíróság előtt mondottak. A beszédeket először az OSZDMP nyizsnyij-novgorodi bizottsága adta ki külön röplap formájában. Később az Iszkra (1902. december, 29. sz.) közölte őket „Nyizsnyij-novgorodi munkások a bíróság előtt" címmel, majd külön brosúraként is megjelentek. — *48*

[12] A híres rosztovi sztrájk 1902. november 2-án (15-én) kezdődött. A sztrájk hamarosan politikai tüntetésekké alakult, amelyekben mintegy harmincezer munkás vett részt. A sztrájk november 25-ig (december 8-ig) tartott. A sztrájkot az OSZDMP iszkrás donvidéki bizottsága vezette (lásd Lenin Művei 6. köt., 1953. 279—285. old.).

A „*délvidéki tömegtüntetésekről*" szólva Lenin az 1903-as déloroszországi politikai tömegsztrájkokra és tömegtüntetésekre gondol, amelyek átfogták a Kaukázusontúlt (Bakut, Tifliszt, Batumot) és Ukrajna legnagyobb városait (Ogyesszát, Kijevet, Jekatyerinoszlavot). — *62*

[13] A „Port-Artur eleste" című cikk előkészítő anyaga: a cikk vázlatának néhány változata, számos kijegyzés a külföldi sajtóból stb., a Leninszkij Szbornyikban jelent meg (V. köt., 1929. 57—59. old.; XVI. köt., 1931. 37—42. old. és XXVI. köt., 1934. 242—251. old.). — *64*

[14] *Alekszejev, J. I.* — admirális, 1903-tól cári helytartó a Távol-Keleten. — *68*

[15] *The Times* (Az Idők) — napilap, Londonban alapították 1785-ben; az angol burzsoázia egyik nagy konzervatív újsága. — *68*

[16] *Revoljucionnaja Rosszija* (A Forradalmi Oroszország) — eszer újság, 1900 végétől 1905-ig jelent meg; 1902 januárjától az eszer párt központi lapja. — *70*

[17] *Vperjod* (Előre) — illegális bolsevik hetilap; Genfben adták ki 1904. december 22-től (1905. január 4-től) 1905. május 5-ig (18-ig). Tizennyolc száma jelent meg. A lap szervezője, eszmei irányítója és vezetője Lenin volt. — *79*

[18] *Selgunov, N. V.* (1824—91) — demokrata író és publicista; a Szovremennyik (Kortárs) című folyóirat munkatársa volt. Haladó tevékenységét jól ismerték Pétervár élenjáró munkásai. Selgunov temetése 1891. április 15-én (27-én) kormányellenes tüntetéssé nőtt. — *82*

[19] Az 1903 júliusi kijevi politikai tömegsztrájkról van szó. Az Iszkra 1903. szeptember 1-i 47. számában „A kijevi általános sztrájk" címmel hosszú tudósítást közölt erről a sztrájkról. — *83*

[20] *Kifa Mokijevics* — Gogol Holt lelkek című művének egyik szereplője. Kifa Mokijevics annak az embernek a típusa, aki üres, értelmetlen kérdések eldöntésével foglalkozik. — *92*

[21] „*A Kommünről tartott előadás tervezete*" — annak az előadásnak a vázlata, amelyet Lenin 1905. március 5-én (18-án) tartott a párizsi kommünről Genfben a politikai emigránsok orosz kolóniájának. — *102*

[22] Engels Marxnak A polgárháború Franciaországban című művéhez írt bevezetésében az 1848 júniusi felkelés utáni franciaországi helyzetet elemezve azt írta: „A proletariátus *még* nem tudta Franciaországot kormányozni, a burzsoázia *már* nem tudta" (Marx A polgárháború Franciaországban. Lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 457. old.). — *102*

[23] Lenin itt és a következőkben Marx A polgárháború Franciaországban című brosúrájának 1891-es berlini német kiadására hivatkozik. — *102*

[24] Lenin itt párhuzamot von az 1871-es párizsi kommün és az 1905-ös első orosz forradalom hőhérai között. — *103*

[25] Lenin itt és a következőkben G. Weillnek Histoire du mouvement social en France 1852—1902 (A társadalmi mozgalom története Franciaországban 1852—1902. Párizs, 1904.) című könyvére hivatkozik. — *103*

[26] Lenin a kommün áldozatainak számát Lissagaray Historie de la Commune de 1871 (Az 1871-es kommün története) című Párizsban 1896-ban kiadott művéből közli. — *105*

[27] Ez a kis cikk Lenin előszava Cluseret cikkének fordításához, amely a Vperjod 1905. március 23-i (10-i), 11. számában jelent meg „Az utcai harcról. (A kommün tábornokának tanácsai)" címmel. A fordítást Lenin szerkesztette (lásd Leninszkij Szbornyik XXVI. köt., 1934. 355—365. old.) — *112*

[18] *Grazsdanyin* (A Polgár) — reakciós lap, Pétervárott jelent meg 1872-től 1914-ig; V. P. Mescserszkij herceg alapította. A XIX. század nyolcvanas éveitől a szélső monarchisták lapja. Főképpen a cári kormány anyagi támogatásával működött. — *119*

[29] *The Times*. Lásd a 15. jegyzetet. — *120*

[30] *Le Temps* (A Kor) — burzsoá napilap; megjelent Párizsban 1861-től 1942-ig. — *122*

[31] A „*Május elseje*" című kiáltványt Lenin Genfben írta. A kiáltvány a Többségi Bizottságok Irodájának és a Vperjod szerkesztőségének aláírásával röplap formájában jelent meg. A röplapot több szociáldemokrata helyi bizottság újranyomatta. — *126*

[32] *Leszkov* — N. V. Romanov, az északi bizottság küldötte. A beszédben említett *Zsarkov* — M. Sz. Lescsinszkij, a jekatyerinoszlavi bizottság küldötte; *Mihajlov* — D. Sz. Posztolovszkij, az északnyugati bizottság küldötte; *Szosznovszkij* — V. A. Gyesznyickij, a nyizsnyij-novgoródi bizottság küldötte. — *133*

[33] A határozati javaslat címe a Marx—Engels—Lenin Intézettől származik. — *135*

[34] *Rabocseje Gyelo*. Lásd a 8. számú jegyzetet. — *137*

[35] *Vperjod* (Előre) — legális bolsevik napilap; Pétervárott jelent meg 1906. május 26-tól (június 8-tól) a kormány által betiltott Volna helyett. A lapban Leninnek vezető szerepe volt. A lap munkájában részt vett M. Sz. Olminszkij, V. V. Vorovszkij, A. V. Lunacsarszkij. A rendőrség üldözte a lapot. A 17. szám után, 1906. június 14-én (27-én) a lapot betiltották. Helyette az Eho (Visszhang) című bolsevik lap jelent meg.

Az OSZDMP pétervári bizottságának határozatát (II) a Vperjod rövidítve közölte. — *137*

[36] „A Központi Vezetőség első üzenete a Kommunisták Szövetségéhez" (lásd Marx—Engels Válogatott Művek 1. köt., 1949. 83—94. old.). — *140*

[37] *Kommunisták Szövetsége* — a forradalmi proletariátus első nemzetközi szervezete, amelyet 1847 nyarán Londonban alapítottak a forradalmi

proletárszervezetek küldötteinek kongresszusán. A Kommunisták Szövetségének szervezője és vezetője Marx és Engels volt; a szervezet megbízásából ők írták meg A kommunista párt kiáltványát. A Kommunisták Szövetsége 1852-ig állt fenn. A Kommunisták Szövetségének legkiválóbb képviselői később vezető szerepet játszottak az I. Internacionáléban (lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1949. 2. köt., 333—352. old.). — *140*

[38] *Neue Rheinische Zeitung* (Új Rajnai Újság) — Kölnben jelent meg 1848. június 1-től 1849. május 19-ig. Az újság vezetői Marx és Engels voltak; főszerkesztője Marx volt. „Sem azelőtt, sem azután — írta Engels — egyetlen német újság sem rendelkezett olyan erővel és befolyással, egyetlen német újság sem tudta úgy felvillanyozni a proletártömegeket, mint a Neue Rheinische Zeitung (Marx—Engels Válogatott Művek. 1949. 2. köt., 332. old.). Lenin ezt az újságot „Marx Károly" című cikkében „a forradalmi proletariátus legjobb, felülmúlhatatlan lapjának" nevezte. — *143*

[39] Engels 1894. január 26-i leveléről van szó, amely a Critica Sociale (Társadalomkritika) című kéthetenként megjelenő olasz folyóirat 1894. február 1-i 3. számában jelent meg „Az eljövendő olasz forradalom és a szocialista párt" címmel (lásd K. Marx és F. Engels Művei. XVI. köt., II. rész. 1936. 377—382. old., oroszul). — *144*

[40] Engelsnek „A bakunisták munkában. Jegyzetek az 1873 nyarán lezajlott spanyolországi felkelésről" című, 1873-ban megjelent cikkét Lenin szerkesztésében lefordították oroszra, és az OSZDMP Központi Bizottsága külön brosúrában kiadta 1905-ben Genfben és 1906-ban Pétervárott (lásd Engels. Die Bakunisten an der Arbeit. Verlag für fremdsprachige Literatur. Moszkva, 1941.). — *145*

[41] *Vendée* — francia tartomány, ahol a XVIII. század végi francia polgári forradalom idején az elmaradt reakciós parasztság ellenforradalmi felkelést indított a forradalmi konvent ellen. A vallásos jelszavakkal indított felkelést ellenforradalmi papok és földesurak vezették. — *147*

[42] *Neue Rheinische Zeitung*, lásd a 38. számú jegyzetet. — *148*

[43] Lenin Marxnak „A burzsoázia és az ellenforradalom (A porosz forradalom mérlege)" című cikkét idézi, amelyet Marx 1848. december 14-én írt (lásd Marx–Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 43—46. old.). — *148*

[44] Lásd Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels... Hrsg. von Franz Mehring. III. köt. Stuttgart 1913. 289—383. old. — *148*

[45] *Der Volksstaat* (A Népállam) — a német szociáldemokrácia központi lapja; Lipcsében adták ki 1869—76-ban W. Liebknecht szerkesztésében. A lapnak Marx és Engels munkatársa volt. — *156*

[46] Lásd Engels. Die Bakunisten an der Arbeit. Verlag für fremdsprachige Literatur. Moszkva, 1941. — *157*

[47] Leninnek „Az ideiglenes forradalmi kormányról" című munkáját folytató harmadik cikke nem jelent meg a sajtóban. Lenin az ideiglenes forradalmi kormány feladatainak kérdését „Az ideiglenes forradalmi kormány képe" című vázlatában (lásd Lenin Művei 8. köt., 543—546. old.). „A forradalmi hadsereg és a forradalmi kormány" című cikkében (lásd Lenin Művei 8. köt., 570—579. old.) és A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban című művében világította meg. — *163*

[48] *Novoje Vremja* (Új Kor) — napilap, Pétervárott jelent meg, 1868-tól 1917 októberig. Eleinte mérsékelt liberális, később, 1876-ban, a reakciós nemesi és bürokrata-hivatalnoki körök sajtószerve lett. A lap nemcsak a forradalmi, hanem a liberális burzsoá mozgalom ellen is harcolt. 1905-től a feketeszázasok egyik lapja volt. — *166*

[49] *„Oszvobozsgyenyisták"* — burzsoá liberálisok; az Oszvobozsgyenyije (Felszabadulás) című folyóirat körül tömörültek, amely külföldön jelent meg 1902-től 1905-ig P. B. Sztruve szerkesztésében. Az oszvobozsgyenyisták 1904 januárjában megalakították a liberális-monarchista Felszabadulás Szövetségét. Az oszvobozsgyenyisták alkották később Oroszország fő burzsoá pártjának, a kadetok pártjának a magvát. — *185*

[50] *Le Matin* (A Reggel) — francia burzsoá napilap; 1884-ben alapították. — *188*

[51] *Rabocseje Gyelo* (Munkásügy) — az „ökonomisták" folyóirata, az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségé"-nek nem időszaki lapja; Genfben 1899—1902-ben jelent meg. A „rabocsejegyelósok" nézeteit Lenin Mi a teendő? című művében bírálta. — *194*

[52] Nagyezsgyinnek (J. O. Zelenszkij) a lenini Iszkra terve elleni sajtónyilatkozatáról van szó. Lenin ezt a nyilatkozatot már 1902-ben megbírálta Mi a teendő? című könyvében (lásd Lenin Művei 5. köt., 1953. 357—554. old.). — *194*

[53] *Moszkovszkije Vedomosztyi* (Moszkvai Közlöny) — napilap; 1756-tól jelent meg; a XIX. század 60-as éveitől kezdve a földbirtokosok és a papság legreakciósabb monarchista rétegeinek nézeteit hirdette; 1905-től a feketeszázak egyik legfőbb lapja. 1917-ben, röviddel az októberi forradalom után betiltották. — *198*

[54] *Proletarij* (A Proletár) — illegális bolsevik hetilap, az OSZDMP Központi Lapja, a III. pártkongresszus határozata értelmében alapították. A párt Központi Bizottsága 1905. április 27-i (május 10-i) plénumának határozata szerint a központi lap felelős szerkesztőjévé Lenint nevezték ki.

A Proletarijt Genfben adták ki 1905. május 14-től (27-től) november 12-ig (25-ig). Összesen 26 száma jelent meg. A szerkesztőség munkájában állandóan részt vett V. V. Vorovszkij, A. V. Lunacsarszkij és M. Sz. Olminszkij. A Proletarij a régi lenini Iszkra vonalát követte, s minden tekintetben a bolsevik Vperjod nyomdokain haladt. Lenin több mint 50 kisebb-nagyobb cikket írt a lapba. Leninnek a Proletarijban megjelent

cikkeit átvették a bolsevik sajtó helyi lapjai, s külön röplapok formájában is kiadták őket.

Amikor Lenin Oroszországba utazott, 1905 novemberében, a Proletarij hamarosan megszűnt. Két utolsó száma (a 25. és a 26.) V. V. Vorovszkij szerkesztésében jelent meg. — *209*

55 Az itt közölt megjegyzés válasz egy Dvinszkből érkezett, „Egy munkás" aláírású levélre. A levél írója a Proletarij szerkesztőségének a következő kérdéseket tette fel az OSZDMP III. kongresszusának határozataival kapcsolatban: „1. Mi lesz az ideiglenes kormány szerepe, vezetni vagy igazgatni fogja-e az országot, vagy sem ezt, sem azt nem fogja tenni? 2. Milyen körülmények között engedhető meg, hogy a proletariátus részt vegyen az ideiglenes kormányban? 3. Mit jelent a fegyveres felkelés érdekében folytatandó agitáció és propaganda?" — *209*

56 *Bund* — „Litvániai, Lengyelországi és Oroszországi Általános Zsidó Munkásszövetség"; 1897-ben alakult, főleg Oroszország nyugati területeinek zsidó kézműveseit egyesítette. Az OSZDMP I. kongresszusán, 1898 márciusában, a Bund csatlakozott az OSZDMP-hez. Az OSZDMP II. kongresszusán a bundisták azt követelték, hogy a Bundot ismerjék el a zsidó proletariátus egyedüli képviselőjének. A kongresszus elvetette a bundista szervezeti nacionalizmust, mire a Bund kilépett a pártból. — *216*

57 A *„Véres napok Moszkvában"* című cikk az ebben a kötetben (233—242. old.) közölt „Politikai sztrájk és utcai harc Moszkvában" című cikk első vázlata. — 223

58 *Az ivanovo-voznyeszenszki sztrájk* 1905 május végén kezdődött és augusztus elejéig tartott. A sztrájkot a bolsevikok északi bizottsága irányította. Mintegy 70 ezer munkás és munkásnő vett részt benne. A sztrájk idején a munkások megalakították meghatalmazottaik szovjetjét, amely valójában a munkásküldöttek egyik legelső szovjetje volt Oroszországban. — *224*

59 Lenin arra céloz, hogy a tifliszi rendőrség 1905. augusztus 29-én (szeptember 11-én) a tifliszi rendőrkapitányság épületében a munkások közé lőtt. Mintegy 60 embert megöltek s 300-at megsebesítettek. — *224*

60 *Vorwärts* (Előre) — a német szociáldemokrácia központi lapja; 1876-tól kezdve jelent meg W. Liebknecht és mások szerkesztésében. A lap hasábjain Engels harcolt az opportunizmus mindennemű megnyilvánulása ellen. A kilencvenes évek második felétől, Engels halála után, a Vorwärts rendszeresen közölte a német szociáldemokráciában és a II. Internacionáléban uralomra jutott opportunisták cikkeit. — *236*

61 A pétervári munkások *sztrájkbizottságáról* van szó; ebből nőtt ki az októberi általános politikai sztrájk napjaiban a Pétervári Munkásküldöttek Szovjetje. 1905. október 13-án (26-án) Pétervár munkásai megválasztották a gyárakban a munkásküldöttek szovjetjébe küldendő képviselőiket. A szovjet első ülését még aznap éjszaka megtartották.

Pétervár nyomában Moszkvában és más városokban is megalakították a munkásküldöttek szovjetjét. A bolsevikok a szovjeteket a munkásosztály politikai tömegszervezeteinek, a felkelés szerveinek, a forradalmi hatalom csíráinak tekintették. Mivel a Pétervári Munkásküldöttek Szovjetjében a mensevikek ragadták magukhoz a vezetést, a szovjet ellenezte a fegyveres népi felkelés előkészítését.

Az 1905-ben alakult munkásküldöttek szovjetjeiről lásd Lenin következő műveit: Feladataink és a munkásküldöttek szovjetje, Szocializmus és anarchizmus, A kadetek győzelme és a munkáspárt feladatai, valamint „Az SZK(b)P története. Rövid tanfolyam". (III. fej. 4. pont) 1954. 8. kiad., 93–94. old. — *260*

62 *Vendée* — francia tartomány, ahol a XVIII. század végén lezajlott francia polgári forradalom idején az elmaradott, reakciós parasztság körében ellenforradalmi felkelés tört ki a forradalmi konvent ellen. A felkelés vallásos jelszavakkal folyt, az ellenforradalmi papok és földesurak irányították. — *265*

63 A kronstadti matrózok és katonák felkelése 1905. október 26-án (november 8-án) tört ki. A felkelők a következő követeléseket támasztották: az alkotmányozó gyűlés összehívása általános választások alapján, demokratikus köztársaság, szólás-, gyülekezési és egyesülési szabadság, a matrózok és katonák helyzetének javítása. A kronstadti felkelést október 28-án (november 10-én) elfojtották. — *266*

64 *Novoje Vremja* (Új Kor) — napilap, Pétervárott jelent meg 1868-tól 1917 októberéig. Eleinte mérsékelt liberális, később, a XIX. század 70-es éveinek a végén a reakciós nemesi és hivatalnoki bürokrata körök sajtószerve lett. A lap nemcsak a forradalmi, hanem a liberális-burzsoá mozgalom ellen is harcolt. 1905-től a feketeszázak egyik lapja volt. Lenin a megvásárolható sajtó tipikus példájának nevezte a Novoje Vremját. — *267*

65 *Rusz* (Oroszhon) — liberális-burzsoá napilap; Pétervárott jelent meg 1903 decembertől 1908 júniusig megszakításokkal és különböző címekkel: Rusz, Molva (Hírek), XX vek (A XX. század). — *268*

66 Utalás arra, hogy I. Miklós cár 1849-ben hadsereget küldött a magyar forradalom elfojtására. — *269*

67 Az „*Oroszország mai helyzete és a munkáspárt taktikája*" című cikk a Partyijnyije Izvesztyija 1. számában jelent meg.

Partyijnyije Izvesztyija (Párthírek) — az OSZDMP Egyesített Központi Bizottságának lapja; a bolsevik Központi Bizottság és a mensevik Szervező Bizottság egybeolvasztása után alapították a tammerforsi konferencia határozata értelmében. A lap illegálisan jelent meg Pétervárott közvetlenül a párt IV. (egyesítő) kongresszusa előtt. A Partyijnyije Izvesztyija szerkesztősége a bolsevik Proletarij és a mensevik új Iszkra egyenlő számú szerkesztőjéből alakult. A bolsevikok részéről tagja volt Lenin, Lunacsarszkij és mások. Két száma jelent meg, az

egyik 1906 februárjában, a másik márciusban. A Partyijnyije Izvesztyija 2. számában jelent meg „Bolsevik" aláírással Leninnek „Az orosz forradalom és a proletariátus feladatai" című cikke. Az OSZDMP IV. (egyesítő) kongresszusa után, amikor mind a bolsevikok, mind a mensevikek külön lapokat alapítottak, a Partyijnyije Izvesztyija kiadását beszüntették. — *272*

68 *Dnyevnyik Szocialdemokrata* (A Szociáldemokrata Naplója) — nem rendszeresen megjelenő lap, amelyet Plehanov adott ki; Genfben jelent meg nagy megszakításokkal 1905 márciusától 1912 áprilisig; 16 száma jelent meg. 1916-ban Pétervárott újra megkezdték a Dnyevnyik kiadását; egy száma jelent meg. — *273*

69 Dubaszov — moszkvai főkormányzó, a decemberi fegyveres felkelés elfojtója. — *279*

70 *A „sipovi-alkotmányos" rendszer* — „a cár által adományozott" alkotmánnyal kissé korlátozott rendőri önkényuralom rendszere. D. N. Sipov — mérsékelt liberális, a 90-es és 900-as évek zemsztvo-mozgalmának vezetője. 1905-ben — az októbristák ellenforradalmi pártjának egyik vezére. Sipovnak a rendőruralom viszonyaihoz alkalmazott politikai programját Lenin „zemsztvo-zubatoviádának" nevezte. — *280*

71 Marx—Engels művei VIII. köt., 1931. 490., 491. old. (oroszul) és Marx—Engels Válogatott Művek 1. köt., 1949. 89—94. old. — *282*

72 Engels A Kommunisták Szövetségének történetéhez. Lásd Marx — Engels A kommunista párt kiáltványa. 1953. 83—84. old. — *282*

73 Lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 209. old. — *282*

74 Lásd például Marx—Engels Forradalom és ellenforradalom Németországban című művét (Marx—Engels Selected Works. 2. köt. London 1945. 117. és 135. old.) és Engels Bevezetését az Osztályharcok Franciaországban című műhöz (Marx—Engels Válogatott Művek 1. köt., 1949. 107—111. old). — *287*

75 Engelsnek Marx Osztályharcok Franciaországban című művéhez írt Bevezetéséről van szó. A német szociáldemokraták a Bevezetést 1895-ben meghamisítva hozták nyilvánosságra, s később úgy magyarázták, mint a fegyveres felkelés és a barikádharc megtagadását.

A Bevezetés teljes szövegét Engels kézirata alapján először a Szovjetunióban tették közzé (magyarul lásd Marx—Engels Válogatott Művek 1. köt., 1949. 95—115. old.). — *287*

76 *Brentanizmus* — burzsoá-reformista tanítás, amely „elismeri »a kapitalizmus iskolájá«t, de elveti a forradalmi osztályharc iskoláját" *(Lenin)*. L. Brentano — német burzsoá közgazdász, az úgynevezett „államszocializmus" híve, azt igyekezett bebizonyítani, hogy a kapitalizmus keretei között reformokkal, valamint a tőkések és a munkások érdekeinek kibékítésével megvalósítható a szociális egyenlőség. Brentano és követői marxista frazeológiával takarózva a burzsoázia érdekeinek igyekeztek alárendelni a munkásmozgalmat. — *290*

[77] *Proletarij* (A Proletár) — illegális lap; a bolsevikok a párt IV. (egyesítő) kongresszusa után alapították; 1906. augusztus 21-től (szeptember 3-tól) 1909. november 28-ig (december 11-ig) jelent meg Lenin szerkesztésében. A Proletarij a moszkvai és a pétervári, egy ideig pedig a Moszkva környéki, a permi, a kurszki és a kazáni bizottság sajtószerveként jelent meg. A Proletarij valójában a bolsevikok központi lapja volt. 50 száma jelent meg; az első 20 számot Finnországban adták ki. 1908. február 13-tól (26-tól) december 1-ig (14-ig) Genfben jelent meg; 1909. január 8-tól (21-től) pedig Párizsban.

A lapban Leninnek több mint 100 kisebb-nagyobb cikke jelent meg. A sztolipini reakció éveiben a Proletarij kiemelkedő szerepet játszott a bolsevik szervezetek megőrzésében és megszilárdításában. Az OSZDMP Központi Bizottságának 1910 januári plénumán a „békítgetőknek", Trockij leplezett ügynökeinek és segítőtársainak sikerült elfogadtatniuk egy határozatot, amellyel a Proletarij kiadását beszüntették. — *292*

[78] *Buligin-duma* — tanácskozási joggal felruházott „képviseleti intézmény", melynek összehívását a cári kormány 1905-re ígérte. A tanácskozási joggal felruházott állami duma megalakítására és választásainak rendjére vonatkozó törvényjavaslatot egy bizottság dolgozta ki Buligin belügyminiszter elnökletével, a törvényjavaslatot 1905. augusztus 6-án (19-én) hozták nyilvánosságra. A bolsevikok aktív bojkottot hirdettek a Buligin-duma ellen. A kormánynak ezt a dumát nem sikerült összehívnia; a forradalom ereje elsöpörte. — *293*

[79] A Beszámoló az OSZDMP egyesítő kongresszusáról (Levél a pétervári munkásokhoz) című brosúrát a cenzúra és a rendőrség üldözte. A pétervári Gyelo-nyomdában, amelyben a brosúrát nyomták, a rendőrség házkutatást tartott; a brosúrát lefoglalták és elküldték a pétervári sajtóbizottságnak. A sajtóbizottság elrendelte elkobzását. Sikerült azonban a brosúrát Moszkvába szállítani és ott folytatni a kiadással kapcsolatos munkálatokat.

A brosúra a Vperjod kiadásában jelent meg. Mellékletében közzétették a bolsevikok és a mensevikek kongresszusi határozattervezeteit, a kongresszus határozatait és más anyagot. Lenin fejtegetései során minduntalan utalt erre az anyagra. A melléklethez írt rövid bevezetés megtalálható: Lenin Művei. 396—397. old.

[80] *Nacsalo* (Az Elv) — a „legális marxisták" irodalmi és politikai havi folyóirata; Pétervárott jelent meg 1899 első felében P. B. Sztruve, M. I. Tugan-Baranovszkij és mások szerkesztésében. A folyóiratban közölték G. V. Plehanov, V. I. Zaszulics és mások cikkeit is. A folyóiratot a cári kormány 1899 júniusában betiltotta. — *302*

[81] *Trudovik* kispolgári demokrata. A „Trudovik csoportot" az I. állami duma parasztképviselői alakították 1906 áprilisában. A duma munkájának kezdetén a csoportnak 107 képviselő tagja volt. A trudovikoknak a II. dumában 104, a III. dumában 14 és a IV. dumában 10 képviselőjük volt. A trudovikok követelték minden rendi és nemzetiségi korlátozás

megszüntetését, a zemsztvo és a városi önkormányzat demokratizálását, az általános választójog megvalósítását az állami duma választásán. A trudovik agrárprogram az egyenlősítő földhasználat narodnyik elveiből kiindulva kimondta, hogy a kincstári földekből az uralkodóház birtokaiból, a koronabirtokokból, a kolostori földekből és azokból a magánbirtokokból, amelyeknek a nagysága meghaladta a megállapított munkanormát, népi tulajdonban levő földalapot kell képezni; az elidegenítendő magánbirtokokért kártérítést akartak adni. A földreform végrehajtását a helyi parasztbizottságokra bízták volna. — *317*

82 A *„33 képviselő agrártervezete"* — „A földről szóló alaptörvény tervezete", amelyet 33 képviselő, nagyrészt trudovikok, aláírásával az I. állami duma 1906. június 6-i (19-i) ülésén előterjesztettek. A 33 képviselő tervezetének fő követelése, a „104 képviselő" javaslatától eltérően, a földmagántulajdon azonnali és teljes megszüntetése volt. A kadetduma június 8-án (21-én) elvetette a javaslatot. — *317*

83 *A harci csoportok koalíciós tanácsa* az OSZDMP moszkvai bizottsága, a szociáldemokraták moszkvai csoportja, az eszer párt moszkvai bizottsága harci csoportjainak és a Volnaja Rajonnaja, az Unyiverszityetszkaja, a Tyipografszkaja és a Kavkazszkaja nevű csoportnak a képviselőiből állott. — *327*

84 Marx. Osztályharcok Franciaországban 1848—1850. Lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 116. old. — *331*

85 Ezt a tételt Engels több ízben kifejtette munkáiban, többek között az Anti-Dühringben is. — *332*

86 Lenin Engelsnek Marx Osztályharcok Franciaországban 1848—1850 című művéhez írott bevezetésére gondol. A német szociáldemokraták, amikor 1895-ben közzétették a Bevezetést, kiforgatták eredeti értelmét, majd úgy magyarázták, mintha a Bevezetésben Engels lemondott volna a fegyveres felkelésről és a barikádharcokról. A Bevezetés teljes szövege Engels kézirata szerint először a Szovjetunióban jelent meg (lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 95—115. old.). — *332*

87 *„Bezzaglavecek"* — félkadet csoport (Sz. Prokopovics, J. Kuszkovaz V. Bogucsarszkij és mások), amely 1906-ban Pétervárott kiadta a Bet Zaglavija (Cím nélkül) című folyóiratot. A bezzaglavecek a nyugateurópai szociáldemokraták revizionista szárnya (Bernstein és mások) híveinek vallották magukat, és ellenezték a proletariátus önálló osztálypolitikáját. Lenin a bezzaglaveceket „mensevikeskedő kadetoknak" vagy „kadetoskodó mensevikeknek" nevezte. — *336*

88 *Die Neue Zeit* (Új Kor) — a német szociáldemokrácia folyóirata; Stuttgartban jelent meg 1883-tól 1923-ig. Az 1885—95-ös években Engels több cikket írt a Neue Zeitbe. Engels gyakran adott útmutatásokat a folyóirat szerkesztőségének, amelyet élesen bírált a marxizmustól való eltérései miatt. A 90-es évek második felétől kezdve, Engels halála után, a folyóirat rendszeresen közölte a revizionisták cikkeit. Az impe-

rialista világháború időszakában (1914—18) a folyóirat centrista, kautskysta álláspontra helyezkedett; a szociálsovinisztákat támogatta. — *347*

[89] Marx levele Kugelmannhoz. 1868. július 11. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 241—244. old. — *348*

[90] Marx levele Kugelmannhoz. 1866. október 9. Lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 2. köt., 1949. 458—459. old. — *348*

[91] Marx levele Kugelmannhoz. 1868. március 6. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 231—232. old. — *349*

[92] Marx levele Kugelmannhoz. 1868. december 5. Lásd Karl Marx Briefe an Kugelmann. Dietz, Berlin 1952. 74. old. — *349*

[93] Marx levele Kugelmannhoz. 1866. augusztus 23. Lásd Karl Marx Briefe an Kugelmann. Dietz, Berlin 1952. 28. old. — *350*

[94] Marx levele Kugelmannhoz. 1869. március 3. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 254. old. — *350*

[95] Utalás a második Üzenetre — A nemzetközi munkásszövetség főtanácsának második üzenete a francia—orosz háborúról —, amelyet Marx írt 1870. szeptember 9-én Londonban (lásd Marx Polgárháború Franciaországban. Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 473—480. old.). — *352*

[96] Marx levele Kugelmannhoz. 1871. április 12. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 309. old. — *354*

[97] Marx levele Kugelmannhoz. 1871. április 17. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 310. old.— *355*

[98] *Recs* (A Szó) — napilap, a kadet párt központi lapja; 1906 februártól jelent meg Pétervárott. A petrográdi szovjet katonai forradalmi bizottsága 1917 októberében betiltotta. — *357*

[99] Lásd Engels A szocializmus Németországban című művét, amelyet 1891-ben írt (Die Neue Zeit. 1891. X. évf. 1. köt., 19. sz.). Ugyanezt a gondolatot ismételte meg Engels 1895-ben Marx Osztályharcok Franciaországban című brosúrájához írt Bevezetésében (lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 95—115. old.). — *358*

[100] A szociáldemokrácia katonai és harci szervezetei 1905-ben, különösen a III. pártkongresszus után, kezdtek megalakulni. *A katonai és harci szervezetek konferenciáját*, amely 1906 márciusában Moszkvában gyűlt egybe, a rendőrség kikémlelte, és a konferencia részvevőit letartóztatta. 1906 novemberében a bolsevikok kezdeményezésére Tammerforsban ült össze a katonai és harci szervezetek konferenciája. A konferencián 19 szavazati joggal és kilenc tanácskozási joggal felruházott küldött vett részt 11 katonai és nyolc harci szervezet képviseletében. A konferencia megtárgyalta a küldöttek beszámolóit, ezenkívül beszámolókat hallgatott meg a helyzetről, a moszkvai decemberi fegyveres felkelésről, a novemberi szevasztopoli és svaborgi felkelésről, a pártnak a fegyveres

felkelésben betöltött szerepéről, a katonatisztek körében végzett munkáról stb.

A konferencia jegyzőkönyvét az SZK(b)P Központi Bizottsága mellett működő Marx—Engels—Lenin Intézet 1932-ben kiadta. — *360*

101 Lenin a *Dnyevnyik Szocial-Demokrata* (A Szociáldemokrata Naplója) című folyóiratra gondol, amelyet nem rendszeres időközönként G. V Plehanov adott ki Genfben 1905 márciustól 1912 áprilisig. 16 száma jelent meg. 1916-ban Plehanov újra megindította a folyóiratot Petrográdon, de csak egy szám jelent meg. — *367*

102 *Izarov* — I. H. Lalajanc. — *368*

103 „*A kommün tanulságai*" című cikk Lenin egyik beszédének szövege, mely a Zagranyicsnaja Gazeta (Külföldi Újság) 1908. március 23-i 2. számában jelent meg. A lap szerkesztősége a következő magyarázattal vezette be a cikket: „Március 18-án Genfben nemzetközi gyűlést tartottak három proletár-évforduló: Marx halálának 25. évfordulója, az 1848 márciusi forradalom 60. évfordulója és a párizsi kommün évfordulója emlékére. A gyűlésen az OSZDMP nevében Lenin beszélt a kommün jelentőségéről. — *376*

104 Lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt.. 1949. 479—480. old. — *377*

105 A kommün mint „az új társadalom előhírnöke" történelmi szerepének értékelését lásd Marx Polgárháború Franciaországban című művében és 1871. április 12-én és 17-én Kugelmannhoz írt levelében (lásd Marx—Engels Válogatott Művek. 1. köt., 1949. 454—529. old. és Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 308—311. old.). — *378*

106 Lenin ezt a cikket azért írta, hogy megismertesse a lengyel szociáldemokratákat az OSZDMP belső nézeteltéréseivel. A cikk a Przeglad Socjaldemokratyczny című folyóirat 2. számában jelent meg 1908 áprilisában. Przeglad Socjaldemokratyczny (Szociáldemokrata Szemle) — folyóirat; a lengyel szociáldemokraták adták ki 1902-től 1904-ig és 1908-tól 1910-ig Krakkóban, R. Luxemburg közvetlen részvételével. — *380*

107 *Sztolicsnaja Pocsta* (Fővárosi Posta) — baloldali kadet napilap; Pétervárott jelent meg 1906 októbertől 1908 februárig. — *380*

108 Lásd Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von Franz Mehring. 3. köt. Stuttgart 1913. 473—478. old. — *382*

109 *Az OSZDMP III. kongresszusa* Londonban ülésezett 1905. április 12 és 27 (április 25 és május 10) között. A kongresszust Lenin vezetésével a bolsevikok készítették elő és hívták össze. Ez volt az első bolsevik kongresszus.

Az OSZDMP III. kongresszusának napirendje, amelyet Lenin dolgozott ki, a következő volt: *I. A szervező bizottság jelentése. II. Taktikai kérdések:* 1. a fegyveres felkelés; 2. a kormány politikájához való viszony

a forradalom küszöbén és a forradalom idején (ez a pont két kérdéssel foglalkozott: *a)* a kormány politikájához való viszony a forradalom előtt; *b)* az ideiglenes forradalmi kormány*)*; 3. a parasztmozgalomhoz való viszony. *III. Szervezeti kérdések:* 4. a munkások és az értelmiségiek viszonya a pártszervezetekben; 5. a párt szervezeti szabályzata. *IV. Más pártokhoz és áramlatokhoz való viszony:* 6. az OSZDMP elszakadt részéhez való viszony; 7. a nemzeti szociáldemokrata szervezetekhez való viszony; 8. a liberálisokhoz való viszony; 9. gyakorlati megegyezések a szociálforradalmárokkal. *V. A pártélet belső kérdései:* 10. a propaganda és az agitáció. *VI. A küldöttek beszámolói:* 11. a Központi Bizottság beszámolója; 12. a helyi bizottságok küldötteinek beszámolói. *VII. Választások:* 13. választások; 14. a kongresszusi határozatok és jegyzőkönyvek nyilvánosságra hozatalának és a tisztségviselők hivatalbalépésének rendje.

Lenin már a kongresszus előtt megírta a III. kongresszus valamennyi főbb kérdésére vonatkozó határozati javaslatait, és megindokolta őket a Vperjodban megjelent cikkeiben. Lenin a kongresszuson a következő kérdésekhez szólt hozzá: a fegyveres felkelés, a szociáldemokrácia részvétele az ideiglenes forradalmi kormányban, a parasztmozgalomhoz való viszony, a párt szervezeti szabályzata stb. A kongresszusi jegyzőkönyvben Leninnek 138 felszólalását és javaslatát jegyezték fel.

A kongresszus módosította a párt szervezeti szabályzatát: *a)* a szervezeti szabályzat első pontját a lenini megfogalmazásban fogadta el; *b)* pontosan meghatározta a Központi Bizottság jogait és a helyi bizottságokhoz való viszonyát; *c)* megváltoztatta a párt központi szerveinek szervezeti felépítését: a három központ (Központi Bizottság, központi lap és párttanács) helyett a kongresszus egyetlen, teljes jogú pártközpontot hozott létre, a Központi Bizottságot.

A III. pártkongresszus munkájáról és jelentőségéről lásd Leninnek „A harmadik kongresszus" című cikkét (Lenin Művei 8. köt., 1954. 447—454. old.), A szociáldemokrácia két taktikája a demokratikus forradalomban című művét (Lenin Művei 9. köt., 1954. 1—133. old.), valamint az SZK(b)P története. Rövid tanfolyam című művet (III. fej., 3. pont, 1954. 8. kiad, 73—90. old.). — *386*

110 *Az OSZDMP V. kongresszusa* Londonban ülésezett 1907. április 30 és május 19 (május 13 és június 1) között. A kongresszuson összesen 336 szavazati és tanácskozási joggal felruházott küldött vett részt. Közülük 105 bolsevik, 97 mensevik, 57 bundista, 44 lengyel szociáldemokrata, 29 lett szociáldemokrata és 4 „frakción kívüli" küldött volt. A bolsevikok maguk mellé állították a lengyeleket és a letteket, és a bolsevikoknak szilárd többségük volt a kongresszuson. A küldöttek között volt Lenin, Sztálin, Saumjan, Dubrovinszkij, Vorosilov, Jaroszlavszkij.

A kongresszus a következő kérdéseket tárgyalta meg: 1. A Központi Bizottság beszámolója. 2. A duma-frakció beszámolója és szervezete. 3. A polgári pártokhoz való viszony. 4. Az állami duma. 5. A „munkás-

kongresszus" és a pártonkívüli munkásszervezetek. 6. A szakszervezetek és a párt. 7. Partizánakciók. 8. A munkanélküliség, a gazdasági válság és a munkáskizárások. 9. Szervezeti kérdések. 10. A stuttgarti nemzetközi kongresszus (május 1, a militarizmus). 11. A hadseregben végzendő munka. 12. Különfélék. A kongresszus legfontosabb kérdése a polgári pártokhoz való viszony kérdése volt; előadója Lenin volt. A kongresszus minden elvi kérdésben a bolsevik határozati javaslatokat fogadta el. A kongresszus megválasztotta a Központi Bizottságot, amely öt bolsevikból, négy mensevikből, két lengyel és egy lett szociáldemokratából állt. A Központi Bizottság póttagjává megválasztottak tíz bolsevikot, hét menseviket, három lengyel és két lett szociáldemokratát.

A kongresszus a bolsevikoknak a párt opportunista szárnya, a mensevikek fölötti nagy győzelmével végződött. Az OSZDMP V. kongresszusáról lásd Leninnek „A polgári pártokhoz való viszony" című cikkét (lásd Lenin Művei 12. köt., 1954. 486—507. old.) és Sztálinnak Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt londoni kongresszusa *(Egy küldött jegyzetei)* című munkáját (lásd Sztálin Művei 2. köt., 1949. 49—83. old.). — *386*

111 *Vitte-duma* — az I. állami duma, amelyet 1906. április 27-én (május 10-én) Sz. J. Vitte, a minisztertanács elnöke által kidolgozott rendelet alapján hívtak egybe. 1906. július 8-án (21-én) a dumát a cári kormány szétkergette. — *388*

112 Engels. A szocializmus fejlődése az utópiától a tudományig. Bevezetés az angol kiadáshoz. Lásd Marx—Engels. Válogatott Művek 2. köt., 1949. 99—100. és 102. old. — *389*

113 *LSZP (Lengyel Szocialista Párt)* — kispolgári nacionalista párt, 1893-ban alapították. Az LSZP programjának alapja a Lengyelország függetlenségéért vívott harc volt, s ezért szeparatista, nacionalista propagandát folytatott a lengyel munkások körében, igyekezett olyan irányban befolyásolni őket, hogy ne harcoljanak együtt az orosz munkásokkal az önkényuralom és a kapitalizmus ellen. Az oroszországi forradalom hatására az LSZP 1906-ban két frakcióra szakadt: az LSZP balszárnyára és az LSZP jobbszárnyára („frak"-ok).

A *balszárny* nem vetette el teljesen a nacionalizmust, de lemondott számos nacionalista követelésről és terrorista harci módszerről. Taktikai kérdésekben közel állt az orosz likvidátor mensevikekhez, és velük együtt harcolt a bolsevikok ellen. Az első világháború idején a balszárny egy része internacionalista álláspontra helyezkedett és közeledett a lengyel szociáldemokrata párthoz; 1918 decemberében együtt alakították meg Lengyelország Kommunista Pártját.

A *jobbszárny*, amelynek Pilsudski állt az élén, folytatta a nacionálsoviniszta politikát; később ebből a szárnyból született újjá az LSZP. 1918-ban a lengyel burzsoá állam megalakulásával az LSZP kormányzó párttá lett, szovjetellenes politikát folytatott és támogatta Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia népeinek leigázását. A második világ-

háború idején az LSZP reakciós soviniszta része együttműködött a fasisztákkal, másik része a lengyel munkáspárttal és a lengyel hazafiakkal együtt azért harcolt, hogy Lengyelországot felszabadítsa a fasiszta járom alól és baráti kapcsolatokat teremtsen a Szovjetunióval. — *392*

114 Lásd Leninnek „A stuttgarti nemzetközi szocialista kongresszus" című cikkeit (Lenin Művei 13. köt., 1954. 66—73. és 74—86. old.). — *395*

115 *l'Humanité* (Az Emberiség) — napilap, J. Jaurès alapította 1904-ben; a Francia Szocialista Párt központi lapja volt. A lap az imperialista világháborúban (1914—18) a Francia Szocialista Párt szélsőjobboldali szárnyának kezében volt és szociálsoviniszta álláspontot képviselt. Kevéssel azután, hogy a szocialista párt az 1920 decemberi kongresszuson kettészakadt és a Francia Kommunista Párt megalakult, a lap ennek sajtószerve lett; most is megjelenik Párizsban; a kommunista párt központi lapja. — *404*

116 „*Az angol és a német munkások béketüntetése*" című cikket Lenin abból az alkalomból írta, hogy 1908. szeptember 7-én (20-án) Berlinben munkásgyűlést rendeztek a növekvő háborús veszély elleni tiltakozás jeléül. A cikket Lenin a Proletarij 36. számába szánta, de nem jelent meg benne. — *409*

117 *Vorwärts* (Előre) — a német szociáldemokrácia központi lapja; 1876-ban indult meg W. Liebknecht és mások szerkesztésében. A lap hasábjain Engels harcolt az opportunizmus különböző megnyilvánulásai ellen. A kilencvenes évek második felétől, Engels halála után a Vorwärts rendszeresen közölte a német szociáldemokráciában és a II. Internacionáléban uralomra jutott opportunisták cikkeit. — *412*

118 A „*Felkelések a hadseregben és a hajóhadban*" című cikk a Rabocsaja Gazeta 1912. július 30-i (augusztus 12-i) 9. számában jelent meg.

Rabocsaja Gazeta (Munkásújság) — a bolsevikok népszerű lapja; Párizsban adták ki 1910. október 30-tól (november 12-től) 1912. július 30-ig (augusztus 12-ig); kilenc száma jelent meg. A lap munkatársainak sorában pártigenlő mensevikek is voltak. A Rabocsaja Gazeta alapítója és vezetője Lenin volt. Leninnek több mint tíz cikke jelent meg a lapban. Az OSZDMP prágai konferenciája (1912 január) megállapította, hogy a Rabocsaja Gazeta erélyesen és következetesen védelmezte a pártot és a pártszerűséget, és a bolsevik OSZDMP Központi Bizottságának hivatalos lapjává nyilvánította. — *420*

119 *Nyevszkij Golosz* (Névai Hang) — a likvidátor mensevikek legális lapja; Pétervárott jelent meg 1912 májusától augusztusáig. — *422*

120 *Novoje Vremja* (Új Idő) — napilap; Pétervárott jelent meg 1868-tól 1917 októberig. Kezdetben mérsékelt liberális lap volt, 1876-tól pedig a reakciós nemesi és hivatalnok-bürokrata körök lapjává vált. A lap nemcsak a forradalmi mozgalom, hanem a polgári liberális mozgalom ellen is harcolt. 1905-től kezdve a feketeszázasok egyik szócsöve. Lenin a korrupt lapok iskolapéldájának nevezte a Novoje Vremját. — *428*

[121] Russzkoje Szlovo — burzsoá-liberális napilap; megjelent Moszkvában 1895-től 1917 novemberéig, majd 1918-ban ismét megjelent néhány hónapig Nase Szlovo címmel. — *428*

[122] *Recs* (A Szó) — a kadet párt központi napilapja; 1906 február óta jelent meg Pétervárott. A petrográdi szovjet forradalmi katonai bizottsága 1917. október 26-án (november 8-án) betiltotta a lapot; megjelent más címekkel 1918 augusztusig. — *428*

[123] Miljukov 1912 szeptemberében megbeszélést folytatott Szazonov külügyminiszterrel, melynek során a cári kormány balkáni politikáját tárgyalták meg. — *428*

[124] *A II. Internacionálé rendkívüli nemzetközi szocialista kongresszusát* 1912. november 24—25-én tartották Bázelben. A kongresszus megnyitásának napján nagy háborúellenes tüntetést és háborúellenes nemzetközi tiltakozó gyűlést rendeztek, melyeken nagy tömegek vettek részt. A kongresszus november 25-i ülésén egyhangúlag elfogadták azt a kiáltványt, amely felhívta a munkásokat, hogy használják fel a proletariátus szervezetét és erejét a háborús veszély elleni forradalmi harcra. — *436*

[125] Rodzjanko, miután megválasztották a IV. duma elnökévé, beszédet mondott. Ebben a beszédében kijelentette, hogy „rendületlenül hű" a cárhoz, és mint a képviseleti alkotmányos rend híve mutatkozott be. — *439*

[126] „*A forradalmi szociáldemokrácia feladatai az európai háborúban*" — tézisek a háborúról; Lenin ezeket legkésőbb 1914. augusztus 24-én (szeptember 6-án) írta, miután Poronyinból (Galícia) Bernbe (Svájc) érkezett. A téziseket a bolsevikok csoportjának augusztus 24—26-i (szeptember 6—8-i) berni tanácskozásán megvitatták, elfogadták és mint a csoport határozatát, megküldötték a többi bolsevik szekciónak. A másolatra, melyet N. K Krupszkaja készített, konspiratív okokból ezt írták: „Egy Dániában megjelent kiáltvány másolata."

A téziseket megvitatás céljából illegálisan eljuttatták Oroszországba a párt Központi Bizottságának orosz részéhez, a pártszervezetekhez és a bolsevik dumafrakcióhoz. 1914 végén megkapta a téziseket Sztálin is, aki akkor Turuhanszkban volt száműzetésben.

A téziseket svájci szociáldemokraták közvetítésével a Luganóban (Svájc) 1914. szeptember 27-én tartott olasz—svájci szocialista konferenciának is eljuttatták. Ez a konferencia a tézisek számos tételét átvette határozatába.

Lenin, miután értesítést kapott Oroszországból, hogy a téziseket helyeslik, kiáltvány formájába öltötte azokat; így született meg az OSZDMP Központi Bizottságának kiáltványa: A háború és az orosz-országi szociáldemokrácia (lásd ebben a kötetben 452—460. old.).

Lenin külön lapon bevezetést írt a tézisekhez. A bevezetés címe: Az oroszországi szociáldemokrácia az európai háborúról. — *449*

[127] Belgiumban E. Vandervelde, Franciaországban J. Guesde, M. Sembat és A. Thomas belépett a burzsoá kormányba. — *450*

[128] *Sozialistische Monatshefte* (Szocialista Havifüzetek) — folyóirat; a német opportunista szociáldemokraták fő sajtószerve és a nemzetközi opportunizmus egyik folyóirata. Az imperialista világháború idején (1914—18) szociálsoviniszta; megjelent Berlinben 1897-től 1933-ig. — *451*

[129] Lásd Lenin cikkét: „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról" és a „Szocial-Demokrat szerkesztőségi megjegyzése az OSZDMP Központi Bizottságának kiáltványához a háborúról" (az előbbi ebben a kötetben 582—586. old., az utóbbi Lenin Művei, 21. köt., 348. old.). — *452*

[130] Lenin: Proletariátus és háború című előadását Lausanne-ban 1914. október 14-én tartotta két nappal Plehanov szociálsoviniszta referátuma után. Az előadás október 25-én és 27-én a párizsi Golosz 37. és 38. számában jelent meg. A beszámolóról a Golosz tudósítója készített (I. K. kezdőbetűs aláírással) feljegyzéseket. A tudósítás megállapította, hogy az előadáson nagy tömeg vett részt. — 463.

[131] 1914 júliusában a bolsevikok pétervári bizottsága röplapot bocsátott ki a közeledő háborús veszélyről. A röplap jelszavai: Le a háborúval, le a cári kormánnyal! Éljen a forradalom!

Augusztusban a pétervári bizottság röplapján a következő jelszavak szerepeltek: Le az abszolutista monarchiával! Éljen a szocializmus! Éljen a forradalom! Éljen a demokratikus köztársaság! A kiáltvány felszólította a munkásokat: szervezzenek politikai pártokat, fegyverkezzenek, mert az idő nem vár. Szeptemberben jelent meg a pétervári bizottságnak még egy röplapja, valószínűleg az, amelyet Lenin itt említ. — *446*

[132] Lásd Marx—Engels művei XVI. kötet II. rész, 245—349. old., oroszul. — *467*

[133] *Golosz* — mensevik-trockista napilap; Párizsban jelent meg 1914 szeptemberétől 1915 januárjáig. Ez a lap centrista volt. Az imperialista világháború első napjaiban a Goloszban megjelentek Martov cikkei a szociálsovinisták ellen. Erre az időszakra vonatkozik Lenin pozitív nyilatkozata az újság tevékenységéről. Martov pálfordulása után az újság egyre inkább védelmébe vette a szociálsovinisztákat, fontosabbnak tartotta „az egységet a szociálsovinisztákkal, a szociálsovinizmussal szemben kérlelhetetlen emberekhez való közeledésnél" (Lenin). 1915 januárjától a Golosz megszűnt, helyette a Nase Golosz című újság jelent meg. — *467*

[134] *Avgnti!* (Előre!) — napilap, az Olasz Szocialista Párt központi lapja. 1896 decemberében jelent meg először. Az első világháború idején az újság következetesen internacionalista álláspontot képviselt, bár kapcsolatait a reformistákkal fenntartotta. Az újság napjainkban mint az Olasz Szocialista Párt központi lapja jelenik meg. — *469*

[135] *Keir Hardie* az angol független munkáspárt vezére, aki a Labour Leader-

ben (Munkás Vezérben) a párt hetilapjában Anglia imperialista politikája ellen lépett fel. — *469*

136 A *Brit Szocialista Párt* (British Socialist Party) 1911-ben, Manchesterben alakult. Marxista szellemben fejtett ki propagandát és agitációt, és „nem opportunista, a liberálisoktól *valóban* független" párt volt *(Lenin)*. Alacsony taglétszáma és a tömegektől való elszigeteltsége következtében a pártot bizonyos szektás vonások jellemezték.

Az első világháború idején a pártban két áramlat keletkezett: egy nyílt szociálsoviniszta áramlat, élén Hyndmannal és másokkal, és egy internacionalista áramlat, A. Inkpin és mások vezetésével. 1916 áprilisában a pártban szakadás állt be. Hyndmann és hívei — akik kisebbségben voltak — kiváltak a pártból. Ettől az időtől kezdve a Brit Szocialista Párt élén internacionalisták álltak. A Brit Szocialista Párt volt az, amely 1920-ban Nagybritannia Kommunista Pártja megalapítását kezdeményezte. — *471*

137 Az *Angol Független Munkáspártot* (Independent Labour Party) — 1893-ban alapították. A párt élén James Keir Hardie, R. MacDonald és mások álltak. A Független Munkáspárt, mely fennen hangoztatta a polgári pártoktól való politikai függetlenségét, valójában „független volt a szocializmustól, de független a liberalizmustól" *(Lenin)*. Az imperialista háború (1914—18) kezdetén (1914. augusztus 13-án) a Független Munkáspárt háborúellenes kiáltványt adott ki. Később, 1915 februárban, az antantországok szocialistáinak londoni konferenciáján a konferencia szociálsoviniszta határozatához csatlakozott. Ettől kezdve a Független Munkáspárt vezetői, pacifista frázisok leple alatt, szociálsoviniszta álláspontra helyezkedtek. A Komintern megalakulása után, 1919-ben, a Független Munkáspárt vezetői a balratolódó párttömegek nyomására elhatározták, hogy kilépnek a II. Internacionáléból. 1921-ben beléptek az úgynevezett kétésfeles Internacionáléba, ennek széthullása után ismét a II. Internacionáléhoz csatlakoztak. — *471*

138 Az *Olasz Szocialista Pártot* 1892-ben alapították, „Olasz Munkások Pártja" néven; 1893-ban a Reggio nell'Emiliában tartott kongresszuson az „Olasz Szocialista Párt" nevet vette fel. Az imperialista világháború (1914—18) időszakának első felében az Olasz Szocialista Párt nem következetes internacionalista álláspontot képviselt. A párt részt vett a zimmerwaldi (1915 szeptember) és kienthali (1916 április) nemzetközi szocialista konferencián; a centrista többséghez csatlakozott. 1916 végén az Olasz Szocialista Párt, a reformista szárny nyomására, a szociálpacifizmus útjára tért.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után az Olasz Szocialista Pártban megerősödött a balszárny. A bolognai pártkongresszus (1919 október) kimondotta, hogy a párt programjába fel kell venni a proletárdiktatúráért folyó harcra vonatkozó pontot, kimondotta továbbá, hogy a Kommunista Internacionáléhoz csatlakozik, de a pártban megtűrte az opportunistákat.

1921 januárjában, a párt livornói kongresszusán, a baloldaliak a szocialista pártból, saját kongresszust hívtak egybe és megalapították az Olasz Kommunista Pártot. Az Olasz Szocialista Pártot a Komintern III. kongresszusán 1921-ben kizárták a Kommunista Internacionáléból.

A fasiszta diktatúra idején a pártban ismét jelentékeny balszárny alakult ki. 1934-ben az Olasz Szocialista Párt megegyezésre lépett az Olasz Kommunista Párttal az akcióegységre vonatkozólag. Ez a megegyezés lett a második világháború időszakában és a haború utáni években a két párt együttműködésének alapja. 1947 januárban az Olasz Szocialista Pártból kivált a jobboldaliak csoportja, élén az amerikai imperializmus ügynökével, Saragattal, és megalapította az „Olasz Dolgozók Szocialista Pártja"-nak nevezett pártot. — *470*

139 *Golosz* — lásd a 133. számú jegyzetet — *472*

140 Lenin Csernisevszkij Prolog című regényéből idéz (lásd N. G. Csernisevszkij Válogatott művek 5. köt., 1932. 488. old., oroszul). — *478*

141 Engels. Internationales aus dem Volksstaat (1871—75). Berlin, 1894. 40. old. — *479*

142 *„Hármas antant"* vagy „antant" — Anglia, Franciaország és Oroszország katonai és politikai szövetsége, amely 1907-ben jött létre. — *482*

143 Engels levele Marxhoz. 1870. augusztus 15. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 283—286. old. — *481*

144 Lenin Engels Po és Rajna című munkájára gondol (lásd Marx K. és Engels F. művei. 11. köt., 2. rész. 1934. 1—50. old., oroszul.) — *483*

145 *Nasa Zarja* (Hajnalunk) — a likvidátor mensevikek legális havi folyóirata; 1910—14-ben jelent meg Pétervárott. Körülötte alakult ki a likvidátorok oroszországi központja. — *484*

146 Marx levele J. B. Schweitzerhez. 1865. január 24. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 181. old. — *486*

147 *Az OSZDMP külföldi szekcióinak konferenciája* Bernben (Svájc) 1915. február 27-től március 4-ig ülésezett. A konferenciát Lenin kezdeményezésére hívták egybe. Általános bolsevik pártkonferencia jellege volt, minthogy a háború alatt nem lehetett összoroszországi konferenciát tartani. A konferencián a párizsi, zürichi, genfi, berni, laussanne-i bolsevik szekciók és a „baugy"-i csoport képviselői voltak jelen. A konferencián Lenin képviselte a Központi Bizottságot és a Központi Lapot (a Szocial-Demokratot), ő vezette a konferencia munkáját, ő volt az előadója a napirend legfontosabb pontjának: „A háború és a párt feladatai". A konferencia elfogadta Lenin határozati javaslatát a háborúról. — *496*

148 *Miszl* (Gondolat) — az eszer párt napilapja; Párizsban jelent meg 1914 novembertől 1915 márciusig. — *502*

149 *Nasa Zarja* (Hajnalunk) — a likvidátor mensevikek legális havi folyó-

irata; megjelent 1910—14-ben Pétervárott. A Nasa Zarja körül alakult ki a likvidátorok központja Oroszországban. — *502*

150 *Pravda* (Igazság) — legális bolsevik napilap; megjelent Pétervárott; Lenin útmutatásai szerint és Sztálin kezdeményezésére alapították. Sztálin vezetésével dolgozták ki a Pravda platformját és az ő irányításával készült a Pravda első száma, amely 1912. április 22-én (május 5-én) jelent meg.

A Pravdát a munkások pénzén adták ki: a munkások 1912-ben 620 csoportos gyűjtést, 1913-ban 2181, 1914 január—májusban 2873 csoportos gyűjtést rendeztek a bolsevik sajtó javára. Az élenjáró munkások a Pravda levelezői voltak. A lap naponként 40—60 000 példányban jelent meg. Minden egyes példánya kézről kézre járt a munkások között.

A bolsevikokat akkor „pravdistáknak" nevezték. „Az 1912-es Pravda — lerakta a bolsevizmus 1917-es győzelmének alapköveit" — írta Sztálin.

Lenin külföldről irányította a Pravdát, majdnem mindennap írt az újságba, útmutatásokat adott a szerkesztőségnek. Amikor Sztálin 1912 szeptemberben megszökött a narimi száműzetésből, részt vett a Pravda vezetésében. 1913 január—februárban J. M. Szverdlov volt a Pravda szerkesztője. 1913 februárban Sztálin Lenin útmutatásai szerint J. M. Szverdlovval együtt átszervezte a Pravda szerkesztőségét. 1912 májustól novemberig V. M. Molotov volt a szerkesztőbizottság titkára és tagja; 1913 őszén, illegalitásban, ő vezette a Pravda szakszervezeti rovatát. A szerkesztőség állandó munkatársai voltak: M. Sz. Olminszkij, N. N. Baturin, K. Sz. Jeremejev, N. G. Poletajev, K. N. Szamojlova, A. I. Jelizarova stb. A lap munkájában tevékenyen részt vettek a IV. duma bolsevik képviselői. A Pravda közölte A. M. Gorkij műveit.

A cári kormány nyolcszor tiltotta be a Pravdát, a lap azonban minden alkalommal más néven — Rabocsaja Pravda, Szevernaja Pravdi, Pravda Truda, Za Pravdu, Proletarszkaja Pravda, Puty Pravdi, Rabocsij, Trudovaja Pravda — megjelent.

A Pravda, melyet az imperialista háború közvetlen küszöbén, 1914. július 8-án (21-én) betiltottak, csak a februári forradalom után, 1917. március 5-én (18-án) jelent meg ismét; a lap a Központi Bizottság és az OSZDMP pétervári bizottságának hivatalos sajtószerve lett. A Központi Bizottság irodájának március 15-i (28-i) bővített ülésén Sztálint beküldték a Pravda szerkesztőségébe. Amikor Lenin 1917 áprilisban visszatért Oroszországba, Lenin állt a Pravda vezetőségének élén. A júliusi napok után, amikor Leninnek illegalitásba kellett mennie, Sztálin lett a párt központi lapjának felelős szerkesztője. A Pravda az ideiglenes kormány üldözése miatt 1917 júliustól októberig négyszer változtatta nevét: Lisztok Pravdi, Proletarij, Rabocsij, Rabocsij Puty címen jelent meg. Október 27-től (november 9-től) a Pravda ismét régi nevén jelent meg. — *502*

151 *Tägliche Rundschau* (Napi Szemle) — burzsoá napilap; megjelent Berlinben 1881-től 1933-ig. — *503*

[152] *Nase Szlovo* (Szavunk) — mensevik-trockista napilap; Párizsban 1915 januártól 1916 szeptemberig jelent meg a Golosz helyett. — *507*

[153] *Die Neue Zeit* (Új kor) — a német szociáldemokrácia folyóirata; Stuttgartban jelent meg 1883-tól 1923-ig. 1885—95 között a Neue Zeitben megjelent Engels több cikke. Engels gyakran adott útmutatásokat a folyóirat szerkesztőségének és élesen bírálta a marxizmustól való elhajlása miatt. A 90-es évek második felétől, Engels halála után, a folyóirat kautskysta nézeteket hirdetett és rendszeresen közölte a revizionisták cikkeit. Az imperialista világháború éveiben (1914—18) a folyóirat centrista álláspontot foglalt el, s valójában a szociálsovinisztákat támogatta. — *514*

[154] Idézet Goethétől (Geothe's Werke 2. köt., 6. kiad., Berlin 1893. 593. old.). — *531*

[155] *Le Socialisme* (Szocializmus) — folyóirat; J. Guesde francia szocialista adta ki és szerkesztette. Megjelent Párizsban 1907-től 1914 júniusáig. — *540*

[156] *Bukvojed* — D. Rjazanov. — *549*

[157] *Szocial-Demokrat* (A Szociáldemokrata) — az OSZDMP illegális központi lapja; megjelent 1908 februártól 1917 januárig; 58 számát adták ki. A lap első száma Oroszországban jelent meg, a többit külföldön, előbb Párizsban, azután Genfben adták ki. A központi lap szerkesztősége az OSZDMP Központi Bizottságának határozata értelmében a bolsevikok, a mensevikek és a lengyel szociáldemokraták képviselőiből állott.

Lenin több mint nyolcvan kisebb-nagyobb cikket írt a Szocial-Demokratba. A lap szerkesztőségében Lenin a következetes bolsevik vonalért harcolt. A szerkesztőség egy része (Kamenyev és Zinovjev) békítgető álláspontra helyezkedett a likvidátorokkal szemben, meg akarták hiúsítani a lenini vonalat. Martov és Dan, a szerkesztőség mensevik tagjai, szabotálták a központi lap szerkesztőségi munkáját és ugyanakkor a Golosz Szocial-Demokrat című frakciós lapjukban nyíltan védelmezték a likvidátorságot.

Leninnek a likvidátorok ellen folytatott engesztelhetetlen harca arra vezetett, hogy Martov és Dan 1911 júniusban kivált a Szocial-Demokrat szerkesztőségéből. 1911 december óta Lenin szerkesztette a Szocial-Demokratot.

A Szocial-Demokratban jelent meg Sztálin több cikke, így a „Kaukázusi levelek", „A pétervári munkások utasítása munkásképviselőjük számára", A pétervári választások" stb. (Lásd Sztálin Művei 2. köt., 1949. 188—211, 269—271, 292—307. old.) — *550*

[158] *Izvesztyija* (Hírek), az OSZDMP Szervező Bizottsága Külföldi Titkárságának lapja — a mensevik szervező bizottság adta ki Svájcban; megjelent 1915 februártól 1917 márciusig. — *550*

[159] Marx K. és Engels F. művei 16. köt., 2. rész. 1936. 245. old. (oroszul). — *573*

160 *Novosztyi* (Ujdonságok) — az eszer párt napilapja; megjelent Párizsban 1914 augusztustól 1915 májusig. — *578*

161 *Proletarszkij Golosz* (Proletár Hang) — az OSZDMP Pétervári Bizottságának illegális lapja; megjelent 1915 februártól 1916 decemberig. Mindössze négy számot adtak ki. A lap első száma közölte az OSZDMP Központi Bizottságának „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia" című kiáltványát. — *579*

162 *A zimmerwaldi baloldal határozati javaslatát* Lenin készítette a Nemzetközi Szocialista Konferenciára, amely Zimmerwaldban (Svájc), 1915. szeptember 5—8-án ülésezett. A háború alatt ez volt az internacionalisták első konferenciája. A konferencián 11 európai ország 38 küldötte vett részt. A konferencia napirendje ez volt: 1. az országok képviselőinek jelentései; 2. Németország és Franciaország képviselőinek közös nyilatkozata; 3. a zimmerwaldi baloldal javaslata elvi határozathozatalról; 4. a konferencia kiáltványának elfogadása; 5. Nemzetközi Szocialista Bizottság (NSZB) választása; 6. a háború áldozatai és az üldözöttek iránti rokonszenv kifejezése és megfelelő határozat elfogadása.

A konferencián két csoport harcolt egymás ellen: a forradalmi internacionalisták, élükön Leninnel — és a kautskysta többség. Ezen a konferencián Lenin baloldali csoportot szervezett, melyben csak a bolsevik párt foglalt el egyedül helyes és végig következetes internacionalista álláspontot a háború ellen. Lenin „Az első lépés" és „A forradalmi marxisták az 1915. szeptember 5—8-i Nemzetközi Szocialista Konferencián" című cikkeiben jellemezte ezt a konferenciát (lásd Lenin Művei 21. kötet, 390—396. és 397—401. old.). — *591*

163 *„Az opportunizmus és a II. Internacionálé csődje"* című cikket Lenin német nyelven írta. A cikk 1916 januárjában a zimmerwaldi baloldal elméleti lapja, a Vorbote című folyóirat első számában jelent meg. Ugyanilyen címmel Lenin korábban már írt egy cikket orosz nyelven. Ez a cikk először 1924-ben, a Proletarszkaja Revoljucia című folyóirat 5. (28.) számában jelent meg és Lenin Műveinek 21. kötetében található (447—463. old.). Ennek a cikknek a szövege valamelyest eltér a Vorbotoban megjelent cikk szövegétől. — *595*

164 *Négyes antant* — Anglia, Franciaország, Oroszország és Olaszország imperialista szövetsége; 1915-ben jött létre, miután Olaszország kilépett a hármas szövetségből (Németország, Ausztria-Magyarország és Olaszország) és csatlakozott a hármas antanthoz, amelyet 1907-ben hoztak létre. — *595*

165 *Sozialistische Monatshefte* (Szocialista Havifüzetek) — folyóirat; a német opportunista szociáldemokraták fő sajtószerve és a nemzetközi opportunizmus egyik folyóirata. Az imperialista világháború idején (1914—18) szociálsoviniszta álláspontot foglalt el; megjelent Berlinben 1897-től 1933-ig. — *600*

166 *Fabiánusok* — a reformista, szélsőséges opportunista „Fabiánus Társaság" tagjai; ezt a társaságot az angol polgári értelmiség egy csoportja

alapította 1884-ben. A társaságot Fabius Cunctator (a „Halogató") római hadvezérről nevezték el. Ez a hadvezér kivárási taktikájáról volt nevezetes, mert kitért a döntő harcok elől. A Fabiánus Társaság — Lenin kifejezése szerint — „az opportunizmus és a liberális munkáspolitika legtökéletesebb kifejezője". A fabiánusok elvonták a proletariátust az osztályharctól, azt hirdették, hogy a kapitalizmusról reformokkal békésen át lehet térni a szocializmusra. Az imperialista világháború idején (1914—18) a fabiánusok szociálsoviniszta álláspontot képviseltek. A fabiánusok jellemzését lásd Lenin következő műveiben: „Előszó a »J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx és mások levelei F. A. Sorgéhoz és másokhoz« című könyv orosz kiadásához" (Lenin Művei 4. kiad. 12. köt., 330—331. old., oroszul); „A szociáldemokrácia agrárprogramja az orosz forradalomban" (Lenin Művei 4. kiad. 15. köt., 154. old., oroszul); „Az angol pacifizmus és az angol idegenkedés az elmélettől" (Lenin Művei 21. köt., 1951. 258—264. old.) stb. — *600*

167 A *Munkáspárt* (Labour Party) 1900-ban alakult, mint a munkásszervezetek — szakszervezetek, szocialista pártok és csoportok — egyesülése parlamenti munkásképviselet megteremtése céljából. Ezt az egyesülést „Munkásképviseleti Bizottságnak" nevezték el, 1906-ban pedig Munkáspártra változtatták a nevét. A Labour Party, ideológiáját és taktikáját tekintve, a legopportunistább, „velejéig burzsoá" párt *(Lenin)*, mely a burzsoáziával való osztályegyüttműködés politikáját folytatja. Az imperialista világháború idején (1914—18-ban) a Labour Party vezérei szociálsoviniszta álláspontot képviseltek; Lenin kifejezése szerint „az imperialista banditizmus *bűnrészesei*" voltak.

A Labour Party 1924-ben, 1929-ben és 1945-ben hatalomra jutott, kormányt alakított, amely változatlanul az angol imperializmus politikáját folytatta. Az 1945-ben alakult labour-kormány bel- és külpolitikájában az angol imperialisták reakciós programját valósította meg. A labouristák jobboldali vezérei, mint az amerikai imperializmus ügynökei, szovjetellenes álláspontot képviselnek, a demokrácia és a szocializmus erői ellen harcolnak. — *600*

168 *Independent Labour Party* (ILP) — Angol Független Munkáspárt, 1893-ban alakult. A párt élén James Keir Hardie, R. MacDonald és mások álltak. A Független Munkáspárt, mely fennen hangoztatta a polgári pártoktól való politikai függetlenségét, valójában „független volt a szocializmustól, de függött a liberalizmustól" *(Lenin)*. Az imperialista háború (1914—18) kezdetén (1914. augusztus 13-án) a Független Munkáspárt háborúellenes kiáltványt adott ki. Később, 1915 februárban, az antantországok szocialistáinak londoni konferenciáján a konferencia szociálsoviniszta határozatához csatlakozott. Ettől kezdve a Független Munkáspárt vezetői pacifista frázisok leple alatt szociálsoviniszta álláspontra helyezkedtek. A Komintern megalakulása után, 1919-ben, a Független Munkáspárt vezetői a balra tolódó párttömegek nyomására elhatározták, hogy kilépnek a II. Internacionáléból. 1921-ben beléptek

az úgynevezett kétésfeles internacionáléba, ennek széthullása után ismét a II. Internacionáléhoz csatlakoztak. — *600*

169 A *British Socialist Party* (BSP) — Brit Szocialista Párt 1911-ben alakult Manchesterben. A párt magva az 1884-ben alakult Szociáldemokrata Föderáció volt (élén Hyndman-nel, Harry Quelch-csel, Tom Mann-nel és másokkal), amelyet később Szociáldemokrata Pártnak neveztek el. A Brit Szocialista Párt marxista szellemben fejtett ki propagandát és agitációt, és „nem opportunista, a liberálisoktól *valóban* független" párt volt *(Lenin)*. Alacsony taglétszáma és a tömegektől való elszigeteltsége következtében a pártot bizonyos szektás vonások jellemezték.

Az első világháború idején (1914—18) a pártban két áramlat keletkezett: egy nyílt szociálsoviniszta áramlat, élén Hyndman-nel és másokkal, és egy internacionalista áramlat, A. Inkpin, F. Rothstein és mások vezetésével. 1916 áprilisában a pártban szakadás állt be. Hyndman és hívei — akik kisebbségben voltak — kiváltak a pártból. Ettől az időtől kezdve a Brit Szocialista Párt élén internacionalisták álltak, akik az imperialista háború ellen harcoltak. A Brit Szocialista Párt volt az, amely 1920-ban Nagybritannia Kommunista Pártja megalapítását kezdeményezte, a BSP legtöbb szervezete belépett a kommunista pártba. — *600*

170 *Nasa Zarja* (Hajnalunk) — a likvidátor mensevikek legális havi folyóirata; megjelent 1910—14-ben Pétervárott. A Nasa Zarja körül alakult ki a likvidátorok központja Oroszországban. 1915 januárjától, a Nasa Zarja betiltása után megindult a Nase Gyelo című folyóirat. — *600*

171 *Szervező Bizottság* (SZB; oroszul OK — Organizacionnij Komityet, „okisták") — a mensevikek vezető központja; 1912-ben alakult meg a likvidátor mensevikek és az összes pártellenes csoportok és áramlatok augusztusi konferenciáján. — *601*

172 *Preussische Jahrbücher* (Porosz Évkönyvek) — konzervatív havi folyóirat, a német tőkések és földbirtokosok folyóirata. Berlinben jelent meg 1858-tól 1935-ig. — *602*

173 Engels: Az 1891-es szociáldemokrata programtervezet kritikájához. Lásd Karl Marx Kritik des Gothaer Programms. Berlin, 1946. 76. old. — *603*

174 Engels levele F. A. Sorgéhoz 1893. január 18-án. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek 1950. 533. old. — *604*

175 Engels levele F. A. Sorgéhoz 1893. november 11-én. Lásd Briefe und Auszüge aus Briefen von J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx u. A. an F. A. Sorge u. A. Stuttgart. 401. old. — *604*

176 A *zimmerwaldi baloldalt* Lenin alakította az internacionalisták első szocialista konferenciáján, amely 1915 szeptemberében zajlott le Zimmerwaldban (Svájc). A konferenciát Lenin a háborúellenes nemzetközi mozgalom „első lépésének" nevezte. A zimmerwaldi baloldalban csak a bolsevikok foglaltak el Lenin vezetésével helyes, végig következetes álláspontot. Ehhez a csoporthoz következetlen internacionalisták is

tartoztak. Hibáik bírálatát lásd Lenin „Junius brosúrájáról", „Az önrendelkezés körül folyó vita eredményei" című cikkeiben (lásd ebben a kötetben 317—333, 334—377. old.) és Sztálin „A bolsevizmus történetének néhány kérdéséről" című levelében (Sztálin A leninizmus kérdései 1951. 452—465. old.) — *607*

177 *Labour Leader* (Munkások Vezetője) — hetilap; 1890-ben alapították; később az angol Független Munkáspárt sajtószerve lett, 1922-től New Leader (Új Vezető), 1946-tól Socialist Leader (Szocialista Vezető) címmel jelenik meg. — *608*

178 *Berner Tagwacht* (Berni Őrszem) — a svájci szociáldemokrata párt napilapja; 1893-ban alapították Bernben. Az első világháború kezdetén ebben a lapban jelentek meg K. Liebknecht, F. Mehring és más baloldali szociáldemokraták cikkei. 1917-től kezdve a lap nyíltan támogatta a szociálsovinisztákat; a lap most is megjelenik, kommunistaellenes és antidemokratikus álláspontot képvisel. — *608*

179 A holland szociáldemokrata párt arnheemi kongresszusát 1916. január 9-én tartották. — *613*

180 Lásd Lenin „Az Európai Egyesült Államok jelszaváról" című cikkét. (Ebben a kötetben 582—586. oldal, vagy Lenin Művei 21. köt., 1951. 343—347. old.) — *613*

181 *Avanti!* (Előre!) — napilap, az Olasz Szocialista Párt központi lapja; 1896 decemberében alapították. Az imperialista világháború idején (1914—18) következetlen internacionalista álláspontot foglalt el, nem szakította meg kapcsolatait a reformistákkal. Most is mint az Olasz Szocialista Párt központi lapja jelenik meg. — *614*

182 Ez az előszó először „Imperializmus és kapitalizmus" címmel jelent meg a Kommunyisztyicseszkij Internacional című folyóirat 1921 októberi, 18. számában. — *618*

183 *Junius* — Rosa Luxemburg. — *646*

184 Lenin a német baloldali szociáldemokraták országos konferenciájára utal, amelyet 1916. január 1-én Berlinben K. Liebknecht lakásán tartottak. A konferencia elfogadta az „Internacionálé" csoport téziseit, amelyeket Rosa Luxemburg fogalmazott meg. — *646*

185 *Bremer Bürger-Zeitung* (Brémai Polgárújság) — a német szociáldemokraták brémai csoportjának napilapja. 1890-től 1919-ig jelent meg; 1914—15-ben a német baloldali szociáldemokraták lapja volt; 1916-ban a kautskysták kezébe került. — *649*

186 *Volksfreund* (Népbarát) — szociáldemokrata napilap, 1871-ben Braunschweigben alapították; 1914—15-ben ténylegesen a német baloldali szociáldemokraták lapja volt; 1916-ban a kautskysták kezébe került. — *649*

187 Lenin cikke válasz P. Kijevszkij (J. Pjatakov) a nemzetek önrendelkezési jogáról szóló cikkére. A cikk kéziratára Lenin ráírta: „Kijevszkij

cikke az önrendelkezésről és Lenin válasza erre a cikkre". Nem sokkal ezután Lenin ugyanennek a kérdésnek „A marxizmus karikatúrájáról és az »imperialista ökonomizmusról«" címmel nagy cikket szentelt (lásd Lenin Művei 23. köt., 18—74 old.). A kéziratnak nincs címe. A címet a Marx—Engels—Lenin Intézet adta. — *666*

188 Az „*Internacionálé*" csoportot, amelyet később „Spartacus" szövetségnek neveztek, a német baloldali szociáldemokraták, Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring, Clara Zetkin és mások alapították a háború elején. A csoport 1916 januárjában, a német baloldali szociáldemokraták országos konferenciáján, téziseket fogadott el a nemzetközi szociáldemokrácia feladatairól; a téziseket Rosa Luxemburg állította össze és terjesztette be. Az „Internacionálé" csoport forradalmi propagandát folytatott a tömegek között az imperialista háború ellen, leleplezte a német imperializmus hódító politikáját és a szociáldemokrata vezérek árulását. De ez a csoport nem vetkőzte le a félmensevik hibákat az elmélet és a politika igen fontos kérdéseiben: az imperializmussal kapcsolatban félmensevik elméletet dolgott ki, elvetette a nemzetek önrendelkezési elvének marxista értelmezését (vagyis olyan értelmezését, amely a különválást és önálló államok alakítását is magában foglalja), tagadta a nemzeti felszabadító háborúk lehetőségét az imperializmus korszakában, lebecsülte a forradalmi párt szerepét, meghajolt az ösztönös mozgalom előtt. A német baloldaliak hibáinak bírálatát Lenin Junius brosúrájáról (lásd Lenin Művei 22. köt., 317—333. old.) és A proletárforradalom katonai programja (lásd ebben a kötetben, 75—87. old.) című munkájában, valamint más munkáiban, továbbá I. V. Sztálinnak a Proletarszkaja Revoljucija című folyóirat szerkesztőségének A bolsevizmus történetének néhány kérdéséről írt levelében (lásd Sztálin: A leninizmus kérdései. 1951. 452—465. old.) találjuk. Az „Internacionálé" csoport 1917-ben belépett a centrista Németországi Független Szociáldemokrata Pártba, de megtartotta szervezeti önállóságát. Az 1918 novemberi német forradalom után az „Internacionálé" csoport szakított a „függetlenekkel" és ugyanezen év decemberében megalakította a Németországi Kommunista Pártot. — *683*

189 *A Szbornyik Szocial-Demokratát* az OSZDMP Központi Lapjának, a Szocial-Demokrat című újságnak szerkesztősége adta ki, Lenin közvetlen irányításával. Két száma jelent meg: az első szám 1916 októberében, a második 1916 decemberében. — *683*

190 *V. Iljin* — V. I. Lenin. — *685*

191 Lenin „*A proletárforradalom katonai programja*" című cikkét 1916 szeptemberében írta német nyelven, a skandináv baloldali szociáldemokraták sajtója számára, akik az imperialista világháború idején (1914—18-ban) szembefordultak a szociáldemokraták programjának „a nép felfegyverzését" követelő pontjával és kiadták a „lefegyverzés" helytelen jelszavát.

A cikk átdolgozott formában 1916 decemberében a Szbornyik Szocial-Demokrata 2. számában, „A »lefegyverzés« jelszaváról" címmel jelent meg (lásd ebben a kötetben, 95—106. old.).

Lenin 1917 áprilisában, nem sokkal Oroszországba utazása előtt, a cikk német nyelvű szövegét a Jugend-Internacionálé című lap szerkesztőségének rendelkezésére bocsátotta. A cikk ennek a lapnak 9. és 10. számában, 1917-ben, meg is jelent.

A *Jugend-Internationale* (Ifjúsági Internacionále) — a zimmerwaldi baloldalhoz csatlakozott Szocialista Ifjúsági Szervezetek Nemzetközi Szövetségének lapja; a lap 1915 szeptembertől 1918 májusig jelent meg Zürichben. A Jugend-Internationale értékelését lásd az Ifjúsági Internacionálé című cikkben (ebben a kötetben, 171—175. old.). — *687*

192 Azokról a tézisekről van szó, amelyeket R. Grimm (a svájci szociáldemokrata párt egyik vezére) állított össze 1916 nyarán a háború kérdéséről, a svájci szociáldemokrata párt rendkívüli kongresszusának előkészítésével kapcsolatosan. Ezt a kongresszust 1917 februárjára szándékoztak összehívni annak eldöntése céljából, hogy milyen álláspontra helyezkedjenek a svájci szocialisták a háború kérdésében. — *687*

193 *Neues Leben* (Új Élet) — havonta megjelenő folyóirat, a svájci szociáldemokrata párt lapja; 1915 januártól 1916 decemberig jelent meg Bernben. A folyóirat a jobboldali zimmerwaldisták nézeteinek adott hangot; 1917 elejétől kezdve szociálsoviniszta álláspontra helyezkedett. — *687*

194 Engels levele Kautskyhoz. 1882. szeptember 12. Lásd Marx—Engels Válogatott levelek. 1950. 416. old.) — *690*

195 Az internacionalistáknak Zimmerwaldban és Kienthalban (Svájc) lezajlott nemzetközi szocialista konferenciáiról van szó.

Az első Nemzetközi Szocialista Konferencia 1915. szeptember 5—8-ig zajlott le Zimmerwaldban. A konferencián harc bontakozott ki a Lenin vezette forradalmi internacionalisták és a kautskysta többség között. Lenin a baloldali internacionalistákból megalakította a zimmerwaldi baloldali csoportot, amelyben a háborúval szemben csak a bolsevik párt foglalt el helyes és mindvégig következetes internacionalista álláspontot.

A konferencia kiáltványt fogadott el, amely a világháborút imperialista háborúnak minősítette; elítélte azoknak a „szocialistáknak" magatartását, akik megszavazták a hadihiteleket és részt vettek a burzsoá kormányokban; felhívta Európa munkásait, hogy harcoljanak a háború ellen, az annexiók és hadisarc nélküli békéért.

A konferencia ezenkívül határozatot fogadott el, mely kifejezi a konferencia részvétét a háború áldozatai iránt, és megválasztotta a Nemzetközi Szocialista Bizottságot (ISK).

A zimmerwaldi konferencia jelentőségéről lásd Lenin „Az első lépés" és „A forradalmi marxisták az 1915. szeptember 5—8-i Nemzetközi

Szocialista Konferencián" című cikkeit (Lenin Művei 21. köt., 1951. 390—396. old. és 397—401. old.).

A második Nemzetközi Szocialista Konferencia 1916. április 24—30-ig zajlott le Kienthalban. Ezen a konferencián a balszárny egységesebb és erősebb volt, mint a zimmerwaldi konferencián. Lenin elérte, hogy olyan határozati javaslatot fogadtak el, amely bírálta a szociálpacifizmust és a Nemzetközi Szocialista Iroda opportunista tevékenységét. A Kienthalban elfogadott kiáltvány és határozatok további lépést jelentettek előre a háborúellenes nemzetközi mozgalom fejlődése terén.

A zimmerwaldi és kienthali konferencia elősegítette az internacionalista elemek elkülönülését és tömörülését, de ezek a konferenciák nem helyezkedtek a következetes internacionalizmus álláspontjára, nem fogadták el a bolsevikok politikájának alapvető tételeit — az imperialista háború polgárháborúvá változtatásának, a saját imperialista kormány háborús vereségének és a III. Internacionálé megszervezésének jelszavát. — *695*

196 *A Szociáldemokrata Munkacsoport* — Arbeitsgemeinschaft (Munkaközösség) — a német centristák szervezete; 1916 márciusában alakították meg azok a Reichstag-képviselők, akik elszakadtak a Reichstag szociáldemokrata frakciójától. Ez a csoport képezte a legfőbb magvát az 1917-ben megalakult centrista Németországi Független Szociáldemokrata Pártnak, amely mentegette a nyílt szociálsovinisztákat és a velük való egység fenntartása mellett szállt síkra. — *695*

197 *A Független Munkáspárt* (ILP — Independent Labour Party) — 1893-ban alakult. A párt élén James Keir Hardie, R. MacDonald és mások álltak. A Független Munkáspárt, mely fennen hangoztatta a polgári pártoktól való politikai függetlenségét, valójában „független volt a szocializmustól, de függött a liberalizmustól" *(Lenin)*. Az imperialista háború időszakában (1914—18) a Független Munkáspárt először (1914. augusztus 13-án) háborúellenes kiáltványt adott ki. Később, 1915 februárban, az antant-országok szocialistáinak londoni konferenciáján, a függetlenek csatlakoztak a konferencia szociálsoviniszta határozatához. Ettől kezdve a Független Munkáspárt vezetői pacifista frázisok leple alatt, szociálsoviniszta álláspontra helyezkedtek. A Kominternmegalakulása után, 1919-ben, a Független Munkáspárt vezetői a balratolódó párttömegek nyomására elhatározták, hogy kilépnek a II. Internacionáléból. 1921-ben a függetlenek beléptek az úgynevezett kétsfeles internacionáléba, 1923-ban pedig ismét csatlakoztak a II. Internacionáléhoz. — *695*

198 Az oroszországi *hadiipari bizottságokat* az imperialista nagyburzsoázia szervezte 1915-ben. A burzsoázia, hogy befolyása alatt tartsa a munkásokat és honvédelmi hangulatot keltsen, a hadiipari bizottságok mellett „munkáscsoportok" szervezését eszelte ki. A burzsoázia szempontjából előnyös lett volna, ha ezekbe a csoportokba bevonja a munkások képviselőit, akiket arra akart felhasználni, hogy a hadiüzemekben a munka termelékenységének fokozása érdekében agitáljanak a munkástömegek

között. A mensevikek aktívan részt vettek ebben a burzsoázia által kieszelt álhazafias ügyben. A bolsevikok bojkottot hirdettek a hadiipari bizottságok ellen és ezt a bojkottot a munkások segítségével sikeresen végre is hajtották. — *695*

199 A *bázeli kiáltvány* — kiáltvány a háborúról, amelyet a II. Internacionálé 1912. november 24—25-i bázeli (Svájc) rendkívüli kongresszusa egyhangúlag elfogadott. A kiáltvány rámutatott a készülőben levő imperialista háború rabló céljaira és felhívta a világ munkásait, hogy folytassanak elszánt harcot a háború ellen. Az imperialista háború kitörésének esetére a kiáltvány azt javasolta a szociálistáknak, hogy használják ki a háború által előidézett gazdasági és politikai válságot a szocialista forradalomért folyó harc érdekében. (A kiáltványról lásd Lenin Művei 21. köt., 1951. 202—212. és 310—311. old.)

A II. Internacionálé vezérei, Kautsky, Vandervelde, és mások, a kongresszuson ennek a kiáltványnak elfogadása mellett szavaztak. De 1914-ben, az imperialista világháború kitörésekor, megfeledkeztek a bázeli kiáltványról és saját imperialista kormányaik oldalára álltak. — *696*

200 *La Sentinelle* (Az Őrszem) — Neufchâtel kanton (francia Svájc) szociáldemokrata szervezetének lapja; Chaux-de-Fonds-ban, 1884-ben alapították. Az imperialista világháború (1914—18) első éveiben internacionalista álláspontot képviselt. A lap 1914. november 13-i, 265. számában rövidítve közölte az OSZDMP Központi Bizottságának kiáltványát: „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia" (lásd ebben a kötetben 11—21. old.). A lap ma is megjelenik. — *699*

201 *Volksrecht* (Népjog) — a svájci szociáldemokrata párt napilapja; Zürichben jelenik meg 1898 óta. Az imperialista világháború alatt (1914—1918) ebben a lapban jelentek meg a baloldali zimmerwaldisták cikkei. A lap közzétette Lenin: Tizenkét rövid tézis H. Greulich honvédelméről", „Az OSZDMP feladatai az orosz forradalomban", „A köztársasági soviniszták csínytevései" stb. című cikkeit. A lap most is megjelenik; kommunistaellenes és antidemokratikus. — *699*

202 *Berner Tagwacht* (Berni Őrszem) — a svájci szociáldemokrata párt napilapja, 1893-ban alapították Bernben. Az imperialista világháború (1914—18) kezdetén ebben a lapban jelentek meg K. Liebknecht, F. Mehring és más baloldali szociáldemokraták cikkei. 1917-től kezdve a lap nyíltan támogatta a szociálsovinisztákat; a lap most is megjelenik, s kommunistaellenes és antidemokratikus álláspontot képvisel. — *699*

203 A svájci szociáldemokrata párt aaraui kongresszusáról van szó, amely 1915. november 20—21-én zajlott le. A kongresszus napirendjének központi kérdése a svájci szociáldemokrata pártnak az internacionalisták zimmerwaldi egyesüléséhez való viszonya volt. E körül a kérdés körül bontakozott ki a svájci szociáldemokrácia három irányzatának harca: 1. a Zimmerwald-ellenesek irányzata (Greulich, Pflüger stb.), 2. a zim-

merwaldi jobboldal híveinek irányzata (Grimm stb.) és 3. a zimmerwaldi baloldal híveinek irányzata (Platten stb.).

R. Grimm olyan határozati javaslatot terjesztett be, amely a svájci szociáldemokrata pártnak azt javasolta, hogy csatlakozzék a zimmerwaldi egyesüléshez és hagyja jóvá a jobboldali zimmerwaldisták politikai irányvonalát. A svájci baloldali szociáldemokraták módosításokat nyújtottak be Grimm határozati javaslatához. A módosításban azt javasolták, hogy ismerjék el a háború elleni forradalmi tömegharc szükségességét és kijelentették, hogy csakis a proletariátus győzelmes forradalma vethet véget az imperialista háborúnak.

A kongresszus szótöbbséggel elfogadta a baloldaliak módosításait. — *699*

204 *The Socialist Review* (Szocialista Szemle) — az angol Független Munkáspárt folyóirata; 1908-tól 1934-ig jelent meg Londonban. — *712*

205 *„A baloldali zimmerwaldisták feladatai a svájci szociáldemokrata pártban"* című téziseket Lenin oroszul és németül írta, I. Armand fordította franciára; a téziseket szétküldték a svájci baloldali szociáldemokratáknak megvitatás céljából. — *713*

206 *Egli és de Loys* — svájci tisztek, akiket az imperialista világháború idején kémkedéssel vádoltak. A svájci vezérkarban szolgálatot teljesítő Egli ezredes ügyében 1916-ban lefolytatott bírósági eljárás bebizonyította a kémkedésben való részvételét. De a militarista burzsoázia és a katonai klikk nyomására a svájci bíróság beérte azzal a határozattal, hogy a vádlottat a katonai hatóságok rendelkezésére bocsátja, hogy azok rójanak ki rá katonai fegyelmi büntetést. — *713*

207 *A Grütli-Verein* (Grütliszövetség) — burzsoá-reformista szervezet; 1838-ban alapították Svájcban. A Grütliszövetség 1901-ben belépett a svájci szociáldemokrata párt kötelékébe, de megtartotta szervezeti önállóságát; az imperialista világháború (1914—18) éveiben szociálsoviniszta álláspontra helyezkedett.

A svájci szociáldemokrata párt zürichi kongresszusa 1916 novemberében elhatárolta magát a Grütliszövetségtől és annak szociálsoviniszta tevékenységét összeegyeztethetetlennek nyilvánította a szociáldemokrata párthoz való tartozással. — *718*

208 „A nemzetek önrendelkezési jogáról" című Lenin-cikk megfelelő részéről van szó (lásd Lenin Művei 20. köt., 1955. 437—443. old.). — *721*

209 Lásd Lenin Művei 23. köt., 1951. 41—48. old. — *721*

210 Németország és Ausztria-Magyarország kormányának 1916. november 5-én megjelent közös nyilatkozatáról van szó, amelyben bejelentették egy alkotmányos-monarchikus lengyel állam megalakítását Németország és Ausztria-Magyarország protektorátusa alatt. — *722*

211 Lenin Rosa Luxemburgnak a lengyel szociáldemokraták Krakkóban megjelenő lapja, a Przeglad Socjaldemokratyczny (Szociáldemokrata Szemle) hasábjain a nemzeti kérdésről kifejtett nézeteire gondol. Lásd

erről Leninnek „A nemzetek önrendelkezési jogáról" című cikkét (Lenin Művei. 20. köt., 1955. 403—469. old.). — *722*

[212] „Mi köze a munkásosztálynak Lengyelországhoz?" című Engels-cikkről van szó (lásd Marx—Engels Művei XIII. köt., I. rész, Moszkva, 1936. 149—161. old., oroszul). — *722*

[213] Grigorij—Zinovjev. — *723*

[214] Leninnek „A baloldali zimmerwaldisták feladatai a svájci szociáldemokrata pártban" című téziseiről van szó. — *724*

[215] A „Marxizmus és revizionizmus" című cikkről van szó, amely 1908-ban jelent meg a „Marx Károly (1818—1883)" című gyűjteményben (lásd Lenin Művei 15. köt., 1955. 17—28. old.). — *723*

[216] Lásd Lenin Művei 22. köt., 1951. 153—154. old. — *728*

[217] Lásd Marx—Engels—Lenin—Stalin. Zur deutschen Geschichte. Dietz Verlag, Berlin, 1954. II/2. köt., 1137—1145. old. — *729*

[218] Leninnek „A marxizmus karikatúrájáról és az »Imperialista ökonomizmusról«" című cikkéről van szó (lásd Lenin Művei 23. köt., 1951. 18—74. old.). — *729*

[219] *Gazeta Robotnicza* (Munkás Újság) — a Lengyel és Litván Szociáldemokrácia Varsói Bizottságának illegális lapja; 1906 májustól—októberig jelent meg. 1912-ben újra kiadták a lapot, 1916 januárig jelent meg. Az 1912-es szakadás után a lengyel szociáldemokrata mozgalomban párhuzamos bizottságok jöttek létre. Két varsói bizottság volt és két lapot adtak ki Munkás Ujság címmel: az egyiket a varsói fő vezetőség hívei, a másikat az ellenzéki varsói bizottság Krakkóban. Az ellenzéki varsói bizottság újságjának két száma, a 24. és 25. szám (mellékkel), 1915—16-ban Zürichben jelent meg. — *730*

[220] A svájci szociáldemokrata párt kongresszusáról van szó. — *731*

[221] *Kommunyiszt* (A Kommunista) — folyóirat, kiadását Lenin készítette elő; a Szocial-Demokrat szerkesztősége adta ki Genfben 1915-ben. Egy (kettős) száma jelent meg, amelyben Lenin három cikkét, „A II. Internacionálé csődje", „Egy francia szocialista becsületes hangja", és az „Imperializmus és szocializmus Olaszországban" című cikkeket tették közzé (lásd Lenin Művei 21. köt., 1951. 199—257, 353—361., 362—372. old.).

A szerkesztőségen belül Lenin harcolt Buharin—Pjatakov pártellenes csoportja ellen, leleplezte ennek a csoportnak bolsevikellenes nézeteit és azt a kísérletét, hogy frakciós célokra használja fel a folyóiratot. A csoport pártellenes nézetei miatt Lenin azt javasolta, hogy szakítsanak a csoporttal és szüntessék be a folyóirat közös kiadását. 1916 októberétől a Szocial-Demokrat szerkesztősége saját folyóiratot adott ki Szbornyik Szocial-Demokrata címmel. — *731*

[222] Lenin ezeket a téziseket a svájci baloldali szociáldemokraták számára írta, a svájci szociáldemokrata párt rendkívüli kongresszusára való

felkészülés idején; a kongresszus összehívását 1917 februárra tervezték, annak eldöntése céljából, hogy milyen álláspontra helyezkedjenek a szocialisták a háború kérdésében. A kongresszusról lásd Lenin következő műveit: Nyílt levél Charles Naine-hez, a berni Nemzetközi Szocialista Bizottság tagjához, Egy rövid időszak története egy szocialista párt életében (ebben a kötetben, 237—246. és 308—312. old.). — *735*

223 Marx—Engels Válogatott Művek 1. köt., 1949. 533. old. — *741*

224 *Schweizerische Metallarbeiter Zeitung* (Svájci Vasmunkások Lapja) — hetilap; Bernben alapították 1902-ben; az imperialista világháború (1914—1918) éveiben szociálsoviniszta álláspontra helyezkedett. — *742*

225 Lenin ezzel a cikkel válaszolt arra a nyílt levélre, amelyet Boris Souvarine francia trockista tett közzé 1916-ban, „A nos amis qui sont en Suisse" („Svájci barátainkhoz") címmel. Lenin Souvarine-nak írt válaszát a cenzúra visszatartotta, és csak megírása után egy évvel jelent meg a francia centrista szocialisták lapjában, a La Véritében (Az Igazság), igen megrövidítve és szerkesztőségi alcímekkel. A levél teljes szövege a La Vérité című lap korrektúra-levonataiban maradt fenn. — *751*

226 *l'Humanité* (Az Emberiség) — napilap, J. Jaurès alapította 1904-ben; a Francia Szocialista Párt központi lapja volt. A lap az imperialista világháborúban (1914—18) a Francia Szocialista Párt szélsőjobboldali szárnyának kezében volt és szociálsoviniszta álláspontot képviselt. Kevéssel azután, hogy a szocialista párt az 1920 decemberi kongresszusán kettészakadt és a Francia Kommunista Párt megalakult, a lap ennek sajtószerve lett; most is megjelenik Párizsban; a kommunista párt központi lapja. — *754*

227 *Appeal to Reason* (Felhívás az Értelemhez) — az amerikai szocialisták lapja; Kansas államban (Egyesült Államok) alapították 1895-ben; az imperialista világháború (1914—18) idején internacionalista álláspontot képviselt. — *758*

228 Az OSZDMP prágai konferenciája 1912 januárjában kizárta a pártból a mensevikeket és megalakította az önálló bolsevik pártot. A konferenciáról lásd Az SZK(b)P története. Rövid tanfolyam. 6. kiad., 1951. (IV. fej., 5. pont.) 171—177. old., valamint Az SZK(b)P — kongresszusainak, konferenciáinak és a KB plénumainak határozataiban és döntéseiben 1. rész. 1940. 176—191. old. (oroszul). — *761*

229 *Szószék* (De Tribune) — újság; a holland szociáldemokrata munkáspárt balszárnya alapította 1907-ben, Amszterdamban; a lap 1909-ben Hollandia Szociáldemokrata Pártjának sajtószerve lett, 1918-tól pedig Hollandia Kommunista Pártja lapja; a harmincas évek elejétől 1940-ig Volksdagblad (Néplap) címmel jelent meg. — *762*

TARTALOM

Előszó 5

1897—1904

AZ OROSZ SZOCIÁLDEMOKRATÁK FELADATAI (Részlet) ... 11
MOZGALMUNK LEGFONTOSABB FELADATAI (Részlet) 15
A KÍNAI HÁBORÚ 18
KATONÁNAK ADTAK 183 DIÁKOT (Részlet) 24
MIVEL KEZDJÜK? (Részlet) 28
ÚJABB VÉRES ÜTKÖZET (Részlet) 31
MI A TEENDŐ ? Mozgalmunk égető kérdései (Részletek) 33
IV. *Az ökonomisták kontárkodása és a forradalmárok szervezete* 33
d) A szervezeti munka terjedelme 33
V. *Egy országos politikai lap „terve"* 36
c) Milyen típusú szervezetre van szükségünk? 36
ÚJ ESEMÉNYEK ÉS RÉGI KÉRDÉSEK 43
A FALUSI SZEGÉNYSÉGHEZ. Hadd tudják meg a parasztok, mit akarnak a szociáldemokraták (Részlet) 50
AZ OSZDMP II. KONGRESSZUSA. 1903. július 17. (30.) — augusztus 10. (23.) (Részletek) 52
Határozati javaslat a tüntetésekről 52
A kongresszus elé nem terjesztett határozati javaslatok 53
A hadsereg 53
MÁJUS ELSEJE. Röplaptervezet 54

1905—1907

AZ ÖNKÉNYURALOM ÉS A PROLETARIÁTUS (Részlet) 61
PORT-ARTUR ELESTE 64

A FORRADALOM KEZDETE OROSZORSZÁGBAN 73
FORRADALMI NAPOK (Részletek) 77
3. *A pétervári ütközet terve* 77
4. *Kiegészítés „A pétervári ütközet terve" című cikkhez* 79
AZ ELSŐ TANULSÁGOK 81
A KÉT TAKTIKA 87
ELŐSZÓ „LOPUHINNAK, A RENDŐRI ÜGYOSZTÁLY IGAZGATÓJÁNAK MEMORANDUMA" CÍMŰ BROSÚRÁHOZ 98
A KOMMÜNRŐL TARTOTT ELŐADÁS TERVEZETE 102
ÚJ FELADATOK ÉS ÚJ ERŐK (Részlet) 106
AZ UTCAI HARCRÓL (A kommün tábornokának tanácsai) 112
1789-ES TÍPUSÚ VAGY 1848-AS TÍPUSÚ FORRADALOM? ... 114
AZ EURÓPAI TŐKE ÉS AZ ÖNKÉNYURALOM 117
MÁJUS ELSEJE 126
AZ OSZDMP III. KONGRESSZUSA. 1905. április 12. (25.) — április 27. (május 10.) (Részletek) 131
3. *Határozati javaslat az OSZDMP-nek a fegyveres felkeléshez való viszonyáról* 131
4. *Határozati javaslat a fegyveres felkelésről* 132
5. *Beszéd a fegyveres felkelés kérdéséről. Április 15. (28.)* 133
6. *Beszéd a fegyveres felkelés kérdéséről. Április 16. (29.)* 133
7. *Határozati javaslat a fegyveres felkelésről* 135
13. *Előadói beszéd a szociáldemokráciának az ideiglenes forradalmi kormányban való részvételéről. Április 18. (Május 1.)* 136
A HARMADIK KONGRESSZUS (Részlet) 152
AZ IDEIGLENES FORRADALMI KORMÁNYRÓL (Részlet) ... 155
Második cikk. *Csak alulról, vagy alulról is, felülről is?* 155
ÖSSZEOMLÁS 164
A PROLETARIÁTUS HARCOL, A BURZSOÁZIA MEGALÁZKODIK (Részlet) 169
A FORRADALMI HADSEREG ÉS A FORRADALMI KORMÁNY 175
AZ OROSZ CÁR A TÖRÖK SZULTÁNNÁL KERES VÉDELMET SAJÁT NÉPÉVEL SZEMBEN 185
A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA KÉT TAKTIKÁJA A DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN (Részletek) 191
8. *Az oszvobozsgyenizmus és az új iszkrásság* (Részlet) 191
Utószó (Részlet) 198
TANÍT A FORRADALOM 200
A PROLETARIJ SZERKESZTŐSÉGÉNEK VÁLASZA „MUNKÁS" ELVTÁRS KÉRDÉSEIRE 209
A MONARCHISTA BURZSOÁZIA USZÁLYÁBAN VAGY A FORRADALMI PROLETARIÁTUS ÉS PARASZTSÁG ÉLÉN? (Részlet) 211
A KÜLSŐ BEHATÁS NÉLKÜLI SZÜLETÉS ELMÉLETE (Részlet) 216
VÉDELEMBŐL TÁMADÁSBA 219
VÉRES NAPOK MOSZKVÁBAN 223

A SZENTPÉTERVÁRI BIZOTTSÁG MELLETT MŰKÖDŐ HARCI BIZOTTSÁGHOZ 230
POLITIKAI SZTRÁJK ÉS UTCAI HARC MOSZKVÁBAN 233
AZ „ISZKRÁS" TAKTIKA LEGÚJABB VÍVMÁNYA, avagy komédiába illő választás, mint a felkelés újabb serkentő indítéka (Részlet) 243
A FORRADALMI HADSEREG OSZTAGAINAK FELADATAI .. 249
A FORRADALOM ELSŐ GYŐZELME 255
KÉT ÜTKÖZET KÖZÖTT (Részlet) 264
A HADSEREG ÉS A FORRADALOM 268
OROSZORSZÁG MAI HELYZETE ÉS A MUNKÁSPÁRT TAKTIKÁJA 272
AZ OROSZ FORRADALOM ÉS A PROLETARIÁTUS FELADATAI 280
I 280
II 283
III 288
TAKTIKAI PLATFORM AZ OSZDMP EGYESÍTŐ KONGRESSZUSA SZÁMÁRA. Határozattervezetek az OSZDMP egyesítő kongresszusa számára (Részletek) 293
A fegyveres felkelés 293
Partizán harci akciók 295
BESZÁMOLÓ AZ OSZDMP EGYESÍTŐ KONGRESSZUSÁRÓL. (Levél a pétervári munkásokhoz) (Részlet) 297
VI. A fegyveres felkelés 297
ÚJABB FELLENDÜLÉS 305
INGADOZÁS FENT, ELSZÁNTSÁG LENT 312
A HADSEREG ÉS A NÉP 316
A DUMA FELOSZLATÁSA ÉS A PROLETARIÁTUS FELADATAI (Részlet) 319
III 319
A MOSZKVAI FELKELÉS TANULSÁGAI 326
A PARTIZÁNHÁBORÚ 335
I 335
II 337
III 339
IV 345
ELŐSZÓ MARX L. KUGELMANNHOZ INTÉZETT LEVELEINEK OROSZ FORDÍTÁSÁHOZ 347
A MASODIK DUMA ÉS A FORRADALOM MÁSODIK HULLÁMA (Részlet) 357
AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT KATONAI ÉS HARCI SZERVEZETEI NOVEMBERI KONFERENCIÁJÁNAK JEGYZŐKÖNYVÉRŐL 360

1907—1917

A STUTTGARTI NEMZETKÖZI SZOCIALISTA KONGRESSZUS (Részlet) 373
A KOMMÜN TANULSÁGAI 376
AZ OROSZ FORRADALOM ÉRTÉKELÉSÉHEZ 380
A HARCOS MILITARIZMUS ÉS A SZOCIÁLDEMOKRÁCIA ANTIMILITARISTA TAKTIKÁJA 394
I 394
II 396
III 400
LEV TOLSZTOJ, MINT AZ OROSZ FORRADALOM TÜKRE (Részlet) 406
AZ ANGOL ÉS A NÉMET MUNKÁSOK BÉKETÜNTETÉSE .. 409
A KOMMÜN EMLÉKÉRE 413
„SAJNÁLKOZÁS" ÉS „SZÉGYENKEZÉS" (Részlet) 419
FELKELÉSEK A HADSEREGBEN ÉS A HAJÓHADBAN 420
BEFEJEZŐDÖTT AZ OLASZ—TÖRÖK HÁBORÚ 424
HAZÁRDJÁTÉK 426
A RÓKA ÉS A TYÚKÓL 428
EGY SZÉGYENLETES HATÁROZAT 431
A SZERB—BOLGÁR GYŐZELMEK SZOCIÁLIS JELENTŐSÉGE 433
A MUNKÁSKÉPVISELŐK EGYES FELSZÓLALÁSAINAK KÉRDÉSÉHEZ (Részlet) 436
A BALKÁNI HÁBORÚ ÉS A BURZSOÁ SOVINIZMUS 438
„KINEK VAN HASZNA BELŐLE ?" 440
A BURZSOÁZIA ÉS A BÉKE 442
A FEGYVERKEZÉS ÉS A KAPITALIZMUS 444

1914—1917 február

A FORRADALMI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA FELADATAI AZ EURÓPAI HÁBORÚBAN. Az oroszországi szociáldemokrácia az európai háborúról 449
A szociáldemokraták egy csoportjának határozata 449
A HÁBORÚ ÉS AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA 454
A PROLETARIÁTUS ÉS A HÁBORÚ. Előadás 1914. október 1-én (14-én) (Újságbeszámoló) 463
A SZOCIALISTA INTERNACIONÁLÉ HELYZETE ÉS FELADATAI 470
A NAGYOROSZOK NEMZETI BÜSZKESÉGÉRŐL 477
OROSZ SÜDEKUMOK 482
IDEGEN LOBOGÓ ALATT (Részlet) 490
II 490

AZ OSZDMP KÜLFÖLDI SZEKCIÓJÁNAK KONFERENCIÁJA 496
A konferencia határozatai ... 496
A háború jellege ... 497
A „haza" védelmének jelszava ... 497
A forradalmi szociáldemokrácia jelszavai ... 498
Az opportunizmus és a II. Internacionálé csődje ... 499
A III. Internacionálé ... 500
A pacifizmus és a béke jelszava ... 501
A cári monarchia veresége ... 501
Más pártokhoz és csoportokhoz való viszonyunk ... 502
A POLGÁRHÁBORÚ JELSZAVÁNAK ILLUSZTRÁLÁSÁHOZ .. 503
A MÁSODIK INTERNACIONÁLÉ CSŐDJE (Részletek) ... 505
I ... 506
II ... 511
III ... 516
IV ... 522
V ... 527
VI ... 534
VIII ... 542
SAJÁT KORMÁNYUNK VERESÉGÉRŐL AZ IMPERIALISTA HÁBORÚBAN ... 549
A SZOCIALIZMUS ÉS A HÁBORÚ (Az OSZDMP állásfoglalása a háború kérdésében) (Részletek) ... 556
I. fejezet. *A szocializmus elvei és az 1914—15-ös háború* ... 556
A szocialisták állásfoglalása a háborúk kérdésében ... 556
Az újkori háborúk történelmi típusai ... 557
A támadó és a védelmi háború különbsége ... 557
A mostani háború imperialista háború ... 558
A legnagyobb rabszolgatartók egymás elleni háborúja a rabszolgaság fenntartása és megszilárdítása érdekében ... 559
„A háború a politika folytatása más" (mégpedig erőszakos) „eszközökkel" ... 562
Belgium példája ... 562
Miért visel háborút Oroszország? ... 563
Mi a szociálsovinizmus? ... 564
A bázeli kiáltvány ... 565
Hamisan hivatkoznak Marxra és Engelsre ... 566
A II. Internacionálé csődje ... 567
A szociálsovinizmus — kiforrott opportunizmus ... 568
Egység az opportunistákkal annyi, mint a munkások szövetsége „saját" nemzeti burzsoáziájukkal és a nemzetközi forradalmi munkásosztály kettészakítása ... 569
A „kautskyzmus" ... 570
A marxisták jelszava — a forradalmi szociáldemokrácia jelszava 571
A lövészárok-barátkozás példája ... 572
Az illegális szervezet jelentősége ... 573

„Saját" kormányunk vereségéről az imperialista háborúban 573
A pacifizmus és a békejelszó 574
A nemzetek önrendelkezési joga 575
II. fejezet. *Osztályok és pártok Oroszországban* 576
A burzsoázia és a háború 576
A munkásosztály és a háború 578
Az állami duma oroszországi szociáldemokrata munkásfrakciója és a háború 579
AZ EURÓPAI EGYESÜLT ÁLLAMOK JELSZAVÁRÓL 584
A. M. KOLLONTAJNAK 589
A ZIMMERWALDI BALOLDAL HATÁROZATI JAVASLATA .. 591
AZ OPPORTUNIZMUS ÉS A II. INTERNACIONÁLÉ CSŐDJE 595
I 595
II 599
III 601
AZ OSZDMP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK JAVASLATA A MÁSODIK SZOCIALISTA KONFERENCIÁNAK (Részlet) 610
AZ IMPERIALIZMUS, MINT A KAPITALIZMUS LEGFELSŐBB FOKA. Népszerű tanulmány (Részletek) 618
Előszó a francia és a német kiadáshoz. (Részlet) (I-II-III) 618
VI. A világ felosztása a nagyhatalmak között 621
VII. Az imperializmus, mint a kapitalizmus külön szakasza 633
JUNIUS BROSÚRÁJÁRÓL 646
G. ZINOVJEVNEK 663
VÁLASZ P. KIJEVSZKIJNEK (J. Pjatakovnak) 666
A MARXIZMUS KARIKATÚRÁJÁRÓL ÉS AZ IMPERIALISTA ÖKONOMIZMUSRÓL (Részletek) 674
1. *A marxista álláspont a háborúk és a „haza védelme" kérdésében* 674
2. *„Az új korszak a mi értelmezésünk szerint"* 681
A PROLETÁRFORRADALOM KATONAI PROGRAMJA 687
I 687
II 691
III 694
A „LEFEGYVERZÉS" JELSZAVÁRÓL 701
I 702
II 703
III 707
IV 708
A BALOLDALI ZIMMERWALDISTÁK FELADATAI A SVÁJCI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTBAN (Részletek) 713
I. Állásfoglalás általában a háború és a burzsoá kormány kérdésében 713
IV. A párt soronlevő feladatai a propaganda, az agitáció és a szervezés terén 715
N. D. KIKNADZÉNAK 720
INESSZA ARMANDNAK 724
INESSZA ARMANDNAK 726

INESSZA ARMANDNAK 728
TÉZISEK A SVÁJCI SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ÁLLÁSFOGLALÁSÁRÓL A HÁBORÚVAL KAPCSOLATBAN 735
ELVI TÉTELEK A HÁBORÚ KÉRDÉSÉRŐL 738
A HAZA VÉDELME KÉRDÉSÉNEK FÖLTEVÉSÉRŐL 749
NYÍLT LEVÉL BORIS SOUVARINE-NAK 751
INESSZA ARMANDNAK 763
ELŐADÁS AZ 1905-ÖS FORRADALOMRÓL (Részlet) 767

Jegyzetek 77

Felelős kiadó a Zrínyi Honvéd Kiadó parancsnoka

Felelős szerkesztő: Kokas Sándor

Műszaki vezető: Olajos Tibor

Készült az MNOSZ 5601—54 sz. szabvány szerint

51 (A/5) ív terjedelemben, 4000 példányban

358—8382/1 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős: Bulgár Imre